

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَكِّي

الحسن الكلام

پیشو

شعریں کو کہنا عین کلام الہی ہے

رسول کو شریعت، مہتمم کو شریعت، یہ دعا

میرزا حسن علی صاحب صاحب
بہارِ حسنہ پند و اندیشہ

(حقوق طبع و مصنف و بارہ محفوظ دی)

وَقَدْ تَشَاءُ الْقُرْآنَ لِلدَّكْهُلِ بِرَحْمَةٍ
تَفْسِيرُ

حسن الکلام

بِغَفَّةِ الْبَشَرِ

لِلشَّيْخِ أَبِي زَكَرِيَّا عَبْدُ السَّلَامِ الرَّمِثِيِّ

الجزء الخامس
پنجم جزء

از سورة یونس آیت ۱۰ تا سورة مریم آیت ۱۹

الناشر:

جَامِعَةُ عَمْرِيَّةٍ لِإِشَاعَةِ التَّوْحِيدِ لِسُنَّةِ
بَكْرَةِ بِير-پشاور

طابع و ناشر کے حقوق کا پاس
وہابی علمی کتابوں کا تنظیم مرکز علی گڑھ پشاور
حفظ کتب خانہ محمد معاذ خان
درس اعلیٰ کیلئے ایک مفید ترین
ٹیکسٹ بک سیریل

سورة یونس
مکیهایاتھا ۱۰۹
آیتھا ۱۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خاص یہ نوم دے اللہ تعالیٰ امداد خواہ یہ شروع کو لو کہیں چہ رحمن اور رحیم دے

اِنَّكَ تِلْكَ اَيُّ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ①

اللہ تعالیٰ شاہ پوہیدی یہ مطلب دے، دے آیتوں دے دے کتاب چہ حکمتوں والا دے۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة یونس

ربط :- ربط دادے چہ مخکے سورتوں کیں سورة الاتفال او سورة التوبہ
 دے مشرکانو سرہ دے جنگ کو لو اعلان وڈ نو پدے سورت کیں دے غوی دے شرک
 حقیقت بیانوی چہ سبب دے قتال دے او جواب دے سوال دے غوی دے کہ
 غوی اوائی چہ مونہ سارہ غلہ سبب جنگ کوئی مونہ خواہ اللہ تعالیٰ منو پدے
 سورت کیں جواب و رکوی چہ تاسو دے اللہ تعالیٰ سرہ شریکان جو کریدی
 یہ عقیدہ دے شفاعت قہریہ شریکہ سرہ او دے عقیدہ شرک او کفر دے
 او دارنگ ہر گز چہ سورة التوبہ کیں شرک دے مشرکانو او دے کتابیانو او
 نفاق دے منافقینو ذکر کرے شو نو پدے سورت کیں غلہ ہولو تہ دعوت
 و رکول دی دے توحید او دے رسالت او دے قرآن او ایمان بالآخرت طرف تہ۔
 دعوی دے سورت :- رد دے شفاعت قہریہ شریکہ یہ ۔ او شہادت کیں او
 دے رد یہ دیرو وجوہ سرہ دے اول یہ عقلی دلیلو نو سرہ۔

دویمہ وجہ یہ ذکر دے دیرو اقسامو دے شرک سرہ۔

دریمہ وجہ یہ نقلی دلیلو نو سرہ،

خاورمہ وجہ، یہ دیرو زجرو نو سرہ۔

پنجمہ وجہ، قیاحتونہ دے مشرکانو۔

شپہر مہ وجہ، اقرار دے مشرکانو یہ بعضہ صفتونو دے اللہ تعالیٰ سرہ دے دعاء
 دے غوی دے اللہ تعالیٰ تہ یہ حالت دے سخت کیں۔

خلاصہ دے سورت :- پدیکیں پنجمہ بابو تہ دی اول باب کلا آیت پورے دے
 پدیکیں ترغیب دے کتاب اللہ تہ او شپہر زور تہ دی او درے عقلی

اَكَاَنَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَا

آیا دے خلقو لہرہ تعجب دے پدے خبرہ چہ وی کہیا مونہ

اِلٰى رَجُلٍ مِّنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ

یو سری تہ ددوی نہ چہ اویرہ وہ خلق رتہ منونکی

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا اَنْ لَهُمْ

او زیرے ورکہ ایمان والو لہرہ چہ یقیناً دوی دپارہ

قَدْ مَرَّصَدُ قِي عِنْدَ رَبِّهِمْ قَال

مرتبہ اوچتہ دہ پہ نیز د رب د دوی ، وائی

اَلْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ ۝

کافران بیشکہ دے جادوگر بیکارہ دے -

دلیلونہ دی او بشارت دے منونکو تہ او تخویف دنیوی او اخروی دے تہ منونکو تہ -

تفسیر :- س :- پہ اول آیت کنس ترخیب دے قرآن تہ . الْحَكِيمُ پہ معنی د حکمتونو والا یا پہ معنی د حاکم یا پہ معنی د محکم دے اولفظ د حکیم اثباتہ دہ دیتہ چہ پدے سورت کنس عقلی دلیلونہ بیا نیوی او ہذہ حکمت دے -

س :- دا زور تہ دہ منکرینو د رسول تہ چہ حقوی د نبی تہ انکار کو پدے وجہ چہ دے سرے دے او بشر دے ، او دا آیت دلیل دے پہ دے خبرہ بان دے چہ نبی علیہ السلام سرے و د جنس د بشر تہ او د ہذہ ئے دوہ کارونہ ذکر کریدی ، یو یرہ ورکول او دویم زیرے ورکول . قَدْ مَرَّصَدُ قِي ، یو معنی د دے مرتبہ اوچتہ ، دویمہ معنی د خالستہ اجر پہ سبب د نیکو عملونو چہ متکس ئے لیو دے دی او تعبیر ئے پہ قدم سرہ د دے وجہ تہ کہ پدے چہ سعی او کوششونہ پہ قدم سرہ کیدلے شی - بیا زور تہ دہ پدے خبرہ چہ دوی نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ساحر و ثیابو -

اَنْذِرِ ، انذار و ثیلے شی اخبار تہ سرہ د تخویف تہ او بشارت و ثیلے شی اخبار سرہ د سرور خوشحالی تہ -

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

یقیناً رب ستاسو اللہ تعالیٰ دے ہفتہ ذات چہ پیدا کرے ہے دی آسمانوں تہ

وَالْاَرْضِ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى

او زمکہ پہ اندازہ د شپور و ورخو کیں بیا برا بر شویدے

عَلَى الْعَرْشِ يَدَیْهِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضُ وَمَنْ

پہ عرش باندے رد خیل نشان مناسب انتظام کوی د تلو کارونو، نشہ ہیخ

تَشْفِیْعِ اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمْ

سفارش کوئی مگر پس د ہفتہ د اجازت تہ، دا صفتونو والا

اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ۚ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ۝۳

اللہ تعالیٰ رب ستاسو دے نو بندگی کوئی ہو، آیا نو تہ قبلوں نصیحت تاسو۔

مگر۔ دا بیان د وحی دے چہ ان او حینا کیں ذکر دہ او دلیل عقلی دے پہ
توحید باندے او پیدے آیت کیں رد د شفاعت قہری دے او پہ ہیخ
باندے تفریع دہ پہ لفظ د فاعبُدُوْہ۔

إِنَّ رَبَّكُمُ ۚ پد یکیں اثبات د توحید ریو بیت دے او دلتہ رب پہ معنی
د حاجات پورہ کوئی یا پہ معنی د حقدار د بندگی دے۔

اللَّهُ الَّذِي ۚ پد یکیں مقصد ذکر د معرفت د اللہ تعالیٰ دے پہ درے
صفتونو سرہ۔ عا خالق دے۔ عا د عرش دیاسہ دے۔ عا تدبیر
کوئی دے۔

معنی د سِتَّةِ اَيَّامٍ ۚ اور اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۚ تفسیر پہ سورۃ الاعراف
کیں ذکر شولے دے۔

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ الف لام د پارہ د استغراق دی یعنی بتوں خیزونہ او کارونہ یعنی
دا انتظام ہے ہیخ قطب او خوت و غیرہ تہ سپارے تہ دے۔

مَنْۢ بَعْدِ اِذْنِهٖ ۚ دارد دے پہ عقیدہ د مشرکانو باندے چہ ہفتی والی چہ
مونو خیل معبودان خالق او مدبر تہ گنرو سفارشیان ہے گنرو۔

فَاعْبُدُوْهُ ۚ پد یکیں رد دے پہ شرک فی العبادۃ باندے۔

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ

خاص ہفتہ تہ گرجیدال ستاسو دے تولو دی ، وعدہ کریدہ اللہ تعالیٰ

حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ

وعدہ حقہ ، یقیناً ہفتہ اول پیدا کوی مخلوق

يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا

دوبارہ پیدا کوی ہفتہ دے دے دپارہ چہ بدلہ ورکری ہفتہ کسانو تہ چہ ایمان پے راؤریدے

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ

او عملونہ پے کریدی نیک پہ انصاف سرہ ، او ہفتہ کسان

كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ

چہ کفر پے کریدے دوی لہہ خبکل دی دے یشیدلو او بو تہ

وَعَذَابُ أَلِيمٌ لِّمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٢٠﴾

او عذاب دردناک دے پہ سبب دے ہفتہ چہ دوی کفر کوی ۔

۱۔ دے تذکیر دے توحید نہ روستو پہ دے آیت کنس اثبات دے آخرت دے
پہ دے جملو کنس او بیازیرے دے مؤمنانو تہ او ویرہ اخروی دہ دپارہ دے
کافرانو او دے آیت بیان دے ان راو دے بشر دے ۔

لِيَجْزِيَ ، لام متعلق دے دے مرجعکم یا دے یعیدہ سرہ او دا حکم دے
بعث بعد الموت دے ۔

بِالْقِسْطِ ، دا متعلق دے دے یجزی سرہ او قسط صفت دے اللہ تعالیٰ دے
یعنی جزاء دے مؤمنانو پہ عدل سرہ ورکوی یا قسط صفت دے مؤمنانو دے
یعنی توحید او نیک اعمال دے دوی سبب دے جزاء دے نو یا سببیہ دہ ۔
مِّنْ حَمِيمٍ ، پہ مِّن سرہ اشارہ دہ چہ دایو توحہ دہ دے مشروب او دے
دینہ علاوہ نور مشروبات ہم نشہ دے ۔

لِّمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ، دا مقابل دے دے بالقسط سرہ پہ دویہ معنی
سرہ ۔

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً

خاص اللہ تعالیٰ ہفتہ ذات دے چہ کر غولے ٹے دے نمر دیے رنہ والا

وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ

او سپورہی رنہ والا او مقرر کرے ٹے دی مریو دیارہ منزلونہ

لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ

دے دیارہ چہ معلوم کرے تاسو شمار دے کلونو او حساب رد میاشتو او ورخو

مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ

تہ دی پیدا کرے اللہ تعالیٰ دا خیزونہ مگر دحق بنکارہ کولو دیارہ

يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝

تفصیلی بیانوی دلیلونہ ہفت قوم لڑہ چہ پوہیری

۵۔۔ دا دویم دلیل عقلی دے دیارہ دے توحید رنہ او عرض (کیفیت) خاصہ دے نواصل دے ہفتہ کیفیت تہ نور و ثیلے شی او چہ دا کیفیت کامل او قوی وی نو ہفتہ تہ ضیاء و ثیلے شی۔

وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ، مراد دے دینہ منزلونہ دے نمر او دے سپورہی دواہو دی یا صرف منزلونہ دے سپورہی دی۔ او دویم قول خورہ دے پہ قرینہ دے سورہ یس ۳۲ او پداخہ منازل دے قمر سرہ ورخے او شرعی میاشتہ معلومیری او دا اتہ ویشٹ دی۔ او مراد دے منزلونہ خایونہ دے راختلو او پریوتلو دے ہفت دی۔

عَدَدَ السِّنِينَ، یعنی وخت دے شروع کیدلو او ختمیدلو دے کال۔
وَالْحِسَابَ، مراد دے دینہ حساب دے میاشتو او دے ورخو دے۔

مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ، حق تہ مراد ظاہرول دے مسئلے دے توحید او دلیل پہ قدرت او پہ علم دے اللہ تعالیٰ دے، او داسے تفسیر خازن کنس لیکلے دی نو دا آیت دلیل دے پدا لے خبرہ چہ حدیث دے لولوک، لکہ چہ مشہور دے پہ ژبو دے خلقو دے ہفت معنی ہم صحیح تہ دہ لکہ چہ

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

یقیناً به تلو راتلو د شبه او د ورځ کین

وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او په هغه شیزو نو کین چه پیدا کړیدی الله تعالی په آسمانو نو او په زمکه کین

لَا يَتَّبِعُ لِقَوْمٍ يَشْقَوْنَ ۖ إِنَّ الَّذِينَ

خامخا دیر دلیلو نه دی د هغه قوم تر باره چه بیریدی و الله تعالی نه یقیناً هغه کسان

لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ

چه نه لری عقیده د ملاقات زمونږ او رضا شوی دی په ژوند

الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ

دنیوی او خوشحالیږی پدے دنیا سره او هغه کسان

الفاظ په محدثینو رد کړیدی - الفوائد المجموعه ص ۳۲، کشف الخفاء ص ۳۱ د وارو د صنعتانی نه نقل کړیدی چه دا حدیث موضوعی دے -
هان که دا معنی او کپه شی "چه نه" وے ستا لیدل مکرر د پاره د اظهار د مسئله د توحید "نویا شخه وجه د صحت لری په اعتبار د معنی سره لیکن دا توجیه دیر بهید ده -

ص ۳۱ - دا دریم عقلی دلیل دے - إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ، یو بل پسے راتلو او داسه راتلو نه دوی بدلیل او داسه کمیدل اوزیاتیدل -

لَا يَتَّبِعُ لِقَوْمٍ يَشْقَوْنَ ، مراد د دینه توحید والادی حکم څوک چه شرک کوی نو هغه دلیلو نه نه نیسی د دے مخلوقاتو نه -

هُم عَنْ آيَتِنَا غَفِلُونَ ۝ اُولَٰئِكَ

چہ دوی زمونہ آیتونہ بے پرواہ دی ۔ دغہ کسان

مَا وَاهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝

خلمے ددوی آوردے پہ وجہ دغہ عملونو چہ دوی بے کوی ۔

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

یقیناً ہغہ کسان چہ ایمان بے راوردیدے او عمل کوی پہ طریقہ دہیغمبر صلا اللہ علیہ وسلم

يَهْدِيُهُمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي

اوبہ رسوی دوی لہرہ جنت تہ رب ددوی پہ سبب دایمان ددوی چہ بھیروی بہ

مِنْ تَحْتِهِمْ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتٍ

لانہ دے دینگو ددوی تہ ولے اوسی بہ پہ جنتونو

س:۔ یہ دے آیت کنس زورنہ دہ منکرینو تہ او دغوی غلور صفتونہ
بے ذکر کریدی۔

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا، رَجَاءُ بِه معنی دیرہ او پہ معنی د
امید او پہ معنی د عقیدے سرہ دے، دلتہ آخری معنی مراد دہ۔
وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا، معنی دادہ چہ راضی شوی دی دوی پہ
ژوند دتیوی سرہ پہ عوض د آخرت کنس نو عمل کوی دپارہ
د دنیا۔

وَأُظْلِمُوا بِهَا، اطمینان د زہ پہ دنیا سرہ تہ حاصلیدی نو مراد د
دینہ تہ خوشحالیدل او دغے پہ محبت کنس پاخہ کیدل دی۔
غَفِلُونَ، غفلت پہ معنی د جہل او د سادگی سرہ مراد نہ دے بلکہ
بے پرواہی او اعراض کول مراد دی۔ او آیت تہ مراد دیلونہ د توحید
یا قرآن دی۔

س:۔ دا بیرہ اخروی دہ دپارہ د منکرینو او دا خبر قرآن دے۔

الْعِیمِ ⑨ دَعُوهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ

دے نعمتون کیں۔ بلکہ ددوی بہ پدے جنت کیں داوی چہ پاک دے تالہ

اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ⑩

اے اللہ او پیشکشی ددوی بہ یہ جنت کیں سلام وی

وَاٰخِرُ دَعْوَاهُمْ اِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ

او آخری بلکہ یہ ددوی داوی چہ قول صفتونہ د خدا لے توب قربا اللہ تعالیٰ

رَبِّ الْعَالَمِينَ ⑪ وَلَوْ يَعْلَمُ اللّٰهُ

چہ رب د عالمینو دے۔ او کہ زرسولے اللہ تعالیٰ

۹۔ دازیرے اخروی دے دپارہ د متونکو۔

يَهْدِيْهُمْ رَبُّهُمْ بِاَيِّمَانِهِمْ، يَوْمَ مَعْنَى دَادہ چہ کوی دوی تہ ہدایت
یہ سبب دایمان ددوی سرہ۔

دویمہ معنی دادہ چہ جنت تہ بوچی دوی لرہ رب ددوی
یہ سبب دایمان ددوی۔

یہ اولہ معنی سرہ ہدایت یہ معنی دتوفیق داحمال صالحہ دے او یہ
دویمہ معنی سرہ ہدایت یہ معنی درسولو دے جنت تہ۔

مِنْ تَحِيَّتِهِمْ، مراد ددینہ لاندے د بنکوا او محلو نو ددوی تہ۔

۱۱۔ دا ہم پدغہ زیری کیں داخل دے، مطلب دادے چہ کلہ دوی
خہ شہ غواری د جنت د نعمتون تہ نو آواز بہ او کپی یہ سُبْحَانَكَ
اللَّهُمَّ، سرہ او کلہ چہ ختم کپی خویل او شبنکل نو وائی بہ اَلْحَمْدُ
لِلّٰهِ، یا مراد ددے چہ هر وخت کلام ددوی بہ شروع کیری یہ
سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ سرہ او ختمیری بہ یہ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ سرہ۔

وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ، یوم معنی دادہ چہ پیشکشی ددوی د اللہ تعالیٰ
د طرف تہ لفظ د سلام یہ وی،

بلہ معنی دادہ چہ سلام کول ددوی یویل تہ یا د ملائکو د طرف
تہ مبارکی بہ وی یہ سلامتیا سرہ د عذاب تہ۔

لِلنَّاسِ الشَّرُّ اسْتَغْجَالُهُمْ بِالْخَيْرِ

خلقوتہ تکلیف رہے وجہ دغوختلو ددوی پشانے دزر غوختلو ددوی خیر لڑا چہ ہفتہ قبلہ

لَقَضَى إِلَيْهِمْ أَجَلَهُمْ فَنَذَرُ

خامخا پورہ شولے یہ ولے دوی تہ نیپے ددوی ، نو پری پودو مونہ

الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي

ہفتہ کسان چہ تہ لری عقیدہ د ملاقات زمونہ یہ

طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ۝ وَإِذَا مَسَّ

سرکشی ددوی کنس کہو د یہ وی - او ہر کلہ چہ اور سی

نو یہ اولہ معنی سرہ سلام پہ خیلہ معنی مشہورے سرہ دے او پہ

دویمہ معنی سرہ سلام پہ معنی د مبارکی د سلامتیا سرہ دے -

۱۔ ددے تعلق د مٹ آیت سرہ دے یعنی کوم خلق چہ تعجب کوی

د رسالت ددے رسول تہ او ہغوی د خان د پیرہ عذاب خواہی لکہ پہ

انفال مٹ آیت کنس دی لیکن اللہ تعالیٰ د ہغوی اجابت تہ کوی دارنگ

ددے آیت تعلق د لفظ د رب العالمین سرہ دے یعنی د ربوبیت پہ

وجہ سرہ اللہ تعالیٰ ددوی خیرے زر تہ قبلوی او دا زورتہ دہ منکرینو

تہ مطلب یے دادے چہ دوی کلہ د خان د پیرہ خیر خواہی او اللہ تعالیٰ

یے ورلہ زر و رکوی او دارنگ کلہ دوی د خان د پیرہ عذاب خواہی لیکن

اللہ تعالیٰ دا دُعا زر تہ قبلوی، کہ اللہ تعالیٰ زر قبلولے نو دوی یہ

یے تراوسہ ہلاک کریوے، ابن قتیبہ و ثیلی دی چاہ پدیکردا ہم داخل

دہ چہ بعضے انسان پہ وخت د غصہ کنس خان تہ او خیل بال، لچ وغیرہ

تہ خیرے کوی او مرگ او ہلاکت خواہی لکہ عامو اوقاتو کنس خرنکہ

چہ رحمت او روزی او صحت وغیرہ خواہی نو اللہ تعالیٰ خود ددوی

دعا کاتے د خیر زر قبلوی لیکن کہ خیرے ددوی اللہ تعالیٰ زر قبلولے

نو دوی یہ زر ہلاک شوی وو لیکن انسان لہ خیرے کول پہ خان

او پہ اولاد باندے پہ حدیث کنس منع دی ہسے نہ چہ داسے وخت

إِلَّا نُسَانُ الضَّرُّ دَعَانَا لِحَبْنِيَا

یو انسان ته تکلیف نو بلی موبو یه دده خیمله

أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا

یا په ناسته یا په ولاړه نو هرکله چه لرې کړو موبو

عَنْهُ ضَرْهُ مَرَّكَانَ لَمْ يَدْعُنَا

دده نه تکلیف دده نوروان شی یه شرک خپل او یا چه بلنه یو کړی زمونږ

إِلَى ضَرْ مَسَّ كَذَلِكَ زَيْن

هغه تکلیف ته چه رسیدله ووده ته، دغسې خاسته کړې شولې دے

لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

مشرکانو ته هغه عمل چه دوی یې کوي -

سره برابرې او خورې چه په هغه کس ددعا کانه قبلېږي نو بیا به پښمانه وي.

فَقَدْ رَأَيْنَا لَا يُرْمُونَ لِقَاءَنَا، خَوَّلَهُ جَهَنَّمَ نَهْ هَذَا كَوِي نَسُو
مهلت ورکوي -

فِي طَغْيَانِهِمُ يَعْمَهُونَ، د دینه مراد شرک او کفر او کنا هو نه دی او د دے تفسیر په سورة بقره کس تیر شولې دے -

ملا - تیر شوی آیت کس طلب د عذاب ذکر شو نو پدې آیت کس ثابتوی چه دوی پدې طلب کس دروغ ژن دی ځکه چه په حالت ضرورت کس بیا د خیر ددعا کانه خواړې نو دا هم ژورنه ده منکرینو ته، مطلب یې دا دے چه بعضی انسان په حالت د تکلیف کس خاص د الله تعالی ته مراد خواړې او هرکله چه الله تعالی دده ته مصیبت لرې کړی نو بیا په شرک باندې روان شی دا په سورة روم ملا او سورة سجده ملا آیت کس دغسې بعضی مؤمنان هم په حالت د تکلیف کس الله تعالی یادوی او توبه او باسی او کله چه مصیبت ترینه لرې شی نو بیا په کنا هو نو کس شروع شی -

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ

او یقیناً ہلاک کریدی مونی قومونہ (پیری) ممکن ستاسونہ

لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ

ہرکے چہ دوی ظلم کریو او راغلی وڈ دوی تہ رسولان د دوی

بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا إِلَيْهِمْ مُكْذِبِينَ

پہ بشکارہ بیاتونو سرہ او نہ وڈ دوی چہ ایمان یے راڈے وے دغے

نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ

سزا ورکوؤ مونی قوم مجرماتو تہ ۔ بیا

نکتہ :- پدے آیت کنن یے پہ لجنہ بانہے شروع ٹککہ کہے دہ چہ
دغہ مصیبت دیروی تو دغا یے ہم دیرہ وی بیا ورپے حال د ناست
سری دے بیا ورپے حال د ولار سری دے ۔

جَنَابِ أَوْ قَائِدًا أَوْ فَأْتِمًا ، د متعلق دے پہ دغانا پورے اور حاج
و ثیلی دی چہ جائزہ دہ چہ د متعلق شی پہ الطر پورے ۔ اودادے
حالتونہ یے ٹککہ ذکر کرل چہ انسان دے درے وارونہ خالی نہ وی ۔
مگر ، دایہ معنی د استمرار سرہ دے پہ شرک بانہے ۔

لِلْمُسْرِفِينَ ، مراد د دینہ مشرکان دی خو هغوی تہ مسرفان دے وچ
تہ وائی چہ هغوی بریاد کری دی نفسولہ خیل پہ بتاگی د غیر اللہ کنن
اومالونہ خیل پہ تحریم د غیر اللہ اوتار د غیر اللہ کنن ۔

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ، د دینہ مراد اعمال د مشرکانو دی ۔

مگر :- پدے آیت کنن یرہ دنیوی دہ دپارہ د منکریتو ۔

ربط :- د ممکن سرہ ربط دا دے چہ کلہ خو اللہ تعالیٰ دوی لہ مہلت
ورکوی او دغا گانے ورلہ قبولی لیکن روستو د مہلت نہ یے دا
اونیسی پہ ہلاکت اوعذاب سرہ د وچہ د شرک او انکار د رسولانو
نہ او بیا یے ہیخ دغا نہ قبولی ۔

وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ ، د حبلہ حالیہ دہ او د دینہ روستو فکد یوہم

إِنِّي أَنَا أَبَدِي لَهُ مِنْ تَلْقَائِي أَنفُسِي

ماتہ چہ بدلی اوکرم پدے کتب دطرف خیل نہ

إِن أَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۖ إِنِّي

نہ کوم تابعداری نہ مگر دہے چہ وحی کیدی شی ماتہ یقیناً نہ

أَخَافُ ۖ إِن عَصِيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ

ویریم کہ نافرمانی اوکرم درب خیل نہ رہہ بدلولو دقرآن سورہ دعتاب ددے

عَظِيمٍ ۝ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا

لوے نہ تہ اوایہ کہ خوشے وے اللہ تعالیٰ نو تہ بہ وے

۱۰۔۔ دا آیت ہم زور نہ دہ منکرینو دتوحید تہ مطلب یے دادے چہ
دوی تہ هرکله آیتونہ دتوحید بیانیدی نو دوی والی چہ قرآن بشہ د
نصیحت کتاب دے لیکن هرخالے پکین دشرک رد دے دا ترے
لرے کرہ نو باقی مونوہ منو۔

بیتیت، چہ یہ وضاحت سورہ دلالت کوی پہ توحید باندے۔
غیر هذا اَوْ بَدِّلْهُ، ددے فرق دادے چہ غیر، دامعنی دہ چہ د
دے قرآن پہ خلتے بل کتاب راوہ او دے بالکل لرے کرہ۔ او
تبدیل، دامعنی دہ چہ پدیکین ترمیم اوکرہ یعنی مسئلہ دتوحید
ترینہ لرے کرہ پدے دلیل چہ پہ دوی باندے مسئلہ دتوحید پدہ
لگیری لکہ پہ سورہ بنی اسرائیل ۱۷ آیت او سورہ ص ۸۱ او سورہ
زمرہ ۶۷ کتب دی۔

قُلْ، دا اول جواب دے دشرکانو د مطالبے مطلب یے دادے چہ
نہ ترمیم نہ شم کولے نو تغیرخو یہ طریقہ اولی سورہ نہ شم کولے
شکله چہ دا دوارہ کارونہ سبب دلوتے عذاب دی۔

إِن أَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ، دا دلیل دے چہ دوحی نہ بغیر دبل خیز
تابعداری جائز نہ دہ۔

إِن عَصَيْتُ، مراد د عصیان نہ تبدیل او تغیر دے۔

تَكُونُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرِكُمْ بِهِ

لوستلے ما قرآن پہ تاسو باندے او نه به خبر درکړې ده. الله تعالى تاسو ته پدې سره

فَقَدْ كَيْتَتْ فِيكُمْ عُمْرًا مِنْ قَبْلِهِ

نو يقيناً تير کړيدې ما په تاسو کېن دیر عمر د دے نه منځکې

أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ

آيا نو عقل نه لرئ تاسو. نو څوک لوی ظالم دے دهغه چا نه چه

اَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ

جوابی په الله تعالى باندے دروغ یا دروغزن متری

مک. دا دویم جواب دے د مطالبې د مشرکینو حاصل یې دادے چه

بیانول ددے قرآن ما دڅان نه نه دی شروع کړی

او ددے تعلیم درکول تاسو ته په ارادے د الله تعالى سره دی.

فَقَدْ كَيْتَتْ، ددے اول مطلب دادے چه زما د څلویښتو کالو تر عمره

پورے صداقت او امانت تاسو پیژنئ او دا هم پیژنئ چه زه ای یم

ماڅه لوستلے یا لیکلې نه دی نوڅنگه ما دا کتاب دڅان نه جوړ کړې شو.

دویم مطلب دادے چه تاسو ته معلومه ده چه پدې څلویښت کاله

کېن ما د الله تعالى هېڅ نافرمانی نه ده کړې نوڅلویښت کاله نه روستو

بیا څنگه گناه او کرم او دا دلیل دے د عصمت قبل النبوة. په صحیح

حدیث سره ثابت ده چه نبی صلی الله علیه وسلم ته د څلویښت کالو

په عمر کېن وحی د نبوت شروع شوه وه بیا په مکه مکرمه کېن

یې دیارلس کاله او په مدینه طیبه کېن لس کاله تیر کړل او د ددے

شپیته کاله په عمر کېن نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفات شو او په

کومو روایاتو کېن چه شپیته کاله ذکر دی نو په هغه کېن کسر (د دے)

حذف کړیدے.

بِآيَاتِهِ طَائِفَةٌ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ⑭

آیات تو نے دہنہ، یقیناً نشی بیچ کیدلے داسے مجرمان (دعنا اب دالہ تعالیٰ نہ)

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا

او بندگی کوی داخلق سوا دالہ تعالیٰ نہ دہنہ چاچہ نہ

يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ

ضرر او نہ نفع رسوے شی دوی تہ او وائی دوی

هُوَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ شَفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ ط قُلْ

چہ نا کسان سفارشیان زمونی دی پہ دربار دالہ تعالیٰ کنس، اوایہ تہ

أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ

آیا تاسو خبر ورکوی اللہ تعالیٰ تہ پہ ہنہ شین چہ تہ پیڑنی اللہ تعالیٰ

فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَنَهُ

پہ آسمانوں کنس او نہ پہ زمکہ کنس (یعنی موجود نہ دے) پاک دالہ تعالیٰ

کلا۔ داہم دور نہ دہ منکرینو تہ او مشرکینو تہ۔

إِفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا، یو مراد ددینہ مشرک دے چہ شرک

کوی او دہنہ جواز نسبت اللہ تعالیٰ تہ کوی او اللہ تعالیٰ تہ د ولس

نسبت کوی۔

دویم مراد ددینہ ہنہ شوک دے چہ دالہ تعالیٰ پہ کلام کنس تبدیل

ادکری او دشمن تہ پہ ہنہ کنس الفاظ یا معانے جوہوی۔ پہ اولہ

توجیہ ربط دا دے چہ تہ ظلم کوؤنگے نہ یم شکہ چہ افتراء پہ

اللہ تعالیٰ باندے لوٹے ظلم دے۔

أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ، اشارہ دہ چہ پہ اللہ تعالیٰ باندے افتراء کوؤنگے

او دقرآن تکذیب کوؤنگے دواہرہ یوشان دی پہ کفر کنس۔

وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا

او بولے دے دے ہفتہ تہ چہ دوی شریکوی دے اللہ تعالیٰ سرہ۔ او تہ

۱۸۔ خلاصہ:- دے دے ٹائے تہ تردیرشم آیت پورے دویم باب دے دے پہ
دے باب کہیں رد دے پہ عقیدہ دے مشرکیتوچہ ہغوی خیل شرکاء شفعاء
گنری اوینغہ زورے دی او مثال دے دے پارہ دے فنا دے دنیا او زیرے
آخری اویرہ آخری دہ۔

تفسیر:- پدے ۱۸ آیت کہیں رد دے پہ شرک فی العبادات او پہ
عقیدہ دے مشرکیتوچہ ہغوی خیل معبودان شفعاء گنری۔

حاصل دے دوی دے عقیدے دا وچہ دوی وئیل اللہ تعالیٰ یو دے لیکن مونہ
چہ سوا دے اللہ تعالیٰ دے چاہندی کوڈ لکھ رلات، منات او ہیل) وغیرہ نو
دوی زموئہ حاجتوہ پہ اللہ تعالیٰ باندے پورہ کوی۔ رزق راکول، اولاد
راکول، مرضوہ لرے کول وغیرہ۔ او کو موکسانوچہ پہ دوی کہیں پہ
آخرت باندے عقیدہ وہ نو ہغوی دا ہم وئیل چہ دا معبودان پہ
ورغ دے آخرت پہ مونہ لرہ دے عذاب تہ نجات راکوی او پہ اللہ تعالیٰ
باندے پہ زموئہ یغنے خامخا کوی او دے عقیدے تہ وسیلہ شریک
او شفاعت قہریہ رے اجازتہ) وئیلے کیہی۔

امام رازی فرمائی چہ دے مثال زموئہ پہ زمانہ کہیں قبر پرست
خلق دی چہ دے اولیاؤ دے قبرونو نا جائز تعظیم کوی رلکھ سجدا لگول
او طواف کول او دے ہفتہ پہ نوم نذرانہ شکرانہ ورکول او پہ ہفتہ باندے
جنتہے او غلاقولہ اچول) پدے عقیدے سرہ چہ کلہ مونہ دا
تعظیمونہ او کھونو دا اولیاؤ کرام زموئہ حاجتوہ پہ اللہ تعالیٰ باندے
خامخا پورہ کوی او پہ ورغ دے قیامت پہ ہم دوی مونہ لہ نجات
راکوی، او دا عقیدہ قطعاً شرک دے ٹکھ چہ دے آیت پہ آخر
کہیں یے یشرکون فرمائیلے دے او پدے آیت کہیں دے ہغوی پہ عقیدہ
باندے رد پہ چہرہ طریقو سرہ شوے دے۔ اول داچہ دا معبودان
مالک دے نفع او ضرر تہ دی۔ دویم داچہ اللہ تعالیٰ تہ پہ خیل مغلوب
کہیں داسے ہیخوک تہ دی معلوم چہ ہغہ شفیع قہری وی نو آیا تا سو

كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً

وہ خلق (رہ دینہ مخکنیں) مگر یوہ دلہ وہ (پہ عقیدہ د توحید)

اللہ تعالیٰ لہ خبر ورکوٹی۔

بِسْمِ لَا يَعْلَمُ، داکناہ د عدم وجودہ د شکہ چہ اللہ تعالیٰ پہ ہر موجود بانہ عالم دے۔ دریم دادہ چہ داحقیدہ عین شرک دے او اللہ تعالیٰ د ہر قسم شرک نہ پاک دے۔

مَا لَا يَظُنُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ، نفی د ضرر او نفع ہموما دہ او بعضو تخصیص کریدے چہ ضرر پہ وخت د پریخودلو د عبادت او نفع پہ وخت د کولو د عبادت کنیں دی۔

سُبْحَنَهُ، تسبیح، راجع دہ شرک فی العبادۃ تہ۔
وَتَعَالَى، داراجع دے شفا ونا تہ۔

قائدہ :- پہ دنیا کنیں د بندگانو پہ میتخ کنیں د مجرم د بیج کولو د پیارہ یا د یو ضرورت پورہ کولو د پیارہ دے قسمہ سفارش کیدے شی اول قسم شفاعت بالمحبیت یعنی مجرم یا محتاج پہ سفارش کنیں ہفہ شوک پیش کوی چہ ہفہ د مشفوع الیہ (چاہتہ چہ سفارش پیش کیدی) محبوب او کامل دوست وی۔ دویم قسم شفاعت بالوجاہت دے یعنی مجرم یا محتاج پہ سفارش کنیں ہفہ شوک پیش کوی چہ ہفہ د مشفوع الیہ پہ نیز باندے مخا وریز او دیر جزتمند سرے وی، پیدے دواہو قسمو سفارشونو کنیں مشفوع الیہ مجبورہ شی او خیلہ ارادہ پریودی او خیل قانون باندے ہم عمل پریودی او سفارش دے ہفہ محبوب یا د مخا وریز سری ضرور قبلوی، دے دواہو قسمو نو تہ پہ شفاعت قہریہ سرہ تعبیر کیدے شی او مشرکان دا دواہو قسمہ سفارشونہ کول د اللہ تعالیٰ پہ دربار کنیں د خیلو شفا ونا پہ بارہ کنیں گنہری لیکن دا شرک دے شکہ چہ اللہ تعالیٰ د ہیچا د محبت یا د مخا وریز نہ تہ مجبورہ کیدی۔ دریم قسم شفاعت پہ اذن سرہ دے یعنی یوتن پہ خیل قانون کنیں دا لیکلی وی چہ نہ خیلہ ارادہ نشم پریخودلے او تہ د خیل قانون خلاف کولے شم مگر ہلہ چہ

فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ

تواختلاف او کړو (د دستو خلقو) اوله نه وې حکم ردوستوالی د عذاب (چې مخکې مقرر شوې)

مِنْ رَبِّكَ لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ فِيمَا

د طرق د رب ستانه خامخا فيصله به شو یوه په مینځ د دوی کېن په هغه څه کېن

فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۝۱۹ وَيَقُولُونَ لَوْلَا

چېه دوی پکېن اختلاف کوی - او دوی وايي ولې نشي

فلانې سرې ماته سفارش او کړي نو هغه به منم نو دا سفارش د ده د اذن د لاندې دې د ده په اختیار سره دې پدې کېن د سفارش کوونکي هېڅ زور په مشفوع الیه باندې نه چلېږي دا سې قسم شفاعت د الله تعالی دربار کېن په دریو طریقو سره ثابت دې اول دا چې یو ژوندې د بیل ژوندې د پاره د دعا خواږې. دویم دا چې ژوندې د مړ د پاره د دعا خواږې. درېم دا چې په ورځ د قیامت نیکان او بیغل شوی خلق د مؤمنانو کتمه کارانو د پاره سفارش کوی. دا درې واره په شرح کېن ثابت دی او څلورم قسم یعنی د مړې دعا، د پاره د ژوندې دا په دلیل شرعي سره نه ده ثابت بلکه دې زمانه کېن دا عقیده شرک ته رسیدلې ده -

ملا - پدې آیت کېن جواب د یو سوال دې -

سوال :- دا عقیده د شفاعت په ستاسو په دین کېن منع وی لیکن مخکنو دینونو کېن خو دا جائز ده ؟

جواب :- او شو چې د ټولو پیغمبرانو دین یو دې اختلاف پکېن خلقو جوړ کړلې دې -

آلله وواحده ، یعنی د وخت د آدم علیه السلام نه شرک د قوم د نوح پورې یا د هلاکت د قوم نوح نه تر عادیانو پورې -

سوال :- هرکله چې دا عقیده د کفر او د شرک ده نو پدې باندې عذاب ولې نه راجي ؟

جواب :- پدې جمله سره جواب او کړل شو چې لَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ

أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةً مِنْ رَبِّهِ فَقُلْتُ

تازلیدلے پدے پیغمبر یونسؑ رچہ مونہ خواہی دطرف درب ددہ تہ نو تہ اوایہ

إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي

یقیناً علم دغیب خاص اللہ تعالیٰ لہ دے نو انتظار کوئی یقیناً نہ

مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا

ستاسو سرہ د انتظار کوونکو تہ یم - او مر کلہ چہ

أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ

اوسکو د مونہ خلقو تہ رحمت پس روستو

ضُرَاءَ مَسْتَهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ

د تکلیف تہ چہ رسیدلے وی دوی تہ نو دقہ وخت کہیں دوی لہ مقابلہ کول وی

مِنْ رَبِّي، مراد دے کلے تہ دادے چہ اللہ تعالیٰ فیصلہ کہے دہ
چہ دا امت یہ عذاب سرہ یہ دتیا کہیں نہ ہلاکوی ترقیامت پورے،
یا مراد دادے چہ اللہ تعالیٰ فیصلہ کریہ چہ ہیشوک نہ ہلاکوی خو
پورے چہ دوی لہ یے یہ واسطہ د رسول یا د نائب د رسول خبر نہ
وی ورکھے؟

نتیجہ دے آیت کہیں زور تہ دہ یہ طلب د معجزاتو سرہ د پیغمبر
صلی اللہ علیہ وسلم نہ، ہوقہ معجزات چہ د دوی خواہش یے خواہی،
حاصل د جواب دادے چہ تازلیدل د معجزے دا غیب دے او ماسرہ
علم دغیب نشتہ نو اختیار د اور لو یہ راسرہ شنگہ وی۔

فَانْتَظِرُوا، مراد داچہ د معجزے د راتلبو انتظار او کہی یا د عاقبت
د انکار انتظار او کہی۔

فِي ابْتِنَا قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًا

یہ آیتوں نے مومنوں کو، تہ او ایہ چہ اللہ تعالیٰ دیر نہ مقابلہ کو دے کہ یہ بہت تدبیر سر

اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿۲۱﴾

یقیناً ملائکہ مومنوں کی ہر چہ تاسو خہ مقابلے کوئی .

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَ

خاص اللہ تعالیٰ ہر ذات دے چہ سرخوی تاسو یہ او چہ او

الْبَحْرِ طَحَّىٰ اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِ

یہ دریا بونو کیں، تروے پورے کوم وخت چہ تاسو یہ کشتو کیں

وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ

اور روانے واکشتی یہ دوی یہ ہوا نرے سر

وَفَرَحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ

او خوشحالہ شی دوی یہ ہر نو راشی ہر تہ سیلی

۱۔ دے آیت کیں زور تہ دہ منکرینو تہ۔

رَحْمَةً، وَسَعَتْ ذَرْقٌ، صَعَتْ وَبَدَن، بَارَان د رحمت نور نعمتوں،

صَلَّاهَا وَقَطَّ او مرض وغیرہ دی۔

مَكْرًا، یہ معنی د دروغزن کولو او د مقابلے کولو یعنی جکرہ کولو دے،

حاصل دادے چہ بعض انسان تہ ہر کہ چہ د سختی نہ روستو راحت

اور سی نو دے د اللہ تعالیٰ د توحید او د قرآن مقابلہ کوی۔ او د آیت

دلیل دے پدے خبر چہ د ہر انسان سرہ لیکوئے ملائکہ مقرر دی۔

اَسْرَعُ مَكْرًا، مکر یہ معنی د بہت تدبیر د عذاب دے سرعت دادے

چہ شوک دیر مستحق د عذاب وی نو ہقوی سرہ مخکین ہلاک کری

او نور و پسے ہلاک کری او عجبت صفت د اللہ تعالیٰ تہ دے او سرعت

د ہر صفت دے لکہ سریع العذاب او سریع الحساب۔

عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ

تیزہ اور لاشی دویتہ چپہ دے ہر

مَكَانٍ وَظَنُوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۖ

طرف تہ او گمان او کہی چہ دوی را گیر کہے شول پدے چہو سرہ

دَعَا إِلَهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ

نو را یلی اللہ تعالیٰ لہ خالص کوی ہفہ لہ بلتہ

لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ

را وائی کہ بچ کہو تا مونہ لہ دے مصیبت تہ خاتما شو بہ مونہ

مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۲۲﴾ فَلَمَّا أَتَاهُمْ إِذَا

دے شکر گزارو ستا تہ نو ہر کلا چہ لہ کوی اللہ تعالیٰ دوی لہ نودخہ وخت کیں

۲۲۔۔ پدے آیت کیں اول دلیل عقلی دے بیا زور نہ دہ مشرکینو تہ، حاصل یے دادے چہ کلا یہ دوی باندے خہ غت تکلیف او مصیبت لاشی نو یہ ہفہ وخت کیں صرف اللہ تعالیٰ تہ آواز کوی او دے خپلو معبودانو نوم تہ اخلی او اللہ تعالیٰ سرہ وعدے کوی کہ دا مصیبت یے زمونہ لہ لہے کہو نو مونہ بہ د اللہ تعالیٰ شکر ادا کوؤ یہ توحید منلو سرہ، دارنگ نذر او صدقہ یہ د اللہ تعالیٰ پہ نوم باندے کوؤ۔ قائمہ، لیکن افسوس دے دے زمانے پہ جاہلانو چہ دے مغوی یقین او عقیدہ پہ بزرگانو او یہ اولیاؤ دومرہ کلکہ شویدہ چہ کہ دیرہ سختی پہ دوی باندے لاشی نو ہفہ بزرگانو تہ لامد دشہ وائی او اللہ تعالیٰ یے ہیر کہے وی نو د دوی حال دے مخکنو مشرکانو نہ بدتر دے۔

داسے مضمون علامہ آلوسی پہ تفسیر روح المعانی کیں لیکل دے۔ یُسَیِّرُکُمْ، ادا اوچے اولوندے تمام دے سورئہ خیز و سنو تہ شامل دے کہ یہ ہفہ وخت کیں موجود وؤ او کہ تہ وؤ۔

هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ط

دوی ظلم کوی پہ زمکہ کنس پہ ناحقہ سرہ ریعنی شرک کوی

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغَيْكُمُ عَلَى

اے خلقو یقیناً ظلم ستاسو تاوان دے پہ

أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ز

خاتونو ستاسو فائدے واخلی فائدے د ژوند دنیوی

ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنَبْشِئْكُمْ بِمَا

بیا مونہ تہ راگر خیدل ستاسو دی نو خبر بہ درکړو تاسو لہ پہ عقی

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ إِنَّمَا مَثَلُ

عملونو چہ تاسو یے کوی یقیناً مثال

عَلَىٰ إِذْ أَكُنْتُمْ، دَاذَلُونَ دے ربحر) د سولئی دیو حالت ذکر کوی۔

فِي الثَّقَلَيْنِ، دالویو جہا ژونو، وړو کشتو او لاتیوونو ته شامل دے۔

وَجَرَّيْنِ بِهِمْ بِرِيحٍ، پدایکین التفات (نقل) دے د خطاب نہ

غیبت نہ پدایکین دیرے فائدے دی۔ یوہ فائدہ د اده چہ د دوی

شان او حال نورو ته ذکر کوی د پیارہ د عبرت اخستلو۔

طَبِيبًا، درمیانہ حالہ نہ دیرہ تیزہ او ته کمزوری۔

أَحْيَظَ بِهِمْ، احاطہ پہ معنی د هلاکت سرہ دہ او هرکله چہ قریب

و د هلاکت ته هلاک شوی نه دی د دے وچہ نه یے وظنوا او تیل۔

مُخْلِصِينَ، یعنی د الله تعالیٰ سرہ بل خوک نه شریکوی او دا

اخلاص پہ اصل کنس علم یقینی فطری وی اخلاص ایمانی نه دے۔

ط ۱۰ د د مخکین آیت سرہ متعلق دے۔

فَلَمَّا أَنْجَلَهُمْ، کنس اشاره دہ چہ الله تعالیٰ د مشرک د عا هم

قبلی د هغوی تضرع د وچہ نه۔

يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ، د بغي ته مراد دلتہ شرک دے پہ دلیل د

آیت د سورة عتکوت سک یا ندے، دا رنگ پہ سورة الاسراع

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاۤ اَنْزَلْنٰهُ

دَ ثَوْتِ دنیوی پشان دَ اویو دے چہ راوروڈ موئو ہفہ

مِّنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتٌ

دَ آسمان دَ طرفنہ نوکنہ رااوخیڑی پہ ہفہ سرہ یو بی

اَلْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ

دَ زمکے دَ ہفہ قسم نہ چہ خوری یے انسان او خادوی

حَتّٰىۤ اِذَا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا

تردے پورے کلہ چہ واخلی راوئسی زمکہ دول خیل

کے آیت او سورۃ لقمان ص ۳۳ آیت کہیں دی ۔

بِغَيْرِ الْحَقِّ، مراد دَ دیتہ الباطل دی چہ شرک کول دی یعنی فساد کوی پہ شرک کولوسرہ یا مراد دَ دے نہ دا دے چہ بغی پہ حق سرہ نہ کوی بلکہ پہ ناحق سرہ یے کوی بغی بالحق دادہ چہ مسلمانان دَ کافرانو پہ مالونو باندے غالب شی پہ سبب دَ جہاد سرہ او دَ حقو نہ یے پہ زور سرہ واخلی ۔

مَتَاعٌ، دَ دے فعل حذف دے تمتعوا متاعاً یا منصوب دے پہ حرق جرمعذوف سرہ فی متاع الحیوة الدنیا دی ۔ یعنی ستاسو بغی لہو زمانہ دہ زردہ چہ فتا یہ شی ۔

مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا، دا جواب دَ یو سوال دے کہ حُوک دا سوال اوکری چہ اللہ تعالیٰ تہ علم وڈ چہ دا انسانان پہ شرک کوی نو دہ دُعائی وے قبولہ ؟

تو جواب او شو چہ دا دَ ثَوْتِ دنیوی فائدے دی او دا اللہ تعالیٰ مشرکانو تہ ہم ورکوی، او دا آیت دلیل دے پس لے خیرہ چہ اللہ تعالیٰ کلہ کلہ دَ مشرک دُعَا ہم قبولی ۔

وَأَزَيَّنْتَ وُظُنَّ أَهْلَهَا أَتَهُم

او خاسته شی او کمان او کپی مالکان د هغه چه یقیناً دوی

قَادِرُونَ عَلَيْهَا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

قادر دی په نو کولو د هغه فصل نوراشی په هغه عذاب زمونږو

لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا

د شپې یا د ورځې نو او گرځوو مونږ هغه داسه دلېول (صفا

كَأَن لَّمْ تَغْنَبْ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ

کړېشوی) گویا کس چه نه وژ ولاړ دغه فصل پرون ، دغسې

تَفْصِيلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُفَكِّرُونَ ﴿٢٣﴾

په تفصیل سره بیانوو آیتونه (مثالونه) د هغه قوم چه فکر کوی -

۲۳. هرکله چه متاع د حیات دنیویه ذکر شو نو اوس د هغه د فنا

او د زوال مثال ذکر کوی د پاره د تزهید فی الدنیا.

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، د دینه مراد عمر او سامانوته د دنیا دی -

زُخْرُفَهَا، ته مراد داسه چه سره، سپین، زیور تگونه بوی او

مگونه وغیره پیدا شی او په هغه سره زینت حاصل شی او په داسه کس

تشبیه ده د ناوله سره چه په زیوراتو سره خاسته شی نو د انسان

زړه ځان ته ماشه کړی -

قَادِرُونَ عَلَيْهَا، اشاره ده چه د فصل پوخ شی نو کولو ته نژدې

وی -

بِالْأَمْسِ، مراد ترینه تیره زمانه قریبه ده -

حاصل داسه لکه چه الله تعالی باریان راوړی او په هغه سره زمکه

شته شی او خاسته شی په قسما قسم مېونو سره او مالک د فصل

(زمیندار) یقین او کپی چه فصل تیار شویدی لیکن ناڅاپه په هغه

عذاب راشی او هغه فصل تباہ شی، دغه لکه انسان پداسه خپل

ژوند باندې مغرور وی او مختلف امیدونه ساتی لیکن ناڅاپه

وَاللَّهُ يَدْعُوْا إِلَى دَارِ السَّلَامِ ط

او اللہ تعالیٰ راہی بندگان خپل کور دے سلامتی ته .

وَيَهْدِيْ مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ

او روانه دی چالره چه اوغواہی به لاره

مُسْتَقِيْمٍ ۲۵ لِّلَّذِيْنَ أَحْسَنُوا الْحُسْنٰى

نیغه باندے . دیکاره دے هغه کسانو چه خائسته عمل یے کریں خائسته بدله ده

وَزِيَادَةٌ ط وَلَا يَرْهَقْ وَجُوهُهُمْ

اور یاقی نعمتونه دی ، او ته به پتوی مخوتو دے دوی لره

په مرگ راشی نو امیدونه یے نیمگری یاتے شی .

نو مقصد دا دے چه دے دنیا دے محبت دے وجه ته د اللہ تعالیٰ دین مه پریو دی .

۲۵ . د دنیا دے بیان ته روستو ترخیب دے جنت ته .

يَدْعُوْا ، دعوت د اللہ تعالیٰ په راہیولو د رسولانو او مبلغینو د حق او قائم کول د دلیلونو او نازلولو د کتابونو سره دے . اشاره ده چه دعوت لویه مرتبه ده داکار د اللہ تعالیٰ دے او دعوت نه روستو هدایت حاصلیری دے وجه .

يَهْدِيْ ، یے روستو ذکر کړولیکن هدایت په مشیت د اللہ تعالیٰ سره حاصلیری .

دَارِ السَّلَامِ ، دایونوم دے د نوموتو د جنت نه ځکه چه په هغه کښ سلامونه دی لکه د دے سورت مت آیات کښ تیر شوی دی او دارنگ په هغه کښ سلامتی ده د هر آفت نه یا سلام صفت د اللہ تعالیٰ دے یعنی هغه کور د اللہ تعالیٰ دے .

يَهْدِيْ ، مراد د هدایت نه رسول دی صحیح مقصد ته او توفیق ورکول دی .

مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ ، دا دلیل دے په خبره چه اللہ تعالیٰ

قَتَرُوا ذَلَّةً ۖ وَلَكِنَّكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ

توروا لے ادتہ ذلت رسوائی، دقتہ کسان جنت والہ دی

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ

دوی بہ پہ ہفتہ کنس ہمیشہ دی - او ہفتہ کسان

كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ

چہہ کوی بدکارونہ بدالہ د بدای بہ

بِمِثْلِهَا ۖ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۚ مَّا لَهُمْ

بہ شانہ دقتہ دی او پتوی بہ ددوی تول بدان ذلت، نہ بہ وی دوی لہ

مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ

دعنا اب داللہ تعالیٰ نہ شوک بچہ کوؤنگہ کوئی کنس چہہ اغوشٹے شوے وی

وُجُوهُهُمْ قَطَعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ

مخوق ددوی تہ ٹکرے د تورے شپہ

د مخلوق نہ مستغنی دے او پہ خیلہ ارادے سرہ کار کوی۔

۲۶۔ دے آیت کنس زیرے اخروی دے د پتارہ د موحدینو۔

وَزِيَادَةٌ، دے خورہ تفسیر دیدار الہی دے پہ جنت کنس حکمہ دا

یہ صحیح حدیث د مسلم کنس راغلی دی۔

أَحْسَنُوا، مراد احسان نہ توحید دے پہ عقیدہ او عمل سرہ۔

الْحُسْنَى، خائستہ حالت دے او ہفتہ جنت دے۔

وَزِيَادَةٌ، تہولو مفسرینو اہل سنت والجماعت دے دے تفسیر پہ رؤیت

د اللہ تعالیٰ سرہ نقل کریدے او معتزلہ دے دے معنی نہ انکار کوی

او صحیح حدیث رد کوی لکہ صاحب کشاف چہہ ذکر کرے دی۔

امام رازی او خازن د ہغوی د شبہاتو جوابولہ کری دی ہفتہ او کوری۔

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا

دخلاء کسان اور والا دی دوی بہ بہ ہفتہ کہیں

خَالِدُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا

میشہ وی۔ او یہ ہفتہ ورثہ چوہہ راجم بہ کہو مونہ دوی ہتول

ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا

بیا بہ اوابو ہفتہ کسانو تہ چہ شرک پے کریدے

مَا كَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ

اودریدوئی بہ خائے خپل تاسو او شریکان ستاسو

فَرِيضًا يَبِيَّتُهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ

نوجہائی بہ راولو مونہ بہ مینخ ددوی کہیں او اوبہ وائی شریکان د دوی

۲۴:- دا ویرہ اخروی دہ دپارہ د مشرکینو۔

وَالَّذِينَ، یہ دے کہیں لام پت دے عطف دے یہ للذین احسنوا باندے۔

بِمِثْلِهَا، مماثلت یہ ناکاروالی کہیں دے لکہ خٹکہ چہ شرک او کفر پلٹت حمل دے دارنگ ددوی سزایہ ہم پلٹت مکان او خوراک وغیرہ وی او دارنگ مماثلت یہ عدد کہیں دے یہ یوسیتہ باندے یہ یوہ سزاوی۔

مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ غَاوٍ، پدے آیت کہیں اشارہ دہ رد د شفیع قہری تہ چہ دعوی د سورت دہ۔

كَانَ مَا أَحْشَيْنَتْ وَجُوهُهُمْ، مراد د دیتہ دادے چہ ددوی مخونہ بہ داسے تورشوی وی لکہ چہ تورہ شپہ یہ خہ خیز باندے او غورولے شی او دا یہ مقابلہ د لایرہق وجوہہم قتر کہیں دے۔

مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿۲۸﴾ فَكُفُّوا

تہ وی تاسو مونڊ لری بندگی کوڙنکی۔ نو پوره دے

بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ

الله تعالیٰ تہواہ پہ مینج زموڊ او ستاسو کڻ

۲۸۔۔ دا آیت ہم ویرہ اخروی دہ دپارہ د مشرکانو چہ عقیدہ د شفاعت شرکیہ لری پہ بارہ د معبودانو خپلو کڻ۔ او دا جواب ديو سوال دے۔

سوال :- مخکن آیت کڻ ټے او فرمائیل چہ ددوی بیج کوڙنکی نشته او حال دادے چہ دوی خو د نیکانو خلقو بندگی کریدہ تو امید دے چہ هغوی به ټے بیج کری؟

جواب :- هغه نیکان خلق ددوی د بندگی نه به انکار او کری۔

فَرَلَيْنَا بَيْنَهُمُ، یعنی په جدا جدا ټاپوونو کڻ او درولے شی دپارہ د دے خیرے چہ نیکان خلق په صف د مجرمانو کڻ او نه دریږی یا مراد دا چہ ددوی وصلتونه او تعلقات په ختم کړو۔

وَقَالَ شُرَكَاءُهُمْ، دا په جواب د قول د مشرکانو کڻ دے چہ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَاءُنَا الَّذِيْنَ كُنَّا نَدْعُوْا مِنْ دُونِكَ سورة نحل ۸۶ کڻ۔

فائدہ :- په دے آیت کڻ رد دے په هغه چا باندے چہ هغوی د ملائکو یا پیغمبرانو یا د اولیا و عبادت کړے دے یا قبر پرستی ټے کریدہ او د الله تعالیٰ سره ټے په څه صفتونو کڻ شریک کړیدی پدے امت کڻ۔ بتان م۔ ا د تہ دی څکه چہ حشر او سوال و جواب کول د بتانو د شان سره مناسب نه ده۔

إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لِغَفْلَةٍ ۖ (۲۹)

یقیناً وہ مومنو ۽ بندگن ستاسونہ خامغا تاخیرہ۔

هَذَا لَكَ تَبَلُّوْا كُلُّ نَفْسٍ مَّا

دغه دخت به معلوم کری ہر نفس حقیقت ۽ ہفت عمل

أَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَهُمْ

چہ متاخرین پئے لیبرے دے او او پہ گرجو شے دوی اللہ تعالیٰ تہ چہ مالک ۽ دوی دے

۱۲۔ قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا، داپہ معنی ۽ قسم کنیں دے۔ یعنی مشرکان یہ او وائی چہ مومنو خوضر و ستاسو عبادت کری دے ستاسو قبر و نو تہ موسجدے او طوافونہ کری دی او ستاسو یہ نوم موندرونہ کری دی او تاسو تہ مورامد د شہ و نیلی دی نو هغوی بہ پہ قسم سرہ موکن جواب ور کری۔

او دا آیت بنکارہ دلیل دے پنے خبرہ چہ ہغہ پیغمبران او ہزرگان چہ خلقو هغوی لہ عبادتونہ کری دی هغوی تہ پئے رامداد شہ و نیلی دی یا ۽ هغوی پہ نوم پئے تدارونہ کری دی وغیرہ نور ۽ شرک کارونہ نو هغوی ۽ دے ہونونہ تاخیر دی نہ پئے اوریں لے دی او تہ پئے لیبرے دی۔ او داسے پہ سورۃ قاطر سگ او سورۃ احقاف سگ آیت کنیں ہم دی او مفسر آلوسی لیکلی دی چہ ۽ هفت حاصل دادے چہ بتان خو پہ ہر صورت کنیں تاخیر وی او ہر چہ ملائک دی نو هغہ خولرے دی شکہ چہ دے مشرکانو ۽ آسمانی ملائکو عبادت کری دے پہ دلیل ۽ سورۃ نجم سگ آیت سرہ او ہر چہ اولیاء دی نو شوک خولری وؤ ۽ عابداتو نہ او ۽ هغوی علم خیب نشتہ او شوک چہ نزدے وؤ نو هغہ سرہ دی او مری ہیخ خبرہ نہ آوری لکہ چہ داپہ تحقیق ۽ سماع موتی کنیں ذکر کیبری یا دا چہ ۽ مشرکانو ۽ شرک او ۽ بدعاتو ۽ آواز او کارونونہ اللہ تعالیٰ هغوی لہ بہ خبرہ ساقی ۽ دے ۽ پیارہ چہ پہ حزن او غمونو کنیں اختہ نشی۔

الْحَقِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا

پہ رشتیا او ورک پہ شی د دوی تہ ہغہ چہ دوی شہ

يَفْتَرُونَ ۳۰ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ

دروغ جوہل۔ اوایہ شوک روزی درکوی تاسو تہ

مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ

د آسمان او د زمک تہ او یا شوک اختیار مند دے

السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ

د غویب او د سترگو او شوک راڈ باسی ثوت دے

مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ

د مر تہ او را او باسی مر د ژوندی تہ

وَمَنْ يَدَّ بِرِئَاسٍ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ

او شوک انتظام کوی د تولو کارونو ، نو او بہ وائی دوی چہ اللہ تعالیٰ

نہ۔۔ دا ہم متعلق دے د مخکنس آیت سرہ ، حاصل دا دے چہ کلہ
دوی تہ معلومہ شوہ پہ میدان د حشر کنس ، چہ دا بزرگان زمونہ
د عبادت نہ بے خبرہ وؤ نو دغہ وخت کنس دوی تہ د خپلو عملونو
خطائی معلومہ شوہ ۔

تَبْلُؤًا ، بلاء امتحان او معلومید لو د حقیقت تہ وئیلے شی یعنی دوی تہ
پہ معلومہ شی چہ دا عمل د خیر وؤ او کہ د شر وؤ مقبول وؤ او کہ
مردود وؤ ۔

مَوْلَاهُمْ ، دلتہ مولیٰ پہ معنی د مالک دے او سورت محمد سلکین
پہ معنی د مددگار دے نو تعارض نشته ۔

مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ، د شرک دعوے او دلیلونہ او قصے یا معبودان
باطلہ ۔

فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۱﴾ فَذَرِكُمُ اللَّهَ

تو اویہ تہ آیا تو خان نہ۔ یح کوئی د شرک تہ۔ تو دغہ صفتونو والا اللہ تعالیٰ د

۳۱۔ خلاصہ:- د دے شاعے نہ دریم یاب دے تر آیت ۳۰ پورے۔
یہ دیکھن داسے عقلی دلیاوتہ پیش کوی چہ مشرکان پہ ہفتے بات دے
اقرار کوی او پہ دیکھن پہ اتو آیتونو کین زور نہ دہ او تسلی دہ پیغمبر
صلی اللہ علیہ وسلم تہ او بیرہ د عذاب دنیوی او اخروی دہ۔

تفسیر:- دا آیت ۳۱ دلیل دے پہ دے خبرہ چہ مشرکانو د عرب د
اللہ تعالیٰ دا صفتونہ منل پی رازق دے او مالک د خور و تو او د سترو
دے او پیدا کوونکے دے، او د تول عالم انتظام کوونکے دے۔ لیکن بیا
جے ہم ہفتہ سرہ شرک کوونکے پہ عقیدہ او د شفاعت قہریہ۔ د دے
آیت د دعویٰ د سورت سرہ مناسبت دا دے چہ شوک خیل معبودان
شفعاء منی تو ہغوی اللہ تعالیٰ او د ہفتہ بعضے صفتونہ منی۔

مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، مراد د دینہ یاران او بوقی او فصلونہ پیدا
کول دی۔

السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ، مراد دا دے چہ طاقت د سمع او بصر د چا پہ
اختیار کین دے او داسے پہ سورۃ الانعام ۳۱ آیت کین دی۔ (رأیتی) حیوان
رٹوند) د چرگو او مرغو۔ یحی او فصلونہ تازہ، مؤمن او عالم تہ شامل
دے۔

الْمَيِّتِ، نطفہ، ہکے، زمکہ، مشرک او جاہل تہ شامل دے۔
وَمَنْ يُدَارِئُ الْوَهْمَ، الف لام استغراقی دی یعنی د تول عالم انتظام شوک
چلوی او دارد دے پہ عقیدہ د متصوفو یا ندے چہ ہغوی وائی د عالم
انتظام قطب او غوثان او ابدال وغیرہ چلوی او پدے بارہ کین ہیخ حدیث
صحیح مرفوع موقوف نشتہ، کوم حدیث چہ ابن عساکر نقل کرے
دی ہفتہ بے سندہ دے او حدیث د ابدال منقطع او ضعیف دے، لکہ
چہ ابن قیم پہ المنار المنیف کین لیکلی دی۔

رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ ؕ

رب ستاسو دے پہ رشتیا نوشتہ روستو دے پر پخودلو دے حق نہ

إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ﴿٣١﴾ كَذَلِكَ

مگر گمراہی دہ نوشتہ اور پیلے شے تاسو دے حق نہ دغسے

حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا

پورہ شویہ فیصلہ کر دیا ستا پہ ہذا چہچہ لافرمان دی

أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٢﴾ قُلْ هَلْ

چہ دوی ایمان نہ راوی تہ اوایہ آیا شتہ دے

مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَن يَبْدُو الْخَلْقِ

دے مددگارو ستاسو نہ ہذا شوک چہ اول پیدا آتش اوکری

۳۱۔ دانتیجہ دے مخکن آیت دہ۔ قَائِلٌ تُصْرَفُونَ، صرف کر خیداو تہ وئی شے معنی دا چہ یہ کوم دلیل سرہ دے حق نہ باطل تہ او دے توحید نہ شرک طرف تہ اوپے اوکری رقبہ دے بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ) دا آیت دلیل دے پدے خبرہ باندے چہ پہ مسائلو دے عقیدہ کہیں یو طرف تہ حق وی نو دے مقابل بہ خامخا گمراہی وی دواہہ طرف تہ حق شے کیدے او نہ باطل۔ سنن چہ بعضے خالق دے ایمان او دے عقیدے مسائل فرسی گنری او وائی چہ دا دواہہ حق دی نو دالوے جاملان دی۔

۳۲۔ دے آیت مطلب دادے چہ ہرکہ دا مشرکان سرہ دے پوے نہ پہ شرک باندے کلک دی نو معلومہ شوہ چہ دے دوی پہ بارہ کہیں دے فیصلہ شویہ چہ دوی ایمان نہ راوی۔

أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ، دا تفسیر دے کلمہ دے یا مراد دے کلمہ نہ وعدہ دے عذاب دہ او أَنَّهُمْ پہ تقدیر دے لام سرہ علت دے حَقَّتْ دے۔

ثُمَّ يُعِيدُهُ ط قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ

بیا دوباره پیدائش او کری (نشان) تہ اوایہ چہ اللہ تعالیٰ اول پیدا کول کوی

ثُمَّ يُعِيدُهُ ط فَإِنِّي تَوَفَّكُونَ ﴿٣٢﴾ قُلِ

بیا بہیے دوبارہ ہم کوی نو پہ شاہ وجہ او پریدے شی تا سورۃ التوحید (۱)۔ تہ اوایہ

هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَن يَهْدِي

آیا شتہ دمداکارو ستاسو نہ شوک چہ رسول کولے شی

إِلَى الْحَقِّ ط قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ ط

حق تہ (نشان) تہ اوایہ اللہ تعالیٰ رسول کوی حق تہ

أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ

آیا نو مہہ شوک چہ رسول کولے شی حق تہ حقدار دے دے چہ

يَسْمَعَ آمَنٌ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ

تا بعداری او کولے شی (و حکمتو نو دہتہ) یا مہہ شوک چہ نشی موندے لار مکر مہہ وخت چہ تہ

يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

خودنہ اوشی نو خہ دلیل دے ستاسو شہ ریکہ فیصلہ کوئی ریلہ دلیلہ)۔

مک۔ ۱۔ دار دے یہ مشرکینو چہ د هغوی شرکاء ہیخ پیدائش نشی

کولے نو دوی یے یہ شاہ وجہ د اللہ تعالیٰ سورۃ شریک کرہ۔

فَإِنِّي تَوَفَّكُونَ، صرف یہ معنی د او پرید لو دے دیو حال نہ بل حال تہ

مطلق شتہ چہ مخکین ذکر شو۔ او افک، یہ معنی د او پرید لو دے

خاص دروغو طرف تہ تو افک خاص دے د صرف نہ۔

مک۔ ۱۔ دا ہم رد دے یہ مشرکینو چہ ستاسو شرکاء حق طرف تہ

رسول نشی کولے حق تہ صرف اللہ تعالیٰ رسول کوی نو هغوی موپہ

شاہ وجہ اللہ تعالیٰ سورۃ شریکان کرل۔

مخکین آیت کیں رد دے یہ مشرکین بالعباد الصالحین پاندے او یہ

وَمَا يَتَّبِعْ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ

اونہ کوی تابعداری (پہ شرک کو لو کیں) دیو دے خلقونہ مکر دکمان ، یقیناً

الظَّنَّ لَا يَغْنَىٰ مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ط

کمان فائدہ نہ ورکوی د حق پہ بارہ کیں ہیٹھ ،

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿۳۶﴾

یقیناً اللہ تعالیٰ پوہیری پہ مے چہ دوی خہ کوی ۔

شرک فی الالوهیۃ باندے او پدے آیت کیں رد دے پہ شرک فی
الحکم باندے چہ مشرکین بالاحبار والرهبان دی یعنی ستاسو
شرکاء چہ کمرہان پیران او ملایان دی حق طرف تہ ہدایت نشی کوئے
بلکہ ہغوی پہ اھتداء کیں اللہ تعالیٰ تہ محتاج دی او دلیل پدے
باندے لفظ دَ اَنَّ یَتَّبِعَ دے شکہ چہ ہدایت او اتباع دیتا نو دشان
سرہ مناسب نہ دہ ۔

إِلَى الْحَقِّ اَوِلِّ الْحَقِّ، کیں فرق دادے چہ اول نہ مراد حق طرفتہ
لارہ خودل دی او ددویم نہ مراد پہ حقہ لارہ باندے روانول دی۔
داسے فرق دالی او دلام پہ صلہ دہدایت کیں پہ تفسیر دہدایت کیں
پہ سورۃ الفاتحہ کیں تیر شویدے ۔ بیا اول قسم خو مخلوق کوئے شی
او دویم قسم مخلوق نشی کوئے ددے وجہ نہ یے دشرکاء سرہ
إِلَى اَوَاللّٰہِ تَعَالٰی سرہ لام ذکر کو۔
تَبِیْطُ لِحُكْمُوْنَ، یعنی اتباع ددین داللہ تعالیٰ پر پدوی اتباع دکمرہانو
کوی ۔

۳۶۔۔ مخکین آیت کیں رد وڈ پہ صرف تقلید دکمرہانو باندے چہ دا د
اہل ضلالت کار دے نو اوس رد کوی پہ اتباع دظنیاتو باندے چہ دا
ہم دکمرہانو کار دے چہ دہغوی سرہ دلیل صرف ظن دے یقینی
دلیل ورسرہ نشتہ ، او پہ کمان سرہ یقین نشی ثابت کیدے ۔

اَکْثَرُهُمْ، اکثریے ددے وجہ نہ اوثیل چہ بعضے خو پہ ہوا (خواہش)
پسے روان وی او اکثر پہ ظن پسے روان وی یا ددے اکثر نہ مراد ددوی

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يَقْتَرَىٰ

او نہ دے دا قرآن چہ جوہ کرے شی

مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقُ

د طرف دے ما سوا د اللہ تعالیٰ نہ اولیکن (یا زل کرے شوبہ دے د پارہ د تصدیق

الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلُ

د ہفے کتابونو چہ د دہ نہ مخکس دی او د پارہ د تفصیل

الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۷﴾

د فرض شوؤ حکمونو نشہ ہیخ شک پد یکنس د طرف د رب العالمین نہ ۔

مشران دی داسے خازن ذکر کپی دی حاصل دا دے چہ دا مشرکان چہ خیل معبود
شفعاء گنری او د هغوی بندگی کوی نو دا ظن دے شکہ چہ پہ وحی کنس پہ
دے باندے ہیخ دلیل نشہ دلتہ مراد د ظن نہ شک دے رے دلیلہ
خیرے) یا مراد د ظن نہ دلیل ظنی دے اگرچہ شرعی وی او د حق نہ
مراد عقیدہ یعنی پہ دلیل ظنی شرعی سرہ نور احکام ثابتیری لیکن
عقیدہ پہ ہفے سرہ نہ ثابتیری او داسے پہ سورۃ نجم رَوَّاهُمْ
پہ مِنْ عِلْمِ رَبِّكَ فَتَعْلَمُونَ اَلَا الظَّنُّ لَا يَكُنْ لَدُنْكَ دَلِيلٌ مِنَ الْعَلَمِیْنَ ﴿۳۸﴾
کنس دی۔

فائدہ :- دا آیت دلیل دے پدے خبرہ چہ دلیل ظنی پہ باب د عقائد و
کنس نہ کافی کیوری داسے تفسیر قرطبی کنس لیکلی دی۔

۳۷۔ پہ دے آیت کنس صدیقی د قرآن پاک دے پہ ذکر دینو صفاتو
سرہ۔ اول دا چہ دا افتراء نہ دہ، دویم دا چہ تصدیق دے د مخکس
کتابونو، دریم دا چہ تفصیل دے د احکام ضروریہ، خلورم دا چہ بیشکہ
دے، پنجم دا چہ اللہ تعالیٰ د طرف نہ دے، اوربطیہ دے د مخکس آیت
سرہ داسے چہ ظنیات پر یودی او دلیل یقینی نہ راشی چہ قرآن کریم
دے۔

تَصْدِیقُ، د دینہ مخکس لفظ د کان یا اتزل پت مراد دے۔

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا

آیا وائی دوی چہ دا قرآن یے دشان نہ جو پریدے، تہ اوایہ نو راؤری

بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ

یو سورت ددہ پشان اورا ویلج ہنہ شوک چہ طاقت لری

مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۸﴾

سوا ذہ اللہ تعالیٰ تہ کہ یقی تاسو رشتینے

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا

بلکہ دوی دروغترن کنری رقرآن یہ سبب ددے چہ دوی نہ دے حاصل کرے

بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ

علم ددے او تراوسہ تہ دے ریلے دوی تہ عاقبت ذہ منلو ذہ قرآن،

كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

د غسے ددروغونسبت کوؤ ہنہ کسانو چہ ددوی نہ منکین وڈو پیلورسولانو

۳۸۔ منکین صداقہ ذہ قرآن ذکر کرو نو اوس پدے آیت کنس زور نہ

دہ منکرینو ذہ قرآن تہ یہ طریقہ ذہ طلب ذہ مقلد ذہ قرآن ذہو سورت

او دے تہ تحدی وٹیلے شی اوپہ دے کنس اثبات ذہ اعجاز ذہ

قرآن دے۔

مخبر، ضمیر راجع دے قرآن تہ او مماثلت یہ فصاحت، بلاغت

او خاستہ ترتیب او صداقہ اور شتیہ پیشگوئی کنس دے او سورت

بقرة کنس من مثله شکہ ذکر دے چہ ہلتہ احتمال وڈچہ ضمیر راجع

شی عبد تہ یا ہلتہ مراد مثل نہ تورات او انجیل وڈو مراد ذہ

ہنہ نہ مناظرہ کول وڈو تحدی نہ وہ لکہ داسے تفسیر سورة البقرة

کنس تیر شوے دی۔

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾

نو او گورہ چہ خرگ شو انجام د ظالمانو ۔

وَمِنْهُمْ مَّنْ يُّؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُمْ

او بعضے د دوی تہ ہنہ شوک دی چہ ایمان را قوی بہ قرآن او بعضے د دوی تہ

۳۹۔ یہ دیکھیں روستو د اثبات د اعجاز د قرآن تہ زور تہ دہ منکرینو د قرآن تہ او دہی انکار تہ ذوہ وجہ بیان کریدی۔ یو دا چہ دوی د قرآن پہ مقصد باتہ تہ دی پوہہ نو شکہ تہ منی او دا چہ پہ سورۃ الفل سہ او سورۃ احقاق سہ آیت کیں دی۔ دویم دا چہ دوی تہ د انکار کولو انجام تہ دے بشکارہ شوے چہ ہنہ عذاب دے شکہ دوی انکار کوی۔

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعَلَمِهِ، بَاء پہ یہہ کیں زائدہ دہ او دا مفعول د کذب دے یا باء سببیہ دہ او مفعول تہ پت دے یعنی القرآن او دے مراد دا دے چہ ہی شوک د قرآن پہ علومو باتہ احاطہ نشی کولے او دوی ہم تہ دہ کہے شکہ تکذیب کوی۔ دویم مراد دا دے چہ قرآن کیں د جنت جہنم وغیرہ ذکر دے چہ ہنہ تراوسہ پورے د دوی پہ علم کیں تہ دے راغلے۔ دریم مراد دا چہ پہ قرآن کیں ہنہ علوم او مسائل دی چہ د دوی پہ علم کیں تراوسہ پورے تہ و راغلے او دوی تہ دی اوریدی او مثل مشہور دے چہ الناس اعداء لہما جہلوا خلق چہ یہ کوم غیز تہ پوہیدی نو دشمنی ورسرہ کوی۔

وَلَمَّا يَأْتِهِمْ كَأْوِيلَهُ، ضمیر راجع دے قرآن تہ او تاویل تہ مراد تفسیر د قرآن دے یعنی دوی تدبیر او سوچ پہ معانی د قرآن کیں تہ دے کہے بلکہ پہ تقلید د مشرانو سرہ تہ تکذیب کریدیے دا معنی تفسیر مدارک ذکر کریدیے۔ دویم دا چہ ضمیر تکذیب تہ راجع دے او او تاویل پہ معنی د عاقبت سرہ دے یعنی د عذاب د تکذیب۔

مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبِّكَ أَعْلَمُ

مذہ خوک دی چہ نہ لری ایمان پداے قرآن اور رب ستا بنہ پوہہ دے

بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ كُنْ مِنْكُمْ

بہ حال د فساد کوؤ نکو۔ او کہ دوی تا دروغژن گنری

فَقُلْ لِّيْ عَمَلٍ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ

نو اوایہ زما دپارہ بدلہ د عمل زما دہ رچہ دعوت د حق دے او تا سولہ بدلہ د عمل شاسو

أَنْتُمْ بَرِيْعُونَ مِمَّا آخَمَكُمْ وَأَنَا

اچہ انکار دے تا سو خلاص بیئ دھغہ عمل نہ چہ زہ کوم او زہ

بَرِيْعٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ

خلاص یم دھغہ عملو نہ چہ تا سو پے کوئ او بعضہ د وینہ ہغہ خوک دی

مذہ۔ دے آیت کیں زور نہ دہ منکرینو تہ او دلیل دے پداے باندے
چہ خوک د قرآن تہ انکار کوی نو ہغہ مفسد دے پہ دلیل د
المفسدین لفظ سرہ۔

يُؤْمِنُ أَوْ لَا يُؤْمِنُ. داخو یا پہ معنی د مستقبل سرہ دے او یا پہ
معنی د ماضی سرہ دے۔

ہلک۔ پہ دے کیں تسلی دہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ او
مطلب یے دادے کہ دوی ستا خبرہ تہ منی نو د دوی تہ اعلان د
براءت او کپہ او ہر کلا چہ پہ آیت کیں مقصد تخصیص د ہر
شخص پہ جزاء د خپل عمل سرہ دے نو دے آیت د قتال
سرہ ہیچ تعلق نشتہ نو ہغہ قول د بعضہ مفسرینو صحیح نہ دے
چہ وائی چہ دا آیت منسوخ دے پہ آیتونو د قتال سرہ۔

يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ط أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ

چہ غور بدی تاتہ ، آیا نو تہ آدول کولے شہ

الصُّمُّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾

گنرو تہ او حال دا چہ دوی عقل نہ لری ۔

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ ط أَفَأَنْتَ

اوبعض دوی تہ ہفہ شوک دی چہ گوری تاتہ آیا نو تہ

تَهْدِي الْعُمْى وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٣﴾

خودنہ کولے شہ ہندو تہ او حال دا چہ دوی تہ پوہیری ۔

ملکہ۔ یہ دے آیت کہیں ہم زور نہ دہ منکرینو تہ چہ دوی قرآن تہ
غور بدی لیکن ذہرہ یہ غوروتوئے نہ اوری ۔ او پدیکیں تسلی ہم
دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ ۔

يَسْتَمِعُونَ ، دا استماع راوریدل) یہ قصد د اعراض او استہزاء
کولو دہ ۔

الصُّمُّ ، پدیکیں تشبیہ دہندیا نو دہ دگنرو سرہ لکہ گنرہم نہ آوری
نوفائدہ نشی اخستلے نو دارنگ دوی ہم داسے اوریدل نہ کوی چہ
فائدہ ترے واخلی ۔

وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ، ددینہ مخکین تقدیر د عبارت داسے دے چہ
کوئر سرے چہ عقل لری نو ہم خبرہ تہ آوری نوکلہ چہ بے عقلہ
ہم وی نو ہفہ یہ غلہ واوری ؟

ملکہ۔ یہ دے آیت کہیں ہم زور نہ دہ منکرینو تہ چہ دوی تاتہ یہ
ظاہری سترگو نظر کوی ستا د ویرولو دپارہ یا ستانہ د تعجب کولو
دپارہ ، لیکن د دوی ذہرہ سترگے ہندے دی ، او پدیکیں ہم تسلی دہ
پیغمبر علیہ السلام تہ ۔ پدے دواہو آیتو نو کہیں د کافرانو تشبیہ یے
ورکریہ د گنرو او د ہندو سرہ لکہ چہ کوئر ہیخ نہ آوری اوہوند
ہیخ نہ وینی نو دارنگ د کافر د حق نہ کانرہ اوہاندہ دی ۔

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَ

یقیناً اللہ تعالیٰ نہ کوی ظلم بہ خلقو میخ ظلم او

لَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۴۳﴾

لیکن خلق بہ خپلو غانونو پاندے ظلم کوی ۔

وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا

او په کومه ورځ به کوی دوی لږه (دوی پالمان او کلام) گویا ته وڅو حصار شوی

إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ

مگر یو ساعت ډ ورځ نه پیژندلای به کوی

بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا

په مینځ خپل کس، یقیناً تاوان والا دی هغه کسان دی چه دروغتون لری

بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿۴۴﴾

پیش کیدل الله تعالیٰ ته او نه دی دوی لار موندونکی ۔

وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ، تقدیر د عبارت داسه دے چه بوند سر په څه

وینی نه اگر چه ذره بصیرت یی وی نو هر کله چه ذره بصیرت

یی هم نه وی نو هغه به څه اوینی ؟

ملک :- دا جواب ډیو سوال دے ۔ سوال دا وڅو چه د دوی نه طاقت د

اوریدلو اولیدلو اخستل آیا دا ظلم نه دے ؟

جواب :- حاصل یی د دے چه دا ظلم نه دے ځکه چه الله تعالیٰ په چا

میخ ظلم نه کوی بلکه هغه په خپل ملکیت کس تصرف کوی چه څنگه

او غواړی ، او دا عدل دے ۔ او دارنگ الله تعالیٰ دے خلقوته اسباب

د فائده اخستلو ورکړیدی چه غوړو ته سترگ او عقل دے لیکن

د دوی ظلم کول د دے چه دوی د هغه ته فائده نه اخلی ۔

هغه :- په دے آیت کس ویره اخروی ده او دا د آنفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ ،

نتیجه ده مقصد یی د دے چه د قیامت دومره هیبت دے چه د هغه

وَأَمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ

او کہ او خایو مونو تاتہ بعض ہفتہ عذاب چہ وعدا کوؤ ددوی سرہ

أَوْ نَتَوَقَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ

یا وفات کو تالہ رمکنس د عذاب ددویہ تو زما طرفتہ را گر خیل د دوی دی

ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿۴۶﴾

بیا اللہ تعالیٰ خبر دے پہ ہفتہ کارونو چہ دوی جے کوی ۔

دوچ نہ دا منکرین خلق د دنیا عمر او د قیر حال یو ساعت قدرے بہ او گنری ۔

يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ مُرَاد د دے تعارف نہ ہفتہ تعارف دے چہ د ہفتہ چہ بہ یو بل تہ ملا متیا او زور نہ ورکوی او دا تعارف پہ بعضہ حال تو کنس دے او بیا بہ دا تعارف د دیرو ہیبتونو د وچ نہ منقطع شی یا مراد دا چہ داسے تعارف بہ نہ وی چہ یو بل تہ قائلے ورکوی صرف تعارف د ملا متہ کولو بہ وی ۔ پدے سرہ پہ آیا تونو کنس تعارض دفع کی پری ہفتہ آیا تونو چہ دلالت کوی چہ پہ ورخ د حشر بہ دوی د یو بل د حال تہ تاخیر وی تیوسونہ یہ ہم نشی کولے لکے پدے قول کنس فَلَا أَسَآءَ بَيْنَهُمْ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ رِسُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ س۱۱۰ ۔

إِلَّا سَاعَةً ۚ دالکمان د دوی د ہیبتونو د ورخ د حشر نہ دے یا د دے وچ نہ چہ دوی خیل عمر پریا د کرے وؤ او د آخرت د پارہ جے ہیچ عمل نہ وؤ کرے نو د دوی عمر داسے شولکہ چہ یو ساعت وی ۔ نسبت ن حشر ذکر دے پہ سورۃ طہ س۱۰۱ کنس او نسبت د یوم بعض یوم ذکر دے پہ مؤمنون س۱۰۲ کنس او نسبت د عشیہ او ضحاها پہ سورۃ تازعات س۱۰۳ کنس او نسبت د قلیل ذکر دے اسراء س۱۰۴ او مؤمنون س۱۰۵ کنس او نسبت د ساعۃ پہ سورۃ روم س۱۰۶ او احقاف س۱۰۷ او پدے آیت کنس ۔

فَإِنِّي أَخَافُ أَنِّي مَنِّتُ ۚ دالعت د ماقیل دے یعنی سبب د دے ہیبتونو تکذیب د قیامت او نیستوالے د ہدایت د توحید دے ۔

س۱۰۸ دے آیت کنس تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ اویرہ وکول

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ

او دھرامت دپارہ رسول دے (کواہی کوٹکے پیدوی پہ ورخ د قیامت) نو ہرکلاہ چہ راشی

رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ

رسول ددوی ردپارہ دگواہی فیصلہ بہ اوشی پہ مینج ددوی کیں پہ انصاف سرہ

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝۱۴۰ وَيَقُولُونَ

او پہ دوی پہ ہیخ ظلم نشی کیدے ۔ او دوی وائی

دی منکریتو تہ ۔ مقصد دادے یا یہ مونو پہ دوی باندے پہ دنیا کیں
عذاب داوونو تہ یہ یے اویتہ اوکلاہ پہ دنیا کیں عذاب راتہ ولونو قیامت
کیں بہ خامغا پہ دوی باندے عذاب وی ۔ نو تہ ددوی د عذاب نہ بے
غیمہ اوسہ ۔

أَوْ تَتَوَفَّيْنَاكَ ، جزاء ہم پتہ دہ یعنی راویہ ویتی آخرت کیں ۔
فَالَيْئِنَّا مَرْجِعُهُمْ ، داعلت دپتہ جزاء دے اوداے پہ سورۃ مؤمن
۱۴۰ آیت او سورۃ زحرف ۱۴۰ ، آیتو تو کیں ہم راغلی دی ۔
شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ، پدے کیں اشارہ دہ دیتہ چہ ددوی
پہ حملونو باندے نور وگواہانو تہ حاجت نشتہ اللہ تعالیٰ پہ خپلہ
خبر دے ۔

وَإِنَّمَا تُرِيدُكَ ، دپارہ جزاء پتہ دہ یعنی رستا تسلی بہ اوشی ۔
فَأَثَرُهُ :- پدے آیت کیں د تریتک مقابلہ دہ دنتوفینک سرہ د
دینہ معلومیری چہ پس د وفات نہ د دنیا حالات نہ لیدے کیبری
نبی صلی اللہ علیہ وسلم یے ہم نہ وینی ۔

۱۴۰ :- دا د ویرے اخروی سرہ تعلق ساقی ددے آیت یو تفسیر
دادے چہ د ہر تیر شوی امت دپارہ رسول وڈ نوکلاہ چہ پہ ورخ
د قیامت ہغہ رسول حاضر شی او شہادت ورکری پہ امت باندے
نو دوی لہ عذاب ورکیدے شی نوجاء رسولہم نہ مراد پہ قیامت
کیں حاضر کیدل دپارہ د شہادت ورکولو دی ۔

دویم تفسیر دادے چہ د ہرامت دپارہ رسول مقرر شوے وڈ

مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ

چہ کہ یہ وی دا وعدہ کہ یقن کاسو

صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي

رشتن - آویہ تہ زک نہ لرم اختیار د خان د پانہ

ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ

د ہیخ ضرر لرے کولو اولہ د فائدے حاصلو لیکن ہنہ چہ او غواہی اللہ تعالیٰ

لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ

رہنہ کوی د ہر یو رنہ موتگی امت د پانہ یوہ تہ تہ دہ روعذاب کہ چہ راشی د نیتہ د دوی

فَلَا يَسْتَخْرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٩﴾

پس نہ بہ روستو کیدے شی یو ساعت اولہ بہ مخکن کیدے شی -

د اللہ تعالیٰ د طرفنہ، نو کہ یہ چہ د رسول دوی تہ راضی یہ دنیا کنس نو دوی

بہ انکار او کپو نو یہ دوی بہ عذاب راضی، پنا یہ دویم تفسیر دے آیت

کنس ویرہ د عذاب د تیوی دہ اوقاد اجاء رسولہم تہ روستو لفظ د

کنس یو اپت دے -

س: دے آیت کنس زورنہ دہ متکرینو تہ چہ ہر کہہ مخکن آیت کنس

اشانہ او شوہ عذاب تہ نو دوی تپوس او کپو یہ طریقہ د انکار چہ د

د عذاب نیتہ موتہ تہ او خایہ -

إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ، جمع یے ذکر کریدہ شکہ چہ خطاب نبی او مؤمنانو

تہ دے -

س: دا جواب دے د مخکن قول د متکرینو، حاصل د جواب دا دے

چہ زک خان لہ اختیار د نفع، ضرر تہ لرم نو علم د تاریخ د عذاب، د

راتو لرے خبرہ دہ لیکن دومرہ معلومہ دہ چہ ہر عذاب لہ نیتہ

مقررہ چہ د نفع تہ، نہ روستو کیدے شی اولہ مخکن کیدے شی -

نکتہ: داسے مضمون والہ آیت سورۃ الاعراف ۱۵۵ آیت کنس ہم تیر

شویدے صرف فرق دا دے چہ ہنہ یے نفع مخکن ذکر کرے دہ او

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ بَيِّنَاتٍ

تہ اوایہ آیا فکر کریں کہ ناشی تاسو تہ عذاب دے اللہ تعالیٰ دے شیہ

أَوْ نَهَارًا فَمَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ۝

یا دوسے تو غہ تدبیر دے چہ لڑبہ اوکری ہفے لڑہ مجرمان دے پاریہ خان یوم کولو۔

دلہ کنس ۛ ضرر مخکن ذکر کریں لے نو وجہ دادہ چہ ہلتہ دے علم دے قیامت خبرہ وہ او علم نفع دہ۔ او دلہ کنس دے عذاب ذکر و او عذاب ضرر دے۔ نو ہر آیت کنس دے ہفہ غہ لے مناسب لفظ مخکن راویہ شوع دے۔

فائزہ :- جواب دے مخکن قول دے فرانو چہ متی ہذا الوعد دے یہ سورہ ملک آیت کنس او سورہ یس آیت کنس یہ بلہ طریقہ سرہ ذکر کرے دے او دلہ بلہ طریقہ دہ وجہ دادہ چہ دلہ مقصد دے دوی اعتراض و یہ رسالت دے رسول پاندے نو یہ جواب کنس شان دے رسول ۛ ذکر کرے او یہ ہفہ دواہ سورہ نو کنس مقصد اخبار دے عذاب دے نو ہلتہ دے مناسب ذکر او کرے۔

اِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ، داہے یہ سورہ نحل آیت او سورہ اعراف آیت کنس ذکر دی ہلتہ وجہ دے فرق ذکر کرے شوع دہ۔

ۛ پدے آیت کنس زور دہ متکرینو تہ سرہ دے ویرے و کولو دے عذاب نہ او تعلق دے دے دے طلب دے عذاب سرہ دے یعنی دے دوم جواب دے حاصل ۛ دادے چہ کلہ عذاب دے اللہ تعالیٰ دے شیہ یا دے ویرے ناشی نو دا متکرین بہ دے دے دفع کولو دے پارہ سمہ سقی غہ تدبیر اوکری بیاتاً منصوب دے یہ ظرفیت سرہ او یہ معنی دے لیلہ سرہ دے۔

فَمَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ، دے یوہ معنی دادہ چہ خومرہ لوہ عذاب دے چہ یہ تلوار سرہ طلب کوی مجرمان ہفے لڑہ دے اللہ تعالیٰ تہ او پدے توجیہ سرہ جزاء دے شرط دے ان معذوف دے رہنما نہ بہ شیہ یہ استعجال باتہ پدے معنی سرہ ضمیر دے وینہ راجع دے اللہ تعالیٰ تہ او دا اذا دے استفہام دے پارہ دے تعظیم او انکار دے۔ دوسیمہ معنی دا دہ

أَشْمَرًا إِذَا مَا وَقَعَ أَمْنَتُمْ بِهِ ط الْعَن

آیا بیا کله چه راشی دا عذاب نو ایمان به را و ری تا سویتد آیا اوس ایمان را و ری

وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ شَمَرًا

او په تحقیق سره و ری تا سو چه دامو په تلوار غوښتو - بیا به

قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ

او ئیلے شی ظالمانو ته او غنی عذاب

الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ

د میثوالی له شی در کیدلے تا سو ته بدله مکر د هغه عمل به سبب چه تا سو

تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَبِيرُكَ أَحَقُّ هُوَ ط

کولو - او تپوس کوی دوی ستا سو نه آیا حق دے دا عذاب د قیامت

چه څه تدبیر دے چه ندر به یی او کړی مجرمان د پاره د بیج کیدلو د عذاب

نه او پدے معنی سره ضمیر د و نه راجع دے لفظ د ما ذات ته - او ما په

معنی د ای شی او ذا په معنی د الذی دے او دا جزاء د ان ده -

سک - دا آیت هم د مخکن سره تعلق لری مطلب یی دا دے که دوی

د عذاب د دفع کولو د پاره دا تدبیر او کړی چه هغه وخت به ایمان را و ری

نو ملائک به دوی ته جواب او کړی چه آیا اوس ایمان را و ری، او حال

دا دے چه پدے وخت کنس ایمان ته قبلیری -

الْعَن، د دیتا مخکن عبارت پت دے یعنی را و به و ئیلے شی دوی ته

او داسے پدے سورت سک آیت کنس دی -

سک - دے آیت کنس ویره د عذاب د نیوی ده که چرے د عَذَابِ الْخُلْدِ،

ته مراد عذاب د دنیا شی او د مخکن آیت سوره مناسبت لری او عذاب

د نیوی ته خلد هله و ئیلے شی چه په هغه عذاب کنس هلاک شی، او یا ویره

اخروی ده که چرے عذاب د خلد ته مراد عذاب د آخرت شی -

قُلْ اِي وَرِي اِنَّهٗ لَحَقُّ وَمَا

تہ اوایہ ہاؤ قسم دے یہ رب زما یقیناً دا خامخا حق دے او تہ یث

اَنْتُمْ بِمُعْجِزَيْنِ ۝۵۳ وَلَوْ اَنَّ

تاسو بیج کوؤنکی ٹخان لہر دے عذاب تہ او کہہ شی

يَكُلُّ نَفْسٌ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ

دپارہ دھریو نفس چہ ظلم یے کریدے ہنہ خہ چہ یہ زمکہ کنس دی

لَا فَتَنَکَ بِهِ طُورُ السَّرِّ وَالْمَدَامَةُ

خامخا بدلہ یہ ورکوی دے یہ ہنہ سرہ او پتوی یہ دوی پشیمان تیا

لَمَّا رَاَ الْعَذَابَ وَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ

ہرکہ چہ اوینی دوی عذاب لہر او فیصلہ یہ او کریشی یہ مینخ دوی کنس

بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۝۵۴ اَلَا اِنَّ

یہ انصاف سرہ او یہ دوی یہ ہیٹ ظلم نشی کیدے - خبردار یقیناً

۵۳:- دا زور تہ دہ متکرینو د عذاب او د قیامت تہ کوم چہ یہ

مخکنس آیت کنس ذکر شول - او پدے آیت کنس قسم کریدے اللہ

تعالیٰ پخپل ذات باندے یہ بارہ ذراتلو د قیامت کنس او دا رنگے

قسم یہ سورہ مریم ۵۴ آیت او سورہ سبا ۵۴ آیت او سورہ تغابن

۵۴ آیت کنس راسخ -

هُوَ، ضمیر راجع دے ہنہ عذاب تہ چہ وعدہ یے کرے شویدہ چہ

عذاب الخلد دے یہ ورخ د قیامت -

بِمُعْجِزَيْنِ، لازمی دے یہ بمعنی د بیج کیدونکی د عذاب تہ لیا

متعدی دے بیج کوؤنکی ٹخان لہر - یا عاجز کوؤنکے اللہ تعالیٰ لہر او

عاجز کیدل دیو خیز لازم دی د ہنہ سرہ فوت کیدل -

۵۴:- پدے آیت کنس ہم ویرہ اخروی دہ چہ کلہ قیامت قائم شی

نو مشرکان تہ یہ فدیہ ورکولو خلا صیدی او تہ یہ پشیمان تہ کیدلو سرہ -

يَلِّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

خاص اللہ تعالیٰ لڑے اختیار دے وہ شیز و نوچہ بہ آسمانوتو او پہ زمکہ کیں دی

اَلَا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنْ

خبردار یقیناً وعدہ ذ اللہ تعالیٰ یقینی دہ او لیکن

اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۝۵۵ هُوَ يَحْيٰ

اکثر د خلقو نہ تہ پوہیری - خاص اللہ تعالیٰ ژوتی کول کوی

فائدہ :- لفظ دَ وَ اسْرُفَا ، دَ اضدادونہ دے ، یعنی دَ دے دہ معنے دی چہ دَ یوبیل ضد دی - یومعتی دادہ چہ پتہ بہ کپی مشران دَ مشرکینو پشیمانیا لہ دَ خیالوتابعدارونہ لیکن دا ہفہ وخت چہ لا اور تہ نہ وی داخل شوی -

دویمہ معنی دادہ چہ بکارہ بہ کپی دوی پشیمانیا لہ محکہ چہ دوی عذاب وینی اوہیبت بہ پرے راشی -

لَا فَتَنَاتِ يَمْ ، دَ دے تہ روستو ماتقبل منها رقبول بہ تہ کہے شی پتہ دے لکہ چہ یہ سورۃ آل عمران سلک آیت او سورۃ مائدہ سلک آیت کیں دی -

۵۵ - خلاصہ: دَ دے خالے تہ خلورم باب دسورت دے تراویا سک آیت پورے پد یکیں رد دَ شرک فعلی دے ، دارنگ رد دے یہ اتحاد الولد باندے او عقلی دلیلوتہ دی چہ کارسات او غیب دان صرف اللہ تعالیٰ دے - او ترخیب دے قرآن کریم تہ او بشارت دے ایمان والوتہ -

تفسیر :- دا آیت دلیل عقلی دے چہ واکندار دَ ہر خہ اللہ تعالیٰ دے - او دَ دے یہ دویمہ جملہ کیں اثبات دَ بعث بعد الموت دے او مراد وَعْدَ اللّٰهِ ، تہ ہفہ دہ چہ تیر شوے درے آیتوتو کیں ذکر شوے دہ او اِنَّ يَلِّهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ، آہ ہم دلالت کوی یہ قدیہ نہ قبولو باندے -

وَيُحْيِيكَ وَإِلَيْهِ تَرْجَعُونَ ﴿٥٤﴾ يَا أَيُّهَا

ادھر کول کوی | و خاص ہنہ تہ بہ | و گر خولے شیئ تاسو - اے

النَّاسُ قَدْ جَاءَ تَكْمُرُ مَوْعِظَةٌ

خالقو یقیناً داخل دے تاسو تہ وعظ (نصیحت)

مِنْ لَكُمْ وَتُشْفَىٰ آلُكُمْ فِي الصُّدُورِ

دَ طَرَفِ دَرَبِ سَتَاسُو تَه | وَ شَفَاءِ دَهْتِه مَرَضُونُو چَوَ یِه سِینُو کَتَبِ دِی

وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ قُلْ

او ہدایت   او رحمت کے دیارِ دُعاؤں   تہ اوپہ

۳۴ :- د اہم دلیل عقلی دے چہ اختیار مند د ژوند او د مرگ
اللہ تعالیٰ دے ۔ او یہ آخری جملہ کیں اثبات د قیامت دے ۔

۱۰۔ پدے آیت کیں ترغیب دے قرآن پاک تہ۔ ہر کلمہ چہ مخفی
و عذاب او و قیامت ذکر او کرے شو تو دھے تہ دے بیچ کیدلو دے پیارہ
ذریعہ ذکر کرم چہ قرآن دے۔

او دَقرآن پے خاور صفات ذکر کری دی۔

اول، مَوْعِظَہ، یعنی منع کوؤں کے دَبدو اخلاقونہ۔ وعظ زجر دے چہ ورسرہ تخویف وی (خازن)۔

دویم، شفاء، یعنی علاج و مرضی و ذریہ شرک و اتفاق و شک
او بغض و غیرہ۔ او دلے دوا و تہ صفات تخلیه وائی۔

درکیم، ہڈی، دے یعنی خود و نیک و خائستہ عقائد و اعمالو،

خَلَّوْرَم، رَحْمَةً، دے یعنی سبب و شرم والی دُتہ دے او دَنَزول
دَرْحمت الہی دے دَ ایمان والو دَپارہ - او دے دواہوتہ صفات
تَحلیہ او تَحْتِہ وَاِی۔

فائدہ :- حرکت چھ اول ضروری دفع د ضروری او ہفتہ پہ موعظہ
 او شفاء کنیں دی نو ہفتہ پہ سختیوں کو دفع و رکولو
 باتیں چھ ہفتہ ہڈی اور جسمہ دے او دفع د ضروری دہ قسمہ

بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ

یہ فضل دے اللہ تعالیٰ اویہ رحمت دہقہ سرہ نو پیدے دے

فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

خوشحالہ شی خلق دا غورہ دے دہقہ مال نہ چہ جمع کوی ئے خلق۔

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ

اویہ آیا فکر کوی دے تاسو چہ چہ پیدے کوی دی اللہ تعالیٰ ستاسو دپارہ

مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا

خہ رزق حلال نو جو ہوئی تاسو بعضے دے نہ حرام

وی یو ہقہ چہ دے ضرر نہ منع کوی دویم ہقہ چہ شتہ ضرر لے کوی
تواول تہ اشارہ دہ پہ موعظہ او دویم تہ اشارہ دہ پہ شفاء سرہ۔
۵۸۔ دا ہم ترغیب دے قرآن تہ۔ فَبِذَلِكَ، اشارہ دہ مجبوعہ فضل
اور رحمت تہ او پیدے کلام کنیں اختصار دے اصل داسے دے چہ
رَبِّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۚ أَلَمْ يَكُنْ لَكَ فِئْرٌ حَرَامٌ ۚ

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ، مراد دے فضل اللہ نہ قرآن دے او مراد
دے رحمت نہ توحید او سنت دے چہ دا دوارہ سبب دے خوشحالی دے دپارہ
دایمان والو۔ دے وچ نہ حدیث کنیں باغلی دی چہ رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی، رہقہ شوک چہ ہقہ تہ اللہ تعالیٰ ہدایت
او کبریٰ دے اسلام او علم ورتہ ورتہ دے قرآن بیا دے مخلوق تہ
شکایت کوی دے خیلے لو دے نو اللہ تعالیٰ بہ ددہ دے دوارہ سترگو تر مینہ
فقیری اولیکی تر مرگہ پورے۔

دویم قول دا دے چہ مراد دے فضل تہ قرآن دے او مراد دے رحمت
تہ دادے چہ اللہ تعالیٰ شوک دے اہل او گر خوی، دریم قول
دا دے چہ فضل قرآن دے او رحمت سنت دے۔

وَحَلَا لَا قُلِّ اللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ

او بعضے حلال او ایہ تہ آیا اللہ تعالیٰ اجازت کریدے تاسوتہ (وہرام حلال جوہر لو)

أَمْرٌ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿۵۹﴾ وَمَا ظَنُّ

بلکہ تاسویہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ جوہر وی۔ اوخہ گمان دے

الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

دہنے کسانو چہ جوہر وی یہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ رجہ خہ اوکشی دگاسی

يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ

یہ ورخ د قیامت کیں ، یقیناً اللہ تعالیٰ فضل والا دے

عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ

یہ خلقو باندے لیکن ویر خلق

لَا يَشْكُرُونَ ﴿۶۰﴾ وَمَا تَكُونُ فِي شَأِنٍ

شکر تہ کوی ۔ او تہ ہے تہ یہ خہ حال کیں

۵۹۔ دے آیت کیں رد دے د شرک فعلی، مطلب دا دے چہ

ہرکلاہ دلیلونہ د توحید ہم بیان شول او قرآن پاک ہم موجود

دے نو د خان د طرف تہ ولے حلال او حرام جوہر وی ۔

مِنْ لَزْزِقٍ، فصلونہ، خاروی وغیرہ او دا بتول یہ یرکاتو د آسمان

سرہ پیدا کیہی د دے وجہ نہ انزل ذکر شو او پدے آیت کیں

سخت رد دے یہ ہفہ چا باندے چہ یہ حلال حرام، جائز ناجائز

کیں بغیر د دلیل نہ ذیل چا تقلید کوی او دیتہ شرک فی التشریع

او فی الحکم او فی التحلیل والتحریم وٹیلے شی۔

۶۰۔ دے آیت کیں زور نہ دہ شرک فعلی کوؤ نکوتہ چہ دوی یہ

اللہ تعالیٰ دروغ جوہر وی۔

إِنَّ اللَّهَ كَثُورٌ فَضْلًا، مراد د دینہ فضل دے یہ دنیا کیں، نعمتونہ

ورکول او مہلت ورکول۔ داریکے فضل قرآن پاک دے چہ یہ ہفہ

وَمَا تَشَلُّوْا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُوْنَ

اوتہ لوے تہ دالہ تعالیٰ دطرفہ شاہ قرآن او نہ کوئی تاسو

مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا

شاہ کارونہ (عملونہ) مگر یونہیو پہ تاسو بانداے حاضر ناظر

اِذْ تُفِيضُوْنَ فِيْهِ وَمَا يُعْزِبُ

کلہ چہ شروع کوئی تاسو پہ ہفت کیں، او نہ شی پمٹیدے

عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ

د رب ستانہ پہ قدر ذرہ ذرے پہ زمکہ کیں

وَلَا فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ

او نہ پہ آسمان کیں او نہ ورکوٹہ ذرہ دینہ

وَلَا اَكْبَرَ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٤١﴾

اوتہ لوے مگر پہ کتاب بنکارہ کیں دی رعلم دالہ تعالیٰ

کیں بیان د تحلیل او تحریم دے۔

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ، دا منصوب دے پہ ظن سرہ یعنی د قیامت پہ بارہ
کیں د دوی شاہ گمان دے یا کلام پت دے یعنی رماذا يفعل بهم
یوم القیامت۔

ملک دے آیت کیں دلیل عقلی دے چہ عالم پہ ہر پت او بنکارہ
بانداے یو اللہ تعالیٰ دے۔

فِيْ شَآءٍ، چہ شان مصدر وی تو پہ معنی د قصد کولو سرہ دے او
کلہ اسم مصدر وی پہ معنی د ہرجاں او کارچہ ہخہ مقصد وی،
پدے آیت کیں د شان تہ مراد ہخہ حالتونہ د پیغمبر دی چہ دیوانے
والی سرہ تعلق لری۔

وَمَا تَشَلُّوْا مِنْهُ، مراد د دینہ ہخہ حالت دے چہ پیغمبر امت تہ
قرآن بیانوی، مِنْهُ، ضمیر راجع دے اللہ تعالیٰ تہ او مِنْ قُرْآنٍ،

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ

خبردار یقیناً دوستان دے اللہ تعالیٰ نہ بہ وی میخ میرہ

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٧٤﴾

یہ دوی ہاندے اونہ بہ دوی غمزن کیری رہہ ورخ د قیامت۔

مِنْ، بعضیہ دے یا ضمیر راجع دے قرآن تہ او دویم قرآن تہ مراد تکرہ دہ لکہ آیت او سورت۔

وَلَا تَحْزَنُونَ، مراد دینہ ہول اعمال دامت دی۔

کِتَابٌ مُبِیِّنٌ، مراد د دینہ لوح محفوظ دے او حقہ تعبیر دے د علم د ائکہ تعالیٰ تہ چہ لیکل شوے دے۔

فَالَّذِينَ فِي الْأَرْضِ وَالَّذِينَ فِي السَّمَاءِ، داسے پہ سورۃ سباء سہ آیت کنس دی۔

سوال :- دلتہ فی الارض یے مخکن راویدے او سورۃ سباء کنس روستو دے ؟

جواب :- دلتہ مخکن احوال د زمکے والو ذکر شول د دے وچہ نہ ارض یے مخکن راوہ۔

وَلَا أَصْغَرُ، دا منصوب دے حکم چہ اسم دے د لَا، تقی الجنس د پارہ۔

ملا :- پہ دے آیت کنس زیرے دے نیکانو خلقوتہ او پہ دے

سورت کنس د اولیاء اللہ د ذکر کولو نکتہ دا معلومیری چہ مشرکینو

مغوی شفعاء گنرل، او د مغوی بندگی یے کولہ نو اللہ تعالیٰ پدے

آیتونو کنس د حق حقیقت حال ذکر کرو۔ چہ اولیاء د اللہ تعالیٰ کیدے

شی لیکن شفعاء نشی کیدے او اولیاء اللہ، ولایت د دوی د طرف

تہ محبت کول د اللہ تعالیٰ سرہ پہ طاعت او عبادت کولو سرہ او د

اللہ تعالیٰ د طرف تہ ولایت ہم محبت کول او حفاظت او نصرت کول

دی۔ او دویمہ معنی موافق دہ د سورت بقرہ سہ آیت سرہ۔

لَا خَوْفٌ، مراد د دینہ داسے چہ پہ قبر او حشر کنس پہ پہ دوی

باندے خوف او حزن تہ وی۔

الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٤٣﴾

دا ہفہ کسان دی چہ ایمان یے راوپیدے او دوی شان ساقی دہرگناہ نہ۔

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

د دوی د پارة دیرے دے یہ ثون دنیوی کیں۔

وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ

او یہ آخرت کیں۔ نشتہ بدلیل د کلمو د اللہ تعالیٰ لہر روعدے د ہفہ۔

۴۳۔ یہ دے آیت کیں تعریف د اولیاء۔ گرامودے یہ دو صفتونو سر۔

اول صفت د ایمان دے چہ مراد ہفہ نہ ایتمان کامل دے۔
دویم صفت د تقویٰ دے چہ مراد ہفہ نہ د شرک او بدعت د
گناہونو نہ بیج کیدل دی۔

او خازن ذکر کری دی چہ ولی اللہ ہفہ دے چہ حقیقہ یے صحیح وی
بناء وی یہ دلیل باتدے او اعمال یے صالح وی موافق د شرع سر
وی او یہ حدیث مرسل کیں را علی دی چہ اولیاء اللہ ہفہ دے چہ د
ہغوی یہ لید لو سر اللہ تعالیٰ یا دیری۔

دا آیت دلیل دے یہ دے خبرہ چہ شوک د یوحکم شرعی مخالفت کوی
یہ شرک کولویا بدعت کولو سر نو ہفہ ولی اللہ نہ شی کیدے۔
خطیب شریعتی یہ تفسیر کیں د قشیری نہ نقل کرے دی چہ یہ
نبی کیں عصمت شرط دے او یہ ولی کیں حفاظت ر شان د گناہ
نہ (یچ کول) شرط دی نو ہفہ چہ یہ ہفہ باتدے د شرع اعتراض
وی نو ہفہ دھوکہ مار دے۔

ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝ وَلَا

دا کامیابی لویہ دہ - او نہ دے

يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ

خفہ کوی تالہ وینا ددوی یقیناً عزت

لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝

پہ اختیار داللہ تعالیٰ کیں دے تول ہغہ ہر شے آوری پہ ہر شے پوہہ دے۔

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ

خبردار یقیناً پہ اختیار داللہ تعالیٰ کیں دی ہغہ شوک چہ پہ آسمانوں نو کیں دی او ہغہ شوک

۴۴۔ دے آیت کیں زیرے دے اولیاء اللہ تہ۔ دنیا کیں د بشارت ور کولو مقصد دا دے چہ پہ حالت د خنکدن کیں ملائک ہغہ لہ زیرے د جنت ور کوی دارنگ رشتینہ خوہونہ لیدل، او پہ حدیث د مسلم کیں وارد دی چہ یوشخص نیک عمل کوی او نور خلق د دہ تعریفوتہ پہ ہغے وجہ سرہ کوی نو دا دنیوی بشارت د مؤمن دے نولفظ البشری عام دے کہ ملائیکو د طرف نہ وی او کہ د انسانو۔ او پہ آخرت کیں زیرے دا دے چہ کلہ د قبرونو نہ او حتی تو دوی لہ ملائک زیرے ور کوی د جنت۔

۴۵۔ دا تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم او د ہغہ تابعدارانو تہ چہ کہ مخالفین خلق ستاسو تکذیب کوی یا اقتراء کوی نو ہغوی ستاسو عزت نشی کمو لے شکہ چہ اختیار د عزت د اللہ تعالیٰ سرہ دے اوربط د دے د ما قبل سرہ دادے چہ ولی اللہ ہغہ دے چہ متکوین خلق پہ ہغہ باندے طعنوتہ وائی لیکن ہغہ د ہغے پرواہ نہ کوی او پدے سرہ د ہغہ عزت عند اللہ تہ کمیہی۔

فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ

چہ بہ زمکہ کنن دی او نہ کوی تابعداری ہفہ کسان

يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ

چہ بلی سوا دے اللہ تعالیٰ تہ شرکاؤ لہ

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ

تابعداری تہ کوی دوی مگر دے گمان او نہ دی دوی

إِلَّا يَخْرُصُونَ ۖ هُوَ الَّذِي

مگر پہ اچکل کاروتہ کوی - خاص اللہ تعالیٰ ہفہ ذات دے

۴۴۔ دے آیت کنن زورنہ دہ مشرکیتوتہ او دا دلیل عقلی دے او علت دے دے اِنْ الْعُرَّةُ لِلَّهِ جَمِيعًا، دپارہ، پدے آیت کنن یے مَن راورے دے چہ خاص دے پہ عقت والو پورے ملائک انسانان جنات او پہ دے آیت کنن لفظ دے مَّا راورے وڈ چہ غیر عقل والو دپارہ دے یاسام دے او دے آیت کنن یے مَن دے دے وجہ نہ ذکر کرو چہ اولیاء اللہ پکنن داخل شی چہ معلومہ شی چہ هغوی دے اللہ تعالیٰ مملوک دی دے ہفہ سرہ شریکان نشی کیدے۔

وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ، دے جملہ دہ تفسیرونہ دی۔

اول تفسیر دا دے چہ شرکاء مفعول دے یستبع دے او مراد دے دینہ اولیاء اللہ دی۔ مطلب دا دے چہ دا مشرکان دے دے اولیاء اللہ تابعداری تہ کوی پہ پارہ دے دین کنن او ہسے یے دے اللہ تعالیٰ سرہ شریک گتوی۔

دویم تفسیر دا دے چہ شرکاء مفعول دے یدعون دے او دے یستبع دے پارہ مفعول محذوف دے۔ مطلب دا دے چہ دا کوم خلق چہ دے اللہ تعالیٰ نہ سوا شرکاؤ تہ رامرد شاہ وافی دوی تابع تہ دی دے دلیل بلکہ تابعداری کوی دے گمان۔ او پدے دواہو توجیہاتو سرہ لفظ دے

جَعَلَ لَكُمُ الْيَلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ

چہ جوہ کرے ہے دہ ستا سو دپارہ شہاہ رتیاہے والا دپارہ ددچہ آلام اوکری یہ ہے کہیں

وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

او ورخ رتیا والا ۔ یقیناً پس یکس دلباؤن دیوالی داللہ تعالیٰ دی

لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ

دپارہ دہقہ قوم چہ خور یددی ۔ وائی دوی نیولے دے اللہ تعالیٰ

وَلَدًا سُبْحَانَہٗ ط هُوَ الْغَنِيُّ ط لَهُ

نازلے پاک دے اللہ تعالیٰ ، ہقہ ہے حاجتہ دے ، خاص ہقہ نورہ دی

مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ط

ہقہ شہ چہ یہ آسمانوں تو کہیں دی او ہقہ شہ چہ یہ زمکہ کہیں دی ،

مَا نَافِيہ دے او جائزہ چہ مَا اسْتَفْهَامِيہ شی یہ آخری توحیہ باتہے ۔

اِنَّ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنَّ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ۔

سوال :- اِنَّ او اِلَّا دپارہ د حصر دی او دیو شیز حصر خو یہ دودہ طریقو

سرا صحیح نہ وی ؟

جواب :- اول حصر ددوی داتباع او دلیل دے او دویم حصر ددوی

د اقوال شرکیو دے چہ ہقہ بتول دروخ دی ،

دویم جواب دادے چہ ظن دودہ قسمہ دے ۔ اول ہقہ ظن چہ

مستند دہقہ دلیل شرحی دے او دویم ہقہ دے چہ دلیل ہے

نشتہ نو دویمہ جملہ کہیں اشارہ شوعہ چہ ددوی ظن دویم قسم

دے ۔

۴۷ :- هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْيَلَ لَتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ، دا

دلیل عقلی دے دپارہ د توحید او پدے آیت کہیں یویو لفظ داختصار

دپارہ خور غولے دے ۔ تفصیل ہے دادے رجعل لکم الیل مظلمًا ،

او د مبصرًا تہ دوستو لتبتغوا من فضلہ او دارنگ یہ سورہ قصص

سے آیت کہیں دی ۔

إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا ۝

نشسته تاسو سره میخ دلیل پدائے خبره،

أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٨﴾

آیا جوہدو؟ یہ اللہ تعالیٰ حقہ خبرے چاہ نہ پوہیدو؟ یہ ہے۔

قُلْ إِنْ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ

تہ اوایہ یقیناً حقہ کسان چاہ جوہدو یہ اللہ تعالیٰ پاندے

الْكُذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٤٩﴾ مَتَاعٌ فِي

دروغ سہی بچ کیدے ردعتاب د اللہ تعالیٰ تہ - دوی لہر حقہ بولے مزے دی یہ

الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ

دنیا کہیں بیا موبہ تہ راکر خیدل د دوی دی بیا بہ

۴۸۔ دے آیت کہیں زور تہ دہ حقہ چاہ تہ چاہ اللہ تعالیٰ تہ نسبت کوی

د ولہ او یہ ہے رد دے یہ پتھو طریقو سرہ - او دا جواب دے

د وہم د مشرکانو چاہ حقہ و تیل چاہ دا معبودان زمونہ شکہ شفاعت

دی چاہ دوی د اللہ تعالیٰ محبوب مطلق رنازولے دی پشان د اولاد نو

د دوی شفاعت اللہ تعالیٰ ضرور قبولی نو پدائے عقیدہ پاندے یے

رد او کہو - اولفظ د اتخذ صریح دلیل دے چاہ دلہ مراد حقیقی

ولہ تہ دے بلکہ مراد د دینہ حکمی ولہ دے لکہ چاہ د پلار اشار

اوصفات یہ اولاد کہیں وی نو مشرکان وائی چاہ داسے د اللہ تعالیٰ

صفتو تہ د الوہیت ہم یہ اولیاء اللہ کہیں شتہ دے - او تفصیل د

دے یہ سورہ بقرہ کہیں تیر شوے دے -

۴۹۔ منہ دے دواہو آیتو نو کہیں ویرہ د عذاب اخروی دہ حقہ چاہ لہ چاہ

اللہ تعالیٰ تہ نسبت د ولہ کوی -

الْكُذِبَ، مراد د دینہ نسبت د ولہ او د شریک دے اللہ تعالیٰ تہ -

مَتَاعٌ، دا جواب د سوال دے -

سوال :- چاہ ہر کلمہ دوی فلاح والا تہ دی نو دوی لہ یہ دنیا کیش سامانو تہ

ثَنِي يَقْتُمْرُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا

او شکوؤ دویته عذاب سخت پہ سبب دھتے چہ دوی

يَكْفُرُونَ ۝ وَاسْتَكْبَرُوا عَلَيْهِمْ نَبَا

کفر کوی۔ او بیان کرہ پہ دوی باندے خبر

نُوحٍ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اٰلِقَوْمِ

د نوح علیہ السلام کلہ چہ اوئیل مہہ قوم خیل تہ اے قومہ زما

اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي

کہ گران وی پہ تاسو باندے او دریدل زما او بیانول زما

بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ شَوْكُكُمْ

آیتونو د اللہ تعالیٰ لہہ نو پہ اللہ تعالیٰ باندے شان سپارے دے ما

فَاَجْبِعُوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ

نو کلک کرئ تدبیر خیل او را او بلخ شریکان خیل

ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً

بیا د تہ وی تدبیر ستاسو پہ تاسو باندے پت

او عزتو تہ اولوے عمرو تہ ولے ور کرے شوی دی؟

جواب :- چہ دا د دنیا برخ دی اللہ تعالیٰ کافرانو لہ ہم ور کوی

او دا مہلت دے اولفظ د لہم دلتہ پت مراد دے۔ او تعبیر

پہ ذوق سرہ پہ ثَنِي يَقْتُمْرُ، کنس اشارہ دہ چہ د دوی پہ تہولو

اندامونو او حواسو د بدن باندے دغہ عذاب احاطہ کرے دہ۔ او

الْعَذَابَ الشَّدِيدَ، کنس اشارہ دہ چہ عذاب د آخرت سخت دے

د عذاب د دنیا او د قبر تہ۔

ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُون ④

بیا تکلیف را کرئی مائے مخامخ او مهلت مه را کوئی مائے -

۱۔ خلاصہ :- دے آیت نہ تر آخر دے سورت یورے پنجم باب دے پدیکش واقعہ دے نوح علیہ السلام او دے موسیٰ علیہ السلام دے نمونے دی دے پلارہ دے عذاب دے تیوی یہ متکریو بناندے ، او دے دواہو واقعہ تخصیص یہ دے دواہو سورہ دے ۔

یوہ وجہ دادہ چہ واقعہ دے نوح علیہ السلام اولہ دے او واقعہ دے اہلاک دے فرعونیا نو آخری دے نو اول او آخر دے کرشواو مینج واقعات پکش اشارہ داخل شول ۔

دویمہ وجہ دادہ چہ دے سورت یہ ۲۷ آیت کبش دے مشرکہ نوحاں دے یورے دے غرقیدلو ذکرشولے وڈ نو اشارہ شولہ چہ دا بول یہ مشیت او ارادے دے اللہ تعالیٰ سرہ دی کہ او خواہی نو خوک یہ غرق کری لکہ قوم نوح او فرعونیاں او کہ او خواہی نو خوک بہ بیج کری لکہ یونس علیہ السلام یے دے غرقیدو نہ بیج او ساتلو او دے ہذا قوم یے دے توبے یہ وچے سرہ دے عذاب نہ بیج او ساتلو او پدے باب کبش ذکر دے قوم دے یونس علیہ السلام دے دے پلارہ دے ترغیب توبے تہ مخکبش دے عذاب راتلو نہ او یہ آخر کبش بیان دے پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم دے ۔ دے پلارہ دے دے اقسامو دے شرک او دے پلارہ دے ترغیب قرآن تہ ۔

تفسیر :- پدے آیت ۱۷ کبش واقعہ دے نوح علیہ السلام دے ، او دا واقعہ دے پلارہ دے تعویف ذکر دے او دے پلارہ دے تسلی ہم ۔ دے وچے نہ پدیکش مسئلہ دے توحید یے تہ ذکر کرے ۔

مقاری ، مقام یہ نور دے میم سرہ او درید لو تہ وٹیلے شی پدیکش اشارہ دے چہ ہذا دعوت یہ اولہ سرہ کوؤ ۔

وَتَنْذِرُكُمْ إِلَيَّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اشَارہ دے چہ تبولو انبیاء دعوت او تبلیغ یہ آیا توتو دے اللہ تعالیٰ سرہ کوؤ ۔

فَعَلَى اللَّهِ ، دے دیتہ مخکبش لفظ پت دے یعنی رفع مہم علی قتلی

فَإِنْ شِئْتُمْ فَمَا سَأَلْتُمْ مِنْ

نو کہ تاسو غز واروؤ نو ما تہ دہ جتو پتلی ستاسو تہ خہ

أَجْرًا أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ لَا

مزدوری، تہ دہ مزدوری زما مگر دہ اللہ تعالیٰ سرہ دہ

وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

او حکم کړیویدے ماته چہ یم زہ د حکم منونکو تہ۔

وايدائي) قصد کوئی تاسو زما د قتل او د ضرر رسولو۔ او دے آیت کنس
د نوح علیہ السلام شجاعت ذکر کړلے شوے دے۔

شَمْرٌ لَا يَخْشَى أَمْرَكُمْ عَلَيْهِ وَعَلَيْكُمْ، مطلب د دے دادے چہ تاسو خپل
کار زما په مقابلہ کنس ښکاره کړی شکه خوګ چہ یو کار پټ کوی نو هغه پوره
مقصد ته نشی رسیدلے۔

شَمْرٌ أَقْصُوا إِلَيَّ، یعنی زما په باره کنس چہ خہ فیصله او کړی نو هغه ماته
را اور سوئی یا تکلیف مراد شو۔

سک۔ پدے آیت کنس ذکر شوے دے نیشوالے د طمع د نوح علیہ السلام
شکه چہ طمع دار سپلے پوره حق نشی بیانولے۔

فَإِنْ شِئْتُمْ، د دے جزاء پټه دہ یعنی زہ ملامت نه یم او داروستو
جمله علت د جزاء دے۔ او هرکله چہ دعوت فرض عین دے په انبیاء
علیه السلام باندے نو د حقوی د پانه پدے باندے اجرت اخستل منع دی
او دارنگ په چا باندے چہ یو عمل فرض عین وی نو په هغه باندے اجرت
اخستل حرام دے۔

مِنَ الْمُسْلِمِينَ، تا بعد از د حکم د اللہ تعالیٰ په اخلاص سره او دعوت کوؤنک
بغیر د اجرت نه که خلق ته قبلوی او که نه یا الْمُسْلِمِينَ، ته مراد
جماعت د انبیاءو۔ دے یعنی زہ په دے بیان او اجرت نه اخستلو کنس
د انبیاءو۔ په مسلک باندے روان یم۔ او اشاره دہ چہ اسلام د ټولو انبیاءو
علیهم السلام دین دے۔

فَكَذَّبُوهُ فَتَبْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَّعَهُ فِي

نودوی مہلہ تہ دروغترن او تیل نو یح کبرو مونو د او ہلہ شوک چہ ددہ ملگری وڈ پہ

الْقُلُوبِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَعْرَفْنَا

کشتی کتب او او گر شول مونو دوی روستو او سیدو لکی پہ زمکہ کتب او غرق کرہ مونو

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ

ہلہ کسان چہ دروغترن تہ کتب آیتو تہ زمونہ نو او ہلہ

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُتَذَرِّينَ ﴿٤٣﴾

چہ تہ رگہ شو انجام د یہہ ور کرے شوڈ

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا إِلَى قَوْمِهِمْ

بیا اولیول مونو روستو د ہلہ تہ دیر رسولان قومو نو د ہلوی تہ

فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا

نو راڈرو ہلوی دوی تہ دلپوتہ نو نہ وڈ ہلوی چہ

لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهَا مِنْ قَبْلُ

ایمان تہ راڈرے وے پہ سبب د ہلہ چہ دروغترن کرے وڈ حق لہ مخکس د دینہ

سکے ۱۰۔ پہلے آیت کتب ذکر د نجات د ملگری د نوح دے او ذکر د عذاب د متکربینو دے۔

فَكَذَّبُوهُ، داسبب د عذاب دے۔

خَلَائِفَ، یعنی د نوح علیہ السلام اولاد پہ زمکہ کتب آباد شول لکہ پہ سورۃ صافات سکے آیت کتب۔

الَّذِينَ كَذَّبُوا، د دلیل دے چہ صرق مکنا بین غرق شول نو پہ ہلہ زمکہ باترے طوفان تہ دے راغلے او داسے تفصیل پہ سورۃ احراق او سورۃ ہود کتب تیر شویدے۔

فَانْظُرْ، کتب مراد نظر د عبرت اخستلو دے یا سوچ کولو دے۔

كَذَلِكَ نَظْمِعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُتَعِدِّينَ ﴿٤٣﴾

دے دے وجہ نہ مہر و ہو موثرہ پہ زہونو دظالماتو (وعدہ نہ تیر و تو کو) باندے۔

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ

بیٹا اولیہول موثرہ روستو د هغوی نہ موسیٰ

وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ

او ہارون علیہما السلام فرعون تہ اوختہانو د قوم دہغہ تہ

بِأَيَّتِنَا فَأَسْتَكْبِرُوا وَكَانُوا قَوْمًا

پہ معجزاتو ز موثرہ تولوئی اوکرہ هغوی او وڈ دوی قوم

مکے۔ پدے آیت کنس دلیل نقلی اجمالی دے د پیغمبر اتو نہ او
درے درجات د متکرینو ذکر دی۔ اول تکذیب، دویم عدم ایمان،
دریم مہر پہ زہونو۔

پسما گڈ یو، پد یکس دودہ توجیہ دی۔ اول داچہ د ضمیر د
لیومتوا او کن بوا یوہ مرجع دہ او قبل نہ مراد اول حالت
دے یعنی پہ اول حال یے تکذیب او کپو نویا د ایمان نہ محرومہ
شول۔

دویمہ توجیہ، لیومتوا ضمیر روستنو قومو تو تہ راجع دے او ضمیر د
کن بوا قوم د نوح علیہ السلام تہ راجع دے او پہ باء د کن بوا
کنس دودہ احتمالو نہ دی۔

اول احتمال داچہ باء سببیہ دہ یعنی پہ سبب د تکذیب د مخکنو
روستنی ہم رد هغوی د تقلید د وجہ نہ) د ایمان نہ محروم
شول۔

دویم احتمال دادے چہ باء صلہ د لیومتوا دہ نومعنی داچہ روستنو
ایمان رانہ ورو پہ هغہ خیز چہ مخکنو د هغہ تکذیب کپے وڈ۔

كَذَلِكَ، کاف پہ معنی دلام علیہ دے۔

مُجْرِمِينَ ۴۵ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ

مجرمان ۔ نو هرکله چه راسخه دوی ته حق

مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ

د طرف زمونږو ته اوئیل دوی یقیناً دا خامخا جادو

مُبِينٌ ۴۶ قَالَ مُوسَى أَتَقُولُونَ

بشکاره دے ۔ اوئیل موسی آیا وایی تاسو

لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا

په باره دحق کښ هرکله چه راسخه تاسو ته ، آیا جادو دے دا ،

بھه :- دا دلیل تقوی دے د موسی علیه السلام ته او مقصود پدیکښ ویره وړکول دی منکریتو ته د عذاب د دنیا ته او بهادری د موسی علیه السلام او د ملګرو د هغه ذکر کوی ۔

يَا أَيَّتُهَا ، مراد د دین ته هغه نهغه معجزات دی چه سورة اعراف کښ تشر شوی دی ۔

فَاَسْتَكْبَرُوا ، مراد دادے چه د توحید او رسالت منلو نه انکار د دے وچه نه او کړو چه دوی شان لوے گنډلو ۔

مُجْرِمِينَ ، جرمونه او گناهونه یی بشکاره کول او وروسته د آياتو کښ د دوی استکبار او جرم ذکر کړی دی ۔

بَلَاءٌ ، پدے آیت کښ بیان د استکبار د هغوی دے او د الْحَقِّ ، نه مراد معجزات د موسی علیه السلام دی ۔

لَسِحْرٌ مُّبِينٌ ، هرکله چه په هغه زمانه کښ د سحر کاروبار د پروژو نو دوی د موسی علیه السلام معجزه هم په هغه باندے قیاس کړله ۔

وَلَا يُفْلِحُ السَّحَرُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا

او نشی کامیاب کیدے جادوگر - اوٹیل دوی آیاتہ داغے یے مونبر تہ

لَشَلَفْتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا

دے دپارہ چہ تہ واروے مونبر لا دھتہ طریقہ نہ چہ مونبر دی مونبر پہ ہفے مشران خیل

وَتَكُونُ لَكُمْ الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ

او شی دے تاسو دواہو لہ بادشاہی پہ دے زمکہ کنیں،

وَمَا نَحْنُ لَكُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٤١﴾

او تہ یو مونبر تاسو لہ متوکی -

۴۰۔ پدیکش رد دے د طرف د موسیٰ علیہ السلام تہ پہ منکر بتویا ندے۔

لَمَّا جَاءُوكُمْ، دے تہ روستو ہذا سحر حذف دے مقولہ د

تقولون دہ -

آسحر ہذا، کنیں حمزہ د استفہام انکاری او تو بیع دپارہ دے

یا دا مقولہ د تقولون دپارہ او حمزہ استفہامیہ پہ السحر کنیں

زیات دے د تورتے دپارہ -

وَلَا يُفْلِحُ السَّحَرُونَ، داسے پہ سورہ طہ ۷۹ آیت کنیں ہم

شتہ -

۷۹۔ پہ دے آیت کنیں دویم استکبار د حقوی ذکر دے او پہ

موسیٰ او پہ ہارون علیہما السلام یے دود الزامہ اولگول اول دا

چہ تاسو مونبر د مشرانو د لارے تہ اہوٹی -

دویم دا چہ تاسو مونبر تہ بادشاہی د مصر اخلی - پہ اول الزام کنیں

خفکان د عوامو خلقو دے او پہ دویم کنیں خفکان د اقتدار

والو دے - او پہ دیکش اولہ خبرہ پہ حقیقت کنیں صحیح دہ او دویمہ

باطلہ دہ -

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ

او اوتیل فرعون راولح ماتہ مر

سَاحِرٍ عَلَيْهِمْ ۝۷۹ فَلَمَّا جَاءَ

جادوگر ماہر ریوہہ۔ نو مر کلہ چہ راغلل

السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمُ مُوسَى اَلْقُوا

جادوگر اوتیل دوی تہ موسی علیہ السلام ریس دوینا ڈھونڈتہ اوغورخوئی

مَا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ۝۸۰ فَلَمَّا اَلْقَوْا

ہذہ تہ چہ تاسو غورخوئی نی بی۔ نو مر کلہ چہ دوی اوغورخوئی

قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهٖ اِلَّا سِحْرٌ

اوتیل موسی ہذہ تہ چہ راولح تاسو ہذہ خو جادو دے ،

اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُ ۙ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَصْلِحُ

یقیناً اللہ تعالیٰ رد دے چہ ختم بہ کری اثر دے، یقیناً اللہ تعالیٰ نہ کامیابوی

ہوے۔ یہ دے کتب بیان دریم استکبار د فرعون دے یہ مقابلہ کولو
سرہ یہ واسطہ د ساحرانو او پدے طریقہ سرہ شکارہ کوی چہ
موسی علیہ السلام ساحر دے لیکن کامیابہ نہ شو۔

نہ۔ دے آیت کتب تقدیر د دے چہ قَالَ لَهُمُ مُوسَى بَعْدَ قَوْلِهِمْ
اَلْقُوا مَا اَنْتُمْ مُلْقُونَ، یعنی اول قول ہغوی او کرو موسی علیہ السلام
تہ نو موسی علیہ السلام د ہغوی یہ جواب کتب دا اوتیل او داسے یہ
سورۃ اعراف ۷۸ او سورۃ طہ ۷۶ کتب ذکر دی۔ دلتہ یہ واقعہ
کتب اختصار مقصد دے دے وجہ تہ د ہغوی قول یے حذف کرے
دے

عَمَلِ الْمُفْسِدِينَ ۝۸۱ وَيُحِقُّ اللَّهُ

عمل د مفسدانو ۔ او بیکارہ کوی اللہ تعالیٰ

الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ۝۸۲

حق لہ پہ کلمو خیلوسرہ اگرچہ بدگنری مجرمان ۔

فَمَا أَمَّنَ إِلَّا مُوسَىٰ إِلَّا ذَرِيَّةَ مَنْ

تو ایمان نہ وریلو پہ موسیٰ باندے مگر خوٹوانو (اولاد) د

قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ

قوم دہتہ نہ سرہ دیرے د فرعون نہ

وَمَلِيهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ وَإِنْ فِرْعَوْنَ

او دختانو د قوم دہتوی نہ چاہ وادی بہ ہتوی لہ (دین نہ) او یقیناً فرعون

سلا۔ پہ دے آیت کیں رد کول د موسیٰ علیہ السلام دی پہ ساحرانو باندے او بیان د عاقبت د سحر دے او اشارہ دہ دیتہ چاہ سحر کول فساد دے ۔

مَا جِئْتُم بِإِلَهِ السِّحْرِ، دا جملہ دلالت کوی پہ حصر قلب باندے یعنی زما معجزہ سحر نہ دے ستاسو داخل سحر دے ۔

فأثارة :- تفسیر قرطبی کیں د عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما نہ نقل دی چاہ شوک د شے پہ بسترہ باندے خملی او دالولی،

مَا جِئْتُم بِإِلَهِ السِّحْرِ إِنَّ اللَّهَ سَيُطْلِقُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِلُّ عَمَلِ الْمُفْسِدِينَ، ہتہ نہ بہ سحر خہ ضرر نہ و رکوی۔ او دارنگ د آیت چہ اولیکے شی پہ بدن د ہتہ چاہہ جادو پرے کرے شوے وی نوالہ تعالیٰ د ہتہ سحر دفع کوی۔ لیکن پدے طریقہ د لیکو د پانہ دلیل تشریحہ او نور نقصانات ترینہ پیدا کیہی ہاں لوستل د قرآن د شفاء د پانہ ثابت دی۔

سلا۔ :- مراد بکلماتہ نہ دلیلو نہ د اللہ تعالیٰ دی یا وعدے د امداد

۸۱
۸۲

لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ السُّرَفِينَ ﴿١٣﴾

خامخا او چت وڈ پہ زمکہ دے مصر کنش او یقیناً دے خامخا وڈ دے مشرکا تو نہ ۔

وَقَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِإِمْرَانٍ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ

او اوتیل موسیٰ علیہ السلام اے قومہ زما کہ تاسو ایمان راوہے وی

بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ شَوْكُؤَاإِنْ كُنْتُمْ

یہ اللہ تعالیٰ نو خاص یہ اللہ تعالیٰ باندے بخان او سپاری کہ تاسو

دے دے دی یا مراد تربیتہ معجزات دی ۔

وَيُحِقُّ اللَّهُ، دا عطف دے یہ سیبطلہ باندے ۔

۱۳ :- یہ دے آیت کنش بیان دے شجاعت دے ملگرو دے موسیٰ علیہ السلام دے ۔

رَاٰ ذُرِّيَّةَ مِنْ قَوْمِهِ، لہر کسان مراد دی چہ کمزوری و وکہ تارینہ وی او کہ زتانہ وی کہ یس وی او کہ یوداگان وی دلفظ دے ذریعہ تحقیق یہ سورۃ آل عمران کنش تیر شوے ۔ یہ دے آیت کنش دودہ توجیہ دی ۔

اول توجیہ دا چہ مِنْ قَوْمِهِ، ضمیر موسیٰ علیہ السلام تہ راجع دے نو مراد دے دینہ ہفہ بنی اسرائیل دی چہ ایمان یے راوہے وڈ پہ موسیٰ علیہ السلام باندے ۔

دویمہ توجیہ دا دے چہ ضمیر راجع دے فرعون تہ مراد دے دینہ بعضے ہفہ کسان وڈ دے قوم دے فرعون تہ چہ ایمان یے راوہے وڈ لکہ رجل مؤمن دے آل فرعون یہ سورۃ خمر مؤمن کنش ذکر دے او بنوہ دے فرعون او ساحران ۔ او مراد دے آیت دا دے چہ دے کسانو ایمان پدا سے حالت کنش راوہے وڈ چہ دے فرعون او دے ہفہ دے قوم نہ دا بیرہ وہ چہ دوی تہ یہ سخت تکلیف و زہر کہی لیکن دوی دے ہفہ پیرواہ او نکرہ ۔

لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ، مراد دے دینہ بادشاہی او اقتدار دے دے ۔

وَإِنَّهُ لَمِنَ السُّرَفِينَ، تہ مراد شرک او کفر کول او ظلم کول ددہ دی ۔

مُسْلِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا

حکم منونکی یہی - تو اوثیل دوی خاص یہ اللہ تعالیٰ مونہ دھان سپارے دے

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ

اے ربہ زمونہ مونہ مہ کر غولے از میبیت ریا لانے کریشوے) د قوم

الظَّالِمِينَ ﴿٨٤﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ

ظالماتو دپارہ - او بچ کرے مونہ یہ وسیلہ د رحمت ستا

۸۳ :- ہر کلا چہ ہقوی ایمان را ورنو د فرعونیانو د طرف نہ پناہ
ہقوی بانہ دے دیر ظلمونہ شروع شول نو دا تسلی و رکول د موسیٰ
علیہ السلام دی مؤمناتو نہ پہ وخت د مصیبتونو کین او دا آیت
دلیل دے پدے خبرہ چہ کمال د ایمان او اسلام پہ سپارلو
د کار خیل سرہ دے اللہ تعالیٰ تہ - پہ دے آیت کین یے ایمان
او اسلام دواہ جمع کرل نو ایمان صفت د زہ دے او اسلام
ظاہری اعمال او تابعداری دہ د حکمونو د اللہ تعالیٰ او د روستو
شرط دپارہ جزا و پتہ دہ رقا صبر و ثابتوا) او آیت صریح دلیل
دے چہ توکل پہ اللہ تعالیٰ بانہ دے مقتضی د ایمان او اسلام دہ -

۸۴ :- رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً، مراد د فتنہ نہ پہ عذاب کین مبتلا
کیدل دی پہ لاسونو د ظالماتو سرہ یا مراد فتنہ نہ مصیبتونہ دی
د اللہ تعالیٰ د طرف نہ چہ ہغہ امتحان دے دپارہ د ظالماتو شکہ ہر
کلا چہ پہ حق پرستو مصائب دیر راشی نو ظالمان وائی کہہ دوی
پہ حق بانہ دے وے نو پہ دوی پہ دا عذابونہ وے راستل او دا
امتحان دے -

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا، اشارہ دہ چہ د توکل سرہ دھام یو غائے کول
پکار دی -

مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿۸۶﴾ وَأَوْحَيْنَا

د قوم کافرانو ته - اودوی اوکړه مونږو

إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوُّوا الْقَوْمَ مِمَّا

موسی علیه السلام ته او ورور د هغه ته چه تیار کړی دیانه د قوم ستاسو

يِمْضُرَ بُيُوتًا وَأَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ

په مصر کېن کورونه او جوړ کړئ په کورونو خپلو کېن

قِبْلَةً وَأَقِمْوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ

ځای د مائجه او پابندی کوئ د مائجه او زیږه ورکړه

الْمُؤْمِنِينَ ﴿۸۷﴾ وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا

مؤمنانو ته رد کامیابی - او اوتیل موسی علیه السلام له ربه زمونږو

۸۶: دا آیت دلیل دے پدے خبره چه غوره وسیله الله تعالی ته په دعا کېن رحمت د هغه دے - او دا نجات عام دے که په هلاکولو د ظالمانو سره وی او که په توفیق د هجرت سره وی دیاره د مؤمنانو او که په دواړو سره وی دلته دواړه کارونه اوشول مؤمنانو ته په توفیق د هجرت ورکړو او ظالمان په هلاک کړل.

۸۷: په دے آیت کېن بیان د امور مصلحو دے په وخت د تکالیفو او مصیبتونو کېن مطلب په ددے چه کله فرعون دوی تنگ کړل او په عبادت خانو کېن عبادت کولو ته نه پریځودل نو دوی ته اوتیل شول چه په کورونو کېن ځان له مساجد جوړ کړئ او په هغه کېن عبادت کوئ.

أَنْ تَبَوُّوا الْقَوْمَ مِمَّا يِمْضُرُ بُيُوتًا، مراد د دینه دادے چه خپل آبادی د فرعونیانو نه جدا کړئ دیاره ددے چه کوم وخت په هغه عذاب راځی چه تاسو ترے لږ یی نو مراد د بیوت ته کورونه د اوسیدلو دی یا مراد د دینه عبادت ځانے دی.

قِبْلَةً، مراد د قبیل نه کعبه ده ځکه چه کعبه قبله د ټولو انبیاء و

إِنَّكَ أَتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً

یقیناً تا در کرے دے فرعون ته او غتیا نو د هغه ته ډول (خاښت)

وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا

او مالونه په ژوند د نیوی کښ اے ربه زمونږ

لِيُصَلِّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ

رعاقت دادے چه داړوی خلق ستا دلایه نه اے ربه زمونږ بے کانه کړه

عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَأَشْهَدُ عَلَى قُلُوبِهِمْ

مالونه د دوی او سختی لاول په ډیونو د دوی

فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ

نو دوی ایمان ته راوړی تردے پورے چه اویږي عذاب

الْأَلِيمَ ۝ قَالَ قَدْ أُجِيبَتِ دَعْوَتُكُمَا

درد لاک لره - او فرما ئیل الله تعالی یقیناً قبوله شوه دعا ستاسو د دواړو

یعنی عبادت خانے کیسے طرف ته او گرځوئ یا قبله چاه په معنی د مساجد سره دے یعنی خپلو کورونو کښ مونږ ته کوئ -

فائده :- اول خطاب موسی او هارون علیهما السلام ته دے تشنیه ده ځکه چاه عبادت کاه مقرر کول او انتظام کول د انبیاء علیهم السلام کار دے - دویم او دریم خطایونه جمع ده ځکه چاه عبادت کول د ټول امت فریضه ده - څلورم خطاب مفرد دے صرف موسی علیه السلام ته خطاب دے اشاره ده عظمت د بشارت او مبشر به ته -

۸۵ :- په دے آیت کښ دعا د شر، یعنی خیرے کول د موسی علیه السلام دی په فرعونیا نو باندے او هر کله چاه دعا د شر د پاره اول ذکر د جرمونو ضروری دی چاه سبب دے د پاره د خیرو کولو نو ذکر ته کړو -

إِنَّكَ أَتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، یعنی لعبت

فَاسْتَقِيمًا وَلَا تَتَّبِعَانَّ سَبِيلَ الَّذِينَ

تو کلک شی پخپله طریقه او مه مخ په لاره د هغه کسانو

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجُوزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ

چه نه پوهیدو - او یوازې وېستل موږو بنی اسرائیل لادله یعقوب علیه السلام

د دنیا سبب د جرمونو کولو د لاسه.

لِيَصْلُوا سَبِيلَكَ، دا لام د عاقبت د لاسه یعنې د داسې مالدارۍ انجام دادله چه دوی پخپله هم کمره شول او نور خلق هم کمره کوي. اَطْمَسَ عَلَىٰ أَقْوَامِهِمْ، مراد دادله چه د دوی مالونه که روڼ او آشرف دی او که فصلونه وغیره دی بې کاره او کرځه نو هغه څیزونه ټول بڼه شول.

وَاشْتَدَّ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ، د دینه مراد کلکول د دوی دی په کفریان لاس په مهر وه وسره د هغوی په زړونو.

فَلَا يُؤْمِنُوا، دا عطف د لاسه په لېصلو باندې په نيز د عام علماء نحویانو باندې او په نيز د اخفش او د فراء د اجواب د امر د لاسه چه اطمس، او اشد د لاسه - او دا دعاء د موسی علیه السلام په هغه وخت کېن وه چه نا مینده شو د هغوی د ایمان لاهلو ته په شان د نوح علیه السلام.

پداسې آیت کېن قبولیت د دعاء د موسی او د هارون علیه السلام د لاسه اکثر مفسرینو لیکلی دی چه موسی علیه السلام د دعا غوښتله او هارون علیه السلام په هغه آمین او ثیل او آمین هم دعا ده، نو ځکه پداسې آیت کېن د دعا نسبت یې دواړو ته او کړو.

او ابن کثیر و ټیلی دی چه په داسې سره حجت نیولې هغه چا چه امام فاتحه اولوی او مقتدی آمین اوای تو داسې شوه لکه چه هغه هم قراءت و ټیل وی لیکن دا موقوف روایت د لاسه او بتاخی لیکلی دی چه هارون علیه السلام دغه وخت غائب و و لیکن هم رضا و و پداسې دعا باندې نو هغه ته ځکه نسبت او کړې شو.

فَاسْتَقِيمًا، مراد دادله چه تر قبلیدلو د دعا پورې په خپل دین

الْبَحْرِ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ

د دریاب نہ نو وریچے لاپرو فرعون او لشکرے دہنہ دوجہ

بَغْيًا وَعَدُوا حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ

د مند او د دشمنی نہ ترعہ پورے چہ کلہ راگیر کرو دہ سرہ

الْفَرَقُ قَالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ

خرقیدلو نو اوٹیل دہ چہ ایمان ے راوړو پھ دے چہ نشہ حق را د بندگی

إِلَّا الْكَدِّيُّ آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ

سوا د ہنہ ذات نہ چہ ایمان راوړیدے پھ ہنہ باندے بنو اسرائیلو

وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۝ الْكُفْرُ وَقَدْ

او نہ یم د توحید والونہ راوٹیلے شول دہ تہ آیا اوس ایمان راوړم او حال دلچہ

باندے کلک اوسے، او دعوت جاری ساقی او دارنگ مراد د استقامت دادے چہ پھ قبیلہ لو د دُعا کیں تلوار مہ کوئی بعثت روایا تو کیں راغلی دی چہ اجابت د دُعا نہ خلو بیست کالہ بعد فرعون ہلاک شو۔

وَلَا تُشْغِبَ أَنْ يَسْئَلَ الْغَافِلِينَ أَلَمْ يَعْلَمُوا، مراد دادے چہ د جاہلانو پشان تلوار او بے صبری مہ کوئی شکہ تلوار کوونکی پھ دُعا کیں حکمت د مہلت و رکولو باندے تہ پوہیری۔

منہ۔ پدے آیت کیں نجات دینی اسرائیلو او خرقیدل د فرعون تیانو ذکر شوی دی۔

بَغْيًا وَعَدُوا، یو فرق دادے چہ بغی پھ قول کیں دہ اوعدوا پھ حمل کیں۔

دویم داچہ بغی پھ عقیدہ کیں اوعدوا پھ حمل کیں۔

دریم داچہ بغی پھ حقوق اللہ کیں اوعدوا پھ حقوق العباد کیں۔

أَدْرَكَهُ الْفَرَقُ، ادراک پھ معنی د احاطے دے دھر طرف نہ ے

راگیر کرو، نو معلومہ شوہ چہ فرعون د خرق نہ بیچ شوے نہ دے

اگرچہ دہ یو مقصد پھ درے عبارتونو سرہ وٹیلے دے۔

عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

نافرمانی و کپیہ متکبر دینہ، او وے تہ ذ فساد کو ڈنگو نہ۔

فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ

نُونٍ پور تہ کوم بدن ستا دے دیارہ چہ شے تہ

لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَشِيرًا

ذ روستو خلقو دیارہ فخرہ دعبرت، او یقینا دیر

مِّنَ النَّاسِ عَنِ اٰيَتِنَا لَٰغِفُلُونَ ﴿٩٢﴾

ذ خلقو نہ زمونہ ذ آیتونو لہ بے پروا دی۔

اول، اَمَنْتُ، دویم لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ۔ دریم

وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، او دلتہ ایمان او اسلام یوحیز دے۔

ملکہ:- دا قول ذ اللہ تعالیٰ دے پہ واسطہ ذ جبرئیل یا ذ بل ملک سرہ

لیکن پہ حدیث ترمذی (حدیث حسن) کہیں راغلی دی چہ جبرئیل

فرعون تہ پدغہ حالت کہیں ذ ہغہ پہ خولہ کہیں ختمہ اچولہ نو معلومہ

شوہ چہ جبرئیل دغہ کلمات وئیلی دی او پہ دے حدیث یاندے امام

رازی دیر او بد اعتراض کہے دے او خازن ذ ہغہ تفصیلی جواب ذکر

کہے دے۔ او وحید الدین خان پہ کتاب عظمت قرآن کہیں ذ دیر

غیر مسلم عبارتو تہ ذ دے خبرے پہ تصدیق کہیں ذکر کری دی۔

ملکہ:- روایاتو کہیں راغلی دی چہ ذ بنی اسرائیل یقین نہ کیدلو چہ

فرعون خرق شوے دے اللہ تعالیٰ ذ ہغہ بدن دوی تہ شکارہ کرو۔

او پدیکش دہ توجیہات ذکر کہے شوی دی ذ ہغہ تہ یو داچہ بدن ذ

فرعون بغیر ذ روح تہ پہ غارہ ذ دریاب یاندے او غور حولے شو۔ لکہ

چہ اوس مشہورہ دہ چہ ذ قاهرے پہ عجائب گھر کہیں ہغہ بدن کیخودے

شوے دے۔ دویمہ توجیہ دادہ چہ ذ دہ بدن ذ او بو دیاسہ دوی تہ شکارہ

کہے شو او دوی ذ زہونو نہ شک اوتلو۔

نُنَجِّیْكَ، ذ نجوہ تہ اخیستے شویدے او نجوہ اوچت مکان تہ وئیلے شی۔

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَٰئِيلَ مَبَوَّأً

او یقیناً غائے در کمرے وؤ مونو بنی اسرائیلو ته

صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ

مزیدار او رزق در کمرے وؤ مونو دوی ته د پاکو غیزونو له

فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ۚ

نو اختلاف او نکر دوی په مسئله د توحید کنس تر حقه چه رلظ دوی ته علم ،

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ

یقیناً ستا رب به عملی فیصله او کړی په مینځ د دوی کنس په

الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

د قیامت په هغه غیز کنس چه دوی په هغه کنس اختلافی کوی -

يَبَدِّلُكَ ، مراد د بدن ته وجود جوته به وسه ده - اَيَّاهُ ، عبرت د هغه چا

د پاره چه د ربوبیت دعوے کوی یا نکبر کوی د حکمونو د الله تعالی ته -

حَقِّ اٰیٰتِنَا ، اشاره دکا چه د الله تعالی د عدل ا یونو دایوه نخه ته ده بلکه دیر له

نخه دی -

۹۳ - په دے آیت کنس ذکر د حال د بنی اسرائیلو دے روستو د غرقیدلو

د فرعون له - په دوی باتدای انعامات اجمالیه پدے آیت کنس بیان

شول یو مکان ، دویم روزی د طیباتو ته او بیا د دوی ناشکری په اختلاف

سره په حق کنس پس د علم له دا هم ذکر شوه - لکه مخرج صدق -

مدخل صدق - قدم صدق ذکر دی -

مَبَوَّأً صِدْقٍ ، د دینه مراد زمکه د شام یا د مصر ده او د عربو عادت

دے چه د یو غیز صفت او مدح کوی نو صدق ورسره لکوی که قول وی

یا فعل یا مکان و غیره وی -

حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ، مراد د علم ته قرآن دے یعنی د قرآن د نزول ته

روستو په دوی کنس اختلاف رلظ ، یا مراد د علم ته ستولات دے یعنی په

تورات کنس په باطن تا ویلونو او تعریفونو سره اختلافات پیدا شول -

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنْزَلْنَا

نو کہ جے تہ پہ شک کن دہغہ غیظ نہ چاہہ دالیرے موہو

إِلَيْكَ فَسْئَلُ الَّذِينَ يُفَرِّغُونَ الْكِتَابَ

تاتہ نو تپوس اوکرا دہغہ کسا نو نہ چاہہ لوستو جے کتاب

مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ

ستازہ مخکن رحق پرست علماں یقینا راطہ دے تاتہ حق

مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿۹۲﴾

د طرف در رب ستازہ نو مہ کیہ تہ د شک کوونکو تہ

مک۔۔ ہر کلمہ چاہہ مخکن آیت کن ذکر کرے شو اختلاف د اہل کتابو
او دا اختلاف سبب وی دیارہ د شک نو دے آیت کن د شک د زائل
کولو دیارہ طریقہ جے بیان کرہ چاہہ ہغہ تپوس کول دی د علما و حق تہ،
بیا دے آیت کن درے توجیہ دی۔

اولہ توجیہ دا دہ چاہہ خطاب ہی کریم صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے او
شک پہ معنی مشہورے سرہ دے لیکن حرق د راق دلالت نہ کووی پہ
وجود شی بانہ دے او دے وی تہ د دے آیت د نزول نہ روستو
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او فرمائیل چاہہ تہ د شک کوم او تہ
تپوس کوم۔

دویمہ توجیہ دا دہ چاہہ شک پہ معنی د تکوالی د زہرہ دے نو مطلب دا
دے چاہہ کہ ستازہ تنگیروی پہ مخالفت د دے کسا نو، نو صبر کوہ او تپوس
اوکرا د علما و حق تہ چاہہ خبر در کوی تالہ پہ صبر کولو د تیر شوو
پیغمبرانو۔ دا لے مفسر قرطبی لیکے دی۔

دریمہ توجیہ دا دہ چاہہ پہ آیت کن خطاب دے مشرکانو تہ چاہہ مغوی
پہ اعتماد کوو پہ خبرو د کتابیا نو، معنی دا دہ چاہہ آوایہ اے پیغمبرہ
مشرک تہ کہ جے تہ پہ شک کن دہغہ کتاب او د مسطہ د توحید نہ چاہہ
بیان کر یں دے موہو تاتہ نو تپوس اوکرا د دیکانو علما د اہل کتابو تہ۔

وَلَا تَكُونُوا مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا

او مہ کیجیو نہ دے کساتو نہ چہ دروغترن گنری

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا فَتَكُونُوا مِنَ الْخَيْرِينَ ﴿٩٥﴾

آیتونہ دے اللہ تعالیٰ نوٹھے یہ تہ دے تاوانیانو نہ ۔

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ

یقیناً ہونہ کسان چہ پورہ شویدہ پہ مغوی باندے فیصلہ

رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ

درب ستا ایمان نہ راوری ۔ امرکہ راشی دوی تہ

كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

مرہ لمحہ تر دے چہ اویبی دوی عذاب درد ناک ۔

دائم قرطبی لیکے دی ۔

قُلْ لَا تَكُونُوا مِنَ الْمُتَكَبِّرِينَ ، پدیکش ہم خطاب تہی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے او مراد ترینہ امت دے او مراد دے دینہ شک کول دی یہ حق کیں ۔ یا مراد دے دینہ امتراء رشک کول دی یہ نزول دے عذاب کیں یہ منکرینو باندے ۔

۹۵ :- دا تفریع دہ یہ شک کولو باندے یعنی شک کول سبب دے تکذیب دے او تکذیب سبب دے خسرات دے ۔

۹۶ :- دے آیت کیں زورتہ دہ منکرینو تہ مراد دے کلمے نہ عذاب دے اللہ تعالیٰ دے یہ سبب دے انکار دے دوی او داکلمہ پہ تقدیر کیں لیکے شوے دہ ۔

۹۷ :- دا دے مخکشی آیت سرہ تعلق لری چہ دوی تہ ہر قسم آیت راشی نو دوی ایمان نہ راوری ترہنے پورے چہ عذاب وینی نو بیابہ ایمان راوری لیکن فائدہ بہ نہ ورکوی ۔

فائدہ :- کل آیت ، نہ مراد جمع آیات دی نو شکایتہ فعل مؤنث راوہو ۔

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اِيْمَانٌ فَتُنْفَعَهَا

تو دے تہ دو یو کلی والا چہ ایمان پئے راویر تو نوجہ فائدہ دکر یو غنوی

اِيْمَانُهَا اِلَّا قَوْمٌ يُّوْنُسَ ط لَمَّا

ایمان د غنوی مگر قوم د یونس علیہ السلام ہر گلہ چہ دوی

اَمَّنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ

ایمان راڈو تو لے کھو مونہ د دوی نہ عذاب د شرمندہ

فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ

پہ ژوند دنیوی کیں او مزے دکرے مونہ د دوی لہ

اِلَى حَيٰتٍ ۙ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ

تو یو وخت پورے او کہ غوشتے رب ستا

۱۸ :- پہ دے آیت کیں ذکر د توی د قوم د یونس علیہ السلام دے چہ دوی پہ وخت باندے تویہ ویستلہ تو د عذاب تہ بیج شول مفسرینو لیکلی دی چہ قوم د یونس علیہ السلام پہ علاقہ موصل ، تینو اکلی کیں آباد وو او شرک پئے کوڈ تو یونس علیہ السلام دوی تہ دعوت د توحید و رکھو دیر زمانہ لیکن دوی انکار کوڈ تو یونس علیہ السلام تہ وحی داغہ چہ دے قوم لہ خبرہ و رکپہ چہ درے ورخے پس پہ دوی باندے عذاب را تلونکے دے کہ چرے دوی ایمان لالہ و ہو ہر گلہ چہ دریما ورخے نزدے شوہ تو یونس علیہ السلام د دوی تہ سفر او کھو نو دوی پوہہ شول چہ عذاب یقیناً را تلونکے دے تو دوی تویہ ویستلہ د شرک او د کفر نہ او اللہ تعالیٰ تہ پئے دغا او غوشتلہ تو عذاب د دوی تہ دفع شو ، صحیح قول پد یکنس دا دے چہ عذاب پہ دوی لا تہ وڈ راغله د عذاب لہ مخکن دوی تویہ ویستلہ وہ ٹکھ چہ پہ وخت د را تلونکے عذاب کیں ایمان او تویہ فائدہ تہ و رکوی ۔

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اِيْمَانٌ ، دا پہ معنی د نفی دے ۔

فَتُنْفَعَهَا ، نافع ایمان ہفہ دے چہ د وخت د غرغرے تہ مخکن وی ۔

لَا مَن مِّنْ فِي الْأَرْضِ كُلِّهِمْ

خامغا ایمان به راؤہے وے حقہ پچاچہ یہ زمکہ کنس دوی بتولو

جَمِيعًا فَأَنْتَ شَكْرُهُ النَّاسِ

یہ جمع سرہ، آیا نو تہ زور کوے شے یہ خلقو

حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿۹۹﴾ وَمَا كَانَ

دے دپارہ چہ دوی مؤمنان شی۔ او تشی کیدے

لَا قَوْمَ يُؤْتَسُّ، دا استثناء منقطع دہ یعنی دوی ایمان نافع راؤہے وڈ
زجاج تہ نقل دے چہ دوی عذاب نہ وڈ لیدے صرف علامات دے عذاب
یے اولیدلو۔

كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ، یہ معنی دے نفس لرے کو لو سرہ دے یا استثناء
متصل دہ یعنی دوی عذاب اولیدلو یعنی قریب وڈ چہ نازل شو یوے
لیکن یہ تو بے سرہ حقہ عذاب لرے کرے شو نو دا ددغہ قوم خصوصیت
دے شکہ چہ اللہ تعالیٰ یہ خیل ارادے سرہ کار کوی او بیل دا چہ اللہ
تعالیٰ ددوی دے اخلاص دے تو بے نہ خیر وڈ نو ددوی تو یہ یے قبولہ
کرہ۔ کَشَفْنَا، یہ معنی دے لرے کو لو سرہ دے یعنی عذاب نزلے وڈ چہ
نازل شوے وے لیکن اللہ تعالیٰ ددوی نہ بیرتہ واپوڈ۔

۹۹:- پدے آیت کنس تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ چہ ایمان
دے خنقو یہ مشیت داللہ تعالیٰ سرہ دے ستا اختیار او زور پدیکن نہ
چلیبری۔

شَاءَ ذَلِكَ، یعنی ایمان ددوی یہ مشیت داللہ تعالیٰ سرہ دے او مراد د
مشیت د لطف او د مہربانی دے لیکن اللہ تعالیٰ دا مشیت یہ بارہ دتولو
کنس نہ دے کرے بلکہ دچا دپارہ چہ یے ایمان پہ تقدیر کنس لیکلے وی۔
نو صرف هغوی ایمان راؤہی او معتزلہ وائی چہ ددے نہ مراد
مشیت جبری دے یعنی جبر داللہ تعالیٰ د طرفہ نشہ دہرچا خپلہ
خوبنہ وی او دوی تقدیر نہ متی۔

لِنَفْسٍ أَنْ تَوْصِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ط

دَپارہ دَیچا چہ ایمان راڈری مگر یہ توفیق دَ اللہ تعالیٰ،

وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ

او اچوی اللہ تعالیٰ پلیتی یہ ہذا کسانو بانہ

لَا يَعْقِلُونَ ۝ قُلْ انْظُرُوا مَاذَا فِي

چہ عقن نہ لری۔ او ایہ او گوری چہ خنکہ دَلیلوتہ دَ توجیب یہ

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط وَمَا تُغْنِي إِلَٰهَاتُ

آسمانونو او یہ زمکہ کنس اوفائدہ نہ ورکوی دَلیلونہ

وَالسَّنَدُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ۝

او یہہ ورکوڈنکی ہذا قوم تہ چہ ایمان نہ راڈری۔

منا :- دا آیت تفصیل دَ ماقبل دے یعنی دَ تولو دَ ایمان راڈریلو مشیت اللہ تعالیٰ نہ دے کرے بلکہ بعضہ یہ اذن دَ اللہ تعالیٰ سرہ ایمان راڈری او بعضہ یہ پلیتی دَ شرک کنس پریردی او پدے آیت کنس ہم تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ چہ ایمان دَ خلقو یہ توفیق دَ اللہ تعالیٰ سرہ دے او کوم خلق چہ یہ حق بانہ نہ پوہیری نو مغوی یہ پلیتی دَ شرک او دَ کفر کنس غورخوی، دلتہ دَ اذین، نہ مراد تقدیر الہی او توفیق دے او رجس، نہ مراد شرک یا عذاب دے۔

منا :- پدے آیت کنس دعوت دے متکربنو تہ دَپارہ دَ فکر کولو یہ عقلی دَلیلونو کنس او بیا زورتہ دہ یہ ایمان نہ راڈریلو دَ وجہ دَ عناد تہ، او پدے آیت کنس دلیل دے چہ انسان مجبور محض ہم نہ دے بلکہ دے مکلف دے یہ نظر او فکر کولو سرہ دَپارہ دَ حاصلولو دَ ہدایت۔ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ، مراد دَ دینہ ضد او عناد کوڈنکی دی۔

فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ آيَامِ

نو نه کوی انتظار دوی مکر په شان د واقعاتو

الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ

د هغه کسانو چه تیر شويدي مخکين د دوی نه، ته ادايه

فَاَنْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظَرِينَ ﴿١٠٢﴾

نو انتظار کوئ یقیناً ته ستاسو سره د انتظار کوونکو نه یم۔

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا

بیا واورئ یچ کړيدي مونږ رسولان خپل او هغه کسان چه ایمان یی اوریدئ

كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّي الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

دغسې لازم ده په مونږ چه یچ کوو په مؤمنانو سره۔

۱۰۲۔ په آیت کين ویره د عذاب دنیوی ده متکرینو ته۔

آیام، نه مراد واقعات د عذاب دی د مخکين قومونو څکه د آیام اطلاق په واقعاتو د عذاب باندې کيږي او دارنگ په انعاماتو باندې هم اطلاق کيدی شي۔ لکه په ذکرهم بايام الله (سورة ابراهيم هـ)۔

۱۰۳۔ په آیت کين زیرې دے مؤمنانو ته په نجات سره۔

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا، ثُمَّ پدې آیت کين د پاره د تعقيب ذکرې دے او صرف عطف د پاره دے او معطوف عليه محذوف دے رَقْنُهُ لَكَ الْمُكِنِّي يَنْ وَ نُجِّي آه) او د ا فعل مضارع په معنی د ماضی سره ده په قرينه د خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ سره۔

حَقًّا عَلَيْنَا، مراد د دینه حق تفضلی دے حق واجبه نه دے مراد څکه چه الله تعالی باندې څه شے واجب کيدې شي۔ حق دوه قسمه دے۔ یو حق تفضلی دے یعنې د وعدې په وجه سره الله تعالی په ځان باندې لازم کړې دے۔

دویم حق ارجایی استحقاق دے دا دویم په الله تعالی باندې نشته څکه الله تعالی فعال لما یید دے او قادر دے په هر څه باندې نو

۱۰۲
۱۰۳

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي شَكٍّ

اُوابہ تہ چہ اے خلقو کہ بیٹ تاسو پہ شک کنس

مِّن دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ

دے دین زما نہ نوڑہ نہ کوم بندگی دے ہغہ کسانو

تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ

چہ تاسو بندگی کوئی دھغوی سوا دے اللہ تعالیٰ نہ لیکن

أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَقَّعُكُمْ وَ

زہ بندگی خاص کوم داللہ تعالیٰ ہغہ اللہ تعالیٰ چہ مرگ دا ولی پہ تاسو او

أَمَرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۰۳﴾

حکم شویدے ماتہ چہ یم د زہ دے مؤمنانو دے دلے نہ ۔

پہ ہغہ باندے د ہیچا حق واجبہ نشتہ او دے دے وجہ نہ سوال پہ وسیلہ بحق
فلان منع دے کہ دے حق نہ مراد دویمہ معنی شی نو ہغہ خوپہ اللہ تعالیٰ
باندے نشتہ اولہ اولہ معنی شی نو دا وہم دے وہم دے دو لیسہ
معنی پیدا کوی او ہیچ صحیح حدیث پدایکس نشتہ دے ۔ دے پہ
فقہ حنفی کتاب الکراہیہ کنس ذکر دی ۔

مکنا :- پدے آیت کنس حکم دے پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے پیارہ
دے بیان تفصیلی دے توحید او پدے آیت کنس رد دے شرک فی العبادات
دے ، حاصل دا دے چہ کہ خلق شک کوی پہ دین اسلام کنس نو
دوی تہ بیان اوکرہ دے اصل مسئلے چہ توحید دے ٹکے چہ فرق دے دین
اسلام دے نور دینو نو تہ پہ توحید سرہ دے ۔

قائدہ :- شک وائی برابر والی دے دو طرفو تہ نو دا لفظیے ٹکے ذکر
کرو چہ قرعی عبادات او اکثر معاملات دے مشرکینو او دے مؤمنانو یو
شان وؤ نو شک لایے چہ دے دوی پہ مینج کنس شہ فرق دے نو پدے
آیت کنس ہغہ فرق یے بیان کرو پہ توحید سرہ ۔

فَلَا أَعْبُدُ ، نہ مخکس دان جزاء پتہ دہ یعنی فاستمعوا لآلہ

وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا

راو وٹھے شویدی ماتہ) چہ برا برو کرہ شان خیل دین تہ چہ کلک یے پہ توحید

وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۵﴾ وَلَا

او مہ کیبہ دہلے د مشرکانو نہ ۔ او مہ ولیہ

تَدْعُ عُمٌ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ

رامدد شہ سوا د اللہ تعالیٰ نہ ہغہ چاتہ چہ نہ نفع رسولہ شی تاتہ

وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا

او نہ ضرر نوکہ او کرو تادا کارنو یقیناتہ ہدغہ وخت کنس بہ یے

مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۱۶﴾ وَإِنْ يَسْسُكَ اللَّهُ

د ظالمانو نہ ۔ او کہ اورسوی تاتہ اللہ تعالیٰ

الشک ر غور کیبی فی دپارہ د نائل کولو د شک

الکافی یثوق کمر، پہ ذکر د وفات سرہ اشارہ دہ حیات سابقہ او تربیت
تہ برسرکہ پورے چہ ہغہ دلیل دے دپارہ د قدرت د اللہ تعالیٰ او تخصیص
د وفات یے ددے دے نہ او کرو چہ پدیکنس خوف دیر دے۔

وَأَمْرٌ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، عبادت حمل دظاہر دے او ایمان
باطنی عمل دے او اشارہ دہ چہ عبادت سرہ ایمان شرط دے۔

ہذا :- ددے آیت پہ ابتداء کنس لفظ د قیل مراد دے۔ وَجْهَكَ،
ذکر د مخ دے او مراد تربیتہ ہول نفس او ہول اعمال دی تو پہ
مخکنس آیت کنس ذکر د توحید وڈ۔ او پدے آیت کنس پہ ہغہ بانہ دے
امر د استقامت او اجتناب د شرک نہ ذکر کوی۔

الْمُشْرِكِينَ، یعنی د مشرکانو د جماعت سرہ ہیخ تعلق مہ ساتہ۔

ہذا :- دے آیت کنس رد د شرک فی الدعاء دے او دایو قسم دے د
شرک فی العبادت نہ چہ سوا د اللہ تعالیٰ نہ ہیخ مخلوق لائق د بلنے
او د حاجت غوختلو نشتنہ شکہ چہ مخلوق اختیار مند د نفع او ضرر نہ
دے او پدے آیت کنس ظالم وٹیلے شویدی ہ ہغہ چاتہ چہ اللہ تعالیٰ نہ سوا

بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۚ

خدا تکلیف نوشتہ ہیچوک لرے کوؤنگے دے سوا ذالہ تعالیٰ نہ

وَأِنْ يُّرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ

او کہ ارادہ اوکے ستا دخیر نوشتہ ہیچوک واپس کوؤنگے

لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ

ذ فضل دے حقہ ، رسوی اللہ تعالیٰ داضرر او خیر چاہے او خواہی

مَنْ عِبَادَهُ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝۱۰۴

ذ بندگانو خپلو نہ او اللہ تعالیٰ بخوئنگے دے رحم کوؤنگے دے۔

بل چاہے رامد دشلہ وائی۔ او خطاب نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے
او مراد ترینہ عام انسانان دی۔

بکنا :- داپشان دعلت دے دے مخکین آیت دپارہ چہ لاشق دے بلنے بل شوک
خکے نشتہ چہ ضرر لرے کول یا خیر ورکول صرف ذالہ تعالیٰ صفت دے
اوپرے آیت کیں رد دشرک فی التصرف دے۔ لِفَضْلِهِ ، دیکیں اشارہ دہ
دیتہ چہ ارادہ دخیر ذالہ تعالیٰ دطرف نہ داہم فضل دے او خیر ورکول
دویم فضل دے۔ یُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ، پدیکیں اشارہ دہ چہ
تقسیم ذ فضل ذالہ تعالیٰ پہ مشیت سرہ دے توکہ دچاہے فضل بنداشی
تو دوجہ دقدرت دغیر اللہ نہ نہ بلکہ پہ مشیت ذالہ تعالیٰ سرہ دے۔
پہ ، ضمیر صرف فضل تہ راجع دے یا ضرر او فضل هر یوتہ راجع دے۔
سوال :- دضرر سرہ تے مس ، ذکر کریں دے او دخیر سرہ تے ارادہ ؟

جواب عل :- دا ذکر پہ طریقہ داکتفاء سرہ دے یعنی دمس سرہ ارادہ ہم
مراد دہ او ارادے سرہ مس ہم مراد دے لیکن ذکر دیوئے اوکڑا وبل تے حذاف کرو۔
جواب عل :- انسان تہ چہ معمولی ضرر اورسی نو دیر فریادونہ کوی او دخیر اظہار ہلہ
کوی چہ دیروی او داسے پہ سورۃ انعام بکنا آیت کیں دے لیکن پدے سورت کیں دے
شک دے لرے کولو دپارہ تفصیل ضروری وؤ نوخکے دخیر پہ جانب کیں ارادہ او
فضل تے ذکر کرو او سورۃ انعام کیں دے دلیلو تو ذکر کول مقصد وؤ پہ ہفتہ کیں
اختصار ہم کافی دے۔

قُلْ يَٰ أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ

اَوَايه تہ اے خلقو یقیناً راسخے دے تاسو تہ

الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ اهْتَدَىٰ

حق د طرف د رب ستاسو نہ نو شوک چہ روان شو پد حق پس

فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ

یقیناً روان دے پہ حق باندے دے د پاره د فائدے خیلے او شوک چہ وادید د حق نہ

فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ

نو یقیناً وادید و تاوان پدہ باندے ، او زہ تہ یم ستاسو

بِوَكِيلٍ ۝۱۰۸ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ

ذمہ وار - او تابع اوسہ د ہفہ شہ چہ دسی کیدیشی تاتہ

وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ

او صبر کوہ تر ہفہ چہ فیصلہ او کری اللہ تعالیٰ او ہفہ غورہ

الْحَكِيمِينَ ۝۱۰۹

د فیصلہ کو و نکو تہ دے -

۱۰۹

منا :- پدے آیت کنیں ترغیب دے قرآن پاک تہ د پاره د ناثل کو لو د شک -
او د الحق ، نہ مراد قرآن یا تفصیل د توحید دے چہ بیان د قرآن نول حق
دے او د ہفہ پہ بارہ کنیں پے دود دے ذکر کیدیشی - وکیل ، بندہ کانو کنیں ہفہ
دے چہ ہفہ تہ حقوق سپارے شوے وی نو ہفہ ذمہ دار وی -

منا :- داتسلی او تشجیع دہ پیغمبر تہ پہ دعوت د توحید او پہ اتباع د وحی
سرہ او پہ صبر کو لو سرہ پہ تکلیفونو باندے تر فیصلہ د اللہ تعالیٰ پورے -
مراد د فیصلہ د اللہ تعالیٰ نہ عذاب ورکول دی متکربینو تہ یا توفیق
ورکول د ایمان دی -

(تمت سورة یونس)

سورة هود
مکیه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ایاتھا ۱۲۳
رکوعاتھا ۱۰

خاص پہ نوم دالہ تعالیٰ امداد خواہ وہ پہ شروع کو لو کہیں چہ رحمن اور رحیم دے

الْكَتَابِ أَنْتَ الْحَكِيمُ الْإِنشَاءُ ثُمَّ قُضِلَتْ

اللہ تعالیٰ بنا پوہیری پہ مطلب دے، کتاب کچہ د حکمتونہ دے شوق آیتونہ دہ بیا وادری چہ تفصیل کو

مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٌ ۱ لَا تَعْبُدُوا

د طرف د حکمت والا خبردار ذات نہ دے۔ چہ مہ کوئی بندگی دہیہا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة هود

ربط عا دے سورت د ممکن سورت سورہ دادے چہ سورة یونس کہیں پہ
مسئلہ د توحید باندے عقلی دلیلونہ بیان شول نو پہ دے سورت کہیں پہ
حق مسئلہ باندے دلیلونہ نقلی د پیغمبرانو نہ بیا نوی۔

ربط عا پہ حق سورت کہیں تفصیل د مسئلہ د توحید و نو پدے سورت کہیں
پہ تبلیغ د حق کہیں تشبیح ذکر کوی۔

دعوی :- دے سورت دیے دھوے دی۔

دعوی عا :- اول رد د شرک فی العبادات، پہ دویم آیت کہیں، سرہ درد
د شرک فی العلم اوقی التصرف تہ، پہ سکا، سکا آیتون کہیں۔

دعوی عا :- دویم کشمکش او ترغیب پہ تبلیغ د توحید باندے پہ سکا
آیت کہیں۔

دعوی عا :- تسلی پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ سکا آیت کہیں۔

خلاصہ :- دے سورت خلاصہ دادہ : چہ دے سورت کہیں دے
بابونہ دی اول باب د اول آیت تہ تر سکا آیت پورے دے پدے باب

کہیں ترغیب دے قرآن تہ او دے دھوے د سورت دی او زہرونہ
دی انکار کو و نکوتہ او ویرہ اخروی دہ منکرینو تہ او زہرے دے دہار

د منونکو۔

إِلَّا اللَّهُ إِنِّي لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيرٌ

سوا ذہ اللہ تعالیٰ نہ، یقیناً ذہ ستاسو دہانہ دطرف دہفہ نہ یسہ و رکوؤنک

وَبَشِيرٌ ۝۲ وَإِنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ

او ذیرے و رکوؤنک یم۔ او۔ بخندہ غوارہی د رب خیل نہ

شَرَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ يَمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا

او توبہ او پاسی ہفہ نہ نو درہہ کری تاسوتہ مزے

حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ

خا شتہ تر بیتہ مقرر پورے او ورہہ کری

تفسیر: س۔ ۱۔ پدے آیت کنس روستو د ذکر د اعجاز د قرآن نہ پہ الر سرہ ترخیب دے قرآن پاک نہ پہ بیان د دریو صفاتو سرہ۔
اول صفت :- اَحْكَمَتِ الْاَيَّاهُ، دے یو معنی دادہ چہ د حکمتو نو نہ دک کرے شوے دی آیتو نہ ددہ۔

دو تسمہ معنی دادہ چہ محکم آیتو نہ دی نقصان اوفساد پکنس نہ راسی،
دریمہ معنی دادہ چہ د کتاب پہ بل کتاب سرہ نہ منسوخ کیہی۔
دویم صفت شَرَّ قُضِيَّتْ، معنی ہے دادہ چہ بیان د توحید اود اصولی مسائلو پہ تفصیل سرہ کرے شوے دے د حکمتو نو نہ دک دے شکہ
چہ د حکیم، د طرف نہ دے، او تفصیل پکنس شکہ دے چہ د طرف د
د خیر نہ دے۔

س۔ ۱۔ پدے آیت کنس اولہ دعویٰ د سورت دہ چہ اللہ تعالیٰ سرہ
بندگی کنس شریک مہ جوہوی او ورسرہ صدق رسول دے۔

اَلَّا تَعْبُدُوْا، دا مفعول لہ د احکمت او فصلت دے پہ تقدیر
د لام سرہ لثلا تعبدوا او دلیل دے چہ اصل مقصد د قرآن
رد د شرک فی العبادۃ دے۔

كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلُهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا

مر غورہ عمل والا تہ غورہ جزا دہنہ، اوکہ تاسو منہ وارو

فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ

نو یقیناً زہ یومیم پہ تاسو باندے د عذاب د ورخ

كَبِيرٍ ۝ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ

لوے زہ۔ خاص اللہ تعالیٰ تہ ورگرجیدال ستاسو دی او ہنہ

۱۔ استغفار او توبہ کیں فرق دادے چہ استغفار پہ ڈیے سرہ
دے او توبہ پہ زہہ سرہ دہ، دویم داچہ استغفار، مطلب دا
دچہ مخکن کوم کفر او شرک موکریدے نو دہنہ۔ بختہ او غوارچی
نو توبہ دادہ چہ اللہ تعالیٰ تہ وراوگرچی پہ طاعت او پہ توحید
سرہ او دے یے دہہ فائدے ذکر کریدی یو مَتَا حَسَنًا،
چہ ہنہ اطمینان د ژوند دے او دہنہ تفصیل پہ سورہ نوح ۱۱۔
آیت کیں دے۔

او دویم وَ يُؤْتِي كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ، یعنی خاوند د خااستہ عمل تہ
زیاتہ جزا ورکول چہ ہنہ جنت دے۔

ذِي فَضْلٍ، د اول فضل تہ مراد غورہ حقیقہ او عمل دے او دویم
فضل نہ مراد دہنہ جزا دہ یا مضاف پت دے جزا و فضل۔

وَإِنْ تَوَلَّوْا، د ترغیب نہ روستو تخویف تہ تَوَلَّوْا پہ اصل کیں
تَوَلَّوْا دے یوہ تا حذف شوے دہ۔

يَوْمٍ كَبِيرٍ، ورخ د قیامت مراد دہ یا عذاب د دنیا مراد دے
د ہر عذاب ورخ لوہہ وی یا کبیر پہ اصل کیں صفت د عذاب
دے مجرور دے دوجے د جوار د یوم نہ۔

عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۴۰ أَلَا لَهُمْ

پہ ہر چیز یا نہ دے قدرت والا دے۔ خبردار یقیناً دوی

يَشْكُرُونَ صُدُّوا لَهُمْ لِيَسْتَخَفُّوا

لانگاہی سینے خیلے رہے دشمنی دے حق سرے دے دہانہ چہ خان پت کپی

مِنْهُ ۝۴۱ لَا حِجْنَ يَسْتَعْشُونَ ثِيَابَهُمْ

دھوہ نہ۔ خبردار کلا چہ دوی خان پتوی پہ جامو خیلو کنیں

يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

تو پوہیدی اللہ تعالیٰ پہ ہفت چہ پتوی دوی او پہ ہفت چہ ہنگارہ کوی دوی

إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝۴۲

یقیناً اللہ تعالیٰ پوہیدی دے سینو پہ خبرو بانڈے۔

۴۰۔ پہلے آیت کنیں دیرہ اخروی دے۔ قَدِيرٌ، اشارہ دے ہفت

انعامات او عند ابونو تہ چہ ممکن آیت کنیں ذکر شو سرے ددوبارہ

ژوند نہ چہ اللہ تعالیٰ پہلے ہولو خیزونو قادر دے۔

۴۱۔ داہم داخل دے پہ اول دعویٰ دے سورت کنیں یعنی اللہ تعالیٰ پہ

ہرچہ عالم دے دے ہفت نہ شہ پت نشتہ۔ او پہلے آیت کنیں ذکر دے

دے دشمنی دے مشرکانو دے پیغمبرانو او دے مؤمنانو سرے، معنی دادہ چہ دوی

دے پیغمبر او مؤمنانو سرے پہ نہونو کنیں پتہ دشمنی ساقی او خیال ہے

دا دے چہ اللہ تعالیٰ دے دینہ خبر نہ دے لیکن اللہ تعالیٰ فرمائی کہ

دوی پہ خان بانڈے جانے واپوی او پہ نہونو کنیں دشمنی پتہ اوساقی

نوہم اللہ تعالیٰ پہ ہفت خبر دے۔

لِيَسْمَخَفُوا مِنْهُ، ضمیر دے اللہ تعالیٰ تہ راجع دے پہ رحم دے دوی

سرے یا رسول تہ راجع دے او پہلے آیت کنیں منافقان او حسد کو وکی

دے حق پرستو سرے ہم داخل دی۔

لَا حِجْنَ يَسْتَعْشُونَ ثِيَابَهُمْ، یعنی سرے دے پت ساتلو دے حسد نہ پہ

خیلو سینو کنیں کہ پہ جامو کنیں ہم خان پت کپی نو دے اللہ تعالیٰ نہ تہ

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى

او نشته هیثم زندہ سر پہ زمکہ کنس مگر پہ

اللَّهِ رِزْقَهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا

اللہ تعالیٰ باندے روزی دہنے دے او پوہیدی اللہ تعالیٰ پہ خاے د آرام د ہنے

وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ④

او پہ خاے د امانت د ہنے، دا قول پہ کتاب بشکارہ کنس دی۔

پیشبری، او دا حال و د دے مشرکانو پہ وخت د جرکو کولو کنس پہ خلاقی
د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کنس او عام حالات پکنس داخل دی۔
۱۔ پدیکنس د اولے دعوے دریم جزء دے یعنی کارساز او ذمہ وارد
رزق صرف اللہ تعالیٰ دے۔ تفسیر د مُسْتَقَرَّ او مُسْتَوْدَع، سورۃ انعام
کنس تیر شوے دے۔

کِتَابٍ مُبِينٍ، مراد د دینہ لوح محفوظ دے او ہنہ کتاب د تقدیر ہم دے
دا آیت دلیل دے پہ تقدیر مطلق باندے۔

دَابَّةٍ، پہ اصل لغت کنس ہر ہنہ خیز تہ وٹیلے شی چہ پہ زمکہ باندے
گرخی او پہ عرف کنس چار پایانو تہ وٹیلے شی او خاصکر آس تہ وٹیلے شی
دلہ عامہ معنی مراد دہ چہ پہ ہنے کنس انسانان داخل دی۔

صَلَّى اللّٰهُ، دا وجوب تفضلی دے ایجابی نہ دے یعنی اللہ تعالیٰ پہ شان
باندے دا ذمہ واری کیخود دے دے۔

ہر کلا چہ ہر خیز تہ روزی و رکول موقوف دی پہ علم تفصیلی
د ہنے باندے د دے وجہ نہ یعلم مستقرها و مستودعها
ذکر کرو۔ اولیکل د ہر خیز پہ تقدیر کنس دلیل دے د علم
د اللہ تعالیٰ پہ ہر خیز باندے۔

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ

او خاص اللہ تعالیٰ ہفہ ذات دے چہ پیدا کری پے دی آسمانوںہ

وَالْاَرْضِ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ

او زمکہ یہ اندازہ د شپرو ورشو کنس او وڈ

عَرْشُهُ عَلَى السَّمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ

عرش د اللہ تعالیٰ یہ او بو یا ندے دے د پاره چہ آزمینت او کما سوا

اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتِ

چہ کوم یو ستا سو خاشتہ عمل والادے ، او کہ تہ او اچے

اَيُّكُمْ مَّبْعُوْتُونَ مِنْۢ بَعْدِ الْمَوْتِ

یقیناً تا سو یہ پور تہ کیدے شے پس د مرگ نہ

لَيَقُوْلُنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنْ هٰذَا

خامغا وائی ہفہ کسان چہ کافران دی چہ نہ دہ داخیرہ

اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝۷ وَلَئِنْ اَخْرَجْنَا

مگر دروغ دی بشکارہ ۔ او کہ روستو کھو موثر

ک۔ دے آیت پہ اولہ حصہ کنس ذکر د تصرف او د خالقیت د اللہ تعالیٰ دے متعلق دے د مخکنس آیت سرہ چہ خالق ہم اللہ تعالیٰ دے لکہ چہ رازق دے او پہ دویمہ حصہ کنس زور نہ دہ پہ انکار د بعث بعد الموت باندے ، شکہ دا آیت اولہ حصہ پہ عظیم قدرت د اللہ تعالیٰ یا تہ دے دلالت کوی نو پہ بعث بعد الموت باندے ہم قادر دے نو انکار کوونکی د دیرے زور نہ مستحق دی۔

وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى السَّمَاءِ ، حدیث د بخاری دلالت کوی پدے باندے چہ د آسمانوںہ او زمکو نہ مخکنس اللہ تعالیٰ عرش پیدا کپے وڈ او عرش د اللہ تعالیٰ پہ او بو باندے وڈ بیائے روستو آسمانوںہ

عَنْهُمْ الْعَذَابُ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ

د دوی نه عذاب رد دنیا تر یو مودے لیرے پورے

لَيَقُولَنَّ مَا يَحْبِسُهُ إِلَّا يَوْمَ

خامغا دوی وائی چه خه خیز بتا کهو عذاب لره، خبردار په کومه ورځ

يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ

چه راشی دوی ته نو واپه نه اړول شي د دوی نه

اوژمکه پیدا کړن - او د دے په ظاهر باندے ایمان لرن لازم دی
تاویل د دے کول چه معنی دا ده چه بادشاهی په ټولو موجوداتو
ده او ځان زائد دے دا قول د بعضو معتزله او متصوفه د دے
او باطل دے -

أَحْسَنُ عَمَلًا، د فضیل بن عیاض نه نقل دے چه احسن عمل
هغه دے چه په هغه کس اخلاص وی یعنی د شرک او د ریاء نه پاک
وی او هغه په طریقه د سنت باندے، که په دے دواړو کس یو جز کم
وی نو خاسته عمل ورته نشی وئیل کیدلے - او دارنگ په سورة کهم
کے آیت او سورة ملک سله آیت کس ذکر دی -

لَيَبْلُوكُمْ، مراد د ابتلاء نه حقیقت خودل دی یعنی دنیا کس هر څوک
گمان کوی چه زما عمل خاسته دے لیکن الله تعالی دوی ته به د د
حقیقت او بتائی په ورځ د قیامت کس لیکن حقیقت د خیزو تو په
امتحان سره معلومیدوی په نزد د انسانانو د دے وچه نه دیته
ابتلاء وئیل نشی او مکان د ابتلاء دنیا ده د دے وچه نه لیبلو
متعلق دے په خلق پورے -

سِحْرٌ مُّبِينٌ، دلته په معنی د دروغ او د باطل دے لکه چه
قاموس لیکل دی، معنی د جادو دلته کس نه صحیح کیږی ځکه چه
هنا اشاره ده قول د بعث بعد الموت ته -

وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِآيِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٨﴾

اور ان پر بہ لگ دی کہ ہفتہ شے چاہے دوی پہ ہفتے پورے ہوتے کوی ۔

وَلَكِنْ أَذَقْنَا آلَ نِسَانٍ مِثْلًا نَحْمَهُ

او کہ او شکو موینو یو انسان تہ دخیل طرف نہ تہ نعمت

ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهَا إِنَّهُ لَكَيُّوسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾

بیانے لاکادو دہفتہ نہ ، نو یقیناً دے خامخانا امیدہ ناشکرہ بہ وی ۔

۸۔ دے آیت کنس بلہ زور نہ دہ منکرینو تہ او ویرہ دہا پہ عذاب دنیوی سرہ ۔

أَلَمْ نَكُنْ مَعَهُ ذِي قُرْبَىٰ ، یہ قرآن کنس یہ دیرو معانیو سرہ دے لکہ چہ یہ تفسیر دے سورہ بقرہ کنس ذکر دی نو دلتہ یہ معنی دے مدت سرہ دے ۔

مَا يَجْحِسُ ، داپہ طریقہ دے استہزاء سرہ دے ۔

مَضْرُوبًا ، یعنی اللہ تعالیٰ عذاب داولی او دہیچا طاقت تہ رسی چہ ہفتہ عذاب بل خوا واپوی ۔

مَا كَانُوا بِآيِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ، مضاف حذف دے یعنی وبال ۔

او مَا كَانُوا ، کنس ما مصدریہ دے روبال استہزاء تھم یا ما پہ معنی دے عذاب دے اویستہزءون پہ معنی دے یستعجلونک دے یعنی ہفتہ عذاب چہ دوی پہ ستلوار سرہ غوختلو ۔

۹۔ دے آیت کنس ہم زور نہ دہ انسان تہ پہ کمزور والی دے عقیدے دے دہ یہ وخت دے انتقال کنس دے نعمت دے محنت تہ ۔

لَكَيُّوسٌ كَفُورٌ ، اول حالت دے باطن دے او دویم حال دے ظاہر دے ۔

وَلَكِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءٍ

او کہ اوٹکو مونہ دہ تہ نعمت پس د تکلیف تہ

مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتِ

چہ رسیدے وی دہ تہ خامخاوائی دے لابل تہول تکلیفونہ

عَنِّي طَرَاهُ لَفَرِحَ فَخُورٌ ۝۱۰

زمانہ ، یقیناً دے خامخا تکبر کوڈ کے فخر کوڈ کے وی ۔

إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

مگر ہقہ کسان چہ کلک ایمان والادی او علوتہ کے کریبی پہ طریقہ دیغیر

أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ۝۱۱

دغہ کسان دوی دیارہ بختہ دہ او اجر بولے دے ۔

ملا :- دے آیت کنس ہم زور نہ دہ پہ وخت د انتقال کنس د محنت نہ
نعمت تہ چہ انسان پہ حالت د نعمت کنس تکبر او لوٹی کوی ۔ نسبت د
ذوق د نعمت اللہ تعالیٰ تہ اشارہ دہ چہ نعمت د اللہ تعالیٰ خالص پہ رحم
د اللہ تعالیٰ سرہ دے او هرکله چہ نعمتو نہ د دنیا فانی دی د دے وجہ نہ
پہ لفظ د ذوق سرہ ذکر کرے دے ۔

لَفَرِحَ ، مراد د دینہ فرح د بن او د تکبر کولو دہ ۔

ذَهَبَ السَّيِّئَاتِ عَنِّي ، مطلب دا دے چہ تکلیف زمانہ لابل زما پہ
تدبیرونو سرہ یا زما د معبودانو پہ زور سرہ ۔

فَخُورٌ ، فخر دا دے چہ خیل صفتو نہ خلقوتہ ذکر کوی ، او دے تہ
پہ پستو کنس دوزے ویشتل وٹیلہ شی ۔ او دا فرح او فخر متع
کوی دہ سرہ د شکر کولو نہ ۔

ملا :- دے آیت کنس زیرے دے متونکو سرہ - صَبَرُوا ، نہ مراد
دا دے چہ پہ حالت د نعمت کنس او پہ حالت د سختی کنس تینک دے
پہ ایمان یا تدبیر صبر دا پہ مقابلہ د لیثوس کفور کنس او وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ ، پہ مقابلہ د فرح فخور کنس دے او مَغْفِرَةٌ ، متعلق د

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضُ مَا يُوْحٰی

نو آیا تہ پر یغودونکے ہے بعض دے چہ وحی کرے شویدہ

إِلَيْكَ وَضَاقَ بِهَا صَدْرُكَ

تاتہ ر مسئلہ د توحید او آیا تنگی پی پس سرہ سینہ ستا دے وجہ نہ

أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ

چہ دوی وانی وے شئی تازلیدے پداہ بانڈے

كُتْرٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا

خزانہ یا وے نہ گری ددہ سرہ ملک ، یقینا

أَنْتَ نَزِيرٌ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ

تہ یرہ وریوڈکے ہے ، او اللہ تعالیٰ دے مر شیز

وَكِيلٌ ۚ ۝۱۳۝ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ

ذمہ وار دے ۔ آیا وانی دوی چہ دغان تہ ہے جو کہیں دا قرآن

د صبر کو لو سر پہ مصیبتوں بانڈ او آجر گزیر ، یہ سبب د عمل صالح سرہ دے ۔

۱۳۔ پہ آیت کہیں دویمہ دعویٰ د سورت دہ چہ ہفہ تشبیح دہ پہ بیان د توحید بانڈ یعنی کہ دامشرکان پہ تا اعتراضونہ کوی نو دے دے ستا زہ تنگ نشی او بیان د توحید پرے تہ دئی ۔ فَلَکَلَّکَ ، لَعَلَّکَ ، پداے خائے کہیں د پارتہ استفہام انکاری دے یعنی ۱۳۔ نبی تہ پر یغودونکے نہ ہے ۔ فَا تَفْرِیع دہ پہ مخلوق حالہ تو تیر شوی بانڈ سحر و تیل ، استہزاء کول ، ناشکری کول ، فخر او تکبر کول دایہ اکثر او قاتو کہیں سبب او گری د پارتہ د مہانت د مبلغ تو پداے آیت کہیں دے نہ منع او کہلہ ۔ بَعْضُ مَا یُوْحٰی اِلَیْکَ ، مراد د دینہ بیان کول د توحید دی چہ مشرکانو بانڈے د توحید بیان بد لگی ۔ وَکَلَّیْکَ ، د اعطف د سبب دے یہ مسبب بانڈے یعنی تنگی دل سبب وی د پارتہ د پر یغودو دحق ۔ لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَیْہِ کُتْرٌ اَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَکٌ ، د دوا قوتو تہ اشارہ دہ اول قوت ظاہری دویم قوت باطنی ۔

قُلْ فَأَتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ

ته ادايه نو داؤدېئ لس سورتو ته پشان د ده

مُفْتَرِيْتٍ وَاَدْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ

دځان ته جوړ کړې شوي او دا اوبلئ هغه چالري چا ستاسو طاقت وي

مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١٣﴾

سوا د الله تعالى نه که ستاسو د شتيه پي -

فَاِنْ لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا

نو که دوی قبوله نکړي خبره ستاسو نو پوهه شي

اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَا اِلٰهَ

چه يقيناً نازل شوي دے دا قرآن په علم د الله تعالى سره او پدا خبر چه نشته حق دار و بند دي

سلا :- دا زور ته ده متکړيتو د قرآن ته او بيان د اعجاز د قرآن دے په طلب د مقابلې سره په لسو سورتونو سره ، وئيل شوي دي چه د مخالفينو په هغه وخت کښ لښ لوي قبيله وے نو د هرې قبيله نه د يو يو سورت د ناؤړلو طلب کړې شوي وؤ ، يا دا چه تر دے ځانې پورې د ابتدا د قرآن نه لس سورتونه دي نو په تشبيه کښ دغه سورتونو ته اشاره ده -

سوال :- سورت يونس کښ مقابله په يو سورت سره ذکر کړې ده او په ديکښ په لسو سره او دا سورت د سورة يونس ته روستونازل شوي دے نو په څه وجه دلته ترقي دکم ته زيات ته او شوه ؟

جواب :- مبرر د دے په جواب کښ وئيلي دي چه په سورة يونس کښ مقابله په احکامو او وعد او وعيد او اخبار بالغيب الصادق سره ذکر وه او د هغه د پاره د يو سورت راوړل هم کافي دي او پدے سورت کښ مقابله په صرف فصاحت او بلاغت سره مراد ده نو د دے د پاره د يو سورتو نه پکار دي چه تقابل او فرق معلوم شي -

إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿۱۲﴾

سوا ذلہ تعالیٰ نہ تو آیا تاسو منونکی ذ حکم یقنی لبعنی اومنی۔

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

مذہ غوک چہ غوالی رپہ عمل خیل سرہ ثون ذ دُنْیَا

وَرِزْنَتَهَا نُوفٍ إِلَيْهِمْ أَعْمَالُهُمْ

او دول رخاشتی دھف نو پورہ بہ وکرو دوی تہ بدلہ ذ عملونو ذ دوی

فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿۱۳﴾

پہ دُنْیَا کیں او د دوی تہ بہ یہ ہف کیں خہ کسے نشی کیدے۔

مکمل :- دے آیت کیں بیان ذ صدق ذ قرآن دے اوبیان دھف مسئلے دے چہ قرآن دھف مسئلے ذ پارہ نازل شویدے چہ ہفہ لآ إِلَهَ إِلَّا هُوَ، دے۔

تَكْمُلُ، جمع کیں اشارہ دہ چہ مؤمنان ہم پہ طلب ذ مقابلہ کیں ذ نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ شریک دی۔

يَعْلَمُ اللّٰهُ، یعنی مشتمل پہ علمونو ذ اللہ تعالیٰ سرہ او ذ اللہ تعالیٰ ذ علمونو مقابلہ مخلوق نشی کولے۔

وَأَنَّ لَّآ إِلَهَ إِلَّا هُوَ، دا عطف دے پہ علم اللہ باندے یا عطف دے پہ اَنَّمَا باندے او دواو معاون کیں دلیل دے چہ موضوع او خلاصہ ذ قرآن توحید دے۔

مکمل :- دے آیت کیں زور تہ دہ ہفہ چاتہ چہ مقصد ہے دنیا کر خولے وی خکہ چہ دا سبب ذ انکار ذ قرآن دے او ذ آیت ہفہ چاتہ ہم شامل دے چہ یہ عمل ذ دین سرہ اجرت ذ دنیا طلب کوی۔

مَنْ كَانَ يُرِيدُ، یہ صیغہ ذ ماضی استمراری کیں اشارہ دہ چہ ہمیش کیری کوٹکے پہ نیت یا تہ دے دے۔

الْحَيَاةَ الدُّنْيَا، یعنی نیک اعمال کوی ذ پارہ ذ دے چہ صحت او عافیت او ریاست ورتہ حاصل نشی۔

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي

دا هغه ڪسان دي چاهه نشتا دوي سره په

الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا

آخري ڪن مگر اور، او برباد به شي هغه نيڪ عملونه چاهه دوي ڪري

فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

په دنيا ڪن او برباد ڪري دي هغه ڪارونه چاهه دوي ڪري ڪوي -

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ

آيا نه هغه ڇوڪر وي په ڏيکاره دليل باند ڪي ڌڙڪ

رَبِّهِمْ وَيَسْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ

رب خيال ته او ملڻي وي دد ڪاره گواه ڌڙڪ هغه ته

وَرَزَيْنَاهَا، مراد ڏيڻه وسعت ڌڙڪ دے او ڏيڻه ڌڙڪ دے
لکه په سورة كهف ڪن دي -

نُؤْفٍ إِلَيْهِمْ، يعني دغه مراد ورتا په ورتا پوره حاصل شي يعني
الله تعاليٰ دده محنت دده ڌڙڪ موافق ته ضائع ڪوي -

سَلَا، دا ويره اخروي ده هغه ڪسانو ته چاهه مخڪن آيت ڪن ڌڙڪ
شول -

وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا، ڏيڪن اشاره ده هغه عملون ته چاهه ڪوي ڪي
په نيت ڌڙڪ سره يعني نيڪ اعمال -

وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ، دے ڪن اشاره ده هغه عملون
ته چاهه هغه پخيله قبيح او ناڪاره دي - او مفسرينو وڻيلي

دي چاهه دا آيتونه مشرڪانو او منافقانو او رياء ڪارن او دنيا
پرستو ته شامل دي -

وَمِنْ قَبْلِهِ كُتِبَ مُوسَىٰ إِمَامًا

او مخکن د دہ تہ کتاب د موسیٰ دے پیشوا

وَرَحْمَةً ۖ أُولَٰئِكَ يَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِهٖ ط

او رحمت دہ تہ کسان ایمان لری پدے کتاب،

وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ مِنَ الْآخِرِينَ

او چاچہ کفر اوکرو پدے کتاب د مختلفو دلو تہ

فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُنْ فِي

نو اور تہ د وعدے د ہفہ دے نو مہ کیہ تہ یہ

مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۚ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ

شک کن د دہ تہ یقینا دا حق دے د طرف د رب ستا تہ

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۱۴

لیکن دیر خلق ایمان نہ لری ۔

مکمل۔ پدے آیت کن دریمہ دعویٰ د سورت دہ چہ ہفہ تسلی دہ پیغمبر
صلی اللہ علیہ وسلم او تا بعد اراتو د ہفہ تہ۔ او ہرکلا چہ تہ مخکن حال
د دتیا پرستو ذکر کرو نو اوس حال د دیتدارو ذکر کوی یہ طریقہ د تقابل
سرہ۔ حاصل تہ د ادے چہ اے پیغمبر او تا بعد اراتو د ہفہ ستاسو
خبرہ یعنی مسئلہ د توحید یہ عقلی دلیل سرہ ثابتہ دہ او قرآن
ہم د ہفہ یہ تائید کن دے چہ ہفہ دلیل وحی دے او کتاب د موسیٰ
ہم د ہفہ یہ تائید کن دے چہ ہفہ دلیل نقلی دے نو شوک چہ د
دے مسئلہ تہ انکار کوی نو ہفہ یہ ضد او یہ حناد کن دے او ہفہ
د پادہ عذاب دے، د ہفہ د انکار د وجہ نہ یہ حق کن شک مہ کوئی۔
بیّنات، مراد د دیتہ بیان د توحید دے یہ دلیل تو عقلیو سرہ۔
شہادہ، د دیتہ مراد قرآن کریم دے چہ پورہ گواہ دے یہ اثبات
د توحید باندے شکہ چہ ہفہ گواہ دے یہ مسئلہ د توحید باندے۔

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ

او شوک لوئے ظالم دے دے ہنہ چانہ چہ جوہ وی یہ اللہ تعالیٰ پائے

كَذِبًا طَائِفًا لِّكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ

دروغ ، دغہ کسان پیش یہ کہے شی رب خیل تہ

وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ

او او یہ والی گواہی و رکوونکی چہ دا ہنہ خلق دی

كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ لَا لَعْنَةُ اللَّهِ

چہ دروغ یے وٹیل وؤ یہ رب خیل ، خبردار لعنت دے اللہ تعالیٰ دے

عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصْدُونَ

یہ ظالماتو خنقو پائے۔ دا ہنہ کسان دی چہ متع کوی خلق

إِمَامًا، كَتَابَ اللَّهِ تَعَالَىٰ تَه إِمَامٍ پدے وجہ وٹیلے کیوی چہ دے ہنہ
اقتداء او تابعداری کول لازم دی۔

أَفَسَنَ كَانَ آه، دے جزاء محذوف دے کمن یوتید الحیلوۃ الدنیاء
وَزَيَّنَّتْهَا وَلَيْسَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا الْغَارُ يَا جَزَاء دَا دَا أَيْبَقِي لَهَا
مَحَلَّ شُبَّهًا وَشَلَّيْ۔

أُولَٰئِكَ، لفظ دے جمع کنس اشارہ دے چہ من کان علی بَیِّنَاتٍ نبی صلی
اللہ علیہ وسلم او ہول صحابہ دی اوضہ دے یہ قرآن تہ راجع دے۔
وَمَنْ يَكْفُرْ، دا یہ مقابلہ دے یؤمنون کنس دے۔

الْآخِرَابِ، دے دے کافرانو چہ مخالفت او عناد یے کولو دے انبیاء
علیہم السلام سرہ۔

مُتَّهِ، ضمیر راجع دے قرآن یا موعدا تہ۔

سَلَا، دے آیت کنس ویرہ دے عذاب اخروی دے مشرکینو تہ او متعلق
دے دے لَا یُؤْمِنُونَ سرہ۔

اِفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ کَذِبًا، یہ نسبت کولو دے شریک او ولد اللہ تعالیٰ تہ او
یہ انکار دے رسول او قرآن سرہ۔

عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا

دے لارے دے اللہ تعالیٰ تہ او لہوی پہ ہفے کیں کبر لیجے

وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَفَرُونَ ①۹

او دوی دے آخرت تہ ہم انکار کوڈنکی دی ۔

يَعْرِضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ، عرض خود بتولو خلقو دے لکے سورۃ کہف ص ۳۸ آیت کیں لیکن دلتہ مراد عرض دے شرمندہ کولو دے پآرہ ۔

الْأَشْهَادُ، ددغہ اشہاد ذکر دی پہ سورۃ النساء ص ۳۰، سورۃ نحل ص ۳۶، سورۃ التور ص ۳۷، سورۃ یونس ص ۳۸، سورۃ حمہ ص ۳۹، سورۃ ق ص ۴۰، سورۃ البقرہ ص ۴۱ کیں ۔ تو دا مختلف شہادات دی حکمہ یے جمع ذکر کیں ۔

وَيَقُولُ الْكَافِرُ، تو مراد دے دینہ ملائک او پیغمبران او مؤحدین دے امت او اندامونہ دے بدن دی حکمہ یے جمع ذکر کریدہ ۔
كَذَّبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ، یعنی شرک یے کوڈ او اللہ تعالیٰ تہ یے نسبت کوڈ دے جائز کولو دے ہفے ۔

سُوءٌ دے آیت کیں دے صفات دے ظالمانو ذکر دی ۔ يَصُدُّونَ، اشارہ دے چہ دوی متعدی کافر دی ۔

سَبِيلِ اللَّهِ، توحید او قرآن او سنت دے ۔

وَيَبْغُونَهَا، ضمیر سبیل تہ راجع دے حکمہ چہ ہفہ مذکر او مؤنث دواہ ذکر کریدی ۔

عِوَجًا، مراد دے دینہ شکوتہ اچول دی پہ لہو تو دے خلقو کیں پہ بارہ دے توحید کیں ۔ او دے بے گناہی، کیں اشارہ دے چہ سَبِيلِ اللَّهِ، کیں کوڈ والے نشتہ لیکن ظالمان پہ ضد سرہ پہ ہفے کیں کوڈ والے جوہوی دے دے دپارہ چہ نور خلق تریبہ وارہوی او دے پہ سورۃ احراق ص ۳۸ او سورۃ آل عمران ص ۳۹ آیت کیں ذکر دی ۔

أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ

دغه کسان نه دی دوی چه بچ شی د عذاب د الله تعالی نه

فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ

په توله زمکه کس او نه به دی دوی لره سوا د

اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لَهُمْ

الله تعالی ته څوک دوستان زیاتیدل به شی د دوی د پاره

الْعَذَابِ ط مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ

عذاب ، څکه چه نه لرلو دوی طاقت د حق اوریدلو

وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ۝ أُولَئِكَ

یعنی بیا پرله لکیدلو او نه دوی لیدلو حق لره - دا

الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ

هغه کسان دی چه تراوان کس په اچول دی خپل ځانونه او ورک به شی

۱- دا ویره د عذاب اخروی ده منکرینو ته .

مُعْجِزِينَ ، په معنی لازمی سره دے یعنی بچ کیدونکی یا په

معنی متعدی سره دے عاجز کوونکی الله تعالی لره د عذاب

ورکولو ته -

مِنْ أَوْلِيَاءَ ، د دوی نه مراد معبودان دی چه دوی شفعاء کول

چه په سوره یونس کس د هغوی ذکر تیر شول دے .

يُضَاعَفُ ، مضاعفه د دے وچه نه وه چه دیر قسمونه د کفر په

کړی دی او شرک پکس په ټولو اقسامو سره جمع دے یا دا

چه پخپله گمراه او دارنگ گمراه کوونک دی .

عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَقْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ

د دوی ته هغه چه دوی څه دروغ جوړول - خامخا

أَلَيْسَ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخِسُونَ ﴿٢٢﴾

یقیناً دوی به په آخرت کښ لوی تاوانیان وی

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

یقیناً هغه کسان چه ایمان لې او عملونه کوي په طریقه د پیغمبر

وَأَحَبَّتُوا إِلَى رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ

او عاجزی کوي رب خپل ته دغه کسان

﴿٢٢﴾ دا ذکر د سبب د عذاب د لې او زور نه ده متکررېدو ته او په دویم آیت کښ ویره اخروي ده.

خَسِرُوا، خسران په سبب د شرک سره د لې څکه چه شرک سره نور اعمال خیر برباد شول،

وَمَثَلُ عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَقْتَرُونَ، مراد د مفتریاتو ته معبودان باطله دی - او مَثَل، په معنی د غائب والی د لې یا مفتریات نه

مراد قصر د شرک دی او مَثَل په معنی د نسیان سره د لې - لَا جَرَمَ، فراع و ټیلي دی چه د لفظ د لای او لا محالة سره د لې

او په معنی د حقا سره هم استعمالیږي او زجاج و ټیلي دی چه لا د نفی د کمان د خلقو د لې او جرم په معنی د کسب سره د لې نو معنی

دا شوه چه دا لې نه ده لکه چه دوی کمان کوي بلکه کسب کړو د دوی عملونو خسران په آخرت کښ - او سیبویه و ټیلي دی چه لا د پیاره

د نفی د کمان د لې او جرم په معنی د حق سره د لې - خطیب شریعتی و ټیلي دی چه د مثل آیت ته ترد لې آیت پورې د لا یؤمنون د پیاره مثل حالات او صفات ذکر کړل شول.

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

جنت والا دی دوی یہ یہ ہے کیں ہمیشہ دی۔

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَى وَالْأَصْمَى

مثال دے دوہوہو پلو پشان ڈہونڈ او کوہر دے

وَالْبَصِيرُ وَالسَّمِيعُ هَلْ يَسْتَوِينَ

او ڈہیونگی او ڈاوریونگی دے آیا برابر دی دا دواہ

مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدْ

یہ مثال کنیں، آیا تو نصیحت نہ اخلی تاسو۔ او یقیناً

أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ إِتَىٰ لَكُمْ

لپیڑے وڈ موہو نوح علیہ السلام قوم دہقہ تہ راوشن یقیناً نہ ستاسو دیاہ

﴿٢٥﴾ نوح پیدے آیت کیں روستو دتخویف دمتکربنوتہ دانیرے اخروی دے دیاہ دمتونکو۔

وَأَخْبَتُوا، دے یومعنی انابت دے، دویمہ معنی اطاعت، دریمہ معنی خشوع اونعاجزی، خلورمہ معنی اخلاص کول دی۔

وَأَخْبَتُوا، دے یہ صلہ کنیں چاہ الی راثنی نوپہ معنی دخشوع اونعاجزی سرہ دے نوپدے کنیں اعمال قلبیہ تہ اشارہ دہ او وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ، کنیں اعمال دجوارحو تہ اشارہ دہ۔

﴿٢٦﴾ دا ہم یہ زیری کنیں داخل دے، اوپدے آیت کنیں اعسی او اصم مثال د مشرک دے او بصیر او سمیع مثال د مؤحد دے او دارد دے یہ ہقہ چاہا باندے چاہ د کافر او مؤمن فرق نہ کوی۔ او دے عقیدے تہ پیدے زمانہ کنیں سیکولرازم وٹیلے شی۔

ثَنِيْرٌ مُّبِيْنٌ ۝ اَنْ لَا تَعْبُدُوْا اِلَّا اللّٰهَ ط

یہ در کوڑکے یم شکارہ - ربیان کوم چہ مہ کوئی بندگی کہیچا سوا د اللہ تعالیٰ نہ

اِنِّیْ اَخَافُ عَلَیْکُمْ عَذَابَ یَوْمٍ اَیْمٍ ۝ ۲۶

یقیناً زہ یوسیم پہ تاسو د عذاب د ورخے دردناکے نہ

۲۵۔ خلاصہ:- دے آیت نہ دویم باب دے تر ملک آیت پورے پدے
کنیں اول درے واقعات او نشیر مہ واقعہ تعلق لری درد د شرک فی العباد
سرہ او خاور مہ واقعہ تعلق لری درد شرک فی العلم او فی التصرف
سرہ او اومہ واقعہ د موسیٰ علیہ السلام تعلق لری د دویمہ دعویٰ سرہ
اوپہ مینخ کنیں یے تخویف او یشارت ذکر دے او آیت سکت تعلق لری د
دریمہ دعویٰ سرہ

ربطہ ربط دے دمتکنیں آیت سرہ دادے چہ د فریقینو پہ مثال سرہ
ذکر او شو نو اوس پہ قصو د انبیاء علیہم السلام سرہ د فریقینو د
عاقبت فرق ذکر کوی

تفسیر:- دا آیت اول دلیل تقویٰ دے د نوح علیہ السلام نہ دپارہ د اثبات
د مسئلہ د توحید او پدیکیں ذکر د شجاعت د ہونہ دے او ذکر دے د طریقہ
د دعوت او دارنگ ذکر د عذاب د قوم د حقہ دے دپارہ د تخویف د نیوی
پہ اُرسلنا کنیں معنی د قال پتہ دہ - اِنِّیْ د حقہ مقولہ دہ مُبِيْنٌ کنیں
اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ پہ حق بیان لو کنیں دبل چالعاظ نہ کوی او ہیتر حق
نہ پتوی

ط۔ اَنْ لَا تَعْبُدُوْا اِلَّا اللّٰهَ ، دا بدل دے د اِنِّیْ نہ یا مقول دے د مبین
دپارہ او دا دعوت د توحید دے - اَیْمٍ ، صفت د یَوْمٍ دے ، مطلب دا
دے چہ د عذاب ورخ دردناکہ وی کہ عذاب د نیوی مرادشی او کہ
عذاب اخروی ، او یا صفت د عذاب دے یعنی عذاب دردناک لیکن زیر
پہ الیم باندے دجے د نزدیکت د یوم نہ دے او دیتہ جر للجوار
وائی -

اِنِّیْ اَخَافُ ، دا د خوف پہ وجہ د نہ متلو د توحید سرہ دے -

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ

نو اوٹیل غتاتو ہفتہ کسان چہ کفریے کہے وؤ ڈ

قَوْمِهِ مَا شَرِكُ إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا

قوم دمنہ نہ نہ دینو مونو تا مگر بندہ زمونو پشان

وَمَا شَرِكُ اتَّبِعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ

او نہ دینو مونو تا چہ تابعداری کوی ستا مگر ہفتہ کسان چہ ہغوی

أَرَادَ لَنَا بِأَدَى الرَّأْيِ وَمَا نَرَى لَكُمْ

ذلیل دی یہ مونو کیں یہ بے فکری سری اونہ دینو مونو تا سولہ

عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٤﴾

یہ مونو باندے ہیٹ غورہ والے ہلکہ گمان کوڈ مونو یہ تا سوبان دروغزن۔

۲۴:- الْمَلَأُ، اشرافوتہ وٹیلے شی کہ شرافت دنیوی او کہ اخروی وی دلتہ شرافت دنیوی دمال او جاہ مراد وؤ۔

سوال:- سورۃ اعراف متلا کیں یے الذین کفروا نہ وؤ وٹیلے ؟

جواب:- اشارہ دہ چہ یہ سورۃ اعراف کیں ہفتہ ہول قوم کافر

وؤ او دلتہ ڈ تکبر یہ طریقہ سرہ اعتراضونہ دی او ہفتہ کار ڈ

مالدارو دے ٹکے یے دلتہ ملاو ذکر کول نو غتاتو ڈ قوم ڈ نوح

علیہ السلام ڈ طرف نہ خلو اعتراضونہ ذکر دی۔ اول دا چہ تہ

بشریے زمونو پشان او دویم ستا تابعدار ذلیل خلق دی ٹکے چہ

ہغوی فقیران وؤ۔ اوپہ حدیث ڈ ہرقل کیں راغلی دی چہ تابعدار

ڈ پیغمبرانو اکثر غریبان خلق وی، دریم دا چہ ستا سو یہ مونو ٹکے

غورہ والے نشتہ یعنی یہ تاکیں صفت ڈ پیغمبری نشتہ او خلو دم دا

چہ تہ دروغزن یے۔ اول دودہ اعتراضونہ صرف یہ نوح علیہ السلام

باندے وؤ ٹکے یے مخاطب مفرد ذکر کرو او روستو دودہ اعتراضونہ

یہ نوح علیہ السلام سرہ ڈ مؤمنانو وؤ توصیفہ ڈ جمع یے ذکر

کہے دہ۔

قَالَ يَقَوْمِ ارْءَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلَى

اوثیل ہفتہ نوامے قومہ زما آیا فکر کریں دے تاسو کہ یم زہ یہ

بَيِّنَةٍ مِّن رَّسِيٍّ وَاتَّبِعْ رَحْمَةً مِّن

بشکارہ دلیل دے طرق دے رب خیل نہ او را کہ دے دے مائہ خاص رحمت را پیغمبر دے

عِنْدِي فَعَمِيَّتْ عَلَيْكُمْ اَنْتُمْ مَكْمُوهًا

طرق خیل نہ نو دایت پاتے شوے وی یہ تاسو بانہ آیا یہ زور مناوے شو موثر داریہ

وَاَنْتُمْ لَهَا كَرِهُونَ ﴿٧٨﴾ وَيَقَوْمِ

او حال داجہ تاسو دے لڑہ پن گنہی - او اے قومہ زما

لَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَا لَاحِظٌ اِنْ اَجْرِي

نہ غواہم ستاسو نہ پدے بیان کو لو ہیٹ مال نہ دے بدلہ زما

اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَا اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ

مگر دے اللہ تعالیٰ سرہ دہ او نہ یم زہ شروئے دہتہ کسانو

بادی الرّای، یعنی دوی یہ تا بانہ اے ایمان را قہے دے پہ اول نظر کنیں
اوسوچ او ذکر پے نہ دے کہے کہ فکر پے کہے وے نو ستا تا بعداری
پہ پے نہ وے کہے،

اَرَاذِلْکَا، یے، دے وچ دے فقیر پے نہ اوثیل دے وچ دے نسبت نہ نہ وڈ شکہ
چہ مؤمنان دے نوح علیہ السلام ہفتہ خو دہتہ غامن وڈ او دے ہغوی
بیبیانے وے او دے ہغوی نسب اوچت وڈ شکہ چہ اللہ تعالیٰ انبیاء پہ
لوے نسب کنیں را الہوی لکہ چہ پہ حدیث دے مرقل کنیں دی۔

بَيِّنَةٍ، نہ مراد بشکارہ دلیلونہ دے توحید دی او رَحْمَةً، نہ مراد
پیغمبری دہ، مطلب دادے چہ ماسرہ بشکارہ دلیلونہ دی او نبوت دے
زہ دروغتر نہ یم لیکن زہ دایہ تاسو بانہ دے پہ زور نہ شم مناوے
نو دا جواب دے دے ہغوی دے تہو لو اعتراضونو۔ فَعَمِيَّتْ، او
اَنْتُمْ مَكْمُوهًا، ضمیرونہ پے مفرد مؤنث ذکر کہل دے دے وچ نہ چہ مقصد

اٰمَنُوْا اِنَّهُمْ مُّسْلِقُوْنَ رَبُّهُمْ وَلَكِيْنُ

چہ ایمان لے لیا۔ یقیناً دوی بہ متعلق کیہی دے رب خیل سرہ اولیکن زک

اَلَكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿۲۹﴾ وَاِذَا قَوْمُ

ویم تاسولہ دایہ قوم چہ تا پوہی کوئی - اوالے قومہ زما

مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ اِنْ طَرَدْتَهُمْ

شوگ بہ بیج گہری ما دے عذاب دے اللہ تعالیٰ نہ کہ نہ او شرم دوی سرہ ،

دے بے نیاتہ او رخصتہ یو دے یا پہ تاویل دے سرہ سرہ دی -

۲۹۔ پہ دے آیت کہیں ذکر دے اخلاص دے نوح علیہ السلام دے او
پہ یکنیں ترخیب دے قوم تہ او سرکہ چہ دے دنیا اجرتونہ اکثر
مالونہ وی دے دے وچ نہ -

مَالًا ، لِيَذْكُرُوا لِلّٰهِ تَعَالٰی بِذٰلِكَ يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ
وچ نہ -

آجری ، سرہ لے ذکر کرہ ، او بیا جواب دے قول دے هغوی دے
چہ هغوی وٹیل چہ دا غریبان مؤمنان دے خیل مجلس نہ او شہ
تو موثر بہ ستا تا بعداری او کرو نو جواب او شو چہ زک دے دوی
دے شرلو حق تہ لرم شکہ چہ دوی اللہ تعالیٰ تہ متعلق کیوں وکی دی
نو ہسے نہ چہ اللہ تعالیٰ تہ زما شکایت پیش کری -

تَجْهَلُوْنَ ، اشارہ دے چہ مؤمنان سپک گنہگار دے -

أَفَلَا تَشْكُرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ

آیا تو نصیحت نه اخلی تاسو۔ او نه وایم زه تاسو ته

عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ

چه زما سره اختیار د خزانو د الله تعالی دے او نه پوهیږم زه

الْغَيْبِ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَا

په غیب باندے او نه وایم زه چه زه ملک رفیخته یم او نه

أَقُولُ لَكُنْ مِنْ شَرِّ دَرِيٍّ أَعْيُنُكُمْ

وایم په باره د هغه کسانو کښن چه سپک ښه کتري سترگه ستاسو

لَنْ يُوَفِّيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا ط اللَّهُ أَعْلَمُ

چه هیڅرته به ورته کړی الله تعالی دوی ته څه خیر، الله تعالی ښه پوهیږی

بِمَا رَفِيَ أَنفُسِهِمْ وَإِنِّي إِذَا السَّمِ

په هغه څه چه په زړونو د دوی کښ دی، یقیناً نه به پدغه وخت کښ خامغا

الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَسُوءُ قَدْ جَدَلْتَنَا

د ظالمونو نه یم۔ اوئیل دوی اے نوح جگړه اوکړه تا زمونږ سره

نکته: دا دویم جواب دے د هغوی د قول یعنی که زه دوی او شرهم
نومايه د الله تعالی د عذاب نه شوک بچ کړی۔

أَفَلَا تَشْكُرُونَ، اشاره ده قدرت عظیمه د الله تعالی ته چه د هغه
په هېڅ طریق سره مقابله نشی کیدای۔

ملک: په دے آیت کښن جوابونه دی د خلورو اعتراضونو د منکرینو چه
تفصیل د هغه په سورة انعام نه آیت کښن تیر شوی دے۔ معلومه شوه

چه د ټولو نه اول رسول (نوح علیه السلام) باندے کوم اعتراضونه
کړے شوی دی نو دغه په آخری رسول (محمد صلی الله علیه وسلم)

باندے هم شوی دی نو دا صفات سلبيه د ټولو پیغمبرانو دی۔

فَاكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا

نو زیاتہ ذکرہ جگہہ زمونہ نو راوہہ مونہ تہ ہقہ شہہ یروے تہ مونہ

اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۳۲﴾ قَالَ اِنَّمَا

پہ ہقہ کہ یے تہ د رستینو تہ - اوئیل نوح علیہ السلام یقینا

يَاْتِيَكُمْ بِهِ اِلٰهُ اِنْ شَاءَ وَمَا اَنْتُمْ

راولی بہ تاسوتہ داعذاب اللہ تعالیٰ کہ چرے اوغواہی او نہ یئی تاسو

بِمُعْزِیْنَ ﴿۳۳﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نَصْرَیْ

یج کیدونکی دہقہ تہ - او نہ درکوی فائده تاسوتہ نصیحت زما

بِمَارِقِ اَنْفُسِهِمْ، اشارہ دہ چہ دوی پہ ہقہ مؤمنانو باندے د منافقت گمان

کوڈ لکہ چہ بآوئی الرّای، کیں دیتہ اشارہ دہ -

خبراً، مراد ددیتہ جنت او ثواب دے -

لَمِنَ الظّٰلِمِیْنَ، دارنگ ذکر پہ سورۃ انعام ۱۸ آیت کیں تیر شویدے -

۳۲ :- دا طعن دے د متکرینو د طرف نہ پہ نوح علیہ السلام باندے چہ

د ہقہ د نصیحت خبر و کولوتہ دوی جگہہ اوئیل یعنی تہ جگہہ مارے لکہ اوس

چہ پہ حق پرستو دا طعن لگوے کیدوی چہ دوی شریان او جگہہ ماردی یا مراد

د جدال تہ اثبات د توحید اورسالت دے پہ دلیلونو سرہ او جوابوتہ د

شبہاتودی او شریبی پہ سراج المنیر کیں وئیلی دی چہ دا طریقہ د انبیاء

علیہم السلام دہ او تقلید او جہل کسب د کافرانو دے - او مآ توجہ تہ،

ذکر د ہقہ وعدے پہ ۳۱ آیت کیں تیر شوے دے -

۳۳ :- دا جواب د قول د هغوی دے چہ متعکس آیت کیں تیر شو -

فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا، حاصل د جواب دا دے چہ عذاب راوستل پہ اختیار

د اللہ تعالیٰ کیں دی -

إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ

کہ زہ او خواہم چہ نصیحت کوم تاسو تہ خو کہ

اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ

اللہ تعالیٰ خواہی چہ بے لارے کری تاسو ، ہذا اللہ تعالیٰ

رَبُّكُمْ قَدْ وَرَّاهُ شُرُجُوتُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ

ستاسو رب دے او خاص ہذا تہ بہ او گر خولے شی تاسو ۔ آیا

يَقُولُونَ أَفُتْرَاهُ قُلُوبَنَا إِنْ أَفْتَرَيْتَ

دوی وان چہ دُخان نامیے جوہ کرید و اخبر ، تہ اولیہ کہ ما دُخان نہ جوہ کریدی

فَعَلَىٰ أَجْرَائِي وَأَنَا بِرِيءٌ

نوزما یہ ذمہ دے جرم کول زما او زہ خلاص رجدا یم

مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَأَوْحِي إِلَىٰ نُوحٍ

ذہق جرمون تہ چہ تاسو پی کوئی ۔ او وحی او کرے شوہ نوح تہ

مَلِكًا ۖ مَطْلَبُ دَعَايَ آيَتِ دَا دَعَا لَكَ شَيْئًا ۖ چہ عذاب دَ اللَّهِ تَعَالَىٰ بِهِ

اختیار کن دے نو دار لگے گمراہ کول او ہدایت ہم دَ اللَّهِ تَعَالَىٰ بِهِ اختیار

کن دے او ہذا سبب دَ عذاب دے دَ آيَتِ نہ معلومہ شوہ چہ انسان یو

کار کوئی لیکن نفع دَ ہذا یہ اختیار دَ اللَّهِ تَعَالَىٰ کن وی ، دار لگ ہیخ

انسان دَ اللَّهِ تَعَالَىٰ دَ ارادے خلاف کار نشی کولے او جزاء دَ شرط معذوف

دہ اصل عبارت دادے ۔ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ فَإِنَّ أَرَدْتُ

آلَهُ لَنْ يُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا

چہ یقیناً ہیچوے ایمان نہ لادری د قوم ستانہ مگر

مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا

ہذا شوک چہ ایمان ہے لادری دے نومہ خفا کیہرہ یہ ہذا کاروتو

كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلَ

چہ دوی ہے کوی - او جوہرہ کشتی

بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيُنَا وَلَا تَخَاطَبُنِي

یہ سترگو زموہو او یہ وحی زموہو او مہ کوہ سفارش ماتہ

فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

یہ بارہ دے کسانو کیں چہ ظلم ہے کریں دے یقیناً دوی بہ غرقوے شی -

یعنی انہم را جزائی، گناہ د جرم زما - او پدایکین دویم تقدیر د عبارت دا
دے یعنی انکم بریئوون عن جزائی -

۳۶۔ د تفصیل د دعوت د نوح علیہ السلام نہ روستو تفصیل د عذاب
ذکر کوی او د آیت دلیل دے پدے خبرہ چہ نوح علیہ السلام خپل قوم
تہ چہ خیرے کرے وے نو روستو د دے وحی تہ ہے کرے وے چہ
پدے وحی سرہ ہذا د ایمان د خپل قوم نہ نا امیدہ شو -

لَنْ يُّؤْمِنَ ، دا اخبار د اللہ تعالیٰ رشتینی دے یہ شان د سورۃ بقرۃ
سک آیت -

۳۷۔ د دے نہ مخکین دا مراد دے چہ د دوی مخالفت دیر سخت
شو نو نوح علیہ السلام ہذا دنا او کبرہ قوم چہ سورۃ نوح کیں ذکر دہ
او ہذا دنا قبولہ شوہ نو ورتہ او ٹیلہ شو -

وَاصْنَعِ الْفُلَ ، پدے آیت کیں تدبیر خود دل دی نوح علیہ السلام تہ
د بارہ د نجات -

بِأَعْيُنِنَا ، د لفظ د مشابہاتو نہ دے یعنی معنی ہے بیکارہ سترگے دی
او کیفیت دے متشابه دے او تشبیہ د مخلوق سرہ نشہ او تاویل

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ تَفَّ وَكَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهِ

او مگر کلمہ چہ ورتیدلہ بہ یہ ہفتہ باندے کشتی

مَلَأَهُ مِّنْ قَوْمٍ سَخِرُوا مِنْهُ

دستارو دلہ د قوم د مگر تہ نو توتے بہ لے کولے یہ مگر پورے

قَالَ إِن تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ

نو مگر بہ وٹیل کہ تاسو توتے کوئی بہ مونہ پورے نو مونہ بہ ہم توتے او کرو

مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ

یہ تاسو پورے لکہ چہ تاسو یہ مونہ پورے توتے کوئی۔ نو زر دہ

تَعْلَمُونَ مِّن يَّأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ

چہ پورہ بہ شئی تاسو چہ یہ چا باندے بہ راجی عذاب چہ شرمندہ بہ تے کری

یہ یہ حفاظت سرہ خلاف د مسلک د سلفو صالحینو تہ دے۔

او وَجِئْنَا، یہ معنی د امر او طریقہ د جوہولو د کشتی دے

وَلَا تُخَاطَبُنِي، مراد د دینہ منع کول دی د سفارش تہ یہ بارہ د

مشرکینو کیں۔

مُغْرَقُونَ، یعنی حکم کہے شوے دے یہ اخراق د مغوی باندے۔

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ، یہ لفظ کیں کان د استمرار او د ہمیشوالی

د معنی د پارہ پت دے یعنی کان یَصْنَعُ۔ آیت کیں اشارہ دہ چہ

بے عقلہ خلق انبیاء علیہم السلام او حق پرستو پورے مسخرے

کوی او د مغوی د کار یہ رازو تہ پوہیری او دوی داسے مسخرے کولے

چہ او بہ او دریاب نشہ او نوح علیہ السلام کشتی جوہوی نو داخو

د لیونو کار دیکے۔ او اشارہ دہ چہ یہ مشرکانو پورے یہ وخت د عذاب

او ہلاکت د مغوی کیں مسخرے کول پکار دی۔ او دارنگ یہ آخر

د سورۃ تظہیف کیں ذکر دے۔

وَيَجِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ۝ (۳۹)

او رابہ شی یہ ہفتہ باندے عذاب ہمیشہ -

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُورُ ۝

تردے پورے چہ کلہ لائے حکم زمونہ رپہ عذاب سرہ) اور لاو خوتکیاں و تنور

قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ

اوپل موند سوارہ کرہ پہ کشتی کیں دمرخیز نہ جو پے ریعنی دودہ خیزو نہ

اثنین وَاَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ

او کورنی خیلہ غیر دہفتہ چانہ چہ لکین شویں یہ ہفتہ باندے

الْقَوْلِ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ

فیصلہ دہ عذاب او ہفتہ شوک چہ ایمان ہے راڈرینا، او ایمان و راڈرینا یہ ہفتہ باندے

إِلَّا قَلِيلٌ ۝ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا

مکر لبر و کسان - او فرما پیل اللہ تعالیٰ سوارہ شی یہ کشتی کیں

۳۹۔ اول عذاب نہ مراد دنیوی عذاب دے او دویم نہ عذاب اخری

مراد دے، یا دا دواہ صفتو نہ دہ عذاب دنیوی دی۔

مَنْ يَأْتِيهِ، او اتیان نہ مراد شروع کیدال دی او دے وَيَجِلُّ نہ مراد

پورہ احاطہ کول دی۔

حَتَّىٰ، ابتدا تہ دے۔ التَّنُورُ، دے نہ مراد جام تنور دے

یا خاص تنور دے کور دے نوح علیہ السلام دے یا مراد دے نہ مخ دے

زمرہ دے یعنی چہ پہ تنور یا پہ مخ دے مکہ باندے او یہ را او شی

او جوش اوہی او بعض علماء وائی چہ دا کتایہ دہ غضب الہی نہ۔

لیکن دا قول ضعیف دے۔

إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ، دیکیں اشارہ دہ یو خوے دے نوح علیہ

السلام او شی دہفتہ تہ او سبقیت نہ مراد سبقیت پہ تقدیر کیں

دے یا پہ آیت کیں دے۔

بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَهَا وَمُرْسَهَا ط

یہ امداد دتوم داللہ تعالیٰ روانیدال دھفے او او دریدال دھفے دی،

إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۴۱﴾ وَهِيَ

یقیناً رب زما بخندہ کوؤکے رحم کوؤکے دے۔ او دا کشتی

تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ تَف

روانہ وہ یہ دوی پاندے پدا اسے چہو کبں چہ دغرو تو پشان وے

وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي

او آواز او کہو نوح علیہ السلام خیل شوئی تہ او ہفہ وؤ د کشتی تہ یہ

مَعَزِلٍ يَلْبَسُ اَرْكَبَ مَعَنَا وَلَا

یہ دہہ چہ اے شوہ سورشا زمونہ سرہ او مہ

رَدُّجَيْنِ، هَفَه دوه شخیزونہ چہ یوبل تہ محتاج وی او جویہ وی
هَقْوِي تہ توجان وٹیلے کیہی۔

إِلَّا قَلِيلٌ، پد یکبں دیر اقوال دی ادنی دھفے شپہ کسان دی بغیر
د نوح علیہ السلام تہ دے غامن او دے انگورائے دھفہ او
اعلیٰ عدد اثیا کسان دی۔

مَلَكٌ، دا امر داللہ تعالیٰ د طرف تہ نوح علیہ السلام تہ دے
یا نوح علیہ السلام د طرف تہ قوم تہ دے او یہ دے آیت
کبں ذکر د سوریدلو د وخت دے او دھفے ادب شرعی
ذکر کوی۔

يَسِّرُ اللَّهُ، متعلق دے پہ اَرْكَبُوا پورے یا یہ اِسْتَعِينُوا مقدار
پورے یا یہ مَجْرَهَا، پورے۔

تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿۴۲﴾ قَالَ سَأُوۡدِي

کبرہ د کافرانو ملگرے۔ اُوٹیل ہفتہ پناہی بہ اونسیم

اِلٰی جَبَلٍ يَّعۡصِمُنِي مِنَ الْمَآءِ ط قَالَ

غر تہ چہ یلم بہ کبری مالرہ د دے اویو تہ، اُوٹیل نوح

لَا عَاصِمَ الْيَوۡمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا

نشنہ بیج کوؤٹک تن د عذاب د اللہ تعالیٰ تہ مگر

مَنْ رَّحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا السَّوۡبُح

ہفتہ ذات چہ رحم کوی ریعنی اللہ تعالیٰ او داغلہ د دوی پہ مینہ کیں چہ

فَكَانَ مِنَ الْمَغۡرِقِیۡنَ ﴿۴۳﴾ وَقَبِلَ يَارۡضُ

نو شو دے د غرق شوؤ تہ۔ او اُوٹیل شو اے زمکے

۴۲۔ وَرَقِ تَجَرِّی مدینہ مکین تقدیر د عبارت دادے چہ دوی سوارہ شول
پہ کشتی کیں یہ یسم اللہ سرہ نو کیشقی روانہ شوہ۔

وَكَادَى نُوۡحٌ اٰتٰهُ، پد یکیں اولہ توجیہ دادہ چہ نوح علیہ السلام
تہ د شوے پہ کفر بانڈے علم تہ وؤ ہفتہ ورسرہ منافقت کوؤٹک
دا آوازے ورکرو۔ اوقی معزل، تہ مراد دادے چہ د کیشقی تہ پہ
دہہ وؤ۔

دویمہ توجیہ دادہ چہ عالم وؤ د ہفتہ پہ کفر بانڈے لیکن دعوت
یے ورکرو د بیج کیں نو د کفر تہ۔ او اُرکب، معنی دادہ چہ ایمان
راوہہ نو سورشہ کیشقی کیں لکہ چہ اُوٹیل شی مونخ اوکرہ یعنی پس
د اودس کولو تہ مونخ اوکرہ۔ او معزل تہ مراد دادے چہ د ہفتہ
د دین تہ یہ دہہ وؤ۔ اولہ توجیہ غورہ دہ۔

۴۳۔ لَا عَاصِمَ الْيَوۡمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ، الایہ، پد یکیں دس توجیہات
دی۔

اولہ توجیہ دادہ چہ د مَنْ رَّحِمَ، تہ مراد رحیم دے او ہفتہ اللہ تعالیٰ
دے۔

اَبْلَعِي مَاءَكَ وَيَسْمَأُ قَلْبِي

(روا پس) تیرے کرہ او یہ او اے آسمانہ بندے کرہ او یہ

وَغِيْضُ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَ

او کے شوعے او یہ او فیصلہ او کرے شوعہ دے معاملے ددوی او

سُتُوْتُ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ

برابر او دریلہ کشتی پہ جودی غروباندے او اوٹیلے شو

بَعْدَ الْيَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٧٧﴾ وَنَادَى

تباہی دہ قوم ظالماتو لہ - او یہ عاجزی آواز او کرد

نُوحٌ رَبِّهِ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي أَبِئْتُ

نوح علیہ السلام خیل رب تہ اوٹیلے اے ربہ زما یقیناً شوعے زما

مِنْ أَهْلِي وَإِنِّي وَعْدَكَ الْحَقُّ

د کورتی زمانہ دے او یقیناً ستا وعدہ حقہ دہ

دویمہ دا چہ عاصم پہ معنی دے معصوم دے لکہ دافق پہ معنی دے مد فوق۔
دریمہ توجیہ دادہ چہ دالا استثناء منقطع دہ پہ معنی دکن او دا
قول چہ سآوی الی جبکہ کلمہ دکفر نہ دہ بلکہ دا ذکر دسبب ظاہری
دے دے دے وچ تہ د نوح علیہ السلام د ہغہ پہ کفر باندے
یقین رائغ۔

سُكَّ: وَغِيْضُ الْمَاءِ، کے شوعے پدے وچ سرہ چاہ او یہ د زمکے
اوچے شوعے صرف د آسمان او یہ پاتے شوعے ہغہ ہم زمکے راخکے۔
الْجُودِيِّ، دا یو غردے پہ کوہستان ارا راط کنیں د موصول بنسار
سرہ نیر دے او دا پہ ورخ د عاشوراء نجات حاصل شو۔

وَقِيلَ، دا آواز د ہر طرف تہ او شو او د ملا لکو د جانب تہ پہ عموم
سرہ او شو حکہ قیل اوٹیلے شو د عموم د پارہ۔

وَأَنْتَ أَحْكُمُ الْخَاكِمِينَ ﴿۳۵﴾ قَالَ

او تہ بندہ فیصلہ کوؤنگے ہے دے تو لو فیصلہ کوؤنگو تہ ۔ او فرما تیل اللہ تعالیٰ

يَسْأَلُكَ رَبُّكَ عَنْ أَهْلِكَ إِنَّكَ

اے توح علیہ السلام یقیناً دے تہ دے دے کورنی ستانہ یقیناً دادہ

عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلَن

عمل (کار) نہ دے تیک تو دعا مہ خواہہ زمانہ ہوا بارہ کنش

مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعْظَمُ

چہ نشہ تالوہ دے ہوا (دایمان) پہ بارہ کنش یقین (علم) زہ نصیحت کوم (متم کوم) تالوہ

أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿۳۶﴾

چہ نشہ تہ دے نا پوہانو دے تہ ۔

وَكَاذِبٌ شُوعٌ رَبِّهِ ، تَدَاوٍ ، يَهْ مَعْنَى دُخَا دَعَا جَزِي دے لکہ پہ

سورۃ مریم ص ۱۱ آیت کنش ۔

إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي ، اِشَارَةٌ دَعَا جَزِي تَا مَاسِرَةٍ وَعِدَةٌ كَرِهَ دَعَا تَجَات

دَاہل پہ ص ۱۱ آیت کنش وَأَنْتَ أَحْكُمُ الْخَاكِمِينَ ، اِشَارَةٌ دَعَا جَزِي پدائیکش

پہ اللہ تعالیٰ باندے اعتراض کول نشہ صحیح دادہ چہ نوح علیہ

السلام دے ہوئے پہ کفر باندے یقین تہ لروگمان ہے داؤد چہ

دے مؤمن دے پہ طریقہ دے منافقت عملی سرہ او دے ہوا دے

بعض عملونو توجیہ پہ ہے احسن تاویل سرہ کولہ پہ خپل

اجتہاد سرہ شکہ دا دعائے اوکرلہ ۔

ص ۱۱ دے آیت کنش دلیل دے چہ صرق نسب قائمہ تہ ورکوی ہر

کہ چہ عقیدہ او عمل مخالف وی دے شرع تہ ۔

إِنَّكَ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ، دَاہل غیاس او مجاہد وغیرہ تہ روایت دے

چہ ہوا ہوئے ہے حقیقی و دے نوح علیہ السلام پہ دلیل دے دے

قول سرہ چہ یا بنی او ان ابی او دے مجاز ہیخ وجہ نشہ او مراد

دے اہلک ، تہ ہوا اہل دے چہ وعدہ دے تجات ہے شویہ یا مراد

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ

وَتُحِلَّ لِي رِيحٌ زَمْزَمًا يَفِينَا زَمَةً يَدْنًا فِي غَوَابِهِمْ يَهْتَسِرُ بِهِ دُعَاءُ الْغَوَابِرِ سَتَانَهُ

مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ

دَعْوَاهُ جَاوِزٌ بِأَرْكَانِهِ شَدِيدٌ مَا لَمْ يَدْعُ بِهِ (يَهْتَسِرُ بِهِ) هَيْثُ يَتَقَيَّنُ، أَوْ كَلَامٌ وَتُحِلَّ لِي تَهْتَسِرُ بِهِ

لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَيْرِينَ ﴿١٤﴾

مَاتَهُ أَوْ رَحِمَ أَوْ تَكْرَّرَ بِهِ مَا بَاتَ لِي نَوَازِلُهُ بِهَشَمٍ دَعَاؤُهُ كَوْنُهُ نَه -

دَاوِدُ نَسَبَتْ دَعْوَاهُ تَاتَهُ لَدَائِقُ نَه دَعَاؤُهُ حَكَمٌ جَاهِ لَدَائِقُ عَمَلٌ خَيْرٌ
صَالِحٌ، أَوْ جَاهِ دَعْوَاهُ مَجَاهِدٌ أَوْ حَسَنٌ تَه نَقْلٌ كَرِيمٌ جَاهِ دَعَاؤُهُ
الزَّهَاءُ وَهُوَ تَوْبَةٌ قَوْلُ كَثِيرٍ دَعَاؤُهُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ تَوْبَتُهُمْ دَعَاؤُهُ
أَوْ دَعَاؤُهُ قَوْلُ صَحِيحٍ سَتَدَّ هَمُّ نَشْتَهُ أَوْ يَدَاؤُهُ يَدَاؤُهُ ابْنُ كَثِيرٍ
أَوْ أَمَامُ رَازِي أَوْ سِرَاجُ الْمُنِيرِ سَخَتْ رُكُوعُهُ دَعَاؤُهُ أَوْ يَدَاؤُهُ آيَةُ
كَثِيرٍ بَيَانٌ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ أَوْ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ
دَعَاؤُهُ نَه بَعْدَ رَازِي -

لَدَائِقُ عَمَلٌ خَيْرٌ صَالِحٌ، مَضَافٌ حَذْفٌ دَعَاؤُهُ يَعْنِي دَعَاؤُهُ خَيْرٌ صَالِحٌ
أَوْ تَه صَمِيرٌ دَعَاؤُهُ نُوْحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ تَه رَاجِعٌ كَوْلُ غُلَطٍ قَوْلُ دَعَاؤُهُ -
فَلَا تَسْتَنْتَنِي، دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ

مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ، مَرَادُ دَعَاؤُهُ جَاهِ دَعَاؤُهُ اِيْمَانُ كَثِيرٍ جَاهِ سَتَانَهُ
شَكَبُ وَهُوَ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ
لَدَائِقُ عَمَلٌ خَيْرٌ صَالِحٌ، دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ
كَثِيرٍ زَوْرَتَهُ وَرَكْعَتُهُ مَرَادُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ
تَفْهِيمُ الْقُرْآنِ) جَاهِ دَعَاؤُهُ آيَةُ دَعَاؤُهُ تَشْرِيحٌ كَثِيرٍ لِيَكُنْ دَعَاؤُهُ نُوْحٌ
عَلَيْهِ السَّلَامُ دَعَاؤُهُ كَارِكُهُ وَهُوَ نُوْحٌ قَوْلُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ
دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ

سَكَنَ - دَعَاؤُهُ آيَةُ كَثِيرٍ دَعَاؤُهُ قَوْلُ كَثِيرٍ وَتَرْحَمْنِي وَتَرْحَمْنِي
عِيدَتُهُ أَوْ عَجَزَ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ
كَيْدُهُ أَوْ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ دَعَاؤُهُ

قِيلَ يٰنُوحُ ۖ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِّنَّا

اُوييے شو اے نوحہ کوز شہ سرہ د سلامتیانہ رہتا بانڈ زمونہ و طرفنہ

وَبَرَكَاتٍ عَلَیْكَ وَعَلٰی اٰمَمٍ

او برکتونہ زمونہ و طرفنہ پہ تا بانڈے او پہ بعض امتونہ بانڈے

مِّنْ مَّعَكَ وَاٰمَمٌ سَمِيعُهُمْ

چاہ پید اکیردی پہ دھوہ چانہ چوہ ستا سرہ دی، او نورمیر امتونہ پہ وی چاہ مزے د دنیا پہ

ثُمَّ يَسْأَلُهُمْ مِّنْ اَعْدَابِ اٰلِیْمٍ ﴿٣٨﴾

پیا پہ پیوست شئی پہ دوی پورے زمونہ و طرفنہ عذاب درد تاک ۔

عبدیت دے پہ کتاہ بانڈے دلیل نہ دے او دے خطیب شربینی
لیکلی دی ۔

۳۸۔ پدے آیت کن اول بشارت دے نوح علیہ السلام تہ پہ سلامتی
او برکاتو سرہ، سلامتی د عذاب او مصیبتونہ او برکات دنیویہ
نباتات او وسعت ذرّٰق تہ اشارہ دہ او برکات اخرویہ نشر او
اشاعت د دین تہ اشارہ دہ ۔

دویم بشارت دادے چوہ دھوہ پہ اولاد کن بہ ہم نیکان خلق پید
کیردی ۔

دریم بشارت دادے اشارہ دہ چوہ دتیا کن بہ د نوح علیہ السلام
اولاد او نسل وی ۔

خلورم دلیل دے چوہ پیغمبر پہ سلامتی او برکاتو کن اللہ تعالیٰ تہ
محتاج دے ۔

پنجم اشارہ دہ دوه قریقو د انسانانوتہ، او سلام
او برکات ہولو مؤمنانوتہ شامل دے او متاع او عذاب ہولو کافران
تہ شامل دے ۔

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا

(داچہ ربیان شول) بعضے دَ خبرونو دَ غیب نہ دی چہ وحی کوؤ مونہ دَ ہن

إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَ لَا

تَا تہ تہ وے پومہ یہ ہن باندے تہ او تہ

قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ ط

(قوم ستا ر مخکس) دَ دے نہ ، نو صبر کوہ

إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٩﴾ وَإِلَى عَادٍ

یقینا نہ انجام دَ پآرہ دَ متقیانو دے . راو لبرے وؤ مونہ عادیانو تہ

أَخَاهُمْ هُوَذَا قَالِ يٰقَوْمِ

ورد دَ هغوی ہود علیہ السلام ، اوئیل دہ اے زما قومہ

اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ

بندگی کوئی خاص دَ اللہ تعالیٰ نشہ تا سولہ ہیث حاجت پورہ کوؤ نک

سہ :- پدے آیت کیں دلیں دَ صدق دَ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے او تسلی دہ ہغہ تہ ۔

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ ، ہغہ خبرونہ چہ غائب وؤ دَ علم دَ نبی صلی اللہ علیہ وسلم او دَ مخاطبیتو مشرکانو نہ او داروستو جملہ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا ، دَ دے تفسیر دے ۔

وَ لَا قَوْمُكَ ، کیں اشارہ دہ چہ یہود و انصاری تہ خو دا قصہ معلوم وہ او هغوی پتولہ لیکن امیین عرب دَ دینہ تا خبرہ وؤ ۔ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ، یعنی نوح علیہ السلام او دَ ہغہ مؤمنان دَ تقویٰ یہ وجہ سرہ دَ عذاب نہ بچ شول او کامیاب شول نور اتلونکو خلقو دَ پآرہ ہم داسے حکم دے ۔

غَيْرُكَ ط إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

سوا د هغه نه، نه يئ تاسو مگر دروغ جوړوي.

يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ط

اے زما قومہ زہ نہ غوارم ستاسو نه پدے باندے هيٺ بدلہ.

إِنَّ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ ي

نه ده بدلہ زما مگر په هغه ذات باندے ده

فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَقَوْمِ

چه زہ ټي پيدا کړي يم، نو د عقل نه وے کار نه اخلي. اولے زما قومہ

نه. دا دويم دليل تقى دے په اثبات د توحيد باندے د هود عليه السلام نه او ذکر د شجاعت د هغه دے په بيان د مسئلہ کس او ذکر د عذاب د قوم د هغه دے د پاره تخويف د نيوى.

إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ، هر مشرک په الله تعالى باندے افتراء کوونکے دے او دارنگ د شرک د اثبات د پاره دروغ قصه جوړوي د آيت نه ته په اول درے آياتو نو کس طريقه د دعوت ده بيا دوه آيتو نو کس مخالفت د قوم د هغه ذکر دے بيا ثلوه آيتو نو کس شجاعت د هغه او تخويف ذکر دے او په آخرى درے آيتو نو کس نجات د مؤمنانو او بيا ذکر د اسبابو د عذاب او په آخر کس عذاب د نيوى او اخروى بيان شو.

له. دا بيان د اخلاص دے د پاره د ترغيب ځکه چه طمع دار د دنيا مسئلہ د حق پوره او په اخلاص سره نشي رسوے. او فطرنى، پوره دليل دے په اخلاص کولو باندے.

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ

بمخند غواربی در ب خیل نه بیا توبه او باستی هغه ته

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا

رالیدی به باران به تاسو باندې ډیر د ضرورت بیا

وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا

او زیاتې به کړې تاسو لږه طاقت د طاقت ستاسو سره او

تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَهُودُ

مخ مه گرځوئ مجرم کوونکي - او تیل دوی له هود علیه السلام

مَا جِئْنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ

تانه دے راځې مونږ ته څه بېکاره دلیل او نه یو مونږ

س. پدې آیت کس دعوت دے توحید ته په استغفار او توبه سره او ترغیب دے په ذکر د دوه نعمتونو دنیویه سره فرق د استغفار او توبه د دے سورت د آیت س په تشریح کس بیان شو دے ، او پدې آیت کس د استغفار او توبه دوه دنیوی فائده ذکر کړیدی او دارنگ سورة نوح س. س. کس هم ذکر دی -

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ، دا خلق زمیندار و بارانونو ته په ضرورت ډیر و باران بند شو و و -

وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ ، قوت د اولاد او د مال مراد دے ځکه چه یو روایت کس راغله دی چه درې کاله د دوی زنا نه شنې شو و و -

مُجْرِمِينَ ، یعنی زما د دعوت نه مخ گرځول مستلزم دی مجرم کیدلو سره -

بِتَارِكِي إِلَهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا

پر بخودونکی خیل مددکاران (معبودان) ستا دینا دوجہ نہ او نہ ہو

نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ۝۴۳ إِنَّ نَقُولُ

مونہ ستا یہ خبرہ یاور کوونکی۔ مونہ نہ وایو

إِلَّا اَعْتَرَاكَ بَعْضُ إِلَهَتِنَا بِسُوءٍ ط

مگر داخلہ چہ رسولے دے تاتہ بعض مددکاران تو زمونہ تکلیف (موضع مانع)

قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَآ

اؤیل دہ یقیناً زہ گواہ کوم اللہ تعالیٰ لرہ او تاسو ہم گواہان شی

أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَشْرِكُونَ ۝۴۴

چہ یقیناً زہ بیزارہ (جدایم) دھتہ چانہ چہ تاسو ہے شریکوی۔

۴۳۔ دے آیت کنس ذکر دعتاد دھتہ قوم دے یہ درے طریقوسرہ۔
اول دا چہ سرہ دوجود د یکتا، نہ هغوی انکار کوڈ پہ عناد سرہ
عکله چہ هرئی له الله تعالیٰ بیانات ورکریدی او دویمہ صریقه دا
چہ یہ شرک باندے ہے اصرار کوڈ پہ دے قول سرہ د مَا نَحْنُ
بِتَارِكِي إِلَهَتِنَا۔

عَنْ قَوْلِكَ، کنس ہم دوی اشاره کریں چہ ستا سو یہ وینا باندے هیخ
دلیل نشته۔ دریمہ طریقہ دا چہ د مَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ، پدے
یے نفی دایمان یہ راتلونکی زمانہ کنس اوکرہ دپارہ د رد کولو د
طمع د هود علیه السلام دایمان ددوی نہ۔

۴۴۔ دا ہم بیان دعتاد او دجهل د هغوی دے او وجہ دہ دایمان
نہ راورلو یعنی ستا دماغ خراب شوی دی او دا د شرک کلمہ دہ
چہ نسبت د ضرر ورکولو غیر الله تہ کوی دا عقیدہ ہے لرہ، او دا
طریقہ دجاہلاتو اوس ہم شتہ چہ مؤحد تہ وائی چہ تاتہ زمونہ
اولیاء (معبودان) تکرہ رسولے دہ او ستا دماغ ہے خراب کریدی۔
قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ، دایمان د شجاعت د هود علیه السلام دے او

مِنْ دُونِهِ فَكَيْدٌ وَرِيٌّ جَمِيعًا ثُمَّ

یہاں دُورِیہ تو بھلا جو کچھ مانتے ہوں یہ بھلا ہے

لَا تَنْظُرُونَ ۝ اِنِّیْ تَوَكَّلْتُ عَلٰی اللّٰهِ

ماتلہ مہلت مہ را کوئی - یقیناً ما بخان سپارے دے یہ اللہ تعالیٰ باندے

رَبِّیْ وَرَبِّکُمْ مَّا مِنْ دَاۤیْمَۃٍ اِلَّا هُوَ

چاہے رب زما اور رب ستا سو دے، نشہ ہیٹ زندہ سر مگر مگر اللہ تعالیٰ

اِخِذْ بِنَاصِیَتِہَا اِنَّ رَبِّیْ عَلٰی صِرَاطٍ

تیوٹکے دے تیکلی روختہ دکتی، دھڑلہ یقیناً رب زما یہ برابر

مُسْتَقِیْمٌ ۝ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُکُمْ

لا باندے دے - تو کہ تا سو لم مگر کوئی روپہ ما باندے گناہ نشہ) شکہ چہ رسو دی ما تا سو

استقامت دے یہ توحید باندے -

وَ اَشْہَدُ قَا اِنِّیْ بَرِیْءٌ، براءت عام دے عبادت نہ کول او د

ہغوی رمعبود انو) د طرف نہ د ضرر نہ رسید بوعقیدہ ساتل -

۱۱:۔ میں یکس ہم بیان د شجاعت او د استقامت د ہغہ دے -

مِنْ دُونِهِ، یے جدا راڑیوں د پیارہ د تاکید یعنی شریکان خو

اللہ تعالیٰ لہ نشی کیدے سرہ د دے نہ چاہے اللہ تعالیٰ نہ کوز او

عاجز دی توخہ رنگ بہ شریکان شی -

فَکَيْدٌ وَرِيٌّ، داپشان د قول د نوح علیہ السلام دے چاہے یہ سورت

یونس کے آیت کیں دے دلالت کوی یہ عدم خوف د ہغہ دغیر

اللہ نہ -

۱۲:۔ د دلیل د ماقبل دے یعنی توکل پہ اللہ تعالیٰ باندے مستلزم

دے د پیارہ د براءت د ہر شرک نہ - او دویمہ جملہ علت

دے د پیارہ د توکل کو لو پہ اللہ تعالیٰ باندے او د دے مقصد

دا دے چہ ہر خہ د اللہ تعالیٰ پہ قبضہ قدرت او تصرف کیں دی

نو د اللہ تعالیٰ د ارادے نہ یہ غیر ہغوی ہیٹ ضرر نشی در رسولے -

مَا أَرْسَلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ

ہذا پیغامونہ چہ زہ را ایہلے شوے یم پہ ہفے باندگنا سوتہ، اوروستو بہ راوی

رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوَنَّهُ

رب زما بل قوم ستاسوتہ سوا او ضرر نہ شئی و رکولے ہفہ نہ

شَيْءًا إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ

صیغہ، یقیناً رب زما پہ ہر غیز باندے

حَفِظٌ ۝۴۰ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجِيًا

ساتنہ کوونکے دے۔ او مہرکہ چہ راغے حکم دے عذاب زمونہو بہم کہد مونہو

بِنَاصِيَّتِهَا، نَاصِيَّةٌ هَذِهِ وَيَخْتَارُ دِي چہ دے سر پہ مخکنی حصہ باندے

وَيُؤَيِّدُ عَرَبِيَّةً كَثِيرًا نَاصِيَّةً تَبُولُ كَثِيرًا دِه قَبْضُ كُولُو او

دے ذلیل کولو تہ۔ ددریہ جملے یو مطلب دادے چہ اللہ تعالیٰ قائم

دے پہ عدل او انصاف او مراد دے صراط مستقیم تہ عدل دے دے

دے وجہ تہ اللہ تعالیٰ مؤحدینولرہ دے کیدونو دے مشرکانو نہ

محفوظ ساتی دویم مطلب دادے چہ اللہ تعالیٰ ہدایت کوی نیغہ

لارے تہ رد توحید لاس علی، پہ معنی دے الی، دے دے وجہ

نہ ہفہ مؤحد لہ دے ذلت تہ بچ ساتی۔

سے۔ پدے آیت کش بیان دے دفع دے عذر دے قوم دے چہ دا اوتہ وائی

چہ مونہو دے حق نہ خبر تہ یو او دے فانی توکوا، جزاء پتہ دہ یعنی

زہ ملامت نہ یم خکہ چہ ما پہ تاسو باندے حجت قائم کہیدے۔

فَقَدْ أَرْسَلْنَا بِمَا إِلَيْكُمْ، عِلَّتْ دے جزاء دے۔

وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ، دا معطوف دے پہ پتہ لفظ باندے

یعنی فیہلکمم را اللہ تعالیٰ بہ تاسو ہلاک کری، او دا تخویف دنیوی

دے۔

حَقِيقٌ، یعنی ستاسو دے ہر عمل کہ لوے وی او کہ وروکے وی حفاظت

کوونکے دے پہ علم او قدرت خیل سورہ۔

هُودًا ۱ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ

ہود علیہ السلام او ہفتہ کسانوں نے چاہے ایمان لے لیا تو اسے وہ دھنہ سرہ یہ سبب رحمت

مِّنَّا وَتَجِيئُهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۵۸

زمنوں کے طرف سے اور ہم کہیں موت دوی لڑے کہ عذاب سخت نہ ۔

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ

او دھنہ عادیان وہ چاہے انکار لے کرے وہ دے آیتوں کے رب خیل نہ

وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرًا

او تا فرمانی لے کر یوہ رسولانوں دھنہ نہ او تابعداری لے کر یوہ کے طریقے

كُلٍّ جَبَّارٍ عَنِيبٍ ۵۹ وَاتَّبَعُوا فِي

کے ہر سرکش عنادی ۔ او پہلے سے اولیہ سے شوہر و بیوی

۵۸۔ دے آمُرًا، نہ مراد عذاب کے سختی سے لے کر دے چاہے یہ سورۃ حم

سجدہ کے آیت او الحاقہ کے آیت کہیں ذکر دے ۔ او تَجِيئًا، کہیں اشارہ

دے چاہے یہ سخت دے عذاب کہیں اول رسول او مؤمنانوں تہ نجات و رکبہ

روستویہ مکن بیوہ باندے عذاب راخی او یہ لفظ دے بِرَحْمَةٍ، سرہ

اشارہ دے چاہے سبب دے نجات رحمت خاصہ دے اللہ تعالیٰ دے ۔

قائِدہ :- دے آیت کہیں دے کرتہ نجات ذکر دے دے اول نجات نہ

مراد نجات دے دے قوم دے مظالم او مکروہوں تہ او دے دویم نجات نہ

مراد نجات عذاب دے دے یوں نہ دے یا اول نجات دے عذاب دے یوں نہ

او دویم نجات دے عذاب اخروی نہ دے ۔

۵۹۔ دے تِلْكَ عَادٌ، عاد یہ تاویل دے قبیلہ سرہ مؤنث دے او اشارہ

دے تِلْكَ دے دے وجہ نہ دے چاہے دا واقعہ دے اور یہ و نکو یہ ذہنوں کہیں

مشہورہ مخوبہ او یہ اسم اشارہ سرہ اکثر اشارہ معہود ذہنی تہ

کہیں او دے آیت کہیں دے اسباب دے عذاب ذکر کرے شوہے دی

او انکار دے آیاتوں دے توحید نہ، دویم مخالفت دے رسول چاہے مستلزم دے

مخالفت دے یوں رسولانوں لڑے، دریم تابعداری او تقلید دے حُبَّار، چاہے دے

هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةُ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ ط

دے دنیا کیں لعنت او پہ ویرج د قیامت مم،

أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ط لَا

خبر شی یقیناً عادیانو انکار کئے وؤ د رب خپل نه، خبر شی

بَعْدَ الْإِعَادِ قَوْمٌ هُوَ ۙ

تباہی ده عادیانو لره چاه د هود علیه السلام قوم وؤ۔

وَالِی شَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ

راولیرے وؤ مونو، شودیانو ته ورور د شعی صالم علیه السلام ده اوئیل

هیچا قانون په عخان نه منی لکه دهری کافر عینی، د دلیل او د قانون شرعی سره عناد اوضد کوونکے لکه عنادی کافر۔
 سنه: په دے آیت کیں ترقی د عذاب دنیوی او اخروی ذکر شوه
 یعنی روستو د عذاب د سختی سیل نه لعنت د الله تعالی او د ملائکو او د مؤمنانو د طرف ته پیدوی پس همیشه کړے شو او د هغه سبب یے ذکر کړو چه کَفَرُوا رَبَّهُمْ۔

قَوْمٌ هُوَ، کیں اشاره ده چه مراد د عاد نه اولی عادیان وؤ دویم عاد ارم وؤ۔ او لفظ د آلا دلالت کوی چه د دوی کفر دیر لوی او بشکاره وؤ او د دوی عذاب هم لوی او بشکاره وؤ۔

کَفَرُوا رَبَّهُمْ، باء، حذف ده نو معنی د کفر معروف مراد ده یا مراد د دینه انکار کول دی نو باء ته ضرورت نشته۔
 بَعْدَ، د رحمت خاصه د الله تعالی نه لرے والے دا تباہی ده۔

يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ

اے زما قومہ بتائی کوئی خاص دے اللہ تعالیٰ نشتہ تاسو سورہ غوک

إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ

حاجت پورہ کوؤنکے بسوا دھقہ نہ، ہقہ پیدا کبری بیٹی تاسو دے زمکے نہ

وَأَسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوا

او آباد کبری بیٹی تاسو پمے زمکہ کنس نو . بخندہ غواہی دھقہ نہ

ثُمَّ تَوْبُوا إِلَىٰ رَبِّ قَرِيبٍ

بیا توبہ او پاسی ہقہ نہ، یقیناً رب زما نزد دے

مُجِيبٌ ۱۱۱ قَالُوا يٰصَلِحُ قَدْ كُنْتَ

قبلاؤنکے دے . اوئیل دوی اے صالم علیہ السلام یقیناً نہ دے

صلح :- دا دریم دلیل تقوی دے یہ اثبات دے توحید بانڈے دے صالح
علیہ السلام نہ او جواب دے قوم دے ہقہ بیا دعوت دے یہ استعمرکم
سورہ استعمار دیر عمر و زکول یا ابا دول یا دے عمری نہ ماخوذ دے
یعنی دے عمر دے پیار و ربخل مراد دی او ذکر دے شجاعت دے صالح علیہ
السلام دے یہ بیان دے مسئلہ دے توحید کنس او ذکر دے معجزے او
تکذیب دے قوم او ذکر دے عذاب دے قوم دے ہقہ دے دے پیار دے تخویف
دنیوی پدے آیت کنس پس دے بیان دے توحید نہ دے انعامات الہیہ
ذکر دی ۔ اول نعمت دے ایجاد پہ ، اَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ ، سورہ او
مراد دادے چہ دے انسانا تو پیدا ر آدم علیہ السلام دے زمکے نہ پیدا
دے یا دا چہ انسان خوراک کوی او ہقہ دے زمکے نہ پیدا کیری او
دے ہقہ خوراک نہ تطفہ جو پیری یا منج ، یہ معنی دے فی سورہ دے
دویم نعمت دے ابقاء دے یہ وَاَسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا ، سورہ ۔ بیا دے
امرو نہ دی استغفار او توبہ او دے صفتو نہ دے اللہ تعالیٰ ذکر دی ۔
قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ، دے پیار دے ترغیب مسئلہ دے توحید نہ ۔

فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا

پہ مونږ کڻن اميد لرے شو ۽ رستانه ڏخير ۾ مخڪڻ ڏرينه آياتہ مونڙ منع ڪوئ

أَنْ نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا

ڏرينه چاه بندگي اوکرو ڏهغه چاچاه بندگي ڪوله زمونڊ مشرانو او يقيناً مونڙ

لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ

پہ شک کڻن يو ڏهغه خبرے نہ چاه ته بلے مونڙ لره هغه ته

مُرِيبٌ ۞ قَالَ يَلْقَوْمٍ آرَاءَ عَيْتُمْ

ڪلڪ شک۔ اوڻيل ده اے زماقومه خبر ڀاڪري ماته

إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي

که چرے یم زکۃ پہ ښکاره دليل باترے ڏ طرف ڏ رب خپل ته

وَأَتْلُو مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يُّضِرُّنِي

او ڀاڪرے وی ماته ڏ طرف خپل ته رحمت رڻوت ۾ نوڻوک پہ ما ڀم ڪری

مِّنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُكَ فَمَا

ڏ الله تعالیٰ ڏ عذاب ۾ ته که چرے زکۃ ڏهغه ٺا فرمائي اوکرم نوتا سو ته

۵۷۔ مَرْجُوًّا، خوره چاه اميد و نه ورپورے تعلق لری داڻے ڏدے
ويج ته اوڻيل چاه ڏ نبوت ته وپاندے پہ هغه کڻن خاشسته اخلاق وڻ
لکه مسکيتا نو سره امداد ڪول ڏ ڀيمارا نو ڀيمار پرسی ڪول پہ یتیمانو
باندے ترس ڪول اشاره ده چاه چا ڏ حق خبره ته وی ڪری نوحام
خلق ڀے عزت ڪوی او داسے خاشسته اخلاق زمونڊ پہ نبی صلی الله
عليه وسلم کڻن هم ڏ نبوت ته مخڪڻ موجود وڻ لکه چاه پہ حدیث
ڏ ید الوحي کڻن بخاری ص ۱ کڻن ڏکر دے۔

اَتْنَهَانَا اَنْ نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا، اشاره ده سبب ڏ خفگان ڏ قوم
ته چاه مخالفت ڏ نبی دے ڏ طریقے ڏ مشرانو ڏ دوی ته۔

عَذَابٌ قَرِيبٌ ۞ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ

عذاب نزدیک ہے ۔ تو دوی ہفتہ او وڈلہ تو اوٹیل ہفتہ

تَسْتَعْوُونَ فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

دڑوند مزے واخٹ پہ خپلو کورو تو کیش درے ورے ،

ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْنُوتٍ ۞ فَلَمَّا

دا وعدہ دہ ہے دروغو ۔ تو مر کلہ

جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ

چہ راغ حکم د عذاب زموئیز یح کر و موئیز صالح علیہ السلام او ہفتہ چا لہ

آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ

چہ ایمان یے راوہے وڈ دہفتہ سرہ بہ خاص رحمت زموئیز او د شرمندگی

۴۵۔ نَاقَةُ اللَّهِ، کس اضافت د پیارہ د شرافت دے ٹکک چہ د ہفتہ پہ
پیدا کولو کس ظاہری اسباب وڈ۔

فَتَذَرُوهَا تَاكُلُ فِي الْأَرْضِ اللَّهُ، یعنی تا سو باندے د دے د خوراک
خہ تکلیف نشہ۔

فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ، پس یکس اشارہ دہ چہ توہین د معجزے
سبب د عذاب د تیوی دے۔

۴۶۔ فَعَقَرُوهَا، عقراںد ا مونو پر یکو لو تہ وٹیلے شی عقر، یو تن
او کرو لکہ چہ پہ سورہ قمر ۷۱ کس دی لیکن نور کسان پہ ہفتہ
باندے رضا وڈ ٹکک یے د جمع صیغہ ذکر کرہ۔

تَسْتَعْوُونَ، مفسر قرطبی وٹیلی دی چہ دا کنایہ دہ د حیات نہ
یعنی درے ورے یہ ژوندی یی ٹکک چہ اَلْمَيِّتُ لَا يَتَلَذَّذُ وَلَا
يَسْتَمْتَعُ بِشَيْءٍ، یعنی مرے (د دنیا) پہ ہیغ ٹخیز باندے نہ مزہ
اچستے شی او نہ فائدہ۔

دَارِكُمْ، مراد د دینہ د دوی کھ دے یا مراد ترینہ دارہ د دنیا دے۔

يَوْمَئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ

دَدغه ورخ نه، یقیناً ستار رب هغه ډیر طاقت والا

الْعَزِيزُ ۶۴) وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا

زور آور دے۔ او او نیولو ظالمانو لره

الصَّبِيحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ

تیزه چغه نو شول دوی په کورونو کښ

جَثِيمِينَ ۶۵) كَان لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا

پریځي پراته مړه۔ (رفنا شول) گویا چه دوی ته وژ او سیدلی په هغه کښ،

أَلَا إِنَّ شَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ

خبر شئ یقیناً شمودیانو کفر کړه وژ په رب خپل باندے،

۶۴- بِرَحْمَةٍ مِنَّا، سره اشاره ده چه نجات د صالحینو د الله تعالی د

رحمت د وجه نه دے د هغوی د عمل یا د زور د وجه نه نه دے۔

وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ، یعنی هغه شرمندگی او ذلت چه لازم دے د

عذاب سره یا دا معنی چه نجات مو وکړو د هغه کلی نه او نجات مو

وړکړو د عذاب د دنیا ته رجه شرمندگی ده)۔

يَوْمِئِذٍ، کښ اشاره ده ورخ د قیامت ته۔

۶۵- هر کله چه دوی په خپلو اوازونو او چغو سره د صالح علیه السلام

په عزتی او کره چه هغه پدے سورت کښ ذکر وژ نو عذاب د صبیحه

ذکر شو چه مناسب دے د آوازونو سره او نور تحقیق په تفسیر

د سورة اعراف کښ تیر شوی دے۔

جَثِيمِينَ، پدیکښ درے حالاتو ته اشاره ده، اول د هیبت د وجه

پریځي پریوتل، دویم د پاشیدلو طاقت نه لرل، دریم مړ

کیدل۔

أَلَا بُعْدَ الشَّمُودَ ۝ (۴۸) وَلَقَدْ جَاءَتْ

خبر شعی ہلاکت دے شمودیانو لڑے۔ او یقیناً راغلی وڈ

رُسُلَنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبَشْرَى قَالُوا

ملاٹک زمونو ابراہیم علیہ السلام تہ پہ نیری سرہ دوی اوٹیل

سَلَامًا ط قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ

سلام دے پہ تا بانڈے، ہتھ اوٹیل سلام دوی پہ تا سو یاں کنونہ وڈ حصار شوے

أَنْ جَاءَ بِعَجَلٍ حَزِينٍ ۝ (۴۹) فَلَمَّا رَأَى

تردے چہ رائے ورو سٹے وریٹ کپے شوے۔ نوھر کلاہ چہ اوٹے لیدل

۴۸۔ تَکَانَ لَمْ یَعْنُوا، د دوی دکلی فنا تہ اشارہ دہ د دینہ مخکس لفظ
فنا یا اہلکوا پت دے۔

کَفَرُوا رَبَّهُمْ، دا سبب د عذاب دے۔ أَلَا بُعْدَ الشَّمُودَ، جملہ خبریہ
دہ روستو د عذاب د هغوی تہ یا جملہ دعائیہ دہ پہ بارہ د قیامت
کس۔

۴۹۔ دا خلورمہ واقعہ دہ تعلق لری د رد شرک فی العلم سرہ چہ علم
غیب خاص اللہ تعالیٰ لڑے دے شکہ چہ ابراہیم علیہ السلام د میلمتو
د حال تہ خبر تہ وڈ۔

وَلَقَدْ جَاءَتْ، واو، د عطف دلالت کوی چہ د بتلو قصو اصل مقصد
یودے چہ اثبات د توحید دے اولقد تاکید یے دے د پارہ ذکر
کروچہ پہ مسئلہ د علم غیب کس د متکربنو دیر شک وڈ نو د
هغوی رد پدے واقعہ سرہ کیری۔ پہ لفظ رُسُلْنَا، سرہ دوی
د راتلو مقصد یے ذکر کروچہ خاص پیغام راورل دی او پہ سورت
حجر سک او ذاریات سک کس ضیف (میلما تہ) ذکر کول شکہ چہ
پہ خیال د ابراہیم علیہ السلام کس میلما تہ وڈ۔

بِالْبَشْرَى، زیری د ہلاکت د قوم لوط علیہ السلام یا زیری د ولد
یعنی بشری یے مقصد وڈ د هتے تہ مخکس یے د سلام او د طعام ذکر

أَيُّهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ

لا سونه ددوی چه ته رسیدل هغه خوراک ته نونا اشنا یی او نکرل دوی لره

وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا

او په زبه کښ یی راغله د دویته یکه ، دوی او تیل

لَا تَخَفْ إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ

مه بیرېده یقیناً لپسې شوی یو موټر قوم د لوط علیه السلام ته .

او کړو او بشري یی لا نه دے ذکر کړی لیکن آیت کښ اشاره ده چه سلام کول طریقه د ملائکو او د ټولو انبیاء ده او سلام په پښې سره دلالت کوی په دوام او همیشوالی باندے ځکه چه جمله اسمیه ده نو دا غوره دے د سَلَامًا ، ته مفعول دے چه په زور سره دے نوجواب احسن شو د سلام نه او سَلَامًا ، مفعول دے د پت فعل دپاره یعنی سلمنا سلامًا یا مفعول دے د قالوا دپاره .

أَن يَجَاءَ بِعِجْلِ حَنِيفٍ ، آج ، په معنی د حتی دے یعنی حتی جاء یا من لفظ پت دے .

نک : لَا تَصِلُ إِلَيْهِ ، کنایه ده د نه خورلو نه . نَكِرَهُمْ ، ځکه چه سنت دپاره د میلمه داده چه نه شروع به کوی په خوراک باندے او دعوت به قبلوی نو دوی د دے طریقه ته خلاف او کړو . خِيفَةً ، یکه د ضرر او تکلیف رسولو .

قَالُوا لَا تَخَفْ ، که سوال او کړی شئ چه ملائک ځکه پوهه شول د ابراهیم علیه السلام د زبه په یرید لو دا علم غیب دے ؟ جواب : - دادے چه سورة حجر سکه آیت ته معلومه ده چه ابراهیم علیه السلام پخپله ژبه د دے اظهار کړی وؤ .

لَا تَخَفْ إِنَّا أَرْسَلْنَا ، یعنی موټر ستا ضرر او نقصان له نه یو راغلی او عذاب د قوم لوط علیه السلام له راغلی یو . أَرْسَلْنَا ، دلالت او کړو چه دوی ملائک وؤ او ملائک خوراک نه کوی نو بیر د ابراهیم علیه السلام پدے سره ناثله شوه .

وَأَمْرًا شَءَ قَائِمًا فَضَجَّكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا

اور پتھر دے دہ ولایہ وہ نو خوشحالہ شوہ زبیرے ورکرو موثر ہفتہ

يَا سَحَقَ لَوْ مِنْ وَرَأَى لَحَقَ يَعْقُوبَ ④

یہ اسحاق علیہ السلام اور یوسف علیہ السلام نہ یہ یعقوب علیہ السلام سرے۔

الی قوم لوط، دا دوی د ارسال دویم مقصد دے۔

سوال :- د سورة حجر او ذاریات تہ معلومیہی چہ د بشارت بالولد نہ او
د ازالے د خوف تہ وروستو ابراہیم علیہ السلام د هغوی تہ تپوس اوکرو
چہ ما خطبکم نو دا د اہلاک د قوم لوط خبر یے ورکرو او پدے سورت
کس معلومہ شوہ چہ لا تحف انک ارسلا الی قوم لوط، یعنی د
خوف د ازالے لپارہ دوی د لفظ وئیے دے ؟

جواب :- دلتہ یہ عبارت کس تقدیم تاخیر دے یعنی اول یے ازالہ
د خوف یہ بشارت د ولد سرے اوکروہ او بیایے ازالہ د خوف د تاکید
د پارہ وروستو د سوال د ابراہیم علیہ السلام تہ یہ ما خطبکم سرے خبر
د اہلاک د قوم لوط ورکرو۔

سک :- وَأَمْرًا شَءَ قَائِمًا، یعنی د پردے نہ شاتہ ولایہ وہ د پارہ
د خدمت د میلنو یہ دلیل د دے قول فاقبلت امراتہ (ذاریات سلم)
یعنی پس د پردے نہ مخامخ راغلہ هرکله چہ پوہہ شوہ چہ دوی
ملا ٹک دی۔

فَضَجَّكَتْ، دینہ خندا مراد تہ دہ حکہ د حیانا کے زتا نہ خندا کول
یہ لوے مجلس کس مناسب نہ دی نو مراد د دینہ خوشحالیدل دی۔
سوال :- سورة ذاریات سلا آیت تہ معلومہ دہ چہ زبیرے د ہلک
ورکروے شوہ وروستو د هفتہ تہ مخامخ راغلہ او د دے خائے نہ
معلومیہی چہ زبیرے ورتہ وروستو میلاد شوہ ؟

جواب :- دا دے چہ هرکله ملا ٹکو اول بشارت ابراہیم علیہ السلام
تہ ورکرو لکہ یہ سورت ذاریات سلا کس دے نو بیٹے یے د پردے
نہ شاتہ واوریدلو نو خوشحالہ شوہ خوشحال یے دا وچہ د بے بیٹے نہ بہ
بیدائش د ولد گیری نو وروستو ملا ٹکو دے تہ هفتہ بشارت ورکرو۔

قَالَتْ يَوَیْلَتِیْ ءَاِیْدُ وَاَنَا عَجُوزٌ

اوتیل مے ہاتے تعجب دے آیا ذہ بہ بے زبردوم اور ذہ خوبودن پیم

وَهَذَا اَبْعَلٰی شَیْخًا طَارِئًا هٰذَا

او دا خاوند زمانہ دے بودا ، یقیناً دا

لَشَیْءٍ عَجِیْبٍ ۝۴۲۱ قَالُوا اَتَعْجَبِیْنَ مِنْ

خامخاکار عجیبہ دے - دوی اوتیل آیا تعجب کوئی د

اَمْرٍ اَللّٰہُ رَحْمَتُ اللّٰہِ وَبَرَکَاتُہٗ

کار د اللہ تعالیٰ نہ رحمت د اللہ تعالیٰ دوی اور برکتوتہ ذہ ذہ دوی

عَلٰیْکُمْ اَهْلَ الْبَیْتِ اِنَّہٗ حَمِیْدٌ

پہ تاسو باندے اے کورنی رد ابراہیم یقیناً اللہ تعالیٰ ستائیل شوے

سوال :- دریم دادے نوسبب د ضحیٰ خہ وڈ ؟

جواب :- دادے - مجاہد اور عکرمہ وائی چہ ضحیٰ پہ معنی د حاضرت

(رحیض) دے یعنی اگرچہ بودی وہ لیکن حیض یے شروع شو نو دا

دلیل وڈ د ولادت نوسبب د خوشحالی ذکر کو بوتہ ضرورت نشتہ - نو

زیرے د ولدیے ورکرو بیا روستو متخالف راغلہ نو پہ تعجب کیں شہ -

جواب :- دادے فراء وائی آیت کیں متکین والے روستوالے دے -

یعنی اول یے بشارت ورکرو نو روستو ہغہ خوشحالہ شہ -

۴۲۱ - یَوَیْلَتِیْ ، دا کلمہ پہ وخت د تعجب کیں استعمال پیدی ، او دا

زبانہ سارا بنت ہارن وہ ، د ابراہیم علیہ السلام د شہ لور وہ -

عَجِیْبٌ ، دا عجیبہ وڈ پہ اعتبار د عادت سرہ نہ پہ اعتبار د قدرت د اللہ تعالیٰ

سورہ -

مَجِيدٌ ﴿۴۲﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرَاهِيمَ

لوہی والدے۔ نو ہرکھ چہ لایہ ذہ ابراہیم علیہ السلام نہ

الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَىٰ يُجَادِلُنَا

یرہ او راستہ ہفتہ تہ لیرے نو بحث ہے شروع کرو زمو نو سرہ

فِي قَوْمٍ لُّوطٍ ﴿۴۳﴾ اِنَّ اِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ

یہ بارہ قوم د لوط علیہ السلام کہیں۔ یقیناً ابراہیم علیہ السلام خامخا صبر تاک

اَوَّاهٌ مُّنِيبٌ ﴿۴۴﴾ يٰ اِبْرَاهِيمُ اَعْرِضْ

درمند کر خیدوگے وڈ حق تہ۔ (دووی اڈٹل) اے ابراہیمہ مخ وارہوہ

مَجِيدٌ۔۔ اَمْرُ اللّٰهِ، فیصلہ د اللہ تعالیٰ یا قدرت د اللہ تعالیٰ رَحْمَةً اِلَیْهِ

وَبَرَکَاتٍ، خورہ دادہ چہ دا جملہ خبریہ خبر دے، دعا تہ دہ۔ اودا آیت

دلیل دے چہ بیٹھ د سہی یہ اہل بیت کید لو کہیں اصل دہ اودا رنگ

سورۃ احزاب سہ آیت کہیں دی۔

حَمِيدٌ، ہفتہ ذات دے چہ مخلوق ہے حمد و تہ کوی شوک طوعا او

شوک کرہا۔

مَجِيدٌ، مجد شرافت او عظمت تہ و تیلہ شی۔

سہ۔ الْبُشْرَىٰ، زیرے د ولدا او زیرے د ہلاکت د قوم لوط علیہ السلام،

یُجَادِلُنَا، بحث کول د پارہ د طلب د روستوالی د عذاب مجادلہ دہ او

ہفتہ ذکر دہ یہ سورۃ عنکیوت آیت سہ کہیں او مراد د ہفتہ دادے چہ

لوط علیہ السلام پہ قوم کہیں وجود موجودا و پہ وخت د وجود د نبی کہیں

پہ قوم یا ندے عذاب تہ راسخی نو دا عذاب روستو کرے۔

سہ۔۔ دا دلیل دے چہ مجادلہ د ابراہیم علیہ السلام د ملائکہ سورہ

یہ طور د صن او د انکار سورہ نہ دہ بلکہ د وجہ د اثابت الی اللہ وہ۔

او ورسورہ حلم، او تآؤہ، ہم وہ، نو د حلم د وجہ تہ روستو والے د

عذاب ہے غوختلو، او د تآؤہ د وجہ تہ نری ہے غوختلہ یہ عذاب

کہیں او د اثابت د وجہ تہ ہے تابعداری د حق د قوم غوختلہ۔

عَنْ هَذَا إِنَّكَ قَدْ جَاءَ أَمْرٌ

دے دے نہ بیشکہ یقیناً رائے دے حکم

رِسَالَةٍ وَإِنَّهُمْ لَأَتِيهِمْ عَذَابٌ

ذریب ستارہ ہلاکت ددوی سرہ او یقیناً راتوں کے دے یہ دوی باندے عذاب

غَيْرُ مَرْدُودٍ ۞ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا

چہ تہ دے واپس کرے شوے۔ او ہر گاہ چہ لا غل ملانک زمونہ

لَوْطًا سَيِّئًا يَبِيحُ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ

لوط علیہ السلام تہ خفہ شو دہقوی پہ وجہ او تنگ ہے شو پہ دوی باندے

ذُرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ۞

زہہ او وٹیل ہے دا ورخ سختہ دہ ۔

۱۔ دا قول د ملائکہ دے ابراہیم علیہ السلام تہ۔ اَعْرِضْ عَنْ هَذَا،
یعنی پناہ مجادلہ کنس قائلہ نشتہ نو دا پر یخودل پکار دی اور وستو
یہ دودہ علتو تہ ذکر کری دی۔

غَيْرُ مَرْدُودٍ، کنس اشارہ دہ چہ دا ابراہیم علیہ السلام پہ مجادلہ سرہ
نہ واپس کیڑی۔

۲۔ دا پختہ واقعہ دہ متعلق دہ درد د شرک فی العلم سرہ چہ علم
غیب خاص دے پہ اللہ تعالیٰ پورے لوط علیہ السلام دے ملائکہ
د حال تہ خبر نہ وؤ او تہ ہے پیژندل او قدرت ہے ہم نہ وؤ تو
قوم ہے نہ شو دفع کوے۔

بِهِمْ، ضمیر راجع دے ملائکہ تہ یعنی خفہ شو پہ لا تللو د ملائکہ
سرہ یا ضمیر راجع دے قوم تہ یعنی خفہ شو دہقوی پہ بد عمل
سرہ۔

وَضَاقَ بِهِمْ ذُرْعًا، پہ اصل کنس او بن پہ رفتار کنس خیلے مخکنی
خپے (چہ ذرع دہ) او کدے اخلی او ہر گاہ چہ پہ ہفہ باندے
بار درون شی نو قدم تنگ کری، او ذرعاً سینے تہ وٹیلے شی او بہم،

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ

او راغے دہ تہ ددہ قوم راز غیلہ لے شو دہ طرف تہ ،

وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ

او د دینہ مخکین دوی وڈ چہ کول پے لاکارہ کارونہ ،

قَالَ يَلْقَوْمِ هَلْؤَلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ

دہ اوٹیل لے قومہ زما دا (زناتہ ستاسو) زما لونہ دی دوی

أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزَوْا

بنہ حلالے دی تاسولرہ نو اوپر پیردی د اللہ تعالیٰ نہ اومہ شرموؤ ما لہ

فِي ضَيْفِي ط لَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ٤٨

پہ بارہ د میلہ تو زما کنس، آیا نشتہ ستاسو نہ سرے ہو بیبار۔

ضمیر قوم تہ راجع دے ملائکہ تہ نہ دے راجع نو دا کنایہ دہ تنگوالی
د طاقت نہ۔

عَصِيْبٌ، د عصایہ تہ ماخوذ دے، چہ د درد د وجہ نہ پہ سر بانس لے
پہی و ترے شی نو اشارہ دہ سختوالی تہ۔

۱۔ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ، اهراع، مجہول د معلوم سرہ
مستعمل پیری گویا چہ دوی یو بل لہ تیزی ورکولہ یا شہوت
دوی زغالول۔

وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ، د اسبب د اهراع دے۔ السَّيِّئَاتِ،
اغلام بازی، میلانہ تنگول، پہ کاترو ویشتل، لارے شو کول
وغیرہ بدکارونہ پے کول۔

قَالَ، دا د ہنوی د دفع کولو د پارہ پے اوٹیل۔ بَنَاتِي، مراد د دینہ
زناتہ د قوم دی چہ ہغہ د نبی د پارہ پہ منزلہ د لوت پرووی دا قول
د مجاہد او د سعید بن جبیر دے۔ أَطْهَرُ، دیکھن معنی د تفضیل تہ مراد
خک کہ چہ اغلام بازی کنس ہیخ طہارت نشتہ بلکہ تا کیں د طہارت مراد دے۔
رَشِيدٌ، صالح او مصلح چہ منع کول کوی د بدی نہ۔

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَالَنَا فِي بَنَاتِكِ

دوی اوٹیل یقیناً تہ بندہ پوہیرے چہ نشتہ مونڈلے پہ لونہرو ستا کس

مِنْ حَقِّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا شَرِيں ۴۹

خہ حاجت او یقیناً تہ پوہیرے پہ ہفتہ خہ چہ مونڈلے غوارو۔

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي

دہ اوٹیل ارمان دے چہ مالوہ وے پہ تاسو بات دے طاقت یا پناہی حاصلوے

إِلَى رُكْنٍ شَرِيں ۵۰ قَالُوا ايلووط

قبیلہ کیلے تہ ۔ دوی رملدنگو اوٹیل اے لوط

۴۹۔۔ حَقِّ، پہ معنی د حاجت دے یعنی شہوت اودا قول د دوی دہیرے
بے حیابی د وجہ نہ وؤ۔

مَا شَرِيں، یعنی طلب د دے میلنو د پارہ د فاحشہ کولو۔

۵۰۔۔ لَوْ، یا د تمنا د پارہ دے یا شرطیہ دے جزاء یے خفاق دہ۔
لَتَفْعَلُنَّكُمْ، ضرور ماہہ دفع کرے وئی تاسو۔

قُوَّةٌ، نہ مراد قوت د بدن دے یا مددگار او مؤمنانو ملگرو دے۔ او

رُكْنٍ شَرِيں، نہ مراد قبیلہ او خاندان دے اودا خبر یے د دے وجہ نہ

او کرلہ چہ لوط علیہ السلام د بل ٹھانے نہ رانگلے وؤ د دے قوم سرہ

یے ہیثم نسب شریک نہ وؤ۔ او رکن شریں نہ مراد اللہ تعالیٰ

نہ دے ٹکھ چہ نبی د اللہ تعالیٰ نہ غفلت نہ کوی او حدیث شریف

کس دی۔ یَرْحَمُ اللّٰهُ لَوْطًا لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَرِيں، مقصد

د حدیث بیان د کمال د لوط علیہ السلام دے پہ مدافعت د متکرکس،

د دینہ تنقید او عیب د ہفتہ نہ دے مراد۔

إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوا إِلَيْكَ

یقیناً مونہ والیوں (ملائک) یوستا درہ مرکز نشی رسیدے دوی تاتہ رہہ ضریر

فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ

نویوٹہ کورنی خیلہ پہ تکرہ د شپہ کن

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا

اوشاتہ نہ کوری ستاسو نہ ہیٹوک سوا

مُرَاتَكَ طَائِفَةٌ مُّصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ

د شپہ ستانہ . یقیناً دیتہ بہ رسیدی ہفہ عذاب چہ د قوم تہ رسیدی

إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ

یقیناً نیتہ د عذاب د دوی وخت د صبا دے، آیا نہ دے صبا

بِقَرِيبٍ ۝۸۱ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا

تر دے . نو ہرکہ چہ لای عذاب زمونہ او گر خو مونہ

۸۱۔ لَن يَصِلُوا إِلَيْكَ، اشارہ وہ چہ زمونہ غم مہ کوہ مونہ خو ملائک

یو مونہ تہ ہیٹ ضرر نشی را کولے لیکن تاتہ ہم تکلیف نشی در کولے او پہ

دغہ وخت کن جبرائیل علیہ السلام وزر د ہفوی پہ ستر گویا ندے را خلو

نوستر گے یے ہندے شوے لکہ یہ سورۃ قمر مثلاً آیت کن دی۔

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ، یعنی د مال او سامان وغیرہ پرواہ نہ کوی۔

إِلَّا مَرَاتَكَ، دا استثناء دہ د اہلک نہ یعنی دا مہ بوٹہ . او پدے

شیخ پاندے عذاب را تلک دوجے د شرک د ہفے نہ و لکہ چہ یہ سورۃ

تحریم کن دے خیانت ذکر کرے دے او مراد د خیانت نہ شرک

دے . نو معلومہ شوہ چہ ہذہ قوم کن شرک ہم وڈ۔

أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ، یعنی لوط علیہ السلام او تیل غوارم چہ دوی د

نہ ہلاک شی نو جواب او شو چہ صبا خو نزد دے دے۔

عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا

برہ طرف دے کھول دینے دے ہفت اور بالا اور ولو مو تیر پہ دوی باندے

حِجَارَةً مِّنْ سِجِّيلٍ مَّنْضُودٍ ﴿۸۲﴾

کانری دے پخو شوڑ تہ پہ اور گنیں پرلہ پسے ۔

مُسَوَّمَةٌ عِندَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ

نحو والا وڈ پہ نیز دے رب ستا او تہ وڈ مغہ

مِنَ الظَّالِمِينَ بَبَعِيٍّ ﴿۸۳﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ

دے ظالمانو تہ لہے ۔ اولیو لے وڈ مو تیر مدین تہ

أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۖ قَالَ يَقَوْمِ اَعْبُدُوا

ورور دے ہغوی شعیب علیہ السلام، او تیل دہ اے قومہ زما بندگی خاص

اللَّهِ مَا لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ

کری اللہ تعالیٰ لہ تشتہ تا سولہ ہیتر حقدار دے بندگی سوا دے ہغہ نہ ،

﴿۸۵﴾ أَمْزَنَّا، مراد دے دینہ وخت دے عذاب یا نفس عذاب دے ۔ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا

حِجَارَةً، واڈ ترتیب تہ فائدہ کوی نو کیدے شی چہ کانری وروں مخنیں

وی او الہہ اہول دے کھو روستو وی یا اہول دے کھو مخنیں وی او بیا باران

دے کانرو وی او اللہ تعالیٰ قادر دے چہ کانری ہے دے اہولو نہ روستو

وروی وی لکے چہ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بَبَعِيٍّ، کنیں دے تہ

اشارہ دہ ۔

سِجِّيلٍ، ختہ دہ چہ پخہ کرے شی پہ اور کنیں پدیکنیں اشارہ وہ چہ پہ

دے عذاب کنیں مادہ دے اور وہ او دا حرق عادت دے چہ دے آسمان

طرف نہ خو او پہ لائی نہ اور نو اور رائتل دیونا اشتا کار دے ۔

﴿۸۶﴾ مَسْوَمَةٌ، دتیلی شوی دی چہ لیکلے شوے وڈ پہ ہرہ کہتہ

نوم دے کافر ۔

عِندَ رَبِّكَ، دلیل دے پدے باندے چہ دا کہتہ دے جنس دے مکے نہ نہ

وَلَا تَقْصُوا الْبِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَىٰ

او مه کسوئی پیمانہ او تلہ یقیناً زہ

أَرْبَکُمْ بِخَيْرٍ وَإِلَىٰ خَافٍ عَلَيْكُمْ

وہم تاسو لہہ پہ مالدارئی کیں او یقیناً نہ برسریم پہ تاسو باندے

عَذَابٍ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ۝۸۴ وَيَقُومُوا

د عذاب د ورے راگیر وڈکے نہ او اے قومہ زما پورہ کوئی

الْبِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا

پیمانہ او تلہ پہ انصاف سرہ او مه کسوئی

وَمَارِءٍ مِنَ الظَّالِمِينَ يَبْعِي، پدے جملہ کیں درے توجیہات دی،
اول داچہ رہی، ضمیر راجع دے گتو تہ او ظالمین نہ مراد قوم
د لوط دے۔

دویم داچہ ظالمین نہ مراد کفار مکہ دی او د ہقوی مثل نور خلق
د دے امت نہ شوک چہ عمل کوی عمل د قوم لوط۔

دریمہ توجیہ دادہ چہ ضمیر د رہی راجع دے کل د قوم د لوط تہ
او مراد د ظالمین تہ کفار مکہ دی۔ یعنی کلی د قوم لوط د کفار
مکہ تہ نزد دے وو د بحر میت سرہ د شام پہ لار کیں۔

۸۴۔ دا شہرہ واقعہ دہ چہ دلیل نقلی دے پہ اولہ دعویہ دے
سورت باندے۔ یعنی شعیب علیہ السلام بیان کرے وہ مسئلہ د
توحید او منع کپی ہے وو قوم لہہ د خیانت د مالوتو نہ۔

إِلَىٰ أَرْبَکُمْ بِخَيْرٍ، یعنی مالدارئی او فراخی د رزق۔

یَوْمٍ مُّحِيطٍ، دا محیط اصل کیں صفت د عذاب دے لیکن دہ باندے
زیر دے د وچے د نزدیکت د یوم نہ چہ دیتہ جر للجوار وائی،
پہ اے آیت کیں دلیل دے پدے خبرہ چہ شرک کول پیمانہ او
تول کیں نقصان کول دواہہ سبوتہ د عذاب دی۔

النَّاسِ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ

د خلقو له مالونه د هتوي اومه مړي په زمكه كښ

مُفْسِدِينَ ۸۵ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ

د رانې كوونكي - طاعت د الله تعالى غوره دے تاسو لره

إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ

كه تاسو خبره منونكي يئ اوږه ته يم په تاسو باندے

بِحَفِيفٍ ۸۶ قَالُوا يَشْعِيبُ أَصْلُكَ

نكهبان رسا توڼكے - دوى اوږيل اے شعيبه آيا ستا دين

۸۵ - پدے آيت كښ دے حكومه دى -

اول امر دے په پوره كولو د پيما ته او د تول په انصاف سره او دا

حكم بالقسط د لا تَقْضُوا ته روستو د دے د پاره راوړو چه انسان

مكلف ته دے په زياتي كولو سره - بله وجه د دے د اده چه په

لا تَقْضُوا كښ نهى وه د دوى د قبيح حمل ته صراحه نو پدے

كښ امر يا لمعروف دے په ياره د كيل او وزن كښ -

دويم امر پدې كښ نهى د بخش ته ده او مراد د دينه هر قسم

نقصان كول دى په مالونو كښ په غلا او په غصب او په ناجائزو

حيلو سره -

دريم امر منع د فساد ته او مراد د فساد نه منع كول د خلقو دى

د تابعداري د شعيب عليه السلام ته او په آيت كښ اشاره ده چه

نقصان په پيما ته كښ او تول كښ فساد كول دى -

۸۶ - بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ، مراد د دينه جائز گټه ده په تجارت كښ

يا مراد د دينه طاعت د الله تعالى او د رسول صلى الله عليه وسلم دے

ان كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ، د دے شرط اوله وجه د اده چه ثواب د طاعت موقوف

دے په ايمان باندے - دويمه وجه د اده چه د دے قوم دعويي اړه ايمان وؤ -

بِحَفِيفٍ، بچ كوونكے د زوال د نعمتونو د الله تعالى ستاسو له په سبب د گنا هو نو ستاسو -

مَا مَرَكْ أَنْ تَشْرَكَ مَا يَعْبُدُ

حکم کوی تاتہ چہ پر پر دو مونہ ہنہ طریقہ چہ بندگی کولہ یہ ہنہ

أَبَاؤُنَا أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا

مشرانو ز مونہ (یا پر پر دو) کار کول یہ خیلو مالونو گن

مَا تَشْكُوهُ إِلَّا إِلَهُكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ

یہ رضا خیل سرہ • یقیناً تہ (یہ خیل گمان) صبر ناک

الرَّشِيدُ ۱۴۵ قَالَ يَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ

او ہونیار ہے • اوٹیل دہ اے زما قومہ فکر او کھٹی تاسو

إِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ رَبِّي

کہ یم زہ یہ ہیکارہ خبرہ د طرفہ د رب زما تہ

وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ط

او راکری وی ماتہ د خیل طرف تہ نعمت خاشستہ ،

۱۴۵۔ قَالُوا يَشْعَبُ أَصْلَوْكَ، صَلَوَةٌ، یہ معنی د موع دے حکم

چہ شعیب علیہ السلام دیر موع کنڈار وڈیا یہ معنی د دین دے

او دا وینا د دوی یہ طریقہ د استہزاء سرہ دہ -

أَوْ أَنْ تَفْعَلَ، پدیکش درے توجیہ دی -

اول دا چہ د دینہ مخکش لفظ د تنہا تا پت دے -

دویم دا چہ لفظ د لا، مقدار دے -

دریم دا چہ دا عطف دے یہ مایعبد باندے د شکر دے

لاندے داخل دے - مراد د دوی دا وڈ چہ مالونہ ز مونہ

خیل دی ز مونہ اختیار دے کہ ہر قسم تصرف پکش کوڈ - او

دا قول د ہغو سرمایہ دار ووی چہ د دین الہی یا بندی تہ منی -

إِلَهُكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ، دا یہ طریقہ د استہزاء سرہ دے

یا یہ دیکش لفظ د بزعمک پت دے -

وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَمْلِكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْتُمْ كُومٌ

او زة نه غواړم چه لار شوم په خلاف ستاسو هغه کار کولو ته چه تاسو منم کوم

عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا

د هغه نه، زة ته غواړم مگر اصلاح کول ترڅو چه

اَسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ

طاقت لرم، او نه دے زما مدد مگر په الله تعالى دے،

عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ۝۸۸

خاص په هغه باندے سپارلے دے مآخانا خپل او خاص هغه ته به زة ورگرشم۔

وَلَيَقُومَنَّ لَكَ يَوْمَ يُدْعَىٰ الْأَشْقَىٰ

اواے قوم زما سبب ډ جوړ نشي تاسو لره دشمنی زما سره

۸۸۔ رَزَقًا حَسَنًا، مراد د دینه وحی او نبوت دے یا مراد د دینه حلال رزق دے اشاره ده چه شعيب عليه السلام هم مالدار وؤ او جزاء د شرط پته ده چه نه دی جائز مال سره خیانت په وحی د الله تعالى کښ۔

أَنْ أَمْلِكُمْ، مراد د دینه سبقیت روړاندے والے دے۔ او د لفظ د إلی، نه روستو لفظ د ارتکاب پت دے۔ یا أَمْلِكُمْ په خپله معنی سره دے چه مخالفت کول دی او د هغه نه روستو لفظ د اُمِیْلٌ مقدر دے۔ او پدے آیت کښ پنځه ادا ب دی د پاره د دعوت کوونکی د حق۔

وَإِلَيْهِ أُنِيبُ، معنی داچه په ټولو تکالیفو کښ زة خاص الله تعالى ته رجوع کوم، یا مراد دادے چه الله تعالى ته رجوع ده په آخرت کښ۔ او شربیني په تفسیر کښ لیکلی دی چه نبی صلی الله علیه وسلم شعيب عليه السلام ذکر کړو نو او ټیل ئې چه دے خطیب الانبیاء وؤ ځکه چه قوم سره ئې خاشته مراجع کړیده۔

أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ

دے خبرے چہ اور سبیری بہ تا سو کہ عذاب پہ شان دھفہ چہ رسیدے دے قوم

نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ط

نوح علیہ السلام تہ یا قوم دہود علیہ السلام یا قوم دصالح علیہ السلام تہ،

وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنْكُمْ بِبَعِيٍّ ۝۸۹

او تہ دے قوم د لوط علیہ السلام ستا سونہ غہ لرے ۔

وَأَسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا

او بخنہ او خواہی د رب خیل تہ بیا توبہ او باسی

إِلَيْهِ ط إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ۝۹۰

ہفہ تہ ، یقینا رب زما رحم کوونکے دے مینہ کوونکے دے ۔

۸۹۔۔ پدے آیت کنیں تخویف دتیوی دے پہ ذکر د عذاب د تیر شوو قومونو، او پہ آیت کنیں تقدیر د عبارت دے ۔

لَا يَحْمِلَنَّكُمْ شِقَاقِي عَلَى تَرِكِ الْإِيمَانِ فَيُصِيبَكُمْ، الْجُرَامُ معنی دہ پہ جرم باندے باعث کیدل،

بَبَعِيٍّ، یو معنی دادہ چا کو د لوط علیہ السلام ستا سونہ پہ زما تہ کنیں لرے تہ دے ۔

دویمہ معنی دادہ چہ وطن د ہغوی ستا سونہ لرے تہ دے ۔

بَبَعِيٍّ، دالفظ پہ قوم باندے حمل کیدل صحیح دے عکسہ چہ دامدگر او مؤنث دواہو د پارہ استعمالیری یا لفظ د اہلاک د قوم نہ متکسب مقدر دے ۔

۹۰۔۔ پدے آیت کنیں ترغیب دے او آیت کنیں لف تشر مرتب دے یعنی استغفار خواہی تو اللہ تعالیٰ پہ دربان دے رحم او کبریٰ او توبہ

او باسی تو اللہ تعالیٰ پہ درسرہ محبت او مینہ او کبریٰ۔ حدیث شریف کنیں راجی شعیب علیہ السلام خطیب الانبیاء وؤ عکسہ د

ہفہ پہ دعوت کنیں د دعوت بتوے طریقہ شتہ ۔

قَالُوا يَشْعِبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا

دوی اوٹیل اے شعب علیہ السلام نہ پوہیرو موثر پہ دیر

مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا

مغو خبر و چہ تہ تے واپے او یقینا موثر خامخا وینو تالرا پہ موثر کنس

ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ

کمزوری او کہ ستا خاندان نہ وے نو موثر پہ تہ سگسار کر پو

وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بَعِزٌّ ۙ قَالَ

او تہ تہ تے پہ موثر باندے عزتمند - دے اوٹیل

سلا۔ پدے آیت کنس تکذیب دے د طرف د قوم تہ پہ طریقہ د توہین او
 دے ادب سرہ۔ پہ خلور و طریقہ سرہ تے د حقہ توہین کریدے۔
 اولہ جملہ ہم د دوی پہ طریقہ د سیکوالی دہ شکہ چہ دوی خو د حقہ
 پہ تہ باندے پوہیدل اوپا ہم وائی۔ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا اِسْمًا تَقُولُ۔
 دویمہ جملہ کنس وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا، د ضعیف تہ مراد دادے
 چہ تہ یواخے تے ملگرے دے نشہ یا داچہ د دنیا پہ مصلحت او سیاست
 نہ پوہیدے نو مراد د ضعیف نہ ضعیف العقل دے لکہ چہ اوس ہم
 دنیا پرست خلق حق پرستو تہ وائی چہ تا سو پہ سیاست نہ پوہیدے۔
 دریمہ جملہ کنس وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ، مراد دادہ چہ ستا
 خیوان ز موثر پہ دین باندے دی شکہ پہ موثر باندے عزتمند دی۔
 خلور مہ جملہ کنس وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بَعِزٌّ، تصریح دہ چہ تہ
 موثر باندے ہیخ کران نہ تے یعنی عزتمند نہ تے۔

يَقَوْمِ اَرَهَطِيْ اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ

اے زما قومہ آیا زما خاندان دیر عزتمند دے تاسو بانڈے د اللہ تعالیٰ نہ،

وَاشْخَذْ شَمُوهُ وَرَاۤءَكُمْ ظَهْرِيَّا

اوگر خولو تاسو هغه لہرہ روستو د خان نہ شاتہ غور خولے شوے

اِنَّ رَبِّيْۤ اِنَّمَا تَعْمَلُوْنَ مَّحِيْطٌ ﴿٩٢﴾

یقیناً رب زما یہ هغه کارو تو چہ تاسو پئے کوئی را گیر و ڈنگے دے۔

وَيَقَوْمِ اَعْمَلُوا عَلٰی مَّكَانَتِكُمْ

اوائے قومہ زما کار کوئی یہ خبلہ طریقہ را و طاقت بانڈے

اِنِّيْۤ اَمَلٌۭ سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ مِّنْ

یقیناً نہ ہم کار کو ڈنگے یم، (د دعوت) زرد چہ تاسو یہ پوہہ شئی چہ خوک د

يَاۤتِيْهِ عَذَابٌ يُّخْزِيْهِ وَمَنْ هُوَ

چہ راجی هغه تہ عذاب چہ رسوا بہ پئے کری او خوک دے چہ

كَاذِبٌ وَّاَرْتَقِبُوْۤا اِنِّيْۤ اَمَعَكُمْ رَقِيْبٌ ﴿٩٣﴾

دروغزن وی، او انتظار کوئی نہ ہم تاسو سرہ انتظار کو ڈنگے یم۔

۹۲۔ دا زور نہ دہ د طرف د شعیب علیہ السلام نہ د قوم یہ دریمہ جملہ

بانڈے یعنی باطل پرست قوم د اللہ تعالیٰ لحاظ نہ کوی بلکہ د مخلوق

لحاظ کوی او د اللہ تعالیٰ نہ تہ یر پیری او د خلقو نہ یرہ کوی۔

ظہریّا، منسوب دے ظہر تہ او ظاء، بانڈے زیر د وجہ د نسبت

نہ دے او وراۓکم، یہ دیر روستو والی بانڈے دلالت کوی۔

۹۳۔ پیدے آیت کنس اعلان براعت دے د قوم نہ او تحویف د

عذاب دے یہ حکیمانہ طریقہ سرہ۔

مکانتکم، مکانہ، هغه حالت تہ ویلے شئی چہ انسان یہ هغه کنس یہ کار

کولو بانڈے طاقت لری۔

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا

او مرگله چہ راغے حکم دے عذاب زمونہ یج کرو مونہ شعیب علیہ السلام

وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ يَرْحَمُهُ

او مغلہ چالو چہ ایمان یے راوے و دھغہ پہ منکر تیا کیں یہ وجہ د رحمت

مِّنَّا وَآخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا

زمونہ او اونیو ظالمانو لہ

الصَّبْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ

ہیبت تاکے چغے نو شول دوی پہ خپلو کورونو کیں

بَآثِمِينَ ۝۹۲ كَانُوا لَمْ يَغْنُوا فِيهَا ط

پر مچے پراتہ رمی۔ رقتا شول) لکہ چہ نہ و دیرہ پہ غغے (خائے) کیں ،

سَوْفَ، پدیکیں حرف د فاء نہ دہ ذکر کرے اشارہ دہ چہ دا استیناف
بیانی دے۔

وَأَرْتَقَبُوا، ارتقاب کیں مبالغہ دہ یہ نسبت د انتظار حکم چہ پدے
کیں معنی د حفاظت ہم مراد دہ سرہ د انتظار نہ۔

۹۲۔ پدے آیت کیں ذکر د تجات د شعیب علیہ السلام او د مؤمنانو
دے او سبب د غغے رحمت د اللہ تعالیٰ دے او ذکر د عذاب دے
پہ منکرینو پاندے۔

سوال :- قصہ د عاد او مدین کیں۔ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا، یہ واو
سرہ یہ قصہ د ثمود او قوم لوط کیں یہ حرف فاء سرہ ولی
ذکر کری دی؟

جواب :- یہ قصہ د ثمود او قوم لوط کیں ذکر د وعدے د عذاب تیر
شویدے یعنی وعدہ غیر مکث و ب او موعدا ہم الصبح نو غغہ پہ
منزلہ د سبب دے نو حکم فاء یے ذکر کریدہ او یہ قصہ د عاد
او مدین کیں ذکر د وعدے مخکین نشہ۔

أَلَا بُعْدَ الْإِمْدَيْنِ كَمَا بَعْدَتْ

خبر شئی تباهی ده مداین والولره لکه چه تباهه شول

شُمُودٌ ۹۵ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى

شمودیان - او یقیناً اولیو موینو موسی علیه السلام له

بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبٰیِّنٍ ۹۶ اِلٰی فِرْعَوْنَ

په معجزاتو خپلو او په دلیل ښکاره سره - فرعون ته

۹۵ :- پدې آیت کښ تشبیه د عذاب د قوم د شعیب علیه السلام ده د عذاب د شمود سره د وچې د مشابهت د عذاب د صیحه او رجفه نه په دواړو باندې یا د دې وچې ته چه دواړه په عرب کښ داخل وؤ.

سوال :- په آیت ۹۵ کښ اخذ مذکر دے او پدې آیت کښ اخذت مؤنث دے ؟

جواب :- مذکر د دے وچې ته دے چه صیحه په تاویل د صیاح سره ده . د ابن عباس رضی الله عنهما روایت دے چه صیحه د شمود د زمکې ته وه او صیحه د قوم شعیب د آسمان ته وه .

۹۶ :- د دینته اوومه واقعه ده د موسی علیه السلام مختصر ده ځکه چه په سورة یونس کښ په تفصیل سره بیان شوه د دے تعلق د سورة د دویچه دعوې سره دے یعنی شجاعت د موسی علیه السلام په مقابله د فرعون کښ یاد کړئ .

بِآيَاتِنَا ، آیات ، معجزات د موسی علیه السلام .
وَسُلْطٰنٍ مُّبٰیِّنٍ ، خاص معجزه د عصاء مراد ده یا هغه رعب مراد د دے چه موسی علیه السلام له ورکړل شوی وؤ او فرعون تربته یره کوله .

وَمَلَايَهُ فَاتَّبِعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ

او مشرانو د قوم د هغه ته تورو ان شو هغوی په طریقہ د فرعون سے

وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ۙ

او نه وه طریقہ د فرعون هیچ فائدے والا ۔

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

وہانہ دے بہ شی د قوم خپل نہ پہ ورځ د قیامت

فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَيَخْسُ السُّورُ

نو ورنه باسی دوی اور ته او ناکارہ گودر دے دغه

السُّورُودُ ۙ وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ

چہ تلک ورته کیدے شی ۔ او پرله سے کیدی په دوی بانگ په دے دتیا کین

لَعْنَةُ ۙ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَخْسُ

لعنت او په ورځ د قیامت هم ناکارہ دے

۹۷۔۔ پدے آیت کین د هغوی لوے خباثت ذکر شوے دے چہ په مخالفت د موسی علیه السلام کین یے د فرعون تابع داری کوله ۔ مراد د امر نه طریقہ او دین دے ۔

وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ، دارد دے د قول د فرعون چہ سورة مؤمن ۸۹ آیت کین دے یعنی دعوی د ریش او د ارشاد یے کوله ۔

۹۸۔۔ دا تخويف اخروی دے ۔ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، او جزاء د جنس د عمل ته وی یعنی کپه دنیا کین د قوم مقتدا وړ نو په ورځ د قیامت به هم داسه وی ۔

السُّورُودُ، گودر د اوبو ته وئیلے شی لیکن جهنم ته یے ورد تهکما وئیلے دے ۔

الرَّفْدُ الْمَرْقُودُ ۹۹ ذَلِكِ مِنْ أَنْبَاءِ

نعمت در کرے شوے - داچہ (ڈکڑشو) بعضے دے خبرونو

الْقُرَى تَقْصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ

دے کوئے دی بیا نوڈ مونو دا پھ تا بانڈے بعضے دے حق نہ ولاہ (شتہ پنہل تاج)

وَحَصِيدٌ ۱۰۰ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا

اونور دل دول کریشوین - او ظلم تہ لے کرے مونو پداوی بانڈے او لیکن ظلم کوڈ دوی

أَنْفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمْ

پہ خیلو شتاو نو بانڈے تو سرے تہ کھوڈ دوی تہ مدد کلا بانڈے دے دوی

الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

کوم چہ دوی رابلل سوا دے اللہ تعالیٰ تہ ہیٹھ رمصیت

لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ

هر کله چہ راسخ عذاب دے رب ستا، او زیاق تہ کھوڈ دوی لہ

۹۹ :- دا دے عذاب دنیوی او اخروی دواہو ذکر دے - پہ دنیا کیں

لعنت دے طرف دے اللہ تعالیٰ او دے ملائیکو او دے مؤمنانو دے طرف تہ دے

اولعنت تہ لے رفد تھکما وٹیلے دے شکہ چہ رفد مدد تہ وٹیلے شے

اولعنت تہ پہ اصل کیں رفد نشی وٹیلے -

۱۰۰ :- دا آیت متعلق دے دے تہولو واقعاتو مٹکنو سرہ -

قَائِمٌ، موجود دے لکھ مصر دے فرعونیا نو او آبادی دے شمو دیا نو

پہ غرونو دے مدائن صالح کیں او کلی دے عادیا نو او قوم لوط فنا

شویدی -

غَيْرَ تَتَّيَّبٍ ① وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ

یسوا د تباہی تہ ۔ او دغہ شان نیول د رب ستا دی

إِذَا أَخَذَ الْقُرَىٰ وَهِيَ ظَالِمَةٌ ط

ھر کلہ چہ نیسی کلو لہ او هغوی ظلم کوونکی وی،

إِنْ أَخَذَ إِلَيْمُ شِدِيدٌ ② إِنْ

یقینا نیول دغہ درد ناک سخت دی ۔ یقینا

فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّمَن كَانَ خَافَ عَذَابَ

پدیکش شتہ خامغا عبرت هغہ چالہ چہ بیریری د عذاب

الْآخِرَةِ ط ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لِّ

د آخرت تہ ، دا داسے ورخ دہ چہ جمع بہ کیشی

لِلنَّاسِ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ ③

دیتہ تول خلق او دا داسے ورخ دہ چہ کوشی بہ او کیشی پہ هغہ کنیں۔

سَلَا : د آیت هم متعلق دے د ممکنو واقعاتو سرہ او پدیکش یے سبب

د عذاب د هغوی ذکر کریدے یعنی شرک او رد دے پہ شرک د تصرف

پاندے یعنی دغہ تولو قومونو د الله تعالیٰ تہ یسوا نور معبودان او وکدان

نیولی وڈ لیکن د عذاب پہ وخت کنیں هغوی د دوی هیش امداد اونہ کپو

بلکہ د هغوی د دے تہ تباہی یے زیاتہ شوکا ۔

وَمَا تَأْخُذُہُمْ سَبَبٌ د دے زیادت عبادت د دغہ معبودانو وڈ او

معبودانو تہ نسبت پہ زادو هم کنیں نسبت مجازی دے ۔ او داسے پہ

سورۃ احقاف سَلَا آیت کنیں راخی ۔

سَلَا :۔ پداسے آیت کنیں تعویق د موجود و خلقوتہ او سبب د عذاب

یے ذکر کرے دے چہ هغہ ظلم دے او مراد کھفہ تہ شرک او کفر

دے ۔

سَلَا :۔ پدیکش اشارہ دہ چہ خوف د عذاب د آخرت سبب د عبرت

وَمَا نُوَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدٍّ وَذِي ۱۰۴

او نه روستو کوڑا داکر نیته لبرے پورے۔

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِذِكْرِهِ

هغه ورث چہ راشی رنیتہ خبرے بہ نہ شی کوئے ہیثم نفس مکر بہ حکم ذاللتعالیٰ

فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ۱۰۵ فَأَمَّا

نو شوک بہ ددوی نہ بد بخت وی او شوک بہ نیک بخت وی۔ نو

الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ لَهُمْ

هغه کسان چہ بد بخت وی نو دوی بہ پہ اور کین وی دوی لہ

فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ۱۰۶ خَالِدِينَ

پہ پہ هغه کین اسویلی او هینرار وی۔ همیشه بہ وی دوی

اخستلو دے د دنیا د عذابونو ته او پدیکین انتقال دے ذکر د تخويف
اخروی ته، پدے آیت کین د آخرت دوه نومونه ذکر کرے دی
اول یوم مجبوع، دویم یوم مشهود یعنی شهادتو ته بہ پہ هغه
کین قاسم شی نو پہ اصل کین مشهود فیہ دے۔
مکنا :- اشاره ده چہ د قیامت راتلل ذاللتعالیٰ پہ اختیار کین
دی او د هغه د پارہ اجل مقرر دے۔

مکنا :- پدے آیت کین ذکر د هیبت د قیامت دے او داسے پہ سورۃ
نباء مٹا کین هم ذکر دے۔ او تقسیم د خلقو دے دوه قسمونو ته
اول شقی، او دا دوه قسمہ دے کافر مشرک هغه اعلیٰ شقی
دے او مؤمن کنہکار هغه ادنیٰ شقی دے۔ او دویم سعید،
نیک بخت خلق۔

مکنا :- فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا فِي النَّارِ... پدیکین تخويف اخروی
دے یوے دے ته،

شقی، هغه دے چہ تا فرمائی ذاللتعالیٰ او د رسول نہ یے کرے وی

فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ

په هغه کسځو پورے چه وی آسمانونه او زمکه (د هغه وخت)

إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ

مکر هغه کسان چه او غواړی رب ستا، یقیناً ستا رب

فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ۝۱۰۶ وَأَمَّا الَّذِينَ

کوژنک د هغه کار دے چه او غواړی - او هغه کسان

سُعِدُوا وَافَقَى الْجَنَّةَ خَلِيدِينَ فِيهَا

چه نیک بخت کړی شوي دي (تو (د اول نه) به داخلېږي په جنت کس همیشه به وی په هغه کس

مَا دَامَتِ السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا

تر څو پورے چه وی آسمانونه او زمکه (د هغه وخت) مگر

یا فاسق وی یا مشرک او کافرو وی -

زَفِيرٌ، سَاهَ رَابِعُوتَهُ وَاقٍ پِه وَخْتِ دَغْمِ او دَافْسوس کس او

شَهِيْقٌ، دَغِه سَاهَ وَيَسْتَلُوْتَهُ وَاقٍ چه په زور سره وی - او دا دواړه

آوازونه د خړو په آواز کس بشکاره موجود وی - دارنگ زفير

آواز د مرئ دے او شهيق آواز د سينے دے او زفير سخت

آواز دے او شهيق په دمه آواز دے او دا ټول دلالت کوی په

دیر غم باندے -

مکنا: - آسمانونه او زمکه د قیامت مراد دی په دلیل د آیت سوره

ابراهيم ۱۲۸ او هغه آسمانونه او زمکه همیشه به وی -

إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ، نه مراد مؤمنان کنه کار دی چه معاف نه شی،

او جهنم ته یې داخل کړی شه وخت د پاره او بیا به یې را او بای نو

دا د خلیلین فیها، نه استثناء ده - یا د دینه مراد نور قسمونه

د عذاب د جهنم دی سوا د اؤر نه لکه زمهریر او خوراک و څښاک

په جهنم کس - نو دا د النار نه استثناء ده -

إِنَّ رَبَّكَ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ، کس اشاره ده چه په الله تعالی څوک

مَا شَاءَ رَبُّكَ طَعَاءٌ غَيْرَ مَجْدٍ وَذِي ①۰۸

ہذا کسان چہ اوخواہی ستارب ، بخشش دے ہے انتہا ۔

فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ

تو مہ کیہ یہ شک کنں دوجہ دہے نہ چہ بندگی کوی

هُوَ لَا يَظُنُّ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ

دا کسان ، دوی بندگی نہ کوی مگر یہ شان دہے چہ بندگی کولہ

أَبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوقِفُوهُمْ

مشرانو ددوی دہینہ مخکن ، او یقیناً مونہ بہ پورا وکوڑدوہتہ

اعتراض نشی کولے اونہ دہے دہے نہ خلاف کیدے شی ۔

سہلہ پیدے آیت کنں بشارت دے ۔ سَعِيدٌ وَا ، دہ مجھول یہ صیغہ سرہ اشارہ دہ چہ سعادت صرف یہ فضل داللہ تعالیٰ سرہ حاصلیری ۔

إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ ، دہینہ مراد ہذا گنہگار مؤمنان دی چہ معاف نکرے شی نو ہغوی یہ دہ ابتداء تہ جنت تہ داخل نکرشی شہ وقت روستو یہ ہے داخل کری نو دا استثناء دہ دے لفظ تہ فَنَفِي الْجَنَّةِ ، ای یَدْخُلُونَ فِي الْجَنَّةِ ابْتِدَاءً إِلَّا الْمُؤْمِنِينَ الْعَصَاةَ ۔ یعنی نیک بخت خلق پہ دہ اول سر تہ جنت تہ داخلیری مگر گنہگار مؤمنان ۔

طَعَاءٌ غَيْرَ مَجْدٍ وَذِي ، کنں اشارہ دہ چہ دہ مَا شَاءَ رَبُّكَ دا مطلب نہ دے چہ جنت تہ داخلید لو تہ روستو یہ بیا لا اوئی یعنی خوگ چہ یوخل جنت تہ داخل شی نو بیا یہ ترینہ بھر نہ لا اوئی ۔ او دا بشکارہ دلیل دے چہ جنت او اہل جنت باندے فنا نہ لائی ۔ او دا حکم دہ جہنم والو ہم دے ۔

تَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ⑩ وَلَقَدْ

برخہ ڈ دوی چہ ہینغ نیمکرے بہ تہ وے ۔ او یقیناً

اتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ

ورکھے وؤ مونو مولی علیہ السلام تہ کتاب رتوبات) نواختلاق اوکھے شو

فِيهِ ط وَلَوْ اَكَلِمَهُ سَبَقَتْ مِنْ

پہ ہفے کنس ، اوکہ تہ وے لیتہ ردعذاب) چہ کنس مقرر شویدہ ڈ طرف ڈ

رَبِّكَ لَقَضَىٰ بَيْنَهُمْ ط وَإِنَّهُمْ لَفِي

رب ستانہ خامغا فیصلہ بہ شویوہ بہ مینغ ڈ دوی کنس ، او یقیناً دوی خامغا بہ

شَكِّ مِّنْهُ مُرِيبٌ ⑪ وَإِنْ كَلَّا

شک دی ڈ دینہ چہ کلک شک دے ۔ او یقیناً ہر یو ڈ دویہ

سنا ۱۔ ہرکلہ چہ ویرہ ڈ مشرکیتو او بشارت ڈ مؤحدیتو ڈ کر شو تو ڈ
ہفے نتیجہ داشوہ چہ شرک باطل دے ڈ ہفے پہ بطلان کنس شک
مہ کوئی۔ ڈ آیت دوہ مطلبہ دی۔ یو دا چہ پہ توحید کنس شک مہ کوہ
ڈ وجہ دعبادت ڈ مشرکینو غیر اللہ لہ شکہ چہ ڈ دوی داعبادت ڈ
دوی ڈ مشرانو پہ شان بے دلیلہ دے صرف دتقلید پہ طور سرہ
دے نو عبارت داسے دے رَفَلَا تَكَ فِي مَرِيَةٍ فِي الشَّوْحِيدِ مِنْ أَجْلِ
مَا يَعْبُدُ هَؤُلَاءِ)۔

دویم دا چہ شک مہ کوہ پہ بطلان دعبادت کولو ڈ غیر اللہ کنس
نو مہا پہ معنی قِيَمًا سرہ دے او ما مصدریہ دے ۔
وَإِنَّا لَمُوقِفُوهُمْ ، دا جواب ڈ سوال دے ہرکلہ چہ دا شرک
باطل او بے دلیلہ کار دے نو دے مشرکاتو تہ بہ روزی او مالوتہ
وغیرہ تہ ملاوید لے ؟

جواب ۱۔ پہ دنیا کنس ڈ دوی حصہ دہ پہ طریقہ ڈ ابتلاء بہ دوی
تہ ورکیدے شی یا ڈ تصیب تہ مراد حصہ ڈ دوی دہ دعباد تہ۔
سنا ۱۔ دا جواب ڈ بل سوال دے چہ دا شرک باطل او بے دلیلہ دے

لَمَّا لِيَوْفِيَنَّهُمْ رَبَّكَ

هرکله رچه پورته به کړیښی په ورځ د قیامت نو پورته به ورکړی دوتنه رب ستا رید له

أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ

د عملونو د دوی، یقیناً الله تعالی د دوی په عملونو

خَيْرٌ ۖ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

خبردار دے - ټینگ اوسه (په دین) لکه څنګه چا حکم شوی دے تاته

وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا

او هغه څوک (هم) چا کړ خپل دى (الله تعالی ته) ستا په تابعه راغی کښ او د حد نه مه تېرېږئ

نو دوی ته عذاب ولے نه راځي ؟

د جواب حاصل دا دے چا دا یی بنی اسرائیلو په کتاب د الله کښ اختلاف کړے وو څو مشرک شول او څوک مؤحد لیکن عذاب ترینه روستو شوے وو د وچې د حکمت الهیه نه -

وَاللَّهُمَّ كَفَىٰ شَلْقِي مَذْمُومًا مَرِيئًا، یو معنی دا ده چا دغه بنی اسرائیل د وچې د اختلاف نه په خپل کتاب کښ شکیان شول -

دویمه معنی دا ده چا دغه بنی اسرائیل د دے اختلاف د وچې نه په قرآن کښ شک کوونکی شول، یعنی اختلاف سبب د شک دے -

۱۱- دا جواب د بل سوال دے هرکله چا دوی له عذاب په دنیا کښ نکرے شو نو آیا دوی په معاف وی ؟

جواب :- په ورځ د آخرت به هر یو له پوره عذاب او جزاء ورکړیښی (ترکیب) کلا، اسم دے د آن د پاره اولئما شرطیه دے شرطی پت دے یعنی یُبْعَثُ اَوْ لِيَوْفِيَنَّهُمْ یی جزاء ده شرط سره د جزاء نه خبر دے د آن د پاره، او په بل قراءت کښ کما په تنوین سره دے په معنی د جمیعاً نو تاکید دے د کلا او لیو فی نهم خبر دے د اَن د پاره -

اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿۱۱۲﴾

یقیناً اللہ تعالیٰ پہ ہر عمل کو پہچانے کوئی لیدر دے۔

وَلَا تَشْرِكُوْا اِلٰی الَّذِیْنَ ظَلَمُوْا

اور نہ کہیں جو یہ ہر کسان کو تہ چہ ظلم ہے کریدے

فَتَمْسَکُہُمُ السَّارُّوْمَ ۚ وَمَا لَکُمْ مِّنْ

تو اوہ رسیہری تاسوتہ اور او تہ پہ وی تاسو لڑہ سوا

ملا :- خلاصہ : دے آیت نہ تر آخر دے سورت پورے دریم باب دے خلاصہ ہے دادہ چہ پدیکش تشبیح او تسلی دہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم او دعوت کوڈ نکوتہ پہ پنچوا مور و سرہ درے او امر او دہ توامی ، بیا سبب دے عذاب بیان کرے شو ، بیا حکم دے عذاب دے روستو کید لو بیان شو بیا زجر او تخویف دے ، بیا فائدے دے قصوڈ انبیاء و بیان شو بیا براءت او آخری آیت خلاصہ دے سورت دہ ۔

تفسیر :- پدے آیت کیں اول امر دے استقامت دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او بیا امت تہ او بیا نہی دہ دے طغیان نہ شکہ چہ طغیان منافق دے استقامت دے ۔ او استقامت دے اللہ تعالیٰ پہ تلو حکمو نو پاندے پورہ عمل کول دی پدا سے طریقہ چہ دے فہ تہ یو خواہل خوا تہ ادبی ،

کما امرت ، کیں دے فائدہ دہ چہ استقامت دے اللہ تعالیٰ دے امر پہ مطابق پکار دے دے پارہ دے دے چہ پہ شرک او بدعت او ناروا کارونو پوخ او دریدل دے دینہ بھرشی ہرہ استقامت شرعیہ تہ دے فہ تہ ضد او تعصب و ٹیلے شی ۔ او استقامت شرعی دے گران کار دے دے دے وچ تہ دے ابن عباس رضی اللہ عنہما روایت دے چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرما ٹیلی دی چہ رشیتنی سورۃ ہود و اخواتھا زہ سورۃ ہود او دے پشان سورتونو یوہ اکرم ۔ فائدہ :- ہر کلا چہ صوابہ او نور امتیان پہ استقامت کیں نبی تہ

دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَائِهِ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿۱۱۳﴾

دَاللّٰہ تعالیٰ تہ ہیثوک۔ یح کوؤنکی دوستان بیایہ مدد نشی کیدے تاسو سرہ۔

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزَكَاةً

او پابندی کوہ د مونخونو پہ دواہ طرفونو دویٹن او یہ اولنی ساعتونو

مِّنَ اللَّيْلِ طَرَفًا الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ

د شپہ کنس، یقیناً بنہ حملونہ

السَّيِّئَاتِ طَرَفًا ذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ ﴿۱۱۴﴾

بدو کرہ، دانصیحت دے دپارہ د نصیحت قبلوؤ نکو۔

نشی رسیدے ددے وچ تہ ہفہ یے پہ طریقہ د عطف سرہ ذکر
کہل او طغیان نہ مراد د حد شرعی تہ تجاوز کولگا و ہفہ پہ شرک او
پہ بدعت او ظلم سرہ کیدی تو د ہفہ نہ یے منع او کرہ۔

سکلا۔۔ پدے آیت کنس پہ استقامت یاندے د باقی پاتے کیدلو د پیارہ
منع او کرہ د میلان کولو نہ ظالمانو تہ او دادریم ادب د داعی دے او
د دینہ مراد دادے چہ مشرکانو مبتدعینو او دھریانو او دنیا پرستو
اشرارو سرہ شرکت پہ مجلسونو کنس او مخالفت او دوستانہ مہ کوئی
د اسبب د عذاب الہی دے۔

وَلَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا مِّمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَنْفَخُ فِيهِ رُوحَهُ فَهُمْ يُنْفَخُونَ ﴿۱۱۵﴾
طرفی تہ داسے مائیل نشی چہ د هغوی د گناہ اشر پہ تائیں بنکار نشی
او د هغوی د گناہ تائیں او کرے نشی حکمہ چہ رکون دلالت کوی پہ
تقویت باندے۔

سکلا۔۔ پدے آیت کنس امر د مونخونو کولو دے پہ پنخہ اوقاتو
کنس او د ہفہ د وہ قائدے یے بیان کیدی او دا خلورم ادب دے۔
طَرَفِي النَّهَارِ، طرفین، د ورٹہ نہ مراد صبا او مازیکر دے او
ما سپغین پکنس ہم داخل دے حکمہ چہ طرف دلتہ نصف ستہ
وئیلے کیدے نشی۔ او زُكَاةً، کنس ما بنام او ماسخوتن داخل دی۔

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ

او صبر کوه نو یقیناً اللہ تعالیٰ نہ بربادوی ثواب

الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۱۵﴾ قُلُوا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ

د خاستہ عمل کوؤ نکو۔ نووے تہ وؤ د هغه پیرو تہ

مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةً يَنْهَوْنَ

چہ متاسو نہ مخکس وے پوے والا خلق چہ متع یے کولہ

عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا

د گناہو تہ پہ زمکہ کنس مگر بر کسان

زلف نزدیکت تہ وائی یعن هغه حصّہ د شپے چہ ورے تہ نزدے وی
اول دا چہ نمریت شی هغه مابنام دے دویم دا چہ شفق پت شی
دا ماسخوتن دے۔

إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ، پہ دیکس اولہ فائده ذکر کوی
هغه دا چہ مونخوتہ پہ خاستہ طریقہ کولوسرہ گناہوتہ معاف
کوی او د گناہوتہ به کول کوی او د بد و صفتوتو او نوموتو تہ
ساتتہ کوی۔

ذَالِكِ ذِكْرِي، دا دویمہ فائده ده چہ مونخ کوئی دا ذکر دے او د
نصیحت د پاره مجموعہ ده او د یاداشت د اللہ تعالیٰ د پاره ذریعہ
ده او ذالک، ماقبل تہ پہ تاویل د مذکور سرہ راجع دے۔
۱۱۵۔ پہ دے آیت کنس پنجم ادب ذکر دے او هر کله چہ دا
تول صفتوتہ پہ انسان کنس جمع شی نو هغه تہ محسن وائی۔
د دے وچ تہ پہ المحسنین سرہ یے ختم کرو۔

مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ ۖ وَاتَّبَعَ

دَ هغه کسانو نه چه بچ کرل مونبر هغوی ددوینده ، او اولکیدل

الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أَشْرَفُوا

هغه کسان چه ظلم یے کرے وؤ ریه مینه د هغه مال کنس چه مسک کریشو

فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ

یه هغه کنس او دوی وؤ جرمونه کوؤنکی . او نه دے

رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ

ستار ب چه هلاک کری کلو والا یه وجه د ظلم د هغوی

وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٥﴾ وَلَوْ شَاءَ

او حال داچه اوسیدونکی د هغه اصلاح کوؤنکی وی . او که خو بختل

۱۱۴- هرکله چه تیر شوے آیا تونو کنس د دعوت کوؤنکی ذمه واری یے ذکر کره نو په دے آیت کنس د دعوت د پریخودلو ناکاره نتیجه ذکر کوی چه سبب د عذاب دے یعنی په تیر شوے قومونو عذابونه د دے وجه نه راخلل چه د هغوی هو بییارو خلقو تهی عن المنکر نه کوله او کومولپرو کسانو چه کوله هغه الله تعالی ددوی نه بهر ویستل د عذاب نه وپاندے .
وَأُولَٰئِكَ بَقِيَّاتُهُ ۖ يَهْدِي اللَّهُ ذُرِّيَّتَهُ لِمَنْ شَاءَ ۚ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ يُهْدِي لِمَنْ يَشَاءُ سُبُلَ ۙ

۱۱۵- په معنی د خیر او فضل رحمت او اصحاب الرای دے .
أَشْرَفُوا ، اشراق ، په مالداری کنس د حد نه ورتیریدلو ته وئیلے شی مراد ترینه دنیا پرستی او تکبر کول دی او هغه سبب دے د پاره د جرمونو .

۱۱۶- په آیت کنس یے د دعوت کولو فائده ذکر کره ځکه چه مصلحین نه مراد دعوت د حق کوؤنکی دی یعنی عادت الهیه جاری دے چه خو پورے په یو کلی کنس دعوت کوؤنکی موجود وی نو هغه کلی لره د هغوی د شرک وغیره په وجه پاندے عذاب نه ورکوی داسه په سورة انعام ۱۱۶ کنس هم تیر شویدی .

رَبِّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً

ستارپ خامغا کر شول به یی وے خلقو لره یوه دله

وَلَا يَزِلُّونَ مُخْتَلِفِينَ ۝۸۸ إِلَّا مَنْ

او همیشه به دوی اختلاف کوژنکی وی - مگر هغه شوک

رَحِمَ رَبُّكَ ۝ وَإِنَّكَ خَلَقَهُمْ

چه ستارپ به هغوی رحم او کړی او دده دپاله یی دوی پیدا کړی دی ،

وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَا مَلْعَنَ

او پوره شویده فیصله د رب ستا خامغا به دک کړم

جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ۝۸۹

جهنم لره د پیریا نونه او انسانا نونه په یوځایه -

نوده وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ، نه مراد بعض اهل دی یعنی دعوت کوژنکی
د حق او بعضو مفسرینو لیکلی دی چه مراد د اهل نه کافران دی او
مراد مصلحون نه اصلاح کول د معاملا تو دی یعنی دا چه صرف په
شرک باندے عذاب استیصالی ته ورکوی تر دے پورے چه هغوی
ظلمونه شروع کړی -

۱۱۸۰ - پدے آیت کس اشاره ده دے ته چه د مصلحینو کار د الله تعالی
د مشیت نه بغیر فائده نشی ورکولے هرکله چه الله تعالی اراده نده
کړے چه ټول خلق به په یو دین جمع شی ددے وجه نه خلق
په مختلفو دیتونو او دلو کس تقسیم شوی دی او مراد ددے اختلاف
نه اختلاف د باطل پرستو دے په کورنی کس چه هره دله په
باطله باندے وی -

۱۱۹۰ - د دینه مراد مؤمنان مؤحدین دی چه په دوی کس اختلاف
د عقیدے او اصولی اختلاف نشته او فرعی اختلاف په حقیقت
کس اختلاف نه دے بلکه وسعت او فراخی ده -
إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ، مراد د رحمت نه توفیق د هدایت او د -

وَكَلَّا نَقْصُصْ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ

او هر یو لره بیا نوؤ مو تبر په تا باندے د خبرونو د رسولانو نه.

مَا نُنَبِّئُكَ بِهِ فَوَادَكَ وَجَاءَكَ

هغه چه کلوؤ په هغه سوره زره ستا او راغله دے تا ته

فِي هَذِهِ الْحَقِّ وَمَوْعِظَةٍ وَذِكْرَى

پدے قصو کس حق بیان او نصیحت او یاداشت

لِلْمُؤْمِنِينَ ۝۱۳۰ وَقُلْ لِّلَّذِينَ

د پاره د مؤمنانو . او اوایه هغه کسانو ته

حق دے .

وَلِذَا لَكَ حُكْمُهُمْ، اشاره ده اختلاف او رحمت دواړو ته یعنی
څوک یې د اختلاف د پاره او څوک یې د رحمت د پاره پیدا
کړیدی او پدیکس اشاره ده تقدیر ته .

لَا تُلَئِنُ جَهَنَّمَ، یعنی بغیر د جن او انس نه پکس بل څه ته
اچوی .

لَا تُلَئِنُ جَهَنَّمَ، دا تفسیر د کلمه دے او دا دلیل دے چه د جهنم
او د جنت د پاره د انسانانو او د جناتو تقدیر د وړاندے نه
شوے دے او پدیکس دیر احادیث صحیح راغلی دی .

او مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، نه مراد هغه مختلفین دی چه په حق
کس اختلاف کړے دے او هر یو په باطل دین باندے دے .

مثلاً، هر کله چه مخکس آیت کس اختلاف او بیا تخویف بیان شو
نو پدے آیت کس دفع د عذر د خلقو کوی په رالیدلو د رسولانو
سوره او پدے آیت کس یې د قصو د رسولانو څلور فائدے بیان
کړی دی .

مَا نُنَبِّئُكَ بِهِ فَوَادَكَ، اول تثبیت د زره په ذکر د مصائبو د انبیاؤ
سوره .

لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ ط

جہ ایمان نہ لری عمل کوئی تاسو پہ خپلہ طریقہ باندے،

إِنَّا عَمِلُونَ ﴿۱۴۱﴾ وَانْتَظِرُوا إِنَّا

یقیناً مونہم عمل کوڈ پہ خپلہ طریقہ سرہ۔ او انتظار کوئی مونہ

مُنْتَظِرُونَ ﴿۱۴۲﴾ وَإِلَهُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ

م انتظار کوڈ لکی یو۔ او خاص ایلہ تعالیٰ لہ دے رعلم او اختیار دیتو غیب و نوڈ آسمانوں

وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ

او ڈریمک او خاص حقہ تہ کر خولہ یہ شی کارونہ

كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ط

توین نو بندگی کوہ خاص د الله تعالیٰ او خان او سپار پہ حقہ باندے،

دوسم وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ، یعنی توحید او صحیح عقیدہ او اعمال۔

دریم وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ، یعنی تخویف او زجر د منہیا تو نہ۔

خلورم ذکری، یعنی آداب او طریقہ د دعوت کولو او تور نصیحتونہ اخستل

او هرکله چاہ پدے سورت کیں دا قہے تیرے شوے وے نو خکله یے دلتہ

دھے فائدے ذکر کرے۔

۱۴۱، ۱۴۲۔ روستو د تفصیلی بیان نہ او د فائدو د قصونہ اعلان د

براعت دے۔

مَكَانَتِكُمْ، طریقہ تہ وائی یا تمکن او طاقت تہ وئیلہ شی۔

وَانْتَظِرُوا، مراد د دینہ انتظار د عاقبت د هر عمل دے۔

وَمَا رَبِّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

اور نہ دے ستار ب غافل د مغمہ عملونو نہ چہ تاسو چے کوئی ۔

س۱۲۲۔ یہ دے آیت کیں اعادہ د مقاصد و د دے شورت دہ یہ
اولو دوار و جملو کیں رد د شرک فی العلم او شرک فی التصرف
دے یہ دریمہ جملہ کیں رد د شرک فی العبادت دے یہ خاورمہ
جملہ کیں تشجیح دہ او یہ پنجمہ جملہ کیں تسلی دہ ۔

(تمت سورة هود)

سورۃ یوسف
مکیہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ایاتھا ۱۱
رکوعاتھا ۱۲

خاص یہ نوم ذالہ تعالیٰ امداد غواہو یہ شروع کولو کیں چہ رحمن اور رحیم دے

الرَّاقِفِ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ

اللہ تعالیٰ دے یہ مراد تبارہ پوہیری، دا آیتونہ دے ایسے کتاب دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ یوسف

ربط عا۔ ربط ذ سورۃ یوسف ذ سورۃ ہود سرہ دادے چہ یہ سورۃ ہود کیں ذکر ذ مصیبتونو ذ پردو خلقو ذ طرف نہ یہ دعوت کوونکی ذ توحید باندے وڈ۔ اوپہ دے سورت کیں ذکر ذ مصیبتونو دے ذ ورونرو ذ طرف نہ یہ داعی ذ توحید باندے۔

ربط عا۔ دا سورت تفصیل او تفسیر دے ذ آخری آیت ذ سورۃ ہود یہ ذکر ذ حالاتو ذ یعقوب علیہ السلام او یوسف علیہ السلام او ورونروہ ذ حقہ۔

دعویٰ ذ سورت۔ دے سورت درے دعویٰ دی۔ اولہ دعویٰ دا چہ ثابتول ذ توحید دی یہ پتھو طریقو سرہ۔

اولہ طریقہ۔ رد ذ شرک یہ علم کیں، یعنی چہ یعقوب علیہ السلام عالم نہ وڈ ذ مخامنو یہ مکرونو او تہ یہ حال ذ یوسف علیہ السلام یہ کوہی کیں، او تہ یہ جیل کیں، او تہ یہ حال ذ عزت او اقتدار کیں ذ آیت تہ ترملہ پورے۔ اوپہ ہلہ آیت او سکے آیت کیں۔ دویمہ طریقہ۔ رد ذ شرک دہ یہ تصرف کیں چہ یعقوب علیہ السلام ہیث ضرر نہ شود دفع کوے تہ ذ یوسف علیہ السلام تہ او تہ ذ نور و خامنہ ہلہ، ہلہ، ہلہ، ہلہ، ہلہ، ہلہ، ہلہ۔

دریمہ طریقہ رد ذ شرک دے یہ بندگی کیں تہ آیت۔
خلورمہ طریقہ رد دے یہ بتولوا قسامو ذ شرک باندے ہلہ، ہلہ۔

الْمُبِينِ ۱) اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا

چہ صفاً صفاً بیان کوی۔ یقیناً مونہ نازل کریں دے دالکتاب پہ واضحہ ژبہ

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۲) نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ

دَیَارَہ دے چہ تاسو بوجہ شی۔ مونہ بیان نوڈ پہ تاباندے

پنجمہ طریقہ ذکر د پنچاس اسماء حسنی د اللہ تعالیٰ دے۔
دویمہ دعویٰ:۔ ریسیتونوالے د رسول ثابتول دی پہ دوو طریقو
سرہ۔

اولہ طریقہ، پہ ذکر د وحی سرہ دے نبی علیہ السلام تہ س آیت
کبن۔

دویمہ طریقہ داچہ نبی علیہ السلام حاضر ناظر تہ وو س آیت کبن۔
دریمہ دعویٰ:۔ تسلی و رکول دی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ
پہ بیان د صبر د یعقوب علیہ السلام او د یوسف علیہ السلام پہ
تفصیل دے واقعہ سرہ او پہ آیت سلا کبن ہم۔

خلاصہ د سورت:۔ تمہید تر اووم آیت سلا پورے دے اول ریسیتونوالے
د قرآن د پآرہ د ترغیب سلا، سلا کبن۔ دویم ذکر د صدق د رسول
سلا کبن۔ او دریم ذکر د سبب د واقعہ د یوسف علیہ السلام دے
چہ ہفہ خوب لیدل د ہفہ دی او د پلار د طرف تہ د ہفہ ادب او
د ہفہ نتیجہ ذکر کول دی پہ سلا، سلا او سلا کبن۔

تفسیر:۔ سلا:۔ پی دے آیت کبن بیان د صدق د کتاب اللہ دے،
او مراد پہ اَلْمُبِينِ، سرہ دا دے چہ پخیلہ ہم واضح دے او
وضاحت کوڈکے دے د حق او د باطل، او تِلْكَ، کبن اشارہ دہ
دے سورت تہ۔

سلا:۔ پی دے آیت کبن ہم ذکر د صدق د قرآن دے پہ دریم
طریقو سرہ۔ اول داچہ اللہ تعالیٰ نازل کریں دے اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ، دویم
داچہ جمع کہے شو یں دے قُرْءَانًا، ثلثہ چہ قرآن مجموع تہ وائی
او دارنگ لو ستلو د پآرہ دے او دریم داچہ واضح بیان والادے
عَرَبِيًّا، ثلثہ چہ عربی پہ اصل کبن واضح تہ وائی او پی دے

أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

دیر خاسته بیان پہ دے وجہ چہ موثر و سحر شروع کریدہ تاتہ

هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ

دے قرآن اگرچہ تہ وے دے داتا تو نہ ممکن

لِمَنِ الْغَفِيلِينَ ۝ اذْ قَالَ يُوسُفُ

دے خبرو تہ - هرکله چہ اوئیل یوسف علیہ السلام

آیت کیں ذکر د فائدے د انزال د قرآن دے پہ تَعْلَمُوا تَعْلَمُونَ،
سرہ، مراد دے دے چہ خان پومہ کہی پہ حقانیت د قرآن
اوپہ معنی دے اوپہ حکمتونو دے۔

قُرْآنًا عَرَبِيًّا، دا دلیل دے پدے خبرہ باندے چہ پہ قرآن کیں
عجمی الفاظ نشتہ حکہ کہ عجمی پکین وے نو معلومہ بہ شی چہ
اللہ تعالیٰ پدے غے کیں د عربی لفظ نہ عاجزوؤ او د عجز نہ
خو اللہ تعالیٰ پاک دے او کوم چہ د ابن عباس رضی اللہ عنہما
روایت دے چہ قسطاس، سجل وغیرہ الفاظ عجمی دی دے
مقصد دے چہ دا الفاظ د عربونہ عجموزدہ کرل او بیہ
عربونہ استعمالول اوپہ عجمو کیں مشہور شول۔

۱۔ پدے آیت کیں بیان د صدق د رسول دے او دیتہ
احسن القصص پدے وجہ وائی چہ پدے قصہ کیں حکمتونہ
او احکام او مسائل بے شمارہ دی۔ او د بعضے تفصیل دے۔
د عقید مسائل پکین دا دی۔ عا انبیاء علیہم السلام غیب دان
نہ دی۔ عا دوی د خیل اولاد نہ او د بل چانہ ہم ہیثم تکلیف
نشی دفع کولے۔ عا د اللہ تعالیٰ د قضا و قدرت حوک مقابله
نشی کولے۔ عا د عام مشرکیتو تردید پہ رد د شرک فی العبادت
ع شرک فی الاسماء والصفات، عا شرک فی التصرف۔ عا
شرک فی الربوبیت سرہ۔ عا او اختلاط د شرک ایمان بریادوی
د عمل صالح مسائل پکین دا دی، عا صبر کول، عا د اللہ تعالیٰ

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَأَيْتَ أَحَدَ عَشَرَ

خپل پلار ته اے پلار یقیناً ما اولیدل په خوب کښی یو لیس

نه مدد خوختل، عا په معصیت باندې مصیبت غوره کول عا د معصیت نه په الله تعالی سره پناهی خوختل - عا د معصیت نه یتخته کول. عا د خپل شان نه بد نامه دفع کول عا د الله تعالی په خودې شولې تدبیر و نو عمل کول عا د صالح اولاد سره محبت کول او د هغه حق الوسیع حفاظت کول -

ناکاره اعمال او د هغه ناکاره نتیجې پکښی دا ذکر دی عا حسد کول او عاقبت یې ناکامی، عا د پلار سره کیږي او مکر کول، عا پلار ته دروغ بهانه کول. عا د ورور سره کیږي کول عا ورور ته تکلیف ورکول او په هغه باندې ظلم کول عا د نهو مکرو ته کول د نارینو سره عا او په کورنی کښی یو بل باندې طعنونه وئیل عا د پلار سره سره عشق کول عا او د هغه نه د بد کاری طلب او کوشش کول، عا په دروغه باندې ژبا کول عا د چا د دوه کله کولو د پاره حیلې جوړول عا آزاد خلق خرڅول -

نیک اخلاق پکښی دادي - عا د مولي سره ښه اخلاق چلول او د هغه احسانات منل، عا د هغه په کور کښی د خیانت کولو نه شان بچ کول، عا حفت کول، عا د حیل د ملګرو سره احسانونه کول عا هغوی ته د حق دعوت ورکول عا خطای کوونکو ته معافی کول عا په تقسیم کښی د خیانت نه شان بچ کول عا د غیر مجرم د سزا نه شان ساتل عا مجرم مخالف نه ملا مته کول عا د هغه د پاره استغفار خوختل -

مختلف احوال او اقسام د اشیاء - عا خوږونه لیدل او د هغه اقسام عا د کیږي و نو اقسام عا د محبت کولو اقسام - عا د ژبا کولو اقسام عا د نفس اقسام عا د عقل و لو اقسام، بشر، ملک شیطانون عا د آبادو اقسام مصر، یدو، خیانت العجب عا د قیمتونو اقسام شمن، بضاعه، دواهم - عا د لوښو اقسام ستایه

كُوْكِبًا ۙ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ رَاٰیْتَهُمْ

ستوری او نمر او سپوږم او یم لیدل

رَی سَجْدَیْنِ ۝ قَالَ یٰبْنٰی لَا تَقْصُصْ

دوی ماته خکته کید و نکی وؤ - او تیل هغه اے پچیه مه بیانوه

صواع، وعاء، کیل - ۱۴۱ د رنرا والا اشیا و اقسام، شمس، قمر
کواکب.

د عدد بعض اقسام، ۱۴۲ سبب، احد عشره عنه د حیوانا و اقسام
ذئب، بقر، طیر، بعیر ۱۴۳ د خوراک خنکاک د خیز و اقسام.
خنز، خمر، سنبلاط - ۱۴۴ د قافلو انتظام، سیاره، وارد.
۱۴۵ د اوقاتو ذکر غدا، عشاء.

د سیاست او د تاریخ ذکر - ۱۴۶ ملک - ۱۴۷ عزیز ۱۴۸ وزیر
خزائن ۱۴۹ طریقه د تقسیم د راشن - ۱۵۰ د خیلوانو سره احسان
کول ۱۵۱ سبب د انتقال د بنی اسرائیلو د شام ته مصر ته -

د دینه علاوه نور هم دیر حکمتونه او فائدے چه په تدریس سره
معلومیری - او د الله تعالی د حکمتونو انتها نشی کیدلے -

لَمِنَ الْغَافِلِينَ، دا دلیل دے چه علم د نبی صلی الله علیه وسلم
په ذریعه د قرآن او دوسی سره دے بله ذریعه ته وه -

۱۵۲ په آیت کین ذکر د خوب لیدلو د یوسف علیه السلام
دے چه هغه سبب د روستو واقع او گر خید و - لفظ د رَأَيْتُ،
دوه کرتی استعمال دے - اول متعلق دے د ذات د ستورو
سره او دویم متعلق دے د هغوی د حال سره -

أَحَدَ عَشَرَ كُوْكِبًا، په یوئس ستورو کین اشاره ده ورونه
د یوسف علیه السلام ته خکته چه ستوری کین رنرا کمه وی نو
دارنگه په دوی کین پس د توبه و یستلونه لید نور د هدایت
لا ځله وؤ -

او په وَالشَّمْسُ کین اشاره ده پلار ته، لکه خنکته چه رنرا د

رُعْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ

داخوب د ورونرون ته نوڅه چل به جوړ کړی ستا د ضرر د پاره

کيدَ اِطَّاعَ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا

چل ، يقيناً شيطان د انسان د پاره دشمن

مُبِينٌ ۝ وَكَذَّابٌ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ

بشکاره دے - او دغسے به غوره کوی تالره ستا رب

شمس کامله وی نودغه رنگ نور د نبوت کامل دے -

او په وَالْقَمَرِ، کښ اشاره ده مور د يوسف عليه السلام ته لکه
څنگه چه رنرا د سپوږمۍ درمیان ته وی نودغه رنگ نور د ولایت
د مور د يوسف عليه السلام درمیان ته وؤ، او بعضو علماؤ
برعکس وئیلی دی ځکه چه شمس مؤنث دے او قمر مذکر
دے لیکن دلته اعتبار په باره د رنرا کښ دے نه په اعتبار
د الفاظو سره نواول قول غوره دے -

هـ۔ پدے آیت کښ ادب خودل دی يوسف عليه السلام ته
په باره د خوب د هغه کښ چه دا خوب پټ اوساته - او پد یکنس
اشاره ده دے ته چه یعقوب عليه السلام په تعبیر د دے خوب باندے
پوهه شولے وؤ او پدے آیت کښ دیرے فائده دی -

فائده عـ:۔ بعضو خوبونه پټ ساتل پکار دی -

فائده عـ:۔ په هر مسلمان باندے لازم دی چه خپل مسلمان ورور
له تنبیه وړ کړی د پاره د څان بچ کولو د ضرر ته -

فائده عـ:۔ هرکله چه د یو انسان ته ویره کیدے شی په یاره د یو
ضرر کښ نو د هغه ذکر کول بل چاته جائز دی او دا غیبت نه دے -
ځکه چه پد یکنس مقصود بالذات توهین د هغه سړی ته دے بلکه
تنبیه نورو ته مقصد دے -

فائده عـ:۔ ورونرونه د يوسف عليه السلام انبیاء ته وؤ ځکه چه حسن
کول او مکرونه کول کبیره گناهونه دی - او انبیاء علیهم السلام

وَيَعْلَمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ

او بتاویلاتہ دحقیقت دخیرو تہ رد مخکنوا نبیاء او دوسی نہ

وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ

او پورہ پہ کری خیل احسان پہ تا باندے او پہ اولاد

يَعْقُوبَ كَمَا أَتَتْهَا عَلَىٰ أَبِوَيْكَ

دیعقوب علیہ السلام باندے لکہ چاہ پورہ کریک احسان ستا پہ نیکو تو

مِنْ قَبْلِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ

دبریتہ مخکنیں چہ ابراہیم او اسحاق علیہم السلام دے

إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ لَقَدْ كَانَ

یقیناً ستا رب پہ مرغلہ پورہ او حکم والادے . پہ تحقیق سرہ شتہ

دکلامونو نہ پاک وی او پدے باندے تفسیر ابن کثیر او تفسیر
قرطبی تصریح کرے دے -

مک - پدے آیت کنیں تسلی و رکول دی دیعقوب علیہ السلام
یوسف علیہ السلام تہ پہ درے خیزونو سرہ .

اول خیز : اجتناء او مراد پہ اجتناء سرہ غورہ کول دیوتن دی
دپارہ دلو یوکارو نوچہ حقہ دعوت دتوحید دے او صبر دے پہ
تکالیفونو -

دویم خیز : تعلیم دے دتاویل الاحادیث - پہ تاویل الاحادیث ،
کنیں دوه تفسیرہ دی اول داچہ مراد ددینہ تعبیر دخیوونو دے
پہ ذریعہ دوسی سرہ اودا معجزات دی ، دویم داچہ مراد
ددینہ دلیونہ دتوحید او واقعات دامتونو مخکنو دی -

دریم خیز : اتمام دنعمت دے او مراد ددینہ وحی اونبوت
دے او مراد پہ آل یعقوب سرہ بنی اسرائیل دی حکہ چہ پہ
مغوی کنیں دیر پیغمبران رالیدلی شوی دی -

فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٍ لِلْمُتَذَكِّرِينَ ⑤

پہ قصہ دے یوسف اور ورتو دہغہ کنیں خبر تونہ دے تپوس کو ورتو دہغہ دے۔

وَكَذَلِكَ ، دہغہ دے تشبیہ دہ مشبہ بہ دہغہ خوب دے چہ بیان شو یا کافی پہ معنی دے لام تعلیلیہ سرہ دے۔

أَيُّوَيْكَ ، دا دلیل دے چہ دے اب پہ تیکو تو بانڈے اطلاق کیہی یوسف بن یعقوب بن اسحاق بن ابراہیم علیہم السلام۔

سک دے پدے آیت کنیں اشارہ دہ ہغہ فائدہ و تہ چہ موجود دی پہ واقعہ دے یوسف علیہ السلام کنیں۔

پہ آيَاتٍ لِلْمُتَذَكِّرِينَ ، کنیں دہ تفسیر دی اول تفسیر دادے چہ مراد دے سائلین تہ دے مکے مشرکان دی شکہ چہ معنی دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ تپوس کرے و دے خود تہ دے یهودیانو سرہ چہ دے بنی اسرائیلو اصلی وطن شام و دے موسیٰ علیہ السلام پہ وخت کنیں پہ مصر کنیں شکہ اوسیدل۔

نوحاصل دے جواب دا دے شکہ چہ ورتو دے یوسف علیہ السلام دے حسد دے وچ نہ یوسف علیہ السلام لہ دے مکہ تہ او ویستو او پہ کوئی کنیں درے ورتے پاتے شو او بیبا بادشاہی تہ او رسید و او بیبا ورتو تہ ترے معافی او خوبنتہ او ہغہ او فرما تیل چہ لا تشریب علیکم الیوم ، او دوی دے ہغہ تابع شو۔ نو دارنگے بہ مکے والدہ دے دے کل نہ او باسی او پہ غار کنیں بہ درے شے کوی او بیبا بہ دے غالب کیہی او دوی بہ تریزہ معافی خواہی۔ او ہغہ بہ جواب کوی چہ لا تشریب علیکم الیوم او دوی بہ دے ہغہ تابع شے او ہم دے غصے پہ فتح مکہ کنیں او شول۔

دویم تفسیر دادے چہ مراد دے سائلین نہ ہغہ خلق دی چہ تحقیق کوی پہ واقعہ دے یوسف علیہ السلام کنیں او دے ہغہ نہ خبر تونہ او حکمتونہ او دے مسئلے با او باسی۔

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ

مہرکہ چہ دوی اوٹیل خامتا یوسف او دہغہ ورور ربنیامین زیات خویش دے

إِلَىٰ آبَيْنَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ

زموینہ پلار تہ زمونہ تہ او مونہ پورہ پورہ چلہ پورہ

إِنَّ آبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨﴾

یقیناً زموینہ پلار خامتا پہ سادگی بشکارہ کنس دے۔

۸۔ دے آیت تہ قصہ د یوسف علیہ السلام تفصیلاً شروع
کیڑی او ہغہ پہ دولس مقاماتو تقسیم دہ اول مقام تر آیت سلا
پورے دے۔

خلاصہ :- پدے مقام کنس ذکر کیڑی مکرونہ کول د خامنو د پلار
سرہ پہ یارہ د یوسف علیہ السلام کنس پہ پنخو طریقو سرہ -
اول غائبانہ مشورہ کول، دویم د پلار مخامخ د مکر خبرے کول،
دریم پہ کوی کنس ورخور خول، خلورم پہ دروغہ ژہا کول، او
پنخم پہ قمیض پہ دروغہ وینہ لگول، او پدے تہو کنس ابتلاء دہ
پہ یعقوب علیہ السلام او پہ یوسف علیہ السلام باندے۔

تفسیر :- پدے آیت کنس طعن کول د خامنو دی پہ یعقوب علیہ
السلام باندے پہ زیات محبت کولو د یوسف او د ہغہ د ورور
سرہ - او حکم کول دی پہ پلار باندے د یقینی غلطی - اودا دواہ
گناہوتہ کبیرہ دی - زیات محبت د یعقوب علیہ السلام د یوسف
علیہ السلام سرہ د وجہ د ہغہ خوب نہ وڈ چہ ہغہ دلالت کوڈ
د یوسف علیہ السلام پہ کمال باندے - او مراد د ضلال نہ ضلال
د دین نہ دے حکم چہ نبی تہ د دینی کمرائی نسبت کول کفر وی
لکہ قرطبی او مدارک لیکلی دی بلکہ مراد د دینہ غلطی د تدبیر
اوسادگی دہ اودا تفسیر قرطبی ذکر کردے پدے آیت کنس
دلیل دے چہ حسن انسان سرہ د پلار پہ بے عزتی کولو امادہ
کوی۔

اَقْتُلُوا يُوسُفَ اَوْ اَطْرَحُوْهُ اَرْضًا

او وژنی یوسف علیه السلام لره یا یی او غورخوی یو ملک ته

يَخْلُ لَكُمْ وَجْهَ اَبِيكُمْ وَتَكُونُوا

نوخالی به شئی تاسو ته مخه د پلار ستاسو او شئی به تاسو

مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ۙ

د دینه روستو قوم رخلی (نیکان رتوبه به او کړی) -

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا

اوئیل یو ویونکی د دوی ته مه وژنی

يُوسُفَ وَالْقَوْهٖ فِي غَيْبَتِ الْجُبِّ

یوسف لره او واچوئ هغه لره په دډ د کچه کوی کښ

يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ

او به موی هغه لره بعضه قافلې والا که تاسو

س. پدې آیت کښ ذکر د مشورې د وروڼو د یوسف علیه السلام د دې د پاره د ور کولو د یوسف علیه السلام د پاره د دې د چا حاصل کړی دوی مینه او توجه د پلار خپل، پدې آیت کښ دلیل دې پدې خبره چا په یا طے طریق سره جائز څیز حاصلول غلط کار دې دویم دلیل دې پدې خبره چا کناه کول پدې اراده سره چا وروستو به توبه او باسم جائز نه دی. وَجْه، په معنی د توجه دې یا په معنی د ذات دې.

مِنْ بَعْدِهِ، ضمیر قتل او طرح (غورخول) ته راجع دې اودا دلیل دې چا حسد انسان لره په قتل د بل انسان بلکه د ورور او د هغه په ورکولو باندې آماده کوی.

فَعَلَيْنَ ۝ قَالُوا يَا بَنَا مَا لَكَ

داسے کوڑنگی بیٹی (نوا کرے)۔ دوی اوٹیل اے پلار! زمونہ رخہ وجہ دہ چہ تہ

لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ

یہ مونہ باندے اعتبار نہ کوئے پہ بارہ دیوسف کیں اویقینا مونہ دہ

لَنُصَحُّونَ ۝ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا

خامنا خبر خواہ یو۔ دے اولیہ زمونہ سرہ صبا

من۔ پیدے آیت کیں یے ذکر کپے دہ رائے د مشرور د
یوسف علیہ السلام چہ قتل کول دیر ظلم دے اوہل ملک
تہ بوتل گران کار دے نو فیصلہ یے اوکڑہ پہ دریمہ خبرہ چہ
د لارے پہ غارہ پہ یو کوئی کیں یے داسے اوغور حوٹی چہ مہ
نہ شی او واپس ہم تہ شی راتلے او یو قافلے والا بہ یے خان
سرہ بوٹی۔

فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ، حُب، کوئی تہ وائی، غِيَابَتِ، دہ کمر تہ وائی،
غیاہ ہر پت خائے تہ ہم وٹیلے شی مراد د دینہ دادے چہ پہ
او بوسرہ د کوئی پہ بیخ کیں کمر او خورے شی او دہ جوہ شی
چہ د نظر تہ پت وی او دہ اوہ نہ برہ وی۔

أَوْ يُلْتَقِطُ، دلالت کوی پہ مسائلو د لقیط او لقطہ باندے
چہ د ہفت تفصیل پہ کتابونو د حدیث او فقہ کیں موجود دے۔
او دا دلیل دے چہ حسد انسان لہہ پہ تکلیف ورکولو خیل ورور
تہ امادہ کوی۔

من۔ پیدے آیت کیں بیان د مکر د دوی دے د پلار مخامخ۔
أَوْ إِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ، دلالت کوی پیدے خبرہ چہ دوی یقینا
دروغڑن وڈ۔ د دے وجہ تہ یے زیات تاکید و نہ کول دا دلیل
دے چہ حسد انسان لہہ پہ دروغ و ٹیلو امادہ کوی۔ ابن اسحاق
وٹیلی دی چہ د دوی دا کار پہ دیر وکنا ہونو باندے مشتمل وڈ
صلہ رخصی قطع کول، نافرمانی د مور او پلار، پہ وروکی شفقت

يَرْتَعِ وَيَلْعَبُ وَإِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ ﴿١٢﴾

چہ خوراک او کھری او لوہے او کھری او یقیناً مونہ دہ خالفا شوکی کوڑنکی یو۔

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنَّ تَذْهَبُوا

او تیل پلار یقیناً خفہ کوئی مالہ تاسو چہ بوختی زمانہ

بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الشَّيْطَانُ

دے او یریروم چہ او بہ خوری دہ لہ شہر مخ

وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا

او تاسو بہ دہ نہ تا خبرہ یی . او تیل دوی

نہ کول ، بہ امانت کبش غذر کول ، دَعَه نہ خلاف کول دروغ
و تیل دا ہول دَحَسد نتیجہ وہ ۔

۱۲۔۔ پدے آیت کبش طلب کول دے دوی دی یوسف علیہ السلام
لہ دے پلار نہ دے پارہ دے چہ صحرا تہ یے بوختی ۔

يَرْتَعِ ، رتہ پہ اصل کبش خرید بوتہ و تیلے شی یعنی دَصَحْرَا
میوے کر کترے ، مہا نرے وغیرہ خوہل مراد دی ۔

وَيَلْعَبُ ، کبش اشارہ دہ چہ مباح لوہے کول پہ شرع کبش
جائز دی ۔ او پدایکبش دے دوی حیلہ ذکر دہ چہ پہ ہفت سرہ

خیل مقصد حاصل کری ۔

وَإِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ ، دا ہم دروغ وائی او وعدہ کوی پہ
نیت دے در سرہ ۔

۱۳۔۔ پدے آیت کبش ذکر دَحَزَن دے یعقوب علیہ السلام دے
پہ جد ایی دے یوسف علیہ السلام او ذکر دَخَوْف دے ہوا دے پہ ہلاکت

دے یوسف علیہ السلام پدے احتمال سرہ چہ شرمخ بہ یے او خوری
شککہ چہ صحرا کبش شرمخان دیروی ، دا دلیل دے چہ انبیاء

علیہم السلام باندے ہم حزن او خوف دے دنیا راخی اودا داسباو
دے لاندے دی ۔

لَسِيْنٌ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ

که چرک او خورو دے شرمخ او حال داچه مونږ

عُصْبَةٍ اِنَّا اِذَا الْخُسْرُوْنَ ۝ فَلَمَّا

پوره دله يو نو ټکينا مونږ به دغه وخت تاوانيان يو - نو هرکله چه

ذَهَبُوْا بِهٖ وَاَجْمَعُوْا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ

دوی هغه لره بوتلو او بڼه اراده يې اوکړه چه واپچوي هغه لره

فِيْ غَيْبَتِ الْجُبِّ وَاَوْحَيْنَا اِلَيْهٖ

په دد د کچه کومې کښ او وحی اوکړه مونږ هغه ته

لَتُنَبِّئَهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ

خامخا خبر به ورکړې دوی ته رپورټ د دوی د دے کار او دوی

مکلا :- پس ے آیت کښ تاکید کول دی د وروښرو د یوسف علیه السلام په باره د حفاظت د هغه کښ او دا جواب دے د دویم قول د یعقوب علیه السلام او د اول قول جواب یې څکه ونکړو چه بوتللی د هغه خو خامخا د دوی عزم او اراده وه هغه خو دوی ضرور کولو -

وَنَحْنُ عُصْبَةٌ، عصبه، کلک جماعت ته وټیله شی چه کم از کم لس کسان وی - او دوی هم سوا د بن یامین نه لس وؤ -
لَخُسْرُوْنَ، کښ اشاره ده چه مونږ کله بیزه په صحرا کښ خروؤ او شرمخان نشو دفع کول نو بیا خو به ډیر تاوان والا شو خوداسه نه ده نو د وروښرو خامخا ضرر دفع کول شو -

لَا يَشْعُرُونَ ۝ وَجَاءُوا آبَاهُمْ

نہ پوہیدل ۔ او راغلل دوی پلار تہ

عِشَاءً يَبْكُونَ ۝ قَالُوا يَا بَنَا

د ماہنام پہ تیاری کنس ژہا پے کولہ ۔ دوی اوئیل اے پلارہ زمونیرہ

مکھ ۔ پدے آیت کنس ذکر دے د اتفاق کولو د وروندرو د یوسف
علیہ السلام پہ غور و خولو د هغه پہ کوہی کنس ، نو دا دلیل دے پہ
دے خبرہ چہ اتفاق د دیرو کسانو سرہ گناہ کول نہ جائز کیڑی ۔
فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهَا ، د شرط جزاء محذوف دہ یعنی قَعَلُوا بِهَا مَا فَعَلُوا
(اوکړه دوی هغه سرہ هغه څه چہ اوکړل یے) او مفسرینو ذکر
کړی دی چہ یہ غار د کوہی کنس دے ورستے وؤ ۔

وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ ، مراد د وحی نہ وحی د نبوت نہ متکین او دیتہ
ارهاص وائی یا دا وحی حقیقتاً وہ او داخوړه قول دے ۔

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ، پد یکس دوه توجیہ دی ۔ اولہ توجیہ دا دہ چہ
دا وروندرو نہ پوہیدل پہ وحی د یوسف علیہ السلام او پہ لومے والی
د مرتبہ د هغه ۔

دویمہ توجیہ دا دہ چہ دوی بہ نہ پیژنی یوسف علیہ السلام لره کله
چہ هغه دوی له خبر ورکوی پہ مکرونو د دوی پہ را تلونکے زمانہ
کنس ۔

مکھ ۔ پدے آیت کنس بیان د بل مکرونو د دوی دے د پلار خپل سرہ
پہ دوو طریقو یا ندے اول پہ تا وخته را تللو د دوی پہ نسبت
د نورو ورستو د دے د پاره چہ پہ تیاری کنس د دروغو د ژہا پتہ او نه
لېوی او چہ پلار تہ معلومه شی چہ دوی د دے واقع د وچہ نہ
بے وخته کړیدے او دویم پہ دروغ سرہ ژہا کول ، او علماؤ
وئیلی دی دا دلیل دے پدے خبرہ چہ ژہا د یوکس دلیل نہ وی
د هغه پہ صدق باندے ، کیدے شی چہ دا ژہا د مکرویی څکله
چہ ژہا لس قسمه دہ او ابن قیم په زاد المعاد مکلا کنس ذکر کړیہ
اول قسم ژہا د رحمت او د نرئی د ژہہ ۔ دویم قسم ژہا د

إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ

یقیناً مونہ تلے وڑ منہ لے مووہلے او پر بخود لے وڑ مونہ یوسف لہرہ

عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الرَّثْبُ ج

دخیل سامان سرہ نو او خور و فہ لہرہ شیر منہ

وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا

او تہ یے تہ یاد کو فک ز مونہ پہ خبرہ اگر چہ مونہ

صِدْقَيْنِ ۱۶ وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ

رشتیا وایو - اور لگو لے راوہ دوی دھغہ پہ قمیص باندے

ویرے او دخشیت دوجے نہ - دریم قسم ژہا د محبت او شوق
دوجے نہ - خلورم ژہا د خوشحالی دوجے نہ - پنجم قسم ژہا د
فریاد دوجے د درد او مرض نہ - شپیم قسم ژہا د حزن او غم
دوجے نہ - اووم قسم ژہا د بزدلی او کمزوری د ژہہ نہ -
اتم قسم ژہا د منافقت او ریاء چہ سترگو کیں او شکے لاسی اوزہہ
یے سخت وی او خلقوتہ د خان خشوع بنکارہ کوی - نہم قسم د
اجرت او د مزدوری ژہا لکہ د ویر گرو بشعو - اولسم قسم
ژہا د موافقت دوجے نہ چہ خوگ اوینی چہ ہغہ ژاپری نو دے
ہم ویرہہ او ژاپری او سبب ورتہ تہ وی معلوم -
۱۶ - پنے آیت کیں تسلی و رکول د دوی دی پلار خپل تہ پہ
دروغہ بھانو سرہ -

نَسْتَبِقُ، دلالت کوی پہ جواز د استباق پہ شرع کیں چہ ہغہ
د اسونو وی یا د اوبنا تو یا پہ خپلو خپو باندے وی او پہ خشو
ویشتلو کیں ہم استباق پہ حدیث کیں وارد دے - پہ ہغہ شرطونو
سرہ چہ پہ حدیث کیں ذکر دی او مراد د استباق نہ پہ دے محالے
کیں مقابلہ کول دی پہ تیزہ منہ و ہلو کیں -
مَتَاعِنَا، یعنی پہ وخت د لوہو کولو او استباق کولو کیں زیاتی جائے

بَدَّ مِرْكَبٌ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ

وینہ د دروغو ، پلار اوٹیل بلکہ جو یہ کریدہ

لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِيلٌ

تاسو ته ستاسو نفسو تو خہ خبرہ ، نو صبر خائستہ رنہ دے مالہ

وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ ①

او خاص د الله تعالیٰ نہ مدد خوختلے شی یہ مقابلہ د دغہ خبر وچہ تاسو وائی

اویستلے شی اویو خائے کنس کینو دے شی نو دغہ متاع مراد دے۔

وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لِّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ، دا تاکید ہم دلالت

کوی د دوی یہ دروغو باندے تھکہ پلارے تر دغہ وخت

پورے دوی لہ جواب و رکھے نہ و و اودوی د خان نہ اوٹیل

چہ تہ زموتہ خبرہ تہ منے۔

مثلاً۔ پدے آیت کنس ذکر د مکر د دوی دے یہ بیلے طریقے سرہ چہ دوی

یو خاروے ذبح کرو اود دغہ وینہ ئے یہ قمیص د یوسف علیہ السلام

اولگولہ لیکن قمیص ئے شلوے تہ و و نو پدے وچہ یعقوب علیہ

السلام پہ خیل فراست سرہ پوہہ شو چہ کہ یوسف علیہ السلام

شیر مخ خورے وے نو قمیص بہ ئے ورلہ شلوے وے نو تھکہ ئے

اوفرماٹیل بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْراً۔

فَصَبْرٌ جَمِيلٌ ، صبر جمیل دے تہ وائی چہ یہ وخت د مصیبت

کنس مخلوق تہ شکایت تہ کوی اگر چہ الله تعالیٰ تہ تضرع اوجازی

کوی اودا دلیل دے پدے خبرہ چہ صبر کول پہ مصیبتو نو باندے

سنت دے دے تہ یو انبیاء و علیہم السلام۔

وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ ، دار دے یہ شرک فی الاستعانت باندے

یعنی د الله تعالیٰ تہ سوا د بیل چانہ مدد خوختلے ، دپارہ د مصیبت

لرے کولو یا حاجت پورہ کولو شرک دے۔ اودا رنگ پہ سورہ

انبیاء صلا آیت کنس ذکر دی او مبتداء او خبر دواہہ معرفہ دی

دلالت کوی پہ صبر باندے۔

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ

او راغلہ یوہ قافلہ نو دوی اولیو لو مشکلی خیل

فَادَّلٰی دَلْوَهُ قَالَ يَبْشُرِي هَذَا

نو زورندہ کرہ ہغہ خیلہ بوقہ، نووے وٹیل رائے ملگرو تاسویا نڈر پوڈ دا

عَلَمٌ ط وَأَسْرُوهُ بِضَاعَتٌ ط وَاللَّهُ

خوبو غلام دے، اوپتے ئے اوساتلو ہغہ د تجارت پہ خیال، او اللہ تعالیٰ

عَلِيمٌ ط بِمَا يَعْمَلُونَ ۝۱۹ وَشَرُّهُ

بنہ پوہہ دے پہ ہغہ چہ دوی غہ کول - او خرٹ کر دوی ہغہ

۱۹ :- دے آیت نہ دویم مقام دے ترسٹ آیت پورے -

خلاصہ :- پدے آیت کہیں ذکر د نورو مکرونو او ظلمونو د ہغوی

دے د یوسف علیہ السلام سرہ پہ غلام جو رو لو او خرٹو لو د ہغہ

سرہ لیکن دے ابتلاء سرہ ذکر د احسان د اللہ تعالیٰ دے پہ

عزت ورکولو سرہ یوسف تہ پہ کور د عزیز مصر کہیں او پہ

تمکین سرہ پہ زمکہ کہیں -

تفسیر :- پدے آیت کہیں ذکر د سبب د راوتلو دے د یوسف علیہ

السلام د کوئی نہ او ابتلاء دہ پہ یوسف علیہ السلام پہ غلام

گرٹو لو سرہ -

سَيَّارَةٌ، قافلہ چہ د مدین نہ مصر طرف تہ روانہ وہ :-

فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ، وارد یو تن وڈ یا پہ معنی د جنس د وارد

ہغہ شخص وی چہ ملگرو د پارہ او پہ راوہی -

قَالَ، د دینہ مخکس لفظ پت دے - فَتَشَبَّهَتْ بِهٖ يُوْسُفُ رَاوَنختلو

پہ ہغہ رسی پورے یوسف

يَبْشُرِي، اصل معنی دادہ چہ اے خوشحالی راشہ دا و وخت دے -

بَلْ قَوْلِ دَادَے چہ بشری د ہغہ د ملگری نوم وڈ -

هَذَا غَلَامٌ، دا قول پہ عادت د تاجر نو سرہ دے چہ ہغوی

بِشْتَمِنْ بِخَيْسٍ ذَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ ۝

یہ قیمت بے کارہ (حرے) روپی لبرے دے شمار

وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ۝

او دوی وڈ یہ ہفہ کنس دے رغبیتو نہ ۔

کوم خیز او موی نو د تجارت د پارہ یے استعمالوی ۔

وَاسْتَرْوُوهُ ، پدایکنس دوه تفسیرہ دی اول دادہ پت او سب آتو ورو ترو د یوسف علیہ السلام حال د یوسف علیہ السلام لبرے او وے گرخوڑ ہفہ لبرے مال د تجارت ۔ دویم داچہ پت کرو یوسف علیہ السلام لبرے مشکى او ملگرو د ہفہ د نورو کسانو نہ د پارہ د گتہ کولو ۔

منہ ۔ یہ وَشَرْوُوهُ بِشْتَمِنْ ، کنس درے معنی دی ۔ اولہ معنی دادہ چہ خرش کرو ورو ترو د یوسف علیہ السلام ہفہ لبرے او وڈ دوی یہ دھے پیسو کنس بے رغبیتہ حکہ چہ حرے یے گنہے ۔ دویمہ معنی دادہ چہ خرش کرو مشکى او ملگرو د ہفہ یوسف علیہ السلام لبرے یہ مصر کنس او وڈ دوی یہ یوسف علیہ السلام کنس بے رغبیتہ حکہ چہ گمان کوڑ دوی چہ دا تا فرمان مرے دے ۔ دریمہ معنی دادہ چہ واخستو یوسف علیہ السلام لبرے مشکى او ملگرو د ہفہ یہ آخری معنی سرہ شراء یہ معنی د اشتراء دہ ۔

د بخس ، دوه معنی دی ۔ عا تا قص ۔ عا حرام دلتہ دویمہ معنی غورہ دہ حکہ چہ خرشول د حر آزاد حرام دی ۔

مَعْدُودَةٍ ، ہفہ تہ وٹیل شے چہ شمارے آسان وی او دا کنا یہ دہ د لبر نہ ۔

وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ، د زہد یہ صلہ کنس فی راجی یہ معنی د عدم رغبیت دے او فیہ ضمیر راجع دے یوسف علیہ السلام تہ کلہ چہ ضمیر وارد او د ہفہ ملگرو تہ راجع شے ، پدے آیت کنس دلیل دے پدے مسئلہ بانہے چہ غت قیمت والا خیز یہ لبرو پیسو اخستل جائز دی یہ شرط د رضا د طرفیتو او یہ شرط د دھوکے نہ کولو ۔ یا ضمیر د فیہ راجع دے پیسو تہ

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ

او اوٹیل حقہ سری چہ واخستلو پے دے دے مصر والو تہ

لَا مُرَاتَةَ الْكِرْمِيِّ مَشْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ

خپلے کور والو تہ ددہ دے او سید لو پہ عزت سرہ خیال ساتہ کید بیشی چہ

يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَلِكَ

مونو لہ نفع را کری یا پے دے خاے او نیسو او د خسر

مَكَّنَا لِيُوسِفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ

خاے ور کرو مونو یوسف لہ پہ زمکہ رد مصر کنس او چہ او تبا بودہ تہ

مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ

د حقیقت د خبرو تہ ، او اللہ تعالیٰ زور آوردے

عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ

پہ خپل کارونو باندے او لیکن دیر خلق

لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ

تہ پو ہیوی ۔ او هر کله چہ دے او رسید لو خواتی خپلے تہ

کله چہ ضمیر قتل ورتو د یوسف تہ راجع شی ۔ یا ضمیر وارد
او تور و خلقو تہ راجع دے او وجہ د زهد دادہ چہ اللہ تعالیٰ
د دغہ خلقو پہ زہونو کنس د یوسف سرہ محبت او عشق تہ
پیدا کولو د دے د پیارہ چہ د دغہ خلقو د بد عملونو تہ محفوظ
شی ۔

۳۱۔ پدے آیت کنس ذکر د احسان د اللہ تعالیٰ دے پہ یوسف علیہ السلام باندے
پہ عزت ور کولو سرہ ۔ او نوم د اخستونکی قطفیر وڈ ۔ او مشهور وڈ پہ عزیز
مصر سرہ او دے وزیر خزانہ او مشر وزیر د مصر وڈ ۔ او نوم د شیخ ددہ
راعیل وڈ او مشهورہ پہ زلیخا سرہ وہ ۔

اَتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ

نوور کرو مونودہ تہ د فیصلہ ر قوت او پوہہ د دین، او د غسے

مَشَوَاهُ، منزل تہ و پیلے شی او مراد خوراک خنکاک او غائے د دیرہ
کیدلو دے۔

عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا، چہ خرچے کر و نو دیرہ کتہ بہ اوشی یادا
چہ بناہ خد متوتہ بہ کوی شکہ چہ د خائست د صورت تہ دلیل
نیو لے کیدی یہ حسن اخلاق باندے۔

أَوْ تَنْفَعَنَّهُ وَكَذَلِكَ، دا بناء دے یہ عادت د خلقو چہ پردے خوے
د خیل خوی یہ غائے اونسی د وجہ د مینے نہ اودہ تہ متبہنی
وائی۔ پدیکش اشارہ دہ چہ د عزیز مصر اولاد د دے بیٹے نہ
تہ وڈ۔

وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا، کذا لک، لکہ چہ بیچ کر و اللہ تعالیٰ وہ لہہ د قتل
او کوہی نہ نو دارنگ د دے مراد دادے چہ عزیز مصر پدہ
باندے مہربان شو نو دہقہ د مہربانی یہ وجہ سرہ یہ مصر
کس د یوسف علیہ السلام عزت پیدا شو۔ او یہ کور د عزیز مصر
کس یہ عزت او خوشحالی سرہ اوسیدلو۔

وَلِنُعَلِّمَهُ، دا معطوف دے یہ پت لفظ باندے یعنی
ر لِنُكْرِمَهُ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تِلْكَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي كُنْتَ دُوهُ مَعْنَى
یہ تفسیر د مک کس تیر شویدے۔

وَاللَّهُ تَعَالَى عَلٰی أَمْرِهِ، پدیکش رد دے د شرک فی التصرف
امرہ ضمیر راجع فے اللہ تعالیٰ تہ او مراد ترینہ بتول کارونہ
دی چہ اللہ تعالیٰ پے ارادہ او کبریٰ نو خوک پے نشی متع کوے
یا ضمیر راجع دے یوسف علیہ السلام تہ او مراد ترینہ تمکین
د یوسف علیہ السلام دے اگرچہ وروپرو ذلیل کوڈ لیکن اللہ
تعالیٰ ورلہ عزت ور کرو۔

وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ، دا دلیل دے پدے خبرہ
چہ اللہ تعالیٰ نہ سوا ہیخوک یہ غیب باندے نہ پوہیدی

نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَرَأَوْهُ تَتَّهِئَةً

بدلہ ورکوڑ موثر خواستہ عمل کو نکو تہ۔ او دھوکہ کلودہ لڑہ ہفہ بیٹے

او دایہ تفسیر قرطبی کہیں ذکر دے۔

ملا۔ دے آیت تہ دریم مقام دے تر آیت ملا پورے۔
خلاصہ :- پد یکیں ذکر دے ابتلاء دیوسف علیہ السلام دے۔
یہ سبب دے عزیز مصر سرہ۔ دے طلب کول او دروازے
بند ول او یوسف علیہ السلام تہ دعوت دے فاشی و رکول او کلکہ
ارادہ کول او یہ ہفہ پے منہا و ہل دے قمیص شلول او یہ
ہفہ یاندے تہمت لکول۔

بیا ذکر دے احسان دے اللہ تعالیٰ دے یہ یوسف علیہ السلام باندے دے
ہفہ یہ پاکدامنی بیکارہ کولو سرہ یہ فیصلہ کولو دیو شاہد سرہ۔
تفسیر :- پدے آیت کہیں ذکر دے احسانا تو دے اللہ تعالیٰ دے یہ
یوسف علیہ السلام باندے یہ نبوت و رکولو سرہ او یہ علم و رکولو
دے دین سرہ۔

آتشکد، بلوغ تہ وٹیلے شی او بعضو وٹیلی دی چہ دے اتلس
کالونہ تردیرش پورے اشد وی او اشد پے جمع حکمہ ذکر کرے
دے چہ یہ خوانی کہیں ہول قوتوہ مضبوط شی۔

التَّيْنِ حُكْمًا وَعِلْمًا، مراد دے حکم تہ نبوت دے چہ یہ سبب
دے سرہ فیصلہ کوی یا مراد پدے سرہ صرف قوت دے فہم
دے دے فیصلو کولو۔ او عِلْمًا، بناء پہ اول باندے تاکید دے
او بناء پہ دویم باندے تعمیم بعد التخصیص دے۔

وَكُنَّا لَكَ نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ، ہر گلہ چہ مراد دے حُكْمًا تہ
نبوت وی نو اعتراض وارد پیری چہ حاصل معنی دے دے
جملے دا شہہ چہ نبوت دے احسان پہ جزا کہیں ملا ویری او
حال دادے چہ دے اہل سنت والجماعت پہ نیز باندے نبوت
کسی چیز تہ دے یعنی دیو کسی او محنت یہ ذریعہ سرہ تہ
حاصل پیری۔ تو جواب دادے چہ نَجْرِي، یہ معنی دے بدلہ

هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ

چہ دھنے پہ کور کیں وڈ ددہ د نفس پہ بار کیں او بند کرے

الْأَبْوَابِ وَقَالَتْ هَيْت لَكَ ط قَالَ

تو نے دروازے او اوٹیل یے دلته راشہ تاتہ وایم، هغه اوٹیل

مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّ رَبِّي أَحْسَنَ

پناہ غوارم پہ اللہ تعالیٰ سرہ یقینا هغه زما پالندہ گوی خاشتاہ کریدے

مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢﴾

مخاے د او سید لوزما، یقینا نشی پیر کیدے ظالمان ۔

ورکولو سرہ ندے بلکہ یہ معنی د کفایت سرہ دے حکم چہ
لسان العرب لیکلی دی چہ جزی پہ معنی د کفی سرہ لائی نو
معنی دا شوہ رنو دھنے موت پر پورہ نعمت ورکو و انبیاء علیہم
السلام تہ او انبیاء د نبوت نہ مخکین محسنین دی، او کہ
چرے مراد د حکم نہ پورہ د دین او د فیصلو وی نو د اشد
نہ مراد منتہا او حوائی دہ یعنی چہ حوائی کیں یے احسان سرہ
د عمل نہ کرے وی نو یہ هغه سرہ حکم او علم ملا و پیری۔

مکلا۔ پدے آیت کیں ذکر د ابتلاء دے د یوسف علیہ السلام
پہ سبب د شیخ پہ در یو طریقو سرہ۔

اولہ طریقہ : وَاوَدَّ نَحْنُ، مراد دہ کول، مراد د مروادے
نہ پہ لکھ او چالاک سرہ مخان تہ مائلہ کول دی۔ بعض مفسرین
وٹیلی دی چہ هغه شیخ ددہ د ویختوصفت او کپو نو هغه جواب
ورکرو چہ پہ مرگ سرہ دا د انسان نہ اول دو پیری بیا هغه
د سترگو صفت او کپو نو هغه اوٹیل چہ پہ قبر کیں دا اول پہ
مخ باندے را بھیری بیا هغه اوٹیل چہ ستا دا مخ دیر خاشتاہ
دے نو هغه اوٹیل چہ دا هم د خاورو د پارہ دے دا توله حیل
کول دیتہ مراد دہ وٹیل شی۔

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ وَهَمَّ بِهَا ج

اور یقیناً ہنر پور ارادہ اوکڑا یہ یوسف علیہ السلام اور ارادہ یہ کہ یوسف دے دے

لَوْلَا اَنْ رَّا بِرْهَانَ رَبِّهٖ ط

کہ نہ وہ لیدے (یوسف علیہ السلام) دلیل دے رب دے طرف نہ،

كَذٰلِكَ لِنُصْرِفَ عَنْهُ السُّوْءَ

دغسے (اوساتہ مویر دے) دے دے دہارہ چہ وار و دہ نہ بدکار

وَالْفَحْشَآءَ ط رَاثَءٌ مِنْ عِبَادِنَا

او بے حیائی، یقیناً و دے دے بدکار و مویر نہ

دویمہ طریقہ :- وَغَلَقَتْ اَلْاَبْوَابَ، دروازے بندوں، او دروازے بے جمع ٹکڑے ذکر کریدی چہ دھنہ مکان دیرے دروازے وے، اور اگیروں دیوتن ہلہ کیدے شی چہ ہولے دروازے بندے کرے شی۔

دریمہ طریقہ :- وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ، دعوت و رکول و یوسف علیہ السلام لہ ٹخان طرف نہ۔

هَيْتَ لَكَ، دا اسم دے یہ معنی دے تعال او اقبل سرہ او بجاہد و نیلی دی چہ دا عربی کلمہ دہ استعمالیہ دہارہ دتیزی و رکول یہ شہ کار باندے۔

قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ، دا دلیل دے پیدے خبرہ چہ پیغمبران دکنانہ او د مصیبت نہ یہ بیج کیں لوکس اللہ تعالیٰ نہ محتاج وی۔

اِنَّكَ رَیٌّ، مراد دے دیتہ اللہ تعالیٰ دے۔ یا مراد دے نہ عزیز مصدے او معلومہ شوہ چہ دے رب اطلاق یہ غیر اللہ

باندے جائز دے پیدے شرط چہ مطلق نہ وی او اضافت عامہ نہ وی لکہ رب العالمین اور رب الناس ٹکڑے دا خاص

دی یہ اللہ تعالیٰ پورے۔ الظالمون، پیدیکس اشارہ دہ چہ خیانت کول یہ کور دے مولیٰ کنس او بدکاری کول ظلم دے۔

المخلصین ۲۲) واستبقا الباب

چہ۔ یح سائل شوے دی۔ او دواہو منہاہ گہرہ دروازے تہ

مکمل۔۔ پس آیت کنس اول ذکر دے دکلکے ارادے دزلیخایہ بارہ
د یوسف علیہ السلام کنس او بیائے ذکر کریں لے سبب دپاکدامنی
د یوسف علیہ السلام او عصمت دہغہ۔

وَلَقَدْ فَتَنَّا يٰهٖ، تحقیق والا وٹیلے دی چہ ہم دودہ قسمہ دے
اول ہم ثنات چہ ہغہ یہ معنی د عزم سرہ دے او یہ ہغہ
کنس قصد او اختیار دے او دا ہم دزلیخا وڈیہ دلیل دہغہ چہ
یہ مخکنس آیت کنس ذکر شول رمراودہ او دروازے بندول او
آواز ورکول او یہ دلیل دلام او قد سرہ۔ او دویم ہم عارض
دے یہ تریہ کنس لے اختیار تیریں ل او ہغہ گناہ نہ دے یو
قول د مفسرینو دادے چہ ہم د یوسف علیہ السلام پد لے معنی
سرہ دے او دویم قول دا دے چہ ہم د یوسف علیہ السلام
یہ معنی د عزم سرہ دے لیکن معلق دے یہ کولہا آن لای
بِرَّهَانٍ رَّیِّہٖ، پورے یعنی دوجہ دلیدلو دبرہان درب تہ ہم
یے تہ دے کرے پد یکنس غورہ قول دادے چہ یوسف علیہ السلام
دوجہ دلیدلو دبرہان نہ ہم یے نہ دے کرے۔ او دلیل پدے
باندے روستونی جملہ دہ۔ نو دالفظ چہ کولہا آن لای رَّیِّہٖ
رَّیِّہٖ، دے یہ معنی کنس ورائدے دے یہ ہم یہا باندے۔ او
مراد دبرہان نہ علم او شریعت دے چہ ذکر شوے دے یہ
مکمل کنس او کوم تفسیرونو کنس چہ دہم یہ بارہ کنس لیکلی دی چہ
ازار بند یے پرانستلو او نزدے شو۔ او دبرہان یہ بارہ کنس
وٹیلی دی چہ داصورت د یعقوب علیہ السلام وڈ۔ یا آوازورتہ
اوشونو دا بول اسرائیلیات دی او دے آیت د راتلونکو
جملو او دہی رَاو دَتَقٰی او د شہادت د شاہد نہ مخالف دی
محققینو مفسرینو پدے باندے رد کریں لے۔
السُّوءُ، مراد دینہ ہم او گناہ صغیرہ دے۔

وَقَدْ نَزَّ قَيْصَہُ مِنْ دُبُرٍ وَّالْفَيَّا

او او شلو و رے نیچے قیص دے دے دشا د طرف نہ او او موندلو

سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ط قَالَتْ مَا

دوار و خاوند د نیچے د دروازے سرے دے اوٹیل نشہ

جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا

سزا د ہفہ ہا چہ غواہی ستا د کور واد سرے بد کاری

إِلَّا أَنْ يَسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٢٥

سیوا د دینہ چہ جیل تہ کریشی یا دروناک عذاب -

الْمُخْلِصِينَ، پہ دے کنیں اشارہ دہ چہ اتبیاء علیہم السلام پہ عصمت کنیں اللہ تعالیٰ تہ محتاج دی -

۲۵۔ پہ دے آیت کنیں د زلیخا د طرف نہ درے مکرونہ ذکر دی -

اول منہ و ہل پہ یوسف علیہ السلام پسے تر دروازے پورے

او د یوسف علیہ السلام د دینہ تیختہ کول د پارہ د بیج کیدلو -

او دویم مکر قیص شلو د دے دشا د طرف نہ، دا دلیل دے

چہ یوسف مخکن زور کولو د بیج کیدلو د پارہ او نیچے وروستہ

باخکو حکہ قیص او شلیدلو - او دریم مکر بد تابی لکول دی

پہ ہفہ باندے چہ دہ ارادہ کریدہ د بدی او بیا ہفہ تجویز

پیش کولو پہ یارہ د سزا د ہفہ کنیں د پارہ د دے چہ پہ ہفہ باندے

جرم بنکارہ شی -

وَالْفَيَّا سَيِّدَهَا، مراد د سید نہ خاوند دے او دا دلیل دے

چہ د سید اطلاق د اللہ تعالیٰ تہ سیوا پہ بند کا تو ہم کیدیشی -

لَدَا الْبَابِ، الباب یے مفرد ذکر کرے دے حکہ چہ وٹل دیوے

دروازے تہ کیدیشی - الا بواب یے جمع ذکر کرے وٹل حکہ چہ

د راگیرولو د پارہ تہولے دروازے بندول پکاروی -

قَالَ هِيَ رَأَوْدَتْنِي عَنْ نَفْسِي

هغه او تیل دے بیٹے دھوکہ کولم زہ زما د نفس پہ بارہ کن

وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنَّ

او فیصلہ او کرہ یو فیصلہ کوڑکی د تیر د بیٹے نہ کہ چرے

كَانَ قَبِيضَةً قَدْ مِنْ قَبْلِ

قبض ددہ شلید لے وی د لے د طرف نہ

فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَذِبِينَ ۲۶

تو دا بیٹہ رشتیا وائی او دے د دروغزنو نہ دے۔

۲۶۔ یہ دے آیت کن بیان د صفائی د یوسف علیہ السلام دے چہ پیش کرے یے وہ د پارہ د خان خیل او د طعن دفع کولو د پارہ صفائی پیش کول واجب وی۔ بیا یہ دے آیت کن ذکر کرے شویدہ فیصلہ د حاکم۔

وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا، شَاهِدٌ، صَحِيحٌ قَوْلُ دَادِے چہ دا یو عاقل بالغ او ہونیار سرے وڑ او فیصلہ یے پہ انصافی سرے کرے وہ او مراد د شہادت نہ فیصلہ کول دی نہ چہ گواہی کول دی۔ او ہغه روایت چہ ذکر کرے دے مفسریتو پہ بارہ د شاہد کن چہ دایو ورو کے بچے وڑ او گویا شو نو ہغه روایت صحیح نہ دے خکہ چہ کوم روایت امام بخاری راویدے پہ بارہ د گویا کید لو د ورو بچو کن نو پہ ہغه کن د دے شاہد تذکرہ نشہ بلکہ ہغه درے دی عیسیٰ علیہ السلام او جریج او خوے د یوے بیٹے پہ بنی اسرائیلو کن۔

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

او کہ قمیص ددہ شلید لے وی د شاد طرف نہ

فَكَذَّبْتَ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٤﴾

نودا بنجہ دروغ وانی او دے د رشتینو نہ دے۔

فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ

نو مہر گلہ چہ اولید و دہ قمیص د ہونہ شلید لے و د شاد طرف نہ

قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْكَائِبِينَ ط

اویئل یے یقیناً دَا سنا مکر دے ، یقیناً

كَيِّدَ كُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٥﴾ يُوسُفُ أَعْرَضَ

مکر ستاسو لوے وی ۔ اے یوسف مخ وادہ

۲۴:- دا ہم جزء دے د فیصلے د حاکم نہ اودا فیصلہ پہ اختیار
دامارا تو سرہ دہ چہ زمونہ شریعت کنس ہم د ہنے مثالوتہ شتہ
دے۔

۲۵:- پہ دے کنس دلیل دے پہ عصمت د یوسف علیہ السلام
پہ صحیح علامت بتکارہ کید لو سرہ او پہ دے آیت کنس
تصریح دہ پہ مکرو نو کولو د زلیخا باندے۔
فائدہ:- پہ دے آیت کنس ذکر شول چہ مکر د زنا نو لوے دے
او پہ سورۃ النساء ۳۷ کنس دی چہ مکر د شیطان کمزورے
دے نو د دینہ سوال پید کیدی چہ آیا د زنا نو مکر د شیطان
د مکر او چل نہ لوے دے؟

جواب:- مکر د شیطان پہ مقابلہ د تدبیر د اللہ تعالیٰ کنس کمزورے
دے۔ او مکر د زنا نو لوے دے پہ مقابلہ د مکر د نارینو کنس۔

عَنْ هَذَا اسكتته واستغفرى لذنوبك

د دے خبرے نہ (دخوروں) اولے بنے تہ۔ بخندہ او غوارہ د گناہ خیل نہ

إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئِينَ ۷۹ وَقَالَ

یقیناً تہ د خطاکارو نہ ہے ۔ او اوٹیل

نِسْوَةٍ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتِ

زن اور (بھو) یہ بہارہ کیں چہ بنجہ

الْعَزِيزِ تَرَ اَوْدُفَتْهَا عَنْ نَفْسِهَا

د عزیز غولوی خیل مری لہ یہ بارہ د نفس د ہفہ کیں

قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا

یقیناً مینہ د ہفہ چاہیرہ شویدہ د زہ د دینہ، یقیناً وینو موئد دے لہ

فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۸۰ فَلَمَّا سَمِعَتْ

یہ خطایں بنکارہ کیں۔ نو ہرکہ چہ واوریدو دے بنے

۷۹۔ یہ دے آیت کیں حکم دے یوسف علیہ السلام تہ د پتہ ساتلو د دے واقعے او حکم دے زلیخا تہ یہ معاً فی غوختلو د یوسف علیہ السلام نہ یا د خاوند خیل نہ یا د اللہ تعالیٰ نہ شکہ چہ دوی متونکی وؤ د اللہ تعالیٰ سرہ د شرک تہ، او غصہ نہ کول د عزیز مصر زلیخا تہ د وچے د کموالی د غیرت نہ وؤ۔ او داسے مدارک کیں لیکلی دی شکہ چہ لازم یہ اعتبار د فیصلے سرہ دا وہ چہ ہفہ بنے تہ سزا و کربوے سن۔ د دے آیت تہ خلورم مقام دے ترہٹ پورے۔ خلاصہ:- پدے مقام کیں ذکر د خلور و مکرو نو دے۔ اول مکر د عامو بنجھو دے د زلیخا سرہ یہ طعن و ثیلو سرہ یہ ہفہ باندے۔ دویم مکر د زلیخا دے د بنجھو سرہ۔ دریم مکر د تھولو بنجھو دے د یوسف علیہ السلام سرہ۔

بِمَكْرِهِمْ أَرْسَلْتُ إِلَيْهِمْ

طعن د هغوی نو جواب ئے او کړلو په هغوی پسے

وَأَعْتَدْتُ لَهُمْ مَشْكَاتٍ

او تیار ئے کړو هغوی لږه ځای د تکیا کولو او ور ئے کړه

كُلٍّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمْ يَسْكِينُ

مړے یو ئے ته د هغوی نه چاره

وَقَالَتْ أَخْرِجْ عَلَيْهِمْ فَلَمَّا

او اوئیل ئے (د یوسف) ته راوځه دوی ته نو هر کله چه دوی

رَأَيْتَهُ أَكْبَرْتَهُ وَقَطَعْنَ

هغه اولین لو نو دیو لوی ئے او کتلو لږ په خاشت کښ) او زخمی کړل دوی

خلوړم مکر د دوی دے په مجبوره کولو د یوسف علیه السلام په جیل سره -

تفسیر :- پدے آیت کښ طعن د زنا تو دے په زلیخا باندے په لسو طریقو سره -

اول داچه د دے خاوند شته - دویم داچه خاوند ئے عزیز مصر دے - دریم داچه دے ښځه طلب کړیږی - څلورم داچه په طلب کښ ئے مبالغه او کوشش کړیږی - پنځم داچه طلب ئے د غلام ته کړیږی - شپږم داچه تصریح ئے کړیږی په وخت د طلب کښ د نفس د هغه - اووم محبت کول د هغه سره - اتم د محبت داخلیدل د زړه پر دے ته چه هغه ته شغف وائی - نهم داچه په غلطی کښ ده - اولسم داچه غلطی ئے واضحه ده -

قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ، شغف ، په اصل کښ پر دے د زړه ته وښیله شی یعنی محبت د یوسف علیه السلام د دے ښځه د زړه په پرده کښ داخل شویږی او دنده زړه ته رسیدل دے - دا د عشق اوجته مرتبه ده داسے مراتب د محبت ابن قیم په الجواب الکافی کښ لیکلی دی -

أَيُّ يَهُنَّ زَوْقَيْنِ حَاشَ لِلَّهِ مَا

للاسونه خیل او دوی اوئیل پاکی ده الله تعالی لره

هَذَا بَشَرًا لَّانْ هَذَا آيَاتُكَ

دا خو بشر نه دے، نه دے دا مکر ملک (قرینته)

كَرِيمٌ ۳۱ قَالَتْ قَدْ لَبِئْسَ الَّذِي

خرتمند دے - اوئیل دے بیخه نو دا هغه کس دے چه تاسو

۳۱ - پدے آیت کبس ذکر دے دفع کولو د زلیخا، طعن د زنا نوله د

خیل تخان ته - او بشکاره کول د خیل عذردی په معیت د هغه کبس -

قَلَمًا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ، مکر په دے وچه نه اوئیل چه دوی دا خبره

ذریعه گرخوله د پاره د بد نائی د یوسف علیه السلام یا د زلیخا یا د دے

وچه ته چه دا غیبت وؤ او غیبت هم پت وی پشان د مکر کولو -

وَأَخْتَدَّتْ لَهَا مَكْرًا، مراد د دینه تکیا کانه او بالختوته دی یا

مراد ترینه خوراک دے چه په حالت د تکیه کبس خوری او د دینه

په حدیث د رسول الله صلی الله علیه وسلم کبس ضمناً منع راغله ده

یعنی نبی صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی چه زه په تکیه لگولو سره

خوراک نه گوم - بل قول دا دے چه متکاء هر هغه خوراک ته وئیل

شي چه په چا په پانده پر پکوله کیږی -

سَكِينًا، په چهره باندے خوراک کول د هغه زمانه ته د یب کنړه

کیدلو -

أَكْبَرُ نَأً، یعنی هیبت زده شولے د هغه د ظاهری حسن او جمال

ته سره د حسن د نبوت او خاشته اخلاقو ته او حدیث صحیح

کبس راغلی دی چه یوسف علیه السلام لره شطرنیم حسن

ورکړے شولے وؤ -

وَقَطَعْنَ أَيُّ يَهُنَّ، مراد د قطع ته زحی کول دی په وجه د

حیرانیدلو د دوی حسن د یوسف علیه السلام ته، یا معنی حقیقی

مراد ده -

لَمُنِّي فِيهِ طَوْلَقَدْ رَأَوْهُ

زہ ملا متہ کولم ددہ پہ بارہ کیں، او یقیناً ما ددہ غول کول

عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ طَوْلِينِ لَمْ

پہ بارہ د نفس ددہ کیں نو دہ خان ساتلے دے (زمانہ)، او کہ او نہ کرو

يَفْعَلُ مَا أَمْرُهُ لِيَسْجَنَ وَلِيَكُونَا

دہ ہفہ کارچہ زہ ورتہ حکم کوم نو خامخا جیل تہ بہ دنہہ کپیشی او شہ بہ دے

مِّنَ الصَّغِيرِينَ ۝ قَالَ رَبِّ السِّجْنِ

د بے عز تو نہ ۔ او تیل یوسف اے رہہ جیل

وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ ۝ دَا كَلِمَةً حَادِثًا اسْتَعْمَالِي دِي، پہ وخت د تعجب

کیں پہ معنی د سبحان اللہ او معاذ اللہ سرہ دا دلیل دے چہ دوی

د اللہ تعالیٰ پاکوالے متلو او حاش دلہہ مصدر دے پہ معنی د لے

والی او مراد ترینہ پاکوالے دے ۔

إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ۝ دَا تشبیہ ورکول پہ پاکدامنی کیں

دی یعنی چہ د ملائکہ کو پشان پاک دے ۔ یا دا تشبیہ پہ حسن کیں

دہ اگرچہ ملائکہ دوی نہ دی لیدی لیکن مشہور دی ملائکہ

پہ حسن کیں لکہ چہ شیطان مشہور دے پہ بہ شکل کیں ۔

۳۲۔ پد نے آیت کیں اول ملامت کول د زلیخا دی زنا نولہ

پہ بدل د هغوی د لعن کیں او بیا تصریح د زلیخا پہ عصمت

د یوسف علیہ السلام باندے او بیا دباؤ کول دی پہ ہفہ

بات دے پہ قید کولو او دلیل کولو سرہ دپارہ د خیل مقصد

حاصلولو ۔

فَاسْتَعْصَمَ ۝ س او تا د دیرے مبالغہ دی پہ عصمت کیں ۔

مِّنَ الصَّغِيرِينَ ۝ اشارہ دہ چہ جیل کیں بہ ددہ ہیخ لحاظ

نشہ کید لے د وجہ د دینہ چہ زما غلام دے بلکہ دلیل بہ

کرے شہ ۔

أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا بَدَّ عَوْنِي إِلَيْهِ

زیات خویش دے ماتہ دھتہ کار نہ چہ دا بیٹہ ما بلی حق تہ

وَالَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَ هُنَّ

او کہ تازما وانہ رول ددوی مکرونہ

أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾

کور بہ شم دوی تہ او شم بہ د نا پوہہ خلقو تہ

فَأَسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ

تو قبولہ کرہ ددہ دعا رب ددہ نواوگر خوڈے ددہ تہ

۳۳۔ پہ دے آیت کیں ذکر د غورہ کولو دے دیوسف علیہ السلام قید سرہ دیارہ دے کیں کید لو دے زنا نو تہ او احتیاج پیش کول دی اللہ تعالیٰ تہ دگناہ نہ پہ بچ کیں لو کیں۔
او کیں ہن، کیں اشارہ دہ چہ دغاہ تلو زنا نو دیوسف علیہ السلام نہ مطالبہ کرے وہ دتخان دیارہ یاسفارشے کرے وڈ دزلیخا دیارہ۔
جیل ہے ددے وچ نہ خویش کپلو چہ معلومہ شوہ چہ ددے گناہ نہ دے کیں لو بلہ لار نشتہ بغیر د جیل نہ او دا عادت دصالحیتو دے چہ مصیبت غورہ کوی پہ مقابلہ د معصیت کیں، بیا ہر کلاہ چہ جیل ہم کافی تہ دے دے کیں لو دیارہ بغیر دمدد د اللہ تعالیٰ نہ ددے وچ نہ ہے اوئیل وَالَا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَ هُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ۔

فائدہ:- ددے آیت تہ معلومہ شوہ چہ کلاہ یوانسان مبتلی شی پہ مصیبت او پہ معصیت سرہ نولازم دہ چہ مصیبت غورہ کری پہ مقابلہ د معصیت کیں۔

كَيْدَ هُنَّ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝۲۴

مکر د مغوی، یقیناً اللہ تعالیٰ مرخہ آوری او یہ مرخہ پوہہ دے۔

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوْا

بیا مغوی تہ ردا مصلحت) ہنگارہ شور و ستو د لیلو

الْآيَاتِ لَيْسَ جُنَّتْهُ حَتَّىٰ حِينٍ ۝۲۵

د دلیلو تو د پاکدامنی د حقہ نہ چہ دے جیل تہ واپوری ترخہ وخت ہوتا۔

۲۴۔ یہ دے آیت کہیں ذکر د قبولیت د دعا د یوسف علیہ السلام دے یہ بیچ کولو سرہ د مکر د زنا تو نہ۔

فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَ هُنَّ، د دینہ معلومہ شوہ چہ مقصد د ہفہ د جیل نہ د گناہ نہ۔ بچ کیوں وؤ۔

۲۵۔ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ، د دے فاعل پت دے یعنی الرا۱۔ لَيْسَ جُنَّتْهُ، د ہفہ تفسیر دے۔

الْآيَاتِ، تہ مراد دلیلو تہ او علامات د عصمت د یوسف علیہ السلام دی چہ ہفہ مخکین بیان شول۔ اول معاذ اللہ و ثیل، دویم تیختہ کول دروازے تہ، دریم قمیص شلیدل د شا د طرف تہ، خلورم فیصلہ کول د شاہد، پنجم اقرار د عزیز مصر، شپہم اقرار د زلیخا د تہولو زنا تو یہ بچ کہیں، اووم د دعا د یوسف علیہ السلام۔

یہ دے دے مِّنْ بَعْدِ مَا رَأَوْا الْآيَاتِ، کہیں اشارہ دہ جیل تہ لیلو د یوسف علیہ السلام د پارہ د پتولو د دے واقعے وؤ۔ تہ د وچہ د دے نہ چہ ہفہ خہ جرم صادر شوکے وؤ اونہ متهم وؤ یہ جرم سرہ۔

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيْنِ ط قَالَ

او ورنوئل ددہ پہ وخت کنیں جیل تہ دودہ زلسی رخن متکاران، اوئیل

أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرِنِي آعَصِرُ خَمْراً

یو د هغوی تہ یقیناً ما خان لید لو خوب کنیں چہ د انگورو نہ شراب پچوروم

وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرِنِي آحْمِلُ

او اوئیل بل تن یقیناً ما خان لید لو خوب کنیں چہ او چتوم

فَوْقَ رَأْسِي خَبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ

پہ سر باندے دودہ خوری ماردخان

مِنْهُ ط نَبِيئًا بَنًا وَيُلَهِ إِبْنًا شَرًّا

د هغے تہ، خبر را کرہ مونیو تہ پہ تعبیر ددے خوب یقیناً مونیو وینو تالو

مِنَ الْمُحْسِنِينَ ۳۶ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا

دنبہ کار کو نکو تہ۔ اوئیل یوسف علیہ السلام تہ پہ راحی تاسو تہ

مَا ۱۔ ددے آیت تہ د یوسف علیہ السلام د واقعہ پنجم مقام دے

تر بشک پورے۔

خلاصہ :- پہ دے کنیں ذکر دے د حال د یوسف علیہ السلام پہ جیل

کنیں او دعوت د هغه رسالت تہ پہ معجزہ بنکارہ گولو سرہ او

دعوت توحید تہ پہ رد د شرک سرہ تفصیلاً بیا بیان د تعبیر د

خوب د ملگرو دے۔

تفسیر :- پدے آیت کنیں ذکر د دوؤ خادمانو د بادشاہ دے چہ جیل

تہ داخل شو یوؤ او ددے تہ دا ہم معلومہ شوہ چہ جیل والاد

قسمہ دی۔ اول قسم هغه چہ جرم کے کرے وی۔ دویم قسم هغه چہ

پہ هغه باندے تهمت د جرم وی۔ دریم قسم هغه چہ نہ پرے

تهمت وی او تہ جرم وی صرف ظلماً قید کرے شوے وی۔ داول

مثال نانباتی د بادشاہ وؤ او مثال د دویم قسم ساقی د بادشاہ وؤ

طَعَامٌ تَرْزُقْنَاهُ إِلَّا تَشَاءُ كَمَا

خوراک چه درکیدی بشی د خوراک د پاره مگر زه به تاسو

يَتَأْوِيلُهُ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ط

د هغه د حقیقت نه خبر کړم مخکې د راتللو د هغه نه تاسو ته ،

ذَلِكَ مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ط اِشْي

دا تاسو ته چه وایم د هغه وچه نه دی چه رب زما ماته خوله دی، یقیناً زه

شَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يَوْمُ لَهُمْ

جدا یم د هغه قوم ته چه ایمان نه لری

بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ۳۷

په الله تعالى او دوی د آخرت نه منکر دی -

او مثال د دریم قسم یوسف علیه السلام وؤ -

قَتْلَيْنَ ، دا دواړه پدې بد نام شوی وؤ چه دوی د بادشاه د قتل
د پاره په خوراک یا خنکاک کښ بادشاه ته زه راچولې دی نو دواړه
په حوالات کښ واچول او د دوی مقدمه شروع وه چه معلومه شې
چه کوم یو مجرم دے -

قَالَ أَحَدُ هُمَا إِنِّي أَرَأَيْتُ ظَاهِرَةً دَادَةً چه دوی دا خوبونه په
حقیقت کښ لیدلې وؤ -

إِنَّا شَرَكْنَا مِنَ الْمُحْسِنِينَ ، دا صفت د هغه په ملا کښ تیر شولې
دے او دا دلیل پدې خبره چه یوسف علیه السلام مشهور وؤ په
جیل کښ په شو اخلاقو سره او پدیکښ اشاره ده چه تعبیر د خوب
د هغه چانه طلب کول پکار دی چه صالح او هوښیار وی -

۳۷ - پدې آیت کښ بیان د معجزې د یوسف علیه السلام دے
چه هغه خبر ورکول دی د بعضو مغیباتو ته په سبب د تعلیم د الله
تعالی سره په دلیل د دے قول سره مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ، او دا
تعلیم وحی ده بیا په آیت کښ اظهار د عقیدې د یوسف علیه السلام

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي ابْرَٰهِيْمَ

اور ذہ تابع یم ذہ دین ذہ مشرانو خیلو چہ ابراہیم

وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ مَا كَانَ لَنَا

او اسحاق او یعقوب علیہم السلام دی، جائز نہ دی مونیر لہ

أَنْ نُّشْرِكَ بِٱللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ

چہ شریک کرو ذہ اللہ تعالیٰ سرہ، چہ شے، دا (توحید)

مِنْ فَضْلِ ٱللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ

فضل ذہ اللہ تعالیٰ دے یہ مونیر باندے اور یہ خلقو باندے

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿۳۸﴾

لیکن ویر خلق احسان ذہ اللہ تعالیٰ نہ متی۔

دے یہ براءت ذہ ہغہ سرہ ذہ مشرکانو نہ، چہ ہغہ مصر والا وڈ
پداغہ وخت کیں۔

إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ، ذہ ترک نہ مراد عراض او براءت کول
دی داسے نہ چہ مخکین دے یہ ہغہ دین کیں وڈ او بیا یے

پریخود لو حکم چہ انبیاء علیہم السلام ہر وخت معصوم وی۔
۳۸۔ او پدے آیت کیں اظہار ذہ یوسف علیہ السلام دے ملت

خیل لہہ اجمالاً پدے لفظ سرہ چہ مِلَّةَ آبَائِي ابْرَٰهِيْمَ
وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ، او دادے وارہ انبیاء یہ ہغہ وخت کیں

شام، فلسطین، مصر، عرب کیں مشہور وڈ یہ دین ذہ حنیفیت
سرہ او دا دلیل دے چہ اتباع ذہ اباؤ رچہ انبیاء دی، یہ دلیل

کیں پیش کول پکار دی او تفصیلاً پدے لفظ سرہ مَا كَانَ
لَنَا أَنْ نُّشْرِكَ بِٱللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ، او دا دلیل دے پدے خبرہ

چہ توحید، دین ذہ تولو انبیاء علیہم السلام دے۔
مِنْ شَيْءٍ، پدے لفظ کیں ویر تعمیم دے حکم چہ لفظ شئی

يَصْحَابِي السِّجْنِ ءَارِبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ

اے ملگرو یہ جیل کس آیا د بندگی حقداران چہ جدا جدا وی

خَيْرٌ أَمِ اللَّهِ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

نبیہ دی د پاره د بندگی او کہ اللہ تعالیٰ چہ یو دے او زور آور دے ۔

عام دے او یہ سیاق د نفی کس دے نور عموم غواری او حرف
د من هم د تاکید د عموم د پاره دے نو دا شامل دے بتا نو،
اونو، گتو، دربارونو، اولیاؤ، پیرانو، قبرونو، ملائکو او
پیریانو تولو تہ ۔

وَعَلَى النَّاسِ، یعنی تعلیم د توحید د اللہ تعالیٰ تولو انسانو تہ
کریں دے یہ فطرت پیدا کولو سرہ یا یہ دعوت د انبیاء علیہم
السلام سرہ ۔

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ، لویہ ناشکری شرک کول دی۔
۳۹۔ روستو د تمہید تہ دعوت ورکوی جیل والو تہ ۔

يَصْحَابِي السِّجْنِ، پدے لفظ کس شفقت او نری دہ یعنی
زہ ستاسو د ملگرتیا حق ادا کوم۔ یہ لفظ د سجن کس اشارہ
دہ چہ صرف د جیل ملگری یے وو د دین ملگری نہ وو او
ابوبکر رضی اللہ عنہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم سرہ یہ دین
کس ملگری وو د دے وجہ نہ یے یہ سورۃ توبہ سکا آیت کس
وٹیلے دی لصاحیاء او فی الغار یے متکس ذکر کرے دے نو قول
د شیعہ کا تو باطل دے چہ حقوی لصاحیہ قیاس کوی یہ یصاحبی
السجن باندے او وائی چہ پدیگن ہیخ غورہ والے د ابوبکر رضی
اللہ عنہ نشہ (خذ لهما اللہ تعالیٰ) یصاحبی السجن صاحبین تشنیہ
دہ توبہ یاء "د متکلم" د ثقل د وجہ نہ حذف دہ۔ پس آیت
کس رد دے یہ شرک د ربوبیت باندے یہ طریقہ د الزام د
حجت ۔

مُتَفَرِّقُونَ، یو معنی دادہ چہ د جدا جدا حاجتو نو د پاره مقرر کرے
شوی دی۔

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَّا أَسْمَاءُ

تاسو بندگی نہ کوئی سوا ذہ اللہ تعالیٰ نہ مگر ذہ اسمے نومونو

سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ

چہ اپنے دی ہفہ تاسو او مشرانو ستاسو

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ

نہ دے را یبرے اللہ تعالیٰ پدے بانڈے ہیغ دلیل

إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا

نہ دے واک اختیار مگر صرف ذہ اللہ تعالیٰ دے حکم ہے کرید چہ بندگی بہ نہ کوئی

إِلَّا آيَاتُهُ ذَلِكِ السِّبْطُ الْقِيمُ

بغیر ذہفہ نہ ذیل چا دا دین پوٹ دے ر یہ دیلونو سرہ

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٠﴾

لیکن دیر خلق نہ پوہیری

دویمہ معنی دادہ چہ ذہوی یہ مرتبوتیں فرق دے یہ نیز ذہ
مشرکانو۔

مخبر، تہ مراد دادے چہ ذہ استحقاق ذہ عبادت اور ربوبیت ذہ پارہ
لا تائق دے۔

أَلْوَحِيدُ، یوہ معنی دادہ چہ یہ ذات اوصفا تو کتب یو دے
مثال او شبیہ نظیر ہے نشہ۔ دویمہ معنی دادہ چہ یو اے
حقدار ذہ بندگی دے۔

أَلْفَهَامُ، یہ هرچا او یہ هرکار باندے نور آور دے او نور معبودان
تول عاجز دی۔

مثلاً هرکله چہ توحید ذہ ربوبیت مستلزم دے توحید ذہ الوهیت
لرہ نویدے آیت کتب تفصیلاً رد دے یہ شرک فی العبادۃ او
یہ شرک فی الحکم باندے او مراد ذہ اسماء نہ ہفہ اسماء ہے

يَصَاحِبِيَ السَّجْنَ أَمَّا أَحَدُكُمَا

اے ملگر د جیل ہر چہ ستا سودا یوتن دے رنج بہ تھی

فَيَسْقِي رَبَّكَ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ

نوحیکوی یہ پہ مولا خیل باندے شراب او ہر چہ دابن دے

فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ

تو دے پہ پھانسی کھیتی نو خوری پہ مارغان د دہ د کپڑی تہ ،

قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ

فیصلہ کرے شویدہ رد مخکین تہ د دغہ کار چہ تا سود ہق یہ بارہ کین

صفتی دی چہ مشرکا نو مشہور کری دی خیل معبودان پہ
ہقہ سرہ لکہ مشکل کشا او غوث اعظم او د پادو ذمہ وار
وغیرہ او داسے پہ سورۃ اعراف مک کین ذکر کری دی او پہ
ہقہ کین لفظ د نزل دے

مَا أُنْزِلَ إِلَيْهَا مِنْ سُلْطٰنٍ ، نو پہ لفظ د ما نزل او د ما نزل
کین اشارہ دہ چہ کومہ وحی اللہ تعالیٰ پہ یوحنا رالیریلے دہ او
یا یے لبرہ لبرہ رالیریلے دہ ، نو پہ ہقہ دواہو کین دلیل نشتہ
مشرکا نو لبرہ او داسے پہ سورۃ نجم سلا کین ہم شتہ۔

إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ ، حکم دہ قسما دے حکم تکوینی یعنی نظام
د عالم چلول او تصرف کول۔

دویم حکم تشریعی حکمونہ د عباداتو او امر و نہی او حلال
او حرام جوہول نو د دے دواہو قسمونو اختیار صرف د اللہ
تعالیٰ سرہ دے امر پہ معنی د حکم کولودے یا مراد
امر بالتوحید او حاصل د توحید الا تعبدوا ..... آہ دے۔

تَسْتَفْتِينَ ﴿۴۱﴾ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ

تپوسو ته کول - او اوئیل یوسف هغه یو تن ته چاه پوهه وؤ

أَنَّكَ تَاجِرٌ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ

یوسف چاه دے په ییم کیږی د دے دواړو ته یاد کړه زما دا حالات په وړاندے

رَبِّكَ زَفَا نُسَاءُ الشَّيْطَانِ ذِكْرَ رَبِّهِ

د مولی خپل ، نو هیر کړه د هغه نه شیطان یاداشت وړ کول مولی خپل ته

فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿۴۲﴾

نو حصار شو یوسف په جیل کیش خو کاله -

مک: - پدے قصه کیش احسن طریقہ د دعوت ذکر شویده چاه هر کله دغه کسانو د خپل مقصد د پاره یوسف علیه السلام ته رجوع او کړه او حاجت مند شول نو یوسف علیه السلام ورته اول د توحید او رسالت دعوت وړ کړو او پس د بیان د توحید او رسالت نه بیان د تعبیر د خوب د ملګرو د یوسف علیه السلام دے چاه په هغه کیش د یو نجات ذکر دے ، اوئیل سزا ، او په لفظ د قَضَى الْأَمْرِ ، کیش اشاره ده چاه دا تعبیر د طرف د الله تعالی ته یقینی دے نو په خوب کیش لیدل د سردیاسه مارغان د وډی خوری د دے تعبیر دا شو چاه د هغه د سر مارغه خوری او خوب اکثر د تمثیل تو ته وی -

مک: - پدے آیت کیش بیان د دے خبر دے دے چاه یوسف علیه السلام یوه ذمه واری او سپارله هغه کیش ته چاه نجات موندونکے وؤ هغه ذمه واری دا وه چاه زما د دین او زما حال ته چاه د هغه نه خبر شوے بادشاه ته ا ورسوه -

او مقصد پد یکش تبلیغ د دین توحید وؤ بادشاه ته ، لیکن شیطان د هغه ملګری نه تبلیغ د مسئلے او بیان د حال د یوسف علیه السلام هیر کړو - او د اسبب شو د دے چاه

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ

او اوٹیل بادشاہ یقیناً مالیدے رہے خوب کنیں) اووہ

بَقَرَاتٍ يَسْمَانُ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعَ

خوارکاتے خربے چہ خوری مٹے لہ اووہ

عَجَافٍ وَ سَبْعَ سَنَابِلٍ خُضِرَ

تپے او اووہ وئی شنہ

وَ آخَرَ يَبْسُطُ يَأْكُلُهَا السَّمَلُ

او نور راوہ) اوچ شوی، اے دربار والو

أَفْتَوْنِي فِي رُءْيَايَ إِن كُنْتُمْ

تعبیر را کرئ ماته زما دے خوب کہ یئی تاسو

یوسف علیہ السلام پہ جیل کنیں دیرہ مودہ تیرہ کرہ، او پہ
ہغہ مودہ کنیں اختلاف دے د مفسرینو چہ اووہ کالہ یا دولس
کالہ او یا خوارس کالہ و۔

لَئِنْ مِی طَلَعَتْ آفَاقٌ مِنْهُمَا، ضمیر د ظن راجع دے
ساقی تہ یا راجع دے یوسف علیہ السلام تہ او ظن پہ معنی
د یقین دے حکمہ چہ تعبیر د نبی پہ وحی سرہ وی۔

أَذْكَرُنِي عِنْدَ رَبِّكَ، مراد د دینہ د جیل بتول حالت دے
چہ پہ ہغہ کنیں معجزہ او توحید بتول داخل دی۔

فَأَتَتْهُ الشُّطْرُ ذَكَرَ رَبِّهِ، صحیح دادہ چہ ضمیر راجع دے
ساقی تہ پہ قرینہ د واذ ذکر بعد اَمَّا وھا کنیں۔

لِسَّرْعَىٰ تَعْبِيرُونَ ﴿۴۳﴾ قَالُوا أَضْغَاتٌ

د خوب تعبیر وینستونکی ۔ مغوی اوئیل دا کہ و د

أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ

خوبونہ دی او مونہ نہ یو پہ تعبیر د داسے خوبونو

بَعْلَمِينَ ﴿۴۴﴾ وَقَالَ الَّذِي نَجَا

بومیدونکی ۔ او اوئیل هغه تن چہ جیل نہ و تلے وڈ

سک ۔ د دے آیت نہ شیرم مقام دے تر آیت سک پورے ۔

خلاصہ :- پدے مقام کن بیان د خوب د بادشاہ دے ۔ بیا عجز
د نور و خلق دے د هغه د تعبیر نہ ، او تعبیر د یوسف علیہ السلام
دے د هغه خوب سرہ د تدبیر بیا تولو نہ ۔ بیا اظہار د پاکدامنی
د یوسف علیہ السلام دے پہ اقرار د بتلو زنا نو او پہ اقرار
د زینحہ د بادشاہ پہ وراثت دے بیا و تل د هغه دی د جیل نہ او
مقرر کول دی د بادشاہ هغه سرہ پہ انتظام د خزانہ مصر ،
سرہ د عزت نہ ۔

تفسیر :- پدے آیت کن تفصیل د خوب د بادشاہ دے او
تعبیر طلب کول دی د خیل مشورے والو نہ ۔ او هر کله چہ
تعلق د قحط د غلو او غار و سرہ وی د دے و ج نہ پہ
دے خوب کن بادشاہ دا دوا رہ خیر و نہ اولیدل ۔

تَعْبِيرُونَ ، تعبیر تفسیر د خوب نہ وئیلے شی گویا چہ د ظاہر
نہ یاطن نہ عبور کیری او تاویل عام دے ۔

سک :- پدے آیت کن بیان د عجز د اهل شوری دے د تعبیر
د خوب نہ او تسلی و رکول دی بادشاہ نہ چہ ستا خوب تعبیر
نہ محتاج نہ دے ، شکہ چہ کہ و د خوب دے ۔

أَضْغَاتٌ ، جمع د ضغت دہ هغه پن د خشاک نہ وئیلے شی
چہ کہ و د لڑکی راجہ او شنہ پکن موجود وی نو کہ و د
خوب نہ هم وئیلے شی ۔

مِنْهُمَا وَادْكُرْ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا

دَھوہ دوو تہ او پیاد پئے کرہ روستو دَخہ مودے تہ تہ پہ

أَنْبِئُكُمْ بِثَأْرِ يُوسُفَ فَإِنْ رَأَيْتُمْ بِرَسُولٍ

تاسو خبر ڪريو ۽ پوءِ تعبير دے دے خوب سمجھو ٿا اهو لکيو آهي۔

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا

اے یوسف اے دیر رشتہ منیہ تعبیر را کہ ہونو تہ

فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ

پہ بارہ د اوڈ خواہا تو خربو کش چہ خوری هفت لره

سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعٌ سُنْبُلَاتٍ خَضِرٌ

اووه	تپ	او	اووه	اوکی	شنه
------	----	----	------	------	-----

وَأَخْرَجَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَرْجِعْ إِلَى النَّاسِ

او نور اوچ دیارہ دے چہ واپس لارشم خلقوتہ

لَا خَلَامَ، بَاطِلِ خَوْبُونَه يَا عَامِ خَوْبُونَه مُرَادِ دِي-اللَّهُ تَعَالَى دَعَا خَلَقَ

عاجز کرل د تعبیر د خوب د باد ثناء تہ د پیار د دے چہ دوی
رجوع او کری یوسف علیہ السلام تہ ۔

۴۴ :- پیر نے آیت کتب ذکر دہنہ سباق دے چاہ پیغام دیوسف
علیہ السلام نے ہد کے وڈ او اوس ورنہ وریاد شو تو

ارادہ ہے اوکھڑا چہ ذہنہ ملاقات پخیلہ اوکھڑی او تعبیر تری

طلب لہری دَدے وچ نہ فارسلون، سرہ یے جاکے اور
طرف دَ یوسف علیہ السلام ذکر نہ کرو دَ پیارہ دَدے چاہ

بیل شوک اوتہ لیبری۔

لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ

دے دے دپارہ چہ ہفوی پوہہ شی ۔ اوتیل یوسف کروندہ بہ کوئی

سَبْعَ سِنِينَ دَابَّاءَ فَمَا حَصَدْتُمْ

اووہ کالہ پورلہ پسے نو ہفہ چہ نو کری تاسو

فَنَرَوْهُ فِي سُنْبُلَةٍ إِلَّا قَلِيلًا

نوپر پور دی ہفہ بہ وگو خپو کیں مگر لہ

مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿۳۷﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ

د ہفہ چہ خوری تاسو ۔ بیا بہ راشی روستو

ذَلِكَ سَبْعُ مِثْقَالٍ أَثْقَالٍ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ

د دیتہ اووہ کالو نہ سخت او بہ خوری ہفہ (رغلہ) چہ تاسو مچکس بیج کوئی

سَبْعَ مِثْقَالٍ أَثْقَالٍ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ

دے دے پند آیت کیں پیش کول د ساقی دی خوب د بادشاہ یوسف

علیہ السلام تہ دپارہ د تعبیر ۔ اولفظ د الصبیح ، دلیل دے بہ

دے باندے چہ دے ساقی یوسف علیہ السلام صادق موندے

وَوَدَّ

يَعْلَمُونَ ، چہ پوہہ شی بہ تعبیر د خوب یا پوہہ شی بہ مرتبہ

د یوسف علیہ السلام باندے ۔

سَبْعَ مِثْقَالٍ أَثْقَالٍ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ

سُنْبُلَةٍ خُضْرٍ دے سرہ د تعلیم د تن بیر نہ او دا نبوی تعبیر دے

او حسن خلق د یوسف علیہ السلام دادے چہ دغہ سری تہ یے

ہیش ملا متیا ورنکرلہ ۔

تَزْرَعُونَ ، دا خبر بہ معنی د امر دے ۔

دَابَّاءَ ، داب عادت تہ وٹیلے شی یعنی نور کالہ چہ خہ رنگہ کروندہ

کوئی پورلہ پسے نو اووہ کالہ نور و ہم داسے او کری ۔ او بہ وگو

کیں پر بخود دپارہ دے چہ چینجوا و مرغو وغیرہ نہ بیج

پاتے شی ۔

لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَحْصُونَ ﴿٢٨﴾

ہفت لکھ مگر بڑے دھڑے نہ چاہے تاسو تخم دپارہ ساتی ۔

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ

بیا بہ ناشی دوستو ددینہ داسے کال چاہے ہفت کبش بہ

يَغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٢٩﴾

بارانوتہ اوشی پہ خلقو بانداے اوپہ ہفت کبش بہ میوے تچور وٹی ۔

۲۸۔۔۔ پس یکبش بیان د تعبیر د سبب رجحاف و آخر بیست دے ۔

یا گھٹن ، فنا کول مراد دی اونسبت د اکل کلوتوتہ پہ طریقہ د توسیع د کلام دے اودیتہ عجاز ہم وٹیلے کیبری ۔

فائدہ :- دا واقعہ دلالت کوی پدے خیرہ چاہ خوب لیدل د کافر ہم ریختے کیدے شی او دے خوب پہ صداقت کبش معجزہ د یوسف علیہ السلام دے ۔

تَحْصُونَ ، احصان بیچ ساتوتہ وٹیلے شی یعنی د آیتہ کال د تخم کرلو دپارہ بیچ اوساتی ۔

۲۹۔۔۔ پدے آیت کبش خیر ورکول دی د ہذا خیر چاہ تہ وڈ پہ خوب د بادشاہ کبش او پس یکبش دلیل دے پہ فضیلت او پہ نبوت د یوسف علیہ السلام ۔

وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ، عصیروتہ رجوس و بستل د انگورو وغیرہ تہ او د زیتون تہ او کوتزلو او شرشم تہ تیل و بستل ۔
يَغَاثُ ، مراد دے ہذا بارانوتہ دی چاہ پہ ہفت سرہ قحط ختمیری داسے باران تہ غیث وٹیلے شی ۔

وَقَالَ الْمَلِكُ اَتَتُونِي بِهِ فَلَمَّا

او اوٹیل بادشاہ داوئی ماتہ دتہ سرے نو هرکله چہ

جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلَىٰ رَبِّكَ

راغے استاذے اوٹیل هغه ز یوسف علیہ السلام، واپس شاه موی خیل ته

فَاَسْأَلْهُ مَا بَأْسَ النِّسْوَةِ الَّتِي

نو تیوس اوکره دهغه نه شه حال دے ده هغه زنانو

قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ اِنَّ رَبِّي يَكْفِي هُنَّ

چہ زخمی کرینوو هغوی لاسوته خیل، یقینا زمارب دهغوی به مکر بانده

عَلَيْمٌ ۝ قَالَ مَا خَطْبُكِ اِذَا رَاوُدُشَ

یوهه دے - اوٹیل بادشاہ (زناتوته) داخه واقعه ده ستاسو چہ مخلو تا سو

يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ

یوسف لره دهغه د نفس به باره کنس، دوی اوٹیل پاکی ده الله تعالی لره

منہ :- پس نے آیت کنس طلب کول د بادشاہ دی یوسف علیہ السلام لره

دیاره د ملاقات او دیاره د راویستلو د جیل ته لیکن یوسف علیہ السلام

شرط اولگوؤ به بادشاہ بانده د تحقیق کولو د تیرے شوع واقعه،

دیاره د دے چہ د بدنائی ته پاک شی مخکنس د شروع کولو د

دعوت نه خلقوته - او دا اجتهاد و د یوسف علیہ السلام - او موند

د نبی صلی الله علیه وسلم اجتهاد دا وچہ تلوار او کریشی به دعوت د

توحید کنس - نو د دے وجہ ته نبی کریم صلی الله علیه وسلم قرمائیلی وؤ

لَوْ كُنْتُ فِي السَّجْنِ مَا لَبِثْتُ يَوْسُفَ لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ رَكَه زه ایسار

دے به جیل کنس خومره موده چہ ایسار وؤ یوسف علیہ السلام نومابه

د داعی خبره قبوله کرے وے -

مَا بَأْسَ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ ، یعنی به شه وجہ سره دوی

خیل لاسونه زخمی کرے وؤ د داسه یحیو ذکریت حکه اوکروچہ دوی

مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ط قَالَتِ

نہ یو خبر شوئے موثر پہ ہوغہ باندے ذہیت نقصان، اوٹیل

امْرَأَةُ الْعَزِيزِ اِنَّ حَصْحَصَ

بیوے د عزیز اوس پہ دآلہ شو

الْحَقُّ زَانَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ

حق ماددہ غول کول پہ بارہ د نفس ددہ کنس

وَاِنَّكَ لَمِنَ الصّٰدِقِیْنَ ۝۴۱ ذٰلِكَ

او یقیناً دے د رشتینو نہ دے۔ (دالے حکلہ اقرار اوکرو)

لِيَعْلَمَ اَنِّي لَمْ اخْنُءْ بِاَلْغَيْبِ

چہ پوہہ شی دے چہ یقیناً ما ہیٹ نقصان ددہ پشی شا نہ دے کرے

وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخٰثِلِیْنَ ۝۴۲

او یقیناً اللہ تعالیٰ نہ کامیابوی مکر د خیانت کرو۔

پہ اصل کنس گواہانے دی پہ عصمت د یوسف علیہ السلام پہ قول د

زلیخا باندے چہ فاستعصم ۳۲ آیت دے او د گواہ نہ پکوس کول ضرورت دی

۳۵۔۔ پدے آیت کنس شہادت د زنا نو دے سرہ د زلیخا نہ پہ پاکدامنی د

یوسف علیہ السلام د بادشاہ پہ مخکنس۔

قَالَ مَا خَطْبُكَ ۖ خَطْبٌ وَاقِعٌ لَّيَّ شَيْ يَعْزِي بِهٖ تَا سُو باندے شاہ

باعث اوسبب وؤ چہ تاسو د یوسف علیہ السلام نہ مطالبہ کولہ۔

۳۵۔۔ دا ہم داخل دے پہ قول د زلیخا کنس او مراد یے دا دے چہ پہ

وخت د غائب والی د یوسف علیہ السلام کنس ما د ہوغہ پہ بارہ کنس

ہیٹ خیانت نہ دے کرے پہ بہتان وٹیلو سرہ او نہ پہ دروغہ سرہ

پہ ہوغہ باندے۔

وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخٰثِلِیْنَ ، دلیل دے پدے خبرہ چہ زلیخا

اقرار کوڈ لکے وہ پہ اللہ تعالیٰ لیکن شرک یے کوڈ۔

وَمَا أَيْرَىٰ نَفْسِي إِلَّا النَّفْسَ

او زہ د خیل خان پائی نہ وایم یقیناً نفس

لَا مَارَةَ إِلَّا السَّوَاءَ إِلَّا مَا رَحِمَ

دیر خودونکے د بھائی دے مگر ہفتہ شوک چہ رحم اوکری

رَبِّي إِلَّا رَحْمَتِي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۵۳﴾

رب زما پہ ہفتہ باندے، یقیناً رب زما بخندہ کوونکے رحم کوونکے دے۔

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أُنَاطُوكَ بِهٖ أَسْتَخْلِصُكَ

او اوٹیل بادشاہ راول ماتہ دے چہ خامس پے کرم دیار دکار

لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ

خان نو ہر گلہ چہ خبریہ اوکری دہفتہ سورہ اوٹیل بادشاہ یقیناً تہ

۵۳۔۔ داہم داخل دے پہ قول د زلیخا کتب۔

فائدہ عل :- بعضو مفسرینو دادواہ آیتونہ قول د یوسف علیہ السلام
گرخولے دی ۔ لیکن دا صحیح تہ دہ ٹککہ چہ یوسف علیہ السلام
تردغہ وختہ پورے د جیل تہ راولے تہ وؤ ۔ اوہم دارنگ ذکر
کریدی ابن کثیر او قرطبی او شیخ الاسلام ابن تیمیہ رحمہم اللہ
وغیرہ ۔

فائدہ عل :- پدے آیت کتب اشارہ دہ چہ نفس درے قسمہ دے پہ
اعتبار د صفا تو سورہ یعنی یو نفس دے او پہ درے صفتونو سورہ
تقسیم دے۔

اول قسم، امارہ یا سوء دے او دا صراحٹا ذکر دے ۔ او دویم قسم،
نفس لوامہ دے ہفتہ تہ اشارہ دہ پہ لفظ د غفور سورہ ۔ او دریم قسم،
نفس مطمئنہ دے ہفتہ تہ اشارہ دہ پہ لفظ د رحیم سورہ ۔

إِلَّا مَا، پہ معنی د من سورہ دے۔

رَحِيمٌ، مراد د رحمت تہ عصمت دے۔

الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ۝۵۴

دُن تہ نہ زمونہ پہ تیز لوے مرتبے والا . امانتدار ہے .

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ

اَوْتیل ہذا مقرر کردہ ماہیہ خزانو

الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ۝۵۵

دُز مے (د مصر) یقیناً زہ ساتونکے اوپوہہ یم رہہ تدا بیر باتدے

۵۴۔۔ پدے آیت کنس طلب کول د بادشاہ دی یوسف علیہ السلام
لرہ پہ دویم خل۔ لیکن ہر کلا چہ معلومہ شوہ بادشاہ تہ پاکدامنی
د یوسف علیہ السلام او علم او صبر د ہفہ نوزیات ہے کرو دالفظ
چہ اسْتَخْلَصْتُ لِنَفْسِي، دپارہ د عزت او اکرام د ہفہ۔ او ہر
کلا چہ ہفہ راعے او ورسرہ خبرے او شوے نو د ہفہ د خبر و تاثیر
او شو پہ بادشاہ باندے نو ہفہ ہے د تخان سرہ پہ اقتدار او مکانت کنس
شریک کرو۔

۵۵۔۔ پدے آیت کنس یوسف علیہ السلام تعین کرے دے د منصب
مناسب پس د ہفہ نہ چہ بادشاہ دہ تہ عام مکانت او سپارو او یوسف
علیہ السلام د تخان دپارہ د اول تہ طلب د مرتبے تہ دے کرے نو
پدے آیت سرہ دلیل نیول د ہفہ چا دپارہ صحیح نہ دی چہ د تخان
دپارہ اقتدار طلب کوی حکم چہ پہ صحیح حدیث سرہ ثابت دی
چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د طلب د امارت نہ منع
فرما تیل دہ۔

إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ، دا ذکر د علت دے دپارہ د تخصیص د منصب
دا تزکیہ د نفس نہ دہ حکم چہ اللہ تعالیٰ د تزکیہ د نفس نہ منع
فرما تیل دہ او کہ تزکیہ شی نو ہم انبیاء علیہم السلام دپارہ
جا تزدہ پہ قرینہ دے قول د اللہ تعالیٰ "هو اعلم بمن اتقى"
روستو د دینہ چہ فلا تزکوا انفسکم او دا پہ سورہ نجم مے کنس
راجی او بلہ وجہ دادہ چہ یہ ہر نبی باندے اصلاح او خیر خواہی
د خیل قوم واجب دہ نو ہفہ دے دے نہ کار د خزانو د ملک بخوہ کرو۔

وَكُنَّا لَكَ مَكْنًا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ

اور دھسے ورکھے وو مونہ یوسف (علیہ السلام) تہ یہ زمکہ کنس خائے

يَتَّبِعُوا أَمْنَهَا حَيْثُ يَشَاءُ تُصِيبُ

دیرہ پے نیولہ دھفے نہ چہ کوم خائے بہ پے خوبہ وہ ، رسوؤ مونہ

بِرَحْمَتِنَا مَنْ يَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ

خیل رحمت ہفہ چاتہ چہ اوخوارو او نہ بر باد وو مونہ

أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٤﴾ وَلَا جُرْأُولَ الْأُخْرَىٰ

بدلہ د خاستہ عمل کوڈ نکو - او خامغا بدلہ د آخرت

خَيْرٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا

غورہ دہ ہفہ چالہ چہ ایمان پے راہے وی او

۵۴۔ پدے آیت کنس ذکر د انعام د تمکین دے یہ یوسف علیہ

السلام باندے پس د صبر کولو د ہفہ نہ یہ مصیبتونو باتدے ۔

وَكُنَّا لَكَ، کنس تیر شوے نعمتونو تہ اشارہ دہ د کوئی او د جیل

نہ راوبستل او د بادشاہ پہ زہہ کنس د ہفہ عزت اچول ۔

مَكْنًا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ، پہ آیت سلا کنس د دے تمکین د پارہ

یو ذریعہ ذکر کھے وہ یعنی پہ کور د عزیز مصر کنس خائے

ورکول او پدے آیت کنس یہ زمکہ د مصر کنس تمکین مراد

دے د دے وج نہ ورپسے پے او فرمائیل ۔ يَتَّبِعُوا أَمْنَهَا حَيْثُ

يَشَاءُ، پدیکن عام بشارت دے ہفہ چاتہ چہ صبر او کپی پہ

مصیبتونو او خان بچ کپی د ناروا کارونو نہ ۔

يَشْقُونَ ۝ وَجَاءَ إِخْوَتَهُ يُوسُفَ

۱۲۹

تقوی لری - او را غل و روبرو د یوسف علیہ السلام

فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ

نو داخل شول هغه ته نو هغه او پیژندل او دوی

لَهُ مُنْكَرُونَ ۝ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ

هغه لره تا اشنا کنړونکی وو - او هر کله چه تیار کړو هغه دوی لره

بجَهَّازَهُمْ قَالَ اَتْتُونِي بِكُم

سامان د سفر د دوی او ټیل هغه راوړل ماته ورو ستاسو

مِنْ اَبْنَائِكُمْ اِلَّا تَرُونَ اَنِيْ اَوْ فِي

چه ستاسو د پلار ته دے آیا تا سونه کورئ چه نه پوره وړکوم

۱۳۰ - هر کله چه ذکر شو، انعام د نیوی په تیر شوی آیت کښ
نو ذکر یی کړو پدے آیت کښ اجر د آخرت د پاره د تزهید
فی الدنيا -

خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا، پدیکښ اشاره ده چه خیر د آخرت صرف په
ایمان او تقوی سره حاصلیږی او خیر د دنیا عام دے مو من او غیر
مو من دواړو د پاره دے -

قَائِلًا: محققینو مفسرینو لیکلی دی چه عزیز مصر مر شو
او یا د خپل منصب نه معزول کړل شو او د هغه په ځائے
یوسف علیہ السلام مقرر کړل شو او بادشاه د مصر ایمان راوړو -
او د زلیخا سره نکاح د یوسف علیہ السلام او د هغه د ویاړه
ځوانیدل ثابت نه دی په صحیح روایت سره -

۱۳۱ - د دے آیت ته اووم مقام دے تر آیت ۱۳۰ پورے -
خلاصه - پدیکښ ذکر د را تلو د ورو ترو د یوسف علیہ السلام
دے په اول ځل او سبب جوړول د یوسف علیہ السلام دی
دویم ځل را تلو ته په طلب کولو د ورو خپل چه نوم د

الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ

راشن او زه بنه میلستیا ورکوؤنکے یم۔ نو کله

لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ

تاسو را نه وستو هغه یرہ نو نشته ستاسو۔ راشن

هغه بتیامین وؤ۔ او په واپس کولو د قیمت د هغوی هغوی ته۔ او
بیا تعلیم د پلار دے خامو ته د طریق د دویم حل د تلبو د پاره د
دفع د ضرر۔

هر کله چه زمانه قحط شروع شوه او اثر د قحط کنعان ته اورسیدلو
او یوسف علیه السلام د غله لوی ستاک (د خیره) جمع کړی وؤ
او په مصر کښ یوسف علیه السلام په بنه تدبیر سره تقسیم د غله
شروع کړی وؤ او د یو شخص د پاره چه حاضر به وؤ یو کیل
غله په مناسب قیمت مقرر وه نو دا خبر یعقوب علیه السلام ته
اورسیدو نو هغه لس خامن را اولیرل۔

تفسیر:- په دے آیت کښ د هغوی راتلل ذکر دی او هر کله چه
په یوسف علیه السلام کښ فراست د نبوت موجود وؤ نو دوی
په او پیژندل۔ او د ورور ورو د یوسف فراست کم وؤ او دا په
په خیال کښ نه راتلل چه یوسف علیه السلام به دے مقام ته
رسیدلے وی نو دوی هغه او نه پیژندلو اگر چه هغه سره مخامخ
شوی وؤ۔

۵۹۔ هر کله چه دوی د یوسف علیه السلام نه د غائب ورور
د پاره چه هغه بتیامین وؤ حصه طلب کړه نو هغه ورته اوکیل
چه چونکه غائب ته حصه نه ملاولیری نو هغه ورور ستاسو
حاضر کړی او د هغه د حاضرولو ترغیب په ورکړو پدے جمله
سره آتی اَوْفِ الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ۔

مِنْ أَيْكُمْ، یعنی دوی ورته وکیل وؤ چه هغه زمونږه علاقې
ورور دے مور په زمونږه جدا ده۔

وَلَكِنْ جَهَّزْهُمْ بِجَهَّازِهِمْ، تجهیز، په اصل کښ د مسافر

عَنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ④۰ قَالُوا

زما سرہ او مہ نزدلے گیرئی زما وطن تہ - اوٹیل دوی

سَرَّارُودُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ④۱

یہ غلوی سرہ بہ پئے طلب کوؤ دپلار تہ او یقیناً موثر بہ دا کار کوؤ -

دپارہ سامان تیارول دی ددے وچ تہ د مری تیاری کولو تہ
تجهیز تکفین وٹیلے شی او تاوے چہ دپلار د کورہ رخصتیگی
هغه تہ سامان ورکولو تہ هم جهیز وٹیلے شی -

ملا - یہ دے آیت کنس هم ترغیب ورکول دی د هغه یہ
حاضرولو د ورور سرہ پنہ دیر تائید او تخویف سرہ - او هغه
دا دے چہ کہ تا سو دے حاضر نہ کرو تو تا سو بہ دروغترن
او دھوکہ مار ثابت شی نو دوبارہ یہ تا سو تہ هم غلہ ملاؤ
تہ شی - او تہ یہ دے ملک د مصر تہ راسخی -

فائده :- طلب کول د یوسف علیہ السلام خیل ورور بنیامین
سرہ او د هغه د حاضرولو او بیا د خان سرہ د ایسارولو
طریقے جوہول ، دا تتول یہ حکم د اللہ تعالیٰ سرہ وؤ
اگر چہ یعقوب علیہ السلام تہ یہ دے باندے تکلیف
رسیدلو -

ملا - یہ دے آیت کنس وعدہ د هغه ورور و ذکر دہ -
یہ بارہ د حاضرولو د بنیامین کنس د وچ د مجبورئی
تہ حکم چہ دوبارہ راشن نہ میلادویری -

سَرَّارُودُ ، سراودہ وٹیلے شی طلب کول یہ تدبیر او
خیل سرہ حکم چہ بغیر د تدبیر نہ پلار پئے دوی تہ
تہ حوالہ کوی -

وَقَالَ لِفَتَاتِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ

او اوٹیل یوسف خد متکارا نو تہ واپس دوی قیمت (ادا کریشوے)

فِي رَحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا

پہ سامان د دوی کنس د دے دپارہ چہ دوی ہے او پیڈنی

اِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ

کلاہ چہ دوی واپس لارہ لشی کورئی خپلو تہ شاید چہ دوی

يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ

واپس راشی - نو مر کلاہ چہ واپس اور سیدل دوی

۴۱۔ پہ دے آیت کنس ذکر دے د ہغہ طریقہ چہ یوسف علیہ السلام جوہ کرہ دپارہ د حاضر ولو د ورور خیل او ہغہ طریقہ داوہ چہ حکم ہے او کور خادمانو تہ چہ د دوی قیمت د دوی پہ سامان کنس واپس کیو دئی۔

لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا، د دے یو توجیہ دادہ چہ چونکہ کورئی د یعقوب علیہ السلام طعام بے پیسو نہ اخلی نو مر کلاہ چہ دا پیسے واپس کرے شوے او وینی نو پلار بہ دا تخامن دو یارہ مصر تہ رالیری د قیمت د واپس گولو دپارہ نو ضرور بہ خان سرہ بنیامین راولی۔

دویمہ توجیہ دادہ چہ یوسف علیہ السلام تہ پہ خہ ذریعہ معلومہ شوے وہ چہ پہ کور د یعقوب علیہ السلام کنس نورمال نشہ نو پہ دو یارہ راتلو قدرت تہ لری۔ نو یوسف علیہ السلام دا قیمت د احسان د وچہ نہ واپس کرور او دا قسم احسان حاکمانو سرہ د خپلو اتو محتاجانو سرہ جائز دے او امام بخاری د دے جواز دپارہ باب ذکر کریں دے چہ متولی او منتظم دا وقافو د خپلو اتو او دوستانو سرہ د وقف نہ امداد کو لے شی دا جائز دے۔ او د دے قیمت پہ پتہ واپس گولو کنس حکمت دا وچہ

أَبِيهِمْ قَالُوا يَا بَنَاتَا مُنِعَ مِنَّا

پلار خپل ته اوښل دوی اے زموږ پلار منع کړی شوی دے زموږ نه

الْكَيْلِ فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَانَا

راښن نو اولیږه زموږ سره زموږ ورور

نَكُنْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٤٣﴾

چه راښن راور او یقیناً موږ به دده حفاظت کوو -

قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا

اوښل ده آیا اعتبار او کړم به تاسو باندې دده په باره کښ مگر لکه چه

آمَنُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ط

اعتبار کړیو په تاسو دده د ورور په باره کښ د دینه مخکښ ،

يوسف عليه السلام ته معلومه وه چه کورنۍ د یعقوب عليه

السلام د ډیر شرافت د وجه ته دا یې عطیې نه قبلوی -

لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ، غایه ده د یعقوب نه د پاره -

۴۳- هرکله چه دوی پاره غله راولی ضروری وو او د بنیامین بوتللی

د هغه د پاره شرط وو ، نو د سامان پرانستلو نه وړاندې یې د

ورور مطالبه د پلار ته اوکړه او د هغه وجه یې ذکر کړله چه منع

منا الکیل او منع مشروطه وه په ورور نه راوستلو پورې -

نَكُنْ ، دا یې د دے وجه ته اوښل چه کین د بتولو یې مشروط

کړې وو په ورور حاضرولو پورې -

وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ، په دے کښ یې د پلار سره وعده اوکړه

د حفاظت دده -

فَاللَّهُ خَيْرٌ حَفِظًا م وَهُوَ أَرْحَمُ

اوالله تعالى ڏيڻه حفاظت ڪوڙڻ ۾ ڏيڻه اوھڻه زيات مھربان ڏيڻه

الرَّاحِمِينَ ﴿۴۳﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ

ڏنورو مھرباني ڪوڙڻ ڪونه . او مھربانه چھ دوي پراستل سامان تونھ خپل

وَجَدُوا بِضَاعَ عَتَمُرُودَ إِلَيْهِمْ

او موندلويي ڏيڻ خپل چھ واپس ڪري شوي وڙ دوي ته

قَالُوا يَا بَانَا مَا تَبِيعَ هَذِهِ بِضَاعَنَا

او وڻيل دوي اے پلاريه موننور ڇھ اوڻواريه يعني ننگواريه دان موننور ڏيڻه

رَدَّتْ إِلَيْنَا وَتَمِيرُ أَهْلَنَا وَ

واپس ڪريشويڏي موننور ته او غله به راڍو خپله ڪورئي ڏيڻه او

نَحْفَظُ أَخَانَا وَتَرَدُّدُ كَيْلٍ بَعِيرٍ

حفاظت به ڪوڙڻ ڏورور خپل او زيات به راورو بار ڏا وڻيل

۴۴:- مراد ڏيڻه آيت داد ڏيڻه چھ يعقوب عليه السلام ڏيڻه هغوي

مطالبه مجبوراً او منله ڏيڻه وڃي ڏيڻه ضرورت ڏيڻه ته يا ڏيڻه وڃي

ته چھ دغه وروندو ڏيڻه يوسف عليه السلام په شان حسن ڏيڻه

ورور سره ته ڪوڙڻ . او قياس ڏيڻه او ڪرو په تيره شوي واقعه

باندي چھ په باره ڏيڻه يوسف عليه السلام کين ما اعتماد ڪريوڙ

په تاسو باندي نو اوس هم هغسي اعتماد په تاسو ڪوم ليکن منگين

اے باور ڪري وڙ په حفاظت ستاسو او اوس په حفاظت ڏيڻه

الله تعالى اعتماد او باور ڪوم .

فَاللَّهُ خَيْرٌ حَفِظًا ، داپه مقابله ڏيڻه اٽال ڏيڻه لحفظون ، کين

ڏيڻه اوڻيل . وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ، داعت ڏيڻه ڏيڻه خير

ڏيڻه پاره .

ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ④۵ قَالَ لَنْ

دا راشن (پیمانہ) لبر دے - اوئیل یعقوب علیہ السلام ہیچرے

أَرْسَلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُوا

تہ لبرم دے تاسو سرہ تردے چہ راکرئی مائہ

مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ

پوخ لوظ د اللہ تعالیٰ پہ نوم چہ خامغابہ راولی دے مائہ

إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَسْنَا

مگر کہ راکر کرے شوئی تاسو رتوں نو هر کلا چہ دوی ورکم هفتا

مَوْثِقُهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ

لوظ پوخ اوئیل هغه اللہ تعالیٰ زمونبر پہ وینا

۴۵ :- هر کلا چہ دوی تہ تسلی حاصلہ شوه د پلار د طرف تہ نوسامان
یہ پراسستو اوقیت یہ بیا موند لو خوشحالی یہ بشارہ کرہ - اووے
وئیل چہ مائتبی ، د دے یوہ توجیہ دادہ چہ مونبر د دینہ زیات
احسان نہ غوار و حکم چہ مونبر لہ یہ غلہ پورہ راکریدہ اوقیت
یہ ہم واپس کریدے پہ دے توجیہ سرہ "ما" د استقہام
د تعجب دے -

دویمہ توجیہ دادہ چہ اے پلارہ مونبر ستاتہ نور قیمت
نہ غوار و دا واپس کرے شوقیم مونبر لہ کافی دے پہ دے
توجیہ سرہ "ما" د یارہ د نفی دے -

ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ، ذَلِكَ إِشَارَةٌ دہ کیل د دور تہ چہ دا پہ
بادشاہ بازرے آسان کار دے یا اشارہ دہ ہول راشن تہ
چہ دوی راولے دے او یسر پہ معنی د لبر سرہ دے -

وَكَيْلٌ ۝ وَقَالَ يَبْنِي لَكُمْ خُلُوعًا

ذمہ وار دے۔ او اوٹیل (پیلر) اے بچو زما مہ ورنوخی

مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَأَدْخُلُوا مِنْ

دروازے یوے نہ او ورنوخی د

أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي

دروازو مختلفو نہ ، او زہ نشم اوپے

عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ عَظِيمٍ

ستاسو نہ د اللہ تعالیٰ رد مصیبت نہ ہیغ شے ، نہ دے

الْحُكْمُ إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ

واک راختیاں مگر صرف د اللہ تعالیٰ لہ دے مایہ معہ باندے شان سپارے د

۵۴۔ مراد د دے آیت دادے چہ یعقوب علیہ السلام د خا منو نہ منع نہ دہ کرے بلکہ مضبوطہ وعدہ ہے طلب کرہ او حقوی ورسرہ ہم وعدہ او کرہ او دیارہ د تاکید یعقوب علیہ السلام دا کلمہ اوٹیلہ چہ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ۔

او إِلَّا أَنْ يَحْطَظَ بِكُمْ، کنس مطلب دادے چہ کہ تاسو ستول راگیر کرے شوئی یہ یوحادثہ کنس نو پرواہ نشتہ کہ بنیامین ستاسو سرہ گیر شی او چہ تاسو روغ او سالم یئی او صرف بنیامین راگیر کرے شی نو دا زہ نہ شم منلے۔ وَكِيلٌ، یہ صفت د اللہ تعالیٰ کنس معنی دادہ چہ ہغہ باندے توکل کید یشی یا یہ معنی د حافظ سرہ دے۔

مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ، یعنی یہ عہد کنس چہ قسم یہ نوم د اللہ تعالیٰ ذکر شی نو عہد یوخ شی دا ہے زیات تاکید د پیارہ اوٹیل۔

وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٤٤﴾

اوپر یہ ہفہ باندے دے خاص خان او سپاری خان سپارونگی ۔

۴۴۔ ہر کلمہ چہ ہقوی قصد او کرو دے سفر کو لو مصر تہ نو یخوب علیہ السلام ہقوی تہ ادب او طریقہ او خود لہ چہ دیوے دروازے نہ مہ دا خلیجی او دروازے نہ مراد دے بنار دروازے دی یا مراد تربتہ لارے دی۔ دے یو وجہ داوہ چہ پہ دوی باندے بد نظر او نہ لبری ٹکھ چہ دوی لوے جماعت وڈ او خالستہ ہیئت او شکل یے لرلو۔ او صبیح احادیث دلالت کوی پدے چہ نظر لیکیدل حق دی او پہ احادیثو کیں دے نظر بد دے دفع کو لو لپارہ رقیات او دموتہ او مختلف شرعی طریقہ ہم ذکر دی۔ لیکن دے دفع دے نظر دپارہ غیر شرعی طریقہ او توتکے کول منع دی۔ لکہ وشم زخاں لکول، او ابن قتیبہ او خازن ذکر کریدی چہ یہ وخت دے نظر کیں دے سترگو دے نظر تہ خہ زہریلی جراثیم لا اوچی پہ معیون دے نظر کرے شوی، باندے اولگی او دا توتل پہ قدرت دے اللہ تعالیٰ سرہ وی۔

او دویمہ وجہ دے تدبیر دا دہ چہ دوی لوے جماعت دے پہ دویم کرت مصر تہ راحی ہے نہ چہ مصر والاحسد او کوی چہ دے خلقو ز موتیر غلہ خلاصہ کرہ نو دفع دے حسد دپارہ دا تدبیر او خود لو۔

وَمَا أَخْبَرِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ، دا بشکارہ دلیل دے پدے خبرہ چہ انبیاء علیہم السلام دے ہیخ چانہ ضرر او مصیبت نہ شی دفع کو لے اگر چہ ژوندے وی نو نور اولیاء او بزرگان پہ پس دے مرگ نہ خہ رنگ دے چا امداد او کپیشی۔

إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ، حکم دواہ قسمہ دے یو حکم نکوینی یعنی تصرفات او اختیارات او دویم حکم تشریعی یعنی تحلیل او تحریم کول او شرع جوہول۔ دا دواہ پہ اللہ تعالیٰ پورے خاص دی پدے یکنس دے اللہ تعالیٰ سرہ ہیخوک شریک نشی جوہول۔

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ

او هر کله چه دوی ورنه توکل په هغه طریقچه چه امر کړیو و دویته

أَبَوْهُمْ مَا كَانُوا يَغْنَى عَنْهُمْ

اپلار خپل، نه وؤ هغه چه اړولې ولې د دوی نه

مِنْ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاجَةً

د الله تعالی رد مصیبت نه څه غږېز لیکن یو ارمان وؤ

فِي نَفْسٍ يَعْقُوبُ قَضَاهَا طَوَائِفَ

په زړه د یعقوب کښن چه پوره یې کړو، او یقیناً هغه

لَدُوْهُ عَلِمَ لَمَّا عَلَّمْنَاهُ وَلَكِنْ

د علم خاوند وؤ د دے وچه نه چه علم ورکړیو و مونږ هغه ته اولیکن

أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٨﴾ وَلَمَّا

دیر خلق نه، پوهیږی - او هر کله چه دوی

عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ، پدې آیت کښن د تدبیر نه وروسته امر د توکل

کړیږی ځکه دده چه توکل سره د استعمال د اسبابو دے او

د توکل د اسبابو سره هېڅ منافات نشته.

۴۸. پدې آیت کښن دلیل دے پدې خبره چه تدبیر د

انسان د تقدیر مقابله نشی کولې.

مَا كَانُوا يَغْنَى عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ، دا تصدیق دے د طرق

د الله تعالی نه د کلام د یعقوب علیه السلام چه وما اغنی عنکم

دے چه معلومه شی چه د هغه قول صرف تواضعانه وؤ بلکه

حقیقت وؤ.

وَأَنَّكَ لَدُوْهُ عَلِيمٌ، دلته مراد د علم ته دا دے چه په تدبیر

سره تقدیر نه دفع کیږی اگر چه تدبیر شرعی کول لازم

دی.

دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ ۖ أَوَىٰ إِلَيْهِ

ورنوتل یوسف تہ جدا پئے کرو دُخان سرہ

أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ

ورورخپل اوئیل ورتہ یوسف یقیناً زہ ستا وروریم نو مہ خفہ کیدہ

بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا

پہ ہقہ کارو نو چہ دوی پئے کوی - نو ہر کلہ

جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ

چہ تیار پئے کرو دوی لہ سامان د دوی نو کیخود پئے جام (لوہی)

إِلَّا حَاجَةً، د دینہ مخکین فعل پت دے اَظْهَرَ حَاجَةً اوروستو
قضاہا د ہقہ تفسیر دے -

لَا يَعْلَمُونَ، پد یکش ہقہ خالق مراد دی چہ اسباب او تدابیر
خپل مؤثر حقیقی کنہی -

۴۹: د دے حالے تہ اتم مقام دے ترسہ آیت پورے -

خلاصہ :- پدے مقام کنس حاضرول د یوسف دی ورورخپل

لرہ دُخان سرہ او بیاتد بیر کول دی پہ کیخود لو د سقایہ (لوہی)

سرہ پہ سامان د ہقہ کنس او تہمت لگول پہ ہقہ یا تہ دے پہ

غلا سرہ، او حکم کول د ہقہ پہ غلام کولو تر یو کال پورے -

او ویزارہ کیدل د ورونرو د ہقہ تہ او تہمت لگول د دے

ورونرو پہ یوسف علیہ السلام د غلا کولو او طلب د دوی نجات

د ورونرو د یوسف علیہ السلام تہ او جواب د یوسف علیہ السلام

دوی تہ ذکر شویدی -

فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، پد یکش اشارہ دہ چہ دے

ورونرو پس د جدایی د یوسف علیہ السلام تہ بنیامین تہ

تکلیفونہ رسول -

فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّن مُؤَذِّنٌ

یہ سامان دے ولور خیل کنس بیا اوچت آواز اوکرو آواز کوڑنکی

أَيْتُهَا الْعِزْرَاتُ لَكُمْ لَسِرَقُونَ ④

اے قافلے والو یقیناً تاسو غلام کر بیئ .

قَالُوا وَقَبِلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ⑤

دوی اوئیل او متخامخ شول هغوی ته چاہ ورک کریں ی تاسو۔

بئ :- السِّقَايَةَ ، او صَوَاعَ ، دے یو لو بی دود نومونہ وڈ

خک چہ دے دے لو بی سرہ شراب ہم خک کیدل او یہ

دے سرہ پیمانہ دے طعام ہم کیدے شوہ ۔

إِنكُم لَسَارِقُونَ ، یہ دے کنس یوہ توجیہ دادہ چہ اعلان

کوڑنکی دا آواز دے خیل خان نہ کرے وڈ او یہ هغوی

باندے ئے تھمت دے غلام پہ خیل غالب گمان سرہ

نگولے وڈ ۔

دوئیما توجیہ دادہ چہ دا آواز ئے دے یوسف علیہ السلام

یہ حکم سرہ کرے وڈ ۔

أَوْ إِنكُم لَسَارِقُونَ ، یہ طریقہ دے تور ئے سرہ دے

یعنی همزعرے دے استفهام پکنس محذوف دے یا

دا چہ تاسو یوسف علیہ السلام پتہ کرے دے دے پیلار

نہ خوپدیکنس خورہ اولہ توجیہ دہ ۔

بئ :- هرکله چہ دوی دے خیل پوھے مطابق غلام نہ وہ

کرے نو خک هغوی ته متخامخ شول او تیوس ئے اوکرو

تَفْقِدُونَ ، دے فقدان نہ دے یہ معنی دے ورکولو وڈ

موندلو دواہو راجی ۔

قَالُوا تَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ

دوی اوٹیل ورکہ کریدہ موتیر پیمانہ د بادشاہ

وَلَيْسَ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ

او ہنہ چا چہ راورہ ہنہ نو ہنہ لہہ بارد اوٹیل دے رہہ انعام کیں

وَ أَنْتَا بِهِ زَعِيمٌ ۝۴۲ قَالُوا تَاللّٰهِ

او زکا ددے ذمہ واریم - دوی اوٹیل قسم یہ اللہ تعالیٰ

لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْتَنَا بِتَفْسٍ

تاسو بھہ پوہہ بیٹی موتیر دے لہہ تہ یور راغلی چہ ورانے و او کہو

فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا بِسَرِقِينَ ۝۴۳

یہ دے ملک کیں او تہ موتیر غلا کر یور -

سک۔ یہ دے آیت کیں دلیل دے یہ جواز دے انعام مقرر و لو

یہ یو جائز کار باندے او دلیل دے یہ جواز دے کفالت باندے۔

سوال :- دے غلا کوونکی دپارہ کفالت او انعام ورکول خو

جائز تہ دی ؟

جواب عل :- دا قول دے ہغوی یہ امر دے یوسف علیہ السلام

سرہ و و او ہنہ تہ معلومہ وہ چہ دوی غلا نہ وہ کہے ددے

وجہ نہ جائے یہ، یے وٹیلے دے سرق یے تہ دے وٹیلے -

جواب عل :- وَلَيْسَ جَاءَ بِهِ، تہ مراد ہنہ حقہ دے چہ خبر

راورہ چہ صواع دے فلانی سرہ دہ -

سک :- یہ دے آیت کیں جواب دے ہغوی دے یہ براءت دے خپل

خان سرہ دے غلا او فساد نہ - تالو تالو تالو قسم کیں یہ اسم اللہ یورے

خاص دہ او تعجب یا مبالغہ یہ تالے استعمال یوری - لَقَدْ عَلِمْتُمْ

کیں اشارہ دہ چہ مخکین دے دینہ دوی یہ مصر کیں ہیخ خیانت

او ظلم نہ و کہے دے خپلو او بنا نوٹیلے یے تہ لے وے دپارہ دے

دے چہ دے چا فصل او نہ خوری -

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ

دوی اوئیل نوخه سزاده (د غل) که تاسو

کَذِبْتُمْ ۚ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ

دروغ وایئ . دوی اوئیل سزا د غل هغه کس دے

وَجَدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ ط

چه او موندل شې په سامان د هغه کس نو هغه په سزا ده ،

كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ۝ قَبِلَ

دغه شان سزا ورکوؤ مونږ ظالمانو ته (غلا کړو ته) . نو شروع په اوکړه

۱۲۰۰ . یعنی هغوی ورته اوئیل چه که ستاسو دروغ ثابت شې نو
د غل سزا به څه وی . دا تپوس په تعلیم د یوسف علیه السلام
سره وؤ د خپل ورور د ایسارولو دپاره کښی د مجرم نه د سزا
تپوس نشی کیدے . او دارنگ د هغوی وهم دفع کوی چه هغوی
وهم او نکړی چه تاسو مونږ قصد غلا کړ ثابتوئ دپاره د دے
مونږ له په خپل قانون سزا را کړئ .

۱۲۰۱ . یعنی په دین د یعقوب علیه السلام کښ د غل سزا دا
وه چه هغه به تر یو کال پورے مړے کړځو له کیدو دپاره د
مالک د مال . او قانون د مصر دا وؤ چه د غل نه به دوچند
تاوان اخستلے کیدو .

الظَّالِمِينَ ، ظلم نه مراد غلا ده سزائے په شریعت د یعقوب
علیه السلام سره غوره کړه په وحی د الله تعالی سره نو دا
تاسخ شوه دپاره د سزا ورکولو په قانون د مصر کښ یا دا
چه اولاد د یعقوب علیه السلام مکلف وؤ په شریعت د یعقوب
علیه السلام او مکلف نه وؤ په قانون د مصر سره ځکه یئ
هغوی له د هغوی د شریعت مطابق سزا ورکړله .

بَاوَعِيْتَهُمْ قَبْلَ وُعَاۤءِ اَخِيۡهِ

په ساما تونو د هتوی وپاندے د سامان د ورور نه

ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وُعَاۤءِ اَخِيۡهِ

بيايې راوېنگو هغه لونه د سامان د ورور خپل نه

كَذٰلِكَ كُنَّا لِيُوسُفَ ط مَا كَانَ

دغه شان طريقه خود لے ده مونږ يوسف ته، نه وژ دے

لِيَاۡخُذَ اَخَاهُ فِي دِيۡنِ الْمَلِكِ

چه را ټينگ کړيولې ورور خپل په قانون د بادشاه کښ

اِلَّا اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ط تَرَفَعَ دَرَجَتٍ

مگر کيږي هغه چه الله تعالی او غواړي، پورته کوو مونږ درج

مَنْ يَّشَآءُ ط وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ

د هغه چاچه او غواړو مونږ، او پورته د هر خاوند د علم نه

عَلَيْهِۙ ۝۲۴ ۚ قَالُوۡۤا اِنْ يَّسْرِقْ فَقَدْ

لوی عالم نسته دے - او ټیډ دوی که ده غلا کړيوی (نو عجیبه نه ده) ځکه چه

ملک، د نورو ورونو په سامان لټولو یې اول شروع ځکه اوکړه
چه دوی چرته شکيان نه شی چه گني دالونځ دوی پخپله
ایځي دے -

كَذٰلِكَ كُنَّا لِيُوسُفَ ط دا جواب د هغه شېبه دے چه يوسف

عليه السلام پدے طريقه سره پلار ته تکليف ورکړو او ورور
يې هم بد نام کړو - او دا خو شرعاً جائز نه دی ؟

د جواب حاصل دادے چه دا تدبير الله تعالی يوسف عليه السلام
ته خود لے وژ يوسف عليه السلام د ځان نه نه وژ کړے -

او بل دليل ددے اِلَّا اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ، دے چه دا کار په

سَرَقَ أَخَاهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسْرَهَا

غلا کریوہ ورور ددہ پخوا ددینہ نو پت اوساتلو

يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْرِهَا

یوسف علیہ السلام ددے جواب پہ خیل زبرہ کنیں اوشکارہ پئے نکرہ

لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَكَانٍ

دو پیہ، ہذہ اوٹیل تاسو زیات بدتر حال والا پئے

مشیت شرعی دے اللہ تعالیٰ سرہ وڈ۔ بیا کہ خوک شبہہ اوکری
چہ مونہ لہ ہم داسے حیلے جائز دی نو جواب اوشو پہ دے
لفظ سرہ چہ لیوسف، او بلام دلتہ دپارہ دے تخصیص دے
یعنی دا تدبیر خاص وڈ پہ یوسف علیہ السلام پورے او پہ
دے باندے قیاس کول دپارہ دے جواز دخیلو منع دے اوحیلہ
استقاط مروجہ دپارہ خو ہیخ دلیل شرعی نشہ۔

وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ، کہ خوک شبہہ اوکری چہ اللہ تعالیٰ
ہم علم والا دے نو آیا دہغہ دپاسہ ہم علیم کیدیشی؟
جواب:- ذی علم اللہ تعالیٰ تہ شامل نہ دے حکم چہ دے۔

علم حمل پہ اللہ تعالیٰ باندے پہ واسطہ دے دوسرہ نقل
شوے ثابت تہ دے دا آیت دلیل دے چہ پہ علم کنیں دیر
تفاوت دے ہیخ عالم لہ دا جائز تہ دی چہ پہ خیل
علم باندے فخر او لوقی اوکری او آخری مرجع دے علم
اللہ تعالیٰ دے۔ یا مراد دے علیم نہ اللہ تعالیٰ دے یعنی
دے تہو لو اہل علم دپاسہ اللہ تعالیٰ دے دہغہ علم دے تہو لو
نہ زیات او اوچت دے۔

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿۷۷﴾ قَالُوا

او اللہ تعالیٰ بہت پوہہ دے یہ ہذا باندے چہ تا سوئے بیانوئی۔ دوی اوئیل

يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا

اے عزیز یقیناً ددہ پلار دے مشر

كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ

دیر بودا نو اوئیسہ بل تن زمونہ ددہ پہ شاخے

إِنَّا نُرَاكَ مِنَ الْمَحْسِنِينَ ﴿۷۸﴾ قَالَ

یقیناً مونہ تاوینو د خاستہ کار کوونکو نہ دہ اوئیل

ہے :- ہر گلہ چہ پہ دوی باندے غلا ثابتہ شوہ نو دوی خپل
خان دھنے نہ بری کوڑ تووے وئیل چہ دا بنیامین زمونہ
خپل ورور نہ دے ددہ خپل ورور بل وڑ۔ اوہنے ہم غلا
کرے وہ نو دہ ہم غلا وکرہ۔ یوسف علیہ السلام پہ دے
وخت کیں دوی تہ جواب ورنگرو او انتم شکر مگانا،
پے پت اوئیل، او واللہ اعلم بما تصفون، یے شکارہ
اوئیل۔

فَأَسْرَفَا، ضمیر راجع دے ما بعد رانتم شر مکان تہ یا
جواب دے دھغوی دے یا راجع دے حجت تہ۔

قائده :- یہ نسبت د غلا کیں یوسف علیہ السلام تہ، غورہ
قول دا دے چہ دہ د خپل نیکہ رد مور د پلار تہ وروکوالی
کیں بت پت کرے وڑ او مات کرے یے وڑ دپارہ ددے چہ
ہذا شرک پریردی نو دوی بد نام کرو پہ غلا سرہ۔

ہے :- چونکہ دوی د پلار سرہ وعدہ کرے وہ چہ بنیامین
بہ واپس راولو ددے وچے نہ یے عزیز مصر ر یوسف علیہ
السلام تہ درخواست پیش کرو چہ پہ ہغے کیں درے خبرے
وے۔ اول عذر پیش کول چہ پلار ددہ بودا دے۔ دویم بدل

مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ

پناہی خواہم یہ اللہ تعالیٰ سرے دے دیتے چاہ او نسیم سوا دے ہفتہ چاہ

وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ إِنَّا

چہ موندلے موثر سامان خیل دے ہفتہ سرے یقیناً موثر ہے

إِذَا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْسَسُوا

دغہ وخت خامخا ظالموں نہ یوں نو سرکہ چہ دوی بندہ نا امیدہ شو

مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ

دے ہفتہ تہ جدا شول جرگہ کوڑنکی، اوٹیل مشر دے دوی

أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ آبَاءَكُمْ قَدْ

آیا تاسو خبر نہ بیٹ چہ ستاسو بلالہ

أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوَاقِفًا مِنَ اللَّهِ

اخستلے وڑ ستاسو تہ لوظ یوخ پہ نوم دے اللہ تعالیٰ

پیش کول چہ زمونہ یوشن دے دے پہ خائے داخلہ ۔
دریم، تعریف کول دے عزیز مصر (یوسف علیہ السلام) چہ
ستا صفات دے محسنینو دی او مخکین و ہم زمونہ سرے احسن
کرے دے ۔

مکہ :- دا دلیل دے پہ دے خبرہ چہ دے مجرم پہ خائے
غیر مجرم نیول بدکار دے چہ دے ہفتہ نہ پناہی غوبستل
پکار دی او دارنگے دا ظلم دے ۔

مَعَاذَ اللَّهِ، مصدر دے او دے دیتے مخکین اعود فعل پت
دے او وجدنا، لفظ ہے حکہ استعمال کرے دے چہ
تصريح دے ہفتہ پہ غلا او نکرے شی حکہ چہ ہفتہ خو غلا
نہ وہ کرے ۔

وَمِنْ قَبْلِكَ مَا قَرَّطْتُمْ فِي

او مخکن ددینہ مم قصور کریدے تاسو یہ

يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ

بارہ دیوسف کہیں تو چریے نہ پریردم دا ملک

حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ

ترھے چہ اجازت را اولیری مآتہ پلار زما یا فیصلہ او کری اللہ تعالیٰ

لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾

مالرہ او ہفہ دیر بنہ فیصلہ کوڈکے دے ۔

نہ۔ دے آیت نہ تہم مقام دے تر آیت سک پورے۔
خلاصہ :- یہ دے مقام کہیں ذکر شوے دہ مشورہ دے دوی
یہ کورنی کہیں، او پاتے کیدل دے مشرورور دے دوی نہ یہ مصر
کہیں او لیبل دے نور ورنرو پلار تہ دے تفصیل دے حال اوزیا تیل
غم دے پلار او یادول دیوسف علیہ السلام لرہ او منع کول دے
دوی پلار لرہ دیادولو دیوسف علیہ السلام تہ او جواب دے
پلار دے دوی تہ او حکم کول دے پلار دوی تہ یہ دریم گل دے
تلو مصر تہ دے پارہ دے طعام او دے پارہ دے طلب دیوسف علیہ
السلام او دے ورور دے ہفہ۔

تفسیر :- یہ دے آیت کہیں ذکر شوے دے عزم دے مشرورور دے
دوی نہ یہ پاتے کیدلو باندے یہ مصر کہیں او دے ہفہ دہ اسباب
دی یو لوظ کول دے پلار سرہ بل دیوسف علیہ السلام یہ بارہ
کہیں دے کوتا فی کولو تدارک کول۔

مآتہ، ضمیر راجع دے یوسف علیہ السلام تہ یا راجع دے
ورور ربنیامین تہ۔

نَجِيًّا، مفرد دے یہ معنی دے مناجی یہ تقدیر دے فوجا نجیاً
رنو یہ معنی دے جمع سرگد یا مصدر دے یہ معنی دے ذوی نجوی

ارْجِعُوا إِلَىٰ آبَائِكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا

واپس لاڙشی پلار خپل ته نو اوواڻی له زمونږ پلار

إِنِّ ابْنُكَ سَرَقٌ وَمَا شَهِدْنَا

یقیناً څو ستا غلا کړیده او مونږ ګواهی نه درکو

إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ

مګر په هغه څه چا مونږ پرې خبر یو او نه یو مونږ د غیبو

حَافِظِينَ ۸۱) وَسُئِلَ الْقَرْيَةُ الَّتِي

خبر لرونکی او ټپوس اوکړه د هغه کلی نه

مَا قَرَّطُمْ، مَا مَوْصُولُهُ دے یا مصدریہ دے۔ یَا ذَنْ لِي، مراد
د اذن نه رابلل دی خپل وطن ته او اَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي، یعنی
ورور به ما ته واپس کړی یا به ما باندې مرګ راشي یا به ورور
باندې راشي نو مراد د حکم نه حکم تقدیری دے بعضو د
دینہ حکم د قتال اخستلے دے لیکن هغه قول ضعیف دے۔
سَلَّ: اِنَّ ابْنَكَ سَرَقٌ، دا په اعتبار د ظاهراو غالب گمان
سره دے، او حکم دے په اعتبار د علاماتو سره چه هغه د
سامان د ورور ته صواع راویستل وؤ۔

وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ، مراد تمغیب نه حقیقت د حال د غلا
کولو دے او مراد د دینہ حال د ورور دے چه دے به غلا
کوی او بیا به لاگیریری په مړی والی کس او پیدلے آیت کس
اشاره ده چه ظن غالب ته هم په شرع کس علم و نیلے
کیدری او دارنک ګواهی کول په ظن غالب سره جائز دی
پدے شرط چه علامات او قرائن موجود وی۔

كُنَّا فِيهَا وَالْعَيْرِ الْتَقَ أَقْبَلْنَا

چہ مونہ پہ ہفتے کیں وڈ او ڈ ہفتہ قافلے نہ چہ مونہ راغلی یو

فِيهَا ط وَإِنَّا لَطَرُ قَوْنٍ ۝۸۲ قَالَ

پہ ہفتے کیں، او یقیناً مونہ خامخا رشتیا وایو۔ اوٹیل ریلار

بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْ رَاط

بلکہ خااستہ کریدہ تاسو تہ نفسونو ستا سو غہ خبرہ،

فَصَبِّرْ جَمِيلٌ ط عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي

نوسیر خااستہ ربتہ کار دے، امید دے چہ اللہ تعالیٰ بہ راوی ماتہ

بِهِمْ جَمِيلًا ط إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ

دا ہول بہ یو غاے یقیناً ہفتہ پہ ہر غہ پوہہ دے

الْحَكِيمُ ۝۸۳ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ

او حکمتونوالا دے۔ او مخیے وار وڈ ڈھنوی تہ اوٹیل پے

۸۲۔۔ یہ دے آیت کیں ڈ اثبات ڈ صدق ڈ پارہ دوہ قسمہ
شہادت پیش کوی۔ یو مصر والو تہ تپوس کول او بل ڈ
قافلے والو نہ۔

الْقَرْيَةِ، پد یکش مضاف محذوف دے یعنی اہل قریہ
او مراد ترینہ مصر دے۔

۸۳۔۔ دلتہ ہم یعقوب علیہ السلام قیاس او کرو پہ اول حل
لیکن دا قیاس ڈ واقعہ سرہ موافق تہ وڈ یا بل پہ معنی
ڈ اہل استغفار سی سرہ دے او دا دلیل دے پدے بانڈے
چہ انبیاء علیہم السلام پہ غیب نہ پوہیدی۔

آمراً، مراد ترینہ ڈ بنیا مین بو تلل او پہ تہمت ڈ غلا
کیں حصارول دی یا شہادت ڈ غلا کولو پہ ہفتہ بانڈے پہ
خیال ڈ نفسونو ستا سو کیں دے حقیقت کیں ہفتہ غلا نہ وہ کچ

يَا سَفَىٰ عَلَىٰ يَوْسُفَ وَابْيَضَّتْ

ہائے افسوس دے پہ یوسف پسے او سپینے شو یوسف

عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿۸۴﴾

ستر گئے دمغہ د غم د وچ نہ او دے د خفگان نہ دک وڈ۔

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَوَتْ لَدُرُّ يَوْسُفَ

دوی او ٹیل قسم پہ اللہ تعالیٰ ہمیشہ تہ یاد دے یوسف

عَسَى اللّٰهُ، دا امید د یعقوب علیہ السلام د وچ د خوب د یوسف
علیہ السلام نہ وڈ نو دا خبرہ یقینی وہ لیکن کلہ د یقین نہ
تعبیر کیدے شی پہ لفظ د عسی سرہ۔

۸۴۔۔ پہ دے آیت کس اظہار د غم د یعقوب علیہ السلام دے
پہ یوسف علیہ السلام باندے او حال دادے چہ دے وخت
کس غم د جد ابی د بنیامین راتے وڈ۔ نو وجہ د دے دادہ چہ
پہ وروکی غم سرہ عادتا لوے غم تازہ کیدی۔ او سپین والے
د سترگو د وچ د دیر والی د او شکوہ نہ وڈ د دینہ دا نہ لازمیدی
چہ ہغہ روند شوے وڈ۔

يَا سَفَىٰ، دا شکوہ دہ اللہ تعالیٰ تہ مخلوق تہ نہ دہ پہ قرینہ
د توی عنہم او پہ قرینہ د ۸۵ آیت سرہ او دا پہ معنی د
یا اللہ ارحم علی نفسی دے ریا اللہ رحم او کرے پہ غم
زما باندے)

فأشده :- دیر والے د حزن پہ انبیاء علیہم السلام او
اوشکے توییدل د سترگو نہ، جائز دی، شکہ چہ شرعاً منع نہ
دے او زمو نو نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہم پہ ابراہیم (نبی)
پسے زہلی وڈ او د سترگو تہ یے اوشکے بھیدلے وے۔

او کظیم، د زہ غم تہ اشارہ دہ او منع پہ شرع کس پہ وخت د غم
کس چغے او ساندے وھل دی، او جائے شلول دی او ناجائز کلمات
وٹیل دی او دا د مبتدعینو عادات دی۔

حَتَّى تَكُونُ حَرَضًا أَوْ تَكُونُ مِنَ

تر دے چہ تہ شے رنخور یا تہ شے

الْهَلَكِينَ ۸۵ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي

مرو تہ - اوئیل پلار یقیناً زہ خوشکارہ کوم خیل درد

وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ

او غم اللہ تعالیٰ تہ او پوہہ یم د اللہ تعالیٰ د طرفہ

مَا لَا تَعْلَمُونَ ۸۶ يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا

یہ ہفہ خہ چہ تاسو پرے تہ پوہیری - اے زما خامنو لارہ شے

۸۵۔ دا د خامنو شفقت دے پہ پلار یا ندے چہ د غم د وچہ تہ

مریض نہ شے یا مر تہ شے - دا حسد تہ دے د یوسف علیہ السلام

یہ ذکر بات دے - خکہ چہ دوی توبہ ویتلے وہ -

تَفْشُو، کس لا محذوف دے او پہ معنی ذائبات سرہ دے

ہمیش والی تہ ویتلے شے -

حَرَضًا، ہفہ خوک چہ د غم یا د مرض د وچہ تہ جسم یے ویلے

شے او مرگ تہ تر دے شے -

۸۶۔ دا دلیل دے پہ دے خبرہ چہ د غم شکایت کول اللہ تعالیٰ

تہ سنت د پیغمبرانو دے -

بَثِّي، بٹ دیر غم تہ ویتلے شے چہ یے اختیارہ خور او مشہور

شے او پہ دیکس غم د یوسف تہ اشارہ دہ او پہ حُزْنِي،

کس د بنیامین جدائی تہ اشارہ دہ -

وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ، مراد د دینہ تعبیر د خوب

د یوسف علیہ السلام دے چہ دلیل دے پہ یو خالے کیدلو

د هغوی د پلار سرہ یا مراد د مَا لَا تَعْلَمُونَ تہ اجابت د

دعاء د عاجزی کوونکی دے اللہ تعالیٰ تہ -

فَتَحَسَّوْا مِنْ يُونُسَ وَأَخِيهِ

نو دیر تلاش او کریں دے یوسف اور دے ورور دے ہفہ

وَلَا تَيْسُّوْا مِنْ رُّوحِ اللّٰهِ طَارَتْ

او مہ نا امیدہ کیڑی دے رحمت دے اللہ تعالیٰ نہ، یقیناً

لَا يَأْتِيكُنَّ مِنْ رُّوحِ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ

نہ نا امیدہ کیڑی دے رحمت دے اللہ تعالیٰ نہ مگر قوم

الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨٤﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ

کافر۔ نو مگر کلمہ چاہ دوی وردا داخل شو ہفہ تہ

قَالُوْا يَا يَسْمٰهُ الْعَزِيْزُ مَسَّنَا وَاَهْلُنَا

او ٹیل دوی اے عزیزہ رسیدے دہ مونیر تہ او کو بی زبونہ

الضَّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعٍ مُّزْجَلٍ

سختی (لوہہ) او باوریدے مونیر قیمت لین

فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا

نو پورہ راکرہ مونیر تہ راشن اولحاظ او کرہ مونیر سرہ (پہ نرخ کش)

۸۴۔ فَتَحَسَّوْا، تحسس طلب و شی دے پہ حواسو سرہ

او اکثر مستعملیری پہ شرکین، او دا آیت دلیل دے پیدے

خبرہ چاہ نا امیدہ دے رحمت دے اللہ تعالیٰ نہ کفر دے حکم چاہ

نا امیدہ کوونکے دے رحمت دے اللہ تعالیٰ نہ منکرووی رد قدرت

دے ہفہ نہ او انکار کول قدرت دے اللہ تعالیٰ نہ کفر دے

او نور تحقیق دے آیت پہ سورۃ حجر ملا کہیں راتلونکے

دے۔

إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ۝۸۸

یقیناً اللہ تعالیٰ بندہ بدالہ ورکوی لحاظ کو ٹنگو کرے ۔

۸۸ :- دے دے خائے نہ لسم مقام دے ترستہ آیت پورے۔
خلاصہ :- یہ دے مقام کبش ذکر دی راتل دے وروترود
یوسف علیہ السلام مصر تہ یہ دریم خل، او تصدق طلب
کول دے عزیز مصر (یوسف علیہ السلام) تہ، او پیژندہ کو
دے غوی دے یوسف علیہ السلام سرہ او بیا اقرار دے دوی یہ
فضیلت دے یوسف علیہ السلام او یہ جرم خیل او یہ معافی گولو
دے دوی تہ او بیا تمیص لیبرل پلار تہ دے پارہ دے تسلی۔
تفسیر :- پدے آیت کبش دلیل دے پدے خبرہ چہ شکوہ مخلوق
تہ جائزہ یہ وخت دے سخت ضرورت کبش لیکن صبر کول
بہتر دی۔

مَرْجَاةٌ، دفع کرنے شوی تہ وٹیلے شی مراد ترینہ لبر دے چہ
یہ مقابلہ دے مبیعہ کبش (چہ دیر قیمت والاوی) دفع کولے شی۔
دا مراد نہ دے چہ کوپہ دی حکم چہ کوپہ روپیٰ یہ سودا اختلو
کبش نشی پیش کیدے۔

فَأَوْفٍ، مراد دادے چہ ممکن تا مونبرلہ غومرہ غلہ لاکرے
دے دے مقدار مونبرلہ لاکرہ یہ لبر و پیسو او دا تصدق دے
چہ مونبر تا نہ خواہ او مراد دے تصدق نہ رعایت کول دی یہ
قیمت کبش او هرکله دوی دے عزیز مصر اعمال دے مؤمنانو
پشان اولیدل نو دے دے وچے نہ اوٹیل إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي
الْمُتَصَدِّقِينَ،

فائدة :- طلب دے تصدق دے دے چاہے کیدے شی چہ محتاج
وی ثواب تہ دے دے وچے نہ دعا غوختل دے اللہ تعالیٰ نہ
مکروہ دی پدے الفاظ و سرہ چہ (اللهم تصدق علی) دا
دے حسن او مجاہد نہ روایت دے، ابن کثیر او ابن جریر
ذکر کربدے اگر چہ یہ دے پاندے احتراض دے چہ یہ
چہ یہ حدیث کبش وارد دی (تصدق اللہ بہا علیکم)

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ

ہنہ اوٹیل آیا تاسو ته یاد دی هغه چه تاسو کرے وؤ

يُيُوسِفُ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ

د يوسف سره او د ورور د هغه سره کوم وخت چه تاسو

جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا عَرَانَاكَ لَأَنْتَ

ناپوهه وی - دوی اوٹیل آیا ته رځا مخاته خو

يُيُوسِفُ ط قَالَ أَنَا يُيُوسِفُ وَهَذَا

يوسف پے، هغه اوٹیل زه يوسف یم او دا

أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ط إِنَّ

زما ورور دے یقینا احسان کریدے الله تعالیٰ په مونو باندے، یقینا

مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ

چاچه تقویٰ او کره او صبر پے او کره نو یقینا الله تعالیٰ

۸۹۔ - هَلْ عَلِمْتُمْ، تپوس کول مراد نه دی بلکه مقصد عظمت او تقبیح د دغه عمل ده چه دوی د يوسف او ورور سره کرے وؤ په دے آیت کس تعارف د يوسف علیه السلام دے د ورور سره او نسبت د جهل دے هغوی ته په سبب د حسد او د ظلم کولو د دوی د يوسف علیه السلام او د ورور د هغه سره - او دا دلیل دے پدے خیره چه ورور د يوسف علیه السلام پیغمبران نه وؤ څکه نبی د نبوت نه مخکس هم د جهل نه معصوم وی -

لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا

نہ برباد دوی بدالہ ددغہ خاشستہ عمل کوؤ نکو۔ دوی اوئیل

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَشْرَكْنَا بِاللّٰهِ عَلَيْنَا

قسم دے یہ اللہ تعالیٰ یقیناً غورہ کرے ہے تہ اللہ تعالیٰ یہ مونو باندے

وَاِنْ كُنَّا لَخٰطِئِينَ ﴿٩١﴾ قَالَ

او یقیناً مونو خطا کار یو۔ دہ اوئیل

سفر۔ یہ دے آیت کیں اشارہ دہ دے خبرے تہ چہ تقویٰ
او صبر سبب دتجات او درفع ددرجاتو دے او دادواہ
اسباب داحسان دی عرائک لکثت یوسف،

سوال :- استفہام کیں خوتاکید او یقین تہ جمع کیبری دلتہ
ہمزہ استفہالی او ان او لام دپارہ دتاکید دی؟
جواب :- داجمع کیدل ددوہ حالتونو وی یعنی اول کیں دوی
یہ شک کیں وؤ نوڑیے یقین پیدا شو۔

قَالَ مَنِ اللّٰهُ عَلَيْنَا، مراد ددینہ توفیق دصبر دے یہ
مصیبتونو کیں بیا جمع کول ددواہ وروئرو دی اودارنگ
یچ ساتل ددے دواہ داحسد دہغہ کارونونہ چہ سورو
وروشروئے کول۔ اودا آیت دلیل دے چہ تقویٰ او صبر
مجبورہ تہ احسان وئیلے شی۔

سلف :- اقرار ددوی یہ غورہ والی دیوسف علیہ السلام باندے
دلیل دے دعدم نبوت ددوی۔

وَاِنْ كُنَّا لَخٰطِئِينَ، دا دلالت کوی پدے خبرہ چہ دخطاء
اطلاق کلاہ کلاہ یہ گناہ کبیرہ ہم کیبری۔ او ددے اقرار یہ
ضمن کیں طلب دمعافی موجود دے او خازن فرق ذکر
کریدے یہ مینغ دخطی او مخطی کیں چہ خاطی یہ گناہ
عمدا کیں استعمالیری او مخطی یہ خطاء کیں مستعملیری۔

لَا تَشْرَيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يُغْفِرُ اللَّهُ

ہیج ملامتیا نشتہ پہ تاسو باندے نن ، بخندہ بہ اوکری اللہ تعالیٰ

لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ ﴿۹۲﴾

تاسو تہ او ہغہ زیات رحم کوونکے دے د رحم کوونکو نہ ۔

إِذْ هَبُوا بَقِيصِي هَذَا فَأَلْقُوهُ

یوسفی دا زما قمیص پس واپوئی دا رقیص

عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي

یہ مخ د پیلار زما شی بہ روخو سترگو والا او راوی ماتہ

بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۹۳﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ

خاندان ستاسو تہول او ہرکلا چہ جدا شوہ

ملا۔۔ دا خاشستہ خوئی د نبوت دے چہ ظلم کوونکو تہ معافی
کوی ، او دغہ رنگ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پہ ورخ
د فتح د مکہ کنس وٹیلی وڈ ہرکلا چہ مشرکین مکہ ایمان
اور لو او د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نہ جے معافی طلب کرہ
چہ زکا ہغہ خیرہ کوم تاسو تہ کومہ چہ یوسف علیہ السلام
خیلو ورونو تہ وٹیلے وہ ۔

لَا تَشْرَيْبَ ، ملامتیا او زورنہ ورکول پہ ذکر دگنا ہونو کرہ
شوہ سرہ ۔

الْيَوْمَ ، یعنی نن ورخ د ملامتیا دہ لیکن چہ نن ملامتیا نہ
ورکوم خوبیا خو بالکل ملامتیا نشتہ ۔

يُغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ، جملہ دعائیا دہ یا جملہ خیریا دہ او
وہو ارحم الرحیمین ، علت دے ۔

ملا۔۔ او قمیص لیپل پہ سبب دوحی سرہ وڈحکہ ہغہ سبب
او گرخیلو پہ شفاء د سترگو د یعقوب علیہ السلام کنس اودا

الْعَبِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ

قافیه رد آبادی د مصر ته او تیل پلار د دوی یقیناً زه خامغا موسم

رِيحَ يَوْسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفِيدُونِ ۙ

بوئی د یوسف لره که تاسو ما په عقله نه کنړئ -

قَالُوا تَاللّٰهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالٍ

او تیل دوی قسم په الله تعالى یقیناً ته خامغا په مینه

الْقَدِيرِ ۙ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ

زیر کنس یی - نو هرکله چه راغی زیری وړکوؤک

چه مشهوره ده چه د قميص په میراث د ابراهيم عليه السلام
کنس ده ته د رسید له وؤ نو د دے خبری دلیل نشته -

مک - د دے آیت ته یوؤ لسم مقام دے تر هک آیت پورے -

خلاصه :- په دے مقام کنس ذکر شوے دی موندل د یعقوب

عليه السلام بوئی د قميص د یوسف عليه السلام لره ، او بیا

بشارت راتلل ، او بیا استغفار غوختل د خامو د پلار نه او

وعده کول د پلار د هغوی سره - (یعنی د استغفار غوختلو) -

تفسیر :- موندل د یعقوب عليه السلام بوئی د یوسف عليه

السلام لره په طریق د خرق عادت او د معجزی سره وؤ

ته په طریق د علم غیب سره حکم چه کنعان ته نژدے په

کوفی کنس چه یوسف عليه السلام پروت وؤ نو پلار ته یی

علم نه وؤ -

تُفِيدُونِ ، فنډ د بودا والی د وچه نه کم عقل شی او غلط

خبري کوي -

هو - قَالُوا ، کنس هغه کسان مراد دی چه د یعقوب عليه السلام

رشته داران او نوسی وؤ حکم چه ځامن یی غائب وؤ - او

إِنَّكَ لَفِي ضَلَالٍ الْقَدِيرِ ، ضلال ، په دے آیت کنس په

أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا

واچوؤ یے قیصن یہ منہ دھوہ باندے نو سترگے یے روخانہ شوے،

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ رَبِّيَ آتِلُكُمْ

اوتیل پلار آیا ته وؤ وئیلی ما تا سوته چه یقینا زه یو هه یم

مِنْ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٤﴾

د الله تعالی د طرف نه به هغه چه تا سو پرے نه پوهیږئ -

قَالُوا يَا بَنَا إِسْمَاعِيلُ اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا

دوی اوتیل اے پلاره زموږ بخنه او غواړه مونږ لږ دگناهو تو زموږ

إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿٩٥﴾ قَالَ سَوْفَ

یقینا مونږ خطا کار وؤ - اوتیل هغه زر دے

أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيَ إِنَّهُ هُوَ

بخنه به او غواړم تا سولره د رب خپل ته، یقینا هغه

معنی د استغراق د محبت دے او ته دے په معنی د کمر اخی

سره ځکه چه نسبت د کمر اخی کول پیغمبر ته کفر دے -

۹۴:- مراد د التبتیر، نه هغه کس دے چه مخکښ یے قیصن

د یوسف علیه السلام ککر د وینو راوړے وؤ نو هغه اوس د

هغه بدله کنښ بشارت راوړلو -

فَارْتَدَّ بَصِيرًا، معنی دا ده چه د سترگو نه یے هغه بیماری لرے

شوہ او نظریے په ځانته شو -

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ، کنښ اشاره ده هغه جمله ته چه په

آیت ۹۴ کنښ تیره شویده -

۹۵:- په دے آیت کنښ دلیل دے چه وسیله تیول په دعا د ژوندی

حاضر سره جائز ده - إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ، خاطئين د خطیئة ته

اخستل شویدے په معنی د قصدا گناه کولو سره -

الْعُقُورُ الرَّحِيمُ ﴿۹۸﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا

بمخنة کوڑے کے رحم کوڑے کے دے۔ نو ہرکلہ چہ دوی داخل شو

عَلَى يُوسُفَ ۱۱ وَآيَ إِلَيْهِ أَبُويهِ

یوسف علیہ السلام) تہ نوٹھے ور کپور ہفہ دتخان سرہ مور اوپلا

وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ

او اوٹیل پے تہ لوتہ ورنوٹھی مصر تہ انشاء اللہ

اِمْتِنِ ﴿۹۹﴾ وَرَفَعَ أَبُويهِ عَلَى الْعَرْشِ

یہ امن سرہ بہ یثی۔ او پورتہ پے کپل مور او پلا رخیل پہ تخت بانہے

۹۸ :- غورہ قول پدیکین دادے او امام شعبی تہ نقل دے چہ یعقوب علیہ السلام دعا دے دے دے پارہ وروستو کرہ چہ دے یوسف علیہ السلام تہ پکین مشورہ واخلی شکہ چہ دوی پہ ہفہ بانہے ظلم کرے وڈ نو دہفہ خوبہ دہ چہ معافی کوی او کہ نہ کوی شکہ چہ یعقوب علیہ السلام دہفہ زیوسف علیہ السلام) دے معافی کو نو تہ خبر نہ وڈ۔

۹۹ :- دے آیت نہ دولسم مقام دے تریک آیت پورے۔ خلاصہ :- پدے مقام کین ذکر کیری ملاقات دے یعقوب علیہ السلام او دے یوسف علیہ السلام سرہ۔ او ذکر کیری بشارت ور کول دوی تہ لوتہ یہ امن سرہ۔ او صدق دے خوب یہ سجدہ کولو دے دوی یوسف علیہ السلام تہ۔ بیا اختتام دے واقعہ یہ دعا دے یوسف علیہ السلام سرہ۔

تفسیر :- پدے آیت کین دے آیویو، نہ مراد دے مور او پلا دی او ہیخ صحیح دلیل نشتہ یہ ہفہ قول دے بعض مفسرینو کین چہ مور دے وفات شوے وہ او دے خالہ وہ۔ ہرکلہ چہ یعقوب علیہ السلام سرہ دے اہل و عیال تہ مصر تہ راروان شو نو یوسف علیہ السلام دے غوی دے استقبال

وَاخْرُؤْا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبْتِ

او قول ہنہ تہ تبت شول پہ اکرام سرہ او اوٹیل ہنہ اے پلارہ

هَذَا تَأْوِيلُ رُءُيَايَ مِنْ قَبْلُ

دا تعبیر د خوب زما دے مخلص د دینہ

قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ

یقینا او گر خور خوب زما زما رب رشتیا ، او یقینا

أَحْسَنَ بَنِي إِدْ أَخْرَجْتَنِي مِنْ

احسان بے کریدے زما سرہ کلہ چہ زہ بے راو بستلے یم د

الْبَيْتِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ

جیل نہ او تاسو بے راو ستلی د بانہو نہ

مِنْ بَعْدِ أَنْ سَزَعَ الشَّيْطَانُ

روستو د دینہ چہ فساد اچولے د شیطان

بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي

پہ مینہ زما او وروندو زما کنس ، یقینا رب زما

دَپَارَةُ مِصْرَ دَآبَادِي نَه بَهْرَلَاوَاوَهْلَتَه يَه دَهغَوِي دَ

آلام د پارہ یو مجلس جوہ کرو۔ ہر کلہ چہ را اور سیدال نو

موراو پلار بے د خان سرہ پہ خاص مجلس کنس کینول

اوپس د دینہ بے ہغوی تہ اوٹیل چہ اذ خلوا مضر ،

او ان شاء اللہ ، متعلق دے د لفظ د امینین ، سرہ یا دا

چہ لفظ د اذ خلوا تہ مراد دخول د مصر دے یعنی یہ

مصر کنس د یوسف علیہ السلام محل تہ داخل شول او ادخلوا

پہ معنی د اسکنوا دے۔

لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ

مزید ابرق جوری د هغه کارچه او غواری، یقیناً هغه په هرڅه پوه

الْحَكِيمُ ۱۰۰ رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ

او حکمتونو والا دے۔ اے ربه یقیناً تارا کړېده ماته بعض

الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ

بادشاهی او خودم تا ماته د حقیقت

منا: د عرش نه مراد تخت د بادشاه دے چه هغه یوسف علیه السلام ته ورکړے وؤ۔

وَحَزْرًا لَهُ سَجْدًا، پدیکېن غوره قول دادے چه دا سجده د پاره د سلام وه او په طریقه د سرخکته کولو اولاس جوړے کولو سره۔ او دا په مخکنو امتونو کېن په طریقه د اکرام په وخت د سلام کېن جائز وه۔ او زمونږ په امت کېن منسوخ شویده لکه ابن کثیر قرطبی او خازن لیکلی دی په دلیل د حدیث صحیح سره چه نقل دے د انس رضی الله عنه نه چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ته پیوس او کړو چه آیا مونږ په وخت د ملاقات کېن یویل ته سرخکته کولے شونو رسول الله صلی الله علیه وسلم او فرمائیل (لا) دا حدیث په مشکوٰۃ المصابیح کېن په صلا باندے موجود دے۔

وَحَزْرًا، پدے آیت کېن په معنی د صارو دے معنی دا ده چه شول دوی هغه ته سرخکته کوؤنکی۔

دویم قول دادے چه سجده په الله تعالی ته او کړله د وچه د یوسف علیه السلام نه او دا سجده د شکر ده نو یوسف علیه السلام په منزله د قبیلے شو۔ او سجده کول د مودا و پلار هم په امر د الله تعالی سره وؤ نو اعتراض نشته۔ بیا یوسف علیه السلام د تکبر او د تهمت د دفع کولو د پاره او فرمائیل رَهْلًا تَأْوِيلَ رُوِّيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا لِي حَقًّا، او تفصیل

الْأَحَادِيثُ فَأُطِرَ السَّمَوَاتُ

دَ خیر و نہ اے تا اشتا پیدا کونکے دَ آسمان تو

وَالْأَرْضُ فَفَأَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا

او دَ دُنیا تہ مددگار زما لے یہ دنیا کیں

وَالْآخِرَةُ تَوَفَّقِي مُسْلِمًا

او یہ آخرت کیں داخلے مالہ دَ اسلام یہ حالت کیں

وَأَلْحَقْنِي بِالصَّالِحِينَ ۝ ذَا لِكَ

او یو خالے کرے مار پس دَ مرگ نہ دَ نیکا نو سرہ - داچہ ذکر شو

یے و کرو دَ احساناتو دَ اللہ تعالیٰ دَ پارہ دَ اظہار دَ عجز خیل -
لَطِيفٌ، درے معنی لری یوہ داچہ احسان کوؤکے دے دَ بند کاتو
سرہ پداے طریقہ چہ بند کات دَ ہن گمان ہم نہ کوی -
دویمہ معنی عالم دے یہ باریکو خیزو تو یا ندے -
دریمہ معنی باریک تدبیر کوؤکے دے - او یوسف علیہ السلام
پداے احساناتو کیں دَ کوہی نہ دَ راوتلو ذکر نہ دے کرے
دَ پارہ دَ دے چہ ورو سرہ دَ ہن شرمندہ نشی روستو دَ معافی
کولو نہ -

سلسلہ - یہ اختتام دَ واقعہ کیں ذکر دَ دعا دَ اشارہ دہ چہ یوسف
علیہ السلام سرہ دَ بادشاہی نہ ہم اللہ تعالیٰ تہ عاجزی کوؤکے
محتاج وؤ - نو دَ اللہ تعالیٰ سرہ شریک نشی جوہریدے - یہ
دے دُعاء کیں توسل دے یہ انعام ظاہری دَ اللہ تعالیٰ سرہ
چہ بادشاہی دہ او یہ انعام باطنی چہ علم دے - او بیا توسل
دے یہ اسماء دَ اللہ تعالیٰ چہ فاطر او ولی دے -

تَوَفَّقِي مُسْلِمًا، مقصود پدیکیں دُعاء دَ مرگ نہ دہ شکہ
چہ حدیث صحیح کیں دَ ہن تہ متع راغلے دہ بلکہ مقصود
طلب دَ بقاء دہ یہ اسلام یا ندے تر مرگہ پورے -

مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ

بعضے کے خبروں کو دے عیب نہ دی وہی کوڈ موثر تاتہ

وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا

اوتہ وے تہ دے دوی سرہ رخاص کلا چہ ہقوی پتھوڑ

أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿۱۰۲﴾

تدبیر خیل او دوی مکروہ کول۔

وَالْحَقُّقِي بِالطَّلِحَيْنِ ، مقصد یہ دیکھیں یوٹھے کول دے روح دے دہ دی پس دے مرگ تہ دے صالحینو سرہ یہ رفیق اعلیٰ کیں لکھ شہ رنگ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یہ وخت دے ٹھکان کیں دا دعا غوختلے وہ چہ ر اللہم الرفیق الاعلیٰ)۔

مکمل :- دے دے ٹھے تہ تر آخر دے سورت پورے تتمہ دہ چہ مشتملہ دہ یہ شیرو امورو باندے۔

خلاصہ :- اول صداقت دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او تسلی دہ ہفہ تہ۔ دویم زجر و رکول مشرکانو تہ یہ اعراض کولو دے دلیلوںو دے توحید تہ او یہ کہلو دے شرک دے ایمان سرہ۔ او دریم تیزی و رکول یہ دعوت باندے دے پیار دے دفع دے عذاب۔ او ٹھوڑم جواب دے سوال دے منکرینو دے۔ او پینچم تسلی و رکول پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ یہ نصرت دے اللہ تعالیٰ باندے۔ او شپیم بیان دے صداقت دے قرآن دے۔

تفسیر :- پدے آیت کیں اثبات دے صداقت دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے یہ دلیل دے عدم حضور دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دے دروٹرو دے یوسف علیہ السلام سرہ او سرہ دے دیتہ چہ خبر دے ہقوی بیان کہیدے پورہ پورہ یہ رببتیا سرہ، او دارنگ یہ سورہ العمران مکمل کیں او سورہ القصص مکمل، مکمل، مکمل کیں ہم دی۔

وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ

او نه دی زیات خلق اگر چه حرص کوی

بِمُؤْمِنِينَ ۝۱۳ وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ

ایمان راؤ لهوتکی - او نه خواہے ته ددوی نه پدے باندے

مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ

خه عوض ته دے دا مگر نصیحت دے

لِلْعَالَمِينَ ۝۱۴ وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ

تہو لو خلقو لہ - او دیر دلیلو ته د توحید د اللہ تعالیٰ دی

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ يَمْشُونَ

پہ آسمانو نو او زمکہ کن چہ ور تیر پری دوی هر وقت

عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ۝۱۵

پہ هے باندے او بیا هم د هے نه مہ مگر خوی -

مکن، مکن - پدے دوؤ آیتونو کن تسلی ده رسول اللہ صلی اللہ

علیہ وسلم ته او مقصد دادے چہ سرہ د صداقت ستا چہ ستا

د طرق ته حرص هم دے پہ ہدایت د دے مشرکانو او اجرت

ته اخستل دی او پورہ وعظ پیش کول دی بیا هم ددوی ایمان

ته راوړل پہ وجہ د عناد د دوی دی -

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ، یعنی کہ بالفرض اجرت پہ دے

اخستل کیدلے تو تہول عالم ته دا ذکر نه ور سیری نو دا جملہ

وروستو علت دے د پاره د مخکنی جملے -

مہا - پہ دے آیت کن زجر دے مشرکینو ته پہ اعراض کولو

ددوی د دلیلو نو د توحید نه چہ پہ آسمانو نو او زمکہ کن

بے شمارہ دی لکہ چہ اعراض کوی دوسی نه - یَمْشُونَ عَلَیْهَا،

مراد د دینہ بیا تیرول د نظر دی پدغه خیزو نو باندے -

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا

او ایمان نه لری زیات خلق په الله تعالی باندے مگر

وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿۱۰۶﴾ أَفَأَمْسُوا

حال داچه شرک هم کوی - آیا په امن کیدیشی دوی د دینه

أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ

چه راشی په دوی باندے یو راگیروونکے د عذاب

اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً

د الله تعالی نه یا په راشی دوی ته قیامت ناگهانه

مذکر په دے آیت کښ زجر دے په گهاولو د شرک د ایمان سره او دا تفسیر د اعراض دے - او مطلب د آیت دا دے چه دیر خلق داسه شته دے چه اقرار کوی چه الله تعالی خالق مالک دے او کله ترینه په مصیبتو توکښ مدد هم غواړی او دعا کول غواړی او کله نور عبادتونه هم کوی لیکن سره د هغه د شرک عقیده لری - او د شرک کارونه کوی یعنی د الله تعالی نه یو نور هم کار ساز او مدد کار گنہی او عالم الغیب گنہی او د هغوی نه غائبانه مدد غواړی او د هغوی په نوم باندے نذر و نه او منځته کوی نو دا خلق یقیناً مشرکان دی او دغه ایمان د دوی په وجه د شرک د دوی برباد دے او دا آیت صریح دے چه هر کله د ایمان سره د شرک عقیده گهاه شی نو هغه ایمان برباد شی د دے وجه نه پدغه اقرار سره فقط ده ته مؤمن نشی وئیل کیدے بلکه مشرک به وی او ابن کثیر لیکلے دی چه پدے عمل کښ ریاء او خپلو متو ته مزی ترل او قسم په غیر الله باندے هم داخل دی دا رنگ آلو سی په روح المعانی کښ تفصیلی رد کرئ په مشرکانو د زمانه باندے او وئیلے دی چه دوی اگر چه د جینونو دیر دی لیکن د یروالی اعتبار نشته

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۱۰۷﴾ قُلْ هَذِهِ

او دوی به نہ پوھیری - تہ اوایہ دا

سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ عَلِيَ بِصِيرَةٍ

زما لار دہ چہ بلنہ کوم توحید ذ اللہ تعالیٰ تہ پہ دلیل سرہ

أَنَا وَمَنْ اتَّبَعَنِي ط وَسُبْحَانَ اللَّهِ

زہ او خوک چہ زما تابعدار دی، او پاکی دہ اللہ تعالیٰ لہ

وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۰۸﴾ وَمَا

او زہ نہ یم د مشرکانو دہ نہ - او نہ دی

منا :- ہر گز چہ مخکس دوؤ آیتونو کنس اعراض او شرک ذکر شو نو دا اسباب د عذاب دی - نو پدے آیت کنس تخویف پہ عذاب سرہ ذکر کوی نو داسے شوہ چہ مخکس آیتونو کنس سبب ذکر شو او پدے آیت کنس مسبب ذکر کوی غاشیہ، داسے عذاب دے چہ پت کھی او راگیر کھی دوی لہ۔

منا :- پدے آیت کنس تیزی ورکول دی پہ دعوت باندے او دا علاج دے دپارہ د دفع کولو د عذاب چہ ذکر شو پہ تیر شوی آیت کنس۔

أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ ، تفسیر دے د هَذِهِ سَبِيلِي ، او پہ وَمَنْ اتَّبَعَنِي، کنس اشارہ دہ چہ تابعدار د نبی ہوا خوک دے چہ دعوت ورکوی توحید طرف تہ۔

عَلِيَ بِصِيرَةٍ ، اشارہ دہ علم د دلیلونو تہ یعنی دعوت پہ علم سرہ ضروری دے۔

وَسُبْحَانَ اللَّهِ ، پدیکنس ذکر د عقیدے د دعوت کوونکی دے او ابن کثیر و تیلی دی چہ د سُبْحَانَ اللَّهِ معنی دادہ چہ شریک او تدر او ولد او والد او صاحب او وزیر او

أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجَا لَدَٰ

لیزلی موئو سنا نه مخکین مکر تارینه

تُوحِي إِلَيْهِمْ مَنْ أَهْلَ الْقُرَىٰ ط

چه وحی کوله موئو هغوی ته د لویو کلو والو نه ،

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا

آیا دوی نه گریخی به زمکه کین چه او گوری

كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ

چه څه رنګه وؤ آخری انجام د هغه خلقو چه د

قَبْلِهِمْ ط وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ

دوی نه مخکین وؤ ، او خامخا کور روستنه غوره ده

لِلَّذِينَ اسْتَفْهَمُوا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۱۵۹﴾

هغه چالره چه تفوی لری ، آیا نو دوی د عقل نه کار نه اخلی .

مشیر په نشتنه .

وَمَا آتَا مِنَ الْمُرْكَاتِ ، دَا كَلِمَةٍ دَ بَرَاوَتِ دَه دَ لَهَوَلُو

مشرکاتو نه اشاره ده چه دعوت کوؤنګه د توحید په د هر

قسم شرک او د مشرکاتو د تعلق ته ځان ساتی .

مفاد :- پدې آیت کین جواب د شیخ د مشرکیتو دے چه هغوی

وئیل چه ته رجل یی نو رسول الله نشی کیدلے ؟

حاصل د جواب دا دے چه مخکین رسولان ټول تارینه

وؤ نه زنانه وې او نه پیریان وؤ او نه ملائیک .

نو دا آیت دلیل دے چه زنانه نبیه نشی کیدلے او کو مو

نصوصو کین چه ذکر د مریم او آسیه او ساره راغله دے

چه هغوی سره ملائیکو خبری کړیدی چه په نیز د اهل

سنت والجماعت زنانه نبیه نشی کیدلے بلکه صد یقسه کیدلے

حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ

اور پختوانو منکرینو لہ مہلت ور کر یووی تودے چہ نا امیدہ شورسولان ردایمان راوریو

وَضَلُّوا أَتَاهُمْ قَدْ كُذِّبُوا

دقوم نہ اوکمان پے اوکروچہ یقینا دوی نہ غلطی شوے دہ

جَاءَهُمْ نَصْرٌ مِّنَّا فَذَبَحُوا مَن نَّشَاءُ

نو راہے دوی تہ مدد زمونہ نو یج بہ کرے شوہفہ شوک چہ مونہ غوختہ

وَلَا يَرْدُّنَا عَنْ الْقَوْمِ

او نشی واپس کیدے عذاب زمونہ قوم

الْمُجْرِمِينَ ۝ لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ

مجرمانو تہ - یقینا شتہ پدے بیان حال د دوی کیں

شی۔ او دارنگ پدے آیت کیں تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ

وسلی او تابعدارو دہفہ تہ پہ صدق د رسول او پہ ہلاکولو د

منکرینو سرہ -

مِنَ أَهْلِ الْقُرَىٰ . مراد د دینہ لوے آبادی والادی حکم چہ پہ

دوی کیں عقل او حلم دیروی پہ نسبت دیاتہ لے والو -

وَلَدَارُ الْآخِرَةِ ، دا معطوف دے پہ پت عبارت باندے یعنی

"وانجینا اهل الایمان فی الدنیا" بیج کہل مونہ مؤمنانو

لرہ پہ دنیا کیں -

مثلاً - پدے آیت کیں تسلی دہ رسولانو تہ پہ نصرت د اللہ

تعالیٰ روستو ذکر د دعوت د دوی او د صدق د دوی نہ،

پدے آیت کیں دیوا احتمالات دی -

احتمالات پہ حتیٰ کیں دادی -

علا - چہ حتیٰ متعلق دے پہ ما ارسلنا پورے -

علا - دویم داچہ متعلق دے پہ مقدر پورے یعنی تراخی

نصرہم حتی -

عِبْرَةُ الْأُولَى الْأَلْبَابِ طَمَا كَانَ

لوے عبرت پورہ عقل والو بروہ، او نہ دے دا قرآن

ع۔ دریم دا چہ حتیٰ ابتدائیہ دے۔

احتمالات یہ اسکیاں کنیں دا دی :

ع۔ تا امید ی تہ نزدے شول۔ ع۔ نا امیدہ شول دایمان
راؤرو د قوم تہ۔ ع۔ او الزام المخاطب بما لایلتزم
یہ طور د محبت سرہ۔

احتمالات یہ معنی دظنوا کنیں دا دی :

ع۔ یہ معنی د یقین سرہ۔ ع۔ یہ معنی د غالب گمان
سرہ۔ ع۔ یہ معنی د خطرات قلبیہ یعنی ذرہ کنیں بے
اختیارہ تیریدل۔

احتمالات یہ ضمیر دظنوا کنیں :

ع۔ مکن بینو تہ راجع دے۔ ع۔ تا بعد اروتہ راجع دے۔
ع۔ دواہو تہ یہ یوٹخاے راجع دے۔ ع۔ رسولانو تہ
راجع دے۔

او یہ نسبت د دے کنیں رسولانو تہ احتمالات :

ع۔ ظن بے اختیارہ راتلل۔ ع۔ الزام المخاطب بما
لایلتزم یہ طریقہ د محبت سرہ۔ ع۔ نزدے شوچہ گمان
پے کپے وے۔

احتمالات یہ کذبوا کنیں :

ع۔ صیغہ د مجهول مجرد۔ ع۔ صیغہ معلوم مجرد۔ ع۔
مجهول مزید مشدد۔ ع۔ معلوم مزید مشدد۔ زمونبر
یہ قراءت کنیں مجهول مخفف دے۔

احتمالات یہ ضمیر د کذبوا مخفف کنیں :

ع۔ مکن بین۔ ع۔ تا بعد اراں۔ ع۔ دواہہ دے۔ ع۔
رسولان۔

احتمالات یہ نسبت د کذبوا مخفف کنیں رسولانو تہ :

حَدِيثًا يَفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقُ

خبرہ دُخان نہ جوہ کہے شوے لیکن (نازل کہیشوید) دپارہ د تصدیق

الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلُ

د ہذہ کتابو نو چہ مخکش د دینہ و و اور دپارہ د وضاحت

كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً

د ہر ضروری خبرے او دپارہ د ہدایت او د رحمت

لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ۝

ہفہ قوم لرہ چہ ایمان را وپی ۔

ع۔ یہ معنی د غلطی او سہوہ کیدل پہ طریقہ تبلیغ کنس۔ ع۔ غنغف
پہ معنی د مشدد دے۔ ع۔ کذب د جائب د اللہ تعالیٰ نہ پہ احتمالونو
تیر و شوو سرہ۔ نو دا بتول او ویشٹ احتمالات شول خازن و ثبلی
دی چہ ظن پہ معنی۔ د اختیار ی گمان کولو دے او نسبت
دے انبیاء علیہم السلام تہ او معنی د کئی بوا، چہ د اللہ تعالیٰ
د طرف نہ کذب و ثبلی شوے دے او خلاف د وعدے کرے
شویدے۔ دا غلطہ توجیہ دہ۔ دا سے یوسفام شخص مسلمان
نشی کولے نو شان د انبیاء علیہم السلام خودیر اوچت دے
او دا توجیہات چہ تیر شول اکثر د ہفہ تہ خازن پہ خپل تفسیر
کنس را جمع کریدی۔

سلا۔ پدے آیت کنس اثبات د صدق د قرآن دے پہ
پنخو و جوہاتو سرہ۔

اولہ وجہ۔ دا ریشیتینہ واقعہ د یوسف او د وروتر و د ہذہ
دلیل دے پہ صداقت د قرآن۔

دویمہ وجہ۔ دے تصدیق دے د کتابو نو مخکشو شکہ چہ پہ
ہفہ کنس ہم دا قصہ پدے طریقہ سرہ ذکر دہ۔

دریمہ وجہ۔ پدیکن بیان د تہو لو ضروری عقیدو او احکامو دے

خاورمہ وجہ :- دیکھیں ہدایت دے یعنی بیان دے یہ دلیل و نوسرہ۔
 پنجمہ وجہ :- دا چہ رحمت دے مؤمنان و نوسرہ یعنی یہ سبب
 دایمان سرہ یہ دے کتاب رحمتونہ دالہ تعالیٰ تازلیدی یا
 مراد درحمت نہ تثبت او کلکوالے دے لکہ سورۃ آل عمران
 یہ سہ کتب چہ ذکر دے یا مراد ددینہ نرم والے دذہ دے۔
 عِبْرَةُ لِّدُولِي الْاَلْبَابِ ، بعض دعبرتونو نہ دا دی چہ نتیجہ
 دصبر یہ مصائب و کتب سلامتی او کرامتونہ دی او نتیجہ د
 مکرونو او حسد پشیمانی رسوائی او ذلت دے۔ دارنگ ہذہ ذات
 چہ قادر و دپہ راویستلو د یوسف علیہ السلام د کوی نہ او بیا
 د جیل نہ او پادشاہی تے ورلہ ورکیرہ او وروشرہ او پلار تے
 ورسرہ یوخالے کہہ نو قادر دے چہ محمد صلی اللہ علیہ وسلم
 لہ یہ ہم کامیابی او نصرت ورکوی۔

تمت تفسیر سورۃ یوسف

سورة الرعد
مکیہآیاتھا ۴۳
آیتھا ۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خاص یہ نوم دالہ امداد خواہو یہ شروع کولو کیں چہ رحمن اور حیم دے

الْكَرَقِ تِلْكَ آيَةُ الْكِتَابِ

اللہ تعالیٰ دے دے یہ مراد تہہ پوہیری، دا آیاتونہ دلوے کتاب دی،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة الرعد

پد یکیں اختلاق دے چہ دا سورت مکی دے یا مدنی صحیح
 قول دادے چہ دا سورت مکی دے ۔
 ربط :- دے سورت ربط دے سورت یوسف سرہ دادے چہ
 سورة یوسف کیں مسئلہ دے توحید یہ دلیل عقلی سرہ ثابتہ
 کپے شہہ ۔ نو پدے سورت کیں عقلی دلیونہ او مثالونہ ذکر
 کوی ۔ دارنگ یہ ہفہ سورت کیں اثبات دے صداقت رسول وڈنو
 پدے سورت کیں دے شہاتو جوایونہ ذکر کوی ۔
 دعویٰ دے سورت :- دے سورت دودہ دعویٰ دی ۔
 اولہ دعویٰ :- اثبات دے توحید دے یہ پینچو طریقو سرہ ۔
 اولہ طریقہ :- رد دے یہ خلو و اقسامو دے شرک بان دے چہ
 شرک یہ علم کیں دے او یہ تصرف کیں دے او یہ عبادت
 کیں دے او یہ دعام کیں دے او دا یہ دیارلس آیتونو کیں دے ۔
 دویمہ طریقہ :- دلیونہ عقلی تفصیلی دی او ہفہ ہم دیارلس
 دی یہ حذف دے تکرار سرہ ۔

خلو و اقسامہ طریقہ :- پینچو مثالونہ دی ۔

پینچو طریقہ :- مقابلہ دہ یہ مینح دے صفاتو دے مؤحد او مشرک
 کیں چہ لس صفات دے مؤحد او درے صفات دے مشرک یے ذکر
 کپیدی نو دا ہم دیارلس دی ۔

دویمہ دعویٰ :- اثبات دے رسالت دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

وَالَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

او مقررہ چہ نازل کریشویدے کتابہ د طرف د رب ستانہ

الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ

حق دے خو لیکن زیات خلق

لَا يُؤْمِنُونَ ① اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ

ایمان نہ لری - اللہ تعالیٰ ہتہ ذات دے چہ اوچت کریدے

السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

آسمانوں نہ بے د ستون نہ چہ تاسو بے دینے

ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَحَر

پیا برا بر شویدے د عرش د پاسہ او تابع کریدے د حکم خیل

دے یہ جواب کو لو سرہ د شہر و شبہاتو او یہ شہادت د
اللہ تعالیٰ او د اہل کتابو سرہ -

خلاصہ د سورت :- دا سورت تقسیم دے شہر و بایونو کنیں -

اول باب تراوم آیت پورے دے پدے باب کنیں ترغیب دے

کتاب اللہ تہ یہ آیت سہ کنیں بیا درے عقلی دلیلوں دے یہ سہ

سہ سہ کنیں بیا درے زجروں دے دی - اول زجر یہ انکار د بعث

سرہ دے یہ آیت سہ کنیں - دویم زجر یہ طلب کو لو د عذاب

یہ تلوارے سرہ دے - او دریم زجر یہ شبہہ کو لو سرہ یہ

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بانڈے - یہ طلب کو لو د معجزے

سرہ دہنہ تہ -

تفسیر :- سہ - پدے آیت کنیں ترغیب دے قرآن تہ یہ درے

طریقو سرہ - اول اعجاز د قرآن یہ ذکر د مقطعاتو سرہ -

دویم - تِلْكَ آيَةُ الْكِتَابِ ، او الکتاب تہ مراد کامل او عظیم الشان

کتاب دے - او دریم حکم یہ حقانیت د دے او یہ دوستو جملہ

کنیں زجر دے یہ ایمان نہ لاوہو سرہ -

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ

نمبر او سپړونکي ، هر يو چلیدنی (حي) پناه وخت

مُسْتَعِي طِيْدَ بِرُ الْاُمُرِ يُفْصِلُ

مقرر بات دے ، انتظام کوی دہلو کاروتوتہ جدا جدا بیاتوی اللہ

الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ

دلیلوں کے دیارِ چہ پہ ملاقات دُر رب ستاسو

تَوَقُّفُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ

یقین او گہری تاسو۔ اور اللہ تعالیٰ ہفتہ ذات دے چاہے لائیکلہ دہ

س۔ ہر کلمہ چہ ایمان نہ تاویل پہ قرآن باندے پہ سبب دے شرک
سره دی تو دے شرک درد دے پارہ عقلی دلیل نہ ذکر کوی۔ یہ دے
آیت کہیں اول دلیل عقلی دے او دے قدرت دے اللہ تعالیٰ نہ پنخہ
امور ذکر کرے شوی دی او دا ہول دے نظام علوی سرہ تعلق لری۔
بغیرِ عَمَلِ شَرُّوْنَهَا، دے دے دودہ معنی دی۔ اولہ معنی دادہ چہ
آسمان یے اوچت کریدے بغیر دے ستونہ، وینی تاسودا
آسمانوںہ چہ ستے ورتہ نشته۔ او دویہ معنی دادہ اوچت
کرے دی آسمانوںہ بغیر دے ستونہ چہ تاسو یے وینی
یعنی ستے شتہ خوتا سو یے نہ وینی۔ لیکن اول قول صحیح دے۔
شَمُّواْ سَتُوْا عَلَى الْعَرْشِ، استوی او عرش پہ معنی حقیقی
سره دی بغیر دے تشبیہ او تمثیل نہ او کیفیت یے معلوم نہ
دے او تاویل یے حرام دے۔

لَا جَلَّ شَيْءٌ، مراد دینہ فنا دُنیا دہ۔

یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا، یعنی روستو در رفع او استوی او تسخیر نہ
تد بیر د دے یے بل چاتہ سپارے نہ دے پخیلہ نظام
جلوی۔

يُفَصِّلُ الْآيَاتِ ، هَذِهِ دَلِيلُوتُهُ مُرَادُ دِي چِه دَلَالَتِ كُوي پِه

الْأَرْضِ وَجَعَلْ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا

زمکہ او پیدا کریدی یہ ہفتے کتب پاختہ غروتہ اوسیندو نہ

وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرِ جَعَلْ فِيهَا

او د ہر قسم میوؤ نہ پیدا کری دی یہ ہفتے کتب

زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغِثِي اللَّيْلُ

جوڑے دوہ اخوندوی شپہ

الشَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

ورخ نہ ، یقیناً یہ دیکھیں دیر دلیلو نہ د توحید دی

لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝۳ وَفِي الْأَرْضِ

ہفتہ قوم لہ چہ فکر کوی ۔ او پہ زمکہ کتب

توحید او پورہ قدرت د اللہ تعالیٰ باندے ۔

لَقَوْمٍ، یعنی سرہ د توحید نہ دا دلیلو نہ د بعث بعد الموت ہم دی ۔

مطلب دا آیت دویم دلیل عقلی سفلی دے ۔ او قدرت د اللہ تعالیٰ

نہ یے پنختہ امور ذکر کریدی ۔ زَوْجَيْنِ، مراد دادے چہ پہ بٹولو

بوٹو کتب جوڑے یعنی مذکر او مؤنث نشتہ ۔ او دویم قول دادے چہ

مراد د زَوْجَيْنِ، نہ دوہ قسمہ دی لکہ خویرے او ترورے او ویرے دلے

او غتے دلے او لونڈے او اوچے او ترورے او سپینے شتے او سرے وغیرہ ۔

لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ، پہ ممکن آیت کتب صرف محسوسات ذکر کری وواو

پدے آیت کتب د محسوساتو سرہ معقولات ہم ذکر دی ۔

زوجیت د شمرا تو او انقلاباتو د شپہ او ورخو او د فکر نہ محتاج

دی نو دے آیت پہ آخر کتب یے ی تفکرون ذکر کرو ۔ خکہ چہ

فکرو وکیل شی راویستل د معقولاتو د محسوساتو نہ ۔

قِطْعٌ مُتَجَوِّرٌ وَجَدْتُمْ مِنْ أَعْنَابٍ

تکڑے دی دیوہل گاونہ کیں او باغوتہ دی دے انکورو نہ

وَزُرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنَوَانٌ وَغَيْرُ

او فصلونہ او کجورے کورے ریدرو ٹاٹکو والے او رنگی رنگی

صِنَوَانٌ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَتُفَضِّلُ

ر بغیر دے ٹاٹکو نہ او بہ کیری پہ یو قسم او یو سرہ او غوطہ والے ورکوڑ

بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ

بعضو برہ پہ بعضو باندے پہ خوند کیں ، یقیناً

فِي ذَلِكَ لَآيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿۴﴾

پہ دیکھن دی دلیلو نہ حقہ قوم لہہ چہ عقل لری ۔

سگ :- دا دریم دلیل عقلی دے او پدیکیں ہم دے قدرت دے اللہ تعالیٰ
نہ پنخہ امور ذکر دی ۔

مُتَجَوِّرٌ ، یعنی مختلفہ تکڑے دے زمکے چہ دیوہل سرہ نزدے
دی آبادے زمکے او خورہ دارے زمکے او مختلف رنگونو والے
صِنَوَانٌ ، جمع دہ ، دے صِنَوَانُ کجورہ چہ دیوہل نہ لے
دیرے ٹاٹکو راوتلے وی او غیر صِنَوَانُ حقہ دی چہ دیوہل
نہ یوہ تنہ لے ٹاٹکو وی ۔

وَتُفَضِّلُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ ، یعنی زمکے یوہ دہ او
اویہ ہم یو قسم دی او حال دادے چہ میوے مختلفہ دی ۔

او دا صریح رد دے پہ حقہ خلقو چہ طبیعت او مادہ پرست دی
چہ کہ چرے پیدا کیدل دے اشیا و پہ طبیعت او مادہ سرہ وے نو
نہ بہ وڈ اختلاف پہ میوڑ کیں ۔ نو معلومہ دے دینہ دا شوق چہ
پیدا کوڑنکے اللہ تعالیٰ دے ۔

لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ، ہرکلا چہ مجاورت دے تکرو دے زمکے او اختلاف دے

وَلَا تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ إِذَا

اؤکہ تہ حیران ہیں دے رد دوی دے انکار تہ د توحید تہ نو حیران تیا خبرہ داد وینا ددو ایا کیں

كُنَّا شُرَآءَآءَآ تَا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ

مونو خاورے شو آیا مونو بہ شو بہ پیدا کش نوی کیں

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ

دا دغہ خلق دی چہ کفر پے کریدے یہ رب خیل ہاندے

وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلَاقُ فِيْ أَعْنَاقِهِمْ

او دغہ خلق طوق تہ بہ واپولے شی ددوی یہ سہو نو کیں

وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيْهَا

او دغہ کسان اور والا دی دوی یہ یہ ہفے کیں

خَالِدُونَ ۝ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ

ہمیشہ وی ۔ او یہ تادی سرہ خواری ستانہ عذاب

باغونو او فصلونو او د غاٹکو او خوندا ونو سرہ دیوالی دا دیوال

زمکے تہ صرف معقولی امور دی ۔ د دے وجے تہ یے یعقلون

ذکر کرو ۔

۱۔ پدے آیت کیں زجر دے منکریتور د بعث بعد الموت

تہ سرہ د تخویف اخروی تہ او معنی د آیت دادہ چہ کہ تہ

تعجب کوئے یہ انکار ددوی د توحید تہ نو تعجب اوکرہ د بے

خبرے ددوی تہ ہم چہ ہفہ انکار د بعث بعد الموت دے ۔

فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ، عبارت داسے دے فذ و عجب ر تعجب والادے

او وجہ د عجبت دادہ چہ دا قول ددوی بشکارہ انکار دے د قدرت

د اللہ تعالیٰ تہ ۔

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ، دا دلیل دے چہ انکار د بعث

تہ یقیناً کفر دے ۔

قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ

وہاں سے دایمان راہلو نہ او حال داچہ تیر شوی دی د

قَبْلِهِمُ الْمُتَكَلِّفُونَ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو

دوی نہ مخکس عذابو نہ شرموؤنکی، او یقیناً رب ستا

مَغْفِرَةٌ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ

مختہ کوؤنکے دے خلقو نہ سرہ د ظلم د هغوی نہ او یقیناً

رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ۝ وَيَقُولُ

رب ستا خامتا سخت عذاب و کوؤنکے دے - او وائی

وَأُولَٰئِكَ الْأَعْلَالُ فِي أَغْثَاهُمْ، دایہ دنیا کس پہ طریقہ د مثال

سرہ دہ یعنی د دوی غاہے تہ پتہ د تقلید د کمر او پرتے دی

دلیل و سرہ نشیہ دے یا یہ قیامت کس حقیقتا داسے حالت

کس بہ وی - اَعْلَالُ، جمع د غل دہ پتہ د خرمے چہ یہ هغے

باندے ویختہ وی او یہ هغے کس سپرے شوی وی -

۴۔ پد یکس زجر دے پہ تلوار سرہ طلب کولو د عذاب لہرہ

مخکس دایمان راہلو نہ لکہ سورۃ الانفال ۴۴ کس -

قَبْلَ الْحَسَنَةِ، مراد د دینہ ایمان راہل دی او توبہ کول دی

د شرک نہ -

الْمُتَكَلِّفُونَ، جمع د مُتَكَلِّفٌ دہ هغے عذابو نہ وائی چہ شرمول

کوی د دے وچہ نہ د مقتول نہ خوگو نہ یا پوزہ وغیرہ پرکولو

تہ مُتَكَلِّفٌ وکیل شہ -

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ، د ظلم نہ مراد کفر

او شرک دے او مغفرت پہ معنی د روستو کولو د عذاب دے

یعنی اللہ تعالیٰ روستو کوی عذاب لہرہ د خلقو نہ سرہ د شرک

د هغوی نہ - یا مغفرت پخیلہ معنی دے لیکن شرط دایمان

و سرہ مراد دے - معنی دادہ چہ اللہ بخنی خلق روستو د

الَّذِينَ كَفَرُوا تَوَلَّوْا عَلَيْهِ

هغه کسان چہ کافران دی ولے تہ تھی تازیلاں پناہ بانڈے

إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِمْ أَنْتَ مُنْذِرٌ

معجزہ دُرب دُطرف تہ ، یقیناً تہ بیرہ ورکوؤنکے پئے

وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۝ اللَّهُ يَعْلَمُ

او دُھر قوم دُہارہ دعوت ورکوؤنکے پئے . اللہ تعالیٰ علم لری

شُرک کولو تہ خو پیدے شرط چہ ایمان راوری یا دُظلم تہ مراد
سوا دُکفر او شرک تہ تور گناہونہ دی او دُالناس تہ مراد
مؤمنان دی معنی دادہ چہ یقیناً اللہ تعالیٰ بخشنہ کوی مؤمنانو
تہ سرہ دُگناہونو دُهغوی تہ کلہ چہ او غواری او کہ او غواری
تو عذاب یہ خہ وخت پورے ورکوی۔

کے۔۔ دازجر دے متکریتو تہ یہ طلب کولو دُوی معجزات دُ
نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او دلہ مراد دُآیت تہ تا اشنا عذابونہ
راو بتل دی دُآسمان یا دُزمکے تہ یہ قرینہ دُیَسْتَعِجَلُونَكَ
يَا سَيِّدُنَا، سرہ لکہ چہ یہ سورۃ بنی اسرائیل ۱۷۰ کیں دُکر دی۔
او مطلب دادے چہ معجزات دُوی دُنبی صلی اللہ علیہ وسلم
یہ اختیار کیں گنری نو شکہ پئے دُهغه تہ طلب کوی لیکن دُهغه کار
خو صرف انذار دے۔

وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ، دا مستقلہ جملہ دہ خبر مقدم او مبتداء
مؤخرہ۔ معنی دادہ چہ "دُهریو قوم دُپارہ مستقل ہدایت
کوؤنکی وی" کہ نبی وی او کہ غیر نبی او یا دا جملہ عطف دہ یہ
متذر بانڈے تو معنی داشوہ چہ بیشکہ تہ بیرہ ورکوؤنکے او
ہدایت کوؤنکے پئے بتولو قومونو تہ۔ تو دلیل شو یہ عموم دُ
بعثت دُنبی صلی اللہ علیہ وسلم بانڈے۔ یا مبتداء محذوف دہ
یعنی واللہ لکل قوم ہاد۔

مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيصُ

دھنچہ چہ یہ کبیہ پور تہ کوی سرہ لڑانہ او ہنچہ چہ کوی

الْأَرْحَامُ وَمَا شَرَّدَا طُورًا شَتَّىٰ

بچہ دانہ او ہنچہ چہ زیاتوی او ہنچہ چہ

عِنْدَهُ بِبِقَدَارٍ ۝ عَلِيمُ الْغَيْبِ

د اللہ تعالیٰ سرہ یہ خاص انداز سرہ دی۔ عالم دے یہ پتہ

وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرِ الْمُتَعَالِ ۝ سَوَاءٌ

او شکار باندے دیرو لے دے او پور تہ دے۔ برابر دی

مِّنْكُمْ مَّنْ أَسْرَ الْقَوْلِ وَمَنْ جَهَرَ

ستاسونہ (یہ علم د اللہ تعالیٰ کہیں) ہنچہ چوک چہ پتہ کوی وینا او ہنچہ چہ شکار

بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ

وینا کوی او ہنچہ چوک چہ پتہ وینکے وی د شپہ

وَسَارِبٍ بِاللَّهَارِ ۝ لَهُ مُعَقَّبَاتٌ

او گرس د ورٹہ۔ د اللہ تعالیٰ یہ اختیار کہیں دی وار پہ وار

۱۔ خلاصہ: دے آیت نہ دویم باب دے تر ملا پورے پہ باب کہیں پنچہ عقلی دلیلو نہ دی پہ رد د شرک فی العلم د آیت نہ تر ملا پورے۔ بیا حال د ملا لکو ذکر کوی پہ طریقہ د دلیل نقلی باندے سرہ د تخویف نہ پہ ملا کہیں۔ بیا رد دے د شرک فی الدعاء پہ مثال سرہ یہ آیت ملا کہیں۔

تفسیر: پہ دے دریو آیتونو ۱۔ ۲۔ ۳۔ ۴۔ کہیں اثبات د علم غیب دے اللہ تعالیٰ سرہ دوستو د ذکر کولو د دلیلو نو د قدرت د اللہ تعالیٰ تہ۔

وَمَا تَغِيصُ الْأَرْحَامُ وَمَا شَرَّدَا د، مراد د دے دا دے چہ کلمہ

مَنْ بَيْنَ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ

راتلونگی ملائک و پاندے او دوستو د انسان تہ

يَحْفَظُونَكَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ط إِنَّ اللَّهَ

چہ حفاظت کوی د ہونہ پہ سبب د حکم د اللہ تعالیٰ، یقیناً اللہ تعالیٰ

لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا

تہ بد لوی ہونہ حال چہ پہ یو قوم باندے وی تر ہونے پورے چہ بدل کری دوی ہونہ

بِأَنفُسِهِمْ ط وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ

چہ د دوی نفسوتہ پر مشغول دی، او کلہ چہ او خواہی اللہ تعالیٰ پہ یو قوم باندے

ولد مخکین د مودے تہ پیدا شی چہ ہونہ تہہ میا شتے دی عادت

او کلہ مودہ زیاتہ شتی پہ رحم کتب او پہ ہونے کتب اختلاف دے د

اہل علمو د امام ابو حنیفہ پہ نیز دودہ کلونہ دی او د امام شافعی

پہ نیز خلور او د امام مالک پہ نیز پنخہ کلونہ او کما مودہ

شپر میا شتے دہ او دارنگ کلہ د ولد انداموتہ ناقص وی او کلہ

زیاتوی دارنگ کلہ کلہ یو ولد ناقص الخلقت وی۔

وَمَا تَنْزِيلُ دَادُ، یعنی دیونہ زیات اولاد۔

وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ، دے یوہ معنی د گر خید ونگے او دویمہ معنی

یے دادہ بنکارہ کید ونگے او دریمہ معنی دہ پتہیں ونگے لیکن رومہ

دودہ معنی خورہ دی۔

الْكَبِيرُ، لونی د ذات او د صفاتو د وارہوتہ شامل دے۔

الْمُتَعَالِ، د علونہ ماخوذ دے یعنی پورتہ او اوچت دے

حُكَّه چہ د عرش د پاسہ دے د ہونہ نہ بل خیز پورتہ نشتہ

دے۔

سُوًّا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ

خه تکلیف نو نشته واپس کوونک دهن او نشته دوی لره

مِنْ دُونِهِ مِنْ وَاِلٰٓهُ هُوَ الَّذِي

سوا د الله تعالى نه خوگ سا توونک . الله تعالى هغه ذات دے

يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا

چه ښایي تا سوله بریښنا د ویرے او د طمع د پاره

ملا . دا هم دلیل عقلی دے په تصرف او په علم د الله تعالى باندے .
مُعَقَّبَاتٌ ، مراد د دینه هغه ملائک دی چه د شپه او د ورځ نمبر په
نمبر راجی د انسانانو د حفاظت د پاره او دا غیر دی د کراماتین
نه او د لفظ د له معنی دا ده چه خاص د الله تعالى په اختیار کښ
دی .

يَحْفَظُونَهُ ، د شر د جناتو او نور و حشراتو نه حفاظت کوی . او
مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَرَمِنْ خَلْفِهِ ، متعلق دے په یحفظونه پورے
یا متعلق دے په معقبات پورے .

مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ، مِنْ اِجْلِيهِ دے یا په معنی د باء سره دے .
اِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ، دارنگ
سورة الانفال ۸۳ کښ هم تیر شوی دی او دا جمله جواب د
سوال ده چه هرکله ملائک حفاظت کوی د انسان نو بیا په ده باند
عذاب او مصیبت ولے نازلیدوی ؟

جواب :- الله تعالى دا حفاظت د انسان نه نه بدلوی تر هغه پورے چه
دا انسان خپل حال بدل کړی یعنی ایمان او توحید او سنت پریدوی
او په کفر او شرک او بدعت کښ اخته شی نو الله تعالى ترینه حفاظت
لرے کړی .

يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ، دا مراد ته دے چه انسان د الله تعالى د طرف
نه احوال بدل ولے شی بلکه دا نسبت سببی دے یعنی په سبب د
کذا هو نو سره دغه حالت د خیر بدل شی .

وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۝۱۲ وَيُسَبِّحُ

او پیدا کوی وریٹے درنے - او تسبیح وائی

الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلِئِكَةُ مِنْ

رعد سرہ د ستائیتے اللہ تعالیٰ نو نور ملائک د وچ د

خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ

ویرسے د اللہ تعالیٰ تہ او رالہری تندرولہ نو رسوی ہفہ

بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ

ہفہ چاتہ چہ او خواہی او دوی جگہہ کوی

فِي اللَّهِ وَهُوَ شَرُّ الْمَحَالِ ۝۱۳

پہ توحید د اللہ تعالیٰ کیں او ہفہ سخت تیوٹکے دے -

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَ لَهُ ، د ا ہم جواب د سوال

دے - سوال دا دے چہ کلاہ یو انسان یو عمل نہ وی کرے او حال

دا چہ پہ ہفہ باندے مصائب راسخی نو ملائک خہ رنگہ حفاظت کوی

حاصل د جواب دا دے چہ ہر مصیبت پہ ارادہ د اللہ تعالیٰ سرہ

لاحتی نو ارادہ د اللہ تعالیٰ ملائک نشی واپس کولے او نور مخلوق

ہم مدد نشی کولے -

ملا - پیدے آیت کیں ہم دلیل عقلی دے پہ تصرفاتو د اللہ تعالیٰ سرہ

حَقُّوْا وَظَمَمْنَا ، یعنی د برق نہ میرہ د تندر وی او طمع د باران ہم د

ہلکان نہ میرہ د بعضو خلقو چہ چاتہ پکبن نقصان وی او د بعضو د پالہ

طمع د فائدو -

الثِّقَالَ ، ہفہ وریٹے چہ پہ باران سرہ درنے وی -

ملا - پیدے آیت کیں دلیل نقلی دے د ملائکو نہ پہ توحید د

اللہ تعالیٰ شکہ چہ تسبیح او حمد کلمات د توحید دی او ورسرہ

تحویف د نبوی ہم دے -

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ

خاص داللہ تعالیٰ بلندہ حق بلندہ دہ ، او ہندہ کسان چہ دوی تہینہ مدغواہی

مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ

سوا داللہ تعالیٰ نہ نشی قبولوے دوی لہ

بِشَيْءٍ إِلَّا كِبَاسِطٍ كَفَّيْهِ إِلَى السَّمَاءِ

ہیہ حاجت نہ دے ددوی مثال مگر پشان دہغہ چاچہ او کد کد وری او پوتہ

لِيَبْلُغَ قَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغٍ ط وَمَا

دے دپار چہ اور سی ددہ خولے تہ او تہ دی ہغہ رسید ونگی دہ تہ ، او نہ دہ

دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۝۱۴

دعا د کافرانو مگر یہ گمراہی کیں دہ ۔

الرَّعْدُ ، دہ ملک دے چہ مقرر دے یہ وریخو او حمد لولی

ہر وخت کیں او خاص یہ وخت د باران ورید لو کیں ۔ او بل

قول دادے چہ بعد آواز د وریخو تہ وائی ریعنی گریہیدل) او

نسبت د تسبیح ہغہ تہ یہ طریقہ د حال سرہ دہ ۔ نہ چہ یہ

طریقہ د قال سرہ ۔

وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ ، و او حالیہ دے یعنی صاعقہ یہ دوی

باندے راسخی یہ وخت د جدال کولو کیں یا و او استینافیہ دے

دپارہ د زجر د مشرکینو ۔

بَلَدٌ ، د آیات نتیجہ دہ د تیر و شو و دلیل و نویدے قول کیں چہ

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ دہ دودہ توجیہ دی ۔

اولہ توجیہ معنی دادہ چہ کہ خیر مقدم دے دپارہ د تخصیص

او اضافت د دعوت اضافت د موصوف دے صفت تہ یعنی حقہ

بلندہ خاص اللہ تعالیٰ لہ دہ او دغیر اللہ بلندہ باطلہ دہ ۔

دویمہ توجیہ معنی دادہ چہ دعوت الحق د توحید دے معنی

وَاللّٰهُ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

او خاص اللہ تعالیٰ لہ سجدا کوی ہفہ خوک چہ دی پہ آسمانوں او زمکہ کنیں

دادہ چہ دعوت د توحید خاص د اللہ تعالیٰ دعوت دے او د مشرکانو دعوت باطل دے لیکن اولہ توجیہ د دوستو جملے سرہ پورہ مناسیہ دہ ۔

او پدے آیت کنیں رد د شرک فی الدعاء دے پہ طریقہ د مثال سرہ حاصل د مثال دادے چہ یوکس وی او لاسونہ یے اولہ کبری وی او بوتہ پدے مقصد چہ ہفہ او یہ ددہ خولے تہ را اورسی او آواز کوی او بوتہ لیکن ہفہ او یہ دہ تہ نشی رسیدے ۔ نو دارنگ ہفہ مشرک چہ را مدد شدہ وائی ہفہ چا تہ چہ دے یے حاجت پورہ کوونکے کنری سوا د اللہ تعالیٰ تہ او ہفہ لرے وی ددہ تہ او یا مری وی نو ہفہ ددہ آواز نشی آوریں تہ او تہ ددہ حاجت پورہ کولے شئی نو د معبودانو باطلو تشبیہ یے ورکریں د او بوتہ سرہ چہ تہ وینی او تہ آوری او تہ چا تہ پخیلہ رسیدے شئی ۔

بلہ طریقہ ددے تمثیل دادہ چہ یو تپے سپے وی او سراب اوینی او خیال او کبری چہ دا او یہ دی او لاس او کوی ہفہ تہ چہ ہفہ ددہ خولے تہ را اورسی او حال دادے چہ ہفہ دہ تہ نشی را رسیدے حکمہ چہ ددہ گمان غلط دے ۔ نو دارنگ ہفہ مشرک دے چہ پہ معبود باطل باتدے عقیدہ لری چہ دا اللہ دے او دے د ہفہ تہ حاجتو تہ ہم غواہی او ہفہ ددہ حاجت نشی پورہ کولے ددے وچے نہ چہ ددہ عقیدہ باطلہ دہ حکمہ چہ غیر اللہ یے اللہ کنہے دے ۔

وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ، ددے معنی دا دہ ہفہ کافران چہ د اللہ تعالیٰ تہ سوا ذیل چا تہ حاجتو تہ غواہی نو دا دعائہ دہ مگر شرک او کمر اھی دہ ۔ او بلہ معنی دادہ چہ کافران د اللہ تعالیٰ تہ دعا غواہی نو ہفہ بر بادوی یعنی پہ ہفہ اجر و ثواب نہ حاصلیری اگرچہ دنیا کنیں کلہ کلہ قبلیری ۔

طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُرِ

غوک پہ رضا او غوک پہ زور او سوری دے دوی صباقی

وَالْأَصَالُ ۱۵ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ

او بیگانی - تہ اوایہ غوک دے رب دے آسمانوں تو

۱۵۔ خلاصہ : دے آیت تہ دریم باب دے تر ۱۵ پورے
پہ دیکھن تہم دلیل عقلی دے بیا لسم دلیل عقلی پہ ملاکین دے
سره دے زجرتہ پہ شرک فی التصرف سرہ ، او دودہ مثالونہ دی او
بیا یو لسم دلیل عقلی دے سرہ دے دودہ مثالونہ پہ سکا آیت
کھن بیا تقابل پہ مینج دے مؤحدینو او مشرکینو کھن دے پہ
تخویف او بشارت سرہ او پہ ذکر دے لسم صفاتو دے مؤحدینو سرہ
دے بشارت تہ دے ۱۵ آیت تہ تر ۱۵ پورے او ذکر دے در یو صفاتو دے
مشرکینو او تخویف ۱۵ آیت کھن -

تفسیر : ۱۵ آیت کھن تہم دلیل عقلی دے پہ ذکر دے سجود دے تمام عالم سرہ
او مراد دے سجود تہ انقیاد دے امر تشریعی او تکوینی تہ مؤمنان دواہ قسمہ
انقیاد طوعاً کوی او مشرکان انقیاد تکوینی کوی کرہا ، یا مراد دے سجود تہ سجدہ حقیقیہ
دے او قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ ، ملائک دی او مراد دے وَالْأَرْضِ ، تہ مؤمنان
دی او پہ کرہا ، سرہ مراد دے بعد دے استدلال تہ یعنی
پہ دلیل سرہ مجبورہ شوی دی ، تو سجدہ اللہ تعالیٰ لہرہ خاص
کوی یا مراد دے طَوْعًا ، او وَكَرْهًا ، تہ حالت دے خوشحالی او حالت دے
خفگان دے یعنی دوی پہ دواہو حالاتو کھن اللہ تعالیٰ تہ سجدہ
کوی -

بِالْغُدُرِ وَالْأَصَالِ ، پہ بعضو ملکونو کھن دے زوال پہ وخت
کھن سورے تہ وی حکمہ دے ذکر او تہ شویا غدا و مخکین دے
زوال تہ او اصال روستو دے زوال تہ وی -

وَالْأَرْضِ قُلُّ اللَّهِ قُلُّ أَفَاتُخَذُ شَمَّ

او دے، او وایہ اللہ تعالیٰ دے، او وایہ آیا نیوے دی تا سو

مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ لَا يَمْلِكُونَ

سوا ذاللہ تعالیٰ نہ مددکاران چہ واک نہ لری

لَا نَفْسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلُّ

خاں دپارہ ذ فیض فائدے او نہ ذ ہیض نقصان او وایہ

هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ

آیا برابر دے ہوندا او لید دے

أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ

او آیا برابر دی تیارے او رتہ

أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا

آیا مقرر کری دی دوی اللہ تعالیٰ لہ برے والا رہ بندگی کشیں پیدا اش کریں

كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ

ہقوی پشان دپیدا اش ذ اللہ تعالیٰ تو کن وود شوید لے پیدا اش پہ دوی بانڈے

قُلُّ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ

او وایہ تہ اللہ تعالیٰ پیدا کوؤنک ذ ہر خہ دے او ہنہ

الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۱۴ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ

یو دے نورور دے - لاورولے دی ذ برہ طرف نہ

مَلَكًا يَكُنْ لِسَمِ دَلِيلَ عَقْلٍ دے او بیا زجر دے مشرکینو تہ

اور دے پہ شرک فی التصرف بانڈے بیا دود مثالونہ دی اول

مثال ذ مؤحد او ذ مشرک دے پہ الاعی والبصیر سرہ او دویم

مثال ذ شرک او ذ توحید دے پہ الظلمت والنور سرہ بیا زجر

مَا فَسَّالْتِ أَوْدِيَةَ بِقَدْرِهَا فَاخْتَلَمَ

اوپہ نو او بھیری کندے د خیل انداز برابر نو را او خیزی

السَّيْلِ رَبِّدًا رَّابِيًا ط وَمِمَّا

سیلاب زگونہ اوچت ، او د هغه نہ چہ

يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ

گرموی دوی هغه لہرہ پہ اور کبش د پاره د طلب

حَلِيَةٍ أَوْ مَنَآءٍ رَبِّدْ مِّثْلَهُ ط

د کالو یا د سامان زگونہ دی پشان د دے ،

كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ط

دخسہ بیانوی مثال اللہ تعالیٰ د حق او د باطل ،

فَأَمَّا الرِّبْدُ فَيَنْهَبُ جُفَاءً ج

نو هرچہ زک دے نولارشی بے کارہ

دے مشرکینو تہ چہ خالق د هر خیز یو اللہ تعالیٰ دے اوپہ خلق
کبش د هغه سرہ خوگ شریک نشته نوولے د هغه سرہ پہ
بندگی کبش خوگ شریک جوہوئی ۔

قُلِ اللَّهُ ، هرکله چہ مشرکان چپ شول خکله چہ هغوی د
اللہ تعالیٰ تہ سوا بل رب نہ کنرلو تو نبی صلی اللہ علیہ وسلم
تہ امر او شو چہ تہ پہ خپله جواب ذکر کړہ ۔

أَفَأَنْتُمْ شُرَكَاءُ دَ شُرَكَاءُ رَبِّهِمْ دَ تَرَدِيدًا تہ روستور د دے
پہ شرک فی التصرف باندے او داسے پہ سورة فرقان سترکب دی
أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ ، دا زجر دے پہ شرک فی الالوهیت
باندے پہ دلیل د نفی د خالقیت د غیر اللہ سرہ او مدخول د
او مخلوق دے او استفهام انکاری دے ۔

وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَمَا كُنْتَ

او مرچہ فقہ شے دے چہ نفع و رکوی خلقوتہ نو باقی پاتے شی

فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ

پہ زمکہ کنس ، دغہ شان بیانوی اللہ تعالیٰ

الْأَمْثَالَ ۱۴ لَكِن يَنْزِلُ السَّمَاءَ بَرَكًا

مثالونہ - ہفہ چالہ چہ خبرہ پے او منلہ د رب خپل

سکا ۔ پہ دے آیت کنس یولسم دلیل عقلی دے اولاً بیا ذکر د دوو
مثالونو دے پہ بارہ د مقابلہ د حق او د باطل کنس ، تفصیل د اول
مثال دادے چہ باران اووریبری نوپہ کنڈا و کنس سیلاب یوتہ راشی
پہ مقدار د هرے یوے کنڈاے او ورسره د سیلاب د پاسہ اوچت
زکوٰۃ وی بیا خہ مودہ وروستہ زک اوچ شی اوصفا او بہ د
خلق د فائدے د پاره پاتے شی نو دارنگ بعضے خلق علم د توحید
او د سنت حاصل کری او هر یو د خپل محنت مطابق عالم شی بیا
دوی پشان د سیلاب د دعوت د پاره مختلف اطراف و کنس خواہ
شی نو د دوی پہ مقابلہ کنس باطل پرست خلق را اوچت شی
او شبہات کوی پہ حق باندے او پہ اول وخت کنس هغوی
غالب وی بیا خہ وخت وروستہ دغہ باطل پرست مغلوب او بے
کارہ شی او حق دین پہ دنیا کنس پاتے شی او خلق د هغه نہ
فائدے اخلی ۔ او تفصیل د دویم مثال دادے چہ زرگران
سره زر او سپین زرتانہ قلعی وغیرہ پہ اور سرہ ویلی کری
نو د بعضو نہ کالی جوہ کری د صرف زینت د پاره او د بعضو نہ
نور سامان جوہ کری چہ د هغه نہ خہ فائدہ اخستے کیبری لیکن
د دغہ او بو ویلی کرے شوو د پاسہ هم زک راشی بیا خہ وخت پس
د زک بے کارہ شی او سوچہ زر پاتے شی چہ د هغه نہ کالی د زینت
د پاره او سامان جوہ وی لکه لوجی او خلق ترینه فائدے اخلی نو
دارنگ هغه علماء دی چہ د قرآن او د سنت علم پے د خپل

الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا

خاشتنه حال دے، او ہفہ شوک چہ خیرہ نہ منی

لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ

درب خیل کہ چرے شی ددوی دپارہ ہفہ خہ چہ پہ زمکہ کیں دی

جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدُوا

تول او دومر قدر ورسرہ شی خاشتنہ جرمانہ کیں بہ ورکوی

بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ

ہفہ لہ، دغہ کسان دوی لہ بد حساب دے

وَمَا لَهُمْ بِهِمْ جَهَنَّمَ وَيُسَّ إِلَيْهَا ۚ

او خائے د ورتلو ددوی جہنم دے، او تاکارہ خائے دے تیار کریشولے۔

استعداد مطابق حاصل کریدے او بیا پہ نشر و اشاعت دے دے
علم کیں یہ درس و تدریس سرہ محنت کوی او غلط مسائل دے
شرک او بدعاتو دحق نہ جدا کوی او یہ دے ذریعہ نور اہل
علم پیدا کوی چہ ہفہ دودہ قسمہ دی اول ہفہ دکارا و دفاثلے
خلق وی چہ نور و تہ فائده ورکری دویم داسے خلق چہ
پخبلہ دعلم نہ تھان دپارہ فائده اخلی۔ لیکن ددوی پہ مخالفت
کیں باطل پرست ملیان وی بیا خہ وخت پس ہفہ باطل پرست
کمزوری شی او حق پرست و خلقو تہ فائده رسی۔

فائده :- ہرکلا چہ دعوت پہ دودہ طریقو سرہ دے یودعوت
پہ سفر کولو سرہ او گر خیدا لو سرہ او دویم پہ طریقہ ددرس
او تدریس سرہ، نو ددے وچہ نہ دودہ مثالو تہ یے ذکر کریدی
خود دواہر و مبداء دقرآن و حدیث لوستل او ایزدہ کول دی
تھکہ چہ بغیر دعلم دوحی نہ دعوت نشی کیدے۔
۱۵ :- پدے آیت کیں ذکر دفریقین دے چہ پیدا کیدی پہ دعوت

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ

آیا نو غوک چہ یقین لری چہ هغه خہ چہ تازل کریشویدے تاته

مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى

درب د طرف ته حق دے پشان د هغه چا دے چہ رونا وی رد حقانیت د

إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ۱۹

یقینا نصیحت قبولی صفا عقل والا

الَّذِينَ يُوقُونَ بَعْدَ اللَّهِ

دا هغه کسان دی چہ پوره کوی لوظ د الله تعالی لره

وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ۲۰ وَالَّذِينَ

او نه ماتوی دوی پوخ لوظ او دا هغه کسان دی

سره چہ اهل حق او اهل باطل دے په طریقہ د مقابلے سره
اهل حق د پاره بشارت دے او د اهل باطل د پاره تحریف
اخروی دے

سَوُّوْا الْحِسَابِ ، دا دے چہ مناقشه او کرے شی او د هرے ذرے
ذرے تیوس او شی او هیخ جرم ورته نه مواف کوی

۱۹: په دے آیت کنش هم مقابله د فریقینو ذکر ده یو فریق
هغه دے چہ د قرآن او د توحید په حقانیت باند د علم او یقین
لری او دوی استجابوا کنش داخل دی او دویم فریق هغه
دے چہ د توحید او د قرآن نه جا هل دی او هغه ته اعلى وئیلی
دی او هغه لم یستجیبوا والا دی او په دے آیت کنش د اهل حق
د لسو صفاتو ته اول صفت ذکر شویدے چہ هغه اولواالباب دے

۲۰: په دے آیت کنش د اهل حق دوه صفات ذکر شوی دی او
یُوقُونَ بَعْدَ اللَّهِ ، د عهد نه توحید د الله تعالی او ټول او امر
او نواهی مراد دی او دا عهد په عقلی او نقلی دلیلونو سره
مضبوط کرے شویدے نو حکه ورته المیثاق ، وائی نوعهد

يُصَلُّونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ

چہ پیوستہ کوی ہوا چہ اللہ تعالیٰ حکم کریدے دھتے پہ پیوستہ ساتلو

وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ

او ویرہ کوی د رب خیل نہ او ویریزی د بن

الْحِسَابِ ۝ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ

حساب نہ - او دا ہوا کسان دی چہ صبر پے کریدے دیارہ د طلب

وَجْهٍ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

د مع د رب خیل او پابندی کریدہ پہ مونخونو باندے

وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا

او خرچے کریدے دھتے نہ چہ ودری دی مونو دوی نہ پست

وَعَلَانِيَةً وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ

او بشکارہ او دفع کوی پہ ہنہ کار سزہ

او میثاق یو خیز دے نو یو صفت ثبوتی دے او بل صفت سببی دے
یا عہد اللہ نہ مراد عہود الہیہ دی او الميثاق نہ مراد عہود د
بندگانو دی -

ملکہ پہ دے کنس د اہل حق درے صفات ذکر شوی دی ددے اول
صفت تشریح پہ تفسیر د سورۃ بقرہ کنس تیرہ شوے دہ فرق
د خشیت او د خوف دا دے چہ خشیت مستعملیری اکثر پہ مقام
د تعظیم کنس سرہ د علم نہ پہ حال د مخشی عنہ او خوف عام دے
کہ تعظیم ورسرہ وی او کہ نہ ددے وچ نہ کلہ خوف د اللہ تعالیٰ
نہ وی او ایمان نہ وی لکہ خوف د ابلیس پہ غزوہ د بدار کنس
او دارنگ خوف کلہ د غیر اللہ نہ ہم وی پہ طبعی طور سرہ او
خشیت خاص دے پہ اللہ تعالیٰ پورے -

السَّيِّئَةِ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقُوبٌ أَلَمْ أَرْسَلْ

بدائی لڑے دغا کسان دوی لڑے نبیہ انجام دگور روستنی دے

جَذَّتْ عَدْنٌ يَدُ خَلْوَنَهَا وَمَنْ

چہ جنتوتہ دہیشوالی دی داخلیری بہ ہفتہ او ہفتہ شوک

صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ

چہ ددوی منگرتیا کیریوی ددوی دپلاداف او بشعوتہ

وَذُرِّيَّتِهِمُ وَالْمَلَائِكَةُ يَدُ خَلْوَن

او د اولاد نہ او ملائک بہ داخلیری

ملا دے آیت کیں د اہل حق خلور صفات یے ذکر کری دی۔

صَبْرًا، صبر درے قسمہ دے پہ مصیبتونو او مرضونو باندے او صبر پہ طاعتو کولو او صبر د حرامو او گناہونو نہ۔

ابْتِغَاءً وَجْهَ رَبِّهِمْ، پدے سرہ خارج دے ہفتہ صبر چہ دے دے دپارہ وی چہ خلق ورتہ صابر اوائی یا ددے دپارہ چہ

خلق و رباندے عیب او نہ وائی یا ددے دپارہ چہ دشمنان پہ دہ باندے خوشحالہ نشی دا ہم صبر دے لیکن ثواب پہ ہفتہ

باندے لہ حاصلیری۔

وَيَذُرُّونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ، ددے یومعنی دادہ چہ دفع کوی پہ بیان د توحید او د سنت سرہ شرک او بدعت لڑے۔

دویمہ معنی دادہ چہ دفع کوی دوی پہ صبر او پہ نبیہ اخلاقو سرہ بد اخلاق د جاہلانو۔

دریمہ معنی دادہ چہ دفع کوی پہ تویہ کولو سرہ گناہونو لڑے۔

عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ۲۳ سَلَامٌ

دوی تہ دے مری دروازے تہ - (وائی بہ) سلام

عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ

دوی بہ تاسو بانی تہ بہ سبب دے صبر کولو ستاسو تہ بہ

عُقْبَى الدَّارِ ۲۴ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ

الجام دے کور دے آخرت دے - او ہفہ کسان چہ ماتوی

عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ

لوط دے اللہ تعالیٰ روستہ دے پو خوالی دے ہفہ تہ او پریکوی

مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُؤْصَلَ وَيُفْسِدُونَ

ہفہ شے چہ حکم کریدے اللہ تعالیٰ دے ہفہ دے پوسٹ ساتلو او ورائے کوی

فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ

بہ ملک کن دغہ خلق دوی لہ لعنت دے

۲۳، ۲۴ : بہ دے آیتونو کنش بشارت دے دغہ صفاتو والورہ -

وَمَنْ صَلَحَ ، مراد دے دینہ موافقت او ملگرتیا کول دی دے دے

کسانو دے دعوت کوونکی سرہ بہ توحید او سنت کنش لیکن بہ

عمل او بہ محدث کنش دے ہفہ تہ کم دی -

بِمَا صَبَرْتُمْ ، صفت دے صبر شامل دے تیر شوڑ تہ لو صفاتو

تہ دے دے وجہ تہ اکتفی ہے او کپہ بہ ذکر دے دے -

وَمَنْ صَلَحَ ، بہ دے کنش اشارہ دے چہ صرف نسب او زوجیت

فائزہ تہ ورکوی ترخو پورے چہ صلاحیت تہ وی او صلاحیت

تہ مراد صرف موافقت دے بہ عقیدہ کنش او حق پرستی کنش

او برابری بہ تہ لو اعمالو کنش مراد تہ دے -

وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ۝۲۵ اَللّٰهُ يَبْسُطُ

او دوی لڑہ ناکارہ کور دے ۔ اللہ تعالیٰ فراخہ کوی

الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاءُ وَيَقْدِرُ ۝

روزی دچاچہ او غواہی او تنگوی ،

وَفَرَحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ

او خوشحالی کوی دوی یہ ژوند دنیوی باندے ، او نہ دے ژوند

الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ ۝۲۶ اَلَا مَتَاعٌ ۝۲۷

دنیوی د آخرت یہ مقابلہ کنس مگر معمولی مزہ دکہ ۔

۲۵۔ یہ دے آیت کنس ذکر د دریو قیاحتونو د منکرینو دے یہ مقابلہ د تیر شوؤ صفاتو کنس او د دوی د پیارہ تخویف اخروی ہم دے او داسے یہ سورۃ بقرہ سک کنس تیر شویدی۔
اللَّعْنَةُ، یہ مقابل د جنت او د سلام کنس دے۔
سُوءُ الدَّارِ، دایہ مقابلہ د عقبی الدار کنس دے۔

۲۶۔ خلاصہ : د دے آیت نہ خاورم باب دے سک آیت پورے پدیکنس دولسم دلیل عقلی دے سرہ د زجر نہ یہ سک آیت کنس، بیا زجر دے منکرینو د رسول تہ یہ سک آیت کنس، بشارت دے یہ سک ، سک آیتونو کنس، اثبات د رسالت دے سرہ د توحید تہ یہ سک آیت کنس بیا تسلی دہ رسول تہ یہ سک آیت کنس۔

تفسیر :- یہ دے آیت کنس دولسم دلیل عقلی دے او بیا زجر دے یہ محبت د دنیا سرہ چہ ہغہ سبب د تیر شوؤ قیاحتونو دے او یہ دے آیت کنس اشارہ جواب د سوال تہ دہ ہغہ دا چہ د دے منکرینو فراخی د رزق او مالداری دلالت کوی چہ پدوی باندے خولعت نشتہ ؟

حاصل د جواب دادے چہ فراخی د رزق تہ اعتبار نشتہ،
وَفَرَحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا، دے تہ فرح (البطرح) (تکبر) وٹیلہ شی۔

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا

او دانی کافران دے نہ

أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَاتِهِ مَنْ رَبُّ سَائِطٍ

ناذیری یہ دے باندے معجزہ ذرب ذطرف نہ ، آویہ تہ

إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي

یقیناً اللہ تعالیٰ لے لارے کوی ہفہ چالہ چہ اوخواری اوپہ سمہ لادرروانی

إِلَيْهِ مَنْ أَنْتَابَ ۚ الَّذِينَ

خپل طرف تہ ہفہ خوگ چہ ہفہ تہ ورگش - دا ہفہ کسان دی

آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ

چہ ایمان لے راویے دے او تسلی اخی زبوتہ ذہغوی یہ ذکر

اللَّهِ ط أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ

ذاللہ تعالیٰ سرہ ، خبر شئ صرف یہ ذکر ذاللہ تعالیٰ تسلی اخی

دا حرام دے -

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ، يَهْدِي دَعْوَى

تہ او جواب دہغ دے او دا عطف دے یہ فرحوا یا تے اشارہ دہ

چہ دا قول ذدوی یہ تکبر باندے بنا دے حاصل ذجواب دادے

چہ اضلال او هدایت یہ اختیار ذاللہ تعالیٰ کنس دی نو معجزات ہم

دہغہ یہ اختیار کنس دی -

مَنْ أَنْتَابَ ، ذَانَابٌ مَعْنَى دَادَ چہ حق کوم طرفتہ وی نو بتدہ یہ

زہرہ سرہ ہفہ طرفتہ گرجی بغیر دمتد او عناد تہ اوپہ دے آیت

کنس ذآیہ تہ مراد ہفہ معجزہ دہ چہ ذفراخی ذرزق سرہ

تعلق لری لکہ یہ سورۃ بنی اسرائیل سہ ، سہ کنس دی -

الْقُلُوبُ ۲۸ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا

ذہوتہ - ہذا خلق چہ ایمان آئے داو پریدے او عملوتہ کوی

الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحَسَنَ مَا اَبۡ ۲۹

دنبی یہ تابعداری خوشحالی دہ هغوی لہ او خالستہ انجام دے۔

۲۸۔ یہ دے آیت کیں بشارت دے او اطمینان بذکر اللہ نہ مراد یقین کول دی یہ خبرہ کلہ چہ قرآن او سنت یہ دلیل کیں ذکر شی۔ دویمہ معنی دادہ چہ یہ توحید و اللہ تعالیٰ سرہ او یہ قرآن لوستلو سرہ ذہوتہ سکون حاصل پیری۔

اَلَّذِينَ كَرَّوْا لِلّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ، ہر کلہ چہ یہ مخکین جملہ کیں تخصیص نہ وڈ نو دا جملہ آئے و تخصیص پیدا کولو دپارہ ذکر کہہ او دے وچہ نہ بذکر اللہ مقدم کرو حاصل و آیت دا دے چہ اطمینان خاص دے یہ مؤمنان نو پورے او خاص دے یہ ذکر و اللہ تعالیٰ پورے او مراد و دینہ قرآن او سنت دے او دارنگ ذکر قلبی اولسانی داسما دی نو پورے کیں داخل دہ دا خبرہ چہ قسم او شی یہ اللہ تعالیٰ باندے نو و مؤمن ذہوتہ و ربانڈے تسلی او کری دارنگ یہ دلیل کیں چہ قرآن او حدیث ذکر شی نو یقین پیدا شی۔

۲۹۔ یہ دے آیت کیں بشارت دے۔

طُوبَىٰ ، یہ معنی و حالت طیبہ سرہ دے نو شامل دے جنت تہ او و نو و جنت تہ - او و نو نعمتو و و جنت تہ۔

كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ

دفعہ نشان لپڑے نے مونو تہ پہ دالے امت کیں یقیناً چاہ تیر شوین

مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لَّتَتَلَوُ عَلَيْهِمْ

مخکس ددہ نہ امتو نہ دیارہ ددے چہ بیان کرے پہ دوی بانڈے

الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ

ہغہ کتاب چہ وحی کرینہ مونو تاتہ او دوی انکار کوی

بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ

د رحمن د بندگی تہ او وایہ ہغہ رب زما دے تشتہ حقدار د بندگی

إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ

سوا د ہغہ نہ خاص پہ ہغہ بانڈے توکل کریدے ما او خاص ہغہ تہ

مَتَّابٌ ۝ وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ

ورکر خیدل دی او کہ چرے وے قرآن چہ بوتلے شوے

وَسُيِّرَتْ آيَاتُ كِتَابِ رَبِّكَ فَذَرْهُمْ

تہ پہ دے آیت کیں اثبات د رسالت د رسول دے سرہ د

حُكْمًا وَأَرْسَالًا نَّحْنُ الْمَوْجِدُونَ لَهُ يَوْمَ الْحِسَابِ

خلاصہ د وحی دہ او دیتہ دلیل وحی ہم دانی

وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ ، مِرَادُ دَدِينَهُ انْكَارُ دے د توحید

د اللہ تعالیٰ نہ پہ رحمانیت کیں یعنی رحمان صفت د اللہ تعالیٰ

مَنی لیکن تخصیص ہے پہ ہغہ پورے تہ منی د دے وے نہ دوی

بہ مسیلمہ کتاب تہ رحمان الیمامہ وئیلو یا مراد د یکفرون

نہ شرک دے

قُلْ هُوَ رَبِّي ، دابیان دے د الذی او حیثا یعنی خلاصہ د وحی

توحید د ربوبیت او ذ الوہیت دے او دا غلور حیلہ د توحید دی

فائداہ :- کما ارسَلْنَاكَ ، دلہ مشبہ ذکر نہ دہ تو معلومہ شوہ

چہ کاف پہ معنی د لام اجلیہ دے یعنی ہر کلا چہ ذریعہ د

بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قَطَّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ

یہ ہفتہ سرہ مغرو نہ یا قطعہ رپرے کیں بیشی یہ ہفتہ باندے زمکہ

أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتِ ط بَلَّ اللَّهُ الْأَمْرُ

یا خبرے کیں شولے یہ سبب دھغے دمر و سرہ ، بلکہ خاص اللہ تعالیٰ سرہ

جَمِيعًا ط أَلَمْ يَأْتِئِسَ الَّذِينَ

تول اختیار دے ، آیا نولہ یو ہیری ایمان

أَمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى

والا چہ کہ چرے غوختلے اللہ تعالیٰ خافتا یہ ہدایت بہ پے روان کرے

النَّاسَ جَمِيعًا ط وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ

تول خلق ، او ہمیشہ وی کافران

كَفَرُوا ط تَصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ

خلق چہ ورسی دوی تہ یہ وجہ دھغہ کارو نوچہ دوی کوی آفت

أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّنْ دَارِهِمْ

یا بہ راشی رآفت تزدے دوی ملک تہ

حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ ط إِنَّ اللَّهَ

تر ہغہ پورے چہ راشی وعدہ د اللہ تعالیٰ ، یقیناً اللہ تعالیٰ

اطمینان د زہونو د پارہ ذکر اللہ روسی دہ تو مونہ تہ دوی
بیانولو د پارہ را اولیرے ۔

قَدْ خَلَتْ ، دلالت کوی چہ دامت اخرا لامر دے لکہ چہ
نبی د دوی ہم خاتم الانبیاء صلی اللہ علیہ وسلم دے ۔

لَا يَخْلِفُ الْبَيْعَ ۚ ۝ وَلَقَدْ اسْتَهْزَىٰ

خلاف ته کوی د ویدے خیلے نہ ۔ او یقیناً توفے کرے شویدی

يُرْسِلُ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ

یہ دیو رسولاً تو پورے ستانہ مخکس نو مہلت لم ورکرو

۳۱۔ یہ دے آیت کنس جواب دے د مطالبے د دوی آیا تو نولہ
یعنی دوی مطالبہ کولہ چہ دا قرآن یہ حق وی یہ ہغہ وخت
کنس چہ دے یہ وجہ دے عروثہ لرے کپی یا زمکہ سورئ
کپی او چیتے ترے را او یاسی یا مری را ژوندی کپی چہ ہغوی
مونہ سرہ خیرے او کپی ، حاصل د جواب دا دے کہ دا کارونہ
او کپے شی نو ہم دوی ایمان نہ راوری ۔

وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا ، مراد د دینہ لوستے شوے کتاب دے یہ طریقہ
د عموم سرہ او جزا د لو حذف دہ ہغہ دا دہ لکان هذا القرآن
نو معنی دا شہ کہ یہ یو لوستے شوی کتاب سرہ دا کارونہ کیدے
شوے نو خامغا ہغہ کتاب یہ دا قرآن وے لیکن دا کارونہ یہ
کتاب سرہ نہ کیدی بدکہ د الله تعالیٰ یہ اختیار کنس دی ۔

او دویمہ معنی دا دہ چہ قرآن نہ مراد دا قرآن دے یعنی نکرہ
معنی د معنی دہ او جزاء حذف دہ چہ لما امنوا دے تو
معنی دا شہ کہ پدے قرآن سرہ دا کارونہ او کپے شی بیا ہم
دا خلق ایمان نہ راوری شکہ چہ اختیار د ایمان د دوی د الله
تعالیٰ سرہ دے ۔

أَوْ قَطَّعَتْ يَدًا الْأَرْضُ ، خازن و ثیلی دی چہ مراد دا دے چہ
زمکہ او چولے شی او نہروثہ او چیتے تربتہ را او حی لکہ یہ سورہ
بنی اسرائیل ۸۱ کنس دی ۔ او بعضو مفسرینو و ثیلی دی چہ یہ
سیرت یہ الجبال کنس معجزے د داؤد علیہ السلام تہ اشارہ
دہ او یہ قطعت یہ الارض کنس مسافت قطع کول یہ لبر وخت
کنس پشان د تخت د سلیمان علیہ السلام تہ اشارہ دہ ۔

لِلَّذِينَ كَفَرُوا شَرٌّ أَخَذَ لَهُمْ قَف

کافرانو لره بیا ما اونیول دوی لره

او کلمه الموتی کنس معجزے دے عیسیٰ علیہ السلام ته اشاره ده -
 أَفَلَمْ يَنبَأِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا،
 دا جواب د سوال د مؤمنانو دے یعنی مؤمنان خواہی چه دا معجزات
 دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم ته ورکړے شی نو ټول خلق په مؤمنان
 شی نو جواب اوکړے شو چه آيا دا مؤمنان دومره هم ته پوهیدي
 چه هدايت خويه مشيت د الله تعالى سره دے -

أَفَلَمْ يَأْتِشِ الَّذِينَ آمَنُوا، لَيْتَ أَوْ ابوعبيد او قطرب وئيلي
 دی چه دا په معنی د علم سره دے او کسان د دينه انکار کړے
 دے او وئيلي دی چه دا په معنی د نا اميدی سره دے یعنی
 آيا ته دی نا اميده شوي مؤمنان د ايمان د کافرانو ته د يَغْلَبُوا
 يَغْلَبُوا يَغْلَبُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ آه دا جمله پسته ده ليکن د کسان ته
 موندل د دے معنی دليل د عدم وجود نه دے -

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ، پدے
 کنس تسلي ده مؤمنانو ته او تخويف د عذاب دے کافرانو ته -

أَوْ تَحُلُ قَرِيبًا مِّنْ دَارِهِمْ، دا صيغه د مؤنث ده او ضمير
 راجع دے قارعه ته نو معنی دا شوه چه قارعه که په دوی باند
 راته شي نو نازل به شي نزد دے د دوی ملک ته - پد يکتا اشاره
 ده چه عذاب د دنيا کله په منکر قوم باند دے راسخ او کله د دوی
 نزد دے په نورو مستحقينو دا عذاب نازل شي د پاره د عبرت د دوی او
 دويمه معنی داده چه تحل صيغه د مخاطب ده خطاب دے نبی
 صلی اللہ علیہ وسلم ته معنی داده چه نازل به شي په طريقه د
 غلبه د دوی ملک ته نزد دے لکه چه رسول الله صلی الله عليه
 وسلم د مکې سره نزد دے په نورو کلوباند د غلبه حاصل کړه -
 حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ، مراد د دينه فتح د مکې ده يا ورځ د
 قيامت ده -

فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝۳۲ أَفَمَنْ هُوَ

نوخه رنگ و د عذاب زما دوی لره . آيا نو هغه ذات

قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ

چه تدبير کوي د هر نفس سره د عملونو د هغه نه

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلُوبَهُمْ

او مقرر کړيدي دوی الله تعالى لره پرته والا ، اوایه د دوی کمال او خالق ،

أَمْ تَتَّبِعُونَ بِمَا لَا يَعْلَمُ

آيا خبر ورکوي تا سو الله تعالى لره د هغه څه ربه شرکت د هغه چه نه په پیژني

فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ

په زمکه کېن یا په سرسری وینا سره ،

بَلْ زَيْنٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ

بلکه خااسته کړې شوی دی کافرانو لره بد عملونه د مغوی

وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ

او بند کړې شوی دی د سبه لاره نه ، او هغه څوک

۳۲ :- پدیکېن اشاره ده چه طلب د معجزاتو د دے منکرینو
په حقیقت کېن استهزاده او پدیکېن تسلی ده پیغمبر
صلی الله علیه وسلم ته لکه چه څنگه مخکنو قومونو ته
په مهلت ورکړیو او بیا یې په عذاب سره اونیول تودا
په ستا قوم سره هم اوکړی -

يُضِلُّ اللّٰهُ فَمَالَهُ مِنْ هَادٍ (۳۳)

چہ اللہ تعالیٰ نے بے لارے کبریٰ تو نشستہ ہوا لہٰذا لارہ لارہ رو انوکے ہیٹوک۔

۱۔ خلاصہ :- دے آیت نہ پنجم باب دے تر سکے پورے پورے
باب کنس دیا رسم دلیل عقلی دے ، او زجر دے مشرکینو تہ پہ سکے
کنس بیا تخویف دے پہ سکے کنس ، بیا بشارت دے پہ سکے کنس بیا
دلیل نقلی دے د اہل کتابو تہ سرہ د دلیل وحی نہ پہ سکے کنس
بیا ترغیب دے قرآن تہ پہ سکے کنس۔

تفسیر :- پورے آیت کنس دلیل عقلی دے اولاً بیا زجر دے مشرکانو
تہ ۔ قَالُوا ، مراد د دینہ تدبیر کوونکی دکارونو د خلقو یا پہ معنی
د عالم دے او جواب دے حذف دے یعنی کمن ہو لیس کنالک
سَمَوْهُمْ ، مراد د دینہ بیانول د دے صقاتو او کمالا تو دی چہ پہ ہف
سرہ حقدار د الوہیت گرجی۔

يَسْمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ ، معنی دادہ چہ اللہ تعالیٰ تہ خیل شریک
پورے زمکہ کنس ندے معلوم او تاسو ورلہ خبر ور کوئی چہ قلا تہ
ستا شریک دے او عدم علم د اللہ تعالیٰ کنایہ دہ د عدم وجود تہ
فی الْأَرْضِ ، تخصیص ہے شکہ او کپو چہ دلتہ رد دے پہ ہوا چاہہ
اللہ تعالیٰ لہ پہ زمکہ کنس شریک جوہوی او سورۃ یونس سکے
کنس د عامو مشرکانو رد دے نو شکہ ہلتہ د آسمانو نو او زمکو
دوارو ذکر ہے کریدے۔

أَمْ يَبْظَاهِرُ مِنْ آثْقَوٰی ، بظاہر پہ معنی د سرسری دے یعنی
چہ پہ حقیقت یا ندے بتا تہ وی او دلیل ہے ہم نہ وی او ہوا
باطل وی۔

مَكْرُهُمْ ، مراد د دینہ اعمال مشرکانہ دی۔
وَصَلُّوا عَنِ السَّبِيلِ ، دا عطف د مسیب دے پہ سبب یا ندے۔

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

دوی لہو عذاب دے دے یہ ڈونڈ دنیوی کیں

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ

او خامخا عذاب د آخرت دیر سخت دے او نشہ دوی لہو

مِّنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ۝۳۳ مَثَلُ الْجَنَّةِ

د اللہ تعالیٰ نہ ہیٹھوک بیج کوڑکے - حال د ہغہ جنت

الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي

چہ وعدہ یے کرے شویدہ د متقیانو سرہ چہ بہیری

مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلُّهَا دَائِمٌ

لانڈے د ہغہ نہ دے - میوے د ہغہ ہمیشہ دی

وَوُظِّلَتْ لِكَرْبِ الْعِزِّ الْكَافِرِينَ ۝۳۴

اوسوڑم ہمیشہ کی دا انجام د متقیانو دے

وَعَقَبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ۝۳۵ وَالَّذِينَ

او انجام د کافرانو اور دے - او ہغہ کسان

۳۳۔ پد یکس تخویف دنیوی او اخروی دواہ دی، تخویف دنیوی

یہ قحطونو طوفانونو وغیرہ سرہ دے -

أَشَقُّ، دالفظ د اکبر او اغلظ نہ یہ معنی کیں زیات دے یعنی

سرہ د لوے والی او غت والی یے سختی ہم دیرہ دہ -

وَاقٍ، صرف بیج کوڑکے دے کہ ولایت ورسرہ وی او کہ تہ وی

او وال ہغہ دے چہ سرہ د ولایت نہ حفاظت ہم کوی -

۳۴۔ پدے آیت کیں بشارت دے مؤمنانو تہ او تقابل دے

د کافرانو سرہ یہ عاقبت کیں -

۳۵۔ دالیل دے چہ جنت یا تہ فناء نہ راجح -

اَتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا

چہ ور کریدے موثر مغوی تہ کتاب خوشحالیدی یہ ہفتہ شہ

اَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمِنْ الْأَحْزَابِ

چہ نازل کرے شولے دلے تاتہ او دے دلے دلونہ

مَنْ يَنْكُرْ بَعْضَهُ قُلْ اِسْمَا

داسے خلق دی چہ انکارکوی د بعضہ حصہ د قرآن تہ، اوایہ تہ یقینا ماتہ

أَمَرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أَشْرِكُ

امر کرے شولے دے دا چہ بندگی خاص کرم د اللہ تعالیٰ او شرک و سرہ

بِهِ اَدْعُوْا وَإِلَيْهِ مَآبٌ ۝۳۶

تہ کوم، د ہفتہ توحید تہ خلق راہلم او خاص ہفتہ تہ ور کریدل زما دی۔

۳۶۔۔۔ پدے آیت کیں دلیل نقلی دے د مؤمنانو اہل کتابونہ اولاً
شککہ چہ اَتَيْنَهُمُ، یہ نیکانو کتابیانو کیں استعمالییدی۔

يَفْرَحُونَ، او مراد د فرح تہ تسلی د زہہ دہ او اشارہ دہ چہ
فرح د نیکانو علماؤ یہ کتاب اللہ باندے پکار دہ لکہ چہ سورت
یونس ۱۰ آیت کیں دہ۔ او دے اَتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ، مصداق

صحابہ کرام او دامت دے یا مخفی کتابیان مؤمنان مراد دی
داسے خازن ذکر کریدی ہرکہ چہ پدے آیت کیں تقابل د مؤمن
او منکر مقصد دے او د تقابل د پارہ عقیدہ د توحید سرہ د

دعوت تہ او عقیدہ د قیامت پکار دہ نو دلتہ یے ہفتہ ذکر کرد چہ
أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أَشْرِكُ بِهِ، او یہ ست آیت کیں صرف اظہار
د عقیدے یہ بارہ د رحمن کیں مراد و نو ہلتہ دعوت ندے

ذکر کرے او رحمانیت سرہ تویہ ہم مناسب وہ نو ہلتہ متاب
ذکر دے او دلتہ دعوت ذکر دے او د دعوت سرہ مآب یعنی
رجوع اللہ تہ مناسب دہ۔ بیا زجر دے منکرینو تہ او بیا دلیل

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ط

او دھسے نازل کریدے مونیر دا قرآن فیصلہ پہ واضحہ رُبے سرہ،

وَلَّذِينَ اتَّبَعَتْ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ

او کہ تا تابعداری او کہ د خوشناتو د دوی روستو

مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ لَا مَا لَكَ

دھے تہ چہ راطہ دے تاتہ قرآن نو نشہ تالہ

مِنَ اللَّهِ مِنْ ذِي وَلاَ وَاقٍ ۝۳۷

د اللہ تعالیٰ نہ شوک ساتوئے او شوک بیج کوڈکے ۔

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ

او یقیناً لیدلی دی مونیر دیر رسولان پخوا رمخیں ستانہ

وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ط

او پیدا کری و مونیر مغوی لہ بیبیانے او اولاد ،

وہی دے ۔

مَنْ يَنْكُرْ بَعْضَهُ ، بَعْضُهُ تہ مراد مسئلہ د توحید دہ ٹکک چہ

دوی قرآن منی لیکن توحید پکیش تہ منی لکہ سورۃ اسراء ۴۱

کیش چہ ذکر دی ۔

ط :- پدے آیت کیش بل ترغیب دے قرآن تہ چہ دا قرآن د حکم

د پارہ نازل شویدے او ہغہ حکم تیر شوی آیت کیش ذکر شو بیا

زجر دے پہ تابعداری دے دلیلہ خبر و رچہ ہغہ تہ اہواء و تیلے

شی پس د راتلو د قرآن تہ او مراد د علم نہ قرآن دے ،

وَكَذَلِكَ ، عطف دے پہ معنی د ما قبل باندے یعنی لکہ ٹنگہ

چہ مونیر امر کریدے پہ توحید سرہ نو دارنگ نازل کریدے

مونیر دا قرآن د پارہ د واضحہ فیصلو ۔

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ

او نشته طاقت د رسول چه راوری معجزه

إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ط لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ۝

مگر په اذن د الله تعالى سره، هر په نیت لره لیکل شته دے۔

يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ

ورائے الله تعالى چه او غواری او باقی پر پوری رځه چه او غواړي

۳۸ :- د دے آیت نه تر آخر د سورت پورے شپږم باب دے په باب کښ جوابونه دی د هغه شبهاتو چه وارد پیری په رسالت باند په ۳۹، ۴۰ آیتونو کښ بیا تسلی ده رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په ۴۱ آیت کښ بیا تخویف د نیوی دے په ۴۲، ۴۳ کښ بیا زجر دے په انکار د رسالت سره او اثبات د هغه دے په شهادت سره په ۴۴ آیت کښ۔

تفسیر :- په دے آیت کښ جوابونه د ددرے شبهاتو د منکرینو چه تابع داری کوی د خواهشاتو۔

اوله شبهه داده چه دارسول مونږ ته منوځکه چه دے بشر دے او دده نځه او اولاد شته۔ نو جواب او شو چه داسے مخکنی رسولان هم وؤ۔ او پدیکښ ضمناً رد دے چه تا سو وایي چه مونږ د ابراهیم علیه السلام اولاد یو نو هغه خو هم رسول وؤ او هم یې نځه او اولاد وؤ که هغه بشر ته وې نو تا سو ترینه څنگه پیدا شوئ۔

دویمه شبهه داده چه دارسول که رشتینه وی نو مونږ له د معجزات راوری جواب او شو چه وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ، معلومه شوه چه په معجزاتو کښ د پیغمبرانو هېڅ اختیار نه وی او دارنگ په سورة ابراهیم صلا او سورة انعام صلا او سورة عنکبوت صلا کښ ذکر شوی دی۔

دریمه شبهه هرکله چه دارسول حق دے او مونږ انکار کوؤ

وَعِنْدَكَ أَمْرٌ الْكِتَابِ ۝ (۳۹) وَإِنْ مَّا تُرِيدُكَ

او دہندہ سرہ اصلی کتاب دے ۔ او کہ او خایو تاتہ

بَعْضُ الَّذِينَ نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفِّيهِمْ

بعض ہندہ عذاب چہ ددوی سرہ وعدہ کوڈ یا وفات کرو تا

فَأَنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ۝ (۴۰)

نو یقیناً یہ تاباندے رسول دی او پہ مونہ باندے حساب کول دی۔

نہ یہ مونہ باندے عذاب ولے نہ راجی جواب دا دے لکھ

۲۹۔۔ دا دہندہ شیعہ جواب دے شیعہ دادہ چہ ہر کلمہ مونہ
دیارہ عذاب لیکے شوے وی تو بیا ایمان راور لو کیں خہ قائمہ
دہ حاصل دجواب دا دے چہ اللہ تعالیٰ بعضے اشیاء محو کوی
کہ تا سو ایمان راورئی نو اللہ تعالیٰ پہ ستا سو عذاب محو کوی۔

يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ، یو معنی دادہ چہ اللہ تعالیٰ سرہ یو
کتاب المحو والاثبات شیعہ دے او دغہ کتاب د ملائکو سرہ دے
دہغوی د علم پہ نسبت پکین معو او اثبات کیبری او ہندہ
امر الکتاب لوح محفوظ نہ سوا دے ۔ او داول تہ تقدیر معلق
ہم وائی او دویم تہ تقدیر میرم وائی۔ دویمہ معنی دادہ چہ اللہ تعالیٰ
د احکامو منزلو تہ بعضے احکام منسوخ کوی او بعضے پہ خائے
باندے ثابت پریردی۔ دریمہ معنی دادہ چہ اللہ تعالیٰ بعضے
گناہونہ معاف کوی پہ تو بے سرہ او ثابت کوی دہغہ پہ بدل
کین حسنا تولدہ ۔ او خلورمہ معنی دادہ چہ اللہ تعالیٰ بعضے گناہونہ
معاف کوی بغیر د تو بے نہ او بعضے ثابت پریردی یعنی بغیر د
تو بے نہ نہ معاف کوی۔

منہ۔۔ پدیکین روستو د دفع کولو د شیعہ تو نہ رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم تہ تسلی دہ حاصل دا چہ پدے منکرینو باندے یہ

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ

آیا دوی فکر نه کوی چه راحو مونبر د دوی ملک ته

نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ

او ښکړی کوو د غاړو د هغه ته ، او الله تعالی فیصله کوی

لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ

نشته روستو کوونکې د فیصله د هغه ، او هغه زر

الْحِسَابِ ۝ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ

حساب کوونکې دے - او یقیناً مکرونه کړیوؤ هغه کسانو

عذاب راحی ستا په ژوند کښ نوته به ئې اووینې یا روستو د وفات ستا نه نوته ئې نشي لیدلے - لیکن ستا په ذمه یلار دے عذاب به په خپل وخت راحی ته د هغه پروا مه کوه او دا به په سورة یونس ص ۱۰۱ کښ او سورة زخرف ص ۱۰۱ کښ هم ذکر شوی دی - او د ان ، جزاء په اصل کښ پته ده یعنی د دوی د عذاب فکر مه کوه او په دے آیت کښ وفات ئې د شریکي ، سره مقابله کښ ذکر کړیدلے اشاره ده چه روستو د وفات نه تی صلی الله علیه وسلم د دنیا حالات لیدلے نشي -

ص ۱۰۱ پدے آیت کښ تخویف د نیوی دے چه تیر شوی آیت کښ د هغه ذکر او شو او مراد د نقصان الاطراف نه غالب کول د مؤمنانو دی په بعضه علاقو باندلے او داخلیدل د بعضه خلقو دی په ایمان کښ یا مراد دادے چه د زمکے نه برکات او میوے وغیره کموؤ او عذابونه سیلابونه طوفانونه راولو په سبب د شرک او د گناهونو د خلقو سره - او د آیت په عموم کښ داخل دے چه علماء او صالحین خلق وفات کوؤ - په اوله توجیه باندلے اعتراض دے چه دا سورت مکيه دے او غلبه د اسلام خو په مدینه کښ وه ؟

مِنْ قَبْلِهِمْ قُلُوبًا مَّا كَرَّ جَمِيعًا ط

چہ دے دوی تہ مخکش وڈ نو ذہ اللہ تعالیٰ اختیار کیں دی دوی مکروہ قول

يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ

پوہہ دے یہ ہفہ کارو نو چہ کوی پئے ہر یو نفس

وَسَيَعْلَمُ الْكُفْرُ لِمَنْ عُقِبَى

او ذر یہ پوہہ شی کافران چہ چا لہہ بنہ انجام

الَّذِينَ ۴۲ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا

ذہ آخرت دے او وائی ہفہ کسان چہ کافران دی

لَسْتُ مُرْسَلًا ط قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ

چہ تہ رسول تہ پئے اوایہ تہ کافی دے اللہ تعالیٰ

شَهِيدًا اٰبِیْنِیْ وَبَیْنَكُمْ لَا وَمِنْ

فیصلہ کوڈکے یہ مینج زما او ستاسو کیں او ہفہ شوک

جواب اگرچہ مکیدہ دے لیکن دا آیت پکین مداتیہ دے۔ یا یہ طریقہ
دے پیشگوئی سرہ بشارت دے۔

۴۲۔ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ، یعنی مخکشو قومو نو ذہ عذاب
الہی نہ دے بیج کیدلو دے پاریہ او دے انبیاء یہ مخالفت کیں مختلف
تدبیرو تہ جوہ کپی وڈ لیکن یہ ہفہ سرہ دوی مقصد حاصل
نہ کرو نو اشارہ دہ چہ عذاب ذہ اللہ تعالیٰ دے چا یہ مکروہ او تدبیرو نو
سرہ نشی دفع کیدے۔

قُلُوبًا مَّا كَرَّ، یعنی مکر کہ دے خیر وی یا دے شر وی نو یہ ہفہ کیں
تاثیر اچول ذہ اللہ تعالیٰ اختیار دے۔

عَنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ۚ

چہ دہغہ سرہ پوہہ د کتاب دہ -

۲۳۔ یہ دے آیت کتب زجر دے یہ انکار رسالت سرہ او اثبات
 رسالت رسول دے یہ شہادت د اللہ تعالیٰ سرہ او دارنگ
 یہ سورۃ عنکبوت ۵۲ کتب او سورۃ احقاف ۸ کتب ہم دی۔
 وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ، مراد د دینہ شہادت د کتابیا تو
 مؤمنان تو دے لکہ پدے سورت ۲۳ کتب ذکر شول۔ یا مراد
 د دینہ جبرائیل علیہ السلام دے۔ یا مراد د دینہ بول مؤمنان
 دی او مراد د کتاب نہ قرآن دے او بل توجیہ دادہ چہ
 وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ یہ طریقہ د قسم سرہ دے یعنی
 قسم دے یہ ہغہ ذات یا ندے چہ ہغہ سرہ علم د تولو
 کتابو تو دے چہ اللہ تعالیٰ دے۔

(تمت الرعد)

سورة ابراهيم
مکیه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خاص یہ نوم د اللہ تعالیٰ امداد خواہ وہ یہ شروع کو لو کہیں چہ رحمن اور رحیم دے

الرَّاقِدُ كَيْتُكَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ

اللہ تعالیٰ دے یہ مراد بنہ ہو وہ دے ، داکتاب دچہ نازل کر کے مونیو تاتہ دپارہ دچہ او با سے

النَّاسِ مِنَ الظَّالِمَاتِ إِلَى التَّوْبَةِ

خلقو لہ د تیارو نہ رسرا تہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة ابراهيم

ربط :- د سورة ابراهيم د سورة رعد سرہ دا دے ۔ چہ سورة رعد
کہیں دیلو نہ عقلی و و یہ طریقہ د تنبیہ یہ مسئلہ د توحید باندے
نو پدے سورت کہیں تذکیر و رکول دی یہ دنیوی او اخروی واقعات
سرہ دارلک یہ ہفہ سورت کہیں صداقت د قرآن او رسول ذکر
شو او پدے سورت کہیں مقصد د دواہو ذکر کوی ۔

دعوی د سورت :- ویستل د خلقو دی د ظلماتو نہ نور تہ یہ کتاب
اللہ سرہ او یہ تذکیر د ایام اللہ سرہ چہ ہفہ تہ واقعات د نیویہ او
اخرویہ وافی او د ظلماتو نہ مراد خلور اقسام د شرک دی شرک
یہ علم کہیں او شرک یہ تصرف کہیں او شرک یہ عبادت کہیں او شرک
یہ دعا کہیں او پدے سورت کہیں رد دے پدغہ اقسامو د شرک
باندے یہ عقلی او نقلی دیلو نو سرہ او یہ مثالو نو سرہ ۔ او د نور
نہ مراد معرفت د اللہ تعالیٰ دے یہ توحید سرہ یہ طریقہ د
ابراہیم علیہ السلام او یہ خوارس اسماء حسنی سرہ ۔

خلاصہ د سورت :- دا سورت تقسیم دے پنچہ بابو نو تہ اول
باب ترمک آیت پورے دے پدیکہیں اول تشجیع دہ یہ تبلیغ
باندے او ہفہ ویستل د خلقو دی د ظلماتو نہ رسرا تہ ۔ بیا

يَا ذِي رَيْبِهِمْ اِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ

یہ حکم ذرب و دوی لاریے دہغہ ذات تہ چہ زور آور دے

الْحَمِيدِ ۱۱ اللّٰهُ الَّذِي لَهُ

ستائیلے شویڈے - اللہ تعالیٰ ہغہ ذات دے چہ دہغہ اختیار کنس دی

دلیل عقلی دے مختصر سرہ د تخویق نہ یہ سٹ آیت کنس بیا
زجر دے یہ صفاتو قبیحو سرہ یہ سٹ آیت کنس بیا تاکید د
دعوے د سورت چہ رسولان لیڈی شوی دی یہ دے
مقصد سرہ یہ سٹ آیت کنس بیا دلیل نقلی دے د موسیٰ
علیہ السلام نہ د پاره د تاکید د دعوے د سورت نہ تہ
تر سٹ پورے۔

تفسیر:- پدے آیت کنس دعویٰ د سورت دہ چہ ہغہ تشجیع دہ یہ
تبلیغ باندے او یہ دے کنس ذکر دے د حکمت د انزال د قرآن
او مراد د ظلمات نہ کفر او شرک او بدعت جہل او شک دے او
مراد د نور نہ ایمان او توحید او سنت او علم او یقین دے۔
فائدہ:- لفظ د ظلمات جمع دہ او لفظ نور مفرد دے
یہ دے کنس اشارہ دہ چہ لاریے د شرک او بدعت دیرے
دی او لاریے د خیر بوہ دہ۔

يَا ذِي رَيْبِهِمْ، اشارہ دہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہم یہ
اخراج من الظلمات کنس حکم د اللہ تعالیٰ او د ہغہ توفیق
تہ محتاج دے۔

اِلَى صِرَاطٍ، دا بدل دے د الی النور تہ اشارہ دہ چہ یہ ہغہ
باندے یہ تلوو سرہ نور حاصلیدی۔

او لفظ د الْعَزِيزِ، الْحَمِيدِ، کنس اشارہ دہ چہ دا صراط
سبب د عزت او حمد دے د اللہ تعالیٰ د طرف نہ۔

مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

هغه څه چه په آسمانو کي دي او هغه څه چه په زمکه کي دي ،

وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ

او تبايي ده کافرانو لره د دج د عذاب

شديد ۱۲ لَدَيْنَا يَسْتَحْيُونَ

سخت نه - دا هغه خلق دي چه خوځوي

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا عَلَى الْأَخِرَةِ

ژوند دنيوي لره په آخرت باندې

وَيُصْطَوْنَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا

او منع کوي رځلوقلره د الله تعالي د لارې ته او لټوي په هغه کي

عَوَجًا ۱۳ وَلِيكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ۱۴

کېدليچ ، دغه خلق په گمرايي لره کي دي -

۱۲ - په دې آيت کي مختصر دليل عقلي دې او تخويف دې -

لِلْكَافِرِينَ ، کيښ اشاره ده اصحاب الظلمات ته -

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ، يعنې ملکيت او بادشاهي بتوله د

الله تعالي ده او دا متعلق دې يا ذن ربهم سره يعنې د هغه

اذن ته ځکه ضرورت دې چه دهرڅه اختيار د هغه دې -

۱۳ - په دې آيت کي ذکر د صفتونو قبيحو د منکرينو دې د پاره

د زجر او د صفتونه اسباب د ظلماتو دي -

يَسْتَحْيُونَ ، کيښ مبالغه ده په نسبت د يحيون يعنې دا لفظ دلالت

کوي په ښکاره کولو د محبت او دلالت کوي په ترجيح ورکولو دنيا ته

په آخرت باندې او دا معنې په يحيون کي لازم نه وي -

عَوَجًا ، مراد د ديتنه شبهات او شکونه دي او تابع کول د دين دي د

خپل غرض او خواهش سره - ضَلَالٍ بَعِيدٍ ، اشاره ده ظلماتو ته -

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ

او نہ دے لیزلے موئیو میٹ رسول مگر یہ ژبہ

قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ

د قوم د ہقہ د پاره د دے چاہ بیان کبری دوی تہ (احکام د اللہ تعالیٰ) نوے لایز کوئی اللہ تعالیٰ

مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

ہقہ خوگ چہ اوغواہی او یہ سمہ لار بوئی ہقہ خوگ چہ اوغواہی،

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

او ہقہ اللہ تعالیٰ نور آور او حکمتو نو والا دے۔ او یقینا

أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ

موئیو لیزلے وڈ موسیٰ علیہ السلام یہ آیتو نو خیلا سرہ چہ او پاسہ

قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۝

قوم خیل د تیارو تہ رشا تہ

مک :- یہ دے آیت کنس تاکید د دعویٰ د سورت دے یعنی لیزل د رسولانو یہ ژبہ د خیل قوم د پاره د تبلیغ د دے د پاره چہ خلق د ظلما تو تہ رشا کنس داخل نشی۔

فائدہ :- پدے آیت کنس د قوم ذکر دے د امت نہ دے او زمونہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ہم را لیزلے شوے وڈ یہ لغت د خیل قوم سرہ او قوم د ہقہ عرب وڈ اگر چہ امت یے ہولہ دنیا دہ اس او جن۔

فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ، پد یکس اشارہ دہ چہ د انبیاء علیہم السلام کار دعوت کول دی او اضلال او ہدایت د اللہ تعالیٰ پہ اختیار کنس دے۔

الْعَزِيزُ، د یہدی سرہ او الْحَكِيمُ، د یضل سرہ ہکارہ تعلق لری۔

وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ

او وریا ذکرہ دوی تہ عبرت تاک واقعات دے اللہ تعالیٰ، یقیناً پیدا یکس .

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۝

دلیلونہ دی ہر دیر صبر تاک او دیر شکر گزار لہ .

۱۔ دا دلیل نقلی دے دے موسیٰ علیہ السلام تہ دپارہ دے تاکید
دے دعوے دے سورت او دے اخراج دوعہ طریقہ ذکر کریدی
یو آیت الہیہ (تورات) او دویم تذکیر بایام اللہ -
وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ، ایام اللہ تہ مراد واقعات دی دے اللہ
تعالیٰ دے طرف تہ پہ امتونو تیر شوو کس او داخل دے پہ
دیکس ذکر دے نعمتونو او عذابونو دے اللہ تعالیٰ او دا آیت دلیل
دے پہ دے خبرہ چہ وعظ کول جائز دی پہ داسے طریقہ سرہ
چہ نہونہ نرموی او یقین پیداکوی او خالی وی دے ہر بدعت
تہ او پاک وی دے کمرانی او دے شکونو پیداکولونہ داسے پہ
تفسیر قرطبی کس ہم ذکر دی -

فائده - میلاد النبی کوونکے او عرس کوونکے وَذَكِّرْهُمْ
بِآيَاتِ اللَّهِ پہ دلیل کس پیش کوی ؟

جواب دادے چہ دا دلیل باطل دے ٹککہ چہ پیغمبر او
صحابو او سلف صالحینو دے آیت تہ پہ دغہ بدعات بانڈے
دلیل تہ دے پیش کرے او تہ آیت دغہ بدعات کپی دی او
قاعدہ دے تفسیر دادہ چہ کوم تفسیر دے نبی او دے صحابو او دے سلفو
تہ نقل تہ وی نوہوہ تعریف وی - او بلہ خبرہ دادہ چہ صرف
دے ولادت یا دے وفات ورخ مناوُل میخ فائده تہ لری بلکہ دے
ہوہ ہدایت او سیرت یا دول ہر وخت او پہ حق بانڈے عمل
کول سبب دے نجات دے -

صَبَّارٍ شَكُورٍ، صیغہ دے مبالغہ دے دے دپارہ دی چہ مراد دے
دینہ مؤمن دے ٹککہ چہ کلہ کلہ صبر او شکر خو کا قرآن ہم
کوی -

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا

او کلمہ چہ او ٹیل موسیٰ علیہ السلام خیل قوم تہ یاد کری

نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ

احسان د اللہ تعالیٰ پہ تاسو باندے کلمہ چہ . یحیٰ کری تاسو د

الْفِرْعَوْنَ يَسُوءُ مَوْنَكُمْ سُوءَ

فرعونیا تو تہ رسول یحیٰ تاسو تہ ناکارہ

الْعَذَابِ وَيُنذِرُ بِحُورٍ أَبْنَاءَكُمْ

عذابو تہ او حلالول یحیٰ عخان ستاسو

وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ

او بے شرمہ کولے یحیٰ ساتلے زتانہ ستاسو ، او پہ دے کیں

بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ٤

امتحان و ستاسو د رب د طرف نہ لوٹے ۔

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ

او کلمہ چہ عام خبر در کرو رب ستاسو کہ تاسو شکر او کرو

لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ

نو زیات بہ در کرو تاسو تہ او کہ تاسو ناشکری او کرہ یقینا

۴۔۔ پدے آیت کیں تن کیر د عذابو نو او د نعمت د تجات

دے بیئی اسرا ٹیلو باندے پدے سورت کیں تفصیل د حادثاتو

او د نعمتو نو مقصود دے د دے وچ نہ ویند یحیٰ ، یحیٰ

عطف کرو پہ یسوء مونکم . باندے چہ پہ کثرت باندے

دلالت او کری ۔

عَنْ ابْنِ كَشِيرٍ ⑤ وَقَالَ مُوسَى

عذاب زما دیور سخت دے ۔ او اوئیل موسیٰ علیہ السلام

إِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ

کہ ناشکری او کفر تاسو او ہذا چا چہ یہ زمکہ کنس دی

جَمِيعًا ⑥ فَإِنَّ اللَّهَ لَغَفِيْرٌ حَمِيْدٌ ⑦

تولو یقیناً اللہ تعالیٰ خامغا بے حاجتہ دے ستا کیلے شویدے ۔

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُوءُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

آیا نہ دے راغلے تاسو تہ خبر د ہقاہ کسانو چہ پنخوا ووستا سونہ

قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَشُعُوبٍ

قوم د نوح علیہ السلام او عادیان او شمودیان

وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ

او ہقاہ خلق چہ روستو و د دوی تہ ، نہ دی خبر یہ ہغوی

۱۔ شکر کول شامل دے توحید تہ او طاعت د رسول تہ او تبلیغ

د دین تہ او معنی د شکر تفسیر قرطبی ذکر کریں چہ ہقاہ اقرار د

نعمت دے د پیارہ د منعم او خرچ کول د نعمت دے صرف یہ

طاعت د اللہ تعالیٰ کنس او زیادت نہ مراد لیا تول د نعمتو نو او

د ثوابو نو دی او دنیوی اخروی ترقی و رکول دی ۔

فائدہ :- غورہ قول دا دے چہ دا آیت ہم داخل دے یہ تبلیغ

د موسیٰ علیہ السلام کنس او دا عطف دے یہ نعمت د اللہ تعالیٰ

باندے یہ آیت مخکش کنس ۔
۲۔ پدے آیت کنس تخویف و رکول دی او تاکید دے د تیر شوی
آیت ۔
إِنْ تَكْفُرُوا ، د دے اصل جزا پتہ دہ یعنی اللہ تعالیٰ تہ ستاسو
ناشکری ہیخ نقصان نشی و رکولے ۔

إِلَّا اللَّهُ طَجَاءُ تَهُمُّ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ

سوا ذالک تعالیٰ تہ، ہیئتوک راوری و دھغوی تہ رسولانو دھغوی ہیکارہ دیلونہ

فَرَدُّوْاْ اَیْدِیْہُمْ فِیْٓ اَفْوَاهِہُمْ

نواو لکھول دوی لا سولہ خپل پہ خلو دھغوی کنس

وَقَالُوْا اِنَّا کُفَرْنَا بِمَا اُرْسِلْتُمْ

او دوی اوئیل یقینا مونہ انکار کوو دھغ تہ چہ تاسو را ایسے شوہی

بِہٖ وَاِنَّا لَفِیْ شَکٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَنا

پہ ہغ سرہ او یقینا مونہ پہ شک کنس یو دھغ (مستل) تہ چہ تاسو بلو مونہ

اِلَیْہِ مُرِیْبٍ ۝۱۰ قَالَتْ رُسُلُهُمْ

ہغ تہ پوخ شک۔ اوئیل رسولانو دھغوی

فَاِنَّ اللّٰہَ، علت دے ددغہ پتہ جزاء دپارہ او داہے پہ سورت
زمرہ آیت کنس ہم دی۔

۱۔ خلاصہ :- دے آیت تہ دویم باب شروع کیدی تر
آیت مثلاً پورے دے پہ اول کنس لفظ دے دے دپارہ

دے تذکیر او پدیکش واقعات دے انبیاء و مہکنو دی دے خپلو قومونو
سرہ پہ طریقہ دے مقابلے دے نور او دظلماتو والو یعنی رسولانو

پہ تبلیغ سرہ ویستل قوم لہ دظلماتو تہ نور تہ او قوم دھغوی
تکذیب او مخالفت کوو او رسولان پے او شکل دے خپلو کلونہ او ذکر

کریدے بیان دے رسولانو او توکل دھغوی او صبر دھغوی بیا
ہلاکت دے متکربنو دا مضمون دے دے آیت مثلاً تہ تر مثلاً پورے

بیا تخویف اخروی دے پہ درے آیاتو کنس او بیا مثال ذکر
کوی دپارہ دے بریادی دے عمل دے مشرک پہ آیت مثلاً کنس۔

تفسیر :- دے آیت کنس ذکر دے دے تیر شوو قومونو چہ ہغوی
مقابلہ کرے وہ دے رسولانو سرہ پہ درے طریقو سرہ۔

اول فَرَدُّوْاْ اَیْدِیْہُمْ فِیْٓ اَفْوَاهِہُمْ، پدیکش دے تفسیر دی۔

الشیخ

اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ

آیا اللہ تعالیٰ پہ تو حید کنیں شک دے چہ اول پیدا کو وگے د آسمان نو

وَالْاَرْضِ ط يٰۤاَعُوْكُمْ لِيَغْفِرْ لَكُمْ

او د زمکے دے ، یلی تاسو (داسے مسئلے تہ) چہ او بہ . یعنی تاسو تہ

مَنْ ذَنْبُكُمْ وَيُوحِرْكُمْ اِلٰى

رہ سبب د ہغی گناہو تو ستاسو او روستو بہ اورسوی تاسو رہ مڑوسرہ

اَجَلٍ مُّسَمًّى ط قَالُوْا اِنْ اَنْتُمْ

بیٹہ مقررے تہ ، دوی اوٹیل نہ یئی تاسو

اول داچہ کیخود دل منکرینو لا سونہ خیل پہ خپلو خلو باندے د پارہ
د دے چہ چک اولگوی پہ ہغی باندے د وجہ د خصے تہ - او دویم
کیخود دل دوی لا سونہ خیل د پیغمبرانو پہ خلو باندے د پارہ د دے
چہ ہغوی چپ شی - امام بخاری وائی دا یہ طریقہ د تمثیل دے ،
مثل کفوا عما امر به او کرحول دوی لا سونہ د ہغوی پہ خلو کنیں -
او دریم داچہ کنایہ دہ د منع کولو د پیغمبرانو د دعوت کولو تہ -
دویمہ طریقہ د مقابلہ دادہ وَقَالُوْا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَا اُرْسِلْتُمْ
بِهٖ ، او دریمہ طریقہ دادہ چہ وَاِنَّا كَفِيْ شَيْكًا نُّعُوْكَتَا
اِلَيْهِ مُرْتَبِیْنَ ، مراد دادے چہ مونہ گمان کوو چہ تاسو بادشاہی
او دنیا خواری پہ دے دعوت سرہ -

لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ ، دا شکارہ دلیل دے پہ نفی د علم غیب او علم کلی
د رسولانو تہ او د تہولو بتدکانو تہ او ابن کثیر نقل کریدی چہ
دے آیت نہ معلومہ شوہ چہ د نبی صلی اللہ علیہ وسلم نسب لامہ
تر آدم پورے ذکر کول دروغ دی د ہغہ نسب تر معد بن عدنان
پورے پہ صحیح دلیل سرہ ثابت دے او د دینہ برہ ثبوت نشہ

إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا طَرِيدُونَ أَنْ تَصْدُقُوا

مکر بشریے زمونڊ پڻان ، خواہی تاسو ڇه واهوئ مونڊه

عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَاتَّبَعُوا

ڏهنه طريقه نه ڇه بندگي پري کوله مشرانو زمونڊ نوراهي مونڊه

بِسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ۝ قَالَتْ لَهُمْ

معجزه بشڪاره . اوتيل دوي ته

نہ . پديکڻن اول جواب ورکول دي ڏرسولا ٿو قومونو ته .
 اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ ، مراد ڏرينه شڪ کول په توحيد کڻن دي ڇڪه ڇه
 ڏوجود ڏالله تعاليٰ نه دوي انڪار نه ڏي ڇه اودا استفهام په
 طريقه ڏانڪار اود تعجب سره ڏي اوبيا په يدي عوڪم ليغفر آڪه
 ڏکر کولو کڻن دوه فائزو ڏدعوت ڏتوحيد ته اشاره ده يومغفرت
 اودويم مهلت اوبيا ڏکر ڏمخالفت ڏقومونو ڏي ڏرسولا ٿو
 نه په ڏي ڏي طريقه سره .

اوله طريقه داده ڇه تاسو زمونڊ په شان بشرين اوبشرين
 تشي کيد ڏي . اودويمه طريقه داده ڇه تاسو مونڊ لڙ ڏمشرانو
 ڏلار نه منع کوئي ڇه هغه شرقي تقليد ڏي اودريمه طريقه
 داده ڇه دوي معجزه طلب کول ڏانبيا ڏته اوگمان به ڏي
 کوڙ ڇه معجزه ڏانبيا ڏي به اختيار کڻن دي .

قَالُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ، دا دليل ڏي ڇه هره زمانه
 کڻن ڏمنکرينو دا حقيده وه ڇه ڏبشريت اودرسالت په مينځ
 کڻن منافات ڏي يعني بشر رسول تشي کيد ڏي نورسول بشر
 تشي کيد ڏي .

طَرِيدُونَ الخ . نو دوي اوتيل ڇه مونڊ خوتا سو سره بشريت
 کڻن گذاره کوڙ ليکن تاسو مونڊ ڏزور مسلک نه اهوئي . نو په
 فاتوتا الخ سڙي طلب ڏمعجزه اوکرو .

رُسُلُهُمْ اِنْ تَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ

رسولانو ددوی مونہ تہ یو مگر بشر یو

مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَى

ستاسو پشان لیکن اللہ تعالیٰ احسان کوی پہ

مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ط وَمَا كَانَ

مذہ چاہیہ او خواہی د بتاگانو خیلونہ او نشتہ

لَنَا اَنْ نَّاتِيَكُمْ بِسُلْطٰنٍ اِلَّا بِاِذْنِ

وس مونہ لہ چہ رادرو تاسوتہ معجزہ سوا د اذن

اللّٰهِ ط وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ

د اللہ تعالیٰ تہ او خاص پہ اللہ تعالیٰ د توکل کوی

الْمُؤْمِنُونَ ۝ وَمَا لَنَا اِلَّا

مؤمنان ۔ او تہ عذر پہ وی زمونہ چہ

۱۔ پہدیکس ذکر کرے دی جوابونہ د انبیاء و خیلو قومونوتہ دا
 د مغوی د اول او د دریم اعتراض جواب دے د اول جواب خلاصہ
 دادہ چہ د بشریت او د رسالت رچہ احسان د اللہ تعالیٰ دے منافات
 نشتہ او د دریم جواب مقصد دادے چہ پہ معجزاتو کتب د پیغمبرانو
 اختیار او قدرت تہ وی۔ او دویم اعتراض د جواب حاجت تہ لری حکم
 چہ انبیاء پہ حقیقت کتب د کمرانہ مشرانو د لاری تہ منع کولہ و علی
 اللہ فلیتوکل المؤمنون۔ او پہ آخری جملہ کتب تعلیم دے
 مؤمنانوتہ د توکل کولوپہ وخت د مقابلہ دشمنانوکس او داسے
 پہ سورت العمران مثلا آیت کتب ہم دی۔

تَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا

توکل نہ کوؤ یہ اللہ تعالیٰ باندے او حال دا چہ خود لے یے دی مونہ تہ

سُبَلَّنَا طَوَّلْنَصِيرَتَ عَلَى مَا أَذَيْتُمُونَا

لا لے زمونہ او خامخا صبر بہ کوو مونہ یہ ہذا تکلیفونو چہ مونہ تہ لے تاسو

وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿۱۲﴾

او خاص یہ اللہ تعالیٰ تو توکل کوی توکل کوؤنگی۔

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلرُّسُلِ هُمْ

او اوٹیل کافرانو خیلو رسولانو تہ

لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ

خامخا او تاسو تاسولہ د خیل ملک نہ یا بہ لا او گری

مَّا - پدے آیت کیں ذکر د توکل او د صبر د انبیاء د دے او

ذریعہ د نجات او د کامیابی دہ او دا جواب د سوال د مشرکانو

دے چہ ہغوی اوٹیل چہ زمونہ یہ معبودانو باندے ولے توکل

نہ کوئی نو د ہغوی جواب یے او کرو او دارنگ پدے جملہ کیں

علت دے د مخکنی جملے چہ و علی اللہ فلیتوکل المؤمنون۔

وَقَدْ هَدَانَا، مراد دادے چہ لارے د کامیابی د نیوی او اخروی

اللہ تعالیٰ مونہ تہ خود لے دی نو توکل ہم یہ ہذا پیورے

خاص دے ٹکہ چہ توکل کیں معنی د یقین دہ او یہ ہدایت

سیرہ یقین حاصلیدی۔

وَلَنُصَبِّرَنَّ عَلَى مَا أَذَيْتُمُونَا، دا خطاب دے مشرکانو تہ

اشارہ دہ چہ مشرکانو ہمیشہ مؤحدینو تہ اذی ورکولہ۔

فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ، مؤمن چہ ہرکلا یہ اللہ تعالیٰ باندے خاص

توکل او کری نو د ہذا صفت متوکل جو پرشی د دے وجہ نہ یے

اول آیت کیں مؤمنون او یہ دویم کیں متوکلون ذکر کرد۔

۱۲

فِي مَلَكُوتِنَا فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ

زموڻو دين ته ، نو وحی اوکړه دوی ته رب د دوی

لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ۝ (۱۳) وَلَنُشْكَيَنَّكُمْ

خامغا هلاک به کړو موږ ظالمانو لره - او خامغا به او سوو تاسو لره

الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَٰلِكَ

په زمکه کښ روښتو د مغوی ته ، دا وعده ده

لِمَنْ خَافَ مَقَارِئِي وَخَافَ وَعِيدِ ۝ (۱۴)

مغه چا سره چو بهیر بهی د پیشی زمانه او بهی د عذاب زمانه ته .

۱۳- په آیت کښ ذکر د دباؤ کولو د کافرانو د لے په رسولانو باند لے چو زموږ دين ته به واپس کېږي يا به زموږ د ملک نه اوځي لکه چو سورت اعراف ۱۸ آیت کښ دی او معنی د عود په تفسیر د سورة اعراف کښ ذکر شویده - او بیا تسلی ورکول دی

ذَاللّٰهُ تَعَالٰی

د طرف نه پیغمبرانو ته په هلاکولو د ظالمانو سره .
۱۴- په یکن دویمه تسلی ده انبیاء ته خصوصاً او نورو حق پرستو ته عمومّاً او د دے مثال په سورت بنی اسرائیل ۱۸ آیت کښ راځي -

ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَارِئِي وَخَافَ وَعِيدِ ، په یکن د دے وعده د عموم ذکر دے د هر مؤحد سره - مَقَارِئِي ، په معنی د مصداق دے دا اضافت دے فاعل ته نو مراد ترینه قیام ذَاللّٰهُ تَعَالٰی په طریقہ د علم او قدرت سره دے لکه په سورة رعد ۳۲ کښ دی نو د خاف نه مراد یقین او علم دے - یا دا اضافت دے مفعول ته قیام د بنده ذَاللّٰهُ تَعَالٰی په مخکښ په ورځ د قیامت لکه په سورة مطففین ۱۸ آیت کښ دی او خوف پخپله معنی دے -

وَأَسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ

او مفتوی فیصلہ او غوختلہ او نا امیدہ شو مر سرکش

عَنِيبٍ ۱۵ وَمِنْ رَأْيِهِ جَهَنَّمُ لَيْسَتِي

مندی - چہ دہنہ مخہ تہ دورخ دے او ٹکولے کیہی بدو بات

مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ ۱۶ يَتَجَرَّعُهُ

د او بو تہ چہ وینے زوے دی - چہ کوت کوت بہ پے ٹکی

وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ

او نہ بہ پے شہ بہ آسانہ تیروے او راسخی بہ بہ دہ باند اسباب دمرگ

مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ط

د مرے غارے تہ خو نہ بہ مر کیہی

وَمِنْ رَأْيِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ۱۷

او د دہ مخہ تہ عذاب دے سخت

۱۵۔ بدیکش تخویف دے منکرینو تہ۔ وَأَسْتَفْتَحُوا، یعنی

انبیاء و مدد طلب کرو د اللہ تعالیٰ نہ یا دا چہ فیصلہ طلب کرہ

کافرانو د اللہ تعالیٰ تہ لکہ یہ سورۃ الانفال سلا کیں دی۔

جَبَّارٍ، ہنہ چاتہ والی چہ پہ شان باندے د ہیچا حق نہ منی۔

او عَنِيبٍ، ہنہ چاتہ والی چہ دہہ کوی د حق نہ د صند دوج

سرنہ و خاب، دا اشارہ دہ د نتیجہ د وَأَسْتَفْتَحُوا تہ۔

سلا، سلا، پدے دواہو آیتونو کیں تفصیلی تخویف اخروی د

منکرینو تہ یہ شہر طریقو سرہ۔

مِنْ رَأْيِهِ، دا لفظ د اصناد و نہ دے یعنی روستوا و ہنہ

دواہو تہ وٹیلے شہ دلتہ مخہ مراد دہ یعنی یہ عذاب د دنیا

او قبر پسے عذاب د آخرت دے۔

يَتَجَرَّعُهُ، دا دوجہ د دیر گرم والی او د دیرے بد بویتی د

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ

مثال د هغه کسانو چه کفر ټی کړیدل په رب خپل باندی

أَعْمَالُهُمْ كَرَمًا دِ اشْتَدَّتْ بِهِ

د دوی عملونه پشان د ایر په دی چه سخت او چلیبری په هغه باندی

الرَّيْحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ

سپیل پد ایډ ورځ کښ چه تیزه سپیل والادی، هیڅ وس ندی

مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ذَٰلِكَ هُوَ

د کړی عملونه په هیڅ ثواب باندی، دا خو

الصَّلَاةُ الْبَعِيدُ ۝ ۱۸ ۝ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ

سراپی دیره لرې ده (د حد نه). آیا نه گورئ چه یقیناً الله تعالی

وَجَّهَ نَه. وَ يَأْتِيهِ الْمَوْتُ، مراد د دینه اسباب د مرگ دی چه

هغه مختلف عذابونه دی د هر طرف نه او یا مراد د موت نه

غم او حزن دے. دارنگ په سورة فاطر کښ هم دی.

فَاشَدَّ. پدای آیت کښ دلیل دے پدای خبره چه جهنم والا

یه نه فنا کیری.

وَمِنْ ذَٰلِكَ عَذَابُ الْغَلِيظِ، یعنی دا د شکنجو عذاب دے او د

دینه علاوه د طعام، ضریع، غسلین، زقوم او اور عذابونه دی.

مثلاً. هرکله چه تیر شوی آیت کښ ذکر شو عذاب د کا قرانو

نو اعتراض او کړی شو چه د هغوی نیک اعمال شته دے نو

دے آیت کښ اشاره ده جواب ته په مثال ذکر کولو سره د پام

د بریادی د هغه عملونو. حاصل د مثال دا دے لکه څنکه چه

دیری د ایر په باندی تیزه سپیل راشی او ټوله ورځ د سپیل

او چلیبری نو دا ایره والوخی او هیڅ پاته نشی نو دارنگ اعمال

د مشرکانو چه په هغه سخت حساب او کړی شی په ورځ د حساب

کښ نو هغه عملونه یه بیکاره معلوم شی د وښ د کفر او د

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ط

پیدا کری دی آسمانوں کو اور زمین کو (حق پر شکارہ کو لو)۔

إِنْ يَشَاءُ يُخْلِقْ

کہ او خواہی تو فنا بہ کری تاسو اور راہ ولی خلق (مخلوق)

جَدِيدٍ ۱۱ وَمَا ذَلِكُ عَلَى اللَّهِ

نئے ۔ او نہ دے داکار یہ اللہ تعالیٰ باندے

شرک کو لو نہ او مثال ہے د رماد سرہ پدے وجہ ذکر کرو چہ د
رماد نہ ہیچ فائدہ نہ اخستے کیہی نو دارنگ عملو نہ د مشرک
بے فائدے دی ۔ او دارنگ رماد پیدا کیہی د سوزید لو د لرگو
نہ نو دارنگ عملو نہ د دوی بہ وروستو او سوزیری نو مراد د
أَعْمَالُهُمْ، تہ ہفہ عملو نہ دی چہ یہ ظاہر کنیں تیکہ وَلَا يَغْنُرُونَ
مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ، ضمیر راجع دے کافر اتو تہ یا راجع دے
اصحاب الرماد تہ لیکن اول قول غورہ دے ۔

سلا ۔ خلاصہ :- د دے آیت نہ دریم باب دے تر سلا آیت پورے
اودا ہم شروع دے یہ لفظ د الم سرہ پدے باب کنیں عقلی
دلیلو نہ دی مختصر یہ سلا، سلا کنیں بیا تن کیر دے یہ واقعاتو
اخروی سرہ چہ ہفہ براءت د معبودان باطلہ او د شیطان دے
د خپل عبادت کوونکو نہ یہ سلا، سلا کنیں او بشارت دے یہ سلا
آیت کنیں ۔

ربط :- ربط د دے آیت د مخکنیں سرہ دادے لکہ چہ یہ مثال سرہ
معلومہ شوہ چہ اعمال د شرک بریاد دی نو دارنگ یہ عقلی
دلیل سرہ ہم د دے بریادی معلومہ دہ ۔ دارنگ لکہ چہ ہفہ
د مشرکانو د عملو نو یہ بریادولو باندے قادر دے دارنگ د
دے یہ ہلا کو لو باندے ر اِنْ يَشَاءُ يُخْلِقْ بِهَيْكُمُ باندے ہم قادر
دے ۔

تفسیر :- یہ آیت سلا، سلا کنیں بیان دے د خالقیت د اللہ تعالیٰ

بِعَزِيزٍ ۲۰ وَبَرُّوْا لِلّٰهِ جَمِيعًا

خہ گران - او میدان تہ بہ شی اللہ تعالیٰ تہ ہول

فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا

نو وائی بہ کمزوری کسان ہفہ چاتہ چہ لوئی لے کولہ

اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَاَهْلُكُمْ

یقیناً مویر ستاسو تابع وؤ نو آیا تاسو

مُغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ

لے کولے شی زمویر نہ عذاب د اللہ تعالیٰ نہ

مِنْ شَيْءٍ ؕ قَالُوْا لَوْ هَدَانَا اللّٰهُ

خہ شی دوی بہ آوائی کہ چولے ہدایت کر یولے مویر اللہ تعالیٰ

لَهْدٰیۤنَا كُمْ سَوَآءٌ عَلَیۡنَا اَجَزَعْنَا

نو ہدایت بہ مویر تاسو تہ کر یولے برابر دے حال زمویر کہ فریادونہ کوو

اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيصٍ ۲۱

او کہ صبر کوو نشہ مویر لہ خائے د تختید لو۔

او د قدرت کاملہ د ہفہ - او یا لحقؑ ، نہ مراد بشکارہ کول د توحید
د اللہ تعالیٰ دی تو معلومہ شوہ چہ حکمت د خلق د اللہ تعالیٰ
ذات د نبی نہ دے لکہ خٹکہ چہ نقل شویدے بہ حدیث د
لوراک کتب خٹکہ چہ دغہ حدیث د محدثینو بہ نیز موضوعی
دے او دے آیت تہ ہم خلاف دے او یہ آخر د آیت کتب
ذکر د قدرت د اللہ تعالیٰ دے او تخویف ہم دے۔

سلا۔ دا د مخکن یہ مضمون باندے عطف دے یعنی واستفتحوا
فاهلکوا وبعثوا للحساب او بشکارہ بہ شی او ماضی بہ معنی د
مستقبل دہ - پدے آیت کتب تخویف اخروی دے یہ ذکر

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ

او دائی بہ شیطان ہر کلمہ چہ فیصلہ اوشی دے توی خبرے

إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ

یقیناً اللہ تعالیٰ تا سو سہ وعدہ کر یوہ وعدہ حقہ

وَوَعَدُكُمْ فَاخْلَفْتُمْ وَمَا كَانُ

نو ما دروغ و تبلی وڈ تا سوتہ ر خلافے او کرو ، او نہ وڈ

لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطٰنٍ إِلَّا أَنْ

مالرہ پہ تا سو بانڈے ہیغ زور ردیلے سوا د دینہ چہ

دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَكُونُوا

ما تا سوتہ بلنہ او کرہ نو تا سو قبولہ کرہ (پہ دلیلہ) زما خبرہ نو مالرہ ماہ ملا متہ کوئی

وَلَوْ مُوَاٰنَفُسُكُمْ مَا آتَا بِمُصْرِخِكُمْ

او ملا متہ کوئی حآنو نہ خیل زہ ستا سو ہیغ فریاد رسی نہ شم کولے

د براوت ، د مشرانو باطل پرستو د خیلو تا بعد ارونہ اویان د عجز
د ہغوی دے د دفع کولو د عذاب نہ۔

الصُّعْفَاءُ ، نہ مراد ہغہ جاہلان دی چہ پہ عقل او پہ علم کیں
کمزوری وڈ او ہوتا تقلید د مشرانو یے کولو۔

لَٰكِنِّمِنْ أَشْكَرِہٖ ؕ ، د دینہ مراد ہغہ علماء او پیران او اقتدار
والا دی چہ د حق دین سرہ یے صند او حناد گووے ، او کفر او شرک

او بدعات یے خیل دین جوہ کرے وڈ۔ اَشْكَرِہٖ ؕ ، یعنی لوی یے
کرے وہ د توحید د اللہ تعالیٰ او ذاتباع د رسول نہ۔

مُعْتَوٰنَ عَذَابٍ اِلٰلٰہِ مِنْ شَیْءٍ ، یعنی تا سو پہ مونہ سرہ
دعوے د جنت کولے اوس خو صرف مونہ د عذاب نہ بیج کرئی او

داسے پہ سورہ مؤمن سکے ، کہ کیں ہم دی او پدے سورت کیں
دا مکالمہ د میدان حشر دے دے وجہ نہ د دوی جواب

وَمَا أَنتُمْ بِمُصْرِخِي طَارِي كَفَرْتُمْ

او نہ تاسو زما فریاد رسی کو لے شی، یقیناً ما انکار او کرو

بِمَا أَشْرَكْتُمْ مِّن قَبْلُ

دہے تہ چہ تاسو مالوہ دالہ تعالیٰ سرہ شریک کریو پغوا (منگش)

إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝۲۲

یقیناً ظالمانو لہ عذاب دردناک دے۔

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

او داخل بہ کریے شی ہفہ شوک چہ ایمان یے داویدے او عملوہ یے کریے

الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا

بہ طریقہ ذنبی جنتونو تہ چہ بہیری لاندے دہے تہ

الْأَنْهَارِ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ

ولے ہیشہ بہ وی یہ ہفہ کنن یہ حکم دے رب خیل،

لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ، سرہ دے او دسورت مؤمن شا مکالمہ

یہ اور دجہنم کنن وہ نولتہ جواب یہ انا کل فیہا سرہ دے۔

ملا، ہرکھ چہ تیرشوی آیت کنن حال داتسی شیطانانو ذکرشو نو

پدے آیت کنن حال دجنی شیطان ذکرکوی چہ ابلیس دے یہ پغوا

طریقہ سرہ۔

اولہ طریقہ، إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ... الخ، مراد دادے چہ اللہ تعالیٰ تاسو

تہ حق دین رالیرے وڈ یہ دلیلونو سرہ او ما تاسو تہ دروغ وٹلی

وڈ۔

دویمہ طریقہ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِّن سُلْطَانٍ...، مراد سلطان تہ

دلیل دے یعنی تاسو زما خیرہ بے دلیلہ منلے وہ یا مراد دسلطان

نہ زور دے یعنی ما یہ تاسو دڄہ زور نہ وڈ کریے۔

دریمہ طریقہ دادہ چہ فَلَا تَكُونُوا مَوْرِي... الخ، حککہ چہ تاسو دلیلونو

تَجِيئَتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ

(پیشکش) هرگز ددوی به به هغه کښ سلام وی۔ آیا نه گوری چه

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً

شکله بیان کریدلے الله تعالی مثال د کلمے

كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ

پشان د ونے قائده منے رپا کله چه جرے د هغه

وَفُرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِي

او خا کله یې په اوچت طرف کښ دی۔ ورکوی

تا بعداری پریخود لے وه نو پدیکښ په ما باتدے ملامتیا نشته دے
او خاورمه طریقہ کما انا بِمُضَرِّحِكُمْ وَمَا أَنتُمْ بِمُضَرِّحِي۔

او پخمه طریقہ لاری کَفَرْتُ... الخ۔ او د دے مطلب دا دے چه زه
انکار کوم د هغه ته چه تا سوزه د الله تعالی سره په طاعت کښ شریک
کړلے ووم یا دا مطلب دے چه زما د کفر سبب دا دے چه تا سو
زه د الله تعالی سره شریک کړلے یم۔

۲۳۔ پدے آیت کښ بشارت دے مؤمنانو ته او یاذن ربهم۔
کښ اشاره ده چه جنت حاصل په مشیت د الله تعالی سره دی نه
په عمل سره۔

تَجِيئَتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ، کلمه د پیشکشی سلام دے د طرف د الله تعالی
او د ملائکوت ته۔

۲۴۔ خلاصه :- د دے خا ته نه خاورم باب دے تر آیت ۲۴
پورے دا هم شروع دے په لفظ د الم سره۔ پدے باب
کښ تذکیر دے په دوو مثالونو سره اول د پاره د توحید په
۲۳، ۲۴ کښ او دویم مثال د پاره د شرک په آیت ۲۴ کښ بیا
بشارت دے په مضبوطوالی د ایمان والو او تخویف دے په محروم
کولو د باطل پرستو سره په آیت ۲۴ کښ۔

أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ط

ميوے خیلے ہر وقت یہ حکم دے رب خیل سرہ ،

وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ

او بیانوی اللہ تعالیٰ مثالوںہ خلقو لہ

لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۲۵﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ

دے دے دپارہ چہ نصیحت تریٹہ اخلی - او مثال د خبرے

۲۴، ۲۵۔ ۱۔ پدیکش مثال د کلمے د توحید دے چہ پہ زہرہ د مؤحد
کش دہ حاصل د مثال دادے لکہ چہ اونہ د کجورے د پیرو
فائدو والا دہ او ویخ د ہفت دیر مضبوط دے او خالکے د ہفت
د زمکے نہ اوچتے دی او ميوے د ہفت ہر وقت کش موجودوی
پہ مختلفو قسمونو سرہ نو د ہفتے عقیدہ د مؤحد دہ ، ویخ
د ہفتہ د عقیدے کلک دے یہ شکونو او شبہو سرہ نہ زائل
کیدی او دا عقیدہ پہ زہرہ کش دہ او ہفتہ عملونہ چہ دے
عقیدے نہ پیدا کیدی پورے خیرنی آسمان تہ دپارہ د
قبولیت او فائدے او برکات دے دے عقیدے پہ ہر وقت
کش ملاویدی ہم پہ دنیا کش ہم پہ قبر کش او ہم پہ آخرت

کش

گشجرہ ، پہ حدیث د امام بخاری سرہ ثابت دہ چہ دا اونہ د
کجورے دہ -

طَبِيعًا ، صورت ہے مزیدار دے فائدے پکش دیرے دی
پانہ لڑکی بتولو کش فائدے شتہ او د شجرے مثال
کش اشارہ دہ چہ د ہفت ترقی او تازگی پہ او بو د باران سرہ
وی دارنگ ایمان د مؤمن پہ قرآن سرہ تازہ وی اوزیاتیری
دارنگ د شجرے د قیام دپارہ دے خیزونہ دی جہے ، تنہ
او خالکے نو د ایمان دپارہ دے ارکان دی عقیدہ د قلب ،
اقرار دے او عمل پہ اندامونو سرہ -

خَبِيثَاتُ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثِّلَتْ

پلینے پشان دے بوئی تریخ دے چہ سرسری او یہ آسانہ راویٹلے پلینے

مِنْ قَوْقِ الْأَرْضِ مَالَهَا مِنْ قَرَارٍ

مخ دے زمکے نہ نشتہ دے هغه مضبوطوالے

قَوْقِ اُكُلَهَا كُلِّ حَيْنٍ بِأَذْنِ رَبِّهَا، شمرہ پئے ندہ وٹیلے حُكْمَ چہ
اگل لفظ عام دے هغه قسم قسم خورا کو نو تہ چہ دے کجورو نہ
خویر پیری او هغه هر وخت موجود وی۔

لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ، دلتہ مشبہ بہ او وجہ شبہ محسوس دی
چہ دے هغه تذکر آسان دے حُكْمَ پئے يتذکرون را ورو او یہ سورت
حشر مک کش دے غرو نو خشوع او تضرع معقولی خیز دے نو
ہلتہ پئے يتفكرون ذکر کریدے۔

۲۱۔ پدے آیت کیں مثال دے مشرک دے چہ دے هغه یہ زہ او
یہ زہ باندے دے شرک کلمہ دہ۔

كَشَجَرَةٍ، دیتہ دے مخکین دے مشاکلت پہ وجہ سرہ شجرہ راوٹہ
وٹیلے دہ او مراد دے هغه بوئے دے حنظلہ رترخہ هند وائہ دہ۔

خَبِيثَاتٍ، پہ خوند کیں ترخہ او یہ بوئی کیں بد بو یہ دہ اولے فائزے
دہ۔

اجْتُثِّلَتْ، اجتنات راویستلوتہ وٹیلے شی۔ مِنْ قَوْقِ الْأَرْضِ، دے
مخ دے زمکے نہ یعنی دے هغه خائکے او پانہے پہ مخ دے زمکے
باندے پرتے وی او چتے ختلے نشی۔

مَالَهَا مِنْ قَرَارٍ، یعنی جرے او زیلے پئے نشتہ، نو دا رنگ
مشرک پلینت او نجس دے خبرہ پئے ہم پلینتہ او گندہ دہ نور
عملوتہ ورلہ ہم گندہ کوی او ترخہ وی، او خورا کونہ دے مشرک
گندہ او پلینت دی پہ جہم کیں او یہ دتیا کیں ہم حرام خورا کونہ
کوی ددہ عملوتہ برہ طرف تہ دے قبولیت دے پارہ نہ ورخیژی
او دے توحید پہ مقابلہ کیں دے هغه قرار نشتہ، او دلیل او حجت پئے
نشتہ توحید والو دے هغه مقابلہ کول او دجرے تہ ویستل آسان کار دے۔

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ

کلکوی اللہ تعالیٰ مؤمنانو لره به وینا

الْبَيَّاتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي

کلک به ژوند دنیوی کنش او به

الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ

آخرت کنش او خطا کوی به اللہ تعالیٰ ربه جواب کولو کنش ظالمانو لره

وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ۚ ۚ ۚ

او کوی اللہ تعالیٰ څه څه غواړي۔ آيا نه کورے ته

إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ

هغه کسانو ته چه بدل کړيدے نعمت د اللہ تعالیٰ

۲۷۔ په آیت کنش تفریح ده په ما قبل دواړو مثالونو باندې
په طریقہ دلف تش مرتب سره نو اول بشارت دے ایمان والو
ته چه اللہ تعالیٰ مضبوطوی دوی لره په سبب د توحید په دنیا
کنش په مقابلہ د دشمنانو او د میصیتونو کنش او په قبر کنش
په وخت د سوال او جواب کنش څکه چه مراد د الآخِرَةِ، نه
پدے آیت کنش قبر دے لکه چه په حدیث د براء بن
عازب کنش دی چه ذکر کړے دے امام بخاری رحمه اللہ
و یضلل اللہ الظالمین او بیا پدے جملے سره تخویف دے
ظالمانو ته چه اللہ تعالیٰ به خطا کوی مشرکانو لره د دلیل ته په
دنیا کنش او د جواب نه په قبر کنش یعنی په جواب کنش به وائی
لا ادری (زه نه پوهیږم)۔

كُفْرًا وَاَحْلَوْا قَوْمَهُمْ دَارَ

یہ کفر سرہ او ورکوزے کرو قوم خپل لہہ پہ کور

الْبَوَارِ ۲۸ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ط

دہلاکت کنس۔ چہ جہنم دے ورنوخی بہ پہ ہف کنس

وَيُشْسِ الْقَرَارُ ۲۹ وَجَعَلُوا لِلَّهِ

او ناکارہ دے خائے د او سید لو۔ او جوہ کریدی دوی اللہ تعالیٰ لہہ

۲۸۔ خلاصہ :- دے خائے نہ پنجم باب دے دسورت تر آخرہ پورے او دا ہم شروع دے پہ الم سرہ پدے باب کنس اول زجر دے مشرکا توتہ سرہ د تخويف نہ پہ آیت ۲۸، ۲۹، ۳۰ کنس بیا ذکر دے د دریو امور د پاره د دفع د عذاب پہ آیت ۳۱ کنس بیا درے عقلی دلیلو نہ دی پہ آیت ۳۲، ۳۳، ۳۴ کنس بیا نقلی دلیل دے د ابراہیم علیہ السلام نہ د آیت ۳۵ نہ تر سگ پورے بیا تخويف اخروی دے پہ ۳۶، ۳۷ کنس او تخويف دنیوی دے پہ ۳۸، ۳۹ کنس بیا تخويف اخروی دے د سگ نہ تر سگ پورے او اختتام دسورت دے پہ ترغیب ورکولوسرہ قرآن او توحید نہ پہ آیت ۴۰ کنس۔

تفسیر ۲۸، ۲۹۔ پدیکنس زجر دے مشرکا توتہ او تخويف دے دا علت دے د مخکنس د پاره چہ د یُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِمِیْنَ، او دھقوی دوه صفتوتہ ذکر شویدی اول دا چہ دوی د اللّٰهُ تعالیٰ د نعمتونو ناشکری کریدہ پہ کفر او شرک سرہ او دویم دا چہ دوی دعوت ورکریدے خپل قوم تہ د شرک او دا دواہہ سبب د عذاب ابدی دی یعنی ضالین او مضلین دواہہ دی۔

الْبَوَارِ، یہ معنی دہلاکت دے او کور دہلاکت جہنم دے چہ ہفہ خائے د تباہی دے او ورپسے ۲۹ آیت کنس د ہفہ بیان دے۔

أَنْتَ إِذَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ

شریکان دے دیارہ چہ نور خلق م واروی د اللہ تعالیٰ دلاری نہ، اووایہ

تَمَتُّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ۝۳۰

مزے او کرئی بیا یقیناً ستاسو ورتلل اور تہ دی۔

قُلْ لِّلْعِبَادِ الذِّينَ آمَنُوا يُقِيمُوا

اویہ تہ بندگانو زمانہ ہغہ چہ ایمان والا دی چہ پابندی و کوی

الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْتَهُمْ

د مونونو او خرچ د کوی د ہغہ غلظ چہ مونور دوی تہ و کرئی

سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِّن قَبْلِ أَنْ

سیرت او ہنگارہ مخکس د دینہ چہ

يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَافٌ ۝۳۱

د بابہ شی ورغ چہ نہ بہ وی خرشول پہ ہغہ کنس او تہ پہ وی دوستانہ۔

۱۔۔۔ پدے آیت کنس تفسیر دے د تیرشوی آیت پہ ترتیب سرہ

یعنی بدلوا تفسیر یے کریدے پدے قول سرہ وَجَعَلُوا إِلَٰهَ

أَنْتَ إِذَا، او داحلوا تفسیر یے کریدے پدے قول سرہ لِيُضِلُّوا

عَنْ سَبِيلِهِ، او تائید دے آیت پہ سورۃ زمرہ کنس دے۔

قُلْ تَمَتُّعُوا، مدارک نقل کریدی چہ تمتع دیتہ و ثیلے شی

چہ انسان خپل ہول شہوات د خپل وس مطابق پورہ کری او

مراد دادے چہ د دوی دیارہ صرف د دنیا مزے دی۔

۲۔۔۔ پدے آیت کنس ذکر دے د ہغہ اعمالو چہ دفع کوی عذاب

لرہ پہ مقابلہ د ہغہ صفاتو د مشرکانو کنس چہ مخکس آیتونو

کنس ذکر شول او ہغہ سبب د عذاب وؤ۔

يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْتَهُمْ، اقامت د مونو

او اتفاق د مال مقابل دے د تمتعوا سرہ۔ پدیکس لام

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ

اللہ تعالیٰ ہفہ ذات دے چاہید اکریدی آسمانونہ او زمکہ

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ

اوراوردے پے دی د ہرہ طرف تہ اوہہ راوستلے دی

بِهِ مِنَ الشَّجَرِ رِزْقًا لَّكُمْ

پہ ہفہ سرہ دیرے میوے د پارہ د فائداے ستاسو

وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي

او تابع کریدہ پخیل حکم سرہ ستاسو د پارہ کشتی چاہ چلیدی پہ

الْبَحْرِ بِأَمْرٍ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْآثَانَ

دریاب کنس پہ حکم د ہفہ سرہ او تابع کریدی د حکم پخیل تاسو لڑ سیدونہ

مقدردے اودا مقولہ دہ د پارہ د قل سِرًّا وَعَلَانِيَةً، کلمہ پت
او کلمہ بشکارہ د حال مناسب دواہہ جائز دی لا بیع فیہ ولا
خلال داسے پہ سورۃ بقرہ ۲۵۴ کنس ذکر دی او مراد دادے
چہ نور خیزونہ پہ ہفہ ورخ فائدا تہ ورکوی مایسوا د دغہ
عملونہ او ہفہ تہ تقویٰ وثلے شی نو دوستانہ د وجہ د تقویٰ
تہ فائدا ورکوی پہ دلیل د سورۃ زخرف ۷۱ سرہ -

۷۱۔۔ پدیکنس دلیل عقلی دے د پارہ د تذکیر د توحید پہ پنخہ
صفاتو فعلیو د اللہ تعالیٰ سرہ وسخر لکم الاتھار ہر کلمہ چہ
پہ او بو د بحر سرہ د فصل او بہ کول یا پخیلہ د غنیکلو فائدا
نشتہ نو د ہفہ پہ بارہ کنس تسخیر د قلک پے ذکر کرو او پہ نور
سیندونو او خورونو کنس د او بو دیرے فائداے دی نو د ہفہ پہ
بارہ کنس تسخیر اتھار پے ذکر کرو۔

او پامیرہ، کنس اشارہ دہ چہ فائداے اخستل د کشتو او نہرونو
تہ موقوف دی پہ امر د اللہ تعالیٰ باندے۔

وَسَحَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

او تابع کری خودی حکم خپل تا سولہ نمر او سپوږم چہ

وَأَيُّبَينَ وَسَحَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ

هميشه روان دی او تابع کری دی د حکم خپل ستاسو د پامه شپه

وَالنَّهَارَ ۝۳۳ وَاللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۝۳۳

او ورځ - او درکری دی تا سوتہ د هر

مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا

هغه غږونه چہ تا سورتہ حاجت لری، او که تا سورتہ شروع کری

نِعْمَتِ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ

د نعمتو د الله تعالیٰ نو سرتہ ئے نشئی رسولے، یقیناً انسان

لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ۝۳۴ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ

خامغا دیر ظلم کو وکے دیر ناشکره دے. او که چہ اوئیل ابراهیم علیه السلام

۳۳. د اہم دلیل عقلی دے د پاره د تن کیر د توحید پہ ذکر د

تسخیر د خلورو خیزو نو سره او پہ تیر شوی آیت کتب اصول د

نعمتو نو ذکر کری دی او مکانات ئے ذکر کری دی او پدے آیت

کتب زمانیات ذکر کوی.

د آیہین، پدیکن معنی ده د همیشوالی سره د دے چہ حال

او عادات ته بدلوی.

۳۴. پدیکن هم دلیل عقلی دے د پاره د تن کیر او پہ آخر

کتب زجر دے هغه انسان ته چہ بدلوی نعمتونه د الله تعالیٰ پہ

کفر یعنی اِلَّا نَسَان، کتب الف لام عهدی دی هر انسان مراد

ته دے ناشکره انسان مراد دے.

مَا سَأَلْتُمُوهُ، مراد د سوال ته پدے خائے کتب احتیاج دے

که سوال په ژبه وی او که نه وی او داسه په سورة رحمن ۷۷

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا

اے ربہ اوگر عوہ دا بنار امن والا

وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ اَنْ نَّعْبُدَ

او پہ دودہ سائے ما او عا من زما د بندائی

الْاَصْنَامَ ۝۳۵ رَبِّ اِنَّهُمْ اَضَلُّنَا

د غیر اللہ نہ - اے ربہ یقیناً دوی رہند گئی د دوی بے لاکر کریں

آیت کنش ذکر دی۔

۱۔ دادلیل نقلی دے د ابراہیم علیہ السلام نہ چہ امام د نور
والو دے د پاره د تن کیر حاصل دادے چہ ابراہیم علیہ السلام د
اللہ تعالیٰ د نعمتو نو شکر کرے و و پہ طریقہ د اجتناب د هر
قسم شرک نہ او پہ طریقہ د اوسو د بعضے اهل پہ مرکز
د توحید کنش د پاره د نشر د توحید او داد دعویٰ د سورت
سرہ ہم متعلق دے یعنی ابراہیم علیہ السلام د ظلماتو نہ د
ویستلو د پاره امن د بنار او د شرک نہ بیج کیدل او پہ مکہ
کنش اهل اوسول او د بچو د پاره د دعا خوختل دا بتول کارو نہ
کرے و۔

اٰمِنًا، د امن معنی دادہ چہ شوک بہ یے نہولے نشی تر نزد
د قیامت پورے او پہ قریب د قیامت کنش بہ ورا نییدی یا مراد
دادے چہ اهل د دے بہ پہ امن کنش وی۔

وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ، مراد پہ بنی سرہ صلبی اولاد دی او کوم
چہ پہ وخت د دے د دعا کنش موجود و و بتول اولاد ترقیامتہ
مراد نہ دے حکم چہ وروستہ د دہ پہ اولاد کنش دیر مشرکان
پیدا شویدی۔ پدے آیت کنش ذکر د دعا د ابراہیم علیہ السلام
دے پہ بارہ د امن مکی کنش داسے پہ سورۃ بقرہ ص ۱۱۸ کنش
تیر شویدی او پہ بارہ د بیج کیدلو کنش د شرک نہ۔

الْاَصْنَامَ، جمع د صنم دہ او د صنم درے معنی دی۔

كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي

دیرو خلقو لره نو چاچه تابعداری اوکړه نه

فَأَنَّهُ مَرْبِيٌّ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ

نو یقیناً هغه زما د پل نه دے او چاچه تا فرمائی اوکړه زما نو یقیناً ته

عَفْوٌ رَّحِيمٌ ۝ رَّبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ

بخښنه کوونکې رحم کوونکې یئ - اے ربه زموږ یقیناً ما آباد کړی دی

مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زُرْعَةٍ

بعض د اولاد خپل ته په کنده به فصله (رشایه) کښ

اوله معنی هغه جوسه چه جوړه کړې شي د لرگی یا گټه وغیره ته او عبادت یئ لیدرشي.

دویمه معنی داده هر هغه شے چه بندگی ټکیده شي سوا د الله تعالی نه ټولو معبودانو باطلو ته شامل دے که ژوندی وی او که مړه وی او دریمه معنی چه مشغوله کوی انسان لره د الله تعالی نه اودا معنی ذکر شویده په مفردات د امام راجب کتب ص ۱۰۰ - اوپدے آیت کښ مراد آخری معنی ده چه مناسب د شان د ابراهیم علیه السلام سره یا دا معنی ده چه بیچ اوساتی موږ لره همیشه د بندگی د غیر الله نه او مقصود پدے سره طلب د استقامت دے په توحید باندے.

۳۰۰ - پدے آیت کښ نسبت د گمراه کولو اصنامو ته په طریقه د سببیت سره دے یعنی بندگی د اصنامو سبب د گمراهی د خلقو وی.

وَمَنْ عَصَانِي، مراد د دینه عصیان دے بغیر د شرک نه ځکه چه مشرک ته بخښنه کیږی - یا مراد دا دے چه من عصای ربو ته هغه له توفیق د توبه ورکړے) نو عصیان کښ شرک او کفر داخل دے.

عَنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا

یہ خواہنیز دے ستاد کور عزت مند کنیں اے ربہ زمونہ دے دے دیا لہجہ ہائیں

الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفِيدَةً مِّنَ النَّاسِ

اوکری رجاری کری دموئے نواوگر حوہ زہونہ دے بعض خلقو

تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ

چہ مائل شی ددوی طرف تہ او روزی دکرے دوی لہجہ دے

الشَّيْءِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٤﴾

قسما قسم غلونہ دے دے دپارہ چہ ستا شکر اوکری۔

۳۴۔ یہ دے آیت کنیں ذکر دے ابتلاء دے ابراہیم علیہ السلام دے

یہ او سولو دے اسماعیل علیہ السلام او دے مور دے ہقا یہ شار

خائے کنیں دپارہ دے اقامت دے صلوٰۃ او مراد دے دینہ اقامت دے دین

توحید دے۔

مِنَ النَّاسِ ، مِّنْ ، بَعْضِيهِ دے دے وچ تہ بعض خلق دے

کعبہ سرہ محبت لری۔

لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ، مراد دے دینہ شکر کول دی یہ توحید منلو

سرہ او یہ دعوت کولو سرہ توحید تہ ، او دا دعا کائے دے ابراہیم

علیہ السلام قبولے شوی دی۔

قَائِدَهُ عَلٰی۔ دا کار دے ابراہیم علیہ السلام پہ امر دے اللہ تعالیٰ سرہ

وڈ لکھ چہ ذکر دی یہ صبیح حدیث کنیں نو دا اعتراض نشی کیدے

چہ دایے دے سارہ رضی اللہ عنہا دے خوش حالو دپارہ اوکری لکھ

چہ یہودیان وائی او دارنگ بل چالہ ندی جائز چہ اہل عیال

سرہ دے کار اوکری پہ اقتداء دے ابراہیم علیہ السلام سر لکھ چہ

اوس خلق دے کار کوی۔ بعض متصوفہ وائی چہ دا توکل دے

ذکر شولے دے دا تفصیل پہ تفسیر قرطبی کنیں۔

قَائِدَهُ عَلٰی۔ لِيُقِيمُوا، کنیں اشارہ دے چہ دا خائے مرکز دے توحید

رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نَخْفَىٰ

اے ربہ زمونہ یقیناً تہ پوہیدے یہ ہفہ خیز چہ مونہ پوہوؤ

وَمَا تَعْلَمُ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ

او یہ ہفہ خیز چہ بشکارہ کوؤ، او تہ پستیری یہ اللہ تعالیٰ

مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۝۳۸

ہیغ خیز (شے) یہ زمکہ کنس او تہ یہ آسمان کنس۔

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي

نول صفوتہ ذالوہیت خاص اللہ تعالیٰ لہ دی ہفہ ذات چہ لا او بگوئے ماتہ

عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

سرہ ذ زوپوالی تہ رہہ بودوالی کنس اسماعیل علیہ السلام اسحاق علیہ السلام

إِنْ رَبِّي لَسَمِيعٌ الدُّعَاءِ ۝۳۹

یقیناً رب زما خامغا قبولوئکے ذ دُعا دے۔

جورشی او مرکز جوریدال یہ دہ خیزونو باندے موقوف وی یو
ذ خلقو میلان او بل ذ ہغوی ذ پارہ خوراک ذ دے وچے تہ دا
دوارہ دعا گانے یے او غوختلے۔

۳۸، ۳۹۔ پدے دواہو آیتونو کنس ذکر دے ذ توسل ذ ابراهيم
علیہ السلام یہ صفاتو ذ اللہ تعالیٰ سرہ او دا شرعی وسیلہ دہ۔

مَا تَخْفَىٰ وَمَا تَعْلَمُ، عام دے تہولو اقوالو او افعالو ذ انسانو تہ۔
وَمَا يَخْفَىٰ، پدیکش ذ ماقبل تہ زیات عموم دے سوا ذ انسانو
تہ نور و خیزونو تہ ہم شامل دے۔ او دا قول ہم ذ ابراهيم علیہ
السلام دے او بعضو وئیلے دی چہ دا قول ذ اللہ تعالیٰ ذ طرف تہ
دے ذ پارہ ذ تتمہ ذ قول ذ ابراهيم علیہ السلام۔

إِسْمَاعِيلَ، ذ دہ ذ پارہ یے خو دُعا غوختلے دہ لکہ چہ یہ سورۃ
صفات متا کنس دی او وَإِسْحَاقَ، ذ دہ یہ پارہ کنس بشارت

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ

اے ربہ اوگر شوقے ما پابندی کوونکے دے مانعہ او دے

ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿۴۰﴾ رَبَّنَا

اولاد زمانہ ہم اے ربہ زمونہ او قبولہ کہے دعا زما۔ اے ربہ زمونہ

اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ

اور مجھے ما او مور او پلار زما او تہول مؤمنان

يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿۴۱﴾ وَلَا تَحْشَبْكَ اللَّهُ

پہ کومہ ورخ چہ شروع کیہی حساب۔ اوگمان مہ کومہ پہ اللہ تعالیٰ ہاندے

غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ؕ

دے غافل دے غہ کارونو نہ چہ کوی ہے ظالمان

إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ

یقینا مہلت ورکوی دوی تہ ہقہ ورخ تہ چہ کرونے پہ راؤخی

بغیر دعا نہ ورکے شوقے و صافات ۳۱۔

لَسَمِيعُ السَّمْعِ، مراد دے سمیع تہ قبولتے دے او داہم وسیلہ

دہ پہ نوم دے اللہ تعالیٰ سرہ۔

سَلَامٌ، سَلَامٌ۔ دے اقامت صلوة نہ مراد اقامت دے تہول دین دے او پہ

دے دواہو آیتو تہ کیں دعا دے ابراہیم علیہ السلام دہ دپارہ دے خیل

خان او دپارہ دے اولاد او دپارہ دے مور او پلار او دے تہولو مؤمنان۔

او دعا دے ابراہیم علیہ السلام پہ مغفرت سرہ دپارہ دے پلار خیل

پہ ہقہ وخت وہ چہ دہ تہ را تہ وہ معلومہ شوقے چہ دے دینم

دے اللہ تعالیٰ دے او دا ذکر شوقے دے پہ سورۃ التوبہ ۳۱ کہیں۔

او پیدے آیت کہیں ورخ دے حساب تے پیدے وچہ خاص کہیدہ چہ

دے مغفرت فائدہ یتکارہ کیہی پہ ورخ دے حساب۔

فِيهِ الرُّبَا ۖ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي

(پہ ہفتے کیں سترگے ۔ منہ لے پہ وہی اوچت کرے پہ پے وی

رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفَهُمْ

سرونہ خپل نہ پہ راگرش دوی تہ سترگے د دوی

وَأَقْبِدَ تَهُمْ هَوَاءً ۖ وَأَنْزَلَ

اوترونہ د دوی پہ خالی وی رد پوہ تہ ۔ او ویرہ ور کرہ

النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ

خلقو تہ د داسے ورش تہ چہ را بہ شہی پہ دوی عذاب

فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا

تو وائی پہ ہفہ کسان چہ ظالمان دی اے رہہ زموتر

أَخْرَجْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ لَا تَجِبُ

مہلت را کرے مونہ لہ تر نیپے نزدے پورے قبول بہ کرو مونہ

۲۲، ۲۳ :- پدے آیت کیں تسلی دہ رسول تہ پہ مخالفت کوہو
د ظالمانو د دین د ابراہیم علیہ السلام تہ او پدے دوارو آیتو تو
کیں تخویف اخروی ہم دے پہ ذکر د ہیبت د قیامت سرہ
او وٹیلی دی میمون بن مہران چہ دا آیت وعید دے دپارہ
د ظالم او تعزیہ دہ دپارہ د مظلوم ۔

تَشْخَصُ ، شَخْصٌ دے تہ وٹیلے شہی چہ د ہیبت د وجہ تہ
سترگے وارے وی اونہ رپیبری ۔

مُقْنِعِي ، د اصدا دونہ دے پور تہ کوونکی او خکتہ کوونکی دوارو
تہ وٹیلے شہی دلتہ پہ قرینہ د لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ ، سرہ اولہ
معنی مراد دہ ۔

هَوَاءً ، پہ معنی د خالی د ہوش او علم و فکر نہ ۔ مطلب د
آیت دا دے چہ د ہیبت اثر پہ د دوی پہ سترگو او سرونہ و

دَعْوَتِكَ وَنَشِيعِ الرُّسُلِ ۖ أُولَٰئِكَ

دعوت دے توحید ستا او تابعداری به او کړو د رسولانو، آيا نه

تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلِ مَا

وو کړي تاسو قسمونه د دينه مخکېن چاه نشته

لَكُمْ مِّنْ زَوَالٍ ۚ وَسَكَنْتُمْ فِي

تاسو لره هيمه فنا - او او سيدالي يي تاسو به

مَسَاكِينِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ

خاښو نو د اوسيدلو د هغه کسانو کښ چاه ظلم کړي يو ويه خاښو نو خپلو

وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ

او ښکاره شويد د تاسو ته چاه څه رنگ کار کړيدلې مونږ د دوي سره

زړونو باندې وي -

مَلِكٍ ۚ دَا عَطْف دے په وَلَا تَحْسَبَنَّ يَانْدلے يعنى په وخت د

مهلت د دوي کښ انذار او کړه - پدے آيت کښ تخويف دنياوي

دے ځکه چاه مراد د عذاب ته عذاب د دنيا دے په دليل د

دے لفظ سره چاه رَبَّنَا آخِرَتًا ، او د بعض مفسرينو په نيز

د يَوْمٍ اَوِ الْعَذَابِ نه مراد وړخ د عذاب د قيامت ده او

آخِرَتًا ، په معنى د ارجعنا رواپس کړلے مونږ دنيا ته د

او پدے آيت کښ اشاره ده چاه مخالفت کول د ظالمانو په دوو

صريقو سره وي يو انکار د دعوت د توحيد نه او دويم انکار

د تابعداري د رسول نه -

مَا لَكُمْ مِّنْ زَوَالٍ ۚ مراد د زوال ته عذاب دے يا مراد د

زوال نه فنا ده نو حاصل دا معنى دادے چاه نشته تاسو لره

فنا په اجتماعي طور سره يعنى د دنيا د فنا نه تاسو انکار کوو لکه

اوس هم دا عقیده ده د ملحدينو اگرچه د افرادو د مرگ نه

انکار نشي کولے ليکن دنيا قدیم گنري او د قيامت نه انکار کوي -

وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ ۝ ۴۵ وَقَدْ

او بيان کړى دى مونږ تاسو ته مثالونه - او يقيناً

مَكْرُوهًا مَكْرَهُهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرَهُهُمْ ط

مکرونه کړى وؤ دوى مکرونه خپل او په نيزو الله تعالى مکر د دوى دے،

وَإِنْ كَانَ مَكْرَهُمْ لِنَزُولِ مِنْهُ

او نه دے مکر د دوى چا لړلے شى د وچې د هغه ته

الْجِبَالِ ۝ ۴۶ فَلَا تَحْسِبَنَّ اللَّهَ

مکرونه - نو گمان مه کوه په الله تعالى پائښ

۴۵- پدے آيت کيښ زجر دے منکريو ته چا ستاسو د انکار

د پاره هېڅ وجه نه وه روستو د دے درے حالتونو ته -

اول داچه د تېر شوو ظالمانو کورونه تاسو ليدلى وؤ او د هغوى

د عذابونو نځې تاسو ته بڼکاره شوک وکړ او تاسو ته واقعات

د عذاب هم بيان شوى وؤ نو تاسو عبرت وکړه ته اخستو او

د دے حالاتو خلاصه داده چا په مشاهدې سره تاسو ته

علم حاصل شويدے او دارنگ د مخکنو په تاريخي واقعاتو

آوريدلو سره او دارنگ د وښي په ذريعه سره -

۴۶- مراد د مکر د دوى نه شرک کول او انکار د رسولانو

ته دے يا مراد د دينه مقابله کول دى د انبياء و او د مؤمنينو

سره په مختلفو تدبيرونو سره -

وَإِنْ كَانَ مَكْرَهُمْ لِنَزُولِ مِنْهُ الْجِبَالِ ، پدېکښ يو توجيه داده

چا د دوى مکرونه کمزورى دى په هغه د الله تعالى غرونه نشي

بې ثايه کولے پدېکښ جبال په خپله معنی سره مراد دے او

سپکوالے د مکرونو مراد دے - په دے توجيه سره ان تافيه

دے او لام په لنزول کيښ په معنی د حقی سره دے -

دويمه توجيه داده چا مراد د جبال ته توحيد او دين د

مُخْلِيفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ط إِنَّ اللَّهَ

خلاف کوؤنگے دے وعدے خیلے دے رسولانو خیلو سرہ، یقیناً اللہ تعالیٰ

عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۴۷﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ

زور آور دے بدالہ اخستونگے دے۔ پدا اسے ورخچہ بدالہ بہ کریشی

الْأَرْضُ غَيْرِ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ

دا زمکہ دے دینہ پہ بلہ سرہ او ہم آسمانونہ

انبیاء و دے پہ طریقہ دے مثال سرہ نوجبال پہ معنی مثالی سرہ دے۔
دریمہ توجیہ دادہ چہ شرک دے دوی سبب دے زوال دے غرو نو
او دے دنیا دے لکہ سورۃ مریم آیت سنک کشن چہ ذکر دی پداے
توجیہ سرہ ان محفف دے دے مثقل نہ یعنی وانہ یعنی
شرک سبب دے زوال دے دنیا دے لیکن استغفار دے ملائکو مانع
دے دے ہف نہ لکہ پہ سورۃ شوری سنک کشن دی۔

خلورمہ توجیہ دادہ چہ مراد دے دینہ خفتوالے دے مکر دے رکہ
چہ مکر کبارا راخلے دے او ان وصلیہ دے یا مخفف۔ عن
المثقل دے اولام مفتوح دے او پہ قراءت دے عبد اللہ
بن مسعود کشن داسے ثابت دی۔

۴۷۔ پہ دے کشن تسلی دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ پہ
پہ طریقہ سرہ او مراد دے وعدے تہ وعدہ دے نصرت دے
پہ دنیا او آخرت کشن او ہر کلہ چہ مخکش دے اقوام مکذب
عذابونہ ذکر کرے شو نو پہ ہف باندے پہ فاء سرہ
تفریع اوکرہ دے پارہ دے تسلی ورکولو نبی صلی اللہ علیہ
وسلم تہ۔

وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ۝۳۸

اوپیش بہ شی اللہ تعالیٰ تہ چہ یو دے زور آور دے۔

وَشَرَّ الْمَجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ

او تہ بہ اوینے مجرمان پداغہ ورخ یو خائے ترے شوی

فِي الْأَصْفَادِ ۝۳۹ سَرَّابِيْلُهُمْ مِنْ قَطْرَانِ

پہ زنجیرو نو کیں۔ قیصوتہ ددوی بہ د لا تر پونہ وی

وَتَعْشَىٰ وَجُوهُهُمُ النَّارَ ۝۴۰ لِيَجْزِيَ اللَّهُ

او پتہوی بہ مخونو ددوی لہ اور۔ ددے دپارہ چہ بدلہ بہ وکرم اللہ تعالیٰ

۳۸:- دا تخویف اخروی دے او ذکر دہی ورخے دے چہ پہ ہن

کیں وعدہ پورہ کیری او پہ بارہ د تبدیل کیں دودہ قولہ دی۔

یو قول دادے چہ دا تبدیل ذاق دے یعنی دا آسمانوتہ اوزمکہ

یہ فناشی او ہرکلہ چہ ذات اوصفت دوارہ بدلیری نو لفظ د

تبدیل او غیرے دوارہ ذکر کیری او حدیث دمسلم کیں راغلی

دی چہ غائثہ رضی اللہ عنہا تپوس او کرو چہ پہ وخت د تبدیل

د زمکے کیں انسانان بہ کوم خائے وی؟

نورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم جواب ورکرو چہ پہ جسر ریل

باندے بہ وی نو ہرکلہ چہ دا آسمانوتہ اوزمکہ یہ فنا کرے شی

نو ددوی پہ بدل کیں یہ نور پیدا کرے شی او دویم قول دادے چہ

دا تبدیل وصفی دے یعنی د آسمانوتہ او د زمکے دا موجودہ کیفیت

یہ بدل کرے شی، لکہ چہ د جہنم والو خرمنے پس د سوزید لونہ

بدلولے شی۔

۳۹:- مُّقَرَّنِينَ۔ کیں اشارہ دہ چہ د یو قسم مجرمان بہ یو خائے

ترے کیری یا دا چہ لاسونہ او خپے بہ پے یو خائے ترے شی۔

۴۰:- پدے آیت کیں اشارہ دہ چہ عذاب د جہنم بہ احاطہ کرے

وی پہ دوی باندے دھر طرف نہ لکہ قیص چہ پہ ہول بدن

كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ اِنَّ اِلٰهَ

هر نفس لره جزا د عمل د هغه یقیناً الله تعالى

سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝ هٰذَا بَلٰغُ

نله حساب کوؤکے دے - دار قرآن دپاره د رسولو دے

النَّاسِ وَلِيُنذِرُوْا بِهِ وَلِيَعْلَمُوْا

خلقو ته او د دے دپاره چاه او بیرو لے شی پدے سره رخلقوله او د دے دپاره چاه

اَنَّمَا هُوَ اِلٰهُ وَّاحِدٌ وَّلِيْلَ كُر

چاه یقیناً الله تعالى حقدار د بندگی دے یو دے او د دے دپاره چاه نصیحت و اخلا

اُولُو الْاَلْبَابِ ۝

صاف عقل والا -

باندے احاطه کړې وی لیکن سراپیل ته مراد معنی حقیقی ده - او
قطران رانزرو ته وائی چاه په هغه سره او بنان غوړول کیږی په وخت
د مرض د خارش کښ نو پدیکښ اشاره ده چاه په جهنمیانو باندے
عذاب د خارش به وی او دارنگ رانزرو چاه دی نو سبب د تیزیدلو
د اوردے او بدایو به هم وی - راعاذنا الله منها

۱۵ - سَرِيعُ الْحِسَابِ، کښ دوه معنی دی یوه دا چاه ورځ
د حساب تر راتلونکے ده او دویم دا چاه حساب کول شروع کړی نو
تر په یټے ختموی -

۱۶ - دا د ابتداء د سورت سره تعلق لری پدیکښ ترغیب دے
قرآن ته چاه هغه سبب د بیج کیدلو دے د عذاب ته او په دے
کښ د قرآن کریم څلور فائدے ذکر کړے شوی دی -
اول دا چاه قرآن تبلیغ دپاره د عامو خلقو دے -

دویم دا چاه دا انداز دے د عذاب ته -
دریم دا چاه دا د تعلیم د توحید دپاره دے -
او څلورم دا چاه دا تذکیر د خالص عقل والو دپاره دے او په

دے آیت کیں تصریح دہ چہ موضوع د قرآن توحید
دے۔

وَلَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ، اشارہ دہ چہ د توحید نہ علاوہ ستر
احکام ہم اولوالالباب خلق راویستے شی یہ طریقہ د
تدبر او تفکر سرہ۔

ختم شو تفسیر د سورة ابراهيم یہ فضل د خفور رحیم۔

سورة الحجر بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۹۹ آیاتھا ۴ رکوعاتھا ۴ مکہ

خاص یہ نوم دے اللہ تعالیٰ امداد خواہ وہ شروع کو لو کہیں چاہے رحمن اور رحیم دے۔

الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ ۱

اللہ تعالیٰ دے دے یہ مراد بندہ ہو وہ دے، دے آیتوں دے دے کتاب القرآن و اہم بیان کو دے۔

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورة الحجر

ربط :- دے سورت ربط دے تیر شوی سورت سرہ دا دے
چاہ سورۃ ابراہیم کہیں تذکیر و وہ یہ ایام اللہ سرہ نو پدے سورت
کہیں دے ہفتہ پتھہ نمونے پیش کوی۔ دویم دا چاہ یہ ہفتہ سورت کہیں
دے اخراج عن الظلمات دے پاره دے قرآن ذکر و نو پدے سورت کہیں
دے ہفتہ دے پاره عقلی دلیلوں دے ذکر کوی۔

دعوی :- دے سورت تخویف دے یہ عذاب سرہ منکریتو
دے توحید تہ یہ ذکر دے ہلاک شو و قومونو اجمالاً یہ آیت مگ
مہ کہیں او تفصیلاً یہ ذکر دے عذاب سرہ یہ دریو قومونو تیر
شو باندے او دے دو دے دے و الوتہ۔ او سبب دے دوی دے
عذاب انکار دے دے توحید نہ نواثبات دے توحید یے کریدے
پدے سورت کہیں یہ دریو طریقو سرہ اولہ طریقہ اس
عقلی دلیلوں دے او دویمہ طریقہ رد کول یہ دے اقسا مو دے
شرک باندے چاہ ہفتہ شرک فی التصرف او شرک فی العبادۃ
دے او شرک فی العلم دے۔ او دویمہ طریقہ ذکر کول دے
او دے اسماء حسنی دے اللہ تعالیٰ دی او دعوی دے توحید یہ آخر
دے سورت کہیں ذکر کپے شویہ یہ آیت مہ، مہ کہیں۔

خلاصہ دے سورت :- دا سورت تقسیم دے دریو بابونو تہ۔
اول باب ترہ آیت پورے دے پدیکہں اول ترغیب دے
قرآن تہ یہ آیت مہ کہیں بیا تخویف دے یہ ذکر دے تمنا کولو

رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ

دیر کرتے ارمانوتہ بہ کوی کافران چہ کاش

كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٧﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا

دوی توحید قبول کرے وے۔ پریردہ دوی چہ خوراک کوی

د ایمان پہ آیت سہ کنس بیا زجر پہ دریم آیت کنس بیا تخویف دینوی
پہ سہ کنس او دا دعوی د سورت دہ بیا زجر دے پہ انکار د
رسول پہ آیت سہ کنس بیا ترغیب دے قرآن تہ پہ سہ
آیت کنس بیا زجر دے پہ استہزاء گولو پہ رسول نو پورے د آیت تہ
نہ تر سلا پورے بیا زجر دے پہ انکار د معجزاتو سرہ عناد ا پہ
سہ کنس آیت کنس۔

تفسیر: سہ۔ پدیکن ترغیب دے دے قرآن تہ۔ الز، بحث
د مقطعاتو مخکن تیر شویدے او دا دلیل دے پہ اعجاز د قرآن
کویم باندے او د الکتاب، تہ مراد مخکن کتابوتہ دی او پدیکن
اشارہ دہ چہ پدے سورت کنس ذکر کیری واقعات د مخکنو قومونو۔
وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ، کنس اشارہ دہ روستنو قومونو تہ یعنی مکے والا دوو
دلوچہ مقتسمین او مستہزئین دی یا عطف د قرآن مبین پہ
الکتاب باندے عطف د صفت دے پہ صفت باندے او مصداق
پے یو دے۔

سہ۔ پہ دے آیت کنس ذکر د تخویف دے چہ مشرکان پہ پہ
وخت د عذاب کنس د توحید د منلو ارمان کوی۔
رُبَّمَا، د تقلیل او تکثیر دواو د پارہ راجی دللہ تکثیر مراد دے
او بعضو وثیلی دی چہ تقلیل مراد دے حکہ چہ پہ عذابونو کنس
بہ مشغول وی نو د تمنی د پارہ پہ وخت لہر ملاویدی۔

وَيَسْتَعِزُّوْا وَيُلِيْهِمُ الْاَمَلُ

او مزے د دنیا اخی او غافل کری دی دوی لہ امیدونو

فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ۝ وَمَا اَهْلَكْنَا

نور دہ چہ دوی بہ پوہہ شی۔ اونہ دے ہذاک کرے مونو

مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ

یو لے مگر د ہفہ دپارہ لیکن دی

مَّعْلُوْمٌ ۝ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ

مقرر۔ تہ شی وہاندے کیدے یو امت

اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاخِرُوْنَ ۝ وَقَالُوا

دخپہ نیہ تہ او نہ شی روستو کیدے۔ او دوی والی

۳۔ پدیکش زجر دے پہ محبت د دنیا چہ ہفہ خوراک او نورے مزے
د دنیا دی او زجر دے پہ غفلت سرہ د توحید تہ پہ سبب د امیدونو
او د اسباب د انکار دی او حدیث مرفوع کن نقل دی چہ خلور
خیزونہ سبب دین بختی دی اول د سترگو او چوالے دویم د ذرہ
سختوالے او دریم او بردوالے د امیدونو او خلورم حرص د دنیا
دارنگ یاکووا و یستعزوا، اشارہ دہ حرص د دنیا تہ او و یستعزوا
الامل، کن امیدونہ ذکر دی او پہ حدیث کن ذکر دی چہ انسان
یوہا کیری او دودہ خصلتونہ پکنس حوانیری حرص او امیدونہ۔
۴۔ پہ دے آیتونو کنس تخویف دنیوی دے چہ عذاب بہ
راخی پہ نیہ مقرر یعنی اگرچہ دوی لہ مہلت ورکھے شویں
دپارہ د خوراک او د مزو لیکن زردہ چہ پہ دوی بہ عذاب راخی
لیکن د ہفہ دپارہ اجل مقرر شتہ دے۔ او د دعوی د سورت دہ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ شَرُّكَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ

اے وہ جسے سب سے زیادہ نازل کرنے سے منع ہوا ہے

إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ④ لَوْ مَا تَأْتِينَا

کیونکہ تُوں (کے) یقیناً وہ خامخا لیونے والے۔ نہ راوے مونبر تہ

بِالْمَلِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ⑤

ملائیگی کہ تہ ہے د رشتینو تہ۔

مَا تَنْزِيلُ الْمَلِكَةِ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا

مونبر تہ نازل کوڈ ملائیگی مگر یہ عذاب سرہ اونشی ورنیگا

كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ ⑥ إِنْ تَحْسَبُ

دوی تہ دغہ وخت کیں مہلت۔ یقیناً مونبر

شَرُّنَا الذِّكْرُ وَإِنَّا لَهُ لَحَفِظُونَ ⑦

نازل کریدہ وحی او یقیناً مونبر دغہ حفاظت کوڈ۔

۱۔ یہ ایکس زجر دے یہ استہزاء کو لو سرہ یہ رسول پورے۔

شَرُّكَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ، یعنی سنا یہ دعوے او گمان سرہ او دامعطوف

دے یہ سنا آیت باندے او د متکرینو صفات قبیحہ ذکر کوی۔

۲۔ یہ آیت کیں طلب کول دی د رسول نہ د ملائیگی راوستلو

د پاره د شہادت ور کو لو یہ صداقت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم یا د پاره

د امداد کو لو لکہ چہ فرعون موسیٰ علیہ السلام تہ ہم دامطالبہ کرے

وہ سورت زخرف ۲۵۔

۳۔ یہ ایکس جواب دے د تیر شوی دریم سوال د هغوی او

مراد د الحق، نہ عذاب یا وحی دہ۔

۴۔ یہ آیت کیں جواب د اول اعتراض إِنْكَ لَمَجْنُونٌ، او

صداقت د قرآن دے او تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ

یہ حفاظت د قرآن کریم یہ مقابلہ د اعتراضونو د عناد دیا تو کیں۔

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي

او یقیناً لیبرے دی موثر ستا نہ مخکس (رسولان) پہ

شِيعِ الْأَوَّلِينَ ۝ وَمَا يَأْتِيهِمْ

دلو د مخکنو کس . اولہ پہ راتلو هغوی تہ

مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ۝

رسول مگر دوی بہ پہ هغپورے ہوتے کولے ۔

او صدق د قرآن دیں دے چہ نبی مجنون نہ دے شکہ چہ د مجنون
شخص پہ ذریعہ د ہیچ خیز حفاظت نشی کیدے . او حفاظت د الفاظو
او د معنی د تغیر تبدیل او تحریف نہ پہ دے آیت کس واضح دے .
او دا یدامہ معلومہ دہ چہ پہ سوؤنو کلونہ تیر شول او دشمنان
د قرآن ہم بے شمارہ دی او تحریفونہ ہم لفظاً او معنأ کریدی
لیکن هغه تحریفونہ چلیدی نہ دی او اللہ تعالیٰ داسے ہنداکان ہرہ
زمانہ کس پید اکریدی چہ د تحریفونو ازالہ کوی او د دے یو
شامہ هغه قصہ دہ چہ قرطبی پہ تفسیر د دے آیت کس ذکر
کریدہ بلکہ اللہ تعالیٰ د احادیثو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم حفاظت
ہم کریدے شکہ چہ هغه ہم ذکر منزل دے د هغه صحیح ضعیف
او موضوعی علماء حق پہ تفصیل سرہ بشکارہ کریدی او دا آیت
صریح زد دے پہ شعیہ کانو باندے چہ هغوی دا قرآن محرف
گنہی د کتابوتہ پدے باندے گواہ دی ۔

بنا ، ملا ۔ پدے دواہو آیتونو کس ہم تسلی دہ نبی صلی اللہ
علیہ وسلم تہ پہ صبر کولو سرہ پہ استہزاء د عتادیا نو چہ
پہ تیر شوی انبیاء و پورے استہزاء کانے کرے شوے دی ۔
أَرْسَلْنَا ، مفعول حذف دے یعنی رسولاً ۔

شِيعِ ، جمع د شعیۃ دہ هغه دلہ چہ د چاتا بعداری کوی کہ ہنہ
دی او کہ ہدی ۔

كَذَلِكَ نَسُكُّكَ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾

دغسے ورتنہ پاسو مونہ ردا استہزاء) پہ نہرو نو د مجرمانو کس۔

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ

ایمان تہ راوی ہی پدے رقرآن باندے) اویقینا تیرہ شویدہ طریقہ

الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ

د مخکنو خلقو۔ اوکھ پیرائو مونہ) پہ دوی باندے

بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرَجُونَ ﴿١٤﴾

دروازہ د آسمان تہ توپہ رنہا ورخ پہ ہفے کس اوخیڑی۔

لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا

خامخا اوبہ وائی یقینا بند کپے شوی دی نظرونہ نہ مونہ

سلا، ۱۲۔ پدیکس زجر دے منکرینو تہ چہ ددوی عادت پہ شانتے
د مخکنو دے پہ استہزاء اوپہ تکذیب کس او ددے وجہ ہے ذکر
کریدہ پہ نَسُكُّكَ، سرہ د ضمیر راجع دے استہزاء او تکذیب
تہ او ابن کثیر شرک تہ راجع کریدے مقصد بودے اودا ہے ذکر
دے پہ سورۃ شعراء ستہ، سلا کس۔ ہر کلمہ چہ پہ دے آیت کس
مراد ذرا تلونکے زمانے مجرمان دی نو فعل مضارع ہے نَسُكُّكَ ذکر
کپہ اوپہ سورۃ شعراء کس د تیرے شوے زمانے د مکذبینو
ذکر وؤ نو ہلتہ ہے فعل ماضی ذکر کریدہ۔ او ددے مراد ہم
ہفے دے چہ پہ ختم اللہ او طبع اللہ کس دے اوہ ضمیر قرآن
تہ راجع کول ضعیف قول دے۔

سلا، ۱۳۔ پدے آیتونو کس زجر دے پہ انکار د معجزاتو سرہ
عنادا او بعض د معجزاتو تہ آسمان تہ پور تہ کول دی۔

فَظَلُّوا، کس اشارہ دہ چہ دا پور تہ کول بالکل یشکارہ او حقیقت
دے حکم چہ ظلوا دلالت کوی پہ عمل د ورخے باندے۔

إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا، مراد دا دے چہ دوی بہ وائی چہ مونہ

يَكُنْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ

بگه مونږ داسے قوم يو چاه جادو را باندے شوي دے۔ او يقيناً

جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا

پيدا ڪري دي، مونږ به آسمان کيں غپ ستوري او خاشته ڪري دے مونږ

لِلنَّظَرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ

ڏياره ڏنظر کوڙنگو۔ او ساتنه ڪري دے مونږ ددے (آسمان) ڏهر

آسمان ته نه يو راخيڙولي شوي ليڪن زمونڊ نظر بند ڪرڻ شوي
دے بيا به او وائي چاه هاں آسمان ته راخيڙولي شوخو مونڊه
به جادو سره راخيڙولي شوي يو۔

۱۵۔ ڏدے آيت ته دويم باب دے ترست آيت پورے
به دے باب کيں لس عقلی دليلونه دي ڏست نه ترست
پورے او پدے دليلونو کيں اتلس صفتونه ڏقدرت او ڏعلم
ڏالله تعالیٰ ڏکر ڪرڻ شوي دي، بيا ڏکر ڏواقعه ڏسجود ڏآدم عليه
السلام دے، متعلق ڏدعوے ڏسورت سره چاه هغه تخويف دے منكرينو
ته بيا ڏکر ڏتخويف اخروي دے به آيت ۱۶، ۱۷ کيں او بيا بشارت
اخروي دے ڏست نه ۱۸ پورے۔

تفسير:- هر ڪله چاه ڏکر ڪرڻ شو انڪار ڏمنكرينو ڏتوحيد اوس ڏکر
کوي دليلونه ڏتوحيد ڏپاره ڏرد به هغوي باندے۔ او مراد ڏ
بُرُوجًا، نه غپ ستوري دي به دليل ڏدے قول سره چاه ڏرگياڻه
ڏکه چاه زينت به ستورو سره دے لکه سورة صافات ۳۷ او سورة
نهارك ۳۸ کيں چاه ڏکر دي يا مراد ڏبروج نه هغه منزلونه دي ڏ
نمر او سپوڊي وغيره چاه دوي وخت به وخت به هغه کيں بنڪار ڪري،
ڏکه چاه برج به اصل کيں بنڪاره کيدو ته وٽيل شي او پدے آيت
کيں دوه صفتونه ڏقدرت ڏالله تعالیٰ ڏکر ڪرڻ شوي دي۔

شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ۱۷ إِلَّا مَنْ اسْتَرَقَ

شیطان رتے شوی نہ۔ مگر ہفتہ شیطان چاہے غولہ

السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ لَئِنَّهُمْ لَشَهَابٌ مِّبِينٌ ۱۸

سارنہ اوکری نورواتہ شی یہ ہفتہ پسے شغلہ یشکارہ۔

وَالْأَرْضِ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا

او زمکہ خورہ کریدہ مونہ او اچولے دی مونہ پدیکش

رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ

پاخہ غرونہ او ندرخون کریدی مونہ پدیکش

شَيْءٍ مِّنْ مَّوْزُونٍ ۱۹ وَجَعَلْنَا لَكُمْ

شیز وزن رپہ اندازہ۔ او پیدا کریدی مونہ تا سولہ

۱۷۔ یہ دے آیت کنیں دریم صفت د قدرت ذکر دے چہ ہفتہ
حفاظت دے یہ ستورو سرہ لکہ یہ سورہ ملک مہ او سورہ
صافات مہ کنیں۔

۱۸۔ یہ دے آیت کنیں طریقہ د حفاظت ذکر دے چہ ہفتہ ویشتل
د شیطان تو دی لکہ سورہ جن مہ، مہ کنیں او سورہ صافات مہ
مہ، مہ کنیں چہ ذکر دی۔

۱۹۔ یہ دے آیت کنیں درے صقات د قدرت ذکر دی او مَدَدْنَاهَا، مَدَد
زیمکے قرآن کنیں درے کرتہ ذکر دے سورت رعد مہ او سورہ ق مہ
اودا سورت او یہ لفظ د دحو سرہ ذکر دے یہ سورہ تازعات مہ
کنیں او یہ لفظ د قرش سرہ ذکر دے یہ سورہ الذاریات مہ کنیں
او سورہ بقرہ آیت مہ کنیں او مراد د دے بتولونہ جوہول د
زیمکے دی یہ داسے طریقہ سرہ چہ انسان د ہفتہ تہ فائدہ اخستل
شی او کوم چہ ذکر د مد د زیمکے دے یہ علاماتو د قیامت کنیں لکہ
سورہ انشقاق یہ آیت مہ کنیں نو مراد د ہفتہ داد دے چہ د زیمکے

فِيهَا مَعَايِشٌ وَمِنْ لَسْتُمْ لَهَا

ہدایتیں اسباب دے دینا تیرولو اور دے دے مخلوق چاہے تاسو معویٰ لے

بِرَزْقَيْنِ ۲۰ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا

روزی تہ شے ورکولے۔ اور نشتہ ہیچ شے مگر

عِنْدَنَا خَزَائِنٌ ذُو مَا تُنْزِلُ إِلَّا

زمینوں سرہ ذخیرے خزانے دی اونہ راگوں کو ڈھونڈ رہے تھے مگر

بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ۲۱ وَأَرْسَلْنَا الرِّيَّاحَ

پہ اندازہ مقرر سرہ۔ اور لپہ لے دی موہر ہوا کا لے

تہ بہ غرونہ او دیرئی او گندے لے کرے شے او یو
میدان بہ شے۔

مَوْزُونٍ، مراد دے دینا ہفتہ چیزونہ دی چاہے تیلے کیدے شے پہ
وزن سرہ لکھ سرہ زر او سپین زر او تانبہ وغیرہ شہ یا مراد دے
موزون تہ ہفتہ شے دے چاہے مناسب وی دے حکم دے اللہ تعالیٰ سرہ۔
منہ پہ دے آیت کہیں دودہ صفتونہ دے قدرت ذکر دی۔ معایش،
دے دینا مراد اسباب دے دینا تیرولو دی۔

وَمِنْ لَسْتُمْ لَهَا بِرَزْقَيْنِ، دے دینا مراد شکاری او وحوش او طیور
او اولاد او خدا متکبران دی چاہے فائدے ستاسو دی او روزی ورلہ
اللہ تعالیٰ ورکوی۔

۲۰۔ یہ دے آیت کہیں دودہ صفتونہ دے قدرت ذکر دی او یہ
دے آیت کہیں دلیل دے چاہے خزانے دے رزق وغیرہ اللہ تعالیٰ دے
خیل حکمت مناسب تقسیموی او یہ ہفتہ باندے خٹہ اعتراض
نشی کیدے۔

قائدہ۔ دے آیت دلیل دے پدے خبرہ چاہے شوک عقیدہ لری
چاہے اختیار دے خزانہ دے اللہ تعالیٰ نبی یا ولی لہ ورکولے شہیدے
نو ہتہ مشرک دے لکھ چاہے جاہلان دے تاکنج بخش پہ لاہور

لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَاهَا مِنَ السَّمَاءِ

پورے کوڑکے ڈوریوں کو راہرو میں اور آسمان کے طرف سے

مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ

اویہ پس شکر کرو اس کو کہ وہ تمہارے لیے ہے اور نہ یہی اس کو ہفت لڑے

يَخْزِينَ ۲۲ وَإِنَّا لَنَحْنُ نَحْنُ

جمع کوڑکی۔ اور یقیناً میں اور تمہاری گول

وَنُفِثَتْ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ۲۳ وَلَقَدْ

اور میرے گول کوڑے اور میں ہی باقی رہے گا۔ اور یقیناً

عَلِمْنَا السُّتْقِدِ مِّنْكُمْ وَلَقَدْ

پہچاننا سوچنا میں تم سے اور یقیناً

کبھی دے علیٰ ہجویری یہ صفت کہیں واثق۔

۲۲۔ یہ دے آیتوں کہیں درے صفات کے قدرت ذکر دی اور یہ
آخر کہیں عجز کے مخلوق ذکر کر کے دے یہ دے لفظ سرے و
اَنْتُمْ لَهُ يَخْزِينَ۔

لَوَاقِحَ، یہ معنی کے حوامل دے یعنی حوامل نے پورے کوڑ
وریجے اور اویہ اور خاور کے دوپے وغیرہ اور دارنگ یہ اور تو
کہیں پانچ لے میوے پیدا کوی۔ پانچ آیت کہیں درے صفات کے
قدرت ذکر دی،

وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ، مراد کے وارث نہ آخری مالک دے اور اسے
یہ سورۃ آل عمران میں اور سورۃ مریم میں، میں کہیں ذکر
دی۔

عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ

پیشتر تو موید روستنی خلق - او یقیناً ستا رب

هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤﴾

ہوئے بہ جمع کبری دوی لرہ ، یقیناً ہذا حکمتوں والادے ہوئے دپہ ہوشیاری

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ

او یقیناً پیدا کردی موید انسان د تہکار کوڑکے

مِنْ حَبَا مُسْتَوِينَ ﴿٢٥﴾ وَالْجِبَانِ

د ختہ زہے شوئے تہ - او پلار د پیربانو

۲۳۔ یہ دے آیت کتب صفت د علم د اللہ تعالیٰ ذکر دے یہ طریقہ
د احاطہ سرہ - او مستقد میں او مستأخِرین عام او شامل الفاظ دی
د دے لاندے داخل دی ہذا خلق چہ مخکس تیر شوی دی، او ہذا
چہ روستو دی یعنی پیدا شوی تہ دی، او دارنگ ہذا شوک چہ
مرہ دی او ہذا شوک چہ اوس ژوندی دی، او دارنگ مخکس
امتوہ او دامت، او دارنگ ہذا شوک چہ وپاندے دی، یہ
خیر او طاعت کتب او ہذا شوک چہ روستہ پائے دی یہ گناہ او
یہ شر کتب، او دارنگ مخکس صفوہ د جہاد او روستنی
صفوہ د جہاد، او دارنگ مخکس صفوہ د مانجہ او روستنی
صفوہ د مانجہ، او دارنگ ہذا شوک چہ شہید شویدی یہ جہاد
کتب او ہذا شوک چہ تہ دی شہید شوی، او دارنگ تیر شوئے
مخلوق او روستنے مخلوق، نو معلومہ شوہ چہ د اللہ تعالیٰ د علم
تہ ہیخ خیز بھر تہ دے۔

۲۴۔ یہ دے آیت کتب یوصفت د قدرت ذکر دے او دودہ اسماء
حسنى ذکر دی۔

۲۵۔ داہم عقلی دلیل دے یہ مخکس باندے عطف دے او
پدے آیت کتب ہم یوصفت د قدرت دے چہ ہذا پیدا

خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ تَارِ السَّمُومِ ۝۷۶

پیدا کر دے موندو متکس رد آدم علیہ السلام نہ) داور نہ چہ کرم باد والادے۔

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِسْمٰی

او کلہ چہ اوئیل ستا رب ملائیکو تہ یقینا زہ

خَالِقٍۭۙ بِشَرَائِیْمٍۭۙ صَلٰٓصٰلٍۭۙ مِّنْ

پیدا کوؤں کے یم یو بشر لہ د تہکار کوؤں کے د

قول د آدم علیہ السلام دی۔

صَلٰٓصٰلٍۭ، اوچہ ختہ چہ کماوی د شکو سرہ اوکرتکار کوی خو
پہ اور سرہ نہ وی پختہ شوے اوچہ پہ اور پختہ کرے شی نوہے
تہ فخر وائی۔

او حَمٰٓا، ہفہ ختہ دہ چہ دیر وخت لونہہ پر یخودے شی نو
خمبیرہ شی اورنگ ٹے بدل شی تور والی طرفتہ۔

مَسْثُوْنٍۭ، ہفہ دہ چہ دیر کلوتہ ورباندے تیر شی نوزرہ شی۔

فائده :- ترتیب د پیدا ایش د آدم علیہ السلام دادے چہ اول خاور

وہ رتراب) بیا لونہہ کرے شوہ نوختہ شوہ رطین) خہ وخت

پر یخودے شوہ نو سلیخناکہ رلازب) بیا خہ وخت پر یخودے

شوہ نو خمبیرہ شوہ اورنگ ٹے بدل شو نو رَحَمًا مَسْثُوْنٍۭ، شوہ

بیا بنہ اوچہ شوہ چہ کرتکار ٹے کوؤ نو رَصَلٰٓصٰلٍۭ، شوہ اوآواز

ٹے مشابہ وؤ د تگری سرہ نور کالفخار شو۔

مثلاً :- پدیکس ہم یوصفت د قدرت ذکر دے چہ ہفہ پیدا ایش

د جان دے د ہفہ اورتہ چہ ہفہ سرہ نیزہ گرمہ سیل وہ

اولوگے ورسرہ نہ وؤ۔

او وَالْجَآئِیۡ، کنس دہہ قولہ دی یو دادے چہ جان د جنتا تو پلار

دے او متکس وؤ د ایلپس نہ او ایلپس خو پلار د شیطا نا تو

دے، دویم قول دادے چہ جان او ایلپس یو دے، اول قول

غورہ دے۔

حَمِيًّا مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتَهُ

ختم زہے شوے نہ۔ نوھر کلاہ چہ برابری کریم

وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا

او پوکرم پہ ہفہ کنس د روح خپل نہ نوپر یوحی

السَّمُومِ، هَفَه هوا چہ گرمہ وی او ورتنوخ پہ مساماتو د بدن کنس۔

فأثارة :- هفہ حدیث چہ امام مسلم راویے دے او دلالت کوی چہ د آسمانو نو او د زمکے پہ پیدا ایش پس متصل آدم علیہ السلام پیدا شوے دے هفہ پہ ظاہرہ کنس د دے آیت نہ خلاف دے دے وچ نہ محدثینو هفہ رد کرے دے۔ او ابن کثیر پہ خپل تفسیر کنس دا تفصیل راویے دے۔

۲۸۔ د دے آیت نہ ترسٹ پورے واقعہ د سجود د آدم علیہ السلام دہ او دا دریم کرت دے دے واقعہ د ذکر کولو پہ قرآن کریم کنس اولوے مقصد د دینہ پہ دے سورت کنس تخویف دے منکرینو ته لکه چہ ابلیس انکار کرے و د حکم د الله تعالیٰ نہ د وچ د استکبار ته نو هفہ له عذاب ور کرے شو پہ رجم سرہ او پہ لعنت سرہ تر ورخ د جزا پورے۔ نو دارنگ چہ خوگ انکار کوی د توحید د الله تعالیٰ نہ پہ ضد وعتاد او تکبر سرہ تو د هفہ عاقبت هم عذاب دے او د آیت صریح دلیل دے چہ آدم علیہ السلام بشر و د نو اولاد د هفہ هم بشر دے کہ انبیاء وی او کہ اولیاء وی او کہ عام انسانان وی۔

لَهُ سَجْدَيْنِ ۝ ۲۹ ۝ فَسَجَدَ الْمَلَكَةُ

هنه ته سجده کوونکی ۔ نو سجده اوکریه ملائکو

كُلُّهُمْ اٰجَمَعُوْنَ ۝ ۳۰ ۝ اِلَّا اِبْلِيسَ ط اَبٰی

تولو به جمع سره ۔ مگر ابلیس ، انکار اوکرو

اَنْ يَّكُوْنَ مَعَ السَّاجِدِيْنَ ۝ ۳۱ ۝ قَالَ

د دیتہ چه شی دے د سجده کوونکو سره ۔ الله تعالیٰ او فرمایا

۲۹۔ مِنْ رُّوْحِيْ، روح نه مراد هغه شه دے چه په هغه سره په بدن کنس ژوند پیدا کیری، او هغه مخلوق دے خو الله تعالیٰ ته په اصافت شوی دے د پاره د شرافت ۔

ساجدین، قرطبی و ثبلی دی مراد د دینه سجده د سلام او د اکرام د ته د عبادت ۔

۳۰۔ تفصیل د سجده او د استثناء د ابلیس مخکنس سورة بقره او سورة اعراف کنس تیر شولے دے ۔

فایده :- سوال :- د سورة بقره د ترتیب نه معلومیری چه امر د سجده ملائکو ته پس د پیدائش د آدم علیه السلام او د استخلاق د هغه نه وؤ او د دے سورت د آیتونو نه معلومیری چه حکم د سجده ملائکو ته د آدم علیه السلام نه مخکنس وؤ دا په ظاهر کنس تعارض دے نو غوره جواب د دے دا دے چه د پیدائش د آدم علیه السلام نه مخکنس امر تعلیقا کرکے شولے وؤ او هرکله چه پیدا شو او خلیفه شو نو ملائکو ته امر د سجده تنجیزا او کرکے شو ؟

نو حاصل د جواب دا دے چه پدے سورت کنس د آیت ۲۹، ۳۰، ۳۱ په مینج کنس کلام معذوق دے او هغه دا دے چه آدم علیه السلام پیدا کرکے شو او خلیفه او گرځولے شو او تعلیم د اسماء و رتبه او کرکے شو نو امر او کرکے شو ملائکو ته چه اسجدوا لادم

يَا بَلِيسُ مَا لَكَ إِلَّا تَكُونُ مَعَهُ

اے ابلیس! تھہ عذار دے ستا چہ نشوے د

السَّجْدَ يُن ۳۲) قَالَ لَمَّا كُنْ لَا سَجْدَ

سجدہ کوؤنگو سرہ۔ اوٹیل ہفہ زہ نہ یم چہ سجدہ اوکریم

لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ

بشر تہ چہ تا جوہ کرے دے د تنکار کوؤنگے د غتہ

مَسْنُون ۳۳) قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا

زہرے شوے نہ۔ او فرماتیل اللہ تعالیٰ نو اوغہ د دے غٹے نہ

فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ۳۴) وَإِنَّ عَلَيْكَ

نو یقینا تہ رپے شوے ہے۔ او یقینا پہ تا یا لدے

۳۲۔ پدے آیت کنس اشارہ دہ چہ ابلیس یوہ گناہ دا کرے وہ چہ امر د اللہ تعالیٰ ہے او نہ منلو ہفہ پہ لفظ ابی سرہ ذکر شو او دویمہ گناہ دا وہ چہ د جماعت د ملا ٹکو نہ ہے مغالفت او کرہ۔ مَا لَكَ، تھہ عذار او دلیل دے ستا چہ د ساجدینو ملا ٹکو سرہ شریک نہ شوے۔

۳۳۔ پد یکس صریح انکار ذکر کوی او دا جواب ددہ پہ طریقہ د حسد او د تکریر سرہ و۔

۳۴۔ دے آیتو نو کنس عذاب د ابلیس ذکر دے۔ اول لاویستل د ہفہ د جنت نہ د جماعت د ملا ٹکو او آسمانوں نہ او دویم رجیم د ہفہ چہ مراد د ہفہ نہ ریتل او شہرل دی د دربار د اللہ تعالیٰ نہ یا دا چہ ویشتلے کیڑی بہ پہ شغلو د اور سرہ، او ہم اولاد ددہ۔ او دریم عذاب د لعنت دے ترورخ د جزاء پورے او یہ ورخ د جزاء کنس بیا عذاب ابدی دے او دارنگ ذکر دے یہ سورہ ص ۱۷ او مکہ کنس۔

الْغَنَّةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ۝ قَالَ

لعنت دے تے ورخ دے جزاء پورے ۔ اوتیل ہنہ

رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝

اے ربہ تو مہلت را کرہ مالوہ دے ورخ دوبارہ پور تہ کید و پورے ۔

قَالَ قَائِلٌ مِّنَ الْمُنْظِرِينَ ۝

اوفر مائیل اللہ تعالیٰ نو یقینا تہ دے مہلت ور کرے شوہ نہ پے ۔

إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ۝

تے وخت مقرر پورے ۔

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ

اوتیل ہنہ اے ربہ یہ دے وجہ چہ تازہ بے لاس کریم خامخا خاست بہ بنکار کوڈم

لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أُغْوِيَنَّهُمْ

دوی تہ دے دنیا پہ خیزو تو کیں او گمراہ کوڈم یہ دوی

۳۷۔ ما ہم زیات جرم ددہ دے چہ توبہ پے او تہ کرہ
بلکہ مہلت پے او غوختلو دیارہ دگمراہ کولو دے خلقو
إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ، ارادہ دے ابلیس دا وہ چہ یہ دے مہلت
سرہ دے مرگ تہ بیج شمس خکے چہ یہ ورخ دے بعث او دھنہ
نہ روستہ مرگ نشتہ ۔

۳۸۔ الْمُنْظِرِينَ ، ہنہ خلق دی چہ ٹوندی بہ وی داوے
شپیلے پہ وخت کیں او بیا بہ فنا شی ۔ نو معلومہ شوہ چہ
ابلیس بہ ہم پدغہ وخت فنا کیری ۔

۳۹۔ دے دینہ ورخ دے فنا کیدلو دے تولو خلقو مراد دہ ، نو
اشارہ شوہ دیتہ چہ ابلیس بہ ہم ہنہ وخت کیں مر کیری
ہنہ وخت تہ پے الْمَعْلُومِ ، خکے اوتیل چہ دے ہنہ حالات
او صفات پہ قرآن او پہ حدیث کیں بیان شوی دی دا مراد

لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا نُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۳۹﴾

دوی تہ د دنیا پہ غیزونو کن او کسراہ کوم بہ دوی تو لولرہ۔

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ﴿۴۰﴾

سوا د بندکانو ستا د دوی تہ چہ ہم ساتلے شوے دی۔

قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿۴۱﴾

او فرما تیل اللہ تعالیٰ دا لارہ دہ پہ ما باندے نیغہ۔

نہ دے چہ د ہف تاریخ مخلوق تہ معلوم دے حکم چہ علم د ہف خاص دے پہ اللہ تعالیٰ پورے۔

۳۹۔ بِمَا أَغْوَيْتَنِي، بآء، سببیہ دہ او مراد د اغواء تہ کسراہ کول دی یا حکم کول دی ہفہ تہ پہ و تلو سرہ د جنت او آسمانو تلوہ فی الارض، مراد د زمکے نہ دنیا او د دنیا مالونہ وغیرہ دی۔ مراد د تزیین فی الارض نہ مشغولہ کول دی پہ محبت د دنیا سرہ پہ طریقہ د وسوسہ اچولو او مراد د اغواء د انسانانو تہ خائستہ کول د گناہونو او ترغیب و رکول گناہونو تہ دی پہ طریقہ د وسوسہ سرہ۔ سنہ۔ پہ دے کنش اشارہ دہ چہ نیکان بندکان د ابلیس نہ پہ بچ کیدلو کنش اللہ تعالیٰ تہ محتاج دی حکم چہ مخلصین تے پہ صیغہ د مفعول سرہ ذکر کیدے۔

فائدہ:- دا آیت دلیل دے پہ عصمت د انبیاء علیہم السلام د تلو گناہونو تہ حکم کہ انبیاء علیہم السلام معصوم نہ شی نو ہفہ نور خلق چہ دے آیت مصداق وی ہغوی پہ غورہ شی د انبیاء نہ او دا د اصولو د شرع نہ خلاف دہ۔

۴۰۔ پہ دے آیت کنش یو توجیہ دادہ چہ ہذا، اشارہ دہ عبدیت د اللہ تعالیٰ تہ چہ پہ لفظ د عبادک، کنش ذکر شو، نو معنی دادہ چہ دا بندگی کول د اللہ تعالیٰ نیغہ لارہ چہ زما پہ ذمہ بیانول د ہف دی نو علی، سرہ تقدیر د عبارت دے یعنی علی بیکانہ و ہذا ایئہ، او دویمہ توجیہ دادہ چہ دا بندگی

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ

یقیناً بندگانِ زما نشتہ تالوہ پہ دوی باندے

سُلْطٰنِ اِلٰہِیْنَ اَتَّبِعْكَ مِنَ الْغٰوِیِّیْنَ ﴿۳۷﴾

وس دگمراہ کولو سوا دھغہ چاتہ چاہ تا بعداری کوی ستا د سرکشانوہ۔

وَاللّٰهُ تَعَالٰی نَبِیْہٖ لَا رَدَّہٗ زما طرف تہ بنا پہ دے سرہ علی پہ معنی د
الی سرہ دے۔ اور دیریمہ توجیہ دادہ چہ ہذا کتب اشارہ مضمون
د آیت روستی تہ دہ او پہ مخلصین کتب ہغوی تہ اشارہ شوے
دہ۔ یعنی دغہ فیصلہ دہ مضبوطہ زما پہ نیز باندے یعنی
مُسْتَقِیْمٌ، نہ مراد عدل دے او علی پہ معنی د واجب علی
دے۔

۳۷۔ پہ وروستہ توجیہ سرہ د ہذا صراط، تمہید
دے او پہ مخکنو توجیہاتو سرہ داعلت دے د سنگ
لیارہ کہ خوک شبہہ او کری چہ پہ سورت ابراہیم آیت ۳۷
کتب معلومہ شویدہ چہ د شیطان پہ خیلو تا بعدارو باندے
ہیخ سلطان نشتہ او دارنگ سورہ سبأ ۳۷ کتب او دے
آیت نہ معلومیری چہ ددہ پخیلو تا بعدارو باندے سلطان
نشتہ دے دا پہ ظاہر کتب تعارض دے، توجواب دادے
چہ دلہ سلطان مراد اغواء او گمراہ کول دی پہ
داسے طریقہ چہ توبہ او نہ یاسی او دا سلطان د شیطان
دیارہ خاص دے دھغہ پہ تا بعدارو پورے۔ لکہ چہ پہ
سورۃ النحل آیت ۳۷ کتب۔ او سورۃ ابراہیم کتب د
سلطان نہ مراد دلیل یا زور دے او دا استثناء منقطع دہ
الْغٰوِیِّیْنَ، کتب اشارہ دہ خواہیت د حکم د اللہ تعالیٰ نہ سبب
دے دیارہ د تسلط د شیطان پہ ہغوی باندے۔

وَأَنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٢﴾

او یقیناً جہنم خانے مقرر شویدے دوی تلو لره -

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ كُلٌّ بَابٌ

دھنے اووه دروازے دی، دھنے دروازے دیہ

مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٣٣﴾ إِنَّ الْمَتَّقِينَ

د دوی نہ برخہ مقرر شویدے۔ یقیناً متقیان خلق بہ

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٣٤﴾ أَدْخُلُوهَا

بہ یاخوتو اوچیتو کیں وی۔ روٹیلے کیری بہ ورنوخی دیتہ

بِسَلَامٍ آمِنِينَ ﴿٣٥﴾ وَنَزَعْنَا مَا

بہ سلامتیا سرہ بے غمہ بہ وی۔ او او پاسو بہ ہغہ چہ ددوی

﴿٣٢﴾، ﴿٣٣﴾، ﴿٣٤﴾، ﴿٣٥﴾۔ یہ دے آیتونو کیں تخويف اخروی دے تابعدارو
د ابلیس تہ۔

قائده۔ ہرکلا چہ د تابعدارو د ابلیس لوے دے اودہ دی۔
عام گتھار د دے امت۔ عہ نصاریٰ عہ یہود۔ عہ
صائبون عہ مجوس عہ مشرکان غیر کتابی عہ او منافقین
نو د دے دیارہ یے ذکر کرہ اودہ ابواب د جہنم چہ ہغہ دا
دی۔ عہ جہنم عہ لظی عہ حطمہ عہ سعیر عہ سقر
عہ حجیم عہ او ہاویہ۔

قرآن کریم کیں چہ کوم سورت او آیت کیں د دیتہ یو طبقہ
ذکر شویدہ نورسره دھنے مناسب اہل معصیت ہم ذکر دی
ہغوی تہ مقسوم وٹیلے کیری۔

﴿٣٤﴾ نہ ترشہ۔ یہ دے آیتونو کیں بشارت دے ہغہ چاتہ
چہ خان یے بیچ کریدے د تابعداری د ابلیس نہ او یہ دے
بشارت کیں لس امور ذکر دی۔

بِسَلَامٍ، سلامونہ بہ وی د طرف د اللہ تعالیٰ او ملائکو نہ

فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا

په سینو کښ څه خفګان وی روښه به وی

عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿۴۷﴾ لَا يَمْسُهُمْ

آرام به کوی په تختونو باندې یو بل ته به مخامخ وی - نه به رسی دوښته

فِيهَا نَضَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿۴۸﴾

په هغه کښ سترې کیدل او نه به دوی د هغه نه ویستلې کیدل شی -

نَبِيِّ عِبَادِي أَيْ أَنَا الْغَفُورُ

خبرګر به بندګان زما چه یقیناً زه بخښه کوونکې

الرَّحِيمُ ﴿۴۹﴾ وَأَنْ عَنِ ابْنِ هُو

رحم کوونکې یم - او یقیناً عذاب زما هغه

الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿۵۰﴾ وَنَبِّئُهُمْ

عذاب دردناک دے - او خبر ګر به دوی

په دوی باندې په وخت د داخلیدلو کښ جنت ته اړمښت،

ټول عمر به په امن وی د هر څه ویرې او ویستلو د جنت

نه او د ختمیدلو د لذتونو نه او د فتا او مرګ نه -

غِلٍّ، د دینه مراد هغه خفګان دے په اختیاره چه پیدا

کیدی په زړونو د انسانانو کښ د وچې د تفاوت د مرتبو

نه - نَضَبٌ، سترې کیدل د وچې د محنت او مشقت نه که د عبادت

د وچې نه وی یا د غیر عبادت د وچې نه وی -

سُرُرٍ، سترې - هر څه چه مخکښ تخویف او بشارت تیر شو

نو په دے دوؤ آیتونو کښ تنمہ د هغه ده په طریقه دلف

نشر غیر مرتب سره او پدیکښ تنبیہ ده چه ایمان به

په مینځ د رجاء او د خوف کښ وی یعنی په اول آیت کښ رجاء

عَنْ ضَيْفِ اِبْرَاهِيْمَ ۝ اِذْ دَخَلُوا

دے میلنو دے ابراہیم علیہ السلام نہ - کلام چہ داخل شول

عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ اِنَّا

ہو دوی اوٹیل سلام دے وی ، اوٹیل ہوا ، یقیناً

مِنْكُمْ وَجَلُّونَ ۝ قَالَ لَا تَوْجَلْ

موتو ستا سونہ یریدا ونکی یو - دوی اوٹیل مہ ویر پیرہ

دہ او پہ دویم آیت کنس خوف دے -

۱۔ خلاصہ :- دے آیت نہ تر آخر دے سورت پورے دریم
باب دے پدیکن اوں قصہ دے میلنو دے ابراہیم علیہ السلام دہ
چہ تمہید دے دے پارہ دے واقعے دے لوط علیہ السلام ، بیا ذکر دے
دے نزول دے عذاب الہی پہ دربو قومو تو تیر شوؤ باندے ، چہ قوم
دے لوط علیہ السلام او قوم دے صالح علیہ السلام او قوم دے شعیب علیہ
وؤ - او دا درے بے حکم خاص کرہ چہ قوم دے لوط علیہ السلام
او دے شعیب علیہ السلام دے حجاز پہ لار کنس واقع وؤ او قوم
دے صالح علیہ السلام ہم دوی تہ نزد دے وؤ او بیا ذکر کر دے
عذاب دے مقتسمینو پہ نہ آیت کنس - او عذاب دے مستہزئینو
پہ نہ کنس - او بیا ذکر کر دے دہ تسلی دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم
تہ او تشجیع پہ تبلیغ باندے پہ بیان دے اس ادا بو سرہ - او اختتام
دے سورت پہ دعوت دے توحید سرہ دے -

تفسیر :- دے آیت نہ تر آیت شپیتہ پورے واقعہ دے
میلنو دے ابراہیم علیہ السلام دہ دے دے ربط دے ماقبل سرہ
دا دے چہ پہ واقعہ دے ابراہیم علیہ السلام او راتونکو قصو
کنس بشارت دے مؤمنانو تہ دے اہلاک دے مجرمانو او تخويف
دے مجرمانو تہ نواول دے سرہ او دویم دے نہ سرہ
متعلق شول ، او دے قصے پہ تقدیم کنس یوحکمیت دا دے
چہ دغہ میلما تہ ملائک بیا راغلی وؤ دے قوم دے لوط علیہ السلام

إِنَّا نَبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿۵۲﴾ قَالَ

یقیناً تالہ زیرے درکوڑ پہ ہنگ پوہہ سرہ۔ اوٹیل ہغہ

أَبَشِّرْهُنَّ عَلَىٰ أَن مَّسِّنِي الْكَبِيرُ

آیا زیرے راگوٹی ماتہ سرہ ددے چہ رسیدلے دے ماتہ بودا والے

دہلاکت دپارہ او دویم حکمت دا دے چہ پہ اہلاک د قوم
لوط علیہ السلام سرہ ابراہیم علیہ السلام تہ غہ خفگان
رسیدلو نو دہغہ د نائل کوپو لپارہ ملائک اول ہغہ لہ راغل
او بشارت یے ورکرو او پدے آیت کین د ضیق ر میلستو
اطلاق پہ ملائکو باندے ددے وچ نہ شوے دے چہ
ابراہیم علیہ السلام پہ ہغوی باندے د میلستو کمان
کرے و۔

۵۲۔ پہ دے آیت کین اختصار کرے شوے دے حکم
چہ جواب د سلام دلتہ نہ دے ذکر کرے۔ ہاں ذکر
کرے شوے دے یہ سورہ ہود ۵۲ کین او سورہ
ذاریات آیت ۵۲ کین۔ دارنگ پہ دے کین نہ دی ذکر کری
د ابراہیم علیہ السلام پیش کول د طعام لہ او د ہغوی نہ
خوپل چہ ہغہ سبب د خوف وڈ او ہغہ پہ سورہ ہود
او سورہ الذاریات کین دی او پہ دے آیت کین دلیل
دے چہ انبیاء علیہم السلام پہ خیب پاندے نہ پوہیری
حکمہ چہ مقصد پہ دے کین بشارت دے او ہغہ یے ذکر
کرے دے۔

۵۳۔ پہ دے آیت کین د بغلام، نہ مراد اسحاق علیہ
السلام دے او علیہم، نہ مراد خاوند د نبوت دے۔

فِيمَ تَبْشِرُونَ ﴿٥٣﴾ قَالُوا بِشْرُكَ

نویہ خہ غیز مالہ زیرے را کوئی تاسو۔ دوی اوئیل زیرے در کو موئو تالہ

بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَاطِئِينَ ﴿٥٤﴾

یہ یقینی غیز نو مہ کیرہ تہ د نا امیدئ کوؤنگو نہ۔

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ

اوئیل دہ او نا امیدئ تہ کوی د رحمت

رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٥﴾ قَالَ

د رب تہ مگر گمراہان۔ اوئیل دہ

﴿٥٣﴾۔ دا تعجب د ابراہیم علیہ السلام پہ اعتبار د عام عادت سرہ

دے نہ د انکار د قدرت د اللہ تعالیٰ نہ۔

فِيمَ تَبْشِرُونَ، پدیکس استفہام حقیقی دے یعنی بشارت پہ

خہ طریقہ دے یعنی بودا والے یہ زائل کیری او کہ پدا سے

حال بہ وی۔

﴿٥٤﴾۔ دحق تہ مراد یقینی شے دے چہ پہ ہغے کس خہ شک

نہ وی او چونکہ تعجب کول سبب د نا امیدئ دے ظاہر

د دے وجہ نہ ملائکو اوئیل فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَاطِئِينَ۔

﴿٥٥﴾۔ یعنی تعجب د ابراہیم علیہ السلام دوجہ د نا امیدئ نہ

تہ دے بلکہ دوجہ د ظاہری اسبابو نہ دے او نا امیدئ د

اللہ تعالیٰ د رحمت تہ پدا وجہ گمراہی دہ ٹککہ چہ نا امیدئ

کوؤنگی د رحمت د اللہ تعالیٰ نہ جاہل وی۔ او د قدرت د اللہ

تعالیٰ نہ متکروی او دارنگ ذکر دی پہ سورۃ یوسف آیت

﴿٥٥﴾ کس۔

فاصلہ عد۔ سورۃ یوسف کس یے د ایاس سرہ کفر ذکر

کریدے او پہ دے سورت کس د قنوط سرہ ضلال ذکر

کریے دے د دے حکمت دا دے چہ ایاس د زہ نا امیدئ

فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۵۸﴾

نو قوم لوئے کار دے ستاسو ای رالیبرل شوؤ ر ملائگوں ۔

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ

اوتیل دوی یقینا مونو رالیبرل شوی یو قوم

مُجْرِمِينَ ﴿۵۹﴾ إِلَّا إِلَٰهَ لُوطٍ إِنَّا

مجرم تہ ۔ سوا د کورنی د لوط علیہ السلام نہ ، یقینا

لَمَنْجُوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۶۰﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ

بیچ کوؤ دوی تولو لہہ ۔ مگر بیٹہ د دہ

تہ وائی او کفر ہم فعل د ذرہ دے ۔ او قنوط ہنہ تا امیدئ
تہ وائی چہ د ہنہ اثر خفگان پہ میخ باندے بشکاری بیڑی او
ضلال ہم پہ ظاہری گمراہی کتب استعمالی بیڑی نو پہ الفاظو
کین د یوبیل سرہ پورہ مناسبت دے ۔

۵۸ ۔ ہر کلا چہ ملائگو ابراہیم علیہ السلام تہ بشارت ورکرو
پہ ولد سرہ نو حقیقت دادے چہ دے بشارت د پارہ یو
ملک ہم کافی وؤ لیکن چونکہ دیر ملائیک چہ راغلی دی
نو معلومی بیڑی چہ د دوی پہ ذمہ سخت کار شتہ دے نو ابراہیم
علیہ السلام حکمہ دا تکیوس او کھو حکمہ چہ خطب پہ غتہ حادثہ
کین استعمالی بیڑی ۔

۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰ ۔ پدے آیتونو کین د ملائکو دودہ مقصد و تہ
ذکر کرے شوی دی اول اہلاک د مجرمانو چہ ہنہ صیحہ او
کا تری رالیبرل دی او کلی د قوم لوط علیہ السلام پورتہ کول
اولتہ راغورخول ، دا تہول پہ ذریعہ د دے ملائگو کپیشوی
وؤ ۔ دویم مقصد د دوی بیچ کول دی د لوط علیہ السلام او
د کورنی د ہنہ بغیر د ہنہ د ہنہ تہ ۔

فائدہ ۔ عل ۔ کہ مشرکان دا شبہ او کھری چہ ملائک نجات

قَدْ رَأَىٰ لَآئِهَآ لَیِّنَ الْغَیْرِیْنَ ۝۶۰

مقرر کر دے مونیہ چہ یقیناً دایہ دے پاتے خلقو نہ وی پہ عذاب کیں۔

فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ لِّلْمُرْسَلُونَ ۝۶۱

نو ہر گز چہ راغلل کورنی دے لوط تہ را لہوے شوی۔

قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنْكَرُونَ ۝۶۲

اوتیل دہ دے لوط علیہ السلام یقیناً تاسو قوم ہی نا اشنا۔

ورکولے شی دے عذاب او دے مصیبت نہ نو انبیاء او اولیاء پہ ہم ورکولے شی۔
جواب دادے چہ اِنَّا کُنْزُجُوْهُمْ، دے اِنَّا اُرْسِلْنَا، دے لاندے داخل دے
مطلب دادے چہ مونیہ قاصدان یو او دا پیغام دے اللہ تعالیٰ دے چہ اِنَّا
کُنْزُجُوْهُمْ، تحکہ رسول خیل کلام نشی ذکر کولے بلکہ دے مرسل
پیغام پہ ذکر کوی او دلیل پدے باندے لفظ دے قدرنا دے تحکہ چہ
تقدیر دے ملائکو پہ اختیار کیں نہ دے۔

نحوی فائدہ عل: پدے کلام کیں دہ استثناء دی۔ نو دویمہ
استثناء دے اولے استثناء نہ استثناء دہ یعنی قوم مجرمان پہ ہلاکیری
مگر آل لوط پہ بیج وی او آل لوط پہ ہول بیج کیری مگر بنوہ پہ ہے
نہ بیج کیری لکہ دے قول دے یوتن "لَهُ عَلَیْ عَشْرَةٌ دَرَاهِمٌ اِلَّا
اَرْبَعَةً اِلَّا دَرَاهِمًا" دے فلانکی پہ ما باندے لس روپی دی مگر خاور
او پہ خاور و کیں یو کمہ دہ یعنی درے روپی دے لسو تہ کہے دی نو
دا استثناء من المستثنیٰ دہ دا دہ استثناء کانے دیو مستثنیٰ
منہ تہ دی تحکہ چہ ہوا جائز نہ دہ پہ عربیت کیں۔

۶۰، ۶۱، ۶۲ :- دا دلیل دے چہ لوط علیہ السلام ہم پہ غیب
باندے علم نہ ہر لو۔

بِمَا کَانُوا فِیْہِ یَمْتَرُونَ، دے دیتہ مراد عذاب دے چہ دوی دے
پہ نزول کیں پہ ٹخان باندے شک کوڈ یا مراد دے دیتہ مسئلہ دے
توحید دہ چہ دوی پہ ہے کیں شک کوڈ او کلام کیں تقدیر دے
معنی دادہ چہ عقاب ما کانوا یمترون۔

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا

دوی اوئیل بلکہ راوڑے دے موہو تاتہ ہذہ ہے

فِيهِ يَسْتَرْوُونَ ﴿٤٣﴾ وَآتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ

چہ دوی پکس شک کوو . او راوڑے دے موہو تاتہ یقینی خبرد

وَإِنَّا لَصَدِّقُونَ ﴿٤٤﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ

عذاب او یقیناً موہو رشتیا واپو . نو بوخہ کورنی خیلہ

بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَذْبَارَهُمْ

پہ بوتکرہ دے شپے کنس او روستو خٹہ پہ دوی پسے

وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ

اونہ دے گوری شاتہ ستاسو نہ ہیٹوگ اوڈروئی ر لاہشی مغلہ خائے تہ

تَوَمَّرُونَ ﴿٤٥﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ

چہ تاسو تہ حکم کیں یشتی . او فیصلہ او لہیرلہ موہو دہ تہ دے دے خبرے

اَوْ دَا تَيْنَاكَ بِالْحَقِّ، ذَا الْحَقِّ تہ مراد رشتینی خبر دے یا عذاب مراد دے۔

وَإِنَّا لَصَدِّقُونَ، دے دیر نکا کنس دے پارہ دے۔

۴۳۔ پہ دے کنس دے نجات دے پارہ خلوہ اصول ذکر شوی دی۔
ع دے شپے تلل ع دے امیر او مشر دے تلو ملگرو روستو تلل۔ چہ
دے غوی دے حال تہ خبروی او چہ شوک پاتے نشی۔ ع او دے شاتہ
کتلو تہ منع کول خککہ چہ پہ روستو کتلو سرہ مقصد تہ پہ رسیدلو
کنس سستی پیدا کیوی۔ ع او ہغہ خائے تہ ہجرت کول چہ اللہ تعالیٰ
دے کوم خائے امر کپے وی، او ہغہ زمکہ دے شام وہ۔

۴۶) اِنَّ دَاۤیْرَہٗٓ هٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوْعٌ مُّصْبِحٰتٍ

چہ جریے دے کسانو بہ پر پکریشی یہ وخت د صبا کیں۔

۴۷) وَجَآءِ اَہْلِ الْمَدِیْنَةِ یَسْتَبْشِرُوْنَ

او راغلل کلی والا خو لہا لیدال۔

۴۸) قَالَ اِنَّ ہٰٓؤُلَآءِ ضِیْفِیْ فَلَا تَفْضَحُوْنَ

اوتیل لوط علیہ السلام یقیناً دامبلانہ زما دی نومہ شرمندہ کوئی ماکہ۔

وَاتَّقُوا اللّٰہَ وَلَا تَخْزَوْنَ ۚ ۴۹) قَالُوْٓا

اویرہ کوئی د اللہ تعالیٰ نہ او مامہ رسوا کوئی۔ اوتیل دوی

۴۶۔۔ یہ دایرہ کیں اشارہ دہ چہ عذاب بہ یہ دوی باندے احاطہ کوئی
ہیٹوک دھق نہ بیج کیں لے نشی۔ او داسے ذکر یہ سورۃ نعام
کیں دنامو قومونو یہ بارہ کیں ذکر شوے دے۔

نک۱۔۔ پدے سورت کیں پدے قصہ کیں د ترتیب لحاظ نہ دے کہے
شوے شکہ چہ دے قوم راتلل یہ میلنو پسے اول وؤ او بیا
د لوط علیہ السلام د طرف نہ د ہغوی دفعہ کول وویس دھق نہ د
ملائکو لوط علیہ السلام تہ خبر وریکول وؤ او داسے ترتیب یہ سورۃ
ہود او سورۃ شعراء کیں ذکر دے تو دے یوہ وجہ دادہ چہ یہ
دے واقعہ کیں اول مقصد بشارت دے مؤمنانو تہ نو ہغہ یے اول
ذکر کرو او بیا دویم تخویف دے نو ہغہ یے روستو ذکر کرے دے۔
دویمہ لفظی وجہ دہ ہغہ داچہ وَجَآءِ اَہْلِ الْمَدِیْنَةِ، حال د تبصریانو
یہ نیز یہ قدر (بت) سرہ او د کوفیانو یہ نیز بغیر د قدر تہ ہم صحیح دے او
واو ہم یہ ترتیب باندے دلالت نہ کوئی تو معنی دادہ چہ حان دادے
چہ راغلل وؤ بشار والایہ دے میلنو پسے یہ ناکارہ ارادے سرہ
ہرکہ چہ ہغہ میلانہ لوط علیہ السلام تہ راغلل۔

۴۸۔۔ ۴۹۔۔ فَلَا تَفْضَحُوْنَ، فضیحت معنی دادہ چہ د میلنو یہ
مخکس ماکہ مہ شرمندہ کوئی شکہ چہ میلنو بے عزتی د کور بہ شرمول
وی۔

وَلَمْ تَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿۴۵﴾ قَالَ

آیا تہ نہ ہے منع کرے مونہ دے تعلق ساتلو دے خلقو نہ ۔ و تیل ہندہ

هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿۴۶﴾

دار بیبیانے ستاحوں زما لونہ دی کہ تا سوخوا حاجت پورہ کول غوارہ ۔

لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ

قہم دے ستاہہ ژوندن یقیناً دوی پہ خیلہ نشہ کنس دی

يَعْمَهُونَ ﴿۴۷﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ

پریشانہ ۔ پس اونہولو دوی لہہ یوہیبتناک آواز

وَلَا تَحْزَنُونَ، اور خزی معنی دادہ چہ مالہ مرہ ذلیل کوئی ٹھکہ

دے یو مشر خبرہ تہ منل دا دے ہندہ تذلیل او سپکول دی ۔

وَالشُّقْمُ الْمَلَّةُ، کنس مراد دے اللہ تعالیٰ او دے رسول خبرہ منل دی ۔

منہ ۔ دا دے ہندہ قوم دیرہ ہے انتہا ہے حیاتی وہ او مطلب ہے دا دے

چہ مونہ تہ دے خلقو دے میلہ مستیا نہ منع کرے ہے یعنی دوی پہ ہندہ

پابندی لگولے وہ چہ ہیخ میلہ بہ دے خان سرہ نہ ساتی ۔ یا دا چہ

دے خلقو پہ بارہ کنس دے سفارش کولو تہ مونہ تہ منع کرے ہے ۔

مک ۔ دے تشریح پہ سورہ ہود کنس تیرہ شویہ چہ مراد دے بات

نہ زنا تہ دے قوم دی چہ پشان دے لونہ دے لوط علیہ السلام دی ۔

مک ۔ خورہ قول بدیکن دا دے چہ دا خطاب لوط علیہ السلام تہ دے

اوسسلہ دے کلام بہ نہ منقطع کیبری یعنی دے دومرہ نصیحت باوجود پہ

دوی باندے ٹھکہ اثر نہ کید لوچہ دوی پہ خیلہ نشہ او جھل کنس

پاندہ او شکور دی ۔

لَعَمْرُكَ ۔ لدم دے قسم دے پارہ دے او عمر او عمر یوشہ دے لیکن دے

قسم پہ وخت کنس عین پہ زور سورہ استعمالیبری دا قسم دے اللہ تعالیٰ

دے او اللہ تعالیٰ لہہ جائز دی او اختیار دے چہ پہ ہر خیز باندے

قسم کوی او قسم دے اللہ تعالیٰ دے پارہ دے نکید او شہادت دے لکہ پہ ابتداء

مُشْرِقَيْنِ ۝ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا

پہ وخت د نہر خالہ کن۔ نو اوگر خولو مونو بیرہ طرف د دغہ کور

سَاقِلَهَا وَآمَظَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً

لاندے طرف تہ او راؤ وروں مونو پہ دوی باندے کا تری

د تفسیر د سورۃ یس کن ذکر شوی دی۔ لیکن مونو مکلف یو پہ حکم د اللہ تعالیٰ او د رسول صلی اللہ علیہ وسلم باندے او د رسول صلی اللہ علیہ وسلم صحیح حدیث دے چہ چا غیر د اللہ تعالیٰ تہ پہ بل چا باندے قسم او کپرو نو یقیناً شرک یے او کپرو۔ نو مونو د دے حکم نہ خلاف تہ شو کولے۔ د دے وجہ نہ د امام مالک رحمہ اللہ تہ قرطبی نقل کری دی چہ داسے مواضعو کن لفظ د خالق مقدر مراد دے۔ او ابراہیم نخعی نہ نقل دی چہ داسے قسم کول بندگانو باندے منع دے او امام مالک نہ نقل دی چہ داسے قسمونہ کمزوری خلق او زنانہ کوی نارینہ یے نہ کوی او د اللہ تعالیٰ پہ قول باندے قیاس نشی کیدے۔

قائدہ :- قسم د اللہ تعالیٰ پہ یو خیز باندے د تاکید او د شہادت پہ طور سرہ وی۔ داسے تہ دہ چہ اللہ تعالیٰ د ہفہ خیز تہ بیرہ کوی یا ترینہ امید ساقی۔ اللہ تعالیٰ د دینہ پاک دے دلتہ مراد دا دے چہ اے نبی ستا دا ژوند د تکالیفو پہ دے قوم کن کواہ دے چہ دا قوم جاہلان او پاندہ دی۔ او قسم د انسانو پہ خہ خیز باندے د دے وجہ نہ وی چہ د ہفہ خیز تہ بیرہ کوی یا ترینہ امید د نفع ساقی او داعقیدہ سائل پہ اللہ تعالیٰ پورے خاص دی د دے وجہ نہ چہ انسان د اللہ تعالیٰ نہ سوا پہ بل چا باندے قسم او کپری نو شرک او کپری۔

سُكْرًا يَتَهَمُونَ، نہ مراد گمراہی د دوی دہ۔

يَعْمَهُونَ، غفلت دے د مقصد د ژوند نہ او سرگردانی، پریشانی دہ۔
سُكْرًا، سکر :- پہ دے آیتونو کن درے عذابونہ پہ ہفہ قوم باندے

مَنْ سَجَّيْلٍ ۝ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ

د پخو کا نرو نه ۔ یقیناً یہ دے واقعہ کنس دیر عبرتونه دی

لِئَمَّا تَوَسَّيْنَ ۝ وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ

فکر کو ونگو لره ۔ او یقیناً دا کلی پراته دی په پیغه

مُقِيمٍ ۝ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ

لار باندے ۔ یقیناً پدیکنس لوئے دلیل دے

ذکر کرے شوی دی ۔

سوال :- په سورة هود کنس ذکر دی چه وخت د عذاب د دوی
وخت د صبا دے ؟

جواب :- ابتدا د عذاب په وخت د صبا کنس ده او په وخت د
نمرختلو کنس د دوی معامله ختمه کرے شوه ۔

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَّاءً وَادَّ تَرْتِيبَ د پاره نه دے نو باران د کانرو
مخکنس وو او کلی الته کول روستو وو او دا هم د قدرت د الله تعالی
نه لره نه ده چه الته کرے شوو کلو د پانده یی د کانرو باران کرے
وی او داسه په سورة هود کنس تیر شوی دی ۔

۱۵۰۔ لِمَّا تَوَسَّيْنَ ، هغه خالق وی چه څیز ته نظر کوی په علامتونه
سره او په هغه کنس فکر کوی ، چونکه په هغه علاقه کنس روستو
د عذاب نه نشانات وو نو ځکه یی متوسمین ذکر کړو او په فکر
کولو سره عبرتونه دیر حاصلیږی ځکه آیت یی جمع ذکر کړو ۔

۱۵۱۔ لِبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ، نه هغه لار مراد ده چه د حجاز نه د بحر
میت په لار شام (سوریا) ته رسیږی او د دے ذکر په سورة صافات
۱۵۲ کنس دے او ظاهر دا ده چه دا لار د غنیمت (چه امام مبین) لارے
ته جدا شوه ده د دے وچه نه دایي جدا ذکر کړه او بیا یی دواړه
په امام مبین کنس ذکر کړل ۔

لِلْمُؤْمِنِينَ ۝ وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ

ذِيَارَةِ دَا اِيْمَانِ وَالْو. او يقيناً بنو

الْاَيْكَةِ لظَالِمِينَ ۝ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ

(جنگی) والا وُو دَ ظالمانو ته. نو بدله واخستنه مونو د دوی نه

وَاَنْتَهُمَا لِيَا مَامٍ مُّبِينٍ ۝ وَلَقَدْ

او يقيناً دا دواړه کلی په مشهوره لار باندې دی. او يقيناً

مکه. د مؤمنانو د پاره یو آیت هم کافی وی ځکه په مفرد ذکر کړو مراد
د آیت نه دلیل دے په نجات ورکولو مؤمنانو ته د عذاب نه.

مکه. دا دویمه نمونه د عذاب ده او دا قوم د شعيب عليه السلام وُو
او ايکه گټرو او ډيرو ونو ته وافي يعنی بنو والا. غوره قول دا دے چه

روستو د هلاکت د اهل مدین نه شعيب عليه السلام ايکه ته اوليږي شواو په
دوی باندې عذاب د يوم الظله راغله دے چه په سورة شعراء کې ذکر

دے. او شعيب عليه السلام د دے قوم د جنس نه نه وُو بلکه د مدین
والا د قوم نه وُو د دے وجه نه د مدین سره لفظ د اخو هم ذکر کړي

شو دے او ايکه سره اخو هم نه دے ذکر کړي شول لکه سورة
شعراء ۱۸۹ نه تر ۱۹۹ پورے.

لظَالِمِينَ، د هغوی ظلمونه په سورة اعراف او هود او شعراء کې
ذکر کړي دي.

وَإِنْ كَانَ، اِنْ مخفف دے د مثقل نه په اصل کې وانه دے.
مکه. وَاَنْتَهُمَا لِيَا مَامٍ مُّبِينٍ، امام، ته مراد هغه لار ده چه ډیر خلق

په هغه باندې تلل کوي يعنی لويه لار. کلی د قوم لوط عليه السلام او
د قوم شعيب عليه السلام د مکه والو په لويه لاره کې واقع وُو کله چه دوی

به شام ته سفر کولو نو هغه به يې ليدل.

كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحَجَرِ الْمُرْسَلِينَ ۝

دروغزن کرے وڈ حجر والو پیغمبرانو لہ۔

وَأَتَيْنَاهُمُ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ۝

اور کپے وڈ مونو دوتہ معجزات نو وڈ دوی دھنہ نہ لکھ کر خوونکی۔

وَكَانُوا يَنْجِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا

او وڈ دوی چہ کنستل بہ یے د خرو نو تہ کو تہ

أَمْنِينَ ۝ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ۝

اوپے غمہ بہ اوسیدل۔ نو اونیول دوی لہ ہیبتنا کے چنے پہ وخت د صبا کتن۔

منہ۔ دا دریمہ نمونہ د عذاب ذکر کوی د قوم صالح علیہ السلام
او اوس د هغوی مقام پہ مدائن صالح سرہ مشہور دے د مدینے
او د تبوک پہ مینح کتن واقع دے۔ حجر پہ دیر معانوکتن استعمالی
دلہ مراد هغه نہ مرکزی بنار د شہودیانو دے۔

وَلَقَدْ كَذَّبَ، پہ دے لفظ کتن سبب د عذاب ذکر دے۔

الْمُرْسَلِينَ، تکذیب دیو رسول پشان د تکذیب د تلوو رسولانو دے
منہ۔ آیاتینا، آیات یے جمع راوردی شکہ چہ پہ ناقہ (اوبہ) د
صالح علیہ السلام کتن دیر آیات وڈ لکھ د کت نہ لاوتل، زر بچہ
پیدا کیدل، دیرے اوبہ شکل، دیر پی وړکول اوغت والے د بدن د هغه
یا داچہ سوا د اوبہ نہ تورے معجزے وړکړے شولے وے اگر چہ مونو
تہ نہ دی بیان کرے شولے۔

منہ۔ پدیکتن د دوی دنیا پرستی تہ اشارہ دہ۔ آمینین، کتن اشارہ دہ
چہ د الله تعالیٰ د عذاب تہ هیخ بیرہ پہ دوی کتن نہ وہ۔

منہ۔ د صبا پہ وخت کتن مجرمان خلق غافل وی نو دغه وخت
کتن تاکھا نہ عذاب راسخ۔

فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

نو واته بوؤ دے دوی ته عذاب هغه عملونو چه دوی کول۔

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ

او ته دی پیدا کری مونو آسمانونه او زمکه

وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ طَوٰنَ السَّاعَةِ

او دے دے په مینخ کنس چه شه دی مکر حق بشکار کولو دپاره، او یقیناً قیامت

لَا تَبۡتٰیہٗ قَاصِفَہٗ الصَّفَحَہٗ الْجَمِیۡلَہٗ ﴿٨٥﴾

خامغا راتلوکے دے نو مخ او گرخواه په بشه طریقہ مخ مکر خول۔

۸۲۔: مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ، ته مراد د مغوی پاخه مکانونه او قلعه کالنه دی یا اعمال شرکیه د مغوی عبادات او نذرونه د غیر الله وغیره او تکذیب د رسول او قتل د اوبه وغیره او دارنگ په سورۃ هود منک او سورۃ احقاف منک، منک کنس هم دی۔

۸۵۔: د اعلت دے دپاره د عذاب د تیرو شوؤ قومونو یعنی الله تعالیٰ آسمانونه او زمکه د عدل دپاره پیدا کرلے دی او د عدل تقاضا دا ده چه مجرمانو او مشرکانوته عذاب ورکړی شي او حق په معنی د عدل سره دے او دا عذاب صرف په دنیا کنس ته دے بلکه په قیامت کنس هم دے ځکه ورپسے یے او فرمائیل وَلَآِنَّ السَّاعَةَ لَا تَبۡتٰیہٗؕ یا مراد د حق نه توحید دے یعنی دا موجودات ټول په توحید باندے دلیل دے نو وے دا خلق انکار کوی۔

بیا د دے آیت ته لس آداب مبلغ دپاره بیا لیری، او دا تسلی ده نبی صلی الله علیه وسلم ته او ذکر د اول ادب دے۔ قَاصِفَہٗ الصَّفَحَہٗ الْجَمِیۡلَہٗ، صفح جمیل دیته وائی چه مخ او گرخواه شی او براءت او کس شی خاص د الله تعالیٰ دپاره بغیر د دنیا د مقصدونو نه او داسه په سورۃ مزمل آیت منک کنس هم دی او مراد د دینته دادے چه معافی او کره د دوی نه په خپلو حقوقو کنس نو دا منسوخ نه دے او

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾

یقیناً ستا رب ہنہ پیداکوڈکے دے پوہہ دے پہ ہر خہ باندے۔

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِ

او یقیناً در کیری مونی تاتہ اوہہ آیا توتہ چہ بیابا لوستلے کیری

وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٥﴾ لَا تَمْدَن عَيْنُكَ

او قرآن لوے شان والا۔ اوہہ اوہدوہ سترکے خیلے

مراد دے دینہ دادے چہ دے مشرکیتو نہ براعت اوکھہ او داہروخت
فرض دی، دے نسخ احتمال نہ لری۔

۸۴:- دا دلیل دے دے تیرے شوے جملے دے پارہ۔ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِ
خکھ چہ خالقیت دے اللہ تعالیٰ ہر خیز لری سرہ دے علم نہ پہ ہر خیز
باندے بنکارہ دلیل دے چہ اللہ تعالیٰ دوپارہ ژوندی کول کولے ٹھی۔
۸۵:- دا علت دے دے فاصح دے پارہ او دارنگ دے روستور لا تمند
دے پارہ۔ یعنی دے قرآن والو دے پارہ لازم دے چہ دے مشرکیتو ہیخ سپروا
اونہ ساقی۔

سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِ، پدیکس غورہ قول دادے چہ مراد دے دینہ سورہ
فاتحہ دے خکھ دا پہ حدیث صحیح او مرفوع دے بخاری دے ابوسعید
بن المعلی کنس راغلی دی۔ او مثنی ورتہ خکھ وائی چہ سورہ
فاتحہ پہ ہر رکعت کنس دے تولو مونخونو نہ بیا بیا لوستلے کیری۔
یا داچہ دے دے مضمون پہ قرآن کنس مکرر شویدے۔

وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ، دے دینہ ہم مراد سورہ فاتحہ دے او دا ہم پہ
صحیح حدیث کنس راغلی دی خکھ چہ دا سورت مشتمل دے پہ
لویو مضامینو دے قرآن پاک باندے۔

إِلَىٰ مَا مَنَعْنَاهُ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

طرف دہندہ مائلو تو تہ چہہ و رکری دی مختلفو قسمو نوکا فراوتہ دہوتہ

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَخَفَضْ

او مہ خفہ کیرہ یہ دوی باندے او خفہ کیرہ

جَنَّا حَكَ لِسُومَيْنِ ۝۸۸ وَقُلْ رَبِّ

وزر خیل مؤمنانو تہ - او آوایہ یقیگا زہ

أَنَا السَّيِّئُ الْمُبِينِ ۝۸۹ كَمَا أَنْزَلْنَا

زہ ویرہ درکوونکے بشکارہ یم - لکہ خنکہ چہہ مونہ عذاب نازل کرہ

۸۸۔ پدے آیت کنس ذکر دہریو ادا بودے دپارہ د مبلغ اول دا
چہہ د دنیا سامانوتہ او دنیا پرستو خلقوتہ مہ پسخیرہ -
لَا شَيْءَ لَكَ عِندَكَ ، نظر او گدول کنایہ دہ د نظر د حرص او د
پسخیدلوتہ -

أَزْوَاجًا ، ہنہ مالدارو خلقوتہ وئیل کیری چہہ دیویل سرہ مشابہ وی
یہ مالدار کنس او دارنگ یہ سورہ طہ ۱۳۱ آیت کنس دی - او بل
ادب رلا تحزن علیہم ، دادے کہ چرے دا مشرکان دنیا پرست
ایمان تہ راوری نو یہ دوی باندے مہ خفہ کیرہ او مراد د دینہ
داسے حزن او خفگان دے چہہ مشقولہ کوی انسان لہ د دعوت
او د تبلیغ نہ - او بل ادب دادے روا خفض جناحی چہہ دایمان
والو سرہ نرمی او شفقت کوہ او حنان تہ یے لاندے کوہ لکہ خنکہ
چہہ مرغی وزرے او غوروی او خیل - پچی د وزرولاندے پت کپ
او داسے یہ سورہ شعراء ۱۵۱ آیت کنس ہم دی -

۸۹۔ پدے آیت کنس ذکر دہریو ادب دے - السَّيِّئُ الْمُبِينُ ، یعنی یہ
اندار کو لو کنس ہیخ تلبیس او حق پتول او د چا رعایت کول نشتہ

عَلَى الْمُقْسِمِينَ ﴿٩٠﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا

یہ تقسیم کوڑو نکو باندے ۔ ہفتہ کسان چہ کور حوالے دے

الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ

قرآن لہ پوتی پوتی ۔ نو قسم دے یہ رب ستا

لَسْتَ لَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا

خفا یہ پیوس اوگرو دے ہولو نہ ۔ د ہفتہ عملو تو

منہ :- یہ دے آیت کنس د تخویف دنیوی یو مثال دے چہ پہ مکے
والو کنس واقع وڈ ۔ او معنی د آیت دادہ چہ دیوہ درکوم د عذاب نہ
چہ پہ شانتہ د ہفتہ عذاب یہ وی چہ نازل کریوڑو ہوتو یہ مقسمین باندے ۔
پد یکنن غورہ قول دادے چہ داشپارس کسان وڈ او ولید بن مغیرہ
مقرر کری وڈ یہ وخت د موسم د حج کنس او تقسیم کرے وے دوی
لارے د مکے او خلق یے منع کول د رسول اللہ نہ نو اللہ تعالیٰ پہ
دوی عذاب را اولیو ۔ او مقسمین ورتہ شکہ وائی چہ دوی تقسیم
کرے وے لارے د مکے یا دا چہ دوی قسمو نہ کری وڈ یہ مقابلہ
کولو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم کنس ۔

سلا :- تو کرے کول د قرآن دادی چہ ایمان لری پہ ہفتہ باندے
چہ کوم د دوی د تقاضا موافق او انکار کوی د باقی نہ یا د تو کرے
کولو دا مطلب دادے چہ دوی مختلف فتوے کولے پہ بارہ د
قرآن کنس کلہ بہ یے اوئیل چہ دا دروغ دی او کلہ بہ یے
وئیل چہ دا سحر دے او کلہ بہ یے اوئیل چہ دا شعر دے او کلہ
بہ یے وئیل چہ دا کھانت دے ۔

سلا :- پد یکنن صبیح قول دادے چہ پیوس کول پہ ویش
د قیامت عام دے د امتونو نہ او د انبیاء او د اقوالو ادعالمو
ہولو پہ بارہ کنس یہ پوختہ ، پیوس وی پہ دلیل د سورۃ اعراف
مک آیت باندے ۔

فأثراً بعد :- کہ اعتراض او کرے شی چہ سورۃ قصص آیت مک

يَسْأَلُونَ ۞ فَاَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ

چہ دوی کول ۔ نو صفا صفا بیان کرہ ہفہ چہ لات حکم کریشوینا دھن

و سورة الرحمن آیت میں کہیں عدم کے سوال ذکر شوے دے
نو دا تعارض دے ظاہر؟

جواب :- یہ مخلوق طریقہ سرہ دے۔

اولہ طریقہ دادہ چہ یو نفس عمل کول اونہ کول دی او دویم
باعث دے عمل کولو او طریقہ دے عمل کولو دہ نو دے اول تپوس نشی
کیدے او دے دویم تپوس بہ کیدیشی پہ ریم او کیف سرہ۔

دویمہ طریقہ دادہ چہ تپوس پہ دودہ قسمہ دے یو دے پارہ دے خبر
حاصلو او دویم دے پارہ دے زورے ورکولو نو دے اول قسم تپوس نشی
کیدے او دے دویم قسم بہ کیدیشی۔

دریمہ طریقہ دادہ چہ پہ قیامت کہیں مختلف عیونہ دی نو پہ بعضو
عیونہ کہیں تپوس کیدیشی او پہ بعضو عیونہ کہیں نشی کیدے او دا
جوابونہ خازن ذکر کریدی۔

خو ریمہ طریقہ دادہ چہ پہ سورة القصص او سورة الرحمن
کہیں مراد دادے چہ پہ بارہ دگناہ دیوتن کہیں دے بل کس نہ تپوس
نشی کیدے او پیدے سورت کہیں مقصد دادے چہ دے ہر چانہ
دے خیل عمل تپوس کیدیشی۔

فائدہ ع۔ :- تپوس کول عام دی دے حساب کولو نہ شکہ چہ حساب
دے بعضے کسا تو سرہ نہ کیدری بے حساب بہ جنت تہ داخلیدی او تپوس
دے ہر چانہ کیدے شی۔

فائدہ ع۔ :- دلتہ یے عملون ذکر کریدی دیکھن اشارہ دہ
دے خبرے تہ چہ صرف قول تہ اعتبار نشتہ بلکہ اعتبار عمل
کولو تہ دے اگرچہ دے قول پہ بارہ کہیں بہ ہم سوال کیدیشی۔

وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٣﴾

او میخ او گر خوه د مشرکانو نه . یقیناً

كَفِينَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٤﴾ الَّذِينَ

کافی یو مونږ تالو په مقابلله د ټوکو کوؤ لکو کښ . هغه کسان

يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

چه جوړوي د الله تعالی سره بل مددگار

فَسَوْفَ يَعْمَلُونَ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ

نو زړه ده چه دوی به پوهه شي . او یقیناً پوهیږو مونږ

۹۳:- پدیکښ دوه آداب ذکر دی د اول رفاصدع) یو مطلب دا دے چه بده ښکاره کړه هغه مسئله چه امر شویداے تاته د تبلیغ د هغه او دویمه معنی داده چه اوچوه زړونه د مشرکانو په بیان مسئله توحید او دریمه معنی داده چه تن تن کړه ډله د مشرکانو په بیان د توحید سره . او د دویم ادب روا عرض عن المشرکین) مقصد دا دے چه د مشرکانو د ټوکو او مسخرو او د هغوی د مقابلې کولو غه پرواه مه لره .

۹۴:- پدے آیت کښ تسلی ده نبی صلی الله علیه وسلم ته او د تخويف دنیوی بله نمونه ده یعنی الْمُسْتَهْزِئِينَ ، پنځه کسان وو د سردارانو د مکې والونه او دوی هلاک کړیښو په ورځ د بدريا هلاک کړے شویدی جدا جدا لکه چه خازن د هغه تفصیل ذکر کړے دے .

۹۵:- دا اشاره وه سبب د استهزاء ته یعنی دوی شرک کوؤ په الوهیت کښ نو پدے وجه یې استهزاء کوله په نبی صلی الله علیه وسلم پورے .

اِنَّكَ يٰضِيْقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُوْنَ ﴿۹۷﴾

یقیناً تہ چہ ہے تکبیری سینہ ستا پہ ہفہ خبرو چہ دوی واہ ۔

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ

نو تسبیح وایہ سرہ د ستائینے د رب ستانہ او ہمیشہ یہ

مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿۹۸﴾ وَاعْبُدْ

د سجدہ کوؤنگو تہ ۔ او بندگی کوہ

۹۷ :- یہ دے آیت کہیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او تنگوالے د ذلہ طبعاً او بے اختیارہ دے ۔

۹۸، ۹۹ :- یہ دے آیتونو کہیں بیان د علاج دے یہ وخت د تنگوالی د ذلہ کہیں او یہ دے کہیں بیان د دریو آدابو دے او دارنگ دا دعویہ د توحید دہ یہ اختتام د سورت کہیں ۔

الْيَقِيْنَ، مراد د ذہنہ مرگ دے لکہ سورۃ مدثر آیت ۳۸ کہیں او دارنگ پہ حدیث د عثمان بن مظعون رضی اللہ عنہ کہیں چہ ذکر دی رفقا جادۃ الیقین) او دا امام بخاری رحمہ اللہ راویدے او مرگ تہ یقین حکمہ وٹیلے کیڑی چہ راتلک د مرگ پہ ہر نفس باندے اتفاق مسئلہ دہ ۔

فَأَنذَرَهُ :- ملحدینو متصوفو د یقین نہ معرفت د اللہ تعالیٰ ارادہ کرے دے نو یہ دے آیت سرہ یے دلیل نیولے دے چہ ہرکلاہ یوا انسان پہ عبادت کوہ سرہ معرفت تہ اور سیڑی نو د ہفہ نہ تکلیف شرعی ساقط شی ، او عبادت کول ورتہ معاف شی او د ہفہ گناہ تہ گناہ نہ وٹیل کیڑی ، لیکن دا کفر او ضلال او جہل دے یہ یو شو وجوہو سرہ ۔

أَوَّلَهُ وَجْه :- انبیاء علیہم السلام او صحابہ کرام رضی اللہ عنہم بنہ معرفت والاؤ او حال دا دے چہ ہغوی عبادات ترمرگہ پورے نہ دی پریخودی ۔

دویمہ وجہ :- د یقین تہ ورا ندے مرتبہ د شک وی او پہ حال

رَبِّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ۝

۹۹

دَ رَبِّ خَیْل تَرَدے پورے چہ راشی پہ تا باندے مرے ۔

دُشک کنس هبش عبادت کول جائز نہ وی حُک کہ چہ بناء دَ عباداتو
 پہ نیت باندے دہ اونیت اوشک یوبل سرہ متافی دی ۔
 درکیمہ وجہ :- پہ دلیل دَ قرآن اوحادیث صحیح اودا قوالو
 دَ سلفو سرہ ثابتہ دہ چہ مراد دَ یقین نہ پہ دے آیت کنس
 مرے دے اوهغه تفسیر چہ دَ حدیث اودا قوالو دَ سلفو نہ
 مخالف وی نو هغه تحریف وی اوتحریف پہ قرآن کنس کفر
 دے ۔ ابن کثیر اوالوسی پہ دوی باندے دَ دے آیت پہ تفسیر
 کنس پورہ رد کردے ۔

ختم شو تفسیر دَ سورۃ حجر

سورة النحل
مکملہ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
ایاتھا ۱۲۸
رکوعاتھا ۱۶

خاص یہ نوم ذالہ تعالیٰ امداد غوار وہ شروع کولو کیں چہ رحمن اور رحیم دے

أَنِّي أُمِرُّ بِاللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ

لا اور سید و حکم ذالہ تعالیٰ تو تلوار دیا ندے مہ کوئی ۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سورة النحل

ربط ۱۔ ربط دے سورت ذ سورۃ حجر سورۃ دا دے چہ یہ ہفہ سورت
کیں تخویف و منکرینو ذ توحید تہ نو یہ دے سورت کیں رد دے
یہ عذر باطل ذ مشرک نو او دارنگ یہ ہفہ سورت کیں تخویف و
یہ عذاب سرہ نو یہ دے سورت کیں ذ ہفہ عذاب سبب ذکر گوی۔
دعویٰ ۱۔ دعویٰ دے سورت رد دے یہ استدلال ذ مشرکینو دپارہ
ذ جواز ذ شرک یہ مشیت ذ اللہ تعالیٰ سرہ چہ ذکر شوے دے یہ
آیت ۲۵ کیں او رد دے یہ ہفہ باندے یہ لٹو طریقو سرہ۔

اولہ طریقہ :- شہر و بشت عقلی دلیونہ چہ تقسم بیوی خلو قسمو نو
تہ ۔ اول قسم دیارلس عقلی دلیونہ چہ یہ ہفہ کیں پیدائش ذ لوے
لوے خیزونو ذکر دے ۔ دویم قسم درے عقلی دلیونہ دی چہ یہ
ہفہ کیں ذکر شوے دے انقیاد ذ ہولو مغلو قاتو اللہ تعالیٰ تہ ۔ دریم
قسم شہر عقلی دلیونہ دی چہ یہ ہفہ کیں ذکر شویدے پیدائش
ذ منافع ذ خیزونو ۔ او خورم قسم عقلی دلیونہ خلو دی چہ یہ ہفہ
کیں تذکیر ذ لوو نعمتونو دے ۔

دویمہ طریقہ :- رد دے ذ شرک یہ ہولو اقسامو یعنی شرک فی العلم
شرک فی التصرف او شرک فی الدعاء او شرک فی العبادۃ او شرک فی
تحلیل او تحریم کیں ۔

دریمہ طریقہ :- رد دے یہ شرک باندے یہ دلیل ثقلی اجمالی سرہ
ذ ہولو انبیائو نہ یہ آیت ۳۱ کیں او ذ ابراہیم علیہ السلام نہ یہ آیت

سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ①

ایک دے اللہ تعالیٰ او اوچت دے دے نہ چھ دوی ورسره شریک جو روی

مٹا کنس۔

خاورمہ طریقہ :- رد دے یہ مشرکینو پہ ذکر دے درپو مثالونو سرہ۔
پنجمہ طریقہ :- ذکر دے نزول دے عذاب دے یہ مشرکینو باندا دے یہ
آیت مٹا کنس۔

شپہمہ طریقہ :- ترغیب دے پورہ کولو دے حہد دے اللہ تعالیٰ تہ چہ
ہفہ توحید دے او ویرہ ورکول دی دے نقص عہد نہ۔
اوومہ طریقہ :- رد دے شرک دے یہ دلیل وحی سرہ پہ آیت مٹا
کنس۔

اتمہ طریقہ :- ذکر دے دعویٰ دے توحید دے یہ مختلفو تعبیراتو سرہ۔
نہدہ طریقہ :- ذکر دے یولس اسماء و حسنی دے چہ خاص دی پہ اللہ
تعالیٰ پورے۔

اسمہ طریقہ :- انکار دے شرکاؤ دے دوی دے دے شرک دے دوی نہ یہ
وہج دے قیامت پہ آیت مٹا کنس۔

خلاصہ :- دے سورت خلاصہ دادہ چہ دا سورت تقسیم دے
اورہ بابونو تہ :- اول باب تر مٹا آیت پورے دے یہ دے باب
کنس اول دعویٰ دے توحید دے بیا دیارلس عقلی دلیلونہ دی چہ یہ
ہنے کنس ذکر شوے دے پیدائش دے دیرش غتو غتو خیزو نو دے
آیت مٹا نہ تر شپارسم مٹا پورے :- بیا رد دے یہ شرک فی التصرف
او فی العلم او فی الدعاء باندا سرہ دے دعویٰ دے توحید نہ تفریق
دے مٹا نہ تر مٹا پورے :- بیا زجر دے یہ انکار دے قرآن سرہ پہ مٹا
آیت کنس :- او تخویف اخری دے یہ مٹا کنس :- او دارنگ پہ مٹا
۲۸، ۲۹، ۳۰ کنس :- او تخویف دنیوی دے یہ مٹا کنس :- او دارنگ پہ
۳۱، ۳۲، ۳۳ کنس او بشارت دے یہ مٹا، ۳۴، ۳۵، ۳۶ کنس۔

تفسیر :- دے اَمْرُ اللہ، نہ مراد عذاب دے دنیا دے یہ سبب
دے شرک سرہ یا قیامت دے :- یا مراد دینہ مسئلہ دے توحید دے
اللہ تعالیٰ دہ چہ یہ دوستو جملہ کنس ذکر دہ یا مراد دینہ قرآن

يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ

نازلوی اللہ تعالیٰ ملائک پہ روح سرہ د وچہ د حکم خیل نہ

عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ

پہ منہ چاہا باندے چہ او خواہی د بندہ کا تو خیل نہ چہ

أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا

سیرہ و رکری پہ بیان د دے خبرے چہ نیشتنہ حقدار د بندگی بسوا زمانہ

فَاتَّقُوا ② خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

تورمانہ او پریری - پیدا کریدی آسمان ونہ او زمکہ

دے او بناء پہ آخری دودہ تفسیر و نو باندے معنی د فلا
تَسْتَعِجِلُوهُ، دا دہ چہ جلدی مہ کوئی پہ انکار د دے مسئلے
او د قرآن کہیں، بلکہ فکر او کرئی پہ مضامینو د دے سورت
کہیں بناء پہ اولہ توجیہ باندے۔

سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ، ذکر د توحید دے د پارہ
د امن د عذاب د اللہ تعالیٰ نہ۔

س۔ دا دلیل وحی دے۔ بِالرُّوحِ، د روح نہ مراد وحی دہ
او بیان د مسئلے د توحید دے، پدیکش اشارہ دہ چہ مسئلہ د
توحید د اللہ تعالیٰ د طرف نہ پہ واسطہ د ملائیکہ و الیہ
شوے دہ او د دے تبلیغ فرض کرے شوے دے پہ ہغہ
دلیلونو سرہ او پہ ہغہ طریقہ سرہ چہ پدے سورت کہیں اللہ
تعالیٰ ذکر کریدیہ۔

أَنْذِرُوا، بدل اشتہال دے د الروح نہ او أَنَّهُ، (دویم)
تفسیر د انداز دے۔

بِالْحَقِّ ط تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳﴾

دہاۃ دحق بشکارہ کولو ، اوچت دے دھتے تہ چہ دوی ورلہ شریک جوہ دی۔

خَلَقَ إِلَّا نَسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا

پیدا کریدے انسان لہرہ د نطفہ تہ نو دغہ

هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿۴﴾ وَالْأَنْعَامَ

کس مقابلہ کوؤنگے بشکارہ دے۔ او شکاری

خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ

پیدا کریدی اللہ تعالیٰ ستاسو دہارہ پہ ہغو کیں سامان دے دگر میں لو

وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُمُونَ ﴿۵﴾ وَلَكُمْ فِيهَا

او قندے دی او دھتے تہ تاسو خوری۔ او تاسو لہرہ پہ ہغہ کیں

مک۔ دا دلیل اول دے۔ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ، د

الحق تہ مراد اظہار د توحید دے یا مراد د دینہ حکمت دے۔

تَعَالٰی عَمَّا يُشْرِكُونَ ، پہ اول آیت کیں د عذاب ذکر و وجہ پہ یو

وجہ سرہ نقصان دے او پہ دویمے وجہ سرہ اظہار د قدرت

د اللہ تعالیٰ دے نو سبحانہ ہے پہ مناسبت د اول او تعالیٰ ہے پہ

مناسبت د دویم سرہ ذکر کرو او پہ دے کیں صرف صفت د

خلق د دنیا ذکر کرے دے چہ دلالت کوی پہ علو د اللہ تعالیٰ باندہ

مک۔ دا دویم دلیل دے سرہ د زجر نہ اوہم دارنگ ذکر

شوے دے پہ سورۃ یس کے کیں۔ لیکن ہلتہ خصوصیت پہ بار

د انکار د قیامت کیں دے او دلتہ خصوصیت پہ انکار د توحید

سرہ دے۔

مک۔ ہرکہ چہ ذکر شو پیدا ایش د مکان او د مکین ، نو اس

ذکر کوی پیدا ایش دھتے خیزو نو چہ انسان ہغہ تہ پہ ژوند

تیرولو کیں محتاج دے او دا دریم عقلی دلیل دے۔

جَمَالَ حَيْنَ شَرِيحُونَ وَحَيْنَ

خاست دے کوم وخت چوہ واپس راویٰ او کله چہ صبا وخت ہے

تَسْرَحُونَ ۴ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ

صحرا تہ بوٹی۔ او پور تہ کوی بوجو تہ ستاسو

إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بِلَاغِيهِ إِلَّا

داسے ہزارو نو تہ چہ نہ ہی تاسو رسید و نی ہفے تہ مگر

بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَّءُوفٌ

پہ تکلیف د نفسو سرہ، یقیناً ستاسو رب دیر شفقت کوؤکے

رَحِيمٌ ۵ وَالْبَغَالِ وَالْجَمْرِ

رحم کوؤکے دے۔ اور پیداکریبی اسوتہ او خچرے او خرہ

وَقَدْ، نہ مراد ہفہ خیزونہ دی چہ دے ہفے پہ اغوستلو سرہ گرمائش
حاصل پیری اور سہری (ریختی) پرے دفع کیبری چہ ہفہ جوہ پیری
دوری او دپشم او دویختونہ۔ او منافع کنس اشارہ دہ دے پیرو
او غوہو او بچو وغیرہ تہ۔

۴۔ دا خورم عقلی دلیل دے او مراد دے دے دادے چہ تاسو
کله خاروی صحرا تہ بوٹی او کله ہے واپس راویٰ نو خاستہ بنکاری او
ھرکله چہ واپس راوستل کیبری نو ماریہ شوروی پہ خوراک او خبثتاک
نو خاست پکنس دیروی نو دے وچہ نہ شَرِيحُونَ، ہے مخکنس ذکر
کرے دے۔

۵۔ دا پنجم عقلی دلیل دے او پہ دے آیت کنس ذکر دے بارونو
اوپلو دے پہ خاروؤ باندے دپارہ دفع دمشقت د انسان نہ تو
دے وچہ نہ د آیت اختتام ہے او کرو پہ کرءُوفٌ رَحِيمٌ، سرہ۔
لَا بِشِقِّ الْأَنْفُسِ، یعنی پہ غیر د بار اوپلو نہ ہم تاسو پیادہ ہفہ
منک تہ شے رسیدے مگر پہ دیر تکلیف او مشقت سرہ۔

لَتَرْكَبُوَهَا وَزَيْنَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا

دیکھ سکتے ہیں چہ پہ ہفتے باندھ سوری اوکری او دیکھ دے دل، او پیدا کوی ہفتہ غہ چہ تاسو

تَعْلَمُونَ ۵ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ

پیڑنی۔ او ذالہ تعالیٰ پہ ذمہ باندھے (بیان کول) دے سے لارے دی

وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهْدَكُمْ

او بعضے لارے کرے دی، او کہ اللہ تعالیٰ غوشتے خامغہ ایت بہ لے تاسو

أَجْمَعِينَ ۹ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ

تو پرتہ کرے دے۔ خاص اللہ تعالیٰ داسے ذات دے چہ لاروی

۸۔ دا شہرہم دلیل دے او پدیکش درے اقسام دے حیواناتو او دودہ

فائدے لوے ذکر شوی دی یو سوری کول او دویم زینت کول، دا

دلیل دے پدے باندھے چہ زینت جوہرول دے دنیا پہ خیزونو سرہ

دے جدود شرعیو دے لاندے جائز دے نو پدے کس خوراک نہ

دے ذکر کرے حکم چہ دے خراو خیر خورل بالاتفاق حرام دی۔

او ہرچہ آسوتہ دی نو دے دے اختلاف دے احادیثو تہ دے ہفتے پہ بارہ

کس دے اہل علمو اختلاف دے اوراجع دادہ چہ حلال دی۔

وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ، کس اشارہ دے ہفتہ حشراتو او زندہ سروتہ

چہ پہ اوچہ او دریا بونو کس دی او بتول مخلوق ہفتے لہ نہ پیڑنی

نو پدیکش دلیل دے پہ نفی دے علم کلی سرہ دے تمام مخلوق نہ۔

لَتَرْكَبُوَهَا وَزَيْنَةً، ہرکلا چہ رکوب کلاہ دی او زینت ہمیشہ وی

دے دے وجہ نہ اول لے پہ صیغہ دے فعل سرہ او دویم لے مصدر ذکر

کرے۔

۹۔ پدے آیت کس تنبیہ دے پہ فائدہ دے دلیلو نو باندھے چہ

ہفتہ بیانول دے حق لارے دی خوبیا ہم اشارہ دے چہ ہدایت پہ

مشیت دے اللہ تعالیٰ سرہ دے نہ پہ دلیلو نو کس فقط۔

وَمِنْهَا جَائِرٌ، دے یو معنی دادہ چہ بعضے لارے کرے دی دے

مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَّكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ

دے برہ طرف نہ او بہ تاسو لہ دے حقن دے

وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ ثَمَرٌ مُّسْتَمُونٌ ⑩

او دے حقن لہ پیدا کیری و لے چہ پھنے کیں تاسو سروئی (رخاروؤ لہ)۔

يُنْثَبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ

راہو کوی تاسو لہ پھنے سرہ فصل او خونان

وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ

او کجورے او انگور او دے ہر قسم

الشَّجَرِ طَرِيقٌ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّقَوْمٍ

میوؤ نہ ، یقیناً پدیکیں دلیل دے توحید دے حقن قوم لہ

يَتَفَكَّرُونَ ⑪ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّلَّيْلَ

چہ فکر کوی۔ او تابع کیری (پہ حکم کیں) تاسو لہ شبہ

حق دین نہ پھ معنی دے بعض دے او جہ صرفت دے دے طریق پت دے پارہ
او دوسرہ معنی دادہ چہ بعض خلق کا بہ روان دی دے لارے دے حق نہ۔
نو مبتداء پتہ دہ دے قوم جائز منها۔

سہ۔ دا اووم دلیل دے او دے آیت کیں اشارہ دہ چہ دے باران او بہ دے
خشبکو دے پارہ اکثر استعمال کیری لکہ سورۃ فرقان آیت سہ، سہ او بعض
خلق او بہ دے لہ (معا الیہ) پس دے صفا کولو نہ استعمالوی۔

سہ۔ دا اتم دلیل دے پدیکیں خوراقسام دے نیا تا نو تفصیلاً ذکر دی او
نوراجملاً، زرع کیں غذاء دہ او پھ زیتون کیں تیل دی او پھ نخیل کیں
تفکھہ او غذاء دواہ دی او پھ اعناب کیں علاج او تفکھہ دہ او پھ
تولو کیں بے شمارہ منافع دی نو دے وجہ نہ دے دے دے پارہ بے تفکر
کول ضروری کیری دی۔

لَآيَةٌ، مفرد پھ معنی دے جمع سرہ یعنی دیر آیات دی او ہر کلمہ چہ

وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ

او ورخ او نمر او سپوږمي، او ستوري

مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِ رَبِّكَ فِي ذَلِكَ

ترابع کړې شوي دي د حکم د هغه ، يقيناً په دے کېن

لَا يَتَّبِعُ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا

دليلونه دي هغه قوم لره چه د عقل نه کار اخلي - (راوپيد کړي) مغشوش

ذَرَأَا لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا

خواره کړي دي په زمکه کېن مختلف دي

أَلْوَانًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ

رنگونه د هغه ، يقيناً په ديکېن شته دليل هغه قوم لره

فائدے دے دے یو قسم ته راجع دی یعنی اکل او شرب نو مفرد
پے ذکر کرو۔

مثلاً:- دا نهم دليل دے او معنی د تسخير داده چه الله تعالیٰ دا
خيزونه د خپل امر ترابع کړي دي د انسان د فائدو د پاره او تسخير
د ستورو پے جدا ذکر کړو ځکه چه د دے په فائدو عام خلق نه
پوهيږي۔

لَا يَتَّبِعُ ، هرکله چه فائدے د دے جدا جدا اقسام دي د دے وجه
نه جمع پے ذکر کړله او فائدے د دے په عقل سره معلومېږي
فکر (چه عميق عقل چلول دي) ته حاجت نه لري د دے وجه
نه يعقلون پے ذکر کړو۔

يَذْكُرُونَ ۝۱۲ وَهُوَ الَّذِي يَسْحَرُ

چه نصيحت قبولی - او الله تعالی داسے ذات دے چه تابع کریدے

الْبَحْرِ لِيَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا

دریاب (د حکم خیل) د دے دیا چه خورنی د هغه نه خونده تازه

وَيَسْتَخْرِجُونَ مِنْهُ حُلِيَةً تَلْبَسُونَهَا

او را اوپاسی د هغه نه کالی چه اخوندی هغه

وَيَشْرِي الْقُلُوبَ مُوَاخِرِينَ

او وین ته کشتی او په شلوونک په هغه کس

وَلِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَكَعَلَكُمْ

او دیا د دے چه طلب کرے فضل د هغه او د دے دیا

تَشْكُرُونَ ۝۱۳ وَالَّتِي فِي الْأَرْضِ

چه شکر او کړی - او اچولے دی په زمکه کس

سټ. ۱۲ د اسم دلیل دے او دا عطف دے په الیل باندے تیر شوی آیت کس او تفصیل د دے آیت په سورة قاطر آیت سټ. ۱۱ کس دے هر کله چه اختلاف د رنګونو امر واحد دے د دے وجه نه لایه، یے مفرد ذکر کرو.

سټ. ۱۳ د ایوؤ اسم دلیل دے هر کله چه ممکن آیتونو کس د اوچے متافع یے ذکر کرل نو پدے آیت کس متافع د بحر ذکر کوی او هغه یے پنځه ذکر کړی دی او تسخیر د بحر دادے چه الله تعالی انسان لره قدرت ورکړے دے چه څوک په بحر کس لا مېو و می او څوک پکس په کشتو کس کړی او فائدے تربته اخلی، مراد د حلیه، نه لؤلؤ او مرجان دی لکه سورة رحمن آیت سټ. ۱۱ کس چه ذکر دی دارنگ په دریاب کس کښکے صد فوته وغیره شته چه د هغه نه امیلونه جوړیږی -

رَوَّاسِيَّ أَنْ تَبْيَضَ بِكُمْ وَأَنْ تُهْرَا

باخه غرونه دپاره ددے چہ او خوزیری کہو دہ پہ تاسو پاتدے او سیندونه

وَسُبُلًا لِّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾

او لارے ددے دپاره چہ تاسو مدایت او مولیٰ .

وَعَلَّمْتُ وَيَا لَنَجْمِهِمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

راوپیدا کیری نخبے او پہ ستوری سرہ دوی لار مولیٰ .

أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ط

آیا نومو شوق چہ پیدا ئش کوی پشان دہقا کس دے چہ نشی پیدائش کولے ،

ملاحظہ :- دا دولسم دلیل دے اَنْ تَبْيَضَ بِكُمْ ، مراد دے دینہ دادے چہ دا زمکہ کہہ وده اونه خوزیری خکہ چہ بیا دے دے دپاسہ ژوند نہ تیری پری خکہ چہ میدا پہ لغت دے عربو کنس کہو د حرکت تہ وائی پہ دے کنس لفظ مغافہ پہ نیز دے بصریانو او لفظ دلتلا پہ نیز دے کوفیانو پت مراد دے .

او لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ، دے سبیل سرہ تعلق لری یا دے درے وارو سرہ متعلق دے خکہ چہ دے غرونو او تھرونو پہ سبب ہم ملکونہ معلومی پری او داسے ذکر پہ سورۃ انبیاء ص ۱۶ آیت کنس ہم شتہ .

ملاحظہ :- پہ دے کنس دیارلسم دلیل دے مراد دے علامات نہ ہنہ نخبے دی چہ پہ لارو کنس موجود وی او دے دے پہ سبب مقصد تہ رسیدل کیری یا مراد دے علامات نہ غرونہ دی یعنی غرونہ پے دے مختلفو ملکونو دپارہ نخبے لکر غولی دی ، او دے نجم نہ مراد ستورے دے جدی او قرقدین دے او پہ ہنہ سرہ قطب معلومی پری او بیا دے دے پہ سبب سرہ قبلہ معلومی پری .

أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٤﴾ وَإِنْ تَعُدُّوا

آپا نو نصیحت نہ اخلئ تاسو۔ او کہ شمار شروع کریں تاسو

نِعْمَةً اللّٰهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ اللّٰهَ

د نعمتونو د اللہ تعالیٰ نو نشئ راگیرولی پیه شمار کن، یقیناً اللہ تعالیٰ

لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٥﴾ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ

مخپنه کوؤنکے رسم کوؤنکے دے۔ او اللہ تعالیٰ پیژنی

مَا تَسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٦﴾

هغه څه چه پټوئ تاسو او هغه څه چه ښکاره کوئ۔

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ

او هغه کسان چه دوی تربنه حاجتونه غواړی د اللہ تعالیٰ نه یسوا

۱۴:- دا تفریع ده په تیر شوی دلیلونو باندے او زجر دے
مشرکینو ته چه دوی خالق د مخلوق پشان په ښکاري کښ گرځولے
دے۔

۱۵:- په دیکښ تنبيه ده پدے خبره چه نعمتونه صرف دغه نه
دی چه کوم تیر شول بلکه بے شمارة دی نو دیکښ هم اشاره ده
دلیل د توحید ته او هرکله چه نعمتونه بے شمارة دی نو انسان
د ټولو شکر نشی پوره کولے نو وے فرمائیل چه إِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ
رَّحِيمٌ،۔

۱۶:- په دیکښ رد د شرک فی العلم دے او اشاره ده دیته که شکر
د نعمتونو یا تا شکری څوک پته کوی یا ښکاره نو اللہ تعالیٰ په هغه
عالم دے۔

لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٧٠﴾

نشی پیدا کولے ہیئت لے او دوی پیدا کرے شو پیدا۔

أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ

دا مرہ دی نہ دی ژوندی رہہ دنیاوی ژوند سرہ او دوی نہ پو هیدی

أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٧١﴾ إِلَهُكُمْ إِلَهُ

چه کله به دوباره ژوندی کیدی۔ حقدار د بندگی ستاسو اله

سنا :- په دے کس رو دے په شرک فی الدعاء یا ندای سره د رد شرک فی التصرف نه۔

ملا :- په دیکس هم رد د شرک فی التصرف او فی العلم دے یغنی معبودان د دے مشرکانو د الله تعالی نه سوا مره دی او مره علم او تصرف نه لری نوولے دوی د هغوی نه مراد غواړی۔

فائده :- دا آیت خاص په بتا نو پورے نه دے شکله چه الفاظ د دے آیت عام دی بلکه دا شپږ صفتونه رچه عا خلق نشی کولے عا مخلوق دی۔ عا مره دی۔ عا ژوند ترینه نازل شویدلے۔

عق شعور نه لری۔ عا بعث بعد الموت لے شته نو دا صفات حقیقتا د پاره ذوی العقول دی او بتا نو ته مجازا شاملیدی نو هر کله چه حقیقت موجود وی نو مجاز معنی ته هیچ حاجت نشته

او د دے وجه نه تفسیر روح المعانی کس ذکر کړی دی چه دا آیت شامل دے ملائکو او انبیاء او اولیاء ته بیا که څوک اعتراض او کړی چه ملائکو او عیسی علیه السلام چه مشرکان

هغوی لره عبادت کوی هغوی خو مره نه دی۔ نو اول جواب دا دے چه اموات معنی دا ده چه مرگ پرے راتلے شی او د غیر احياء معنی دا ده چه همیشه په ژوندی وی نو که فی الحال

وی او که مره نه وی دواړو ته شامل شو۔ دویم جواب دا ده چه دا آیت خاص دے په هغه معبودانو پورے چه هغوی مره شوی دی او پس د مرگ نه مشرکان د هغوی بندگی کوی او

وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

یو دے نو هغه کسان چه نه لری ایمان

بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ

په آخرت باندې زړونه د دوی بدلتی توحید لره او دوی

مُسْتَكْبِرُونَ ﴿۲۷﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ

لویښ کوونکی دی - خامخا الله تعالی

يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ط

عالم دے په هغه څه چه دوی پټوی او هغه چه دوی ښکاره کوی ،

إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿۲۸﴾ وَإِذَا

یقیناً الله تعالی نه خوښوی لویښ کوونکی - او کوم وخت

حاجتونه ترینه خواړی لکه قبر پرست خلق شو نو معنی دا شوه چه ستاسو معبودان اے قبر پرستو مړه دی او د غیر احياء، معنی داده چه دنیاوی ژوند ورله نشته او هر چه برزخی ژوند دے نو ثابت دے په نورو دلیلونو سره دارنگ اخروی ژوند په یقینی دلیلونو سره ثابت دے نو په غیر د احياء کښ نفی د دنیوی ژوند ده - د دینه استدلال کیدلشی چه اولیاء شهداء وغیره چه مړه شوی دی نو د هغوی د پاره حیات دنیوی نه نشته بلکه حیات برزخیه دے -

﴿۲۷﴾ په دے آیت کښ تفریع د دعوې د توحید ده په مخکښ دلیلونو باندې او بیا زجر دے منکرینو ته او انکار د زه صفت دے او استکبار په قول او عمل سره ښکاره کیدی -

﴿۲۸﴾ په دے آیت کښ زجر دے په استکبار د توحید نه -
مَا يُسِرُّونَ . اشاره ده انکار د زړونو ته - وَمَا يُعْلِنُونَ ، اشاره ده

قِيلَ لَهُمْ مَا ذَا آتُزَلَّ رَبُّكُمْ لَا

چہ دوی تہ او وئیلے شی چہ غہ نازل کری دی رب ستاسو

قَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿۲۳﴾ لِيَحْمِلُوا

دوی وائی دروغ قیصی دے زہو خلقو - دے دیار چہ پوئ کوی بہ دوی

أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا

پیشی خیل پورہ دے قیامت پہ درخ

وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّوهُمْ

او دے پیتو دے غہ چاہہ چہ بے لارے کوی دوی غوی لہ

استکبار ظاہری تہ او فرق پہ مینخ دے تکبر او استکبار کیں دادے چہ
تکبر کلہ مستعملیری پہ کبریا دے حق کیں چہ غہ لہ حق دے لویٹی وی
او پہ دے معنی متکبر دے اللہ تعالیٰ پہ اسماء حسنیٰ کیں دے او
کلہ مستعملیری پہ لویٹی کولو کیں بغیر دے حق تہ او ہرچہ استکبار
دے نو ہمیشہ مستعملیری پہ لاحق لویٹی کولو کیں نو دے دے
صفت پہ کولو کیں دیر قباحت دے پہ نسبت دے متکبر سرہ -

۲۳۔ پہ دے آیت کیں زجر دے پہ انکار دے قرآن سرہ چہ
بیان وئیلے دے توحید دے مطلب دادے چہ کلہ مشرکانو تہ
او وئیلے شی چہ پہ دے قرآن کیں واقعات او دلیلو تہ دے توحید
شتہ نو دے ضرور منل پکار دی نو دوی وائی چہ دا
دروغ قصے دے مخمخو خلقو دی - دا دے اللہ تعالیٰ کتاب نہ دے
لکہ چہ نن زمانہ کیں باطل پرستو تہ او وئیلے شی قرآن کریم
کیں رد دے ہر قسم شرک دے نو دوی جواب کوی چہ دا
آیتونہ دے مخمخو پہ بارہ کیں دی زمونہ دے پارہ تہ دی -

بَغِيرَ عِلْمٍ آلَ سَاءَ مَا يَزُرُونَ ﴿٢٥﴾

بغیر دے دلیل نہ ، خبر نئی بد دے ہفتہ چہ دوی یے پور نہ کوی ۔

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

یقیناً مکر وہ کبری دی مخکنو خلقو ر د حق پہ مقابلہ کنس)

فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ

نو رلے اللہ تعالیٰ بنیادونو دے دوی نہ دے ویخونو نہ

فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ

نو رلے پو تلو پہ دوی باندے چٹو نہ دے پاسہ دے دوی نہ

وَأَتَتْهُمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ

او رلے دوی نہ عذاب دے داسے خائے نہ

لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

چہ دوی نہ پوھیل ۔ بیا دے قیامت پہ ورخ

۲۵۔ پہ دے آیت کنس تخويف دے ۔ حاصل یے دادے چہ
مرکہ دوی دے قرآن تکذیب اوکرو نو دے دوی تابعدا روہم دے
دوی تقلید اوکرو اوگمراہ شول نو دوی ہم گمراہ دی اوہم
گمراہ کوونکی دی خاکہ پہ دوی باندے پہ ورخ دے قیامت
کنس دوی پیتی دے گنا ہونو پہ وی لکے پہ سورۃ عنکبوت ۳۱
کنس چہ ذکر دی ۔

گامکہ ، دا دے وجہ نہ ذکر کرو چہ دے کافرانوہیخ گناہ نہ
معاف کیبری نو چہ غومرہ گنا ہونہ یے کبری دی ہفتہ تول پہ
دے دوی پہ شا باندے باروی ۔

۳۱۔ پہ دے آیت کنس تخويف دینوی دے پہ مثال دے
سابقینو سرہ او دا آیت یا خو پہ ظاہر باندے حمل دے
او پہ بارہ دے سرود او دے قوم دے ہفتہ یا شمودیان او قوم لوط

يُخْزِبُهُمْ وَيَقُولُ آيُنْ شُرَكَائِي

رسوا یہ کہی دوی لہو اللہ تعالیٰ او او بہ وائی کوم ٹھائے دی شریکان زما

الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ

ہغہ چہ تاسو بہ چودی د دوی بہ بارٹ کبش

قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ

او بہ وائی ہغہ کسان چہ علم ور کئے شویدے یقینا رسوائی

الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

نن او بدی تولا یہ کافرانو باندے دہ -

کبش دے یا دا آیت عام دے او یہ طریقہ د تاویل او د تمثیل سرہ دے لکہ چہ چا آبادی جوہہ کہی وی او بیخ ئے مضبوط وی لیکن ناگاہ داچت یہ دوی باندے راہریوشی او بنیا دونہ ئے وراں شی، نو دارنگ مشرکانو کافرانو د حق یہ مقابلہ کبش مضبوط تدبیرونہ جوہ کہی وڈ د دے د پارہ چہ حق لہو ختم کہی لیکن اللہ تعالیٰ د دوی تدبیرونہ بریاد کپل او دوی ئے ہلاک کپل۔

مکمل۔ یہ دے آیت کبش تخویف اخروی دے۔ او د دوی د شرمندہ کولو د پارہ بہ یہ ورخ د قیامت کبش د دوی نہ بہ تپوس کیدے شی چہ شاہ شول ستاسو ہغہ معبودان چہ تاسو یہ د ہغوی د پارہ جگہے کولے د مؤحدینو سرہ اوس ہغوی خپل مدد د پارہ لااوبائی نو دوی بہ چپ شی او مؤحدین بہ د دوی یہ دے شرمندگی او یہ عذاب باندے خوشحالی او کہی تُشَاقُّونَ، شاقہ نہ مراد جگہے کول دی د مؤحدینو سرہ یہ بارہ د معبودان باطلہ کبش۔

فائدة: سوال :- سورة انعام مکمل کبش او دارنگ سورة حم سجده مکمل او سورة حم مؤمن مکمل کبش ذکر شوی دی

الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي

ہفتہ کسان دی چہ ساء اخلی د دوی نہ ملائک پدا ائے حال کیں چہ ظلم بہ کوی

أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوْا السَّلَامَ

پہ تان خیل باتا دے (پہ شرک کو لو سرہ) نو مخکیش بہ کوی دوی دروغ خبرے

مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَىٰ

چہ موہو خو نہ دہ کہے هیچ قسم بدی ، دے نہ

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۷۸﴾

یقیناً اللہ تعالیٰ پوہ دے پہ ہفتہ کارو نو چہ دوی پئے کوی ۔

چہ دوی بہ انکار اوکری او پہ دے سورت کیں معلوم پیدی چہ دوی

بہ چپ وی نو دا پہ ظا هر کیں تعارض دے ؟

جواب :- چہ قیامت کیں مختلف اوقات دی بعضے وخت بہ دوی

چپ وی او بعضے وخت کیں بہ انکار کوی او بعضے وخت کیں

اقرار ہم کوی ۔

أَوْ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ مُرَاد دے نہ مؤحدین دی حکم علم پہ

اصل کیں توحید دے ۔

أَلَمْ نَجْعَلِ الْيَوْمَ لَكَ شُرَكَاءَ يَهْدِيكَ إِلَىٰ أَوْ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ مُرَاد دے نہ مؤحدین دی حکم علم پہ

الْأَشْوَءَ ، عذابو نہ مراد دی ۔

۷۸۔ پہ دے آیت کیں ذکر شویداے وخت دے خنکان دے

مشرکانو چہ پہ ہفتہ وخت کیں بہ اللہ تعالیٰ تہ منقاد شی

او دے شرک کو لو نہ بہ انکار اوکری لیکن پہ دایہ وخت

کیں توبہ نہ قبل پیدی لکہ سورۃ مؤمن ۸۵ کیں چہ ذکر

دی ۔

فَأَلْقَوْا السَّلَامَ ، پہ جواب دے ہفتہ قول کیں چہ امین شرکائی

لکہ پہ سورۃ انعام ۳۸ او سورۃ مؤمن ۸۵ کیں دی ۔

مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ ، مراد دے دینہ انکار دے شرک نہ دے

فَاذْخُلُواْ أَبْوََابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ

نورنوشی دروازو د جہنم تہ ہمیشہ بہ یثی

فِيهَا طَافِكَيْسٌ مَّثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

بہ فے کیں، نو ٹاکارے خانے دے د لوہی کوونگو۔

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا

اوپرہ اوٹیلے شی ہغہ چاتہ چہ خانے د شرک نہ ساتلے دے شہ شے

أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ ط

نازل کریدے رب ستا سو او بہ وائی (چہ نازل کریدے) خیر لرہ،

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ

ہغہ چا لرہ چہ توحید پئے نینے دے ہغوی لہ بہ دے

یا مراد دادے چہ دا شرک کول بد عمل تہ دے دا خود بزرگانو
احترام دے لکہ چہ اوس مشرکان وائی۔ یعنی دوی شرک تہ
بد عمل تہ وائی۔

۲۹۔ یہ دے آیت کیں تخویف اخروی دے یعنی آخرت
کیں یہ دوی تہ اوٹیلے شی چہ جہنم تہ داخل شی یا بہ داسے
وٹیلے کیدی یہ وخت د مرگ کیں او ارواح د دوی بہ جہنم
تہ داخل کری نو دا دلیل شو یہ عذاب قبر یا نالے۔ او ابن
کثیر وٹیلے دی چہ دا منکرین بہ د وخت د مرگ نہ یہ
ارواح سرہ جہنم تہ داخل شی او اجسامو د دوی تہ بہ سختی
رسیدی یہ قبرونو کیں او یہ ورج د قیامت بہ ارواح یہ
جسمونو کیں داخل کرے شی او جہنم کیں بہ د ہمیشوالی
د پارہ داخل کریشی۔

الَّذِينَ نَبِئًا حَسَنَةً وَلَدًا لِّالْآخِرَةِ

دنیا کیں بنہ ژوند دے ، او کور روستنہ

خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿۳۰﴾

بہر غورہ دے ، او بنہ دے کور د متقیانو ۔

جَنَّاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرَىٰ

چہ ہفہ جنتونہ د ہمیشوالی دی داخلہری بہ ہفہ تہ بہیری بہ

منظ :- یہ دے آیت کیں ذکر شوے دے قول د مؤحدینو پہ
یارہ د قرآن کیں چہ دا د خیر او د فائدہ کتاب دے او دا پہ
مقابلہ د قول د مشرکانو کیں دے چہ مخکیں تیر شو ۔ بیا پہ
دے آیت کیں بشارت د نیوی او اخروی دے ۔

أَحْسَنُوا ، او احسان نہ مراد عقیدہ د توحید دہ او ہفہ عقیدے تہ
دعوت کول دی ۔ او د حَسَنَةً ، تہ پہ دنیا کیں نصرت اوفتح مراد دہ ۔
فائدہ عل :- مخکیں آیت کیں اساطیر الدّٰوٰلین ، پہ رفع سرہ
ذکر کرے دے او پہ دے آیت کیں خیرا ، پہ نصب سرہ
ذکر کرے دے وجہ د فرق دادہ چہ مشرکانو ایمان نہ لرو
پہ نزول د قرآن نو د ہغوی د قول مطلب دا وڈ چہ دا معتمد
صلی اللہ علیہ وسلم چہ خہ وائی نو دا اساطیر دی نازل کرے
شوے تہ دی او مؤمنانو ایمان لرو پہ نزول بانداے نو
د ہغوی د کلام تقدیر دادے چہ ازل خیرا ۔

فائدہ عل :- تیر شوی آیت کیں مثنوی ذکر وڈ او پہ دے آیت
کیں دار ذکر شوے دے وجہ د فرق دادہ چہ مثنوہ ہفہ مقام
تہ وائی چہ بغیر د رضا او د اختیار نہ حاصل شی او ہفہ جہنم د
او دار ہفہ مقام تہ وائی چہ پہ رضا او پہ اختیار سرہ حاصلہری
او ہفہ جنت دے ۔

مِنْ تَحْتِهَا إِلَّا نَهْرٌ لَهُمْ فِيهَا

لاندرے دے نیچے وہ دے دوی دہارہ پہ عے کنیں

مَا يَشَاءُونَ كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ

ہفہ غلہ دی چہ خواہی دوی ، دے شان بدلہ ورکوی اللہ تعالیٰ

الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمْ

متقیانو کرہ ۔ دا ہفہ کسان دی چہ ساہ اخلی دے دوی لہ

الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ

ملائک داسے حال کنیں چہ پاک وی دے شرک نہ وائی پہ ملائک سلامونہ دی

عَلَيْكُمْ لَا دُخُولَ الْجَنَّةِ بِمَا

پہ تاسو باندے ور نوحی جنت لہ پہ سبب

كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ

دے عملونو ستاسو ۔ انتظار لہ کوی دوی

۳۱۔۔ پہ دے آیت کنیں تفصیلی بشارت دے پہ پنحو حال تو سرہ

پہ نہ کنیں دے اتقوا نہ مؤحدین مراد دی او پہ دے کنیں دے

متقین نہ مراد مؤحدین کاملین (یعنی چہ دے نور و کتا ہونو نہ

خان ساقی) مراد دی ۔

۳۲۔۔ پہ دے آیت کنیں ذکر دے حال دے خنکدن دے مؤحدینو

دے پہ مقابل دے ظالمونو کنیں او اذخولوا الجنة ، خطاب دے

ارواحوتہ پہ وخت دے خنکدن کنیں یا پہ خطاب وی مؤمنانوتہ

پہ ویش دے قیامت کنیں ۔

سلام علیکم ، مراد دے دینہ بشارت دے پہ سلامتیاً سرہ دھر

مصیبت نہ ۔

بما کُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ، مراد دے عمل نہ توحید او ایمان دے

چہ سبب دے دخول جنت دے اورحم دے اللہ تعالیٰ سبب دے

إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ

مگر دے دے چہ راشی دوی تہ ملائک رڈ مرگ، یا چہ راشی

أَمْرٌ رَبِّكَ كُنْ بِكَ فَعَلَ الَّذِينَ

حکم د رب ستا، دغہ شان کار کرے وڈ ہفہ بچا چہ

مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ

د دوی تہ پہنوا وڈ، او ظلم تہ دے کرے اللہ تعالیٰ

وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۳۳﴾

یہ دوی باندے لیکن دوی پہ خپلو غاؤنو ہاندے ظلم کوے۔

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ

نو اور سید لے دوی تہ ناکارہ سزا کانی دے عملونو د دوی اور اگیر کریدی

د پارة د ایمان او توحید حاصلو۔

۳۳۔ یہ دے آیت کنس تخویف دنیوی دے متکرینو تہ او مراد

د آیت دادے چہ دوی ایمان تہ راڈری پہ شان د متقیانو

بلکہ کلہ چہ ملائک راشی د پارة د قبض د ارواحو د دوی یا

یل عذاب راشی د اللہ تعالیٰ د طرف تہ نو دوی بہ ہفہ وخت

ایمان راڈری لیکن ہفہ ایمان قبول تہ دے نو دا ایمان

تہ راڈریل دوی تزدغہ وختہ پورے د دیتہ یے تعبیر او کرد

یہ انتظار سرہ تشبیہا ورنہ دوی خوا انتظار نہ دے کرے۔

وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ، اشارہ دہ سبب د عذاب د دوی تہ چہ د

دوی عقیدہ او عملونہ د ظلم دی۔

بِهِمْ مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٣﴾

دوی لہرہ ہخہ عذاب چہ دوی ورپورے توتے کولے ۔

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ

او وائی ہخہ کسان چہ شرک یے کریدے کہ غوغٹے

اللَّهُ مَا عَبْدُنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ

اللہ تعالیٰ بندگی بہ نہ وے کرے مونہ دے اللہ تعالیٰ نہ سوا دے

شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا

ہیخ غیز مونہ او نہ مشرانو زمونہ او نہ بہ حرام کرے مونہ

مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ

سوا (دائن) دے اللہ تعالیٰ نہ شہ غیز دغہ شان

فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَعَلُوا

کار کرے وڈ ہخہ کسانو چہ دوی نہ ممکن وڈ نو نشہ

عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٤﴾

پہ رسولانو باندے مگر رسول دی صفا ریشکارہ ۔

۳۳۔ پہ دے کس ذکر دے عذاب دے دے پارہ دے تخويف اودارنگ

پہ سورۃ زمر ۲۵ کس دی ۔

سَيِّئَاتِي، نہ مراد ناکارہ سزاکانے دی چہ ہخہ دیر قسمہ دی

نوشکہ یے جمع ذکر کرہ ۔

مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ، ہخہ عذاب چہ دوی ورپورے استہزاء

کولہ یا مآ مصدریہ دے او عقاب لفظ پیت دے سزا دے استہزاء

دے دوی ۔

۳۴۔ خلاصہ ۔ دے آیت تہ دویم باب دے ترشہ پورے ۔

پہ دیکس اولاً ذکر کرے دے دلیل دے مشرکانو او پہ ہخہ

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ

او یقیناً ہر قوم میں بھیجے گئے تھے لوگوں کے لیے

بائیں زجر دے اور دا دعویٰ دے سورت دہ بیا دلیل نقلی
اجمالی دے ہولو انبیاء نہ بے ذکر کریدے دپارہ د جواب د
دلیل دے مشرکانو پہ آیت مٹا کیں بیا تسلی دہ پہ مٹا کیں، بیا
زجر دے پہ انکار دے بعث او اثبات بعث بعد الموت دے پہ مٹا
مٹا، مٹا کیں۔ بیا ترغیب دے ہجرت تہ دپارہ دے بیچ کید لو
دے ظلم دے ظالمانو نہ پہ آیت مٹا، مٹا کیں۔ بیا اثبات دے رسالت
دے سرہ دے جواب دے سوال دے منکریتو نہ پہ آیت مٹا، مٹا کیں۔
بیا تخویف دے نبوی دے پہ آیت مٹا، مٹا کیں۔

تفسیر۔ پہ دے آیت کیں ذکر دے استدلال دے مشرکانو
دپارہ دے جواز دے شرک پہ مشیت دے اللہ تعالیٰ سرہ او دامشیت
کونیہ دے چہ تقدیر دے او دا قول دے دوی بنا وڈ پہ دے
چہ دوی ہم مشیت کونیہ دے اللہ تعالیٰ متلو یا دا قول دے دوی
الزام دے پہ مؤمنانو بانڈے چہ اے مؤمنانو تاسو واپس
چہ تقدیر حق دے نو زمونہ شرک ہم پہ تقدیر الہی
کیں مقرر دے نو مونہ پہ دیکیں گتھکار نہ یو۔ او ہر کلا
چہ پہ دوی کیں دوی قسمہ شرک وڈ یو شرک پہ عبادت کیں
اوبل شرک پہ تحریم او تعلیل کیں نو پہ دے آیت کیں
یے دواہہ ذکر کرہ او ہر کلا چہ دا دلیل پہ حقیقت کیں تکذیب
او استہزاء وہ نو حکہ بے دے ہفے تعبیر کریدے پہ سورہ
انعام کیں پہ (کذب) سرہ او پہ دے سورت کیں پہ فعل
سرہ تعبیر دے حکہ دلتہ مقصد دے دوی استدلال دے لیکن
دلتہ ہم دے فعل نہ مراد استہزاء او تکذیب دے نو حاصل
دادے چہ مشیت دوی قسمہ دے یو مشیت کونیہ اوبل مشیت
شرعیہ۔ او افعال، او صاف دے بندگانو ہم دوی قسمہ دی
یو کونیہ چہ پہ ہفے کیں دے انسان ہیچ اختیار نشہ لکھ پیدا کیں

رُسُوْلًا اِنْ اَعْبُدُوْا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوْا

رسول پر پدے خبر (چہ بتائی خاص کریں دالہ تعالیٰ او خان اوساق)

الطَّاغُوْتِ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدٰى اللّٰهُ

در بندگی (ذخیر لہ ، نو بعض ددوی ہفہ شوک دی چہ اللہ تعالیٰ و ہدایت)

وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلٰلَةُ

کریں او بعض ہفہ دی چہ یغہ شویدہ یہ ہفہ ہاندے کسرا می

فَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَانظُرُوْا كَيْفَ

نو او کریں زمینہ کیں نو او گوری رد عبرت یہ نظر چہ شکلہ شو

كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِيْنَ ۝۳۶ اِنْ تَحْرَصْ

انجام د تکزیب کو و نکو کہ تہ حرم کوے

د انسان نور، سپین، دنگ، لہ و غیرہ نو پد یکیں د ہفہ انسان یہ

مشیت کونیہ د اللہ تعالیٰ (چہ تقدیر دے) استدلال کوے شی او دویم

قسم افعال شرعیہ دی چہ یہ ہفہ سرہ دے مکلف دے او انسان

لرہ یہ ہفہ کیں مشیت او اختیار میں وجہ شتہ لکہ یہ سورۃ کہف

کیں فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمَرْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفَرْ، نو یہ دے کیں

انسان یہ مشیت کونیہ سرہ استدلال نشی کوے مگر ہفہ وخت چہ خہ

عمل ترینہ صادر نشی د مخالفت یہ شکل کیں او بیا یہ توبہ سرہ

مخاف شی نو کہ شوک پدہ ہاندے بیا احتراض او کری او دے حوالہ

ورکوی یہ تقدیر او مشیت کونیہ ہاندے نو دا جائز دی لکہ

احتجاج د آدم علیہ السلام یہ مقابلہ د موسیٰ علیہ السلام کیں

د دے قبیلہ دے

۳۶۔ پدے آیت کیں دلیل نقلی اجمالی دے د بتولوا نبیاء و

نہ یہ اثبات د توحید او رد د شرک یہ اِنْ اَعْبُدُوْا اللّٰهَ،

کیں توحید دے او وَاجْتَنِبُوْا الطَّاغُوْتِ، کیں رد د شرک دے

عَلَىٰ هٰذَا هُمْ قَائِلِينَ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
 ۱۷

یہ ہدایت دے مغوی باندے نوبیقیناً اللہ تعالیٰ ہدایت نہ کوی

مَنْ يَضِلْ ۖ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿۳۷﴾

ہوئے چھاتہ چوہ لے لارے کوی او نشتہ دوی لہو ہیثم شوک مددگاران ۔

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ

او قسمونہ کریدی دوی یہ اللہ تعالیٰ باندے پاخہ قسمونہ

لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ ۖ بَلَىٰ

چہ ژوندی یہ نہ کری اللہ تعالیٰ ہفہ شوک چہ مرہ شویدی ۔ وے نہ

وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنِ أَكْثَرُ

دا وعدہ دہ یہ اللہ تعالیٰ باندے یقینی لیکن زیات

النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۸﴾ لِيُبَيِّنَ

خلق نہ پوہیدی راو دے دے و پاره ژوندی کوی چہ بیان کری

او پدیکش جواب دے دے تیر شوی استدلال دے مشرکانو حاصل دے جواب دادے کہ اللہ تعالیٰ رضا وی ستا سو یہ شرک باندے نو انبیاء یہ یے نہ لایبول یہ مخالفت دے شرک کبش یعنی مشیت شرعیہ جدا دے دے مشیت کونیہ او مشرکینو تہ بہ یے عذاب نہ ورکوڑ۔

۳۷۔ یہ دے آیت کبش تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ چہ ہدایت دے اللہ تعالیٰ یہ اختیار کبش دے ستا یہ ذمہ صرف تبلیغ دے یعنی دے مخکنو رسولانو یہ وخت کبش ہدایت او ضلالت یہ اختیار دے اللہ تعالیٰ کبش وڑ نو اوس ہم دے۔

۳۸۔ یہ دے آیت کبش زجر دے یہ انکار دے بعث بعد الموت روستو دے شرک دے دوی نہ نو دا اشارہ دہ چہ شرک او انکار دے بعث نہ دے اصولو دے کفر نہ دی او دے قسموا باللہ، کبش دلیل دے چہ مشرکانو یہ کلا کلا قسم کوڑ یہ اللہ تعالیٰ سرہ۔

لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ

دوی تہ ہنہ غبرے چہ دوی اختلاف کوی پہ عے کیں اوچہ ہوہہ شی

الَّذِينَ كَفَرُوا أَتَتَهُمُ كَالَّذِينَ بَيْنَ

کافران خلق چہ دوی بہ دروغ و تیل ۔

أَتَيْنَا قَوْلَنَا شَيْءٌ إِذَا أَرَدْنَا

یقیناً وینا زموئو دیو خیز پہ بارہ کیں کلہ چہ موئو اوخواہو ہنہ دادہ

أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

چہ اوواہو ہنہ تہ اوشلہ نو ہنہ اوشی ۔

جَعَدَ آيَمَانِهِمْ، پہ دیکیں اشارہ دہ چہ مشترکا نو بہ پہ اللہ تعالیٰ باندے
قسم کول مضبوط قسم گنہلو او تعجب دے دین زمانے پہ جاہلانہ
چہ قسم کول پہ اولیو باندے مضبوط قسم گنہری او پہ اللہ تعالیٰ
باندے قسم کولو باندے هیچ پرواہ نہ کوی ۔

۲۹۔ دا آیت متعلق دے پہ کلام مقدر پورے پہ تیرشوی آیت
کیں تقدیرے داسے دے بلی لیبعثنہم لیبین او پہ دے
آیت کیں یے دبعث دودہ فائدے ذکر گری دی اولہ فائدہ بیان
د امور اختلافیہ پہ طریقہ د فیصلے کولو سرہ او ہنہ د دے
سورت پہ سلا کیں ذکر کیہی او تعبیر د فیصلے پہ سورۃ بقرہ ۱۳۷
او سورۃ النساء ۷۷ او نور و آیاتونو کیں ذکر دے ۔ او دویہ فائدہ
یقین کول د کافرانو دی پہ کذب خیل باندے پہ ہنہ اقوالو کیں
چہ پہ دے سورت کیں ذکر شول ۲۷، ۳۵، ۳۶ کیں او نور
اقوال ہم د دے کافرانو ۔

۳۰۔ پہ دے آیت کیں اثبات دبعث دے پہ بیان د قدرت
تکوینی د اللہ تعالیٰ سرہ او دارنگ سورۃ یس ۷۷ کیں ذکر دے
او دلہ یے قول سرہ تعبیر اوکرو پہ مقابلہ د اقوالو رکاذبہ د
کافرانو کیں ۔

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ

اد ہفہ کسان چہ ہجرت ۛے کریدے داللہ تعالیٰ دپارہ روستو

بَعْدَ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَهُمْ

دودینہ چہ یہ دوی باندے ظلم کریشو پدے خالفا تھے یہ وکوؤ دوی تہ

فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآ جَزَاءُ لَآخِرَةٍ

یہ دنیا کس خاستہ ، اوخالفا ثواب د آخرت

أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾

خو دیر لوے دے کہ چرے دوی پوہیدے ۔

وَالَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۴۲﴾

دوی ہفہ دی چہ صبر ۛے کریدے اوپہ خیل رب باندے توکل کوی ۔

ۛ۔ یہ دے آیت کس ترغیب دے ہجرت تہ او بشارت مہاجرینو تہ روستو ذکر د ظلم دظالمینو تہ یعنی دظالمینو دظلمونو نہ د بیج کیدلو دپارہ چہ شوک ہجرت کوی ۔ اودا ددے ربط دے د ماقبل سرہ او مراد د حَسَنَةً ، نہ رزق حلال اونیک ذکر دے یہ روستو خلقو کس او نصرت داللہ تعالیٰ دے ۔

لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ، یہ دیکس تعریض دے یہ ہجرت نہ کوؤ نکو باندے ۔

ۛ۔ یہ دے آیت کس دودہ عملوتہ ذکر دی صبر او توکل چہ دا لازم دی د ہجرت سرہ د صبر نہ مراد صبر کول د مؤحد دی یہ اذیتونو د مشترکینو باندے و دوی روستو د اذیتونو نہ یہ سبب د توکل سرہ ہجرت کوی ۔

فائدہ :- یہ دے آیتونو کس اشارہ دہ ہجرت د حبش تہ چہ بعض صحابہ کرامو رضی اللہ عنہم د مکہ تہ اول ہجرت کرے وؤ ملک د حبش تہ نوپہ حبشو کس د بادشاہ (اصحہ) ملکر تیا ورتہ ملاؤ شوہ

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا

او نہ دی لیرو لی مونیر ستانہ پھوا (منکبش) مکر تارینہ

نُوحٍ إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ

چہ وحی کولہ مونیر معوی تہ نو تپوس اوکری د علم والونہ

إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۴۳﴾ يَا لَبِئْسَ

کہ تاسونہ پوہیری۔ رلیہ۔ و مونیر پہ بنکارہ دلیلونو رعقاتد

او د ہف تہ روستو پہ مدینہ کنس او ییا روستو پہ نورو ملکونو بانداے
غلیہ حاصلہ شوہ -

۴۳:- دے آیت کنس اثبات د صداقت د رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم دے اور دے یہ دریدہ عقیدہ د کافرانو چہ انکار د
رسالت دے او جواب د شبہ د منکرینو د رسالت دے چہ منکرینو
شبہہ کولہ چہ رسول د اللہ بشر نشی کیدے نو دے آیت کنس یے
جواب اوکرو او اهل الذکر، نہ مراد علماء د وحی الہی دی چہ
معوی عقیدہ لری پہ ہف باندے او عمل پرے کوی نو دے وجہ
تہ اهل العلم یے نہ دی و بیلی بلکہ اهل الذکر یے و بیلی دی او تفسیر
قرطبی کنس دے آیت پہ تفسیر کنس لیکلی دی چہ ہول انبیاء
بشر دی او دالہ ذکر دے پہ سورۃ انبیاء آیت مکنس ہم۔
فائدہ:- یہ دے آیت کنس دلیل دے پہ دے خبرہ چہ پہ وخت
د نیستوالی د علم کنس د اهل علم تہ تپوس کول فرض دی حکم
چہ پدکوم شی عمل فرض دے نو د ہف علم ہم فرض دے لیکن
د دے آیت نہ استدلال کول پہ اثبات د تقلید جامد او تقلید
شخصی صحیح او جائز نہ دے پہ خو و جو ہو سرہ -

اولہ وجہ:- دال ذکر نہ مراد وحی دہ یعنی د ہفہ چا نہ تپوس کوئی
چہ پہ جواب کنس دلیل د وحی ذکر کوی رقرآن او سنت) او د دلیل
تابعدری نہ تقلید نشی و بیلی کیدے -

وَالزُّبُرُ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ

او د نصیحت پہ خبرو، او نازل کریدے مونہ تاتہ دا قرآن د د پانہ

لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ

چہ وضاحت او کرے خلقو تہ د غہ حکو نو چہ نازل کریشو پدی دوی تہ

وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۴۴﴾ أَفَأَمِنَ

او د پانہ د دے چہ دوی فکر او کری۔ آیا نو چہ امن دی

دویمہ وجہ :- د عدم علم دودہ درجہ دی اول عدم علم د حکم
دویم عدم علم د دلیل د دواہو تپوسونہ کول لازم دی نو چہ
دلیل ورتہ معلوم شی نو دا خو تقلید نہ دے۔
دریمہ وجہ :- اللہ تعالیٰ اہل الذکر عام ذکر کریدی او مقلد
حنفی خود شافعی عالم نہ تپوس نہ کوی بلکہ مونہ کول ہم ورپے
جائز نہ کنری۔

خلو رمہ وجہ :- علی طریق التنزل دہ چہ صحیح دہ پدے آیت
کس اثبات د تقلید دے د پانہ د اہی لیکن ہرکہ چہ روستو
وخت کس دغہ شخص اہی تہ چہ صحیح حدیث د مخکس قول تہ
خلاف معلوم شی نو دے بہ دغہ قول پریردی او پہ حدیث بہ
عمل کوی او دا پے شافی د علامہ بیری نہ نقل کری دی پہ جلد
علا صک کس نو معلومہ شوہ چہ مخکس تقلید د دے شخص
تقلید مباح و او کہ سرہ د علم د مخالفت د صحیح حدیث
تہ اول قول رمنہب خیل تہ پریردی نو دا تقلید مذموم او
حرام دے۔

مک :- دا آیت ہم متعلق دے پہ مخکس آیت پورے او تشجیع
دہ رسول تہ پہ تبلیغ د قرآن وروستہ د اثبات د صداقت د
غہ تہ۔

پا لپیئت، متعلق دے پہ ارسلنا ہم مقدار پورے او یا متعلق
دے پہ لا تعلمون پورے او پہ دے آیت کس یو ذمہ واری

الْكَذِبِينَ مَكْرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَحْسَفَ

هغه حق چہ مکرونہ جو روی د ناکارہ کارونو دپار چہ خکته بہ بوسی

اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمْ

الله تعالیٰ دوی پہ زمکہ کنس یا بہ راشی دوی تہ

الْعَذَابِ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾

عذاب د داسے خائے تہ چہ دوی پہ تہ پو هیروی ۔

د نبی صلی اللہ علیہ وسلم ذکر شویده چہ هغه تشریح کول د قرآن دی ۔ او دویمہ ذمہ واری پہ امت کنس د اهل فکر اجتہاد والا ذکر کرے شولے ده ۔

پہ لِشُبَّانٍ ، کنس دلیل دے پہ دے خبرہ چہ سنت د نبی شرح او تفسیر د قرآن دے او نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے دپارہ رالیولے شویده او پدایکنس صریح رد دے پہ متکربنو د حدیث باندے ۔

فأكد :- پہ دے آیت کنس اشاره ده دلیلونو د شرع تہ اول دلیل قرآن دے چہ پہ لفظ د الْكَافِرِ ، کنس مراد دے او دویم دلیل سنت د نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے چہ پہ لِشُبَّانٍ ، کنس هغه تہ اشاره ده او دریم دلیل اجتہاد د مجتہدینو دے کہ پہ اتفاق سرہ وی نوهغه تہ اجماع وائی اوکہ قول د بعضووی نوهغه تہ قیاس د مجتہد وائی ۔ لیکن اجماع دلیل او حجت مثبتہ دے پدے شرط چہ سند د هغه د قرآن او سنت نہ موجودوی او د نص صریح نہ مخالف نہ وی او قیاس خو حجت د اثبات دپارہ نہ دے بلکه صرف بنکارہ کوونکے دے نو پہ حقیقت کنس حجت شرعیہ نہ دے ۔

۱۴، ۱۵، ۱۶ :- هرکله چہ تیر شوو آیتونو کنس د مشرکانو مخالفتونہ او شبہ پہ رسول او پہ قرآن او پہ توحید باندے او پہ قیامت باندے ذکر شول نو اوس د هغوی دپارہ تخویف

أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلِبِهِمْ فَمَا هُمْ

یا بہ اونسی دوی لہ۔ یہ وخت د سفر کو لو نو دوی نشی

بِمُعْجِزَيْنِ ۝۴۶ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى

عاجز کو لے اللہ تعالیٰ لہ۔ یا بہ اونسی دوی لہ۔ یہ

تَخَوُّفٍ ۝ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ

حالت د پرو لہ (سمول)، نو یقینا ستا سورب دیر شفقت کو وکے

رَحِيمٌ ۝۴۷ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا

رحم کو وکے دے۔ آیا دوی نہ گوری ہفتہ خیزونہ چہ

خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَكَّهُو

پیدا کریدی اللہ تعالیٰ د مریو خیزونہ مری

دنیوی پہ دے آیتو نو کہیں ذکر کوی۔ مَکْرُؤُا الشَّيَاطِیْنِ، تہ مراد دفعہ
مخالفتونہ او شبہات دی پہ اسلام باندے کوم چہ مخکس تیر شول۔
او تَقْلِبِهِمْ، تہ مراد سفرونہ کول دپارہ د دنیا دی او د داسے سفر
پریشانی ضروری دے وے نہ پہ صیغہ د تفعل سرہ ذکر کرہ
چہ دلالت کوی پہ تکلف او مشقت باندے او دا وصف د کا فرانو
دے لکہ پہ سورۃ العنبران ۱۱۱ کتب دی۔ یا پہ بسترو باندہ او پیدل
باوریدل مراد دی۔

تَخَوُّفٍ، تہ مراد نقصان د مالونو او د فصلونو او خاروؤ دے یا ترے
مراد عذاب د تادی دے یا وبرہ د دشمن دہ۔

ظِلَّةٌ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ

سوری دھن دے حق طرف تہ او کینر (کس) طرفون تہ

سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿۴۸﴾

سجدہ کوونکی اللہ تعالیٰ تہ او دوی عاجز دی۔

وَاللَّهُ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمُوتِ وَمَا

او خاص اللہ تعالیٰ لہرہ سجدہ کوی ہنہ غہ چہ پہ آسمانونون کین دی او ہنہ غہ چہ

فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةِ

پہ زمکہ کین دی ہرقسم جاندار او ملائک

۴۸۔۔ خلاصہ :- دے دے غے تہ دریم باب دے تر آیت ۴۷ پرے پہ دے باب کین درے حقیقی دلیلونہ دی چہ پہ ہنہ کین انقیاد دے عالم دے پارہ دے اللہ تعالیٰ ذکر دے آیت ۴۷، ۴۸، ۴۹ کین او دلیل وحی دے پہ ۴۷ کین بیا زجر دے پہ شرک سرہ پہ ۴۸، ۴۹ کین بیا زجر دے پہ نذر دے غیر اللہ سرہ پہ ۴۷ کین بیا زجر دے پہ شرک بالملائکہ سرہ دے ۴۷ تہ تر ۴۸ پرے۔ بیا تخویف دنیوی دے پہ ۴۷ کین بیا زجر یا لشکر دے پہ ۴۷ کین۔ بیا زجر او تخویف دے پہ اتباع شیطان سرہ ۴۸ کین بیا ترغیب دے قرآن تہ پہ ۴۷ کین۔

تفسیر :- پدے آیت کین سجدہ دے سورہ ذکر کہلے شولے دہ او مراد دے سجدے دے سورہ نہ کرخیدل دے سورہ او کیدل اوزیاتیل دے سورہ پہ حکم دے اللہ تعالیٰ سرہ دی پہ دے آیت یَمِینِ ہے مفرد وکیل دے او شَمَائِلِ ہے جمع وکیل دی غلہ چہ شروع کیدل دے سوری دیمین تہ دی پہ یوحال کین بیا شمال طرف تہ کرخی لہر پہ مختلفو حالون کین دویمہ نکتہ ہم دادہ چہ پہ حرب کین ہرکہ منہ کوی مشرق طرف تہ تویمین طرف تہ لہر وطنونہ دی او شمال طرف تہ دیر ملکونہ دی۔ (واللہ اعلم)۔

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿۳۹﴾ يَخَافُونَ

او دوی نہ کوی لوئی (د حکم د اللہ تعالیٰ نہ) - یریری دوی

رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ

د رب غیل ته چه اوچت دے د دوی نه او کوی دوی

مَا يُؤْمَرُونَ ﴿۴۰﴾ وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا

هغه چه دوی ته یے حکم کیدیشی - او فرمائیله دی اللہ تعالیٰ مه جوړوئ حقدا

۱۶۰

مِنْ شَيْءٍ ۖ ذَٰلِكَ مِرَادُ اجْسَامِ دِي چِه د هغه د پاره سوری وی او دارنگ په
سورة رعد مه کنس هم ذکر دی -

مَلَا ۖ ذَٰلَآئِتٌ هُمْ دَٰمِخْنِي دَٰلَا نَدَا دَٰخِل دَٰلَ يَعْنِي پدیکنس تعمیم
دے روستو د تخصیص نه -

مِنْ دَٰلَآئِکَ ۖ ظَهَرَ دَاوَدَ چِه دَا شَامِل دَے اَصْل دَ آسْمَانُو نَوَاوَز مَو
دواوړته په دلیل د سورة شوری ملا سره او وَالْمَلَا ئِکَ ۖ تَخْصِیْص
بعد التعمیم دے د پاره د رد د مشرکین بِالْمَلَا ئِکَ پاندا دے او دَ آئِکَ
په معنی د ساه والا ده نو ملائکه ته هم وئیل شي او دویمه توجیه
داده چه په آیت کنس لف نشر غیر مرتب دے یعنی مِنْ دَاوَدَ بَيَان
دَ مَا فِی الْاَرْضِ دَے او وَالْمَلَا ئِکَ بَيَان دَ مَا فِی السَّمَوَاتِ دَے -
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۖ دَا دَلِيل دَے چه ابلیس د ملائکونه نه وؤ
مخکه چه هغه استکبار کرله وؤ -

نَه ۖ په دے آیت کنس سره د مخکنس آیت نه د ملائکو درے
صفات ذکر دی اول عجز د هغوی دویم خوف د هغوی دریم انقیاد
د امر د اللہ تعالیٰ -

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ۖ فَوْق په صفت د اللہ تعالیٰ کنس دے په
اعتبار د معنی سره محکم دے او په اعتبار د کیفیت سره متشابه
دے تاویل کول په غلبه سره او دارنگ تشبیه او تمثیل د دے د
صفت د مخلوق سره دواړه غلط دی -

إِلَهِمَّ إِنِّي أَتُوبُ إِلَيْكَ

د بندگی دوه یقیناً هغه حقدار د بندگی

وَاحِدٌ قَيَّامٌ فَارُهَبُونَ ﴿١٥﴾ وَلَئِنْ

یو دے ، نو خاص ما نہ بیرہ کوئی ، او خاص دھنہ بہ اختیار کیں

مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ

هذه چیزونه چو به آسمانوف او زمکه کین دی او خاص الله تعالی له

لَدَيْنِ وَأَصْبًا ۖ فغَيَّرَ اللَّهُ تُشْقُونَ ﴿٥٧﴾

تایعدهای لازم ده ، آیات و سوا ذ الله تعالی نه یسویق تاسو .

۱۔ پہلے آیت کہیں دلیل وحی دے دیارہ درو دشرك او معطوف دے په معنی و ماقبل باندھے په طریقہ و دلیل سره یعنی اللہ تعالیٰ فرمائیلی دی چہ سجده زمانہ سوا بل چانہ مه کوئی حکہ سجده حق و الہ دے او اللہ تعالیٰ فرمائیلی دی چہ دویم الہ تشتہ ۔ او هرکله چہ مشرکان اکثر اوقاتو کسں ذکر دے په وخت کسں خیال الوه و رمعبودابق ته سجده کوی ددے وجه نه او فرمائیل قایمائی فارهبوتن ، او اثنین یے و تاکید دیاره و دے وجه نه ذکر کروچه تنفی و تعدد مراد ده تنفی و اصلی الوهیت نه ده مراد حکه چہ یواله خصوصور رشتہ دے ۔

۵۲۔ دا دلیل عقلی دے او لایم پہ لے کین و پاره و اختیار
او و پاره و اقتدار دے۔

الدَّيْنِ . یہ معنی و حیات دے یعنی متصرف خاص اللہ تعالیٰ دے تو معبود ہم خاص ہوا دے۔

وَاصِبًا، لازم او همیشه او خالص تہ و تپیل شی۔

تَشَقُّوْنَ، تقویٰ پہ اصل کتب توحید و عبادت تہ و ثیلہ شی نو دولتہ
پہ د الدین رچہ پہ معنی و عبادت دے د مناسبت د وجہ نہ
تقویٰ ذکر کریدہ -

وَمَا يَكْمُرُ مِنْ تَحْتِهِ فَبِئْسَ اللَّهُ تَبَرُّؤًا

او ہفتہ چاہ پہ تاسو باندے تھے نعمت دے نو اللہ تعالیٰ دے طرف نہ دے بیا ہم چہ کلہ

مَسْكُمُ الضَّرَّاءُ فَإِلَيْهِ تَجُرُّونَ ﴿٥٣﴾

اور سپر ہی تاسو نہ مصیبت نو ہفتہ تہ خاص فریاد کوئی تاسو ۔

ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضَّرَرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ

بیا چہ کلہ لے کبری مصیبت ستاسو نہ یوہ دلہ

مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوا

ستاسو نہ دے خپل رب سرہ شریکان جو روی، رعاقت داشو چہ ناشکری او کفر

بِمَا آتَيْنَاهُمْ ط فَتَمَتَّعُوا فَنَسَوْا

دہفتہ نعمت چہ مونو روی تہ ورکھیا، نو مزے واخلی نو زر دے

۵۳ :- پہ دے کتب ہم دلیل عقلی دے ما موضوع دے او
من دے پارہ دے استغراق دے نو ہر نعمت ظاہری او باطنی او
بدنی او مالی، صحت، عافیت، مالداری وغیرہ تہ شامل دے۔
فَإِلَيْهِ تَجُرُّونَ، یعنی عقیدہ دے مشرک ہم پہ وخت دے تکلیف کتب
دادہ چہ مصیبتونہ لے کوؤنکے دے اللہ تعالیٰ تہ سوا بل خوک
نشہ - جوار، آواز دے سخی یا آواز دے کتری (دے سپی بچے) دے
پہ وخت دے سختی کتب مراد ترینہ چنے وھل پہ دے رعا جزئی
سرہ دی۔

۵۴ :- دا آیتونہ ہم پہ زجر کتب داخل دی حاصل دا دے
چہ پہ وخت دے تکلیف کتب اللہ تعالیٰ تہ رعا جزئی کوی او ہر کلہ چہ
اللہ تعالیٰ دے دوی رعا جزئی قبولہ کبری او تکلیف ترینہ لے کبری نو
دوی شرک کوی یعنی بیا نسبت دے لے کوو دے تکلیف دے اللہ تعالیٰ
تہ سوا بل چاتہ کوی۔

فَتَمَتَّعُوا، کتب اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ دے دے مشرکانو دے دے

تَعْلَمُونَ ﴿۵۵﴾ وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ

چہ بوجہ بہ شیخ تاسو۔ او مقرر وی دوی ہذا چہ چاہے ہفتوی بوجہ نہ لری

نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ ط تَاللّٰہ

برخہ ذوقہ مال نہ چہ مونو۔ دوی لری وکریدی، قسم دے یہ اللہ تعالیٰ

لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿۵۶﴾

خامخا پیوس یہ او کریشی ستا سونہ ذوقہ شاہ چہ دروغ جوہوی تاسو۔

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحٰنَہ

او مقرر کوی دوی اللہ تعالیٰ لری لو شرہ پاک دے اللہ تعالیٰ

وجہ نہ قبلوی چہ دا دنیا متاع دہ او متاع کافرا تو تہ ہم ملاویبری
دارنگ یہ سورۃ روم آیت سکت او سکت کبش ہم دی۔

۵۵۔ یہ دے آیت کبش زجر دے یہ نذر کولو دیا یہ ذغیر اللہ،
او دا عطف دے یہ یشرکون باندے او ذہنی تفسیر دے اودا
رنگ یہ سورۃ انعام آیت سکت کبش ہم دی۔

لَتُسْأَلُنَّ تَفْتَرُونَ، ددینہ مراد قصے مشرکانہ او مسائل شرکیہ
دی۔

لَا يَعْلَمُونَ، ضمیر راجع دے مآ تہ چہ ہذا یہ معنی ذمعبودانو

دے یعنی معبودان ہیخ علم ذدوی ذنارونو نہ لری۔ یا

ضمیر راجع دے عابدانو تہ یعنی دوی ذمعبودانو ذحال تہ

خبر نہ لری چہ ہفتوی خو عاجز دی او شاہ نہ اوری او نہ

وینتی۔
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ، مراد ددینہ ذخوراک او خشکاک خیزونہ او

خاروی او غلے کپرے وغیرہ ذغیر اللہ یہ نوم باندے نذر
کول دی۔

وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ

ادوی دے دوی لہا ہفہ خہ چہ دوی غواہی ۔ او کلہ چہ زہرے ورکہہشی

أَخْبَرَهُمْ بِالْأُنْثَىٰ ۖ ذَٰلِكَ وَجْهُهَا

یوتن د دوی تہ پہ لور سرہ شی مخ د ہفہ

مُسَوِّدًا ۖ وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ

تور او ہفہ د غم تہ ہک وی ۔ خان پتوی

مِنَ الْقَوْمِ ۖ ذَٰلِكَ وَجْهُهَا يُبَشِّرُ

د قوم تہ د وجہ د ناکارہ زہری تہ چہ دہ تہ ورکہے

بِهِ ۖ أَيْمُسِكُمْ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ

شویدے ، (سوجہ کوی) چہ آیا اوسانی ہفہ رلور پہ ذلت سرہ او کہ

يَكُنْ شَاءَ فِي الشَّرَابِ ۖ إِلَّا سَاءَ

ٹوندے پے اومندی پہ خاورو کش ، خبرشی ناکارہ دہ

۵۷ :- دا ہم پہ ما قبل باندے عطف دے او ہل قسم شرک باندے

رد کوی نو پہ دے آیت کش زجر دے پہ مشرکین بالملائکہ باندے

چہ ہغوی ملائک بنات د اللہ تعالیٰ گہری او دا پہ مشرکین عرب

کش بعض قبیلے وے او ہم دارنگ ذکر دی پہ سورۃ صفات ملا

کش او سورۃ زخرف ملا کش او سورۃ طور ۳۹ کش۔

۵۸ :- پہ دیکش رد دے پہ رسم د جاہلیت چہ ہغوی بہ دلور او خور

پہ پیدا کید و بد گنہار ۔

او کَظِيمٌ ، ہفہ غمزن تہ واٹی چہ د غم د وجہ تہ خبرے نشی کولے ۔

بُشِّرُ ، بشارت اول خبر د خوشحال تہ و شیلے شی او دلالت پہ معنی د

صرف اول خبر سرہ دے شکہ دوی پہ دے خبر باندے خوشحالی

تہ کولہ ۔

مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

مفہ فیصلہ چاہے دوی ہے کوی ۔ ہنہ چالہ چہ ایمان نہ لری

بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ

پہ آخرت باندے ناکارہ حال دے ، او اللہ تعالیٰ لہ خاص ک صفت

الْأَعْلَىٰ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

اوجہ ، او ہنہ زور آور او حکمتونو والا دے ۔

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ

او کہ نیولے اللہ تعالیٰ خلقو لہ

بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ

پہ سبب و ظلم د مگوی تہ بہ دے پر بخود دے پدے زمکہ باندے ہیش زندہ

وَلَكِنْ يُوَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ

لیکن دوستو کوی اللہ تعالیٰ دوی لہ تر نیت مقرر پورے ،

۵۹۔ یہ دے آیت کنس طریقہ د جاہلیت ذکر دہ چہ کلہ بہ

خبر شول پہ پیدائش د نور باندے نو پتیدال بہ دوجہ د شرم

نہ او فکر بہ ہے کوڑ چہ آیا اوساق ہے سرہ د ذلت تہ او کہ

ژوندی ہے دفن کری۔

اَيُّسْكُهُ ، د دے مخکن تقدیر دے پہ عبارت کنس یعنی

یتفکر او ہ ضمیر د مذکر ہے حرف د ما بشر تہ راجع کریدی۔

عَلَىٰ هَؤُلَاءِ ، معنی دا چہ نور پہ ذلت سرہ ساق نارینہ۔ پچی پہ

ہنہ باندے غورہ کوی زمانہ لہ میراث نہ ورکوی۔

۶۰۔ پدے آیت کنس زجر دے مشرکین بالملائکہ تہ۔ مَثَلُ السَّوْءِ ،

ناکارہ صفت او حال چہ مراد د ہنہ نہ جہل او کفر وغیرہ دے او الْمَثَلُ

الْأَعْلَىٰ ، مراد ترینہ اوجہ صفت دی کہ صفت ثبوتی وی لکہ خالق او

رازق ، عالم او قادر یا صفت سلبیہ وی چہ شریک ہے نشتہ ولد ہے نشتہ مثل نشتہ

مُسْتَىٰ فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ لَا

مقرر ہوئے نو کلمہ چہ راشی نیتہ ددوی نہ بہ

يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِرُوْنَ ﴿٩١﴾

روستو کیدے شی یو ساعت او نہ بہ مخکین کید بشی۔

وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُوْنَ

مقرر کوی دوی اللہ تعالیٰ لہرہ حقہ شہ چہ دوی رخان لہرہ پدا گنری

۹۱۔ یہ دے آیت کیں تخويف دنیوی دے او جواب د سوال دے ہر کلمہ چہ ظلموتہ د مشرکانو ذکر شول نو سوال او شو چہ یہ دوی باندے عذابوتہ دے نہ راسخ د دے ظلموتو یہ سبب سرہ نو یہ دے آیت کیں دے حق جواب دے۔ او مطلب د آیت دادے کہ اللہ تعالیٰ مخلوقات نیولے پہ گناہونو د گناہ کارو سرہ او معافی او تاخیر یے نہ کولے نو بارانوتہ او بوئی یہ یے بتا کرے وے نو زندہ سر بہ مرہ وے او دارنگ پہ سورۃ فاطر ۵۶ کیں ذکر دی۔

فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ، داسے پہ سورۃ اعراف ۳۲ او سورۃ یونس ۵۶ کیں تیر شوی دی۔

فائدہ ۱۔ ہر کلمہ چہ پہ سورۃ اعراف او پہ دے سورت کیں فاء پہ اذا باندے داخلہ کرہ نو پہ جزاء باندے فا داخلہ نکرہ دپارہ د دے چہ کلام کیں فصاحت کم نشی او سورۃ یونس کیں اولہ فا نشتہ توفاء یے پہ جزاء باندے داخلہ کرہ بیا ہر کلمہ چہ پہ سورۃ یونس کیں صریح سوال د عذاب ذکر وڈ نو یہ جواب کیں فا ذکر نہ کرہ او پہ دے سورت کیں او سورۃ اعراف کیں سوال مذکور نہ دے د دے وجہ فا ذکر شویہ۔ واللہ اعلم بحکمہ۔

وَتَصِفُ أَلْسِنَتَهُمُ الْكُذِبَ أَنَّ لَهُمُ

او وانی ڈبے دے دوی دروغ چہ یقیناً شتہ دوی لہ

الْحُسْنَىٰ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ

خوشحالی ، خامخا شتہ دوی لہ صرف اور

وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ ﴿۷۶﴾ تَا لِلّٰهِ لَقْدُ

او دوی بہ ورتہ مخکس اور غور خولے شی ۔ قسم بہ اللہ تعالیٰ یقیناً

أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ

لیبرے دی مونہ دیرو امتونو تہ ستانہ مخکس (رسولان)

فَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ

نوخا شتہ کرد هغوی تہ شیطان (ناکارہ) عملونہ دے هغوی

فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ

نہ هغہ دے دوی ملگرے دے تن ورخ اور دوی لہ

﴿۷۷﴾۔ یہ دے کنز زجر دے یہ شرک بانڈے سرہ دے

دروغ دعویٰ کولو تہ چہ دوی لہ الْحُسْنَىٰ، دہ یعنی یہ

دنیا کنز خوشحالیٰ اور یہ آخرت کنز ثواب اور جنت دے۔

مَا يَكْرَهُونَ، نہ مراد لونہ دی اور شریک دی اور دواہ

عام خلق بدگنہری۔

مُفْرَطُونَ، دے فرط نہ ماحوذ دے یعنی مخکس یہ لیبرے کیبری

لکہ چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم فرمائیلی دی رانا فرطکم

على الحوض۔ واجعله لنا فرطاً یا یہ جلتی بہ شی اور تہ یا

ہیر بہ کپے شی دا توالے معالے جائز دی۔

عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿۴۳﴾ وَمَا أُنْزِلْنَا

عذاب دردناک دے۔ او نہ دے نازل کرے مونہ

عَلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا لِشُبَّانٍ

یہ تا باندے کتاب (قرآن) مگر دپارہ دے چہ تشریح او کرے تہ

لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ لَا

دوی تہ دہہ خبرو چہ دوی اختلاف کریدے یہ ہفت کتب

وَهْدَى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۴۴﴾

او ہدایت او رحمت دے دپارہ دہہ قوم چہ ایمان لری۔

۴۳۔۔ یہ دے آیت کتب تسلی دہ رسول تہ سرہ د زجر او تعویف تہ متکریوتہ او سبب ذکر کرایہ یعنی دوی چہ وائی چہ زمونہ حسنی دہ سرہ د شرک نہ نوورنہ شیطان خاستہ کریدہ چہ شرک او بدعات خوبہ کارونہ دی او ثواب دے۔

او د فَرِيقَيْنِ، نسبت شیطان تہ یہ اعتبار د وسوسو د ہفت دے۔ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ، دے یو توجیہ دادہ چہ ضمیر د ہم، امم تہ راجع دے او الیوم نہ مراد ژوند د دنیا دے یا ورخ د قیامت دہ۔

دوئیہ توجیہ دادہ چہ فَمُ ضَمِيرٌ موجودہ مشرکانو تہ راجع دے یعنی دا شیطان لکہ چہ دوست و د ممکنو خلقو نو نن زمانہ کتب د موجودہ مشرکانو ہم دوست دے۔

۴۴۔۔ ہرکہ چہ تسلی رسول تہ ذکر شہوہ مخکن آیت کتب نو یہ دے آیت کتب تشجیع دہ رسول اللہ تہ یہ تبیخ د قرآن سرہ۔

الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ، نہ مراد مسئلہ د توحید او د بعث بعد السموت وغیرہ دہ۔ او دا آیت دلیل دے چہ یہ قرآن کتب اختلافی مسئلہ کیوی ہرکہ چہ تشریح د اصولو د ایمان

وَاللّٰهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

او اللہ تعالیٰ راوردے دی دے برہ طرف نہ اوہ

فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

نو تازہ کریدہ پہ ہنے سرہ زمکہ روستو د اوچوالی د ہن نہ

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ

یقینا پہ دے کہن لوے دلیل دے ہن قوم ترہ

يَسْمَعُونَ ﴿٥٥﴾ وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ

چہ آوری ۔ او یقینا تاسو ترہ پہ خارو و کہن

خاص دہ پہ قرآن پورے نو دلتہ ئے ما او الا سرہ دپارہ دحصر
ذکر کرو او پہ سلا کہن دعاموا حکامو شرح مراد وہ چہ ہن
د تشریح د سنت نہ روستو فکر کولو تہ ہم محتاج دی نو ہلتہ
ئے حصر نہ دے ذکر کرے او تفکر ئے ہم نہ دے ذکر کرے۔
۵۵ :- خلاصہ :- دے آیت نہ خلورم باب دے تر شک
پورے پہ دے باب کہن شیر عقلی دلیلوتہ دی چہ پہ ہن کہن
پیدا کش د منافعو د اشیاء ذکر دے یعنی خوراک او خشکاک او
بیبیانے او اولاد پہ شک کہن او بہ د یاران او بوقی ذکر شوی
دی او آیت شک کہن پی ذکر شویدی او آیت شک کہن کہین ذکر شوی
دے او آیت شک کہن خلق د نفوس ذکر شوی دے او آیت شک کہن
خلق د بیبیانے او اولاد ذکر شویداے بیا بیان د مثال دے دپارہ
درد د شرک پہ شک کہن ، بیا زجر دے پہ شرک فی العبادۃ پہ
آیت شک کہن ، بیا منع د امثالو شرکیو تہ پہ شک کہن ، بیا دوا
مثالوتہ دی درد شرک دپارہ شک ، شک کہن ، بیا تخویف اخروی
دے پہ شک کہن ۔

تفسیر :- پہ دے آیت کہن ۔ یَسْمَعُونَ ، ذکر کرے دے ، پہ

دے کہن اشارہ دہ چہ پہ دے مقام کہن لیدل ضروری نہ دی

لَعِبْرَةً ۖ تُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ

عبرت دے ، شکوؤ مؤنث ناسوتہ دھنے نہ چہہ ددوی پہ خیتو کیں دی

مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لِّبَاسًا

د مینخ د غوشانو او د وینہ نہ پی

خَالِصًا سَائِعًا لِالَّذِينَ

صفا آسان تیریدونکی دپارہ د شکوونکو -

اوریدل ہم کافی کیدی یعنی باران وریدل او بوتی او فصلوتہ
توکیدل پہ مرخائے کیں نہ وی خوچہ صرف وادری تودا کافی
- ۵۵ -

۵۶ :- دا دلیل عقلی دے پہ ذکر د نعمت د پیوسرہ او د
بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ مطلب دادے چہہ گیاہ وغیرہ د خوراک
نہ بعض حصہ لری تہ لارہ شی او فرث (غوشیان) تریزہ جوہ شی
او بعض حصہ وینہ جوہ شی او د وینہ تہ پی جوہ پیری - او دویم
مطلب دادے چہہ خوراک کلہ لری تہ اور سیری نوپوخ پی کپی
نولاندے فرث مینخ کیں پی او د پاسہ وینہ شی او د کبد پہ
ذریعہ وینہ پہ رگوتو کیں لارہ شی او پی غولانٹے تہ لارہ شی او
فرث پہ لری کیں پاتے شی -

قائده ۱- پدے آیت کیں بُطُونِهِ ، ضمیر مذکر راوی دے او
پہ سورۃ مؤمنون بلا کیں ضمیر مؤنث راوی دے نو دلتہ
کیں پہ تاویل دکل واحد سرہ دے او پہ سورۃ مؤمنون کیں
پہ اعتبار دظاہری جمع سرہ دے بیا ددے فرق کولو یو
حکمت دا معلومیری چہہ پہ دے سورت کیں صرف یوقائده د
شادی پی ذکر کپیدہ او پہ سورۃ مؤمنون کیں تورے قائدے
ہم ذکر کپی دی نو دلتہ دقائده د یودالی دویجہ تہ استفاء
اوشوہ پہ ضمیر مفرد باندے او پہ سورۃ مؤمنون کیں د کثرت
دقائده دویجہ لحاظ د جمع او کپیشو -

وَمِنْ شَرَاتِ الْخَيْلِ وَالْأَعْنَابِ

او دے میوؤں دے کجوروں او انگوروں نہ

تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا

جوہری تاسو دے ہفتے نہ سرکہ او خوراک

حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

خاستہ ، یقیناً یہ دے کہیں شتہ لوے دلیل

لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ

ہذہ قوم لہرہ چہ دے عقل نہ کار اخلی ۔ او یہ ذہرہ کہیں واپولہ رب ستا

إِلَى السَّحَابِ أَنْ تُخِذِيَ مِنَ الْجِبَالِ

تورے پچی تہ چہ جوہرہ تہ دے غرونو تہ

۴۴۔۔ یہ دے کہیں دلیل عقلی دے او مراد دے سکرًا ، تہ مسکر شراب دی لیکن دے آیت دے نزول پہ وخت کہیں خمر تہ وڈ حرام کہے شوے یا دا دہ چہ مراد دے سکر نہ عصیر دے او سکرے ورتہ پہ دے وجہ وٹیلی دی چہ دا عصیر شہ وخت پوری باقی پاتے شی نوکلہ تربتہ مسکر جوہرہ شی یا مراد دے سکر نہ سرکہ دہ ۔

وَرِزْقًا حَسَنًا، رزق حسن نہ مراد تول دے خوراک خنکاک خیزونہ دی چہ جوہرہ پوری دے دواہونہ ، او نشہ پکین نہ وی او دا آیت پہ اولہ معنی دے سکر سرہ دلیل دے چہ خمر پہ انگورو پورے خاص تہ دی ہلکہ دے کجوروں نہ ہم جوہرہ پوری ہلکہ دے نور و خیزونو نہ ہم جوہرہ پوری زاوریشہ، جوار وغیرہ) لیکن دے دے دووا ذکرے دے دے وچہ نہ اوکرو چہ پہ عربو کہیں دا دیر وڈ او ہرکلہ چہ دے دے خیزونو پہ جوہرہ کہیں عقل تہ ضرورت دے او دارلک دے سکر وغیرہ تعلق

يُؤْتَا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا

کوردنه او د او تو نه او د هغه نه

يَعْرِشُونَ ﴿٤٨﴾ شَمَّ كُلِّي مِنْ كُلِّ

چه دا خلق یې آبادوی - بیا خوره ته د هر قسم

الشَّجَرِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ

میوؤ ته تو روانه شه په لارو د رب ستا

ذُلًّا طَيِّحًا مِّنْ بَطُونِهَا

چه آسانه دی تاته ، راوځی د خینو د هغوی نه

شَرَابٍ مُّخْتَلِفٍ أَلْوَانُهُ فِيهِ

د څنگلو څیزو چه مختلف دی رنگونه د هغه په هغه کښ

يَشْفَاءُ لِلنَّاسِ طَائِفُ ذَالِكِ

علاج دے خپولو له ، او یقیناً په دے کښ

هم د عقل سره دے د دے وچه نه یعقلون ، یې په آخر کښ ذکر کړے دے -

۴۸ ، ۴۹ - دا هم دلیل عقلی دے په بیان د نعمت د کښین سره او په اول آیت کښ ذکر دے د مکان جوړولو د نحل د خړونو او د ونو ته او هغه غیر مملوک وی او د آبادو د خلقو ته او هغه مملوک وی او په دویم آیت کښ د جوړیدلو د غسل او راوتلو د غسل ذکر کړے دے - او لفظ د بطونتها ظاهر د دلالت کوی چه دالاندے طرف نه راوځی لیکن صحیح داده چه د هغه د راوتلو طرق معلوم نه دے -

فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ ، شفاء نکره ده په مقام د اثبات کښ ده نو عموم نه فاکره کوی نو معلومه شوه چه پدیکښ علاج دے د بعضو مرضونو لیکن بعضو سلفو صالحینو د حسن نیت په وجه

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ وَاللَّهُ

لوے دیل دے صفہ قوم لہ چہ فکر کوی ۔ او اللہ تعالیٰ

خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنْكُمْ

پیدا کری یئ تاسو بیا بہ مرہ کوی تاسو او بعضے ستا سونہ

مَنْ يَرْدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لَكُمْ

داسے دی چہ اور سولے شی ناکارہ عمر تہ (عاقبت داشی) چہ

لَا يَعْلَمُ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا

نہ پوہیری روستو د پوے نہ پہ ہمیشہ خیز باندے ،

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَاللَّهُ

یقیناً اللہ تعالیٰ پوہہ دے قدرت والا دے او اللہ تعالیٰ

پہ عموم باندے حمل کرے دے او دا آیت دلیل دے پہ دے
خبرہ چہ علاج کول د مرضونو د پارہ جائز دی او د توکل نہ
خلاف نہ دی۔

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ ، دلتہ د ایحا نہ مراد د مچی پہ فطرت
کین دا علم پیدا کول دے۔

ذِكْرًا ، پہ دے کین اشارہ دہ چہ مچی تہ واپس خپل خائے تہ
رسیدل آسان وی لارترینہ تہ ورکیری۔

شَرَابٍ ، پہ دیکش اشارہ دہ چہ عسل پہ طریقہ د مشروب
سرة استعمالول دیر فائده مند دی۔

يَتَفَكَّرُونَ ، پدیکش اشارہ دہ چہ د نحل د کبین نہ فائدے
اخستل او د صف نہ مختلف نسخے او دواگانے جوہول د فکر
والو کار دے۔

مَنْ يَرْدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ ، د دینہ
مراد داسے حال دے چہ د انسان قوتو تہ ناقص شی او عقل

فَضَّلَ بَعْضُكُمُ عَلَى بَعْضٍ

غورہ والے درگزرے بعضے ستاسونہ پہ بعضو باندے

فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا

پہ خوراک کیں، نو نہ دی ہفتہ کسان چہ غورہ کرے شویدی پہ مال درگزرے

بِرَأْدِي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ

درگزرے نکی د مال خپل نہ مریان

أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ

او وینگو خپلو تہ نو منوی د دوی سرہ برابر شی رہہ اختیار

أَفَبِعَمَلِهِمُ اللَّهُ يَجْحَدُونَ ۝ وَاللَّهُ

کیں، آیا نو د نعت د اللہ تعالیٰ تہ دوی انکار کوی۔ او اللہ تعالیٰ

یہ بے کارہ شی او علم او پومہ ترینہ زائلہ شی او دیتہ ہرم ہم وائی
او حدیث صحیح کیں راغلی دی چہ راعوذیک من التھمیر آئی اُر د
الی اُر زل العُمیر او بعضو مفسرینو وئیلی دی چہ دا حال پہ مؤمن
باندے نہ راسخی پہ دلیل د سورۃ التین م، م، او دارنگ د سورۃ
حج پہ م، کیں ہم دی۔

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ، پدیکیں اشارہ دہ چہ د اللہ تعالیٰ پہ علم کیں ہیخ
نقصان نہ راسخی۔

قَدِيرٌ، کیں اشارہ دہ چہ خلق او وفات او یودا کول دیلونہ د
قدرت د اللہ تعالیٰ دی۔

م، م، ہرکہ چہ متکبیں آیاتونو کیں د رزق خیزونہ ذکر کرل
نو اوس د رزق تفاوت ذکر کوی نو د دے آیت پہ اولہ جملہ
کیں تصریح دہ پدے خبرہ چہ نظام د اللہ تعالیٰ پہ طریقہ
د تفاوت سرہ دے چہ خوک یے خفی جوہر کرے دے او خوک
یے فقیر او خوک یے آزاد او خوک مرے او دارنگ پہ سورۃ

جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا

پیدا کریدی تاسو لره ستاسو د جنس ته جوړه (ر بیبیا لے)

وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ

او پیدا کریدی تاسو لره ستاسو د بیبیا نو ته

بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرِزْقَكُم مِّنَ

مخامن او نویسی او خوراک یې درکړے دے بنه د

الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ

پاک خیزونو ته ، آیا نو په باطل (معبودانو) باندے ددوی ایمان لری

وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٤٧﴾

او د نعمت د الله تعالی نه انکار کوئی .

انعام ۱۴۵ او سورة زخرف ۳۲ کس دی او بیا پدے آیت کس مثال دے د رد د شرک د پاره چه هغه ته شرک عطا ئی وائی د وچه د تفاوت د رزق نه او دارنگ ذکر دے په سورة روم ۲۸ کس . حاصل د مثال دا دے چه هیچرے یو مالک په تاسو کس خپل مملوک لره دومره مال نه دے ورکړے چه د مخان سره یې په اختیار کس برابر کړے وی نو څه رنگ وائی مشرکان چه الله تعالی بعضه بندگانو لره رچه هغه د الله تعالی مملوک دی ملائک او انبیاء او اولیاء دی ، دومره اختیار ورکړے دے چه د مخان سره یې په تصرف کس برابر کړے وی او هغوی هم د خلقو حاجت روائی او مشکل کشائی کوی د الله تعالی په شان اودا د الله تعالی د نعمتونو نه انکار دے او پدے مثال کس اشاره ده رد د شرک عطا ئی ته .

سک . په دے کس هم دلیل عقلي دے په بیان د نعمت د ازواجو او اولاد سره .

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا

او بندگی کوی دوی سوا د الله تعالی نه د هغه چاچه

لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ

نشی ورکول دوی ته روزی د آسمانونو نه

وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ۝۴۳

او د زمکه نه شیخ قسم او نه یې وس رسی -

مِنْ أَنْفُسِكُمْ، معنی داده چا ستاسو د جنس نه او په دیکنې
اشاره ده دے خبرے ته چا نکاح د انسان د پیر یا نو سره
نشی کیدے ځکه چا د جنس مخالفت دے هاں په دیکنې
یو قول د جواز شته دے -

وَحَفَدًا، مراد د دینه نوسی او خد متکبران دی ځکه چا حقد
په اصل کبې خدمت ته وئیل کیدی او په لفظ د لکمر، کبې اشاره
ده دینه چا اولاد به په نسب کبې د پلار تابع وی -

أَقْبَا لِبَاطِلٍ، مراد د دینه معبودان باطله دی چا مشرکان په
هغوی باندے عقیده لری چا هغه او ځامن او مالونه مونږ
لره زمونږ معبودانو پاکری دی او الله تعالی ته نسبت نه کوی -
پدے آیت کبې زجر دے په شرک فی العبادت او په
شرک فی التصرف باندے او دا تفسیر دے د تیر شوی آیت
چا أَقْبَا لِبَاطِلٍ یَوْمَ مَمُوتٍ، یعنی په باطل باندے د یقین کولو
نخسته داده چا د هغوی بندگی کوی، طوافونه، تزارونه د قبرونو
کول او نور افعال شرکیه -

لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، یعنی باران و رول
او د زمکه نه بوئی او فصلونه راویستل د ځان د پاره اختیار
نه لری -

وَلَا يَسْتَطِيعُونَ، د بل چا د پاره هم وس نه لری یا دا چا اوس هم
اختیار نه لری او آئینده د پاره هم امید نشته -

فَلَا تَضُرُّوْا اللّٰهَ الْاَمْثَالَ ط

نو مه بیانوی اللہ تعالیٰ سرہ مثالونہ ۔

اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۴۶﴾

یقیناً اللہ تعالیٰ پوہہ لری او تاسو پوہہ نہ لری ۔

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوْكًَا

بیان کریں لے اللہ تعالیٰ مثال بندہ مریبی

سکے :- یہ دے آیت کنس رد دے پہ هغه ٲولو مشرکۃ نو او کافرانو
چہ تشبیہ د اللہ تعالیٰ ورکوی د مخلوق سرہ مثلاً وائی چہ
مخلوق تہ بغیر د وسیلے نہ رسیداں نشی کیدے او د مخلوق د پاره
سفارش کوونکے پکار دے چہ هغه مخوریز یا دوست وی د پاره
د مشفوع الیه ، نو دارنگ اللہ تعالیٰ تہ بغیر د وسیلے نہ
رسیدان نشی کیدے او نیکان بندکان شفیع قهری گنری، او دا
رنگ پہ دے آیت کنس رد دے پہ مجسموؤ او مشبہو بانداے
چہ د اللہ تعالیٰ د صفتونو تشبیہ ورکوی د مخلوق سرہ او هغه لہ
جسم ثابتنوی او دارنگ پہ سورة شوری سکے او سورة اخلاص
سکے کنس دی ۔

اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ، دا علت د ماقبل دے یعنی د
اللہ تعالیٰ قیاس پہ مخلوق باندے نشی کیدے مخلوق پہ هرڅہ
نہ پوهیږی ۔ (د محتاج پہ حاجت او حالت باندے علم لری)
د دے وچ نہ هغه وسیلے تہ محتاج دے او اللہ تعالیٰ پہ هر
څہ باندے علم لری ، دارنگ اللہ تعالیٰ پہ خپل شان او صفتونو
باندے عالم دے کہ د ځان د پاره مثال ذکرکوی نو صحیح
دے لیکن مخلوق خو د اللہ تعالیٰ پہ شان او په صفا تو باندے
پوره علم نہ لری نو هغه مثال د اللہ تعالیٰ نشی پیش کولے ۔

لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ

وس نہ لری بہ ہیخ غیز باندے او حقہ شوک چہ رزق و رکریا مونی

مِنْ رِزْقٍ حَسَنًا فَهُوَ يَنْفِقُ

د خیل طرف نہ رزق خائستہ نو حقہ خرچ کوی

مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ

د حقہ نہ پتی او ہیکارہ آیا دوی برابر کیدیشی

الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ

تول صفونہ د الوہیت دیو اللہ تعالی دی بلکہ زیات خلق

لَا يَعْلَمُونَ ۝ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا

پوہ نہ لری - او بیان کریدے اللہ تعالی مثال

بہ دے آیت کیں مثال دے د پاره د رد پہ حقہ چاچہ اللہ تعالی
د مخلوق سرہ برابر وی او اشارہ دہ دینہ چہ تا سو اللہ تعالی سرہ
د خیل شان نہ مثالونہ مہ پیش کوئی بلکہ د اللہ تعالی مثال بیا نو سو
تہ غور کیردئی حاصل د دے مثال دادے لکہ چہ یو مریٹہ وی
چہ پہ ہیخ غیز باندے وس نہ لری قدرت او تصرف یے نشتہ
بغیر د اجازت د مولی خیل نہ او بل شخص آزاد وی چہ حقہ نہ
حلال او فراخ مال و رکریے شوے وی او حقہ د حقہ نہ پہ
خیل اختیار سرہ خرچ کوی نو دا دواہہ برابر تہ دی پہ ہیخ
اعتبار سرہ یعنی مالک او مملوک او مریٹہ او مولی برابر
تہ دی توخہ رنگ مشرکان برابر گنری اللہ تعالی سرہ ر حقہ
اللہ چہ مالک او متصرف دے د حقہ چا سرہ چہ مملوک د اللہ
دے او اختیار مستقل و سرہ نشتہ کہ ملائک دی او کہ
انسان دی او کہ پیریان دی۔

مَمْلُوكًا، دایے د دے وچ نہ ذکر کرو چہ عبد خویہ اصل

لَجَلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبُكُمْ لَا

دو دوسرو یو د منوی ته چاہا دے

يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلَّ

وس نہ لری پہ میخ غیزباندے او هغه بوج وی

عَلَى مَوْلَاهُ لَا يَنْمَأ يُوْجِّهُهُ

پہ مالک خپن باندے کوم خواته چه توجه ورکوی

لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ لَا

نو نشی راورے میخ خیر، آیا برابر دے هغه

وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ لَا هُوَ

او هغه خوک چه حکم کوی پہ انصاف سره او هغه وی

عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۝ ٧٧ وَلِلَّهِ

پہ لار نیغه باندے - او خاص الله تعالی لره

کین هر بنده ته وئیله شی که آزاد وی او که مریته وی -

هَلْ يَسْتَوِي، هرکله چه په دے صفت سره مریان او مولدگان دیر دی نو جمع یټ ذکر کړله -

الْعَمْدُ لِلَّهِ، دانفرېج ده په وضاحت ددے مثال باندے او اشاره چه ټول صفتونه د الوهیت د یو الله تعالی دپاره دی نو د هغه سره میخ مخلوق شریک او مشابه نشی کیږه -

لَهُ - د ابل مثال دے دپاره درد په مشرکینو، تفصیل د دے مثال ددے لکه څنگه چه یو تن چاہا وی او خبره نشی کوی په میخ غیزباندے یټ وس نه رسیدی یعنی لاس خپه یټ کار نه کوی اودے بوج وی په خپل مالک باندے او مالک ده لره یو خوا بل خوا نقل کوی، او دارنگ دده سنبالول د مولی په ذمه باندے وی او هر څه چه د هغه نه طلب کوی نو څه خیر او فائده نشی ورکول څکه

غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

ر علم د پتو څيزونو د آسمانونو او د زمكه دے

وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ

او نه ده معامله د قيامت د راتلو مگر پشان د رب

الْبَصِيرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ

د سترگه ده بلکه د دينه هم ډيره نيز دے، يقيناً الله تعالى

چه نه پوهيږي او نه آوري - او بل کس هغه دے چه امر او حکم کوي
او په عدل او انصاف قدرت لري او په لار باندے تلے شي داسے
لار چه دے مقصد ته رسوي او تمېز کولے شي - د نيغے لارے او
د کړے لارے، نو دا دواړه هيڅکله برابر نشي کيں ے نو دا مثال
دے د معبود باطل او معبود حق يعني معبود باطل چه بُت
دے يا خاوند د قبر دے هغه هم خبرے نشي کولے او لاس
او ځپے ۍ کار نه شي کولے او په تغسيل او تکفين او نقل کولو
کيں ژوند و ته محتاج دے او که څه حاجت تر يته طلب کولے شي
نو هغه پوره کولے نشي ځکه چه نه آوري او نه پوهيږي - او معبود
حق چه الله تعالى دے امر کوونکے دے په انصاف او قادر دے
په هر څه او پوره نظام چلوونکے د ټول عالم دے - فرق د اول
مثال او د دويم دا دے چه اول په اعتبار د نفی د تصرف سره
دے فقط او دويم په اعتبار د نفی د کلام او د علم او د سمع
دے سره د نفی د قدرت نه -

فاشده :- هرکله چه فرق د دويم قسم د جانبينو په باره کيں
ډير واضح دے د دے وجه ته هَلْ يَسْتَوْنَ يَهْ مِينْغْ کيں
ذکر کړو او په اول قسم کيں فرق لگ دے نو هلته ۍ هَلْ يَسْتَوْنَ په آخر
کيں ذکر کړے دے -

عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَاللَّهُ

یہ ہر چیز باندے قدرت لری ۔ او اللہ تعالیٰ

أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ

راویستلے بیٹ تاسو د خیتو د میتاوستا سونہ

لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ

چہ نہ پوہیدائی یہ ہیچ چیز او پیدا کریدی تاسو لہ

السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۝ لَا

غورونہ او سترگے او زہونہ

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝ أَلَمْ يَرَوْا

دے دے دیکارہ چہ تاسو شکر او کریں ۔ آیا دوی نہ گوری

۱۔ یہ دے آیت کہیں تتمہ دہ دے مخین مثال اور دے
یہ شرک فی العلم او شرک فی التصرف باندے او مراد دے
ساعت نہ ہفتہ وخت دے چہ یہ ہفتہ کہیں بتوں خلق بہ فنا
کیدی یہ شپیلی و ہلوسرہ یا دارنگ دوبارہ ژوندی کیدل
یہ یوخل سرہ یہ دویمہ شپیلی سرہ نو دہفتہ وخت مثال
یہ ورکریدے دے رب دے سترگو سرہ یعنی چہ دہفتہ وخت بہ
دوسرہ لہ وی لکہ رب دے سترگے۔

أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ، ہرکلا چہ رب دے سترگے جزء دے دے زمانہ
او زمانی دے نو ترقی یے او کہہ یہ مثال کہیں چہ ہفتہ وخت
انی دے زمانی نہ دے) اولمخ البصر خوزمانی دہ او داسے یہ
سورہ قمر نہ کہیں شتہ دے۔

۲۔ خلاصہ : دے آیت نہ پنجم باب دے ترمیم پورے
یہ دیکیں خلو عقلی دلیلونہ دی ۱۔ ۲۔ ۳۔ ۴۔ ۵۔ ۶۔ ۷۔ ۸۔ ۹۔ ۱۰۔ ۱۱۔ ۱۲۔
کہیں او یہ دیکیں تذکیر دے نعمتو نو دے چہ ہفتہ بدانی قوتونہ

إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ

مارغانو ته چه تابع کرے شوی دی په فضا

السَّمَاءِ طَمَا يُمَسِّكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ ط

د آسمان کنس ، ته دی ټینگ کری دوی سوا د الله تعالی ته،

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٤٩﴾

هیچا یقیناً په دیکنن ډیر دیلون ته دی هغه قوم لره چه ایمان لری۔

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ

او الله تعالی پیدا کړیدی تاسو لره د کوټو ستاسو ته

سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ

څانګو د آرام او پیدا کړیدی تاسو لره د څرمنو

دی او مارغان دی او کورونه او خیمه دی او سوری او غارونه دی او

قمیصونه او زغرله دی او بیا تسلی ده ۸۲ کنس او زجر دے په

۸۳ کنس۔

تفسیر:- پدے آیت کنس دلیل عقلی دے په ذکر د انعام د پیدائش

د انسان او ذکر د دریو قوتونو انسان لره او هغه دریواړه اسباب

د علم او د شکر دی۔

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ، دالې جدا ذکر کړو

اگرچه د پیدائش سره دا قوتونه موجود وی لیکن د پیدائش نه

روستو پدیکنن ترقی پیدا کړیدی تر بلوغ او بیا د خلوبینت کالو

پورے۔

۸۴:- دا هم دلیل عقلی دے په ذکر د نعمت د مارغانو سره او

حفاظت د هغوی او دارنگ په سورة ملک ۸۵ کنس ذکر دی۔

جَوِّ ، په اصل کنس جوف ته وئیل شي مراد د دینه فضاوده په

مینځ د آسمان او د زمکه کنس۔

الْأَنْعَامِ يُبَيِّنُ تَسْتَخْفُونََهَا يَوْمَ

د څارونو ته کوټې چه سپک موی تاسو هغه لره په ورځ

ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ رَاقَا مَتَكُمْ وَمِنْ

د سفر ستاسو او په ورځ دیره کېدو ستاسو او

أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا

د وېرې د هغه نه رد کېدو نه او د پشم د هغه نه د اوبو نونو او د وېرې د هغه نه

أَشَاطَا وَمَتَا عَالِي حِينَ ۸۰ وَاللَّهُ

د بېرونو نه سامان د کور او د فائده څېړونو ته تر یو وخت پورې او الله تعالی

جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا

جوړ کړیدی تاسو لره د هغه ته چه پیدا کړیدی سوری

وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا

او جوړ کړیدی تاسو لره د څړونو ته څارونه (رسمي)

۸۰: دا هم دلیل عقلی ده په تن کیر د نعمتونو د کوټو او

د څیمو او وېرې او پشم او د هغه نه جاغ او نور سامانونو ته

جوړول -

مِنْ يُبَيِّنُ تَسْتَخْفُونَهَا، کښ اشاره ده بنارونو او کلو ته -

يَوْمَ رَاقَا مَتَكُمْ، لفظ د مېن کښ اشاره ده چه د کوټې په بعض حصه

کښ اوسیدل کېدې شي -

وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا، کښ اشاره ده باندو

او صحراونو ته -

تَسْتَخْفُونَهَا، یعني کله چه سفر کوئ چه دا څیمه منتقل کول

درته آسان وی او کله چه اقامت کوئ نو څیمه اودرول درته

آسان وی -

أَشَاطَا، هغه سامان چه په کور کښ استعمالیږي او لباس پکښ

وَجَعَلْ لَكُمْ سَرَائِیلَ تَقِیْکُمْ

او پیدا کریدای تاسو لہو قمیصونہ چہ ساق تاسو لہو

الْحَرَّ وَ سَرَائِیلَ تَقِیْکُمْ بِأَسْکُمْ

د گریئ نہ او قمیصونہ چہ ساق تاسو یہ وخت د جنگ کیں،

كَذَٰلِکَ یُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَیْکُمْ

د غیے پورہ کوی اللہ تعالیٰ نعمت خیل پہ تاسو باندے د

لَعَلَّکُمْ تَسْلِمُونَ ﴿۸﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا

دے دیارہ چہ د اللہ تعالیٰ حکمونہ او منیٰ - نوکہ دوی مخ او گرھوؤ

ہم داخل دے۔

وَمَتَّاعًا، دے ویختو وغیرہ تہ رسئ جوہول او تارونہ جوہول
او دے نوری فائدے احستل۔

سک۔ دا دلیل عقلی دے او پہ دیکس ذکر د نعمتونو د سورو
او د غارونو او قمیصونو او زغرو دے۔

مَتَّاعًا خَلَقَ، مراد دے نہ اوئے دیوالونہ وغیرہ دی۔

تَقِیْکُمْ الْحَرَّ، گری یے ذکر کہے دہ او یختی یے نہ دہ ذکر
کہے خکہ چہ ہنہ وخت کیں مخاطب خلق مکے والا وؤ او پہ
ہغوی یختی نہ وہ۔

تَقِیْکُمْ بِأَسْکُمْ، دا دلیل دے پہ دے باندے چہ انسان
دیارہ استعمال دے اسبابو چہ د مرگ نہ۔ لچ شی او نورحفاظتی
سامان ساتل جائز دی۔

نِعْمَتُهُ، مراد دے دینہ جنس نعمت دے او اتمام غیر دے
د اختتام نہ۔

لَعَلَّکُمْ تَسْلِمُونَ، اسلام پورہ انقیاد دے ظاہری او باطنی
یعنی پیمنعم علیہ عقلاً او نقللاً لازم دی چہ د منعم انقیاد
او گری۔

فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۝۸۲

نو یقیناً ستا پہ ذمہ باندے رسول دی صفا -

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا

پیرتی دوی نعمت د اللہ تعالیٰ بیا ڈھنڈا نہ انکار کوی

وَ أَكْثَرُهُمْ الْكَافِرُونَ ۝۸۳

او زیات د دوی تہ کفر کوی - او پہ کومہ دس

تَبَعَتْ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدٌ

چہ راپورتہ بہ کرو د ہر امت تہ بیان کوڈک

ثُمَّ لَا يُؤْذِنُ الْكَافِرِينَ كَفَرُوا

بیا بہ اجازت نشی ورکبدے کافرانو تہ (د عذر کولو)

۸۲۔ پہ دے آیت کہیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او فاق
تولوا، د دے جزاء پہ اصل کہیں مقدار دہ حاصل یے دا دے
کہ دوی مخ اروی نو دوی لہ بہ عذاب ورکے شی پہ تا باندے
خہ و بال نشنہ ما سوا د تبلیغ نہ۔

۸۳۔ پہ دے آیت کہیں زجر دے، مطلب د دے آیت دا
دے چہ اقرار کوی چہ دا نعمتو نہ د اللہ تعالیٰ دی خوبیا انکار
کوی او نسبت کوی شفاعت د الہو خیلو تہ۔ دویمہ معنی دادہ
چہ اقرار د نعمتونو کوی پہ خیلو خلوسرہ او انکار یے کوی
پہ عملونو سرہ۔ دریمہ معنی دادہ چہ پیرتی پہ زہونو
سرہ او انکار کوی پہ ژبو خیلو۔

وَ أَكْثَرُهُمْ الْكَافِرُونَ، أَكْثَرُهُمْ، یے خکہ او ٹیل چہ د
بعضے کسانو عملی انکار کفر تہ رسیدو تہ وی۔

وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿۸۴﴾ وَإِذَا رَأَوْا

او نہ بہ ددوی توبہ قبلیدے شی ۔ او کوم وخت چہ او وینی

الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا

ظالمات خلق عذاب لہ نو نہ بہ شی

يَخَفُّ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿۸۵﴾

سیکیدے ددوی نہ او نہ بہ دوی لہ مہلت ورکیدیشی

۸۴۔ خلاصہ :- دے دے خائے نہ شپہم یاب دے ترست آیت پورے
پدیکس اول تخویف اخروی دے دے ۸۴ نہ ترست پورے بیا ترغیب
دے قرآن نہ دپارہ ددفع دعتاب پہ ۸۵ کس بیا خلاصہ دمنامینو
دقرآن دہ پہ سٹ کس بیا ترغیب دے پہ وفا دلوظ سرہ پہ سٹ کس بیا
منع دہ د نقض عہد نہ پہ مختلف تعبیرو تو سرہ پہ سٹ، سٹ، سٹ، ۸۵، ۸۶
سٹ آیتو کس، او تخویف دے پہ سٹ کس او بشارت دے پہ سٹ کس
بیا ترغیب دے قرآن سرہ د ادب نہ پہ سٹ، سٹ، سٹ آیتو کس او زجر
دے پہ انکار د نسخ سرہ پہ سٹ، سٹ آیتو کس او زجر دے پہ نسبت
کولو د قرآن سرہ تعلیم د بشرتہ آیت سٹ کس ۔ بیا تخویف دے پہ سٹ
کس او زجر دے پہ سٹ کس ۔ بیا تخویف دے پہ بے لوظی سرہ چہ
حے تہ ارتداد وائی د سٹ نہ ترست پورے ۔ بیا بشارت دے پہ ہجرت
سرہ سٹ کس ۔ تخویف اخروی دے سٹ کس بیا تخویف دنیوی دے
پہ طریقہ د تمثیل سرہ پہ سٹ، سٹ کس ۔

تفسیر :- پدے آیت کس تخویف اخروی دے لَا يُؤْذَنُ، یعنی دعتاب
کولو اذن بہ نہ وی لکہ پہ سورۃ مرسلات سٹ کس دی ۔ وَلَا هُمْ
يُسْتَعْتَبُونَ، دالفظ یا دعتاب نہ دے او عتبا وئیلے کیری رجوح کول او
توبہ کول یا دعتاب نہ دے پدیکس معنی د زائل کولو دعتاب دہ
یعنی رضا کول تو معنی داشوہ چہ ددوی نہ طلب د توبے نشی کیدے
یا دا چہ ددوی نہ طلب د رضا کولو د اللہ تعالیٰ نشی کیدے ۔
۸۵ :- پدے آیت کس ہم تخویف اخروی دے او جزاء دپارہ

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا

او کوم وخت چه او ویني مشرکان خلق

شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ

خیلو معبودانو رباطلو، لره او به وائی الی به زمونږ داهله

شُرَكَاءُ وُنَا الَّذِينَ يَنْتَدِعُونَ

زمونږ معبودان دی کوم چه مونږ تربته مددغوختلو

مِنْ دُونِكَ فَالْقُوا إِلَيْهِمْ

سوا ستانه ، نو هغوی به او غورخوی دوی ته

الْقَوْلَ إِنَّا لَكُنَّا بُؤَنٌ ۝۸۶ وَالْقُوا

جواب چه یقینا تاسو دروغترن یئ - او پیش به کړی دوی

إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامُ وَضَلَّ

الله تعالی ته په دغه ورځ د دغه خبره او ورک به شی

ک راځا معذوف ده او تقدیر یې د اده فیعدا بون -

۸۶ :- په دے کښ هم تغویف اخروی دے په براءت د الهو یا طلو سره د عابدینو نه خو مراد د دے ننیکان بندگان

دی -

إِنَّا لَكُنَّا بُؤَنٌ ، یعنی مونږ تاسو ته امر د خپله بندگي ندے کړے دا دلیل دے په دے خبره چه دغه معبودان د خپلو عابدانو د حال نه خبر نه دی لکه سورة یونس ۷۵ ، ۷۶ او سورة احقاف ۲۲ ، ۲۳ کښ چه ذکر دی -

عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۸۷﴾

دَدوی نہ ہفتہ چہ دوی خہ دروغ جوہول

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ

ہفتہ کسان چہ کفر پے کریدے او منع کوی خلق د

سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا

لارے د اللہ تعالیٰ نہ زیاتی کوڈ بہ دوی لڑہ عذاب

فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿۸۸﴾

نور د پاسہ د عذاب د دوی نہ پدے وجہ چہ دوی فساد کوی ۔

۸۷۔۔ یہ دے آیت کیں ہم تخویف دے او د وصلّ عَنْهُمْ،
معنی دادہ چہ ہیر بہ شی د دوی نہ ہفتہ باطل دلیلوتہ چہ
دوی د تخان نہ جوہول او دریمہ معنی دادہ چہ غائب بہ شی
د دوی نہ ہفتہ معبودان چہ دوی ورتہ پہ دروغہ معبودان
وئیل، دریمہ معنی دادہ چہ زائل بہ شی د دوی نہ د دروغہ
امیدونہ چہ دا الہہ یہ زموتیر سفارش کوی ۔

۸۸۔۔ یہ تیر شوو آیتونو کیں ذکر د معبودینو صالحینو وؤ
چہ د اللہ تعالیٰ سرہ شریک کرے شوی وؤ او تخویف وؤ
عامو مشرکانو تہ، او پہ دے آیت کیں تخویف دے ہفتہ
گمراہانو تہ چہ نور خلق پے گمراہ کری وؤ۔

يُفْسِدُونَ، افساد تہ مراد نورو خلقوتہ د گمراہی دعوت
ورکول دی ۔

وَيَوْمَ تَبْعَتُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا

اوپہ کو مہ ورع چہ راپورتہ یہ کہو یہ ہر امت کیں گواہی کوؤنگے

عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ

یہ دوی بانڈے د جس د دوی تہ او را بہ ولو تانرہ

شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا

گواہی کوؤنگے پداے رموجودہ خلقو بانڈے ، او نازل کرے دموشر

عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ

یہ تا بانڈے دا کتاب تشریح کوؤنگے دے د ہرے

شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى

ضروری خبرے او ہدایت دے اورحمت دے اوزیرے دے

لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ

دیارہ د مسلمانانو - یقیناً اللہ تعالیٰ حکم کوی

۸۹۔ دے آیت یہ اولہ حصہ کیں تخویف اخروی دے یہ ذکر و شہادت د انبیاء و د علماء و حق پرستو یہ امتونو بانڈے او دا شہادت د دعوت او د تبلیغ یہ وی او دا ہے یہ سورۃ نساء سلا کیں دی او یہ سلا کیں د شہید نہ مراد صرف اعضاء دی یا صرف انبیاء دی تو ہلتہ ذکر د خاص دے او پداے آیت کیں ذکر د عام دے ۔ دے آیت یہ دویمہ حصہ کیں ترغیب دے قرآن تہ یہ ذکر د خلوص و صفاتو دیارہ د بچ کیدلو د عذاب د قیامت تہ او دارنگ پداے جملہ کیں اشارہ دہ چہ دعوت کوؤنگو تہ اللہ تعالیٰ علم د قرآن ورکریداے نو د حق یہ یارہ کیں یہ د دوی نہ تپوس کیوری ۔

تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ ، یہ دے کیں مراد ہرغہ خیر و تہ دی چہ د دین یہ یارہ کیں حق تہ حاجت وی یا مراد کل شے نہ پداے

بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ

پہ انصاف سرہ او یہ احسان سرہ او حقونہ و رکول

ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ

خپلوانو ته او منع کوی د بے حیائی نه

وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ

او د بدو کارونو ته او د ظلم کولو ته وعظ درکوی تا سوته د د پاره چاه تا سو

تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ

نصیحت قبول کړئ - او پوره کوئ لوظ د الله تعالی

سورت کس ذکر د اصولو د نعمتونو دے -

وَبَشِّرِ الْمُتَّقِينَ ، معنی داده چه په قرآن سره زیونه د مسلمانانو خوشحالیږی - او مسلمین ، هغه دی چه سره د ایمان ته اعمال ظاهریه شرحیه باندے پابندی کوی او عمل په قرآن باندے ښکاره کوی .
 ۹۰ - پدے آیت کس خلاصه د کُل شئ ، ذکرده چه مخکس آیت کس ذکر شو او ددے آیت په پاره کس عثمان بن مظعون رضی الله عنه فرمائی دی چه اول خوما ایمان صرف د حیا د وجه ته راوړے وؤ او کله چه دا آیت نازل شو اوزه د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ناست وم نو ایمان کلک شو زما په زړه کس مینه او محبت ے زیات شو د محمد صلی الله علیه وسلم سره - او عبد الله بن مسعود رضی الله عنه فرمائی دی چه دا آیت په قرآن کس ښه جمع کوؤنکے د خیر دے او د شر دے او ددے وجه ته عمر بن عبد العزيز امرکړیوؤ خطیبانو ته چه دا آیت په خطبو کس اولوی او ابن کثیر د اکثم بن صیغی او د هغه د قوم د ایمان راوړلو د پاره هم دا آیت سبب ذکر کړے دے - تشریح ددے آیت داده چه احکام شرحیه دوه قسمه دی مامورات رچه په هغه سره امر او حکم کړے

إِذَا عَهْدٌ شِمٌّ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ

کله چہ تاسو لوڙ کړیدلے او مه ماتوی قسمونه

بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ

روستو د پوځوالی د هغه ته او یقیناً کړخو له تاسو الله تعالی لره

شوے وی، او منہیات (چہ د هغه ته منع کړلے شوے وی) بیا مامورات دوه قسمه دی حقوق د الله تعالی او حقوق د بندګانو او منہیات هم دغه دوه قسمونه دی، بیا حقوق د الله تعالی په دوه قسمه دی یو عقائد او عبادات او دویم د هغه اوقات او مقدار او کیفیات (طریق) نو العدل، کس حق د الله تعالی اول قسم دے یعنی عقائد او عبادات یعنی توحید او ټول اعمال د توحید بدل دے افراط او تفريط پکښ نشته - او په الاحسان، کس حق د الله تعالی دویم قسم دے یعنی طریق او مقادیر او اوقات او هغه ته سنت هم وئیل کیدی او هغه ته خاسته طریق وئیل شی - او حق د بندګانو په د رایتاء ذی القربی، کس ذکر دے یعنی قربت والا رکه نسب وی او که سببی وی، یعنی عامو مؤمنانو ته د هغوی حقوق ادا کول، دینی او دنیوی حقوق دواړه - او منہیات هم دوه قسمه دی حقوق الله او حقوق العباد، او حقوق الله کس بیا دوه قسمه دی یو هغه چہ د هغه قباحت په عقل او شرع دواړو سره معلوم وی لفظ الثفحشاء، سره هغه مراد دے په هغه کس ټول اقسام د کفر او د شرک داخل دی او دروغ غلا کول او زنا کول پکښ هم داخل دی - دویم هغه چہ د هغه قباحت صرف په شرع سره معلومیږی لکه بدعات د عقائد او د اعمالو او په لفظ د المُنکِر، کس هغه ته اشاره ده - او حقوق العباد کس ظلم کول په بندګانو باندلے لولے ګناه ده هغه ته اشاره ده په لفظ د البقی، سره نو معلومه شوه چہ پیلے آیت کس ټول دین اسلام داخل دے - یُعْطِکُمْ، معلومه شوه چہ په وعظ کولو کس ذکر د ماموراتو او منہیاتو داخل دے -

عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ

یہ بخان باندے ذمہ وار، یقیناً اللہ تعالیٰ عالم دے

مَا تَفْعَلُونَ ﴿۹۱﴾ وَلَا تَكُونُوا

یہ ہذا تجھ باندے چہ کوئی تاسو۔ او مہ کیڑی

۹۱۔ ہر کلمہ چہ تیر شوی آیت کنیں عہد د اللہ تعالیٰ ذکر کرے
شو نو یہ دے آیت کنیں ترغیب دے یہ وفا د عہد سرہ
او منع کول دی د نقص عہد نہ۔

وَقَدْ جَعَلَهُ اللَّهُ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا، کنیں اشارہ دہ چہ د قسم
کولو او د عہد کولو یہ وخت کنیں د اللہ تعالیٰ نوم ذکر کولے شی
وَأَوْفُوا، قرطبی و ثیلی دی چہ دا معطوف دے یہ معنی د ماقبل
باندے یعنی اللہ تعالیٰ تاسو تہ او امر او نواہی را لیبلی دی او
امر یے کرے دے یہ ایفاء د عہد و تو باندے۔

بِعَهْدِ اللَّهِ، د لفظ عام دے ہر فقہ عہد تہ چہ د اللہ تعالیٰ
اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ ترے شوے دے رچہ
ہذا یہ قرآن او حدیث کنیں دی) یا یہ مینج د بندگانو کنیں
عہود او عقود وی دے بتلو تہ شامل دے لیکن اول د
عہد و تونہ مراد قرآن حدیث باندے عمل کول او یہ توحید
او سنت باندے وفا کول دی د دے وجہ تہ دلتہ یے عہد اللہ
و ثیلے دے او یہ عہد کنیں لفظ د اشہد وی او ہذا یہ معنی
د یمین (قسم) کنیں دے د دے وجہ تہ الاَیْمَان، یے
او و ثیلو او ہر کلمہ چہ ہر دعویٰ دار د ایمان د اللہ تعالیٰ
ذمہ داری یہ وخت د عہد کنیں ذکر کوی د دے وجہ تہ
جَعَلَهُ اللَّهُ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا، یے او فرمائیل۔

كَالَّذِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ

پشان دھوہ زانہ چہ سپرد لے یے سپنر سئ خیلہ روستو

قُوَّةٍ أَنْكَارًا تَتَخَذُونَ آيَمًا أَنْكُمْ

د مضبوط والی تہ ٹکریلے ٹکریلے ، مگر غوی تاسو قسمو تہ خیل

دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونُ أُمَّةً

بے کارہ پہ کورنی خیلہ کنس د دے وجے تہ چہ شتہ یوہ دلہ

هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنْهَا يَبْلُوكُمْ

دیرو فائدو والا د بے دلے نہ یقینا از میثیت کوی

اللَّهُ بِهِ وَلِيْبِيْنَ لَكُمْ يَوْمَ

اللہ تعالیٰ پہ تاسو باندے پندے سرہ ، او خامغا بیان بہ کری تاسو تہ پہ ورخ

الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿۹۲﴾

د قیامت ہفہ شے چہ تاسو پہ ہفے کنس اختلاف کوئی ۔

۹۲۔۔ پندے آیت کنس منع دہ د عہد ما تو لو نہ پہ طریقہ د مثال سرہ یے ذکر کرے دے او دا عطف دے بولہ تنقضوا الایمان باندے ۔ د مثال حاصل دادے چہ یوزناتہ وی او جولا گیری رکہی (کوؤنکے وی اولیونی ہم وی ٹکک چہ اودے شوے تاروتہ دوبارہ سپری او ٹکریے کوی نو عہد ما توؤنکے دھفہ پشان دے ۔ نو معلومہ شوہ چہ د اللہ تعالیٰ عہد ما توؤنکی د داسے زانہ پشان بے عقلہ اولے شعورہ دی او حان تہ نقصان رسوؤنکی دی ۔

تَتَخَذُونَ ، پندیکس ہمزہ د استفہام دپارہ د زجریت دے ۔ دَخَلًا بَيْنَكُمْ ، پہ معنی د دھوکے سرہ دے یعنی سبب الدخل ، یا دَخَلًا پہ معنی د فاسد (بیکارہ) دے ۔ او سبب د نقض عہد بے ذکر کرے دے پہ أَنْ تَكُونُ أُمَّةً هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ ،

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً

او که خوخته الله تعالى خالفاً مگر عولے به پئے وی تاسو یوه ډله

وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ

لیکن به لارے کوی بچاله چه او غواړی،

وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتَسَعُنَّ

او به لارے روانوی بچاله چه او غواړی، خالفاً تاسو نه به ټپوس کیدایشی

عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۹۳﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا

د هغه عملونو نه چه تاسو پئے کوئ . او مه مگر عوئ

سره یعنی مشرکان او کافران او بدعتیانو ته نظر او کړی نو
هغوی ورته مالدار ښکاره شی د هغوی آمدنی دیره او دینی نو
د دنیا د حرص د وچې نه عهد د توحید او طریقه د سنت
پریږدی -

أَنْ تَكُونُوا، د دینه مخکښ لام پټ دے یعنی لان -
إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ، پدے جمله سره جواب ورکوی چه
الله تعالى مشرکانو او به دینو خلقو ته مالداري او آمدنی دیره
ورکوی ځکه چه په دے سره د مؤمنانو ابتلاء او امتحان کوی -
تَخْتَلِفُونَ، اشاره ده چه نقض عهد سبب دے د پاره د
اختلاف -

مثلاً :- هر کله چه تیر شوی آیت کښ اختلاف ذکر کړے شو چه
هغه د نقض عهد په وچې سره پیدا کیږی نو پدے آیت
کښ ذکر کوی چه دا اختلاف هم د الله تعالى په اختیار کښ دے
دارد دے په فرقه قدریه او معتزله باندے یعنی اضلال او
هدایت پدے معنی دے چه څوک د عهد ته واوړی او څوک
په عهد باندے کلک پاتے شی دواړه په اختیار د الله تعالى
کښ دی -

أَيَّمَا نَكْمٍ دَخَلَا بَيْنَكُم فَتَزَلَّ

قسمونه خیل بے کارہ پہ کورتی خیل کیں نو او پہ خوشییری

قَدْ مَرَّ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَدْوَقُوا

خچے ستاسو دوستو د کلکوالی دھنڈے او او پہ غمگی

السُّوءِ بِمَا صَدَّ شِمْرُ عَنْ سَبِيلِ

عذاب پہ وجہ ددے چہ منع کوئی خلق د لارے

اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۹۲﴾

اللہ تعالیٰ تہ او ستاسو دپارہ عذاب بولے دے ۔

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ شَيْئًا

او مہ اخلی پہ بدل د لوڑ د اللہ تعالیٰ کیں دنیا

قَلِيلًا لَّيْسَ مَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ

لہ ، یقیناً ہغہ خہ چہ د اللہ تعالیٰ سرہ دی ہغہ

وَلَسْتُمْ لَهَا عُمَّالٌ كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ، کیں اشارہ دہ چہ انسان مجبور محض

تہ دے نو دار دے پہ فرقہ جبریہ باندے ۔

ملا ۔ پہ دے آیت کیں منع دہ د قسم او د عہد ماتولو د ہغہ

چارہ چہ مفتداوی لکہ عالم ، پیر امام وغیرہ نو تکرار نشتہ ،

او د تخصیص وجہ دادہ چہ ددہ پہ عہد ماتولو سرہ ددہ د

تا بعد او خچہ ہم د حق دین تہ او خوشییری نو ہم ضال وی او ہم

مضل شی ۔

قَدْ مَرَّ ، تہ مراد قد مونہ د تقلید کوونکو دی یا قد مونہ د ہغہ

مفتداء مراد دی او اولہ معنی غورہ دہ پہ قرینہ د بے صدد شمر

عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ سِرًّا ۔

خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾

خوږه دی تاسو لږه که تاسو پوهیدئ -

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ

هغه څه چه تاسو سره دی فنا به شی او هغه څه چه د الله تعالی سره دی

بَاقٍ ط وَكُنْزَيْنِ الْكَذِبَيْنِ صَبِرُوا

باقی دی، او خامغا بدل به وړکوم هغه کسانو ته چه صبر نه کړیدل

اَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

نوا بونه د هغوی په عوض د هغه ښه کارونو چه دوی کول -

۹۵- په دے آیت کس هم منع کول دی د نقص عهده ته د دنیا د مال او جوه په حرص سره یعنی چه حق دین د توحید او سنت د دنیا د مال او اقتدار د وجه ته مه پریږدئ - او دیته اشتراء هم وائی او تفصیل د دے اشتراء په سورة بقره سلا کس ذکر شو دے -

ثُمَّ قَلِيلًا ، بَاقٍ مَتَاعٍ د دنیا ته وئیل شی لکه په سورة توبه ۳۸ کس او سورة نساء ۸۷ کس دی -

ثُمَّ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ، دا ترغیب دے جنت او آخرت ته - سلا - پدیکس علت دے د ماقبل (خیر) د پاره او په دے کس ترهید فی الدنیا دے یعنی د الله تعالی په عهد او په دین باندے مضبوط کیدلو سره چه کوم اجر او ثواب د الله تعالی د طرف نه ملا ویری هغه نه ختمیږی او د دے دنیا مال او اقتدار فنا کیږی - او په عهد باندے مضبوطوالی ته په دے آیت کس صبر وئیل شویدی - لفظ احسن ، ئی د دے وجه نه ذکر کړی دے چه حسن مباح ته وئیل کیږی او په مباح عمل کولو سره اجر نه ملا ویری او احسن کس سنت او واجب او فرض داخل دی - یا د احسن اضافت مَا يَعْمَلُونَ ، ته اضافت بیانیه دے -

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ

چاچہ عمل کرے دے برابر ذ سنت سرہ کہ نارینہ وی

أَوْ اُنْتَقَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّاهُ

او کہ زناتہ او حال داچہ مؤمن وی نو خالفا ژوند پہ ورکوم دتہ

حَيَوَةً طَيِّبَةً ۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ

ژوند د مزے ، او خالفا بدلہ ورکود دوی تہ

أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۹۴﴾

د ثوابو نو د دوی پہ عوض د نیکہ کارو نو چہ دوی کول۔

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ

نو مرکله چہ خواہے تہ چہ لوے قرآن نوراول، پنا فی او خواہہ پہ اللہ تعالیٰ سرہ

۹۴۔۔ یہ دے آیت کہیں بشارت دے ہے چاہے چہ پہ عہد
باندے وفا کوی۔ او ہے تہ ہے پہ ایمان او عمل صالح
سرہ تعبیر کرے دے۔

حَيَوَةً طَيِّبَةً، غورہ قول دادے چہ پہ دے سرہ ہے
ہول نعمتوںہ مراد دی چہ پہ ہے سرہ خوشحالی پہ دنیا
او آخرت کہیں حاصلیری او پہ دے کہیں داخل دے حلال
رزق او قناعت او توفیق د طاعاتو پہ دنیا کہیں۔

او دویم قول دادے چہ مراد د دینہ جنت دے حکمہ بغیر
د جنت نہ ژوند نہ خاستہ کیری۔

أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، تیر شوی آیت کہیں
جزاء دنیوی مراد دہ او دلتہ جزاء اخرویہ مراد دہ۔

مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۝۹۸ اِنَّ

دے شیطان رتہلی شوی تہ - یقیناً

لَيْسَ لَهُ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِيْنَ

نشتہ دہ لہ وس دگمراہ کولو پہ ہغہ چاچہ

اٰمَنُوْا وَعَلٰی رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝۹۹

ایمان یے راوپے دے او پہ خپل رب باندے توکل کوی -

اِنَّهَا سُلْطٰنُهُ عَلَى الَّذِيْنَ

یقیناً وس دگمراہ کولو ددہ پہ ہغہ کسانو دے

۹۸۔۔ پہ دے آیت کنس ترغیب دے قرآن تہ سرہ دآدب تہ وجہ
د ربط دادہ چہ قرآن کنس تذکیر د عہد د اللہ تعالیٰ دے۔ او تعوذ
باللہ د دے دپارہ دے چہ د شیطان د وسوسونہ بچاؤ حاصل
شی حکمہ چہ شیطان د قرآن نہ منع کول کوی او امان تہ د
تغویف او غلط تاویل کولو وسوسے اچوی او د اللہ تعالیٰ د عہد
نہ یے غافل کوی۔

الرَّجِيمِ، چہ پہ ہغہ باندے پہ قرآن کنس لعنتونہ وٹیلے شوی دی
او د ہغہ قبیح احوال ذکر دی۔

فَاِذَا قَرَأْتَ تُقْرٰنَ، مراد د قراءت نہ ارادہ د قراءت دہ۔
فَاَسْتَعِيْزُ، امر دے پہ طلب سرہ او اعوذ باللہ وٹیل امتثال
د حکم دے نو غورہ اعوذ باللہ وٹیل دی۔

۹۹۔۔ پہ دے آیت کنس مراد د سُلْطٰن، نہ داسے گناہ تہ
لمسول مراد دی چہ ہغہ تہ۔ بھلے کیری یعنی شرک، یا تربتہ
توبہ نہ او بآسی لکہ بدعات کول او دا شفی د سلطان خاص
دے او داسے پہ سورۃ حجر ۲۶ کنس ہم دی او کہ سلطان
پہ معنی د زور یا دلیل شی تو د ہغے نفی عامہ دہ لکہ پہ سورۃ
ابراہیم ۲۲ آیت کنس۔

يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿۱۰﴾

چہ دہ سرہ دوستانہ کوی او هغه کسان چہ بہ سبب دوسو سو دہ سرہ مشرکان دی۔

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ لَا

او کله چہ بدل راوړو مونږ یو آیت په مخکے د بدل باندے

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنْزِلُ قَالُوا

او الله تعالى ښه پوهه دے په هغه څه چہ نازلوی یے دوی وائی

إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ

یقیناً ته خودروغ جوړوکی یے ، بلکه زیات خلق

لَا يَعْلَمُونَ ﴿۱۱﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ

نه پر و هیږی - ته آوایه نازل کړے دے دا قرآن روح

منزل - دلته د سلطان نه مراد هغه سلطان خاص دے چہ په مخکین

آیت کښ نفی شولے ده -

بِهِ مُشْرِكُونَ ، ضمیر د به الله تعالى ته راجع دے یعنی د الله تعالى سره

شُرک کوی ، او یا د ضمیر شیطان ته راجع دے او معنی دا چہ (سبب

اغوائی) یعنی په سبب دوسو سو د شیطان په شرک کښ اخته

شوی دی -

مَلَا ، په دے کښ زجر دے منکرینو د قرآن ته چہ په قرآن باندے

اعتراض کوی په باره د نسخ کښ چہ دا افتراء او دروغ دی ، او

بِحُثِّ د نسخ په تفسیر د سورة بقره ملا کښ تیر شولے دے -

أَعْلَمُ بِمَا يُنْزِلُ ، کښ اشاره ده چہ نسخ او تبدیل کښ د الله تعالى

دیر حکمتونه وی -

لَا يَعْلَمُونَ ، یعنی دوی د نسخ په حکمتونو باندے علم نه لری او

معلومه شوه چہ دا اعتراض کوونکی جا هلان دی -

الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ

پاک د طرف د رب ستانہ پہ حق سرہ

لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى

دے دپارہ چہ کلک کری مؤمنانو سرہ رہہ ایمان دے او ہدایت د

وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ

او زبیرے دے دپارہ د مسلمانانو - او یقیناً

نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ

پوہیرو مونہ چہ بیشکہ دوی وائی یقیناً خودے دے دا قرآن دہتہ

بَشَرٍ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ

یو انسان، ژبہ د ہفہ کس چہ غلط نسبت گوی

إِلَيْهِ عَجِبُوا هَٰذَا لِسَانٌ

دوی ہفہ تہ عجبی دہ او دا قرآن ژبہ

عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ ﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِيْنَ

عربی دہ واضح - یقیناً ہفہ کسان

۱۰۲۔ پہ دے کس جواب د تیر شوی اعتراض دے یعنی دا افتراء تہ دہ بلکہ د جبرئیل علیہ السلام پہ واسطہ سرہ اللہ تعالیٰ نازل کریدے او درے فائدے یے ذکر کری دی، اولہ فائدہ تثبت او مضبوطوالے پہ دین بانے دے د قرآن کریم پہ سبب سرہ دے۔

دویمہ فائدہ پورہ ہدایت د عقیدے او احکامو۔

دریمہ فائدہ خوشحالی او اطمینان۔

۱۰۳۔ پہ دے آیت کس تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ او جواب د دویم اعتراض د منکرینو دے، ہفہ دا دے

لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمْ

چہ ایمان نہ لری پہ آیات تو نہ دے اللہ تعالیٰ (توفیق) نہ ورکوی دوتہ

اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۱۰۴

اللہ تعالیٰ او ددوی دپارہ عذاب دردناک دے - یقیناً

يَفْتَرِي الْكُذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

جو پروی دروغ ہنہ کسان چہ ایمان نہ لری

بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ۱۰۵

پہ آیات تو نہ دے اللہ تعالیٰ او ددغہ کسان ذوی دروغزن دی -

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ

چہ کفر او کفر پہ اللہ تعالیٰ روستو دے ایمان راڈلو نہ

چہ دوی وٹیل چہ دے بی تہ یو بندہ نصرانی تعلیم ورکوی او

ہنہ زمونہ دے دین یعنی دے شرک نہ مخالف دے او عجی دے -

حاصل دے جواب دا دے چہ ہنہ بندہ خو عجی دے او دا قرآن

عربی فصیح بلیغ دے عجی شخص پہ دے قدرت نہ لری -

أَعْجَبِي، ہنہ دے چہ وضاحت او فصاحت سرہ خبرہ نشی

کو لے کہ عربی وی او کہ غیر عربی وی -

مَنَّا، - تخویف دے منکرینو دے قرآن تہ او آیت کنس اشارہ دہ

چہ عدم ایمان پہ قرآن باندے سبب دے محرومیدلو دے دے

ہدایت نہ -

او دے لَا يُؤْمِنُونَ، تہ مراد دغہ اعتراضات کوڈنکی دی نو دوی

صدیان او عنادیان دی -

مَنَّا، - دا جواب دے دوی دے ہنہ قول دے چہ دوی بی تہ نسبت

دے افتراء کوڈ یعنی منکرینو دے قرآن کریم یو خو پہ اللہ تعالیٰ

باندے افتراء کوی شریک او دے ولد نسبت ورتہ کوی اویل دا چہ

دوی ہمیشہ دروغ وائی -

إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ

سوا ذہقہ چالہ چہ نور پیرے او کرے شو اولیہ ذہقہ کلک و

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ

یہ ایمان یاندے لیکن چاچہ پیرانستہ سینہ خپہ

بِالْكَفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ

کفر قبولو تہ نو یہ دوی باندے غضب

مِّنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۰۶﴾

د اللہ تعالیٰ دے او دوی دپارہ عذاب لوے دے۔

۱۰۶۔۔ یہ دے آیت کس تعویف دے نقض کوونکو د عہد تہ یہ سبب
د مرتد کید لو، او یہ دے کس بیان د حال ذہقہ چا دے چہ افتراء
کوی یہ اللہ تعالیٰ باندے نو یہ دے وجہ د مخکن سرہ ربط دے۔
إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ ، دا استثناء دہ د کفر تہ چہ یہ معنی د تلفظ کولو
دے یہ کلمہ د کفر سرہ او اکراہ ہم یہ معنی د اکراہ کولو یہ تلفظ
د کفر باندے نو استثناء متصل صحیح شوع۔ او شرح بالکفر سرہ تکرار ہم
لازمیری۔ مراد د اکراہ تہ دا دے چہ دباؤ کوونکے د قتل یا د
قطع د اقدام د دے قدرت لری۔ پدا سے وخت کس یہ یہ عزیمت
باندے عمل کول غورہ دی یعنی کہ قتل کرے شی نو ہفتہ تہ اجر
حاصلیری او شہید دے او یہ رحمت باندے عمل کول جائز
دی او رحمت دا دے یہ کلمہ د کفر سرہ یہ ژبہ تلفظ او کپی
خو یہ ذرہ کس یوخ مؤمن وی۔

مَنْ شَرَحَ بِالْكَفْرِ صَدْرًا ، مراد شرح نہ قبول د کفر دی بغیر
د شک شیہ تہ ۔

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ

دا دے وجہ نہ چہ دوی خوگ کریدے تروت

الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ ۚ وَأَنَّ اللَّهَ

د دنیا پہ آخرت باندے اوپدے وجہ چہ اللہ تعالیٰ

لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٤﴾

توفیق نہ درکوی قوم کفر کوڈنکی تہ -

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ

دا ہنہ خلق دی چہ مہروہلے دے اللہ تعالیٰ

عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ

پہ زہونو ددوی اوپہ غوبونو ددوی اوپہ سترکو ددوی باندے

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٥﴾ لَا جَرَمَ

او دغہ کسان دوی بے پرواہ دی - غافل

أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿١٠٦﴾

دوی بہ پہ آخرت کنیں تاوان والا وی رہہ ہمیشہ عناب ستر

مکنا :- پدے آیت کنیں دودہ سببونہ دما قبل ذکر کرے دی اول

محبت ددنیا دے استحباب محبت دے سرہ د غورہ کولو نہ

او آخرت نہ غافل کیدل دی، اوہل سبب دا چہ ہدایت داللہ تعالیٰ

عنادی کافرانو نہ نہ ملا ویری -

مکنا :- دا نتیجہ دما قبل قبا ثعودہ پہ دنیا کنیں او طبع پہ ابصار

باندے زیاتہ دہ د غشاوہ نہ د پردو نہ اوپد یکیں د منکرینو

دودہ صفتونہ پے ذکر کری دی -

مکنا :- دا نتیجہ دما قبل دہ پہ آخرت کنیں اوپد یکیں ددوی یوصفت

ذکر کرے دے چہ خسران کامل دے -

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا

بِأَيِّ يَقِينًا ستا رب ہفہ کسانو تہ چہ ہجرت یے کریدے

مِنْ بَعْدِ مَا قَاتَلُوا ثُمَّ جَعَلْنَا

روستو دے ہفہ نہ چہ تکلیفونہ ورسولے شوییدی بیایے جہاد کریدے

وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنَ بَعْدِهَا

اوصبریے کریدے یقینا رب ستا روستو دے (کارونو) تہ

لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ۱۱۰ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ

بختہ کوڈکے رحم کوڈکے دے۔ پمانے ورخ چہ راشی مر

نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا

نفس کوشش بہ کوی دے عذاب دفع کولو دے شان تہ

وَتُؤْفِقُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پورہ بہ درکریے شی مر نفس تہ بدلہ دے عملونو دے ہفہ

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۱۱۱ وَضَرَبَ اللَّهُ

او دوی ہاندے بہ ظلم نشی کیدے۔ او بیان کریدے اللہ تعالیٰ

۱۱۰۔ ربط دے آیت دے اکراہ سرہ دا دے چہ بہ دے آیت کہیں
دے اکراہ دے کافرانو تہ دے بیچ کیدلو دے پارہ طریقہ ذکر کریے دہ
چہ ہفہ ہجرت دے او ترغیب دے ہجرت تہ۔

او قَاتَلُوا، تہ مراد اکراہ دہ او آیت کہیں اشارہ دہ چہ پس دے
ہجرت کولو تہ بیایہم جہاد کول اوصبر کول ضروری دی۔
مِنْ بَعْدِهَا، دا ضمیر بہ تاویل دے حصلت سرہ جہاد اوصبر دواہو
تہ راجع دے۔

۱۱۱۔ بہ دے آیت کہیں تخویف اخروی دے دے پارہ دے منکرینو
او دے تارکینو دے ہجرت۔

مَثَلًا قَرِيَةً كَانَتْ اِمْنَةً لِّمُطَرِّئِكَ

مثال دے یو کلی چہ امن والا وہیہ قلاتر راطمیناں سار

يَا تَيْهًا رَزَقَهَا رَعْدًا مِّنْ كُلِّ

وہ راتلہ بہ ہغوی تہ خورا کونہ پر پوانہ دے ہر

مَكَانٍ فَكَفَرْتُ بِاُنْعَمِ اللّٰهِ

مکان تہ نو نا شکری تہ او کربہ دے نعمتو نو دے اللہ تعالیٰ تہ

فَاذْاَقَهَا اللّٰهُ لِبَاسٍ الْجَْوَارِ

نو او شکولہ ہغوی تہ اللہ تعالیٰ جامہ دے لوہے

وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾

او دوہرے بہ سبب دے ہفہ کارو نو چہ دوی ہمیشہ کول -

تَجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا ، عَذْرَوَه پيش کولو دپارہ بہ یو وخت وی او دے

ولا یؤذن لهم فیعتذرون ، سورۃ مرسلات ۳۳ دپارہ بہ

بل وخت وی نو تعارض نشہ دے -

عَنْ نَفْسِهَا ، کیں اشارہ دہ چہ پلار ، خولے ، ورور وغیرہ

دہ دہ دے طرف تہ بہ جدال تہ کوی دے ہغوی تہ بہ نا امیدہ شی

نو پخیلہ بہ مجادلہ شروع کری -

مَثَلًا - بہ دے آیت کیں تخویف دئیوی دے مشرکینو تہ اودیکیں

اشارہ دہ نزول دے عذاب او قحط تہ بہ اہل مکہ باندے اودائے

مثال گر خولے دے دپارہ دے نور و خلقو یا قریہ ، تہ مراد بلہ

قریہ دہ بہ طریقہ دے مثال سرہ لکہ قریہ دے سبا والو بہ سورۃ

سبا ۸۱ ، ۸۲ کیں ذکر دہ اودارنگ دے مثال دپارہ بہ خارج کیں

وجود شرط تہ وی بتا بہ اول قول سرہ مکہ معظمہ اگرچہ بہ

جوار دے بیت اللہ کیں دہ لیکن ہر ککہ چہ مکہ والو دے اللہ تعالیٰ دے

نعمتو نو نا شکری او کربہ نو نعمتو تہ ترینہ بند شول او عذاب دے

رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا

چہ در کپیدے اللہ تعالیٰ تا سو تہ حلال پاک

وَالشُّكْرُ لِلَّهِ نِعْمَتُ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ

او شکر کوئی د نعمت د اللہ تعالیٰ کہ تا سو

إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٣﴾ إِنْ كُنْتُمْ

خاص ہونہ سرہ بندگی کوئی یقیناً حرام کپیدہ

او حجت پہ دوی باندے قائم شو او دوی بیا ہم انکار او کرو تو
عذاب د قحط و رباندے راغہ۔

فَكَذَّبُوهُ، تفسیر دے د فکضرت ہا نعم اللہ او فَاذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ،
تفسیر دے د فاذا قهوا اللہ الجوع والخوف۔

ظلمتوں، نہ مراد شرک کول دی۔

مکلا :- خلاصہ : دے آیت نہ تر آخر د سورت پورے اوم باب
دے پد یکیں رد دے پہ شرک فی التحلیل والتحریم باندے
تر مکلا پورے او ذکر د تحریم قہری دے زجر پہ مکلا کیں۔

بیا بشارت دے پہ سبب د تویہ کولو سرہ پہ مکلا کیں۔ بیا دلیل
عقلی دے د ابراہیم علیہ السلام نہ د پارہ د رد پہ مشرکینو او د
ہونہ لس اوصاف او احوال یے ذکر کری دی د مکلا نہ تر ۱۳۳

پورے۔ او جواب د سوال دے پہ ۱۳۴ کیں، بیا ترغیب د دعوت
او تبلیغ تہ پہ ذکر کولو د پنہا ادا بوسرہ تر آخر د سورت
پورے۔

تفسیر :- پہ دے آیت کیں رد دے پہ تحریم لغیر اللہ باندے
او دے تشریح پہ سورۃ بقرہ او سورۃ مائدہ کیں تیرہ شویہ۔
او پد یکیں تفسیر دے د کفران کولو د مشرکینو چہ مخکین آیت

کیں ذکر شو لکہ نعمتو نہ د اللہ تعالیٰ چہ پہ خان باندے یے حرام
کپے وؤ۔ نو امر او کپے شو چہ دا حلال اولہی۔ او پہ دے
آیت کیں دلیل دے چہ د اللہ تعالیٰ حلال حلال منہ او شکر کول

عَلَيْكُمْ السَّيِّئَةِ وَاللَّهُمَّ وَلَحْمَ

اللہ تعالیٰ پہ تاسو باندے مردارہ او سینہ او غوینہ

الْخَنَزِيرِ وَمَا أَهَلَ لِيغِيرَ اللَّهُ

دے خنزیر او هر مغہ شے چہ آواز او کرے شے دے نذر دے غیر اللہ

بِهِ فَسَنَ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ

پہ ہفے باندے نوخوک چہ تاچارہ شو نہ وڈ طلب کار دے مزے

وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

او نہ دے حد نہ تیرید ونگے وڈ توفیقینا اللہ تعالیٰ بخندہ کووٹے

رَحِيمٌ ۝ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ

رحم کووٹے دے - او مہ وایئ ہفہ غیز تہ چہ بیانوی پے

أَلَيْسَتْ كُفْرًا فَكَيْفَ يَكُونُ هَذَا حَلَالٌ

ڑبے ستاسو دروغ چہ دا غیز حلال دے

دا ہم عبادت دے -

وَأَشْكُرُوا، هَرَكَلَه چہ دا سورت دے نعمتو نو سورت دے دے

وَجِ نَہ پدے سورت کیں دے واشکروا نعمت اللہ ذکر پے اوکرو۔

بہا - پہ دے آیت کیں رد دے پہ تحلیل دے غیر اللہ او نذر دے

غیر اللہ باندے یعنی مشرکینو دا مذکور غیزو تہ حلال گنہل

او حال دا دے چہ دا حرام پہ تہولو دینو نو کیں دی - تفسیر دے

آیت پہ سورۃ بقرہ کیں تیر شویدے - ہرکله چہ پہ مخکس آیت

کیں نسبت دے رزق ورکولو اللہ تعالیٰ تہ صراحتا کرے دے دے

وَجِ نہ دلتہ دے تحریم نسبت ہم اللہ تعالیٰ پہ صیغہ دے معلوم سورہ

اوکرو۔

وَهَذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ

او داغیز حرام دے دے دپارہ چہ جوہوی پہ اللہ تعالیٰ باندے

الْكُذِبِ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ

دروغ ، یقیناً ہذا کسان چہ جوہوی

عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ لَا يَفْلِحُونَ ﴿۱۱۶﴾

پہ اللہ تعالیٰ باندے دروغ نشی - لچ کیدے رد عذاب نہ -

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ

(ردوی لڑہ) مزہ لڑہ دہ او دوی لڑہ عذاب

أَلِيمٌ ﴿۱۱۷﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا

دردناک دے - او پہ ہذا کسانو باندے چہ یہودیان دی

۱۱۶ :- پہ دے آیت کیں رد دے د مشرکانو پہ تحلیل او تحریم باندے روستو د بیان د حکم د ہفے نہ پہ تیر شوؤ دوؤ آیتونو کیں یعنی تحلیل او تحریم د بندھانو پہ اختیار کیں تہ دے - او پہ دے آیت کیں تصریح دہ چہ خوگ د محان تہ تحلیل او تحریم کوی نو دے پہ اللہ تعالیٰ باندے افتراء کوی او داسے کس د اللہ تعالیٰ د عذاب تہ نشی - لچ کیدے -

لَمَّا تَصِفْ ، لَام اجلیہ دے او هذا حلال ، مقولہ دہ د قول یا لَام شائیہ دے یعنی پہ بارہ د ہفے کیں چہ ستاسوڑے بیانوی - الْكُذِبَ ، مفعول د لا تقولوا دے او هذا حلال تفسیر د الکذب - لیکن اولہ توجیہ غورہ دہ شکہ چہ دوسیمہ توجیہ کیں الکذب مفرد مقولہ د قول نشی کیں لے مگر پہ تاویل سرہ -

۱۱۷ :- دا جواب د سوال دے چہ د مشرکانو لڑہ دیر نعمتونہ ورکھے شویدی نو معلومہ شوہ چہ دوی پہ حقہ دی جواب او شوچہ دا د دنیا لڑہ مزہ دہ زربہ ختمہ شی - مَتَاعٌ قَلِيلٌ ، خبریے حذف دے لہم - یا مبتدا محذوف دہ یعنی متاعہم متاع قلیل -

حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ

حرام کریدی مونیو ہفہ خہ چہ بیان کریدی مونیو پہ تاباندے دے

قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا

دیتہ مخکنس او ظلم نہ دے کرے مونیو پہ دوی باندے لیکن دوی

أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ

پنچلو ٹخانوںو باندے ظلم کوی ۔ بیا یقیناً ستارپ

لَئِنَّ الَّذِينَ عَمِلُوا الشُّوْءَ لَيَجْعَلَنَّ

ہفہ کسانو لوہ چہ بن کارونہ کوی پہ ناپوئی سرہ

ثُمَّ تَابُوءَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ

بیائے توبہ اوکرہ روستو دے دے نہ

وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا

او عمل پے کوڑ برابرو سنت سرہ یقیناً ستارپ روستو دے دے نہ

لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ

بخنہ کوؤکے رحم کوؤکے دے ۔ یقیناً ابراہیم (علیہ السلام) دے

۱۱۸۔ پہ دے آیت کنس بیان دے خاص تحریم دے پہ بھودیا نو باندے او مقصود پدیکنن تخویف دے یعنی لکہ چہ دے ہغوی بغی سبب دے تحریم دے نعمتو تو شو نو کہ تاسو بغی اوکری نو اللہ تعالیٰ بہ پہ تاسو باندے ہم نعمتو تہ حرام کری او دے آیت تشریح پہ سورۃ انعام ۱۴۱ کنس او سورۃ النساء ۱۵ کنس تیرہ شویدہ ۔

۱۱۹۔ پدے آیت کنس ترغیب دے توبہ کولو تہ ۔

عَمِلُوا الشُّوْءَ ، ہر گناہ تہ شامل دے ۔

وَيَجْعَلَنَّ ، اشارہ دہ چہ ہر گناہ کوؤکے پہ وخت دے گناہ کولو

كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ

وڈ پيشوا (دين بيا نوؤيکے) تا بعد از دے اللہ تعالیٰ پوخ مؤحد، اور نہ وڈ دے

مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ

دے مشرکانو دے دے تہ۔ شکر کوؤيکے وڈ دے نعمتونو دے اللہ تعالیٰ

اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ

غوره کر پيوؤدہ لہ او ہدایت پئے کر پيوؤ دے دے دے

مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَاسْتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا

نیچے تہ۔ او در کر پيوؤ مویر دے تہ پے دنیا کیں۔

حَسَنَةً وَارْتَاكَ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ

خاستہ ژوند، او یقینا دے پے پے آخرت کیں دے

الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

کامیابو نہ وی۔ بیا وحی وکرہ مویر تاتہ

کیں جاہل وی یعنی پے دفعہ وخت کیں دے گناہ قنابت نہ ناخبر وی۔

مِنْ بَعْدِهَا، ضمیر پے تاویل دے خصیت سرہ توبے او اصلاح تہ راجع دے۔ پے دے کیں اشارہ دے چہ دے توبے سرہ عمل صالح یو خاکے وی تو مغفرت او رحمت دواہہ حاصلیری۔

نکلا، نکلا، ۱۲۲۔ پے دیکیں دلیل نقلی دے ابراہیم علیہ السلام پے دے وجہ سرہ ذکر کر وچہ تیکہ وڈ دے مشرکین مکہ او دے یهود او نصاریٰ، او دارنگ مشرکانو پے دعویٰ کوہ چہ مویر پے ملت دے ابراہیم علیہ السلام باندے یو تو پے ذکر دے ابراہیم علیہ السلام سرہ پے پے دعویٰ باندے رد او کر وچہ حقہ خو مشرک نہ وڈ۔ بیا پے دے آیتونو کیں دے ابراہیم علیہ السلام پنہو اوصاف ذکر کرے شوئے دی۔ عا امة، عا قانت، عا حنیف

أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط

چہ تابعداری کوہ د ملت د ابراہیم (علیہ السلام) چہ پوخ مؤحد وؤ،

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۲۳﴾

او نہ وؤ د مشرکانو د دے نہ ۔

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ

یقیناً مقرر کرے شویدے تعظیم د ورخ د خالی پہ ہفتہ خلقو یا ندے

اِخْتَلَفُوا فِيهِ ط وَإِنَّ رَبَّكَ

چہ اختلاف یے کر یوؤ پہ ہفتہ کس رہہ ورخ د تعظیم کس) او یقیناً ستا رب

عَلَّمَ لِمُوسَىٰ مِنْ الْمُشْرِكِينَ عَشْرَ ذِكْرًا لِّانْعَمَ بِهِ

د آئمہ، نہ مراد د دے چہ یواھے د امت پہ شان مضبوط وؤ

یا داچہ خود نہ کوؤنکے د خیر وؤ ۔ یا داچہ امام وؤ ۔ او بیا پنچہ

احوال د ابراہیم علیہ السلام دی ۔ عا اجتباہ ، عا ہدایہ ، مراد

دادے چہ صراط مستقیم تہ د دعوت کو لو طریقہ یا دلیلو نہ

اللہ تعالیٰ دہ تہ خود لی وؤ ۔ عا اتینہ فی الدنیا حسنة ، مراد

د دے دادے چہ انبیاء د دینہ روستو ہول د دہ پہ اولاد

کس را اولیہ لے شول ، یا داچہ د دہ نیک ذکر او خائستہ ستائشہ

پہ روستو خلقو کس پاتے شوہ ۔ عا او واثہ فی الآخرۃ لمن

الصلحین ، او عہ حال پہ روستو آیت کس دے ۔

﴿۱۲۳﴾: تابعداری د ملت ابراہیمیہ پہ اعلان د براءت کس د

معبودانو باصوتہ او د تمام مشرکانو نہ او پہ اکثر احکامو

فروعیہ کس ہم دہ ۔ دایے پہ وحی سرہ پہ آخری نبی صلی اللہ

علیہ وسلم یا ندے فرض کرے دہ ۔

لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا

خامغا بہ فیصلہ او کہی پہ مینخ ددوی کہن پہ ورخ د قیامت پہ ہنہ غہ

كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٣﴾ اُدْعُو

کہن چہ دوی پہ ہنہ کہن اختلاف کوی - بلنہ کوی

اِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ

لارے د رب ستا پہ حکم طریقہ سرہ

وَالسُّوْعَةَ الْحَسَنَةَ وَجَادِلْهُمْ

او پہ وعظ خائستہ سرہ او جواب کوی ددوی

بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ طَرَاكُ رَبِّكَ

د خبرو پہ ہنہ طریقہ سرہ چہ خائستہ وی، یقیناً ستا رب

۱۲۳۔ پہ دے آیت کہن جواب دے یو شیف دے، ہنہ دادہ چہ دے

ابراہیم علیہ السلام پہ دین کہن د خالی د ورخ تعظیم لازم وؤ۔

او تہ اے نبی د ہنہ تہ مخالفت کوی، حاصل د جواب دادے

چہ تعظیم د خالی ورخ فرض کرے شوے وؤ پہ اَلَّذِيْنَ اَخْتَلَفُوا

فِيْهِ، باندے او ہنہ یہودیان وؤ، دا تعظیم پہ دین ابراہیم

علیہ السلام کہن تہ وؤ۔

اَوِ الَّذِيْنَ اَخْتَلَفُوا فِيْهِ، مطلب دادے چہ اللہ تعالیٰ دوی لہ

اختیار ورکرو چہ پہ ہفتہ کہن یوہ ورخ د تعظیم د پیرہ مقرر

کری او ورسرہ پے او قمر مائل چہ جمعہ زما پہ نیز غورہ دہ۔

تو لازم داوہ چہ دوی خپلہ رضا د اللہ تعالیٰ رضا تابع کر یوے

لیکن دوی د سبت (خالی) ورخ غورہ کرہ او دوی او نصاریٰ

پکتن مختلف شول - او نصاریٰ پہ زمانہ د قسطنطین کہن د

دوی پہ خلاف کہن د اتوار ورخ غورہ کرہ -

هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

هغه ښه پوهه دے په هغه چاچه وادهی د لارے د هغه نه

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿۱۲۵﴾ وَإِنْ

او هغه ښه پوهه دے په هدايت والو - او که

عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوذْتُمْ

تاسو بدله اخلي نو بدله اخلي په مقدار د تکليف درکړې شوي

بِهِ وَلَكِنْ صَبِرْتُمْ لَهُمْ

ستاسو، او که تاسو صبر اوکړو نو دا

۱۲۵: په دے آيت کښ تيزی ورکوي په دعوت کولو باندے او تر آخر د سورت پورے د هغه پنځه ادا ب يے ذکر کړي دي. پدے آيت او د دينه بعد کښ امر د دعوت دے په ادع سره او تخصيص د مقصد د دعوت دے او طريقه د دعوت او نتيجه د دعوت او حکم د مصائبو د دعوت ذکر کړے شولے دي او مقصد د دعوت إلی سَبِيلِ رَبِّكَ، دے مراد د دينه توحيد او نور عقائد دي چه پدے سورت کښ ذکر شول، او طريقه د دعوت داده اول اثبات د مدعي رد مسئلے په پاخه او يقيني دليلونو سره او دينه الْحُكْمَ، والی حکه چه حکمت په معنی د اتقان د علم او د عمل دے او د دے حکمت تفصيل په سورة اسراء کښ ذکر شويدے نو مراد د دينه قرآن او حديث صحيح دے. نو دا اشاره ده هغه عقلي دليلونو او نقلی ته چه په دے سورت کښ ذکر شولے دي دويم ترخيبي مدعي ته په ذکر د بشارتونو او انعاماتو او تخوياتو او زجرونو سره دے او دينه الْمَوْعِظَةُ الْحَسَنَةُ، والی او دريم جواب د شبهاتو دے په نرمه طريقه او لهجه سره او په دے جوابونو کښ د مخاطب چپ کول دي حکه يے هغه ذکر کړه په وَجَّادِ لَهُمْ يَأْتِيهِمْ أَحْسَنُ، سره -

خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا

صبر بنبہ دے دپار د صبر نا کو خلقو - او صبر کوہ - او نہ دے

صَبْرُكَ إِلَّا بِاللهِ وَلَا تَحْزَنْ

صبر ستا مگر پہ مدد د الله تعالیٰ سرہ دے او مہ غمزن کیرہ

عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ

پہ دوی باندے او مہ کیرہ پہ تنگسبیا کنس

مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٣٧﴾ إِنَّ اللَّهَ

دھے نہ چہ دوی خہ چلو نہ جو روی - یقیناً الله تعالیٰ خاص

اور اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ ، سرہ اشارہ دہ چہ ستا سو پہ ذمہ
دعوت کول دی او ہدایت د الله تعالیٰ پہ اختیار کنس دے او دا
اشارہ دہ نتیجہ د دعوت تہ -

۱۳۶ :- پہ دے کنس اشارہ دہ مصائبو د دعوت تہ او دھے
علاج پہ دوی طریقو سرہ دے اول معافیہ ریعنی بدل
اخذنل) پہ مثل سرہ ، او دویم صبر کول او دویمہ طریقہ
غورہ دہ -

۱۳۷ :- پہ دیکش بیان د درے ادایو دے دعوت کوونگی دپارہ -
اول ادب وَاصْبِرْ ، تیر شوی آیت کنس اختیار وود معافیہ او د
صبر کولو او پہ دے آیت کنس تعین د صبر دے وجہ دے دادہ
چہ ہھے آیت کنس خطاب وود عام داعیانو تہ او دے آیت کنس
مخاطب دے امیر د داعیانو چہ اول دے تہو لو نہ نبی صلی اللہ
علیہ وسلم دے بیا دھے ثابتان دی - او ددوارہ پہ حال کنس
فرق پکار دے -

او دویم ادب ، وَلَا تَحْزَنْ ، مراد ددینہ منع دہ د اظہارہ
غم او افسوس نہ پدا سے طریقہ سرہ چہ د نورکار نہ غافشی
او دویم ادب ، وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ ، مراد ددینہ غم او بے صبری کول دی -

مَعِ الْكَافِرِينَ الشَّقَوَاءَ وَالَّذِينَ

ملنگرے دے رہے امداد کولی دھغہ چاچہ تقویٰ لری رخنہ کوی او دھغہ

هُم مُّحْسِنُونَ ﴿۱۶۸﴾

کسانو چہ خا شستہ کارونہ کوی ۔

۱۶۸۔ یہ دے آیت کیں بشارت دے داعی تہ یہ معیت خاصہ دے اللہ تعالیٰ سرہ چہ ہغہ نصرت کول دی لیکن یہ دوو شرطونو سرہ دے پارہ دے داعی، یو تقویٰ او دویم احسان او احسان یہ معنی دے اخلاص دے ۔

تقویٰ نہ مراد عقیدہ دے توحید دے او دے شرک نہ بلج کیدل او دے محسنون نہ مراد اعمال صالحہ دی یا دے تقویٰ نہ مراد ترک دے منہیاتو دے او دے محسنون نہ مراد عمل دے طاعاتو دے ۔

فائدہ :- ہرم بن حبان رضی اللہ عنہ تہ یہ وخت دے خنکدن کیں او ٹیلے شول چہ موتی تہ وصیت او کبرہ نو ہغہ او ٹیلے زہ تاسو تہ وصیت کوم یہ آخری آیتونو دے سورۃ النحل سرہ ۔

تمت بخیر سورۃ النحل

سورة بنی اسرائیل مکیہ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ آیاتھا ۱۱۱ رکوعاں ۱۲

خاص یہ نوم ذالہ تعالیٰ امداد خواہ وہ یہ شروع کو لو کہیں چاہے رحمن اور رحیم دے

سُبْحٰنَ الَّذِیْ اَسْرٰی یَعْقِبُہٗ

پاکي ده الله تعالى لره رد هر قسم شرک او عیب و نوزہ داسے ذات کے چہ ہوئے تلو بندہ خپل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورة بنی اسرائیل

سورة بنی اسرائیل او بل نوم یے اسراء او بل سورة سبحان دے ربط :- دے سورۃ النحل سرہ دادے چہ سورة النحل کہیں رد وڈ پہ استدلال دے مشرکانو باندے سرہ دے تحویف دے عذاب نہ نو پہ دے سورۃ کہیں ذکر کوی اسباب دے عذاب دا رنگ دے سورة النحل پہ آخر کہیں پہ طریقہ دے دعوت کہیں لفظ دے حکمت ذکر دے نو پہ دے سورۃ کہیں دے حکمت تفسیر دے۔ دارنگ سورة النحل کہیں ذکر دے شفاء و وہ عسل کہیں دلستہ دے شفاء دے پاره قرآن ذکر کوی۔

دعوی :- دعوی دے سورۃ دادہ، ذکر دے خاور اسباب دے عذاب دے پاره دے تحذیر، سرہ دے طریقہ دے دفع کو لو دے عذاب نہ۔ سبب اول انکار دے دے توحید نہ۔ او دے اثبات دے توحید دے پاره خاور طریقہ دی۔ اولہ طریقہ :- رد پہ اقسامو دے شرک او پہ مشرکینو باندے دیارلس کرتہ۔

دویمہ طریقہ :- ذکر کوی دے دیارلس اسماء و ہستی ذالہ تعالیٰ۔ دریمہ طریقہ :- عقلی دلائل او آیت و حییہ یعنی معجزات۔ خورمہ طریقہ :- ذکر دے دعوی دے توحید سپر کرتہ او دے سبب اول نمونہ یے بنی اسرائیل ذکر کپے دی۔ دویم سبب انکار دے معجزات او آیات الہیہ نہ او دے حق مثال پہ

لَبَّيْكَ مَنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

یہ ہجرہ د شیعہ کہیں د مسجد حرام تہ

شہود او پہ واقعہ د آدم علیہ السلام او ابلیس سرہ ۔
 سبب دریم ویستل د رسولانو د وطن تہ او د ہجے مثال پہ ہجرت
 د محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرہ ۔
 سبب خورم استہزاء کول پہ رسولانو پورے او د دے مثال
 پہ واقعہ د موسیٰ علیہ السلام او د فرعون سرہ ۔
 خلاصہ د دے سورت :- د سورت تقسیم دے خاور و حصوتہ
 او پہ ہر حصہ کہیں یے یو یو سبب ذکر کرے دے ۔
 اولہ حصہ تر ۵۵ پورے دہ او پہ دے کہیں اول ذکر دے
 د دھوے د توحید او اثبات د ہجے پہ معجزہ د اسراء سرہ
 او پہ دلیل عقلی سرہ پہ س کہیں ، بیا دلیل نقلی د کتاب د
 موسیٰ علیہ السلام تہ پہ س کہیں ، بیا ترغیب توحید تہ پہ
 س کہیں ، بیا ذکر د نمونے د عذاب پہ حال د بنی اسرائیلو
 سرہ د س آیت تہ تر ۵۵ آیت پورے ، بیا معجزہ د قرآن
 د پیرہ د اثبات د توحید او تخویف او بشارت س ، س آیتونو
 کہیں ، بیا زجر اول پہ طلب کولو د شر سرہ پہ س آیت کہیں
 بیا دلیل عقلی س آیت کہیں ۔ بیا تخویف اخروی س ، س
 آیتونو کہیں ، بیا ذکر د حکمت د ارسال رسل س آیت کہیں ۔ بیا
 تخویف دنیوی س آیت کہیں او د ہجے نمونہ س آیت کہیں ، او
 تخویف اخروی س آیت کہیں ، بیا بشارت س ، س آیتونو
 کہیں ۔ بیا د عذاب د دفع کولو د پیرہ درے امور یے ذکر کری
 دی ۔ اول د شرک تہ بیج کیوں س ، س آیتونو کہیں ۔
 دویم احسان د مخلوق سرہ د س تہ تر ۵۵ پورے ۔
 دریم عدل کول او د ظلمونو تہ بیج کیوں او ہجے لس امور
 یے ذکر کرے دی ۔
 بیا دویم زجر پہ شرک بالملائکہ سرہ س آیت کہیں ۔ او

استعمالوی یعنی بتولے واقعہ تہ اسراء ہم وائی او معراج
ہم وائی ۔

او پہ قرآن کتب پدے آیت کتب تر مسجد اقصی پورے د اسراء
واقعہ دہ او پہ سورۃ نجم کتب د آسمانوں تو معراج ذکر کرے
شولے دے ۔ او دارنگ روایت کوونکی د حدیث د معراج
خلور خلویست صحابہ کرام دی نو دا حدیث متواتر دے داسے
ابن کثیر او قرطبی ذکر کریدی ۔ نو معلومہ شوہ چہ واقعہ د
معراج پہ دلیل قطعی سرہ ثابت دہ ، او دارنگ د مسلمانانو
پہ دے باندے اجماع دہ نو معلومہ شوہ چہ انکار کوونکی د
دینہ زندیق او ملحد دی دارنگ ابن کثیر ہم د احکم ذکر کرے
دے ۔

او دا معراج د بیداری پہ حال کتب پہ بدن او پہ روح دواہو
سرہ شولے دے او پہ دے باندے اجماع دامت دہ ۔ او امام
بیہقی ثابت کریدہ چہ اسراء او معراج دواہو پہ یوہ شبہ
کتب شویدی اول اسراء دہ تر مسجد اقصی پورے بیا
معراج د آسمانوں دے دویم قول د دے پہ عکس سرہ
دے لیکن اول قول غورہ دے ۔

د یوحنا شبہاتو جوابات :

اول شبہ دادہ چہ پہ حدیث د بخاری جلد ۱۱۷ کتب پہ روایت
د انس بن مالک رضی اللہ عنہ سرہ دا الفاظ راغلی دی چہ
د رفاستقیظ و هو فی المسجد الحرام) د دینہ معلومیدی چہ
دا معراج پہ خوب کتب وؤ ؟

جواب :- دا حدیث پہ روایت د شریک بن عبد اللہ سرہ
دے او پہ شریک باندے تہذیب التہذیب جلد ۳۸ ص ۳۸
کتب کلام دے چہ دے قوی نہ دے ۔ دے بہ دیر خطا
کیدو او دے د تقدیر نہ متکروؤ ۔ او امام نووی پہ شرح
د مسلم کتب د قاضی عیاض پہ حوالہ سرہ وثیلی دی چہ د
شریک پہ روایت کتب او هام دی او امام بخاری نور روایات پہ

غیر ذکر روایت ذکر شریک نہ ذکر کریدی او پہ ہفتے کتب دا الفاظ
نشتہ دے ۔

دویمہ شبہ :- امام بیہقی پہ دلائل النبوة کتب حدیث ذکر
ابن مسعود رضی اللہ عنہ ذکر کرے دے او دے ہفتے نہ معلوم میری
چہ دا خوب واقعہ دہ ؟ جواب دا دے چہ پہ دے سند کتب ابو
ہارون عیدی راوی دے او ابن کثیر و ثیلی دی چہ دا راوی
بے اعتبارہ و ژ ۔ او اکذب من فرعون یے ورتہ و ثیلی دی ۔
دریمہ شبہ دادہ :- حدیث دعائشہ رضی اللہ عنہا چہ ابن جریر
راوی دے پہ ہفتے کتب تصریح دہ چہ دا واقعہ روحانی دہ ؟
جواب دادے چہ دے روایت پہ سند کتب یو راوی محمد بن
حمید دے او میزان الاعتدال جلد ۸ ص ۲۸۶ کتب پہ ہفتہ باندے
جرح کرے شوے دہ ردی المذہب او کتاب ورتہ و ثیلی شوی
دی ۔ او یل راوی محمد بن اسحاق دے او پہ ہفتہ باندے دیر
اصحاب الجرح والتعدیل کلام کرے دے چہ پہ حدیث کتب کتاب
او دجال و ژ او اعتزہ دہ ہفتہ پہ اتفاق سرہ قبولہ نہ دہ او دے
حدیث بنکارہ دلیل دضعف بلکہ دوضع دادے چہ عائشہ
صدیقہ رضی اللہ عنہا ہفتہ وخت دیرہ ویرہ و دے رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم سرہ یے نکاح شوے نہ وہ ۔

خاورمہ شبہ :- ابن جریر حدیث دے معاویہ رضی اللہ عنہ نہ نقل
کرے دے چہ ہفتہ بہ واقعہ دے معراج تہ رؤیا صالحہ
صادقہ و ثیل ؟

جواب دادے چہ پہ دے سند کتب ہم ہفتہ دہ راویان دی
چہ پہ ہفتہ باندے حدیث دعائشہ رضی اللہ عنہا کتب کلام
تیر شو ۔

دویم جواب دادے چہ لفظ دے رؤیا صریح نہ دے پہ خوب
لیدلو کتب او دا بحث بہ انشاء اللہ پہ تفسیر دے لفظ رؤیا
دے سورت متک کتب راشی ۔

پنجمہ شبہ :- پہ دہ شبہ کتب دے انبیاء علیہم السلام سرہ

ملاقات شوی دے او هغوی سره خبرے کرے شوی دی او
مونج ٿی هم کرے دے او موسیٰ علیه السلام و تخفیف و
مونحو نو د پاره رسول الله صلی الله علیه وسلم بار بار واپس
الله تعالیٰ ته لیږے وڙ۔

دا ٻول دلالت کوی چه پیغمبران پس دوقات نه هم ژوند
دنیوی لری او خبرے او عبادات وغیره کولے شی؟
جواب دا دے چه واقعه د معراج معجزه ده او عالم مثال
دے په هغه کین ټول ارواح د الانبیاء علیهم السلام رسول
الله صلی الله علیه وسلم ته ممثل کرے شوی وڙ، سوا
د عیسیٰ علیه السلام نه چه د هغه ژوند حقیقی وڙ۔ او د دے
دلیل هغه حدیث دے چه رمثلت لی الانبیاء بیضاوی خازن
وغیره ذکر کرے دے۔

او دارنگ ملا علی قاری په مرقات شرح مشکوٰۃ کین ډیر
کرته تصریح کرے ده چه ارواح ممثل کرے شوی وڙ او
هغه په جلد ۱۱ او صفحات ۲۱، ۲۲، ۲۳ او ۲۴ کین ذکر
کری دی او فتح الملهم شرح مسلم جلد ۱ ص ۳۱۵ کین
وټیلی دی چه د هیچا نه نقل نشته چه انبیاء علیهم السلام
په دغه شپه کین د قبرونو نه آسمانونو ته نقل شوی وڙ،
او دارنگ په صحیح احادیثو سره ثابت ده چه په دغه شپه
اولاد د آدم علیه السلام هغه خپل ټی طرف او کینر طرفته
لیدلے وڙ او دارنگ یل حدیث کین هغه واعظان د دے
امت چه بے عمله دی هغه ټی په جهنم کین لیدلی وڙ او حال
دا چه هغوی تر دغه وخت پورے پیدا شوی هم نه وڙ نو
دا ټول مثلثات وڙ۔

په دے آیت کین لفظ د یَعْبُدُ، دلیل دے چه د رسول
صلی الله علیه وسلم بدن او روح په دواړو سره معراج
کرے شوی دے او بله اشاره ده چه د هغه لوی مقام د

وَالتَّيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا

اور کرے وڈ موسیٰ (علیہ السلام) تہ کتاب او کر خولے وڈ مونہ ہفتہ

هَدَى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلَّا

مدایت دینہ د بنی اسرائیلو چہ مد

تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا ⑦

نسیئ سوا زمانہ کار ساز -

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ط

اے اولاد دہنہ چاچہ مونہ سوارہ کری وڈ د نوح علیہ السلام

إِنَّهُمْ كَانُوا عَبْدًا شَكُورًا ③

یقیناً ہفتہ وڈ بندہ شکر گزار -

عبدیت وڈ او لفظ دَلِيلًا، نکرہ دہ، دلالت کوی چہ د شے
پہ لبرہ حصہ کنس یے بوتلے وڈ۔

س۔ یہ دے آیت کنس دلیل نقلی دے د کتاب د موسیٰ علیہ
السلام، چہ ہفتہ کتاب ہم د توحید د پارہ نازل کرے شو یوڈ۔
او د تورات خلاصہ پہ دے آیت کنس ذکر کرے شوے دہ
ہفتہ دادہ چہ د اللہ تعالیٰ نہ سوا بل خوک ذمہ وار او کار ساز
مہ جوہروئی او داسے پہ سورۃ مزمل آیت سہ کنس ہم ذکر
دی۔ او دا مقصد دے پہ معنی د سبحان کنس۔

س۔ یہ دے آیت کنس ترغیب دے د توحید منلو تہ پہ دوڈ
طریقو سرہ۔ اول داچہ مایہ تاسوا انعام کرے چہ ستاسو نیکنہ
ے د نوح علیہ السلام سرہ پہ کبئی بیج کری وڈ۔ او دویم دا
چہ ستاسو پلار (نوح علیہ السلام) توحید والا وڈ او توحید
بیا نوڈکے وڈ۔ او دا معنی د شکور دہ نوولے د خیل نیکنو
نہ مخالفت کوئی او د ذُرِّيَّةَ، نہ مخکنس لفظ د یا او پہ آخر د
آیت کنس لفظ اشکروا پت دے۔

وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ

او فیصلہ اور وے وہ موثر بنی اسرائیلو ته

فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ

پہ کتاب کیں خامخا فساد پہ کوئی پہ زمکہ کیں

مَرَاتِبِينَ وَكَتَعَلَّ عَلَٰؤًا كَبِيرًا ۝

دوہ کرتہ او لوئی پہ کوئی تاسو لوئی دیرہ -

مک :- ہرکہ چہ تیر شوی آیاتونو کیں مسئلہ د توحید جے پہ
 دیلونو سرہ ثابتہ کرہ نو اوس حال د بنی اسرائیلو ذکر کوی
 چہ ہرکہ دوی دے مسئلے د توحید ته دوہ کرتہ مخالفت اوکرو
 نو د اللہ تعالیٰ د طرف نہ پہ دوی باندے ظالمان بادشاہان
 مسلط کرے شول او دا د اللہ تعالیٰ عذاب دنیوی دے پہ سبب
 د انکار د توحید سرہ چہ پہ خلقو باندے راخی - اوس ہم دا
 عبرت دے چہ نن زمانہ کیں ہم د اسلام پہ دعویٰ کوونگو
 باندے ظالمان بادشاہان مسلط دی یا د دشمن پہ مقابلہ کیں
 کمزوری دی دا دے وجہ نہ چہ پہ عقید و کیں صحیح توحید
 نشتہ بلکہ پہ ہر قسم شرکیا تو او نور و ظلمو تو کیں اختہ
 شوی دی ہاں لہر کسان بہ وی د قیامت تر نزدیک پورے چہ
 ہغوی بہ پہ توحید باندے کلک او مضبوط وی پہ سبب د
 حدیث د لا تزال طائفة من امتی سرہ پہ قَضَيْنَا ، کیں
 اشارہ دہ چہ دا پہ تورات کیں پہ طریقہ د پیشگوئی سرہ ذکر
 دہ نکہ زمونہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم د دیروفتن او ملاحمویشگوئی
 کری دی او حقہ رشتیا دی -

لَتُفْسِدُنَّ ، مراد د فساد ته مخالفت کول دی د شریعت د موسیٰ علیہ
 السلام ته او بیا د شریعت د عیسیٰ علیہ السلام ته پہ شرک کولو سرہ
 یعنی د موسیٰ علیہ السلام ته دوستو دوی د الیاس علیہ السلام
 او د عزیر علیہ السلام زمانہ کیں پہ شرک کیں اختہ شول او

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا

نوہ مکملہ چہ راغلہ نبیہ (وعدہ) داول فساد دہفہ دوارو نہ نور اولیہول مونہ

عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولَىٰ بَأْسٍ

پہ تا سو باتندے بندگان زمونہ چہ دیر سخت

شَرِيٍّ فَجَاسُوا خَلَقَ الذِّيَارِطَ

جنگ والاوڑ نور تنوتل پہ مینج د کورو تو کیں،

وَكَاَنَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ۝ شَمَّ

او دا وک وعدہ پورہ کرے شومے - بیا

دا رنگ پس د رف د عیسیٰ علیہ السلام نہ دوی عیسیٰ علیہ السلام د اللہ تعالیٰ سرہ شریک کرو او ہفہ تہ یے د اللہ تعالیٰ خوئے اوٹیلو او دارنگ پہ دوارو زمانو کیں احبار او رہبان یے د اللہ تعالیٰ سرہ شریک کرل او قبورو د انبیاء او د بزرگانو نہ یے مساجد جوہ کرل نو دیتہ فساد وائی -
وَلْتَعْلُنَّ، پہ دے کیں اشارہ دہ نورو ظلمونو او معاصی او بدعاتو تہ او تعدای کول پہ حقوق العباد کیں او دا پہ دوی کیں پہ کثرت سرہ بشکارہ شول د دے وچ نہ یے عُلُوًّا کَبِيرًا، اوٹیل -

۱۔ پہ دے آیت کیں عِبَادًا لَّنَا، نہ مراد جالوت او د ہفہ ملگری دی او د ہغوی واقعہ پہ سورۃ بقرہ کیں تیرہ شویدہ -
فَجَاسُوا، مراد د دینہ د کورو نو تالاشی کول او د ہفہ بے عزتی کول او د ہفہ نہ ختی شرل دی او لفظ د لَنَا کیں لام د ملکیت د پیارہ دے یعنی دغہ بندگان اگرچہ ظالمان وؤ خو ہغوی ہم پہ اختیار او تصرف د اللہ تعالیٰ کیں وؤ -

رَدَدْنَا لَكُمْ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ

واپس در کړه مونږ تاسو ته غلبه په مغوی باندې

وَأَمَدَدْنَكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ

او زیات کړل مونږ ستاسو مالونه او ځامن

وَجَعَلْنَكُمْ أَكْثَرَ تَفِيرًا ④

او جوړ کړئ مونږ تاسو دیرې دې والا -

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لَا تُفْسِدُكُمْ

(اوسئ مونږ که تاسو په توحید باندې کلک شوق نوظافده موږ خپل ځان د پاره ده

وَأِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا

او که تاسو بد کوئ نو د ایه خاص وی ستاسو په نفسونو پورې ، نو کله

جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءَ

چه راغله نېټه د دوستی قسادر مقرر کړل مونږ په تاسو ظالمان چه ولان وچار کړی

وَجُؤْهُكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ

مغونه ستاسو او چه داخل شي مسجدونو ته

كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ

لکه څه داخل شول وړ اول ځل

مک - اشاره ده هغه واقع ته چه سورة بقره کس تیره شویده
چه داؤد علیه السلام جالوت سره قتل کړو الله تعالی بنی اسرائیلو
لره فتحه ورکړه او د دوی نسل ته هم زیات کړو په سبب
د واپس کیدلو د دوی توحید او اطاعت ته -

وَلِيَتَّخِذُوا مَا عَلُوا تُثِيبًا ④

او چہ تئس تئس کری ہفتہ خہ چہ وس یے برشی پورہ تئس تئس کول۔

عَلَىٰ رَبِّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ

تزدے دہ چہ رب ستاسو رسم اوکری پہ تاسو باندے

وَرَأَىٰ عَدُوَّكُمْ عُذْرًا وَجَعَلْنَا

او کہ تاسو اوکر عید لی (فساد تہ) او پہ کوٹو موہو (ستاسو سزاتہ) او مقرر کر پین

س۔ د احسان نہ مراد دادے کہ تاسو پہ توحید باندے کلک پاتے
شوئی نو داستاسو فائدہ دہ۔

فَلَمَّا، معنی دادہ چہ سزا دے بدی دے نفس لہرہ خاص دہ
لام دپارہ د تخصیص دے دپارہ د نفع نہ دے۔

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ، پس یکس اشارہ دہ چہ ہرکہ دوی د
عیسیٰ علیہ السلام د دین نہ مخالف شول او شرک یے اوکرو نو
قسطنطین بادشاہ او بخت نصر بادشاہ پہ دوی باندے مسبط شو۔

لِيَسْؤَرَا وَجُوهَكُمْ، معنی دادہ چہ پہ تاسو باندے نور ظالمان مقرر
کرل تو عاقبت دا شو چہ مغوی داسے ظلموتہ اوکرل چہ ستاسو
مخونہ یے وراں کرل۔ یا د وجوہ نہ مراد سرداران او مشران
دی چہ مغوی یے ذلیل کرل۔

وَلِيَتَّخِذُوا، نہ مراد داخلیدل دی مسجد تہ دپارہ د شرک
کولو او دپارہ د خرابولو د ہفتہ۔

لَفْظَ د تَثْبِيرًا، کس اشارہ دہ چہ د دوی فساد د مخکنو پہ
نسبت باندے دیروؤ۔ ٹککہ چہ مفعول مطلق او د یاب تفعیل
نہ دے پہ دیرو تاکید او کثرت باندے دلالت کوی۔

جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ⑧

جہنم دے کافرانو دے پارہ جیل خانہ ۔

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي

یقیناً دا قرآن خودتہ کوی دے حقہ لارے

هُوَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ

چہ حقہ نیوہ دہ او زیورے ورکوی مؤمنانو تہ

الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ

حقہ کسان چہ عملونہ کوی برابر دے سنت سرہ یقیناً

لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ⑨ وَأَنَّ الَّذِينَ

دوی لہہ ثواب لوے دے ۔ او یقیناً حقہ خلق

لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ اَعْتَدْنَا

چہ ایمان نہ لری پہ آخرت باتدے تیار کرے دے موتی

س۔ یہ دے آیت کنس پہ لفظ دے یُرْحَمَكُمُ، کنس اشارہ دہ بعثت
دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ۔

وَأَنَّ عُدُنْهُمْ عُدْنَا، پہ دیکنن اشارہ دہ چہ ہرکدہ دوی دے آخری
رسول نہ مخالفت او کرو تو نبی صلی اللہ علیہ وسلم بنو نضیر
اوشرل او بنو قریظہ نے اکثر او وژل، او بیا دے عمر رضی اللہ
عنه زمانہ کنس نے دے جزیرہ العرب تہ ہم اوشرل ۔

حَصِيرًا، دے حصر تہ دے پہ معنی دے راگیرو لو سرہ نوجہنم کنس
پہ دا کافران راگیرشی بل طرف تہ نرینہ وتلے نشی ۔

س۔ س۔ دے آیت تعلق لری دے دعوے دے توحید سرہ چہ سبحن
دہ، چہ دا مسئلہ دے کتاب دہ نو دا دلیل وحی دے یا متعلق
دے دے یُرْحَمَكُمُ سرہ حکمہ چہ مراد دے رحمت نہ بعثت دے آخری
نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے سرہ دے انزال قرآن نہ نو

لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ وَيَدْعُ

دوی لره عذاب دردناک - او خواہی

الْإِنْسَانَ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ ط

انسان بدی لره پشان د غوختلو د خیر ،

وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ۝ وَجَعَلْنَا

او دے انسان تلوار کندے - او کوٹولے دی مونہ

السَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحْوُوكَا

شیہ او رخ دودہ دیلوتہ د توحید نو کہہ کریدہ مونہ

اوس ترغیب ورکوی قرآن تہ د پارہ د بیج کیدلو د ذلت او د عذاب نہ - او ترغیب دے بنی اسرائیل او عامو انسانو لره قرآن تہ او د قرآن حکمت د نزول یے ذکر کرے دے چہ دا ہدایت او بشارت او انذار دے -

وَأَنَّ الْآيَاتِینَ ، نہ مخکس یُنذر یا یُخبر پت مراد دے او دا دواہر حکمتو تہ تفصیلاً د سورۃ کہف پہ اول کیں ذکر کرے شوی دی -

لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ ، اشارہ دہ چہ سبب د فساداتو او ظلمونو کولو انکار دے د آخرت نہ -

۱۷ - پہ دے آیت کیں زجر دے پہ استعجال د عذاب سرہ یعنی د قرآن تہ ہدایت اخستل پکار دی او د دغہ نعمت شکر ضروری دے - لیکن د ہفہ پہ مقابلہ کیں دوی دُعَاوِ شَرِّ شروع کرلہ لکہ پہ سورۃ الانفال ۱۷ آیت کیں -

دُعَاوُهُ بِالْخَيْرِ ، لکہ پہ سورۃ حم سجدہ ۱۷ کیں او سورۃ روم ۱۷ کیں -

وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ، یعنی قطری طور سرہ انسان پہ ہرکار کیں تلوار کوی لکہ سورۃ الانبیاء ۱۷ کیں یا دا معنی دہ چہ

آيَةُ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ

نَحْنَهُ دَ شَيْءٍ اَو کَرخوے دہ موثر نَحْنَهُ دَ وَرَخَ

مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّنْ

رَبِّهَا وَالْا دِيَارَ دَدے چہ طلب کری فضل دَ

رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ

رَب دَ طَرَفِ تَه اودے دِيَارَ چہ او پیدائی شمار دَ کلو تو

وَالْحِسَابِ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلْنَاهُ

اَو حساب لہہ ، اَو مَر ضروری شے واضح کریں دے موثر

تَفْصِيلًا ۱۳ وَكُلُّ اِنْسَانٍ اَلَزَمْتَاهُ

پہ پورہ وضاحت سرہ - اَو مَر انسان سرہ لازم کریں دے موثر

انسان دنیا فانی غورہ کوی چہ عاجلہ دہ پہ آخرت باندے چہ اجلہ دہ۔

سُئِلَ:- دا دلیل عقلی متعلق دے ددھوے د توحید سرہ اوجردے چہ انسان عجلت کوی لیکن پکار دی چہ پہ دے آیتوں اوریل و تھاں کتب فکر او کری۔ دارنگ قرآن چہ روحانی نعمت دے دھفہ نہ روستو دنیوی بدانی نعمتوںہ ذکر کوی ددے دِيَارَ چہ داخلق ددے شکر ادا کری۔

اَيَّتَيْنِ، یعنی شپہ او وِجْ دَ اللہ تعالیٰ د قدرت او د توحید دودہ دلیلوتہ دی۔

او آية الليل او آية النهار کتب اضافت بیانیہ دے یا مراد آیتین تہ شمس و قمر دی او تقدیر د آیت دادے روجعلنا لیل و النهار آیتین، یعنی پیدا کری موثر د شپہ او د ورخ لپارہ دودہ علامتوںہ جدا جدا نو پہ اولہ توجیہ باندے د محو تہ مراد تیارہ د شپہ دہ او بنا پہ دویمہ توجیہ دمحو تہ

طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُ

عن دھنہ پہ غاہہ دھنہ کن اور اوہ یاسو دہ لہ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ

د قیامت پہ ورخ یو کتاب چہ مخا غ بہ شی ورسہ

مَنْشُورًا ۝۱۳۱ اِقْرَأْ كِتَابَكَ ۖ كَفَىٰ

خور اور۔ او ولہ کتاب خیل، پورہ دے

مراد تور داغ دے پہ سپورٹی کن۔

لَتَبْتَغُوا، دا متعلق دے د شیے اور ورخ دوارو سرہ خاکہ چہ

د ورخ فضل طلب کیہی پہ تجارت وغیرہ سرہ او د شیے ہم

فضل طلب کیہہ پہ عبادت کولو سرہ، یا دا متعلق دے صرف

د آیتہ التہار سرہ او متعلق د شیے پت دے لکہ پہ سورۃ قصص

سے کنس پہ دے آیت کنس دلیل دے چہ حساب کول پہ نمر

سرہ جائز دی۔ لیکن پہ ہلال سرہ حساب کول فرض کفاہی دی۔

وَالْحِسَابَ د دینہ مراد حساب د ورخو او دھفتو او د میاشتو دے،

او فُتْلُکَاہُ تَفْصِيْلًا، دا ہے دی لکہ تبیان لکل شی، مرا تربتہ

ضروریات د دین دی یا مراد د دینہ دا دے چہ شپہ اورخ

او نمر سپورٹی مونہ جدا جدا کپی دی۔

۱۳۱۔ پہ دے کنس تخویف اخروی دے۔ وَكُلُّ اِنْسَانٍ اَلْرَّمٰنَا

طَاٰثِرًا، او طائر پہ معنی د عمل سرہ دے کہ خیروی او کہ شر

وی کہ د شیے کوی یا د ورخ نو د مخکنس آیت سرہ ربط راغہ۔

یعنی ہر انسان مکلف سرہ ہنہ عمل دے چہ کپے پے وی نو

د دہ پہ غاہہ دے یعنی دہ لہ پہ دھنہ جزاء سزا ضرور

ورکولے کیہے شی، یا طائر پہ معنی د قسمت دی یعنی سعادت

او شقاوت۔ یعنی د تقدیر پہ وجہ سرہ ہر انسان سڑ سعادت

یا شقاوت لازم دے۔

او فِي عُنُقِهِ، پہ عربی کنس ذکر کیہی د پارہ د لزوم او د ذمہ داری۔

بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ⑬

ستا نفس تن ورخ یہ تہجندے حساب کوڑنگے ۔

مَنْ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي

چا چہ ہدایت او موندلو نو یقیناً ہدایت ہے او موندلو

لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا

ڈپارہ ڈخان خیل او شوک چہ بے لارے شو نو یقیناً

يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ

بے لارے کیڑی وہاں یہ ہغہ پاندے وی، اونشی پورتہ کوئے ہیٹ پیتی والا

وَزُرًا أُخْرَىٰ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ

پیتہ ڈ بل چا ، او مونہ نہ یو عذاب و رکوڑنگی

حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ⑭ وَإِذَا أَرَدْنَا

تردے پورے چہ اولیرو رسول - او کلہ چہ او غوارو مونہ

كِتَابًا يَتْلُوهُ مَشُورًا، مراد ددینہ عملنامہ دہ چہ پانہرے اہول نہ

غواری پخپلہ یہ غور اور وی۔

سُكَّ - د ا ہم تخویف کنن داخل دے او مطلب دا دے کہ اہی

وی او کہ لوستونگی وی لیکن خیل کتاب د اعمالو یہ پخپلہ اولوی

او داسے یہ سورۃ القیامہ سکا آیت کنن ہم دی۔

د ا قُرْآن، تہ مخکن لفظ د یُقَال پتہ دے ۔

۱۵۔ یہ دے کنن اشار د اعمونو رد ہغہ عملونو چہ یہ عملنامہ

کنن لیکل شویدی) او نتیجہ د حساب ذکر کوی چہ ہرکس د خیل

عملنامہ نتیجہ د خیر یا د شر یہ او موئی، یہ بل چا باندے بوج

نش راتلے ۔

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ، دارد دے یہ ہغہ چا باندے چہ

عمل کوی او وائی چہ ماتہ فلانی وٹیلے دی ازار گناہ بہ ہغہ

أَنْ تُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا

چہ ہلاک کرو یوکلے نو حکم اوکرو عیش پرستو دھتے کلے تہ (د توجیہ)

فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ

نو نافرمانی اوکری پہ ہتے کتب نو پورہ شی پہ ہغوی باندے فیصلہ دےنا اپنا

باندے وی ۔

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ، مراد د دینہ عذاب د تیوی دے چہ ہغہ موقوف دے پہ رسول لپیرو باندے یعنی خبر رسولو باندے اگرچہ پہ واسطہ د ثابت د رسول وی دارنگ پہ سورۃ ہود ۱۱۱ کتب او انعام ۱۳۱ کتب ذکر دی ۔ او دلیل دے پہ دے خبرہ باندے چہ چاتہ دعوت د حق تہ وی رسیدے نو ہغہ مستحق د عذاب تہ دے او ہرچہ عذاب اخروی دے نو بعض اہل علم و ثبلی دی او دا د امام ابوحنیفہ تہ ہم روایت دے چہ پہ باب د توحید او ایمان کتب صرف تنبیہ ضروری دہ ۔ او توحید حاصلیری پہ عقل سرہ او پہ داعی سرہ ، تو ہر کلہ چہ عقل پکتی وی او دعوت ورتہ تہ وی رسیدے نو ایمان او د توحید پہ بارہ کتب بہ تربیہ تپوس کیدے شی او اکثر محدثین و ثبلی دی چہ دا آیات او داسے نور آیا تو نہ عام شتہ دے چہ مراد یے دادے چہ پہ غیر د رسیدے د دعوت نہ عذاب اخروی ہم نہ ورکوی دا قول غورہ دے ۔ او پدے باندے د بخاری د یو حدیث سرہ اعتراض کیدیشی چہ پہ ہتے کتب و ثبلی دی چہ د اور د پارہ بہ اللہ تعالیٰ پہ آخرت کتب نور خلق پیدا کری نو ہغوی تہ خود دعوت نہ دے کرے شوے او اور تہ بہ داخلیری ؟

د دے جواب تفسیر ابن کثیر ذکر کرے دے چہ دا پہ راوی باندے قلب راغلے دے پہ اصل کتب دا جملہ پہ بارہ د جنت کتب دہ ۔ او د جہنم پہ بارہ کتب خواصیح روایت کتب راغلی دی چہ اللہ تعالیٰ پہ ہتے کتب خیل قدم کیددی نو ہغہ بہ

فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ۝ وَكَمَا أَهْلَكْنَا

نوتباه کړو مونږ هغوی لره په لوی تباہی سره - او دیر هلاک کړیدی مونږ

مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ

پیری روستو د نوح علیه السلام نه،

وَكَفَى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ

او پوره دے ستا رب په گناهونو د بندگانو باندے

دک شی او دارنگ ابن کثیر د دے آیت د لاندے حکم د اهل فتره او د اطفال المشرکین په تفصیل سره ذکر کړے دے -

۱۱- په دے آیت کیں تخویف دنیوی دے او دا تفصیل د تیر شوی آیت دے یعنی هرکله چه الله تعالی اراده د اهلک د یو قوم او کړی نو د رسولانو په واسطه سره د هغه مالدارانو ته امر د توحید او طاعت او کړی لیکن هغوی مخالفت او کړی نو عذاب پرے راشی، نو اشاره شوه چه هرڅه د الله تعالی په اراده سره کیږی لیکن الله تعالی هغه له سبب هم جوړوی نو د أَمَرْنَا معنی دا شوه چه أَمَرْنَا هُمْ بِالتَّوْحِيدِ وَالطَّاعَةِ -

یا أَمَرْنَا، معنی دیرول دی یعنی دیر کړو مونږ مالدارانو لره یعنی د هغوی مالونه وغیره په طور د استدراج سره دیر شی ځکه چه په ژبه د عربو کیں کله امر په معنی د کثر سره راسخ او دا د ابن عباس او ابن مسعود رضی الله عنه نه روایت دے او امام بخاری د امر بنو فلان معنی دیر کړو مونږ فلان قبیلے ذکر کړے ده -

فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا، تدمیر، اکثر په معنی کیں استعمالیږی چه هلاکت په یو قوم باندے په یو ځای راشی او تدمیر عام دے که لږ لږ عذاب وی او که په یو ځای وی -

خَبِيرًا بَصِيرًا ①۷ مَنْ كَانَ يُرِيدُ

خبردار لیدونگے ۔ ٹوک چہ خواہی دنیا رہہ بدالہ د عمل

الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا

خپل نو درکھو مونہ ہفہ لہ پہ دے دنیا کنس

مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ

ٹومرہ چہ او خواہو د چا د پارہ چہ مونہ او خواہو بیا

جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْالُهَا

مقرر کرے دے مونہ ہفہ د پار جہنم داخل بہ شی ورتہ

مَنْ مَوْماً مَدَّ حُورًا ①۸ وَمَنْ

بہ وٹیلے شوے لپٹے شوے او ٹوک چہ

سکے۔ پہ دے آیت کنس تخویف دنیوی دے پہ ذکر د اقوامو
مکذ بوسرہ ۔

او مِنْ بَعْدِ نُوحٍ، لفظ یے د دے وچ تہ اوٹیلو چہ ذکر د
قوم نوح تہ پہ آیت سک کنس اشارہ تیرہ شوے دہ ۔

وَمِنْ بَعْدِ نُوحٍ کنس اشارہ دہ چہ د آدم علیہ السلام نہ تر
نوح علیہ السلام پورے خلق پہ توحید باندے وڈ د دے وچ
تہ پہ مغوی باندے عذاب تہ دے راغلے ۔

خَبِيرًا، ہفہ ذات چہ عالم وی د خیزونو پہ باطن او رازونو
باندے ۔

۱۸۔ پہ دے آیت کنس تخویف اخروی دے ہفہ چالہ چہ
دین ذریعہ کمرخوی د پارہ د دنیا او نہ قصد کوی پہ ہفہ سرہ
رضا د اللہ تعالیٰ،

او مَا نَشَاءُ، دلیل دے چہ د انسان ہولے تمنا کانے تہ
حاصلیبری ۔

أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا

غواہی آخرت او کوشش کوی معنی لہ

سَعِيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ

کوشش دے معنی مناسب او دے مؤمن وی نو دفعہ خلق

كَانَ سَعِيَهُمْ مَّشْكُورًا ۝ ۱۹ ۝

دے دوی کوشش قبول کرے شوے دے - او دے ہر یو سرہ

ثُمَّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ

امداد کوؤ مونہ دے دنیا پرستو سرہ او دے دیندارو سرہ دا دے

اولسٹن سُرِّیْدُ، پہ دے کس اشارہ دہ چہ ہر طلبکار دے دنیا
تہ ہم دنیا نہ حاصلیری ہر چہ دے اللہ تعالیٰ پہ مشیت او ارادے
باندے موقوف دے او دارنگ دے سورۃ شوریٰ پہ سنۃ آیت
کس دی لیکن ہغہ مطلق مقید دے پہ سبب دے آیت
سرہ -

مَنْ مُؤْمِنًا، ذم ریدی، وٹیلے شوے او ملا متہ کرے شوی تہ
وٹیلے شی -

أَوْ مَدَّحُورًا، رتیلے شوے شرلے شوے - مذموم پہ نعمت دے
اللہ تعالیٰ کس او مدحور پہ نعمت دے اللہ تعالیٰ کس -

ملا - پہ دے آیت کس بشارت دے - او سَعِيَهَا، دے دینہ
مراد ہغہ عمل دے چہ دے سنت سرہ موافق وی دارنگ
ابن کثیر ذکر کرے دے دا آیت دلیل دے پہ دے خبرہ چہ
دے عمل دے قبولیت دے پارہ دہ شرطونہ دی یو ایمان او دویم
عمل موافق وی دے سنت -

مَشْكُورًا، قبول دے عمل دی پدا سے طریقہ چہ دے ہغہ برکات
پہ دنیا کس بنکاریری او پہ آخرت کس ہم -

عَطَاءٌ رِّبِّكَ ط وَمَا كَانَ عَطَاءُ

بخشش دُرَب سَتَا تہ دے ، او تہ دے بخشش

رِّبِّكَ مَحْظُورًا ۳۰ أَنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا

دُرَب سَتَا بند کرے شوے ۔ او کو تہ چہ تہ رنگ غور و لے و کر تہ مونی

بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ط وَلِلْآخِرَةِ

بعضو د دوی لہ یہ بعضو باندے ، او خامغا آخرت

أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَ أَكْبَرُ تَفْضِيلًا ۳۱

دیر لویو درجو والا دے او دیر لوی فضیلت والا دے ۔

۳۰۔ دا آیت د مخکن دوارو آیتو تو سرہ متعلق دے او یہ دے کن اشارہ دہ دے خبرے تہ چہ اللہ تعالیٰ د مشرکانو حاجتو تہ ہم پورہ کوی او د مؤمنانو ہم پورہ کوی ۔

عَطَاءُ رِّبِّكَ ، مراد د دے تہ عطاء دہ یہ دنیا کن او دا مصداق د رحمانیت دے او پد یکن رد دے یہ مشرکانو باندے چہ دشرک کولو سرہ د هغوی حاجتو تہ پورہ کیری او هغوی دا یہ خپل حاجت کن پیش کوی ۔

۳۱۔ یہ دے آیت کن ذکر دے د دے خبرے چہ عطاء د اللہ تعالیٰ یہ دنیا کن یہ طریقہ د مساوات سرہ نہ دہ بلکہ یہ طریقہ د فرق سرہ دہ ۔

وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ ، پد یکن اشارہ دہ چہ د دنیا ترقی طلب کول نہ دی پکار بلکہ طلب د آخرت پکار دے ۔ او اکبر اسم تفضیل کن اشارہ دہ چہ یہ دنیا کن ہم تفاوت شتہ لیکن تفاوت د آخرت دیرزیات دے ۔

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ

مه جوړه د الله تعالى سره حقدار د بندګۍ بل

فَتَقَعْدَ مِنْ مَّوْمًا مَّخْدُورًا ۝۲۷

نو تاست به پاته شی پر وټیل شولې شر مېدلې .

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا

او فیصله کړیده ستا رب چه مه کوئ بندګی سوا د الله تعالى نه

إِلَهُكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ حِصَانًا

د بل چا او د مور او پلار سره خپره کوئ ،

۲۷- د دې آیت نه شروع کیږي ذکر د هغه دریو څیزو نوچه په هغه سره عذاب دفع کیږي او دا موږ سبب د حصول د درجاتو د آخرت دی چه په لفظ د اکبر درجات کښ ذکر شول . نو اول په هغه کښ د شرک نه نه بچ کیدل دی او پدیکښ منع ده د شرک فی الالوهیت نه .
مَنْ مَّوْمًا ، هغه چاته وټیل کیږي چه د هغه بدئ او عیبونه وټیل کیدل شي .

او مَخْدُورًا ، هغه چاته وائی چه د ضرورت په وخت کښ د هغه دوست او مددګار نه وی نو مشرک به په ورځ د قیامت پداسه حال کښ شي چه نه یې الله تعالی مدد کوي او نه به یې خپل معبودان ، دارنگ من موم به وی د طرف د بنګانو نه او مخدول به وی د طرف د الله تعالی نه .

او فَتَقَعْدَ ، دلالت کوي چه دا حال به همیشه وی ځکه چه قعود دلالت کوي په مضبوط والی او دارنگ اشاره ده چه من موم او مخدول سړی د اوږدینو طاقت نه لري نو مجبوراً به تاست وی .

إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ

کہ چرے اور سی ستا پہ ژوند کنیں بودا والی تہ

أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ

یو دے دواہو تہ یا دواہہ نو مہ واپہ

لَهُمَا أَوْ لَكَ أَنَّ تُنْهَرَهُمَا وَقُلْ

دوی تہ آں قدرے او زورنہ مہ کوہ دوی تہ او واپہ

لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۲۳) وَخَفِضْ لَهُمَا

دوی تہ وینا ادب ناکہ او کوڑ کرہ دوی تہ

۲۳۔۔ پہ دے آیت کنیں اولاً رد دے دے شرک فی العبادات اور داعلت
دے دے تیر شوی آیت کنیں دے تھی دپارہ ۔

وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِحْسَانًا ۚ دے دے محالے تہ دویم امر دے دے پارہ دے
دفع دے عذاب چہ ہفہ احسان کول دی دے مخلوق دے اللہ تعالیٰ سرہ
او پہ دے آیت کنیں درے ادب ذکر دی دہہ نواہی او یو امر او
احسان دے والدینو یے دے توحید دے اللہ تعالیٰ سرہ متصل ذکر کرے
دے دلتہ او پہ سورۃ بقرہ ۱۷۷، او سورۃ النساء ۷۶ کنیں دے
ہفہ ۔

اولہ وجہ دادہ چہ معلومہ شی چہ دے اللہ تعالیٰ پہ بندگی کنیں مور
او پلار بہ ہم نہ شریکوئی بلکہ ہغوی سرہ بہ صرف احسان
کوئی ۔

دویمہ وجہ دادہ چہ حق دے مور او پلار دا نہ دے چہ پہ شرک
او پہ گناہ کنیں دے ہغوی طاعت او کریشی بلکہ دے ہغوی حق
احسان کول دی ۔ او دے احسان درے طریقہ دی ۔

اول دا چہ دے ہغوی خیر بہ لہوئی پہ دعوت الی الحق سرہ پہ
شان دے ابراہیم علیہ السلام ۔
او دویمہ طریقہ دادہ چہ دے ہغوی خدمت بہ کوئی ۔

جَنَاحَ الذِّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

وزر د عاجزی د شفت دوجہ تہ

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي

اواپہ اے ربہ زما رحم اوکرے یہ دوی بانئ لکہ چہ دوی زما بالذکرینا

صَغِيرًا ۲۳ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا

یہ وروکوالی کنس۔ رب ستاسو بنہ پومہ دے یہ ہفہ خہ

فِي تَقْوٰیكُمْ اِنْ تَكُونُوْا

چہ ستاسو یہ زہونو کنس دی ، کہ تاسو یہ زہہ کنس

اور دریمہ طریقہ مال خرچ کول دی یہ ہغوی باندے ۔

وَلَا تُنْفَرُ هُمَا ، ابن کثیر و ثیلی دی چہ مراد د دینہ لاس پور تہ
کول دی یہ ہغوی باندے یہ غصے سرہ او صدور د فعل قبیح
او د زور نے کلمات و ثیل ۔

فَلَا تَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ ، اف ، دا آواز دے چہ صادر پیری د محل
تہ یہ وخت د بد کنر لو د یو خیز کنس نو مراد د اف تہ ہریو
ردی کلام دے چہ ہفہ سبب د خفگان د مور او پلایہ وی ۔

قَوْلًا كَرِيْمًا ، کریم ، ہفہ وینا دہ چہ یہ عزت باندے دلالت
کوی ۔

۲۴ :- وَ اخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذِّلِّ ، یہ دے آیت کنس دودہ آداب دی
یہ صیغہ د امر سرہ او د اکنا یہ دہ د شفت او د رحمت تہ د ہغوی
سرہ لکہ سورۃ حجر آیت ۲۸ کنس ذکر شوی دی ۔ او دلتہ نے
لفظ الذل ذکر کرے دے حکم دلتہ معنی د طاعت او خدمت
دوجہ د رحم د زہہ تہ یہ وی تہ د ریا او تہ د عادت تہ ۔

رَبَّيْنِي ، ربیانی ، یہ اصل کنس ربانی و لیکن قاعدہ دہ چہ
پدا سے حال کنس دویمہ باء یہ یاء سرہ بدلیبری ۔

وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا ، پدیکن اشارہ دہ دے خبرے تہ چہ

صَلِحِينَ فَإِنَّكَ كَانَتْ لِيلاً وَابِينَ

اخلاص مندی بی تو یقیناً اللہ تعالیٰ دے تو بہ کوڑنکو تہ

عَفْوًا ۲۵) وَأَنْتَ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقًّا

بخندہ کوڑنکے - او ورکوہ خپوانو تہ حق دہغوی

وَالْمُسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ

او مسکین تہ او مسافر تہ او مہ خرچ کوہ مال

تَبَذْرَ ۲۶) إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا

پہ بے غایہ خرچ کولو سرہ رھیخ قسم - یقیناً بے غایہ خرچ کوڑنکی دی

اولاد حق دہ مور او پلار تہ شی پورہ کولے نو دا دعا دھتے قائم مقام دہ -

۲۵ - پہ دیکھن اشارہ دہ صحیح کولو د نیت تہ پہ احسان دہ مور او پلار کنہ -

صَلِحِينَ، تہ مراد اخلاص کوڑنکی د نیت دی پہ احسان دہ والدینو کنہ -

فَإِنَّكَ كَانَتْ لِيلاً وَابِينَ عَفْوًا، پہ دے کنہ اشارہ دہ دے خبرے تہ چہ دا دواہہ صفتونہ چہ صالحین او اوابین دی دہ دوی یو بل سرہ ملازمہ دہ - اَوَّابٍ، ہفتہ چاتہ وائی چہ دگناہ نہ توبہ اوباسی او بیا چہ کلہ گناہ یادوی نو استغفار وائی -

فَأَنْتَ - حدیث صحیح کنہ راضی دی چہ صلوٰۃ الاوابین پہ ہفتہ وخت کنہ دی چہ زمکہ پہ نمر باندے داسے گرمہ شی چہ دہ اویمانو دہ بچو خپے سوزوی او ہفتہ وخت دہ ضعی دے - او دا خبرہ چہ مشہورہ دہ پہ عامو خلقو کنہ چہ صلوٰۃ الاوابین دہ ماہنام پہ وخت کنہ نفل کول دی نو دا خبرہ غلطہ دہ -

۲۶ - روستو دہ حق دہ والدینو نہ تور درے حقداران پہ دے آیت کنہ ذکر دی او پدیکن دہ اداب ذکر کوی یو امر دوم نہی

اِخْوَانِ الشَّيْطَانِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ

روترہ د شیطانانو ، او دے شیطان

لِرَبِّهِ كَفُورًا ۲۷) وَامَّا تَعْرِضُ

د خیل رب ته دیر ناشکره - او که ته منع کرخوے

عَنْهُمْ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَبِّكَ

د دوی ته د پاره د طلب کولو د رحمت د رب ستا

تَرْجُوَهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مِّسُورًا ۲۸)

چه امید لے لرے نو وایه دوی ته وینا نرمه -

او ولا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا ، تبذیرا ، دیته وائی چه مال په ناحقه طریق
سره خرچ کړی اگر چه یو روپۍ وی لکه په تذر د غیر الله کس
خرچ کول او په بدعاتو او رسمونو او په غیر ضروری څیزونو
خرچ کول -

۲۷:- دا علت د ماقبل نهی دے مبتدرا ځکه ورور د شیطان
دے چه شیطان باطل ته خلق رابلی نو مبتدرا د مال په ذریعه
د شیطان امداد کوی - دارنگ شیطان د رب ناشکره دے نو داسه
مبتدرا هم ناشکره دے نو دواړه د یو بل سره مشابه شول د دینه
تعبیر کړیدل په ورورولۍ سره -

۲۸:- په دے آیت کس د یو ادب قولۍ کړد لے په وخت د عدم
قدارت کس په حق ادا کولو باند لے - او په دے ادب کس دیته
اشاره ده چه په وخت د اعراض کولو کس د هغوی سپکول او په
عزتی کول منع دی -

او رَحْمَةً ، نه مراد وسعت د حال او د مال دے -

قَوْلًا مِّسُورًا ، مراد د دینه نرمه او خوږه خبره ده ، دویمه معنی
داده چه دوی له دعا او غواړه چه په دوی باند لے سختی آسانه شی -

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ

او مہ مگر عویہ لاس خیل ترے شوے د

عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ

خارے سرہ او مہ پرانیزہ لاس خیل پہ پورہ پر استلو سرہ

فَتَقَعَنَّ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿۲۹﴾ إِنَّ

نو ناست پہ پاتے تھے ملا متہ ستو مانہ رہنما تہ یقینا

رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ

رب ستا فراخوی رزق چارہ او خواہی

وَيَقْدِرُ رُطَاتًا كَانَتْ بِعِبَادِهِ خَيْرًا

او تنگوی ، یقینا اللہ تعالیٰ پہ خیلو بند کائناتوں پر خبردار دے

۲۹۔۔ یہ دے آیت کہیں بیان دے دودہ ادا ہو دے پہ صیغہ د نہی
چہ حاصل دے حقے یو ادب دے چہ عذہ میا لہ روی کول دی پہ خرچ
کولو او پہ صدقو کولو کہیں او پہ اولہ جملہ کہیں تھے تشبیہ د بغیل
کریہ د عذہ چا سرہ چہ لاس تھے د خست سرہ ترے شوے وی
نو د عذہ لاس بتاوی د تصرف کولو نہ پہ مال کہیں سو دغہ
حال د بغیل دے چہ خیل مال تہ تھے لاس تہ ورسیری۔

او دویمہ جملہ کہیں مطلب دا دے چہ مال بے خایہ مہ خرچ
کوہ اگر چہ مباح وی۔

فَتَقَعَنَّ ، دیکھیں اشارہ دہ چہ د میرے ملا متیا او ہنپیمانیا د
دوجے نہ یہ داسے تھے چہ د خائے تہ بہ نہ تھے پا خیدے۔

مَلُومًا ، داولے جملے سرہ تعلق لری۔

او مَحْسُورًا ، د دویمے جملے سرہ تعلق لری۔

بَصِيرًا ۝ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ

لِیَدْرِكْکے دے۔ او مہ ورتی بچی خپل

خَشِيَةً إِمْلَاقٍ تَحْنُ نَرْزُقُهُمْ

دے وچھوڑے دے لوگ تہ مونہ روزی ورکوؤ دوی لہر

وَأَيَّاكُمْ إِن قَتَلْتُمْ كَانِ خَطَا

او تاسولہ ، یقینا دے دوی ورتل دہ گناہ

كَبِيرًا ۝ وَلَا تَقْرَبُوا الرِّقَّ إِنَّهُ

نویہ۔ او مہ نزدے کپوتی زنا تہ یقینا دازنا کاری

كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ۝

دے بے حیائی ، او بدہ لارہ دہ۔

سنت۔ پہ دے آیت کنس ترغیب دے نفاق تہ چہ پہ انفاق کو بوسرہ رزق نہ تنگیبری، نو پہ دے آیت کنس دے تیر شوؤ ادا بوعلت بیانوی، ہغہ دادے چہ اللہ تعالیٰ بندہ پوہہ دے پہ مصالحو دے بندگانو خپلو چہ چالہ فراخی دے رزق ورکوی او چالہ تنگسیا ورکوی۔ دے دے وچ نہ تیر شوی آداب یے تاسوتہ او خودل چہ ہغہ آداب پہ مینخ دے فراخ رزق والا او دے تنگ رزق والا کنس دی۔

سنت۔ دے آیت نہ تر سنت آیت پورے دریم خیز ذکر کوی دپارہ دے دفع دے عذاب چہ ہغہ ظلمونو نہ خان بچ کول دی او دلتہ دے ہغہ نہ اووہ منہات او درے مامورات ذکر شوی دی پدے آیت کنس اولہ نہی دہ دے قتل دے اولاد نہ۔ دے آیت تشریح پہ تفسیر دے سورۃ انعام کنس آیت ملہ کنس تیرہ شویدہ۔

خطا، دادیل دے چہ دے خطا اطلاق کلہ پہ گناہ کبیرہ ہم کپری۔ سنت۔ پہ دیکھن دویمہ نہی ذکر شویدہ دے ظلم نہ چہ ہغہ زنا دہ، اولفظ دے وَلَا تَقْرَبُوا، دلالت کوی پدے یا ندے چہ دے زنا اسباب او دواعی ریلنے ورکوؤنکی خیزوتہ) ہم حرام دی۔

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ

او مہ وڈنی نفس لہہ مغہ چہ حرام کیریہ

اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ

اللہ تعالیٰ وڈل دہنہ مکر یہ حق شرعی سرہ او شوک چہ او وڑلے شو

مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ

پہ غلم سرہ لویقینا و کیریہ موثر وارث دہنہ لہہ

سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ

اختیار نو ریاتے دے تہ کوی پہ وڑلو کیں

إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا ۝۳۳ وَلَا تَقْرَبُوا

یقینا ددہ سرہ امداد کیریے شوے دے۔ او مہ نزدے کیریہ

مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ

مال دہ یتیم تہ مکر پہ داسے طریقہ چہ وی

وَسَاءَ سَبِيلًا، كُنْ أَشَارُهُ دَه چہ د زنا کولو پہ انسان کیں قبیح عادات پیدا کیریہ۔

۳۳:- پدایکیں دریمہ نہی دہ د ظلم تہ چہ مغہ قتل دے بغیر د سبب شرعی تہ۔

سُلْطَانًا، د دینہ مراد قدرت د قصاص دے پہ امداد د بادشاہ سرہ یا د دینہ مراد حجت شرعی دے د پارہ د قصاص۔

فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ، اسراف پہ قتل کیں پہ دریو طریقو سرہ وی ہو دا چہ د قاتل پہ عاتے بل سرے قتل کیری، دویم دا چہ د یو پہ بدل کیں دیرکسان قتل کیری، او دریم دا چہ د مقتول تہ اندامونہ پرے کیری نو دا اتوں حرام دی۔

إِنَّهُ كَانَ مَنصُورًا، یعنی اسلامی حکومت او نور و مسلمانانو لہ پکار دی چہ پہ قصاص اخستلو کیں ددہ امداد او کیری۔

أَحْسَنَ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ

خااستہ (شرعاً) تردے پورے چہ اورسی دے خوائی خیلہ تہ

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ

او پورہ کوئی لوظ لورہ یقیناً د لوظ پہ بالکین پہ

كَانَ مَسْئُولًا ۝۳۳ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ

تیوس کیدے شی ۔ او پورہ کوئی پیمانہ

إِذَا كُنْتُمْ وَرَثًا بِالْقِسْطِ أَسِ السَّاتِقِينَ

کلہ چہ پیمانہ کوئی او تول کوئی پہ تلہ برابر سرہ

ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ۝۳۵

داخوہ کار دے او خااستہ انجام والا ۔

۳۳۔ پدیکیں غلورمہ تھی دہ د ظلم نہ چہ ہفہ د یتیم مال خوہل دی ، او د دے آیت تشریح پہ تفسیر د سورۃ انعام آیت ۱۵۱ کیں تیرہ شویدہ پدے آیت کیں یوامردے او د عہد نہ مراد ہر ہفہ شے دے چہ اللہ تعالیٰ پہ ہفہ امر کرے وی یائیے د ہفہ نہ نہی کرے وی ۔ او دارلک عقدوتہ کول پہ کورنی کیں ۔

مَسْئُولًا ، تیوس کیدے شی د ہفہ د بے وقایئی او د نقص پہ بارہ کیں ۔

۳۵۔ پدے آیت کیں دوہ اوامردی چہ د ہفہ نہ خلاف کول ظلم د وَرَثًا بِالْقِسْطِ ، القسطاس میزان دے پہ لغت د عربو کیں اگر چہ عام عرب پدے بات دے خیر نہ و او لغت د رومیانو د دے سرہ موافق دے ۔ لیکن داسے وینا کول غلطہ دہ چہ وائی چہ دا لفظ د لغت د روم نہ اخستلے شوے دے ۔ حکم چہ قرآن خالص عربی کتاب دے پہ دے کیں عجبی لفظ نشتہ ۔ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ، پدیکیں دنیوی فائدوتہ اشارہ دہ ۔

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ط

او مہ زہ پہ ہغہ شیر پے چہ نہ وی تالہ پہ ہغہ بانڈے ہیٹ دلیل،

إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ

یقیناً غوگونہ او سترے او زہوتہ

كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ۝۳۶

دے تلو پہ بارہ کنس دھرچانہ بہ تپوس کیدیشی ۔

وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا، اشارہ دہ راتوں کی فائدہ وتہ ۔ تاویل، پہ معنی د مرجع او د عاقبت دے ۔

۳۶۔ پدیکش پنعمہ نہی دہ د ظلم نہ چہ ہغہ بہتان لگول او بے دلیلہ تابعداری کول دی ۔

وَلَا تَقْفُ، دے معنی یو دا دہ چہ طعن مہ وایہ چا بانڈے د ہغہ خبرے چہ تا سرہ د ہغہ علم نہ وی او مراد د دے نہ بہتان لگول دی او بلہ معنی ہے دا دہ چہ تابعداری مہ کوہ د ہغہ خبرے او د حکم چہ پہ ہغہ بانڈے دلیل شرعی نہ وی او دواہ معافی قرطبی ذکر کریدی ۔

عِلْمٌ، لفظ یقین اور غلبہ د ظن دواہ وتہ شامل دے او پدے آیت کنس د دے انداموتو ذکر دے او دوی پہ بارہ کنس تپوس کول دا دے چہ دا دے قوتونہ دے پہ ناحقہ استعمال کرے شوے دی ۔ او دویم قسم تپوس دا دے چہ پہ غورہ سرہ ہے خہ خبرہ نہ وی اوریدے او دعوی کوی چہ ما آوریدے دہ او دارنگ پہ سترگوئے خہ نہ وی لیدے او دعوی کوی چہ ما لیدے دے او پہ زہہ کنس ہے پہ یو خیز بانڈے فکر نہ وی کرے او دعوی کوی چہ زہ پہ ہغہ عالم یم نو دے دروغ و تلو تپوس بہ کیدے شی ۔

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا

او نہ مہ گرجا پہ زمکہ کنس پہ لویئ کولم سرہ

إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ

یقیناً تہ نہ شے شولے زمکہ اوچرے شے

تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ۳۷

رسیدے غرونو تہ پہ دلگوالی سرہ - دا تول

۳۷ :- پہ دے کنس شپڑمہ نہی دہ دَ ظلم تہ چہ ہفہ تکبر اولوی کول دی۔

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا، مراد دَ مشی مرحاً نہ تکبر کول دی چہ دَ ہفہ اثریہ گرخید لو کنس بنکارہ کیہی، یعنی تکبر اصل پہ زہہ کنس دے لیکن اثریہ پہ ظاہر کنس بنکارہ کیہل دیر قبیح دی۔ او دَ مؤمنانو پہ صفت کنس پہ سورۃ فرقان ۳۷ کنس مشی ہوگا راجلے دہ او دَ دے نورۃ تشریح پہ سورۃ لقمان ۳۷ کنس شتہ دے او پہ مشی مرحاً کنس رقص اوگہا کول ہم داخل دی او تفسیر قرطبی کنس دَ ہفہ دیرہ ہدی بیان کرے دہ - او ہفہ پیران چہ وخت دَ ذکر کنس رقص اوگہا کوی پہ ہفوی با ندے سخت رد کرے دے۔

إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا، حاصل دادے چہ لوی خود دروند والی او دَ قوت دَ وجہ نہ وی یا دَ غت والی او دَ دلگوالی دَ وجہ نہ وی نوچہ دَ اول پہ وجہ زمکہ نہ شے شولے او دَ دویم پہ وجہ دَ غرونو سر تہ شے رسیدے یعنی انسان کنس دا دواہہ صفتہ نشتہ نو تکبر ولے کوی - دارنگ تہ عاجزی دَ ہفہ کار نہ چہ نور خلق تربتہ ہم عاجز دی چہ دا دواہہ ذکر کرے شولے کارونہ دی - نو تکبر پہ خلقو با ندے ولے کوی - (ابن جریر)۔

ذَلِكَ كَانَ سَيِّئًا عِنْدَ رَبِّكَ

یہ دے کہیں خراب کاروتہ ستا ذکر یہ نیز باندے

مَكْرُوهًا ۳۸) ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ

ناروا دی ۔ دا چہ ذکر شول دھت نہ دی چہ وی کریدہ کاتہ

رَبِّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ

رب ستا د حکمت د خبروتہ ، او مہ مکرخوہ

مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَلْقَىٰ فِي

د اللہ تعالیٰ سرہ حقدار د بتائی بل نوتہ یہ او غورخوے شے یہ

جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا ۳۹)

جہنم کہیں ملامتہ کرے شوے رتے شوے ۔

۳۸۔ ذالک ، اشارہ دہ ماقبل ذکر کرے شوے او امر واد نواہی
تہ اوسیتہ نہ مراد او امر و دھتہ پر یخود دل دی او د نواہی د
دھتہ ارتکاب کول دی ۔

مَكْرُوهًا ، او مکروہ یہ شرع کہیں عین حرام دی د دے وچہ نہ
اطلاق د دے یہ مکروہ تنزیہی باندے محدث دے ۔

۳۹۔ داتائید د ماقبل احکام دے یعنی دا احکام وی د اللہ تعالیٰ دہ
او د حکمت دے او پدے کہیں تفسیر د حکمت تہ اشارہ دہ کوم چہ
سورۃ النحل ۱۲۵ کہیں تیر شویدے ۔ یعنی قرآن تہول حکمت دے
او د ذکر شوی احکام یہ دھت کہیں بعض حصہ دہ ۔

وَلَا تَجْعَلْ ..... آہ ، کہیں اوومہ نہی د ظلم د شرک نہ دوبارہ
ذکر کریدہ ، اشارہ دہ چہ شرک د تہول و ظلم و توبیخ او جہر دے او
حرکہ چہ یہ انسان کہیں د شرک سرہ دغہ ظلمونہ ہم موجود شی
نومغہ دیر ملامتہ او د زجر و تہول لائق وی د دے وچہ نہ دلتہ
یے ملوم مدحور ذکر کرو ۔ او یہ ۱۲۵ آیت کہیں حرکہ چہ مخکین یے
فضیلتونہ ذکر کرل او مارنگ د مشرک خیال دا دے چہ زما اللہ بہ

أَفَاَصْفَاكُمْ رَبُّكُم بِالْبَنِينَ

آیا نو غوره کړی یې تاسو رب ستاسو په خامنو سره

وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا

او نیولی دی د ملائکو ته لوڼه ،

إِنَّكُمْ لَتَشْقَوْنَ لُؤْنَ قَوْلٍ عَظِيمًا ﴿٦٠﴾

یقیناً تاسو خامغا وای وینا لویه ردولته -

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ

او یقیناً بیان رد توحید په تفصیل سره کړیدلې موخې پدې قرآن کښ

لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٦١﴾

د دې د باره چه نصیحت قبول کړی او نه زیاتوی دا قرآن دوی لره مگر نفرت -

ما لره مدد او فضیلت را کوی نو د هغوی په رد کښ یې مذموم مخنول ذکر کړلې وؤ -

نکته ۱- هر کله چه مخکښ آیت کښ منع کول وؤ د عام شرک فی اللوهیت ته چه مشرکین بالملائکه پکښ داخل وؤ نو اوس په دې آیت کښ زجر دې خاص مشرکین بالملائکه ته چه هغوی وئیل چه ملائک بنات د الله تعالی دی او دا د ملوم او مدحور تفسیر دې چه مشرکینو لره زجر ورکوی او دا مدحوریت دې څکه چه په زجر کښ دا دواړه صفتونه شته دې - او د دې تفصیل په سورة نحل ۷۷ کښ ، سورة صافات ۷۸ او سورة زحرف ۷۹ آیت کښ شته دې -

نکته ۲- په دې آیت کښ ترغیب دې قرآن ته او بیا زجر دې د قرآن نه نفرت کوونکو ته او سبب د نفرت دا دې چه پدې کښ رد دې د دوی په شرک او په ظلمونو لکه چه مخکښ تیر شول - لِيَذَّكَّرُوا ، د دینه مخکښ لفظ د التوحید مراد دې یعنې لقد صرفنا

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا

تہ اوایہ کہ چرے وی دے اللہ تعالیٰ سرہ نور حقدار د بندگی لکہ چہ

يَقُولُونَ إِذَا لَبِثُوا إِلَىٰ ذِي

دوی وائی نو دغہ وخت خامخا طلب کرے بہ وی دوی خاوند

الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ سُبْحَانَ

د عرش تہ یو لار - پاک دے اللہ تعالیٰ

فی هذا القرآن التوحید یعنی توحید او دلیلوںہ او وعظونہ
 قسمًا قسم بیان کریدی او هرکله چہ دلتہ مراد توحید دے تو
 مفعول یے ذکر نہ کرو شکہ چہ ہرقہ د مخکنس او روستو آیا تونو
 تہ معلوم دے - او دے سورت پہ سہ آیت کنس دلیلوںہ او
 وعظونہ مراد دی تو ملتہ یے من کل مثل لفظ ذکر کریدیے -
 سہ دے کنس رد دے پہ شرک فی الالوہیت باندے او
 إِذَا لَبِثُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا، کنس مطلب دادے چہ
 د دوی د معبودانو کہ د اللہ تعالیٰ سرہ پہ الوہیت کنس غہ حصہ
 وی تو د اللہ تعالیٰ نہ رچہ خاوند د عرش دے مطالبہ د خیل
 حصے بہ یے کوے او پہ دے سرہ بہ ضرور جدال پیدا کیڈے
 لکہ پہ سورۃ مؤمنون سہ کنس دی، یا دامعنی چہ د مشرکان د
 خیلو معبودانو پہ بارہ کنس عقیدہ لری چہ دازمونہ شفاعت دی تو
 لازم دادہ چہ د شفاعت اللہ تعالیٰ تہ لار د نزدیکت طلب کوی او
 شوک چہ طلب کوونکے د نزدیکت وی تو ہفہ خو عاجزوی، سوالہ
 نشی کیڈے او دلتہ دویمہ توجیہ غورہ دہ پہ قرینہ د سہ سرہ
 چہ پہ ہفہ کنس د صالحینو معبودانو ذکر دی او لفظ د کما یقولون،
 ہم پیدے باندے دلیل دے او پہ سورۃ المؤمنون سہ آیت
 کنس اولہ توجیہ مراد دہ - او دغہ وجہ د فرق پہ مینخ د دواہہ
 آیا تونو کنس دہ -

وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُقُولُونَ عُلُوًّا

او لوے دے دے ہوا نصبتونو نہ چہ دوی اللہ تعالیٰ تہ کوی پہ لویبی

کَبِيرًا ۞ تَسْبِيحُ لَهُ السَّمَوَاتُ

دیرے سرہ - پاکي وائی اللہ تعالیٰ سرہ آسمانونہ

السَّيْبُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ط

اویہ او زمکہ او ہنہ خاک چہ پہ دے کیں دی،

وَرَأَىٰ مَنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ

او نشہ میٹ شے مکر تسبیح دائی

بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ

سرہ دے حمد دے ہنہ لیکن تاسو نہ پوہیری

تَسْبِيحَهُمْ إِنَّكَ كَانَتْ حَلِيمًا غَفُورًا ۞

پہ تسبیح دے دوی باندے، یقیناً اللہ تعالیٰ دے صبرناک بخندہ کوونکے -

مگر - پہ دے کیں نتیجہ دے ماقبل آیت دہ او دعویٰ دے توحید دہ -

سُبْحَانَكَ، کیں اشارہ دہ رد دے شرک بالملائکہ تہ او و تعالیٰ،

کیں اشارہ دہ رد دے شرک فی الالوہیت دے نور و عباد و صالحینو

تہ چہ دا دوارہ قسمونہ مخکن آیا تونو کیں ذکر شوییدی -

عُلُوًّا کَبِيرًا، پہ دے کیں اشارہ دہ چہ علو دے اللہ تعالیٰ پہ بنکارہ

دلبلونو سرہ ثابت دہ -

مگر - پہ دے کیں علت دے دے پیرہ دے سبحانہ او دعویٰ دے توحید

دہ پہ بلہ طریقہ، او پیرے سرہ تسبیح دلالت مراد دہ،

یعنی دے مرغیز حال او عجز دے اللہ تعالیٰ پہ توحید باندے دلالت

کوی لیکن اے مخاطبینو (مشرکانو) تاسو یہ ہنہ کیں فکر نہ کوئی،

اویا تسبیح حقیقتاً مراد دہ او تسبیح دے مرغیز دے ہنہ دے شان

مناسب وی او پہ دے توجیہ سرہ -

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ

او کله چه ته لوله قرآن نو پیداکړو مونږ په مینه ستا

وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ

او په مینه دغه کسانو کس چې ایمان نه لري په آخرت باندې

حِجَابًا مُّسْتَوْرًا ﴿٧٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ

پرده پټه (مضبوطه) او پیداکړیدی مونږ ددوی په

قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ

زړونو باندې پرده (منع کوونکې) د پوهې د قرآن نه

وَمَنْ فِيهِمْ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يَسْتَبِيحُ بِحَمْدِهِ، كُنْ بِهِ تَخْصِيصٌ
کیدلې شی یوا د کافرانو او مشرکانو ته - او دوی به توجیه غوره
ده ځکه چه په احادیثو سره تسبیح د کافرو، او تسبیح د طعام او
تسبیح د اوبانو او تسبیح د اوتو او د ستی د مسجد نبوی
ثابت ده -

حَلِيمًا، کس اشاره ده چه د دے تسبیح د وېج ته الله تعالی د
مستحقینو د عذاب نه عذاب روستو کوی -

او غَفُورًا، کس اشاره ده چه په دے تسبیح سره د کښکارو خوقونکاهونه
معاف کوی -

۷۵ - په دے آیت کس زجر دے په انکار د قرآن سره او مراد د
حجاب مستور نه حجاب د ضد او د عناد او د جهل دے او یا مراد
د دینه حجاب حقیقی دے په طریقه د خرق عادت سره یعنی د
دوی په سترگو دایې پر دے راشی چه قرآن والا نه وینی او دا په
طریقه د عَلٰی أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ سره دے - او مستور نه مراد
دادلے چه دا حجاب ستاسو نه پټ دے - یا مستور په معنی د ساتر
دے یعنی پټوونکے -

وَفِي أَذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ

او یہ غویو نو ذ دوی کنں دیو ندوالے، او کلہ چہ یاد کرے

رَبِّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَوْ

رب خیل یہ قرآن کنں یہ یو والی سرہ نواو کرئی دوی

عَلَىٰ أَذْبَانِهِمْ نَفُورًا ﴿٣٦﴾ تَحْنُ

یہ خینو شاکانو بانے نفرت کوونگی۔ مونہ

۳۶۔ پد یکنں ذ نرو نو او ذ غویو نو یافت یے ذ دوی ذ پارہ ذکر
کر و لکہ رخم اللہ علی قلوبہم و علی سمعہم و علی ابصارہم
غشاً و ذہ (سورۃ بقرہ ۷) او دارنگ انعام ۷۱ کنں۔
و قرا، ذ دے مراد کو نرو والے دے لکہ ذ صم، اطلاق چہ شولے
دے یا مراد ذ دینہ شرکی قطع او خرافات دی چہ ذ ہف ذہ ذ دوی
غویو نو نہ دک دی نو ذ توحید اوحی آواز یکنں نہ غائبی او پدالے
درے وارو کنں اشارہ دہ چہ ذ قرآن کریم نہ ذ فائدے اخستلو
ذ پارہ مانع یہ دوی کنں موجود دے۔ او بیا زجر دے یہ انکار ذ
توحید سرہ، یعنی قرآن تہ ہسے ناست وی لیکن ہر کلہ چہ یہ
قرآن کنں ذ توحید مسئلہ راشی چہ صرف اللہ تعالیٰ نہ مداد
خواہی او صرف ذ ہفہ بتدائی کوئی او بل شوک و سرہ شریک
مہ جو روئی نو دوی ذ دینہ نفرت شروع کری او دارنگ یہ
سورۃ صافات ۷۱ او سورۃ ص ۷۱ او سورۃ زمر ۷۱ او سورۃ
مؤمن ۷۱ کنں دی۔

او ذ و حدہ، تہ لفظ ذ توحید اخستلے شولے دے نو توحید
شرعی لفظ دے۔

نُفُورًا، مصدر دے او تمیز دے علت دے ذ و لو ذ پارہ
او ذ بعضو یہ نیز دا جمع دہ او حال دے۔

أَعْلَمَ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ

بنہ پوچھو یہ ہفتہ نیت دے دوی چہ دوی پورے خوب پوری کلمہ

يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ

چہ دوی خوب کیہ دوی تاتہ او کلمہ چہ دوی

نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ

پتہ جرگے کوی کلمہ چہ وائی ظالمان خلق

إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مُسْحُورًا ۝۷۷

تا بعد اری نہ کوئی تاسو مگر دے یو سری چہ جادو پورے کرے شویدے

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ

او گورہ چہ تھہ رنگ بیا نوی ستا دپارہ صفتونہ (دے بدی)

۷۷۷۔ یہ دے آیت کیں زجر دے یہ انکار دے رسول سرہ او ہفتہ تہ
یہ مسحور او ٹیل او مسحور یہ معنی دے دھوکہ کرے شوے یا یہ
معنی دے محتاج دے خوراک او خنکاک تہ ، یا یہ معنی دے جادو
کرے شوے دے یہ دے طریقہ سرہ چہ عقل یے بریاد شی ۔
او دا فتوی دے دوی یہ مکہ کیں وہ او یہ دغہ وخت کیں یہ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم جادو نہ وڑ کرے شوے دوی دروغ و ٹیل،
او بیا روستہ یہ مدینہ کیں یہ ہفتہ ہاندے جادو کرے شوے وڑ
لکہ چہ یہ حدیث صحیح کیں ثابت دی نو دے یہ مینح کیں شیخ
تعارض نشہ او دے پورہ تفصیل یہ سورہ فلق کیں بہ راشی
انشاء اللہ تعالیٰ ۔

إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ، یعنی اول دوی قرآن تہ خوب کیہ دوی

لیکن یہ نیت دے اعتراض کولو سرہ بیا کورنی کیں جرگہ او کہی
چہ یہ دے نبی ہاندے تھہ رنگ فتوی او کہو ۔

فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٣٨﴾

نودوی گمراہ شول نو دوی طاقت تہ لری دے سے لارے ۔

وَقَالُوا آءِزًا كُنَّا عِظًا مَّا وَرَفَاتَا

او دوی وائی آیا کلہ چہ شومونہ ہاوی او ذرے ذرے

ءِزًا لَسَبْعُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٣٩﴾

آیا مونہ بہ ژوندی کرے شو بہ پیدا ئش نوی سرہ ۔

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَرِيرًا ﴿٤٠﴾

تہ ورتہ اوایہ تاسوشی کہتہ یا اوسپنہ ۔

۳۸ :- دا ہم دے معنی آیت یہ حکم کنیں داخل دے یعنی زجر دے
یہ انکار دے رسول سرہ ، او دا دلیل دے چہ طعنوتہ لگول یہ
رسول باندے سبب دے اسے گمراہی دے چہ بیا ہدایت نہ شی
موندے ۔

اَزْمَثَانِ ، مراد دے ناکارہ صفتوتہ دی لکہ شاعر ، ساحر ،
کامن ، مفتری وغیرہ او داسے یہ سورۃ فرقان سہ ، سہ کنیں
ہم دی ۔

۳۹ :- یہ دے آیت کنیں زجر دے یہ انکار دے بعث بعد الموت
او داسے یہ سورۃ بس سہ او سورۃ صافات سہ کنیں ہم دی ۔
۴۰ :- یہ دے آیتونو کنیں جواب دے منکرینو دے بعث
تہ حاصل دے جواب دا دے چہ دے خاوروتہ دوبارہ جوہول خواسان
کار دے بلکہ کہ تاسو کہتے شی یا اوسپنہ شی یا دے دینہ ہم سخت شی
لکہ قولاد یا آسمانونہ او زمکہ ، نو ہم اللہ تعالیٰ تاسو دوبارہ پیدا
کولے شی ۔

لفظ دے کُونُوا ، یہ معنی دے شرط دے یعنی کُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَرِيرًا
دارنگ دا امکان لری چہ انسان کلہ خاورے شی نو کلہ دے دے
خاورے نہ کہتے او مالکہ جوہیری او کلہ دے اوسپنہ یہ کان کنیں دے

أَوْ خَلَقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ

او یا بل مخلوق دے نہ چہ لوے وی ستا یہ سینو کیں

فَسَيَقُولُونَ مَنْ يَسْعِدُنَا قُلِ الذِّي

نو خامتا دوی بہ وائی شوک بہ مونردو بار پیداکری، تہ اوایہ ہنہ ذات

قَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغَضُونَ

چہ پیداکری یئی تاسو اول حل نو خوشوی بہ دوی

إِلَيْكَ رُؤُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ

تاتہ سرونہ خیل او وائی بہ

مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ

کلہ بہ وی دا ، تہ اوایہ کیدیشی چہ دیر

قَرِيْبًا ۝ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ

نزدے وی - پہ کومہ ورخ چہ آواز بہ درکری تاسوتہ نو تاسو بہ حکم او منی

خاورے نہ اوسپنہ جوہیری اوکلہ ترینہ فولاد وغیرہ ہم

جوہیری، بیا ددوی دویم اعتراض یے ذکر کرو پہ بارہ د

اعادہ کوونگو کیں او دے دے جواب دے پدے قول سرہ۔

قُلِ الذِّي قَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ، بیا ددوی دریمہ شبہ پہ

طور د استہزاء تیوس کوی پہ بارہ د وخت د بعث کیں۔

فَسَيُنْغَضُونَ إِلَيْكَ رُؤُوسُهُمْ، او انغاض پہ عرف د عرب کیں

داسے وی چہ سراوچت کری او بیا یے خکتہ کری او دا عمل

بار بار کوی یعنی سرخکتہ او برہ کوی۔

او عسی، د پارہ د تاکید د قربت دے۔ حکم چہ عسی د اللہ تعالیٰ د

طرف نہ د پارہ د یقین وی۔

بِحَمْدِهِ وَتُظَنُّونَ اِنْ لَّبِثْتُمْ

سرہ دُحْد و تیلو نہ او گمان پہ کوئی تاسو چہ نہ دے حصار شوئے تاسو

اِلَّا قَلِيلًا ۝۲۷ وَقُلْ لِعِبَادِي

مگر بہرہ مودہ ۔ اور تہ اوایہ زما بند کا نوتہ

يَقُولُوا اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ هُوَ اَحْسَنُ

چہ وائی دے دوی مغہ خبرہ چہ مغہ غاٹستہ دوی

اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ

یقیناً شیطان فساد اچوی پہ مینٹ دے دوی کنس

اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ

یقیناً شیطان دے دے انسان دے پارہ

۲۷۔ پہ دے کنس بیان دے حال دے بعث دے ۔ یٰۤاَيُّهَا كُفْرُ
تہ مراد شپیٹ و ہل دی دے پارہ دے بعث بعد الموت یا مراد
دے دینہ آواز دے دے پارہ دے حشر لکہ پہ دے سورت مکہ آیت
کنس بہ راسخ او دارنگ پہ سورۃ روم ۲۵ آیت کنس
راسخ ۔

فَتَسْتَجِيبُوْنَ بِحَمْدِهِ ، يَوْمَعْنٰى دَادَہ چہ دے دقہ آواز بہ
استجابت او گہی رنو راپورتہ بہ شیخ او دے اللہ تعالیٰ حمد
بہ وائی او اقرار بہ کوئی چہ اللہ تعالیٰ دے تسبیح او حمد
لا ثق دے ۔

دو نیمہ معنی دادہ چہ تاسو بہ استجابت او گہی پہ سبب دے امر
دے اللہ تعالیٰ سرہ یعنی حمد پہ معنی دے امر سرہ دے او بے
سببہ دے ۔

اِلَّا قَلِيلًا ، لکہ پہ سورۃ نازعات ۲۴ او سورۃ طہ ۲۰ ، سلا
او سورۃ مؤمنون سلا کنس دی ۔

عَدُوٌّ وَامُّيْنًا ﴿٥٦﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ

دشمن ہنکارہ - رب ستاسو بنہ پوہ دے

بِكُمْ ط إِنَّ يَشَاءُ يَرْحَمَكُمْ أَوْ

پہ تاسو ستاسو پہ جان، کہ او غواری، تو رحم بہ او کری پہ تاسو باندہ او

إِنَّ يَشَاءُ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ

کہ او غواری، تو عذاب بہ در کری تاسو تہ، او نہیے لیبہلے مونہ تہ

عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ

پہ دوی باندے ذمہ وار - او رب ستا بنہ پوہ دے

۵۶۔ پہ دے آیت کن بیان د ادب دے د پاره د دعوت کوونکو
روستو د بیان د سرکشی د منکرینو نہ او مراد د لعبادی، نہ مؤمنان
دی یعنی مؤمنانو تہ او وایہ چہ کہ مشرکانو تہ دعوت د توحید ورکوی
نوپہ احسن طریقہ سرہ دے بیان کوی دے د پاره چہ شیطان پہ
مینح کن فساد پیدا نکری۔ دویم تفسیر دادے چہ پہ دے آیت
کن دعوت د توحید دے مشرکانو تہ روستو د ذکر کولو د خباثاتو
د مغوی نہ او عبادی تہ مراد مشرکان او کافران دی۔

او آلٹی رحی احسن، نہ مراد کلمہ د توحید دہ او نور شرعی
عقیدے او اقوال دی او دا عطف دے پہ قل باندے پہ سہ
کن۔

۵۷۔ پہ دے آیت کن خطاب دے مشرکینو تہ روستو د دعوت
د مغوی نہ توحید تہ او دلیل عقلی حملی دے پہ توحید باندے
یعنی ہدایت د اللہ تعالیٰ پہ اختیار کن دے یا پہ رحم او کری پہ
تاسو باندے پہ توفیق د ایمان، یا پہ عذاب در کری چہ مرہ
کری تاسو پہ شرک باندے او رسول د دوی ذمہ دار تہ دے
نوپہ مغی باندے اعتراض نہ راستی یا دا خطاب دے مؤمنانو
تہ پس د ذکر د طریقہ د دعوت تہ یعنی کہ دعوت تاسو جاری

يَمِّنُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

یہ حال دہنہ چاچہ یہ آسمانونو او زمکہ کنس دی،

وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ

او یقیناً غورہ والے ورکریدے مونیر بعض پیغمبرانو تہ

عَلٰی بَعْضٍ وَاتَيْنَا دَاوُدَ

یہ بعضو باندے اوور کرے وڈ مونیر داؤد علیہ السلام تہ

رَبُّوْرًا ۝۵۵ قُلْ اَدْعُوا الَّذِيْنَ

زبور کتاب تہ آوایہ لا اوبلیٰ ہنہ کسان

اوسا تلونو اللہ تعالیٰ بہ یہ تاسو رحم اوکری او دکافرانو تہ بہ مونچ اوساق اوکہ تاسو دعوت ترک کرو تو اللہ تعالیٰ بہ تاسو لہ عذاب درکری اورسول تاسو نشی پچ گولے۔

۵۵۔۔ ہرکہ چہ مخکس بیان کرے شو ہدایت او عدم ہدایت تو یہ دے آیت کنس اشارہ دہ اختلاف دے مرتبو تہ چہ اللہ تعالیٰ ستاسو طاعت او معصیت یہ مرتبو باندے عالم دے او یہ مختلفو مرتبو ملائکو او دے مکے والو باندے عالم دے او دا ہم دلیل عقلی علمی دے دے پیارہ دے توحید بیایے او فرمائیل چہ اختلاف دے مرتبو یہ انبیاء علیہم السلام کنس شتہ اشارہ دہ چہ فضیلت دے اللہ تعالیٰ یہ تیز یہ وحی او کتاب سرہ دے یہ بادشاہی دے دنیا سرہ نہ دے۔ یعنی داؤد علیہ السلام بادشاہ ہم وڈ لیکن دے ہنہ فضیلت دے کتاب دے وجہ نہ دے دے دے دے دے دے۔

فائدہ:- زبور دے زبور نہ دے زجر او وحظ تہ وائی دے کتاب زبور وجہ تسمیہ دادہ چہ یہ ہنہ کنس احکام دے حل او حرمت نہ وڈ بلکہ اذکار او تسبیحات او مواعظ وغیرہ وڈ۔

رَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ

چہ گمان پیرے کوئی تا سومہ دگاران سوا ذالہ تعالیٰ نہ نو مغوی اختیار نہ لری

كُشِفَ الصُّرْعُ عَنْكُمْ وَلَا تَحْزَبُوا ۝۵۶

د لری کولو د تکلیف ستا سوتہ او نہ د اسانولو

وَالَّذِينَ الْكَذِبُ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ

هذه کسان چہ دوی ورثہ رامد شہ وائی غواری مغوی

إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ

خپل رب ته نزدیوالے چہ کوم یو د دوی نه زیات نزدی وی

۵۶۔ د دے آیت تعلق دے د آیت ۵۵ سره یعنی توحید او منی
 ۵۷۔ چہ شرک باطل دے او پدیکنیں هم طریقہ د دعوت ذکر
 کوی۔ بیا په دے آیت کنیں رد دے په شرک فی الدعاء باندے۔
 او بیا رد دے په شرک فی التصرف باندے او روستنہ علت دے
 د پاره د مخکنیں او په دے آیت کنیں رد دے په مشرکین بالجن
 او بالعباد الصالحین باندے ۵۸۔ چہ په حدیث د بخاری کنیں
 وارد دی چہ دا آیات نازل شویدے په باره د دغه خلقو کنیں
 چہ د پیریانو عبادت یے کولو بیا هغه پیریانو ایمان راوړلو
 لیکن دغه عابدان هغسے د مغوی په عبادت باندے کلک وؤ
 او ابن کثیر او نورو دیرو مفسرینو د دے آیت د لاندے
 عابدین د ملائکو او عزیر او عیسیٰ علیهم السلام هم داخل
 کریدی نو دارنگ عابدان د اولیا و کة ژوندای وی او که د مړو
 وی نو مغوی پکنیں هم داخل دی۔ کشف او تحویل کنیں دا فرق
 دے چہ کشف لری کول د ضرر دے د ینخ نه او تحویل بدلول
 د یو حالت دی بل حالت ته یعنی کمول د تکلیف۔

وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ

او امید لری دوی د رحمت د هغه او ویرہ کوی د عذاب د هغه تہ

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مُحَدِّثًا ۝۵۷

یقیناً د عذاب د رب ستانہ ویرہ کیدی شی ۔

وَأَنَّ مِنْ قَرِيبٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا

او نشته هیچ کے مگر مونہر ہلاکوونکی د هغه یو ۔

قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا

مخکبش د ورغ د قیامت تہ یا عذاب ورکو د هغه (کلی والو) تہ

عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ

عذاب سخت ، دہ دا فیصلہ

فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝۵۸ وَمَا مَنَعَنَا

پہ لوح محفوظ کبش لیکل شوے دہ - اونہ دے منع کرے مونہر لری

۵۷۔ تیر شوی آیت کبش عجزیے بیان کرو د معبودانو باطلو پہ نفی د تصرف سرہ نو پدے آیت کبش عجز د هغوی بیاتوی د عبودیت پہ درے اجزاؤ سرہ ، یو محبت دے د الله تعالیٰ سرہ چہ د هغه د وچ تہ نزدیکت د الله تعالیٰ طلب کوی او بل امید ساتل دی د الله تعالیٰ د رحم او دریم خوف دے د عذاب د الله تعالیٰ تہ ۔

او آیہ کرم اقرب ، تفسیر دے د الوسیلہ یعنی وسیلہ پہ معنی د نزدیکت دہ دارنگ پہ سورۃ مائدہ ۲۵ کبش تیر شویدی ۔ مُحَدِّثًا ، داسے پہ سورۃ معارج ۲۸ کبش دے ۔

۵۸۔ پہ دے آیت کبش تخویف دنیوی دے او مطلب یے دا دے چہ پہ کلو د مشرکانو باندے ہلاکت او عذاب راسخ لیکن د هغوی معبودان باطلہ هغوی لری نشی بیج کوئے اگر چہ هغه

أَنْ تُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ

دے لیرو دے معجزاتو نہ رکوم چہ دوی غواری) مگردے خبر چہ انکار کپوؤ

بِهَا إِلَّا وَلُؤُنٌ ط وَآتَيْنَا شَمُودَ

دے معجزاتو نہ زرو (مخکنو) خلقو، او ور کپے وہ مونیر شمودیا تو تہ

الْبَاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا ط

اوشیہ دے بیکارہ کولو دحق د پارة نو مقوی عناداً انکار ظلم) او کپے یہ عطف سرہ

وَمَا تُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ۝۵۹

اونہ لیرو مونیر معجزاتو لره مگر دے ویرولو د پارة -

مشرک نو عقیدہ سائلہ چہ زمونیر د کلر حفاظت دا معبودان
زمونیر کوی -

قُرْيَیْنٍ، نه مراد نافرمان او مشرکان دی پہ قرینہ د سورۃ
طلاق سرہ -

عَذَابًا شَدِيدًا، نه مراد قتلونہ فسادونہ او قحطونہ
وغیرہ دی -

الْكِتَابِ، نه مراد کتاب تقدیر یعنی لوح محفوظ دے او دادلیل
دے پہ اثبات د تقدیر لیکے شوی باندے -

۝۵۸، خلاصہ :- دے آیت نہ دویمہ حصہ دہ ترسہ آیت
پورے پہ دے حصہ کیں دویم سبب د عذاب ذکر کوی چہ ہفہ

انکار کول دی د آیاتونو د اللہ تعالیٰ نہ یعنی خرق عادت کار
اوشی او دے مثال ئے پیش کریدے پہ واقعہ د شمودیا نو

سرہ پہ ۝۵۸ آیت کیں او پہ واقعہ د اسراء او پہ ذکر د
شجر د زقوم پہ آیت منک کیں او پہ واقعہ د ابلیس چہ

انکار ئے کپے وؤ د آیت د اللہ تعالیٰ نہ چہ آدم علیہ السلام
او تعظیم د ہفہ وؤ د آیت منک نہ ترسہ پورے، بیا دلیل

عقلی دے پہ ۝۵۸ آیت کیں، بیا زجر دے مشرک تہ پہ ۝۵۸

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ

او کلاه چہ مونبر اوئیل تاتہ یقیناً ستار رب راگیر کری دی

بِالسَّامِیِّ ط وَمَا جَعَلْنَا السَّمَوَاتِ

خلقو لہ ، او نہ دے کر حوٹے مونبر ہقہ لیدل

الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ

چہ خودی دی مونبر تاتہ مگر امتحان د پارہ د خلقو

وَالشَّجَرَةِ الْمَلْعُونَةِ فِي الْقُرْآنِ ط

او وتہ چہ بدیٹے ولیلے شوی دی یہ قرآن کنس ،

وَنُخَوِّفُهُمْ لَا فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا

اوویرہ و رکوڈ دوی لہ نو نہ زیاتوی دوی لہ مگر

کنس بیا تخویف دنیوی دے یہ ۴۸ او ۴۹ کنس ، بیا ترغیب دے
یہ ذکر د نعمتو نو سرہ یہ ۵۰ آیت کنس ، بیا تخویف اخروی دے
یہ ۵۱ ، ۵۲ کنس ، بیا تحذیر دے د مہا ہنت نہ آیت ۵۳ ، ۵۴
کنس ۔

تفسیر :- یہ دے آیت کنس جواب د شبہ دے ، شبہ دادہ ہر کلاہ چہ
رد او شو یہ مشرکاتو نو ہغوی طلب او کپرو د پیغمبر نہ د معجزاتو
نو سوال راغہ چہ دا معجزات دوی تہ ولے نہ رالیدر لے کیبری د
جواب حاصل دادے چہ ہقہ معجزات چہ دوی طلب کری دی ،
مانع د ہقہ نہ دادے چہ کہ ہقہ را اولیدر لے شی او دوی کوار انکار
او کری نو عذاب بہ پرے راشی د مخکنو قومو نو پشان چہ یو مثال
د ہقہ نمودیان دی چہ ہغوی طلب د معجزے کرے وڈ نو ناقہ
پیدا شوہ او دوی د ہقہ انکار او کپرو نو عذاب پرے راغہ ، نو یہ
دے آیت کنس اشارہ دہ چہ انکار د معجزاتو سبب د عذاب دے ۔

طَغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٤٠﴾ وَإِذْ قُلْنَا

سرکشی لویه . او کله چه اوثیل موبز

وَمَزَّجْنَاهُ بِمِلْحٍ لَّاهِيَةٍ إِلَّا تَخْوِيفًا ، مراد د دینه هغه آیات دی چه خلق د هغه طلب کوی نو د هغه په رالیدلو کس تخویف بالعذاب وی کله چه او نه منله شی نو په منکرینو باندې ضرور عذاب راشی . دویسمه معنی داده چه آیت نه مراد ټول معجزات دی چه هغه د پاره د انکار کوونکی تخویف وی او د پاره د مؤمنانو رحمت وی ، نو د الایات نه مراد هغه آیات دی چه دوی طلب کړی دی او د دے سورت په سټه ، سټه ، سټه ، سټه آیتونو کس ذکر دی .

فَطَغَوْا فِيهَا ، مراد د ظلم ته انکار کول عناد او قتل کول د اوسه دی .

سټه :- د دے آیت په اوله جمله کس تیزی ورکول دی پیغمبر علیه السلام ته په تبلیغ باندې چه الله تعالی به ستا حفاظت کوی او ته تبلیغ کوه مراد د احاطه نه احاطه د قدرت او د علم د الله تعالی ده په ټول مخلوق باندې او حفاظت د نبی پکس داخل دے او په احاطه بالناس کس اشاره ده چه الله تعالی عالم دے چه دے خلقوته معجزات را اولیږی نو دوی انکار کوی نو بیا قادر دے د هغوی په عذاب باندې . او بیا یه دوه آیتونه پیش کړی دی یو واقع د معراج او دویم ذکر د اونه په جهنم کس ، د دے دواړو په انکار سره ویره د عذاب ده .

الرَّؤْيَا ، صحیح قول دا دے چه مراد د دینه لیدل دی په سترگو سره په حالت د بیداری کس په شپه د معراج کس ځکه چه رؤیا مصدر دے په معنی د رویت سره دے او دا قول امام بخاری د ابن عباس رضی الله عنهما ته نقل کړیدے او ته دی مراد د دینه لیدل د خوب ځکه که د خوب لیدل وی نو په هغه سره امتحان نه کیدو ځکه چه د خوب د لیدلو نه هیڅ څوک انکار نه کوی .

لِمَلِكَةٍ اسْجُدْ وَاِلَّا دَمَرَفَسَجْدُ وَا

ملا ٹکو گئے تھے سجدہ اوکرو آدم علیہ السلام تہ توجیہ اوکرو تولو

اِلَّا اِبْلِيسُ ط قَالَ عَاَسْجُدْ لِمَنْ

سوا د ابلیس تہ ، اوٹیل ہفہ آیا سجدہ اوکرو زہ ہفہ چاتہ

خَلَقْتَ طَبِيبًا ﴿٤١﴾ قَالَ اَرَاَعَيْتَكَ

چہ تا پیدا کریدے د خفہ تہ . ہفہ اوٹیل چہ خبر راکرہ

وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ ، یعنی ہر کلمہ چہ اللہ تعالیٰ خبر ورکرو یہ سورہ صافات کہیں د آیات ملا نہ تر ملا پورے چہ ونہ دہ یہ جہنم کہیں نو دا دوی دیارہ سبب د امتحان شو او منکرینو اعتراض اوکرو چہ اونہ یہ اور کہیں غہ رنگ را تو کیدے شی . الملعونہ یعنی دا سے اونہ چہ لعنت کرے شویدی د ہفہ یہ خورونکو بانداں یہ قرآن کہیں یا دا معنی دہ چہ ہر صافات بیان کرے شوی دی د دے اونے یہ قرآن کہیں لکہ یہ سورہ دخان آیت ملا نہ تر ملا پورے دارنگ سورہ صافات کہیں او چا چہ د دے شجرے تفسیر کریدے پینی امیہ سرہ نو دا تحریف دے حکم چہ یہ قرآن کہیں ذکر د بنو امیہ او یہ ہغوی بانداں لعنت نشتہ او نسبت کول د دے ابن عباس رضی اللہ عنہما تہ غلط دی ۔ طَغْيَانًا كَبِيرًا ، کہیں اشارہ دہ چہ دوی د کفر سرہ استہزاء او مسخرے او اعتراضونہ ہم کوی ۔

ملا . دا واقعہ د آدم علیہ السلام او د ابلیس دہ او مقصد یہ دے واقعہ کہیں دا دے چہ آدم علیہ السلام آیت اللہ وڈ حکم چہ د اللہ تعالیٰ د قدرت عظیمہ نخہ دہ . او ابلیس د ہفہ د تعظیم نہ انکار اوکرو او د ہفہ توہین یے اوکرو یہ دے جملہ کہیں ۔

عَاَسْجُدْ ، او اَرَاَعَيْتَكَ آہ ، دا سبب او گر خیدہ دیارہ د عذاب د ابلیس او د دے وجہ نہ دا یے عطف کرے دے یہ ماقبل

هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ

چہ دا مہر سہے دے چہ تا عزت و کرم دے دے تہ یہ ما باندے

لِيَوْمِ آخَرَتَيْنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

کہ چہے تا زہے روستو کرم رحمت و کرم تر ورخ دے قیامت پورے

لَا حَتِّكَ إِلَّا قَلِيلًا ۝۴۲

نوخا مہا پہ خپل قایو کن بہ راولم اولاد ددہ سوا دے لہو کسانو تہ

قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ

اوتیل اللہ تعالیٰ رلا رشا نو چا چہ ستا تابعداری اوکری دے دوی تہ

فَأَنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُ وَكُمُ جَزَاءُ مَوْفُورًا ۝۴۳

نویقینا جہنم سزا ستا سو دہ سزا پورے

باندے۔

طَيِّبًا، پہ معنی دے من الطین دے او دا کلمہ پہ طریقہ دے

توہین سرہ ابلیس ذکر کرے دہ

مَلَا، دے آیت کن اشارہ دہ چہ ابلیس حسد اوکرو دوجہ دے

عزت دے آدم علیہ السلام تہ چہ اللہ تعالیٰ ورکری وڈ۔

او هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ، دے مہر دے اہانت پہ خرض سرہ

اوتیل۔

لَا حَتِّكَ، دا دَحَنكَ تہ دے او حنك پہ معنی دے بیخکندے

راخی نو معنی دا شوہ چہ زہ یہ ددہ دے اولاد بیخ او با سم

او بیخ ویستل دادی چہ پہ شرک او پہ کفر کنسے اختہ

کری او دویمہ معنی دے حنك داس پہ خلہ کنسے والے اچول

دی چہ مقصد دے مہر تہ متع کول وی او پہ خپل قایو کنسے روستل

دی نو معنی دا شوہ چہ منع یہ کرم زہ اولاد ددہ دے توحید تہ۔

مَلَا، پہ دے آیت کن تخويف اخروی دے ابلیس او تابعداری

دے مہر تہ۔

وَأَسْتَفِزُّ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ

او او خوبہ وہ ہفتہ غوک چہ ستاوس پرے برشی ددوی تہ

بصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ

پہ آواز خیل سرہ او راوہ پہ دوی باتدے

بِخَيْلِكَ وَرَجْلِكَ وَشَارِكُهُمْ

پہ سو رو خیل او پیادہ خیلو سرہ او برخہ اونیسہ ددوی تہ

فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدَّهُمْ

پہ مالونو کنیں او اولاد کنیں او وعدے کوہ ددوی سرہ

وَمَا يَعِدُّهُمْ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ④۲

او وعدہ نہ کوی ددوی سرہ شیطان مگر ددھوکے ۔

إِذْ هَبَّ، کنیں اشارہ دہ دہفتہ مہلت ورکولو تہ لکہ پہ سورۃ

احراف ۵۸ او سورۃ حجر ۲۷ او سورۃ ص ۸۷ کنیں دی ۔

مَوْفُورًا، پہ معنی دوافر سرہ یا پہ معنی داسم مفعول سرہ

یعنی پورہ کرے شوی دی خہ کہے پکنیں تہ وی اوداسے سزا

دکافر او مشرک وی خکہ دموئن پہ سزا کنیں دغفو او مغفرت

دوجہ تہ کہے کیدیشی اوداسے پہ سورۃ احراف ۵۸ او سورۃ ص

۵۸ کنیں دی ۔

سَلَا، پہ دے آیت کنیں دگمراہ کولو دابلیس خلقولرہ غلور

طریقہ ذکر شوی دی ۔

اولہ طریقہ، دھوکہ ورکول خلقوتہ پہ آواز دابلیس سرہ

اود آوازونونہ مراد ہر ہذہ داعی دے چہ دعوت کوی ہر

معصیت داللہ تعالیٰ تہ او پدیکنیں دعوت دشرک او کفر او

بداعت او غنا وغیرہ داخل دی دا این جریر خورہ کرے دے

اودویمہ طریقہ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجْلِكَ، مراد

ددے دادے چہ ددوی دگمراہ کولو دپارہ خیل تول کیدونہ

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ

یقیناً زما بندگان نشته تالره په دوی باندے

سُلْطَنٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٤٥﴾

وس دگمراه کولو، او پوره دے ستا رب ذمه وار۔

استعمال کرہ او داخل دے پدایکس هرغه خوک چه په سورئ
باندے گرجی یا پیاده گرجی په معصیت د الله تعالی کس دا د
ابن عباس رضی الله عنهما او مجاهد نه نقل دی۔

او دریمه طریقه د شَرِکَتُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ، او مراد
د شراکت نه په مانو نو کس نذر کول د مال د پیاره د غیر الله
دارنگ مال خرج کول په شرک او بدعت او رواجو نو کس او
تحریم د غیر الله او په حرامه طریقه کس کول هم په دے
کس داخل دے او د شراکت فی الاولاد نه نسبت کول د اولاد
دی غیر الله ته چه دا اولاد فلانکی ولی رابخلے دے او نوم
کیخودل د هغه نبی بخش عبد الحارث او عبد العزی او عبد
الرسول بنده علی او پیر بخش وغیره او دارنگ اولاد ته طریقه
د کفر او شرک خودل او مشایه کول د هغوی کافرانو سره په
لباس او په شکل کس۔

او خورمه طریقه د وَعْدُ هُمْ، مراد د دینه وعدے کول دی د
ثواب او کامیابی په شرک او په بدعت کولو کس۔
۴۵۔ په دے آیت کس حفاظت د بعض بندگانو د ابلیس
نه ذکر دے۔

او په عِبَادِي، کس اصنافت د تخصیص د پیاره دے چه هغوی ته
چې په تورو آیاتو نو کس مخلصین وئیلے دی۔

وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا، پدایکس اشاره ده چه دا بندگان په عصمت
کس الله تعالی ته محتاج دی،
سُلْطَنٌ، مراد د دینه خلیه دگمراه کولو یا دلیل مراد دے۔

رَبُّكُمْ الَّذِي يُزِيحُ لَكُمْ

رب ستاسو داسے ذات دے چہ چوی ستاسو دپارہ

الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا

کشتی یہ دریاب کنیں دپارہ ددے چہ طلب کریں

مِنْ فَضْلِهِ إِنَّكَ كَانِ بِكُمْ

فضل دے اللہ تعالیٰ نہ ، یقیناً اللہ تعالیٰ دے یہ تاسو باندے

رَحِيمًا ۞ وَإِذْ أَمْسَكُوكُمُ الضَّرَّ

رسم کوؤنگے ، او کلہ چہ اورسی تاسو تہ تکلیف

فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مِنْ تَدْعُوْنَ

یہ دریاب کنیں نو میرشی ستاسو نہ ہتہ شوک چہ تاسو یہ حاجتوں کنیں بلن

إِلَّا رَيْبًا فَلَمَّا نَجَّكُمْ إِلَى الْبَرِّ

سوا دے اللہ تعالیٰ نہ ، پس ہر کلہ چہ ہم کری تاسو اوچے تہ

۵۳۔۔ یہ دے کنیں دلیل عقلی ذکر دے او تمہید دے دے
روستو زجر دپارہ او عام انعام یے ذکر کرے دے روستہ
دے خاص انعام نہ او داربط دے دے ماقبل سرہ یعنی دشیمان
نہ بیچ کول خاص انعام دے یہ خاص بندگان تو یاندے او دے
دریاب کنیں دے غرق کیوں نہ بیچ کول عام انعام دے مشرکانو
تہ ہم شامل دے۔

یُزِيحُ ، ازجاء شہل دی یہ ذریعہ دے ہواکانو سرہ چہ ہفے
تہ نعمۃ اللہ وثیلے دے یہ سورۃ لقمان ص ۱۱ کنیں۔

أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ④۷

نو تاسو منع کر ہوئی (د توحید نہ) او دے انسان نا شکرہ ۔

أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْشِفَ بِكُمْ

آیا بے غمہ رہے پرواہ) یہی تاسو چہ اللہ تعالیٰ پہ خکتہ ہوئی تاسو

جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ

پہ طرف د اویچے زمکے کہیں یا پہ را اولیبری پہ تاسو باندے

حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ

باران د کانرو بیا پہ او نہ مومئی تا سو ٹخانہ

وَكَيْلًا ④۸ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ

ذمہ وار۔ آیا بے غمہ رہے پرواہ) یہی تاسو چہ واپس بہ ہوئی تاسو

فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ

پہ دریاب کہیں بل ٹخن نورا او بہ لیبری پہ تاسو باندے

قَاصِفًا مِّنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ

ما توؤنکے سیلئ تو غرق بہ کری تاسو

۴۷۔ یہ دے آیت کہیں زجر دے مشرکینو تہ پہ ضعف د طریقہ د ہفوی چہ پہ سختی کہیں صرف اللہ تعالیٰ راہی او روستو د یج کید لو تہ شریک جوہوی داسے پہ سورۃ یونس ۳۱ او سورۃ عنکبوت ۲۵ او سورۃ لقمان ۳۲ کہیں ہم دی۔

۴۸۔ یہ دے آیت کہیں تخویف دے غمہ مشرک تہ چہ مخفیں آیت کہیں د غمہ حال بیان شو، او مراد دا دے چہ دریاب نہ اگر چہ دے یج شو لیکن د اویچے د عذاب نہ نہ شی یج کیدے۔

أَنْ يَخْشِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ، پشان د قارون او یُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا، پشان د قوم لوط دے او داسے پہ سورۃ ملک ۱۱، ملکین ہم دی۔

بِمَا كَفَرْتُمْ لَا تَجِدُوا

پہ سبب د انکار ستا سو ذکر توحید نہ) بیا بہ او نہ مومن تاسو

لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ④۹

خان لورہ پہ موبن باندے دے دے کار پہ بارہ کنس شوک تپوس کوڑنگے .

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ

او یقیناً عزت ور کرینا موبن اولاد د آدم علیہ السلام او سوا کرینا موبن دوی

فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ

پہ اوچہ او دریاب کنس او روزی موبن کریدہ دوی تہ

مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى

د پاک رزقونہ او غورہ والے موبن کرے دے دوی تہ بہ

كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ⑤۰

پہ دیرو د ہفہ چانہ چہ موبن پینا کریدی دیر غورہ والے .

۴۹۔ دا ہم تخویف دے دے مخکن پشان مطلب یے دا دے چہ اللہ تعالیٰ بہ دغہ کس لورہ دریاب تہ دوبارہ یوشی او غرق بہ یے کری نو شوک بہ یے بیج کری۔

تَبِيعًا، ہفہ شوک دے چہ بدالہ اخلی د خپل دشمن تہ یا مدد کار تہ وٹیلے شی۔

۵۰۔ پہ دے آیت کنس ترغیب دے پہ ذکر د خلور انعاماتو عاموسرہ د پارہ د دے چہ دوی شکر او کری پہ توحید متلو سرہ نو د ہفہ عذابونہ بہ بیج شی چہ مخکن بیان کرے شول۔

اول انعام وَلَقَدْ كَرَّمْنَا، سرہ بیان شولے دے او داکرامت عام دے پہ نطق او پہ تمیز سرہ او پہ عقل سرہ او پہ نیچ قامت سرہ او پہ خاشنہ شکل سرہ او پہ خوراک کولو پہ موبنو سرہ او تابع کول د نور مخلوق هغوی لورہ، او دارنگ اکرام

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ

په کومه ورځ به د هر دودگر (تولو ختو) ته په نوم

بِاِمَامِهِمْ فَمِنْ اُوْتَى كِتَابٌ

د پيشوا د هغوی نومغه څوک به ورکړی شي هغه ته کتاب (علمانمه)

بِیَمِينِهِمْ فَاُولَٰئِكَ يَفْرَحُونَ

په حق لاس کښ پس دغه خلق به لوی

کِتَابُهُمْ وَلَا يَظْلَمُونَ فَتِيلًا ④

عملنامه خپله او ظلم به نه کيږي په دوی باندې قدرت تاردهس وکړي

د سړي په بریره سره او اکرام د زنا نو په کونځو سره ، دا ټول پدیکښ داخل دی . نو د اکرامت ټولو بنی آدموته شامل دے اگر

چه کافران د بے دینۍ په وجې سره شرالدواب دی .

دریم انعام سورۍ په اوچه کښ په کادو ، موټرو او اوسنا نو ، اسوتو خپرو او خړو وغیره سره او په دریابونو کښ په کشتو

لا تچونو او جهازونو وغیره سره .

دریم انعام پدیکښ خوراک څکاک او لباس داخل دے چه په هغه کښ قسم قسم مزیدار خوش رنگ خیزونه دی خلورم انعام

فضیلت ورکول دی په دیر مخلوق باندے جمادات ، نباتات حیوانات او جنس ملائک هم د بعض اهل علم په تیز پکښ

داخل دی ، او که مراد د فضیلت نه ظاهری وی نو دا شامل دے کافرانو ته هم او که فضیلت معنی وی نو دا خاص دے

په مؤمنانو پورے .

سوال :- په سورة الانفال او سورة البینه کښ کافرانو او منافقانو ته شرالدواب او شرالبریه وئیلی دی نو دا خو کرامت

سره منافق دے ؟

جواب ع :- دلته د کرامت او فضیلت نه ظاهری امور مراد دی

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ

او ہفہ خوگ چہ وی یہ دے دینا کیں ہوند اربہ دلیلہ (نوفہ ہ)

فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ۝۷۲

یہ آخرت کیں ہم ہوند وی او تیات بے لارے ہوی۔

چہ ہفہ منافقا نو اوکا قرآنو کہ شامل دی سرہ دے چہ ہفوی یہ حقیقت کیں ہوتا دی۔
جواب ع۔ دلہ مراد دینی آدم نہ صرف مؤمنان دی یہ ہر امت او ہرہ زمانہ کیں۔
مک۔ ددنیوی فضیلت نہ روستو اخروی فضیلت ذکر کوی د مؤمنانو دپارہ۔ پراما
مہم، ددینہ ہر ہفہ خوگ مراد دے چہ ہفہ اقتداء کرے شوے دہ۔ ہر ابرہ
خبرہ دہ کہ حق دے اوکہ باطل دے۔ یا یہ معنی د کتاب الاعمال دے۔ اول
قول غورہ دے ابن کثیر و بیٹے دی ”ہذا اکبر شرف لاصحاب الحدیث لأن
أما مهم النبي صلى الله عليه وسلم بقراءة القرآن، یعنی یہ خوشحال سورہ بولی۔
اوپدے جملہ کیں بشارت دے۔

مک۔ یہ دے کیں تخویف اخروی دے او دے اعمیٰ، اول نہ ذریہ ہوند
مراد دے یعنی چہ بے دلیلہ تقلید کوی د باطل۔ او دویم اعمیٰ، پخپلہ
معنی سرہ مراد دے یا ددینہ مراد بے دلیلہ دے لکہ قَعَبِيتْ عَلَيْهِمُ
الرُّكْبَاءُ، قصص ۶۶ آیت او ددے وضاحت یہ سورہ طہ ۷۷ کیں دے۔
قائد ۱۰ کہ شبہ او کہے شی چہ نورو آیا تو نو کیں تصریح دہ چہ دوی
یہ پہ ورخ د حشر سترے لری لکہ سورہ ق ۷۷ کیں او مریم ۳۸
کیں چہ ذکر دی۔

جواب دادے چہ پہ ورخ د قیامت کیں مختلف مقامات دی بعض
مقاماتو کیں ہم فرق دے، بعث د قبر نہ پور تہ کیدل دی او حشر
یہ میدان کیں راجع کیدل دی تو اعمیٰ یے یہ حشر کیں ذکر کہے
دے نہ پہ بعث کیں بعث بہ یے ورخ او شی او پہ حشر کیں بہ
یے ہوند کوی۔

وَأَضَلُّ سَبِيلًا، یعنی د دوی گمراہی یہ یہ آخرت کیں ہنگامہ شی
یا مراد د سبیل نہ لارہ د جنت دہ۔

وَإِنْ كَادُ وَالْيَفْتَنُ نَكَ عَنِ

او یقیناً خواہی دامشُرکان چہ واروی تا لہ

د بیان د

الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ

ہنہ غیبی نہ چہ وحی کریدہ مونہ تاتہ دے دپارہ چہ او تہی

عَلَيْنَا غَيْرُهُ وَإِذَا لَأَتَّخِذَنَّ

پہ مونہ باندا دے ددینہ بغیر ربل خہ او دغہ وخت بہ اونسی دوی تا لہ

خَلِيلًا ۚ وَلَوْلَا أَنْ تَبْتَئَكَ

پہ دوستانہ - او کہ مونہ نہ دے کلک کرے تا لہ

لَقَدْ كُنْتَ تَرْكُنْ إِلَيْهِمْ

یقیناً تزدے وہ چہ کوہ شولے بہ دے تہ دوی تہ

مکہ۔ یہ دے کہیں تہذیر دے دماہنت کولو نہ، یعنی مشرکان
او نور باطل پرست پہ اہل حق بانداے کوشش کوی چہ دحق
پہ بیانولو کہیں نرم شی اودا دلیل دے چہ ددوی دحق نہ اعلیٰ
دی لکہ چہ پہ مخکین آیت کہیں ذکر شول اوداے ربط دے۔
مثلاً مشرکانو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ اوٹیل چہ تہ زمونہ
اللہ شفعاۃ او منہ نو مونہ تا سرہ ملگری یو۔

اوپہ لفظ دَلِّفْتَرِيَ، کہیں اشارہ دہ چہ چا وحی (قرآن اوسنت)
پر بخود لہ نو ضرور بہ پہ اللہ تعالیٰ بانداے افتراء کوی۔

وَإِنْ كَادُ، اِنْ مخفف دے دمثقل نہ نوپہ اصل کہیں اٹہ دے۔
کَادُ، یہ معنی ارادہ کولو اودکوشش کولو سرہ دے۔

الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ، مراد ددینہ توحید دے۔

او غَيْرُهُ، نہ مراد شرک دے۔ خَلِيلًا، ہنہ دوست دے چہ د
زہہ حاجت وربانداے سرکیزی یا ہنہ دے چہ دہنہ دمینہ
دپارہ زہہ دنورو محبتونو نہ خالی وی مراد ترینہ قریبی او فخاص دوست دے۔

شَيْئًا قَلِيلًا ۚ إِذَا لَذَقْنَكَ

لبر غوندے ۔ دغہ وخت خاملا ٹکولے بہ وے مونہ تاتہ

ضَعُفَ الْحَيَوةِ وَضَعُفَ السَّمَاتِ

دو چنن عذاب پہ ڈونڈ دنیا او دو چنن پس د مسرگ تہ

ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ۝۵۱

بیا بہ او تہ موے تہ تھان د پیارہ پہ مونہ باتدے امدادی ۔

وَأَنْ كَادُوا لَيَسْتَفْرِزُونَكَ مِنْ

او یقینا دوی غواری چہ پھونہ جور کری تاتہ پدے

الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا

زمکہ رومکہ کنن د پیارہ د دے چہ او پاسی تالہ د دیدہ او پدغہ وخت

لَا يَلْبَثُونَ خَلْقَكَ إِلَّا قَلِيلًا ۝۵۲

بہ حصار نشی ستانہ روستو مکر لبر وخت ۔

۵۱۔ دا دلیل دے چہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم مشرک تو سرہ ہیخ مد اہنت نہ دے کرے بلکہ معصوم و او پہ عصمت او تثبیت کنن اللہ تعالیٰ تہ محتاج و او پہ دے کنن دیر تا کیدات یو کد ت ، دویم شرک کنن ، دریم شئیگا ، (پہ اثبات کنن) خلوم قلیلہ ، دے ۔ یعنی ہیخ قسم مد اہنت یے د حقوی سرہ نہ دے کرے ۔

۵۲۔ بہ دے کنن تعریض دے امت تہ چہ پیغمبر تہ مد اہنت نہ معاف کیڑی تو تا سو تہ بہ خٹک معاف کرے شی ۔ او آیت کنن اشارہ دہ چہ خومرہ د چا درجہ اعلیٰ وی نو دومرہ بہ پہ وخت د مخالفت کولو کنن د ہغہ عذاب لوے وی ۔

۵۳۔ خلاصہ ۔ د دے آیت تہ دریمہ حصہ دہ ترستا پورے پہ دیکنن دریم سبب د عذاب ذکر کوی چہ ہغہ ویستل د رسولانو دی د ملک د حقوی نہ او د دے مثال ورکوی پہ ہجرت د نبی

سُئِلَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ

پہ شان د طریقہ (زمانہ) د مغہ چا سرہ چہ لیبری دی مونہ ستانہ کنیں

مَنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا

رسولان زمونہ او اوبہ تہ موے تہ زمونہ طریقہ لہ

صلی اللہ علیہ وسلم زمونہ سک، سک کنیں۔ بیا خلور ا داب او امور
مصلوحہ یے ذکر کریدی دپارہ د تثبیث پہ وخت د ابتلاء کنیں
د سک نہ تر سک پورے بیا ترغیب الی القرآن دے پہ سک کنیں
بیا پنچہ زجرونہ دی اول زجر پہ سبب د اعراض کو لو سک، سک
کنیں۔ دویم زجر دے پہ سوال عناداً سک، سک، سک کنیں او
صداقت د قرآن پہ طریقہ د تحدی سرہ پہ سک کنیں۔ دریم
زجر پہ اعراض عن القرآن سک کنیں۔ خلورم زجر پہ طلب
د آیا تونو ائو تعنتاً (عناداً) سک، سک، سک کنیں۔ پنجم زجر
پہ انکار د بشریت د رسول سک او دھے جواب سک کنیں او
اثبات د رسالت پہ شہادت د اللہ تعالیٰ سرہ سک کنیں بیا تخویف
اخروی سک کنیں او سبب دھے انکار د بعث سک کنیں او اثبات
د بعث سرہ د توحید نہ پہ سک کنیں او بیا زجر پہ بخل د انسان
او مقصد پہ سک کنیں اثبات د توحید او رسالت دے۔
تفسیر:- پہ دے آیت سک کنیں د مشرکانو کوششونہ او مکرونہ
دپارہ د اخراج د رسول تہ اشارہ شویہ یعنی ہرکلا چہ حیلہ
د مداخلت د دوی کامیا بہ نہ شوہ تودوی دھے د ویستلو کوشش
شروع کرلو۔

وَإِذَا كَانُوا يَلْبِثُونَ خَلْقَكَ إِلَّا قَلِيلًا، کنیں اشارہ دہ عذاب د اہل
مکے تہ یعنی ہرکلا چہ دوی تالہ او باسی نوزربہ پہ دوی
باندے عذاب راشی نو پہ بدر کنیں پہ دوی باندے عذاب
راخے۔ استفزاز پہ چل ول او مکرونہ سرہ خوئیول او ویستل
دی۔

تَحْوِيلًا ۷۷ اَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِكِ

بدلیل - کوه - مونخوتہ د وخت د زوال

الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ

د نمر نه تر تیارے د شپہ پورے

وَقُرْآنَ الْفَجْرِ ۚ إِنَّ قُرْآنَ

او مونخ د صبا ، یقیناً مونخ

الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ۷۸ وَمِنَ اللَّيْلِ

د صبا ته حاضری کیدیشی (د ملائکو) - او د شپہ په یوه برخه کس

مکه - په دے آیت کس تاکید دے د تیر شوی تخویف یعنی په دوی به عذاب راشی پشان د حال د تیر شوؤ قومونوچه مغوی رسولان شری وړ نو عذاب پرے راغی نو هرکله چه مشرکان مکه په مختلف طریقو سره نبی صلی الله علیه وسلم لره تنگ کړو او د مکه نه بڼه وپستلو نو یونیم کال روستو په بدار کس مشرکان او وژلے شول او ذلیل شول -

سُنَّةٌ، په دے کس تقدیر د عبارت دے نَفْعُكَ لَكَ مَثَلٌ سُنَّةٌ مَنْ (او به کړو تالره پشان د کار د مخکینی رسولانو) - په دے آیت کس ذکر د اول امر مصلح او ادب دے د پاره د ثبوت ، او مراد د اَقِمِ الصَّلَاةَ، نه پابندی او همیشگی کول دی په ټولو مونخوتو باندے .

او لِكَا لُؤْلُؤٍ، د لؤک یوه معنی زوال د نمر، دویمه معنی غروب د نمر، په اوله معنی سره خاور مونخوتو ته اشاره ده ماسپڅین ، مازیگر ، مابنام او ماسخوتن ته ځکه چه الی غسق اللیل غایه داخل ده په ماقبل کس او په دویمه معنی سره صرف د مابنام مونخ مراد دے ابن جریر او ابن کثیر اول قول د دیرو صحابو او تابعینو ته نقل کړیدے او د لُؤْلُؤٍ په

فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ ق

تمجد کوہ دا زیاتی دے ستا دیاہ

عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا

نزدے دہ چہ اوپہ رسوی تالوہ رب ستا تھالے

مَحْمُودًا ۷۹ وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِي

ستائیل شوی تہ۔ او تہ واپہ اے ربہ داخل کبری مالوہ

معنی کزوال سرہ یو مرقوع حدیث جیٹہ ہم راویدے نودغہ قول غورہ دے۔

قُرْآن، دا مصدر دے پہ معنی د قراءت سرہ دے او مراد د قرائت نہ ہوں مونخ دے ٹکھ چہ قرآن لوستل رکن اصلی دے پہ مونخ کن۔

مَشْهُودًا، وجہ دادہ چہ ملائک د شے او د ورٹے پہ دغہ مونخ کن جمع کیہی۔

مَعْلُومًا، پدایکنں دویم امر مصلح او ادب ذکر دے چہ ہفہ صلوۃ اللیل دے روستو د بیداری د خوب نہ۔

فَتَهَجَّدْ، پہ معنی د ترک وجود (خوب) دے نو معلومہ شوہ چہ تہجد ہفہ مونخ دے چہ روستو د خوب د شے نہ وی یعنی د نیہ شے نہ روستو د ہفہ غورہ وخت شروع کیہی۔

نَافِلَةً لَّكَ، یو معنی دادہ چہ دا زیاتی عزت او اکرام ستا دے، دویمہ معنی دا چہ دا عطیہ او بخشش ستا دے او لفظ د نافلہ دلیل دے چہ دا پہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم باندے ہم فرض نہ وڈا داصحیح قول دے لیکن تخصیص د ہفہ پہ لفظ د لکے سرہ د وچے د شرافت د ہفہ نہ دے ٹکھ چہ نقی کوہ سرہ دامت گناہونہ معاف کیہی او ہر چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم دے نو د ہفہ درجات پرے زیاتی کیہی ٹکھ چہ گناہکار نہ دے۔

مَقَامًا مَّحْمُودًا، نہ مراد مقام د شفاعت کیہی دے یا مقام

مَدْخَلَ صَدَقٍ وَ أَخْرَجْنِي مَخْرَجَ

پہ داخلیدلو د رشتیاؤ او اویاے ما یہ ویستو

صَدَقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ

د رشتیاؤ او راکرے مائے د خپل طرف نہ

سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿۸۰﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ

غلبہ چہ مدد ورسره وی۔ اوتہ اوایہ راغے حق

د زیات قربت د الله تعالی دے اول قول غوره دے او محمود ورتہ پداے وجه سره وائی چہ ددغه مقام ستائینہ کیدیشی وئیلے شی چہ دالوے مقام دے، یا داچہ د هغه د صاحب ستائینہ کیدیشی۔ یا محمودا، په معنی د محمود قیہ سره دے څکه چہ په حدیث شفاعت کتب راغے دی چہ په هغه مقام کتب په ماته داسے حمد ونه او خود لے شی چہ د هغه ته مخکس ماته نه دی خود لے شوی۔ او احتمال شته چہ مقام محمود په دنیا کتب لویه مرتبه د نبی صلی الله علیه وسلم مراد ده۔ چہ رفعتاً لك ذکرک کتب اشاره ده۔

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ امر مصلح او ادب دے۔ وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مَدْخَلَ صَدَقٍ وَ أَخْرَجْنِيْ مَخْرَجَ صَدَقٍ، د مداخل صدق او مخرج صدق نه مراد ددے چہ دخول او خروج د الله تعالی د رضا د پاره وی او د هغه په امر سره وی د دنیا مقصد او په خپل خواش سره نه وی نو مداخل او مخرج مصدر و نه میمیه دی۔

سُلْطَانًا نَصِيرًا، مراد د دینه حجت قویه دے یا مراد دینه هغه غلبه ده چہ په مدد د الله تعالی سره وی یعنی روستو غلبه نه بیا کمزوری نه پیدا کیږی او په دے کتب اشاره ده چہ روسته د هجرت فی سبیل الله نه سلطان او نصرت حاصلیږی۔

وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ

ادورک شو ، باطل ، یقیناً باطل

كَانَ زَهُوقًا ۝۸۱ وَنُزِّلَ مِنَ الْقُرْآنِ

دے درکندونگے - او نازل ہو موندے قرآن نہ

مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

ہذا شے چہ عفاہ شفاء او رحمت دے ایمان والو لہ

وَلَا يَزِيْزُ الظَّالِمِيْنَ إِلَّا خَسَارًا ۝۸۲

او نہ زیاتوی ظالمانو لہ مگر تاوان -

۸۱۔ یہ یکنس خلورم امر مصلح او ادب دے او دا خبر یہ طریقہ
دے پیشگوئی سرہ دے ، او بشارت او تسلی دے دے وجہ نہ حدیث
دے صحیحین کنس وارد دی چہ کلمہ مکہ فتح کرے شہوہ اور رسول اللہ
بتان درے سوہ شہیتہ یہ خیلہ نیزہ او وعل نور دا ہے او قرآن میں
وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ، الْحَقُّ
نہ مراد توحید ، قرآن اور رسالت دے ۔

۸۲۔ یہ دے آیت کنس ترغیب دے قرآن نہ یعنی مہاجر دپارہ
دے قرآن لوستل دیر ضروری دی ، او اشارہ دے چہ دے استفادے دے
قرآن دپارہ ایمان ضروری دے او کلمہ چہ عناد او ضد وی نو دے
قرآن پہ سبب سرہ نقصان زیاتیری لکہ یہ سورہ مائدہ ۸۱
۸۲ کنس دی ۔

او شفاء ، نہ مراد شفاء دے امراض و روحانیو او ظاہریو دو اوردہ ،
روحانیہ امراض شرک ، شک تفاق و غیرہ دی او ظاہریہ امراض
دپارہ دے قرآن دم لوستل پہ دیر و صحیح روایاتو سرہ ثابت دے
او دے تعویذ لیکل پہ حدیث صحیح مرفوع سرہ ثابت نہ دی
اگرچہ موقوف حدیث او عمل دے سلفو پہ ہذا دے جواز دے پکارہ
پورہ دے لیکن پدے زمانہ کنس دے ہذا نہ دیر مقاسد پیدا

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ

اور کلمہ چہ انعام او گرو مونیہ پہ انسان باتدے نومخ او گروخی

وَنَا بَجَانِبٍ ۚ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ

اور لے کری دہہ خیلہ او کوم وخت چہ اورسی دہہ تہ تکلیف

كَانَ يَسْأَلُ ۖ قُلْ كُلُّ يَعْصَمُ

نوی دے تاامیدی کوؤلکے - اولیہ تہ هر یو عمل کوئی

کیبری نو فتوی دعام جواز پکار تہ دہ - زاد المعاد دابن قیم
کنیں اوروح المعانی ددے آیت دلاندے دیر روایات ذکر کریدی۔
وَرَحْمَةً، مراد ددینہ زیاتیدل دایمان او تثبیت او ثوابونہ دی
چہ پہ قرآن کریم سرہ حاصلیری۔

مِنَ الْقُرْآنِ، مِن بیا نیہ دے دما هو دپارہ اگرچہ پہ ہن
باندے مخکنیں دے یا مِن دپارہ دتبعیض دے او مراد پہ
تبعیض کنیں دادے چہ ہرہ حصہ دقرآن شفاعا ورحمت دے
۱۲۰۔ داحال دظالماتو دے چہ مخکنیں آیت کنیں ذکر شویدے
او پدایکنیں زجر دے پہ اعراض کولو سرہ دتوحید او دقرآن
نہ روستو دترغیب الی القرآن او دا اعراض دے پہ سبب د
مالدارئی او دوسعت او دصحیح سرہ او دا معنی د
دہ او ناامیدی کول پہ وخت دسختی کنیں او وَنَا بَجَانِبٍ، نہ
مراد لے تلل د موضع بیان دحق نہ یا تکبر کول دی۔

يَسْأَلُ، یومعنی دادہ چہ داللہ تعالیٰ تہ تاامیدی کوی او دہن
تائید پہ سورۃ یوسف ۱۲۰ کنیں دے۔ دویمہ معنی دادہ چہ
پہ وخت دسختی او مصیبت کنیں دخیلو باطلو معبودانو نہ
تاامیدہ وی او صرف اللہ تعالیٰ تہ آواز کوی لکہ چہ داعادت د
مشرکین عرب وؤ او دارنگ پہ سورۃ ہود ۱۲۰، منل کنیں دی۔

عَلَى شَاكِلَتِهِ طَفَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ

پہ خیلہ طریقے سرہ ، نو رب ستاسو بنا پوہہ دے

بِسْمِ هُوَ أَهْدَى سَبِيلًا ۸۴

پہ ہذا چاچہ ہذا روان دے پہ سمہ لار ۔

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ

او دوی ستانہ تپوس کوی پہ بارہ د روح کنیں

قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا

تہ اووایہ روح رپیدا شویدے پہ حکم د رب زما او تہ دہ

أَوْ شَيْءٌ مِنَ الْعَالَمِ إِلَّا قَلِيلًا ۸۵

در کپے شوے تاسوتہ د پوے تہ مگر لبر غولداے ۔

۸۴ :- پہ دے آیت کنیں تسلی دہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ او
براءت کول دی د مشرکانو تہ چہ مخکنیں آیت کنیں د ہغوی ذکر
تیر شو ۔

شَاكِلَتِهِ ، پہ معنی د طریقے او نیت او د طبیعت سرہ راتلے دے ۔
او داسے پہ سورہ ہود سلا کنیں شتہ دے ۔

۸۵ :- پہ دے کنیں زجر دے پہ سوال عنادی او تعنتی سرہ
چہ مطلب د سوال شان پوہہ کول نہ وی بلکہ مسئلہ عنہ چپ
کول یے صرف مقصد وی ، داسوال مشرکانو عرب د یہودو پہ
لمسہ سرہ کرے و نو دواہہ د پارہ زور نہ دہ او دے ربط
د اَعْرَضَ وَنَا بَجَانِبًا ، سرہ یعنی معرضین خلق داسے تپوسونہ
کوی ۔

او مراد د الرُّوح ، نہ پہ دے کنیں دیر اقوال دی یو دا چہ د
ژوند روح دے ، د ہغوی د سوال مقصد دا دے چہ روح د
کوم شائے نہ بنکارہ شویدے لکہ چہ معلومہ شوہ چہ بدن د

وَلَكِنْ شِئْنَا لَنَذَّهَبَنَّ بِالَّذِي

او کہ موثر او غواہ و خامغا بوہ خو ستا نہ ہغہ شے چہ

خاورو نہ پیدا شوے دے ، نوروح د کوم نکالے او کوم مادے نہ پیدا شو ؟

جواب :- روح د عالم الامر نہ را کوز شویدے او د دینہ زیات یہ تفصیل باندے تا سو یوہید لے نہ شئی حکمہ چہ بعض خبر و نہ د متشابہاتو نہ دی ۔ نو یہ دے تحقیق سرہ معلومہ شوہ چہ جواب د هغوی د سوال سرہ موافق دے ۔ او دویم قول دادے چہ مراد د روح نہ قرآن دے چہ سورۃ النحل آیت سہ کتب یہ هغہ باندے اطلاق د روح کرے شویدے یعنی قرآن د مخان نہ تا جوہ کرے دے یا جبرائیل د مخان نہ را وریں دے ؟

جواب :- دا د اللہ تعالیٰ پہ امر سرہ نازل شویدے ۔ دریم قول دادے چہ مراد د دینہ جبرائیل دے حکمہ چہ قرآن کتب هغہ نہ روح الامین او روح القدس وئیلے شوے دے یعنی دوی سوال کوی چہ جبرائیل د خہ نہ پیدا دے ۔ خلوم قول دا دے چہ روح یو خاص قسم دے د ملائکو نہ چہ د هغوی اوصاف صرف اللہ تعالیٰ نہ معلوم دی او روح او نفس کتب د علماء اختلاف دے چا وئیلی دی چہ نفس ساہ نہ وئیلے شئی چہ یہ هغہ سرہ حیوانات او انسانان ژوند تیروی او روح یو قسم مخلوق دے دے وچہ نہ قرآن د موت پہ وخت توفی د نفس ذکر کریدہ او د روح ذکر یے نہ دے کرے ۔ دویم قول دا دے چہ روح او نفس دوارہ ساہ نہ وئیلے شئی لیکن نفس ورتہ هغہ وخت وئیلے شئی چہ یہ بدن پورے متصل وی او روح عام دے کہ بغیر د اتصال نہ وی اوکلہ پہ وخت د اتصال کتب وی ۔ سوال :- یہ حدیث د بخاری کتب راغلی دی چہ دا سوال یہودیانو پہ مدینہ کتب کریدے او حال دا دے چہ دا آیت مکیہ دے او یہ حدیث د احمد کتب راغلی دی چہ یہودیانو مشرکینو د مکہ نہ دا

أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ شَمْرًا لَا تَجِدُ لَكَ

وحی کریمہ موثر تا تہ بیا بہ او تہ موے تہ خان لہ

بِهِ عَلَيْنَا وَكَيْلًا ۸۴) إِلَّا رَحْمَةً

پدے سرہ ز موثر بہ مقابل کیں مددگار - لیکن (تہ تہ بوخی) دوحہ د رحمت

مِّن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ

د رب ستانہ ، یقیناً فضل د اللہ تعالی دے

عَلَيْكَ كَبِيرًا ۸۵) قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتْ

پہ تا باندے دیر لوے - تہ اوایہ کہ چرے جمع شی

دا سوال خود لے وؤ ؟

جواب ۷ :- اول تازل شو ہوں آیت پہ مکہ کیں بیا پہ وخت د سوال د یهودیانو کیں چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم انتظار اوکرو دوحی نو پہ وحی سرہ حوالہ تے ورکرلہ پداغہ آیت سرہ -

وَمَا أَوْتِيْتُمْ ، کیں خطاب عام دے او دا دلیل دے چہ د مخلوق علم قلیل دے نو د اللہ تعالی سرہ پہ علم محیط او علم کلی او علم غیب کیں شریک نشی کیدلے او دارنگ د قلت علم پہ وجہ سرہ پہ متشابہ خیزو نو باندے ہم نہ پوہیدی -

۸۴ ، ۸۵ :- پہ دے آیتونو کیں صدق د قرآن ذکر دے

او تسلی دہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم تہ چہ د دوی د اعتراضو

پہ وجہ سرہ پہ تا باندے رحمت او وحی د اللہ تعالی نہ بندیوی

او دا آیت دلیل دے چہ وحی نبی د خان نہ نشی جوہر لے ،

او پہ دے لفظ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ، کیں د رسول

اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عظمت شان تہ اشارہ دہ -

رَحْمَةً ، ابقاء دوحی د قرآن نعمت خاصہ دے او لفظ د

فضله کیں اشارہ دہ نور و صفتونو د نبی صلی اللہ علیہ وسلم

تہ -

إِلَّا نَسُ وَالْجِنِّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا

انسانان اور پیریاں پہ دے خبرہ چہ راوی

بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ

پہ شان دے قرآن نو نہ شی راوی

بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ

دے پہ شان اگر چہ شی بعضہ دے دوی

لِبَعْضِ ظَهِيرٍ ۝ (۸۸) وَلَقَدْ صَرَّفْنَا

دے بعضو دے پارہ مددگار - اور یقیناً قسماً بیان کریدی مونو

لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

خلقو تہ پہ دے قرآن کتب دے قسم بیان تہ

۸۸۔ پہ دے کتب اثبات دے صدق دے قرآن کریم دے پہ طریقہ دے تحدی سرہ اور بیان دے اعجاز دے قرآن کریم دے اور پہ آیت کتب اشارہ دے عجز دے بتول مخلوق تہ نو دوی الہام نشی کیدے اور پہ سورۃ یونس ۳۱ کتب تحدی پہ یو سورت سرہ دہ اور سورۃ ہود ۳۱ کتب پہ لس سورتو سرہ دہ اور پہ سورۃ طور ۳۱ کتب پہ لفظ دے حدیث سرہ چہ یو خبرے تہ شامل دے ہر کلمہ چہ اول مخاطب پہ قرآن سرہ انسان دی دے وجہ نہ مغوی ہے دے جن تہ مخکس ذکر کری دی - اور پہ مقام دے خلق کتب جن ہے مقدم ذکر کرے دے لکہ پہ سورۃ زاریات ۳۵ کتب حکم چہ خلق دے جناتو مخکس دے پہ انسانو یا تہ دے -

فَإِنِّي أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ۝۸۹

نہ کوئی دیر خلق بل کار سوا دے ناشکری نہ ۔

وَقَالُوا لَنْ نَبُوءَ مِنْكَ حَتَّىٰ

او دوی وائی چہے مونہ ایمان نہ راو رو پہ تا یا نہ لے تردے پورے

تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوءًا ۝۹۰

چہ را او یا ہے مونہ لہ دے زمکے نہ چہے ۔

أَوْ تَكُونُ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ ثَجِيلٍ

یا دی تالہ باغ دے کجورو

وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا

او انگورو پس چہ او بیوی تھرونہ پہ مینخ دے فے کس

تَفْجِيرًا ۝۹۱ أَوْ تَسْقِطُ السَّمَاءَ كَمَا

پہ دیرو بیولو سرہ ۔ یا را او خورخوے تہ آسمان لکے شعل چہ

۸۹ :- دا یو علت دے دپارہ دے اعجاز دے قرآن کریم پہ دے کس روستو دے ترغیب الی لقرآن نہ زجر دے پہ انکار دے قرآن سرہ ۔

مِنْ كَلِّ مَثَلٍ ، مَثَلُ نَهْ مَرَادِ قَسْمِ بَيَانَاتِ دِي يَعْنِي دَلِيلُونَهْ زَجْرُونَهْ تَخْوِيفَاتِ اَوْ بَشَارَاتِ وَغَيْرَهْ ۔

فَائِدَه :- پہ لفظ دے قَائِلٌ ، کس معنی دے نفی موجودہ دہ یعنی لَا يَفْعَلُ شَيْئًا دے وجہ نہ استثناء ترینہ صحیح شوه او پہ دے جملہ کس دیر تاکید دے پہ انکار کولو سرہ ۔

مَنْ ، مَا ، مَتَى ، مَتَى :- پہ دے آیا تو تو کس زجر دے پہ طلب دے آیاتو دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ پہ طریقہ دے صد او عناد سرہ ، او پہ دے کس دے اتو آیا تو تو مطاع ذکر شوے دے ، پہ اول کس دے زمکے دے نہ چہے راویستل

رَعَمَتْ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَارَتِ يَا رَبِّ

ستا کمان دے پہ مونہ بانڈے تکرے یا راولے تہ اللہ تعالیٰ

وَالْمَلَائِكَةُ قَبِيلًا ۝۹۲ أَوْ يَكُونُ لَكَ

او ملائکہ لہ مخامخ ۔ یا دی ستا

بَيْتٌ مِّنْ زُخْرِفٍ أَوْ شَرْقٍ

کوٹہ د سرو زرہ او یا خیزے

فِي السَّمَاءِ وَلَكِنْ نُّوْمِنُ بِرُفَيْكَ

آسمان تہ ، او چرے تہ منو مونہ ختل ستا

حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرُوهُ

تزدے چہ نازل کرے پہ مونہ بانڈے کتاب چہ مونہ پڑے اولوہ

دی چہ فائدہ پڑے عامہ شی، او پہ دریم کنس پاغوتہ او نہرو تہ
پیدا کیدل اگر چہ ستا د پارہ خاص وی او دا تصرفات د زمکے
دی ۔ او پہ دریم کنس تصرف کول پہ آسمان کنس دی ۔ او تصرف
کول پہ آسمان والا کنس، او پہ خلورم کنس تبدیلی د فقیری تہ
مالدار پڑ تہ، یا ترقی کول پدا سے طریقے چہ زمکے تہ آسمان
تہ او خیزی، او هرکلا چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
هغوی تہ وئیلی وڈ چہ زہ پہ شپہ د معراج کنس آسمان
تہ ختلے یم نو هغوی زر مطالبہ بدالہ کرہ چہ صرف ختل تہ
منو بلکہ ختل کتاب پہ د خان سرہ راو پڑے ۔

فائدہ :- د باطل پرستو عقیدہ پہ بارہ د نیکانو خلقو کنس دا
وی چہ د دوی سرہ د زمکے او آسمان تصرفات دی او اللہ
او ملائکہ ہم د دوی تابع دی، د دے عقیدے پہ بناو سرہ
دوی د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تہ دا مطالبہ کولے ؟
د جواب حاصل دا دے چہ زہ بشریم او رسول یم او د بشر

قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ

تہ اویہ پاکی دہ رب زما لہ نہ یم زہ

إِلَّا بِشَرِّ رُسُولٍ ۚ وَمَا مَنَعُ

مگر بشر رسول یم ۔ او تہ دے منع کہے

الْبَنَاسُ أَنْ يَوْمِنُوْا إِذْ جَاءَهُمُ

خلقو لہ د ایمان راوہ لوتہ کلہ چہ راغے دوی تہ

الْهُدَى إِلَّا أَنْ قَالُوا ابْعَثْ لَنَا

ہدایت مگر دے بھانے چہ دوی وائی آیا راوہ لہو اللہ تعالیٰ

اگرچہ رسول وی پہ قدرت کہیں تصرفات دے عالم نشتہ۔

کَمَا زَعَمْتَ، یہ دے کہیں اشارہ دہ ہغہ آیا نو نو تہ چہ پہ ہغہ
کہیں دے آسمانوں و انشقاق او انقطاع ذکر دے او دوی دے ہغہ
نہ رد کفر دے تہ) تعبیر او کہو یہ زعم سرہ۔

وَكُنْ لَّيْلًا مِنْ لَيْلٍ قَبْلِكَ، رُقِيَّتِكَ، مصدر دے ذرقی او ارتقاء
نہ پہ معنی دختلو سرہ دے او پہ معنی دے ضعیف او وروکی
کتاب سرہ خو پہ ہیغ لغت کہیں نہ دی راغی نو دغہ معنی
غلطہ دہ۔

سُبْحَانَ رَبِّيَ، پد یکہیں اشارہ دہ چہ دغہ ذکر کہے شوی دے
الوہیت تصرفات دی او دے اللہ تعالیٰ شریک پہ الوہیت کہیں
نشتہ نبی الہ نہ دے بلکہ بشر رسول دے۔

سوال :- یہ حدیث دے مسند احمد کہیں دی چہ اللہ تعالیٰ نبی
صلی اللہ علیہ وسلم تہ او فرمائیل کہ تہ خواہے چہ بطحاء (شکاح)
دے مکہ ستا دیارہ سرہ زر جوہ کرم لیکن ہغہ رد کہہ ؟

جواب :- دے ہغہ حدیث پہ سند کہیں علی بن یزید راوی دے
ہغہ ضعیف دے۔ بل جواب دادے چہ پہ ہغہ کہیں ہم ذکر
دے تصرف او قدرت دے اللہ دے۔

بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَّوْكَانَ

بشر لہ رسول - تہ اویہ کہ چرے وے

فِي الْأَرْضِ مَلَكًا يَمْشُونَ

پہ زمکہ کنس ملائک چہ مگر خیدے

مُطْمَئِنِّينَ لَنزَلْنَاهُ عَلَيْهِمْ مِّنْ

اوسیدونکے وے نورالیدے بہ وڈ مونہ پہ دوی بانڈے دے

السَّمَاءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ

آسمان نہ ملک رفرشتہ رسول - تہ اویہ

مکہ۔ دازجر دے پہ انکار دے بشریت دے رسول نہ، اودا سوال دے تیر شوی آیت تہ پیدا شو چہ مخکنس اویلے شو چہ زہ بشر رسول یم نو دوی دے دے وچ تہ انکار اوکھو حاصل دادے چہ بشریت دے رسول صرف مانع دے دوی لہ دے رسول منلو نہ او پہ سورۃ کہف ۵۵ کنس مانع دے توحید دے منلو نہ ذکر کریدے دے دے وچ نہ پہ دوار و حصرو نو کنس منافات نشته دے او اس ہم باطل پرست خلق لکہ بریلیان دے رسول دے بشریت نہ منکر دی صرف فرق دادے چہ مخکنو خلقو رسول لہ پہ سترگو لید لو چہ بشر دے نو دے رسالت نہ یے انکار کوڈ او دے موجود وڈ خلقو رسول پہ سترگو نہ دے لیدے نو دوی دے بشریت نہ انکار کو، او دوارہ پہ دے عقیدہ کفریہ کنس شریک دی چہ دے بشریت او رسالت پہ مینع کنس منافات کنی۔

۵۵۔ پہ دے آیت کنس جواب دے تیر شوی سوال دے۔ حاصل دے جواب یے دادے چہ رسول دے جنس دے مرسل الیہم نہ ضرور پکاروی نو کہ پہ زمکہ کنس ملائک وے نو دے دوی رسول پہ ضرور ملک وڈ دے هغوی دے جنس نہ، لیکن تاسو بشریئی نوستا سو رسول بہ ضرور بشروی۔

كُفَىٰ يَا لَئِلَىٰ شَهِيدًا بَيْنِي وَ

یہودہ دے اللہ تعالیٰ گواہ (فیصلہ کوونکے) پہ مینم زما او

بَيْنَكُمْ طَرَاتُ كَانَ بِعِبَادِهِ

پہ مینم ستاسو کیں، یقیناً اللہ تعالیٰ دے پہ بندگانو خپلو

خَيْرًا اَبْصِيرًا ۙ وَمَنْ يَهْدِ

خبردار لیدونکے ۔ اوہغہ خوگ چہ ہدایت اوکری

اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۙ وَمَنْ

اللہ تعالیٰ ہغہ تہ نوہغہ ہدایت موندونکے دے اوہغہ خوگ چہ

يَضِلَّ فَاسَ تَجِدَ لَهُم اُولِيَاءَ

بے لارے کری اللہ تعالیٰ ہغہ سرہ نوچرے اویہ تہ موندے تہ ہغوی لڑمں دکار

مِنْ دُونِهِ ۚ وَنَحْشُرْهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

سوا ذ اللہ تعالیٰ نہ ، او راخونہ یہ کرو موندووی پہ ورخ ذ قیامت

يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ ، کہیں اشارہ دہ چہ کہ ملائک داسے شی چہ آسمان
تہ نشی ختلے پہ زمکہ کہیں ژوند تیروی او دا جے شکہ او فرمائیل
چہ پہ زمکہ کہیں قوملائک شتہ لیکن ہغوی آسمانونو تہ
سجی راسخ ۔

۱۱۔ دا ہم جواب دے او اثبات ذ رسالت ذ رسول اللہ صلو اللہ
علیہ وسلم دے پہ شہادت ذ اللہ تعالیٰ سرہ ، او دارنگ پہ
سورۃ رعد ۱۳ کہیں دی ۔

شَهِيدًا ، شہادت کول ذ اللہ تعالیٰ پہ رسالت ذ رسول باندے
ہغہ اخبارات او حجتونہ دی چہ اللہ تعالیٰ پہ قرآن کریم کہیں پہ
دیرو آیا تونو کہیں ذکر کری دی او پہ ہغہ فیصلہ کیپی ذ دودہ
فریقو پہ مینم کہیں ذ دے وچ نہ بَیِّنِي وَ بَیِّنَكُمْ لِیْ اُوْتِیَلُوْا
یا ذ شہادت نہ علم ذ اللہ تعالیٰ پہ حال ذ نبی او پہ حال ذ

عَلَىٰ وَجُوهِهِمْ عُمِيًّا وَبُكْمًا

یہ مخونو د مغوی باندے ہاندہ او چاہے کان

وَصُمًّا مَا وَاهُمْ جَهَنَّمُ

او کانہ غائے ددوی جہنم دے ،

كَلِمًا خَبِثٌ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ۙ

ہر کلمہ چہ لیبے گے شی تو زیاتوؤ بہ دوی لہ لیبے د اور ۔

منکرینو باندے مراد دے یعنی بالقرض کہ دانی حق نہ دے
نو اللہ تعالیٰ بہ دے ہلاک کرے دے لکہ چہ یہ سورۃ الحاقہ
۲۵، ۲۶ کتب ذکر دی ۔

۲۷۔ یہ دے آیت کتب ذکر ددوؤ دلو دے روستو د اثبات د
رسالت نہ خوگ بہ دارسول منی او خوگ بہ یے نہ منی او بیات نہ
منونگو تہ تخویف اخروی دے اودارنگ دا جواب د سوال دے
چہ دارسول کہ چرتہ یہ حقہ باندے وی نولازم دادہ چہ تولو خلقو
بہ ہدایت موندے دے حاصل جواب دادے چہ ہدایت اواضلال
یہ اختیار د اللہ تعالیٰ کتب دے ۔

وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وَجُوهِهِمْ ، اودارنگ یہ سورۃ
فرقان ۲۸ کتب دی ۔

عُمِيًّا وَبُكْمًا وَصُمًّا ، یہ حقیقت حمل دے یعنی یہ بعض
حالت کتب یہ ورخ د حشر یہ ددوی دلسے حال وی ، او
حدیث صحیح کتب راغلی دی ۔ رَقَالَ اَلَيْسَ الَّذِي اَمْسَاكَ عَلَى
الرَّجُلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَى اَنْ يُمَشِّيهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ) یعنی ہفہ ذات چہ یہ دنیا کتب یے دوی یہ خیو باندے
گرخولی دی تو ہفہ قادر دے چہ یہ قیامت کتب یے یہ مخ
باندے او گرخوی ۔ ہر کلمہ چہ یہ عذاب د جہنم کتب تخفیف
تہ راغی لکہ نورو نصوصو کتب دا ظاہر راغلی دی ۔
نوکلمہ خبث زدنناہم سعیرا ، معنی حقیقی مراد نہ دہ بلکہ

قُلْ لَّوْ أَنُتَمَّ شَتَاكُونُ خَزَائِنِ

تہ اوایہ کہ تا سو شئی اختیار مند د خزانو

رَحْمَةِ رَبِّي إِذَا لَا مُسَكَّتُمْ

د رحمت د رب زما نو دفعہ وخت پہ خامخا تا سو بندہ کرئ

خَشْيَةِ إِلَّا تَفَاقٍ وَكَانَ الْإِنْسَانُ

دوچہ دیرے د خلا صید و نہ او دے انسان

قَتُورًا ۱۰ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى

د برتنگ ذرے . او یقیناً ورکھے دی مونو موسی علیہ السلام تہ

فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ،

پہ دے کہیں یے ظالمون لفظ د دے
وجہ نہ راوہو چہ انکار د قدرت د اللہ تعالیٰ نہ لوے ظلم دے ،
او یہ سہ کہیں الناس یے ذکر کریدے حکم چہ صرفنا للناس
پکبن ذکر کرے دے .

عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ،

دارنگ پہ سورۃ یس سہ کہیں او یہ
سورۃ احقاف سہ کہیں دی او د مثلہم نہ مراد نفس ذاتو نہ
د دے خلقو دی حکم چہ مثل کلامہ یہ معنی د ذات راجحی او آیت
سہ سورۃ احقاف د دے تفسیر دے حکم چہ یہ ہن کہیں د

مِثْلَهُمْ يَخْلُقَ كَمَا يَخْلُقُ ذُرِّيَّةً مِمَّنْ شَاءَ اللَّهُ ،

مثلاً :- تیر شوی آیت کہیں قدرت د اللہ تعالیٰ ذکر کرے نشو
نو پہ دے آیت کہیں عجز او ضعف د مخلوقاتو ذکر کوی چہ
دوی سرہ د خزانو ملک او اختیار نشتاہ او کہ بالفرض د

خزانو مالکان شئی نو خرچ نشی کوے د دے یرے نہ چہ
دا خزانے خوبہ خلاصے شئی . او دا آیت رد دے پہ ہن چہ
باندے چہ انبیاء او اولیاء د خزانو اختیار مند گنری نو پہ

دے آیت کہیں ہم دلیل د توحید دے .

تِسْعَ آيَاتٍ بَيَّنَّتْ فَاسْتَعْلَمَ

تہہ معجزات شکارہ نو تپوس تے اوکرہ

بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ

د بنی اسرائیلو نہ کلہ چہ راغ دوی تہ نو اوئیل

لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ

مغہ تہ فرعون یقیناً زہ گمان کوم پہ تا باندے

يَا مُوسَى مَسْحُورًا ۱۰ قَالَ لَقَدْ

اے موسیٰ د جادو کرے شوہ نہ ۔ اوئیل موسیٰ علیہ السلام یقیناً

سنا :- خلاصہ :- دے آیت نہ تر آخر د سورت پورے خلورمہ حصہ دہ پہ دے کنس خلورم سبب د عذاب ذکر کوی چہ مغہ استہزاء بالرسول دہ او دے مثال تے ذکر کرے دے پہ واقعہ د فرعون او د موسیٰ علیہ السلام د سنا نہ تر سنا آیت پورے ۔ او بیا ترغیب دے قرآن تہ پہ سنا ، سنا آیتونو کنس ، بیا دلیل نقای دے د اہل کتابو سابقینو نہ سنا ، سنا آیتونو کنس ۔ بیا اختتام د سورت دے پہ سنا ، سنا آیتونو کنس پہ توحید سورہ ۔

تفسیر :- پہ دے کنس وَلَقَدْ اتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيَّنَّتْ ، مراد د آیات تہہ معجزات د موسیٰ علیہ السلام دی چہ پہ سورۃ احراق سنا ، ۱۳۳ کنس ذکر شوی دی او بعضے مفسرینو د دینہ تہہ احکام ارادہ کری دی او ہغہ پہ حدیث د صفوان بن عسال کنس ذکر شوی دی لیکن ابن کثیر و ثعلبی دی چہ دا حدیث منکر دے او د عبد اللہ بن سلمہ راوی پہ حفظ کنس نقصان دے ۔ او یہ ہغہ باندہ اشتباہ راغ دہ چہ تسع آیات د حشو کلمات سورہ ربط :- او دے آیت ربط د ماقبل سورہ دا دے چہ فرعون سورہ اگرچہ دیرے خزائے وے لیکن د ہغہ پہ سبب سورہ د

عَلِمْتُ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا

تہ پوہہ ہے چہ تہ دی نازل کری دا معجزات مکر

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَاحِبِهِ

رب د آسمانون او زمکے دیلوتہ بشکار گولو د توحید

وَأِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ۝۱۰۲

او یقیناً زہ کہان کوم پہ تاباندے اے فرعونہ تباہ کرے شوے۔

فَأَرَادَ أَنْ يَنْتَفِرَ مِنْهُمْ مِنَ الْأَرْضِ

پس او غوہنتہ فرعون چہ او باسی دوی لہار پہ زورم د ملک د مصر نہ

فَأَخْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ۝۱۰۳

نو غرق کرہ موتہ دے او د دہ ملگری ہول۔

عذاب د اللہ تعالیٰ نہ بچ نہ شو نو معلومہ شوہ چہ دے اختیار مند
د غزانو نہ وؤ او پہ ہفہ باندے دوجہ د استہزاء نہ پہ رسول
پورے عذاب راغہ۔

مَثْبُورًا، پخیلہ معنی سرہ دے یا پہ معنی د ساحر دے کلہ
مفعول پہ معنی د فاعل سرہ راغی او د مسحور معانی پہ
سک آیت کنس تیرے شوی دی۔ معجزات د موسیٰ علیہ السلام
تورے ہم دیرے وے لکہ چہ سورۃ بقرہ کنس ذکر دی لیکن
د فرعون پہ ژوند کنس غت معجزات صرف نہہ وو۔

مَثْبُورًا۔ دا خطاب دے د موسیٰ علیہ السلام فرعون تہ او دلیل
دے پہ دے خبرہ چہ فرعون پہ زہہ کنس حق پیژند لو لیکن
پہ ژہہ ہے عناد انکار کوؤ لکہ سورۃ نمل سک آیت کنس دی۔
مَثْبُورًا، ہلاک شوے او ناقص العقل او لعنتی۔

۱۰۲۔ پہ دے آیت کنس بل ظلم د فرعون ذکر شوے دے
چہ ویستل د بنی اسرائیل دی د مصر نہ ہفہ ہم سبب د
عذاب شو۔

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ

(او اوتیل مونڈر روستو د رخرقید لو د هغه نه) بنی اسرائیل و ته

اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ

اوسیکو په زمکه کنس پس هرکله چه راشی وعدہ

الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿۱۴﴾

د آخرت راولو په تاسو لره غونډا رپه جمع سره .

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ

او په حق سره نازل شوی کړیدی مونږ د دے قرآن او په حق سره

نَزَّلَهُ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا

نازل شوی دی ، او نه یی لیرولے مونږ ته مکرزیرے ورکوونکے

فَأَرَادَ أَنْ يَنْتَفِرَ مِنْ الْأَرْضِ ، أَرَادَ ، په معنی د کوشش

کولو دے او بیا عذاب ذکر شولے دے او په دے کنس تصریح

ده چه فرعون د خرق نه بیج شولے نه دے .

سَلَّمَ . په دے کنس ذکر د انعام دے په بنی اسرائیلو

باندے سره د تخویف اخروی نه ،

او مراد د الْأَرْضِ . نه زمکه د شام او بیا زمکه د مصر ده په

زمانه د داؤد علیه السلام کنس او په دے آیتونو کنس لطیفه

اشاره ده چه دا مکے والا به هم د دے رسول تکذیب کوی او

بیا به یی د مکے نه او شری لکه چه بنی اسرائیلو لره فرعون

او شری ، و بیا به مؤمنان په مدینه او په مکه رپس د غلبه نه

کنس آباد پاکه شوی .

وَنَزَّلْنَاهُ ۝۱۰ وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ

او پیرہ و در کوئی ، او قرآن موثر تقسیم کریدے یہ حصو کیں

لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ

دے دبارہ چہ اولوے تہ دا یہ خلقو پاندے یہ دمہ دمہ

وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ۝۱۱ قُلْ اِمْنُوا

او لبر لبر نازل کریدے موثر دے یہ نازلو سورہ . تہ آوایہ کہ ایمان راوری

مٹا :- یہ دے کیں ترغیب دے قرآن تہ چہ نزول دے قرآن
یہ حق سورہ شروع شوے دے او یہ حق سورہ زمکہ تہ رارسیدے
دے یعنی یہ مینخ کیں ہیخ تبدیلی تہ دہ راغے او یہ دیکیں
اشارہ تخویف دے یعنی فرعون دے حق انکار او کپڑو عذاب
ورپاندے راغے نو دا موجودہ خلق کہ دے قرآن رچہ حق دے
انکار او کپڑی نو یہ دوی پاندے یہ ہم عذاب راشی - او پدے
کیں صداقت دے رسول ہم ذکر شویدے -

مٹا :- دا ہم متعلق دے دے تیر شوی آیت سورہ - فَرَقْنَاهُ ، کیں
مراد دا دے چہ تقسیم کرے دے موثر دا قرآن پہ سورتونو او
پہ آیاتونو سورہ چہ یہ خلقو پاندے یہ دمہ دمہ لوستے کیبری چہ
هغوی پرے پوہہ شی -

او وَنَزَّلْنَاهُ ، کیں اشارہ دہ چہ لبر لبر نازل کرے شوے دے -
وَقُرْآنًا ، منصوب دے یہ شرط دے تفسیر سورہ پہ ما بعد
کیں نو فعل دے مناسب پت دے - یعنی وَنَزَّلْنَاهُ قُرْآنًا .
فَرَقْنَاهُ ، پہ دیکیں دہ قراءتو نہ دی یو پہ تخویف او بل پہ
تشدید سورہ لیکن غورہ دادہ چہ دلہ مخفف پہ معنی دے مشدد
سورہ دے او مراد پدے سورہ تقسیم دے آیاتونو او سورتونو
تہ او یہ دیکیں جواب دے سوال دے منکرینو دے چہ هغوی و تیل
چہ دا قرآن پہ یو کرت ولے نہ نازلیری -

بَلَّأَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ

پس قرآن او کہ نہ راوی ایمان ، یقیناً مغہ کسان

أَوْ تَوَالِ الْعِلْمِ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا

چہ علم ورکے شویدے مغوی تہ مخکن د دینہ کوم وخت چہ

يُثَلَّى عَلَيْهِمْ يَخْرُونَ لِلْأَذْقَانِ

اولوستے شی یہ مغوی باندے پر یوحی یہ زبو باندے

سُجَّدًا ۱۰۷ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا

سجدہ کوونکی۔ او دوی وائی پاک دہ د رب زمونیر

إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ۱۰۸

یقیناً وعدہ د رب زمونیر خامخا پورہ کرے شوے دہ۔

منا:۔ پس د بیان د صداقت د قرآن تہ او د جواب د سوال د مغوی نہ اولاً زجر دے متکریتو تہ او بیا دلیل نقلی دے د مخکنو کتابیا نو نیکانو تہ۔ او اذقان نہ مراد تندے او مخ دے یہ ذکر د جزء مجاور ستر او مراد ترینہ کل او یہ دے کنس زیاتی خشوع تہ اشارہ دہ چہ یہ سجدہ کنس د زیاتے خشوع د وچ نہ خیلے پریرے زمکے تہ نزدے کوی۔ او هرکله چہ عین زہ او دیرہ کیخودل یہ زمکہ باندے کیخودل مراد نہ دی د دے وچ تہ علی الاذقان یے نہ دے وٹیلے۔

أَوْ تَوَالِ الْعِلْمِ، هَذِهِ عِلْمًا وَتَهُ وَتِلْهُ شَيْءٌ يَهُ يَهُ كِتَابُ اللَّهِ بَانْدَ تَسْكِ كَوِي عَمَلِ كَوِي تَوْ شَهَادَاتِ هَم د مغوی قبلیری۔

منا:۔ دا دلیل دے د تسبیح و تیلو یہ حال د سجدہ کنس یعنی د دوی یہ کتابونو کنس د آخری رسول صلی اللہ علیہ وسلم یہ بارہ کنس پیشنگوی کرے شوے وہ هغه تہ یے وعدہ او تیلہ۔

وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ

او پریوچی یہ زانو باندے ڈاری دوی اوزیاتی کوی دوی سرہ

خَشَوْعًا ۱۰۹ قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ

عاجزی۔ تہ اویہ بلنہ کوئی داللہ تعالیٰ یا

ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا

بلنہ کوئی د رحمان ، صریو چہ بلئ تاسو

فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ وَلَا تَجْهَرُ

نو ہفہ لہہ نومو نہ خاشتہ دی اوجہر مہ کوہ

بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُكُ بِهَا وَابْتَغِ

یہ دعاء خیلہ سرہ او پتوالے مہ کوہ یہ ہفہ سرہ او طلب کرہ

بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا ۱۱۰ قُلْ

دے دے یہ مینم کنس لار۔ او تہ اویہ

منا :- یہ دے کنس د دوی نور صفات ذکر کرے شوی دی یعنی ڈرا
 اوزیا تہ خشوع کول ، او تکرار کولو کنس اشارہ دہ کثرت د سجود
 تہ او داولے سجدے سبب اوریدل د قرآن دی او د دویہ
 محل سجدے کولو سبب بکاء او خشوع دہ یا اول آیت کنس
 د دوی سجدہ ذکر دہ او یہ دویم کنس ذکر د سجدے نشہ
 بلکہ روستو د سجدے تہ سر پیت کپی د ڈرا دیارہ او آیت
 دلیل دے چہ یہ کتاب د اللہ تعالیٰ سرہ یہ انسان کنس خشوع
 زیاتیری او دغہ خشوع ایمان دے او یہ ذکر دے صفت
 کنس اشردہ دہ چہ علماؤ د قرآن سرہ ہمد اسے کیفیت پکار دے
 منا :- یہ دے کنس ترغیب دے دعا تہ یہ حال د سجدہ او
 حال د خشوع کنس او تصریح دہ پدے خبرہ باندے چہ
 د دعا یہ وخت کنس اسماء حسنی د اللہ تعالیٰ ذکر کول یہ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ

بِقَوْلٍ صِفَتُوهُ دَ اِوْهِيْتْ خَاصِ اللّٰه تَعَالٰی لِرَبِّهِ دِی دِلْسے ذَاتِ دَچَہ نہ دَ بِنُو لے

وَلَا اَوْلَمَ يَكُنْ لَّهِ شَرِيْكٌ

وَلَا رِشْوَلے او نَشْتَه هَفَا لِرَبِّهِ شَرِيْكُ

طَرِيقَہ دَ وَسِيئے سِرَہ ضَرُورِی دِی لَکَہ سُوْرَہ اَعْرَافِ مَثَلِ آیت
کُنْ چَہ دِی - او پِدا یَکُنْ رَد دے پَہ شَرِک فِی الدِّعَاۃ بَانَدے -
فَائِدَہ :- دَا چَہ خَلَقُو کُنْ مَشْهُورَہ دَہ چَہ دَ دَعَاۃ پَہ وَحْتِ وَاثِی
اے خَدَا یَہ دَا دَدے آیت او دَ آیت دَ سُوْرَتِ اَعْرَافِ تَہ صَرِیح
مُخَالَفَتِ دے دَدے لَفْظِ پَرِیخُو دَلِ ضَرُورِی دِی بَلْکَہ یَا اللّٰه
یَا رَحْمٰنِ دِی وَاثِی یَا نُوْرِ اَسْمَاعِ حَسَنِی حُکْمَہ چَہ لَفْظِ خَدَا اَکْبَرِ چَہ
پَہ مَعْنٰی دَ مَلِکِ دے لَیْکُنْ تَعْبِیدِ پَہ مَوَانُو سِرَہ صَحِیحِ نہ دے
اَکْرَچَہ دَ مَعْنٰی پَہ لِحَاظِ سِرَہ اِطْلَاقِ یَے پَہ طَرِيقَہ دَ تَوْصِیفِ
او اِخْبَارِ پَہ اللّٰه تَعَالٰی بَانَدے صَحِیحِ دے -

وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُكُ بِهَا، دَدے مَعْنٰی دَا دَہ چَہ
دَعَاۃ جَہْرِ سِرَہ مَہ لَوْلَہ او پَہ زَہْرَہ کُنْ پَرِے ہِم اِکْتِفَاۃ مَہ کَوَہ
بَلْکَہ پَہ زَہْرَہ لَوْلَہ او دَا رَوَایَتِ دے دَعَاۃ رَضِی اللّٰه عَنْہَا او اِشَارَہ
دَہ چَہ جَہْرِ پَہ دَعَاۃ سِرَہ بَغِیْرَہ دَ شَرِعی مَوَاضِعُو نہ بَدِیْعَتِ دے
دِلْسے پَہ سُوْرَہ اَعْرَافِ مَثَلِ او نَشْتَه کُنْ ہِم دِی -

دَوِیْدَہ مَعْنٰی دَا دَہ چَہ مَرَادِہ دَ صَلَاتِکِ نہ قِرَاءَتِ دے او دَا
رَوَایَتِ دے دَا بِنِ عَبَّاسِ رَضِی اللّٰه عَنْہُمَا یَعْنٰی قِرَاءَتِ پَہ تَوَلُو
مَوْنَحُو تَوَلُو کُنْ پَہ جَہْرِ مَہ لَوْلَہ او پَہ تَوَلُو کُنْ پَہ خَفَاۃ سِرَہ مَہ
لَوْلَہ بَلْکَہ بَعْضِے پَہ جَہْرِ او بَعْضِے پَہ اِخْفَاۃ سِرَہ او دَا رَنَکِ
خَارِجِ دَ مَا نَحْنُہ نہ ہِم قِرَاءَتِ پَہ اَوْجِیْتِ اَوَازِ سِرَہ چَہ خَلَقِ
پَرِیْشَانِ کَوِی جَائِزِ نہ دِی او اِکْتِفَاۃ دَ زَہْرَہ پَہ فِکْرِ کَوَلُو سِرَہ
فَقَطِ دَا ہِم نہ دِی جَائِزِ -

فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ

یہ بادشاہی کیں او نشتہ ہفہ لہہ اسداد

مِّنَ الدَّلِّ وَكِبْرُهُ تَكْبِيرًا ۝

دوچہ دکمزوری تہ اولوق وایہ دہفہ لوقی کول۔

۱۱۱۔۔۔ یہاں آیت کیں امر دے یہ حمد و ثیلو د دعاء سرہ یہ
اول د دعائیں او یہ نعمت د اختتام د دے سورت سرہ۔ ہر
کلمہ چہ مخکین آیت کیں د اللہ تعالیٰ صفات ثبوتیہ تہ اشارہ اوکرہ
یہ اسماء حسنیٰ سرہ نو اوس پہاں آیت کیں صفات سلبیہ ذکر
کوی۔ او پہاں آیت کیں رد دے یہ دے اقسامو د شرک،
یو شریک ادنیٰ وی چہ ہفہ ولد دے ہفہ یے نفی کہو یہ دے
قول سرہ لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا، او دویم شَرِكُ مِثْلِي وی ہفہ
یے نفی کہو پہاں لفظ سرہ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ،
او دویم قِسْمُ شَرِيكِ اَعْلٰی دے یہ ہفہ رد دے یہ دے قول
سرہ چہ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الدَّلِّ، او دے قسم شرک
یہ صابٹینو مجوسو کیں شتہ چہ ہغوی و ثیل (تَوَلَّآ اَوْلِيَاءَهُ كَذَلِکَ)
والعیاذ باللہ۔

او دارنگ یہ دے امت کیں شتہ چہ اولیاء اللہ یہ اللہ تعالیٰ
شفعاء قہر یہ یعنی نور اور کنہی، او دے بریلیانو عقیدہ دہ
چہ عبد القادر جیلانی تہ دستگیر د دے وجہ تہ وائی چہ
(نعوذ باللہ) یوحمل یے د اللہ تعالیٰ مدد کہے وؤ۔ او پہاں
آیت کیں اشارہ دہ چہ یہ مانجہ کیں د تکبیر اولیٰ تہ وہاں دے
د شرک تہ براءت ضروری دے۔

تمت سورة بنی اسرائیل

سورۃ الکھف
مکیہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۱۱ آیاتھا
۱۲ رکوعھا

خاص یہ نوم ذالہ تعالیٰ امداد خواہ وہ شروع کو لو کہیں چاہے رحمن اور رحیم دے

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَنْزَلَ

اَوَّلَ صَفْوَتُوْهُ ذَا الْوَهِّیْتِ خَاصَّ اللّٰهِ تَعَالٰی لِرَبِّ دِیْ هَکْهَ ذَاتِ کَچھ نازل کر دیں

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ الکھف

سورۃ الکھف او بل نوم ذ دے الحائلہ دے

ذ دے سورت نہ دریمہ حصہ ذ مضامینو ذ قرآن دہ تر سورۃ
سیا پورے او یہ دے حصہ کیں شیائیں سورتوںہ دی ، یہ
دے کیں مضمون ذ رحمانیت ذ اللہ تعالیٰ دے یہ دو طریقو
ساز اولہ طریقہ، داچہ اللہ تعالیٰ نظام پختہ چلوی چاہے نظام نہ کسپارے یعنی ولدے
نشتہ۔ دویمہ طریقہ داچہ بروکات اچونکے بولے اللہ تعالیٰ دے۔

ربط :- ذ سورۃ کھف ذ سورۃ اسراء سرہ دا دے ، سورۃ
اسراء کیں بیان شوچہ شرک سبب ذ عذاب دے او ذ شرک
شرک رد او شو تفصیلاً یہ آخر کیں نو یہ دے سورت کیں
جوابات دی ذ شبہاتو یہ توحید باندے دارنگ پہ سورۃ
اسراء کیں ہجرت ذ نبی ذکر کرے دے نو یہ دے سورت
کیں ذ ہجرت درے اقسام ذکر کوی۔

دعویٰ ذ سورت :- دفع ذ شبہاتو ذ مشرکینو دہ چاہے دلیل نیسی
یہ امور خارقہ للعادة باندے ۔ او ماخذ ذ دے دعویٰ
(وَلَمْ یَجْعَلْ لَّہٗ عِوَجًا) کیں دے یعنی شبہات اور ویتنار
الْبَیِّنَاتِ فَاتَّخَذَ اللّٰہُ وَلَدًا) یہ سگ آیت کیں یعنی داسے
شخص چاہے یہ ہذا کیں اشار ذ الوہیت بنکار پیری یعنی قدرت
کاملہ او علم غیب داسے ذ اللہ تعالیٰ نائب نشتہ دے۔
او اثبات ذ توحید یے ذکر کریدے یہ رد ذ اقسامو ذ شرک

عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ

یہ بندہ خپل باندے کتاب اوتہ دے کر خولے

لَهُ عَوْجًا ۱ قِيمًا لِيُنْذِرَ رَبًّا سَا

دہ لڑے ہیٹھ کیر لیج۔ پوخ بیان والادے دے دہاڑ چہ پورہ و رکری و عذاب

سرہ یعنی شرک فی العلم اوفی اتصرف اوفی العبادات او فی الدعاء سرہ پہ لسو آیتونو کیں، او پہ ذکر کولو د شہیرہ اسماء و حسنی سرہ۔

خلاصہ دے سورت :- دا سورت تقسیم دے یوم مقدمے او خلورو حصونہ او یوے خاتمے تہ۔

مقدمہ :- د سورت ترسٹ آیت پورے دہ۔

۱۔ خلاصہ :- پہ دے کیں دعوی د توحید دہ پہ الحمد لله سرہ او اثبات دھے پہ رالیرلو دلسے کتاب سرہ چہ شبہات نہ لری پہ عکس۔ بیا مقصد د کتاب یے ذکر کرے دے پہ انذار او پہ بشارت سرہ ۱۔ ۱۔ کیں بیا زجر دے پہ عقیدہ د اتخا ذول سرہ چہ قرآن دے دے دے دے دے نازل کریشوے دے ۱۔ ۱۔ آیتونو کیں۔ بیا تسلی د رسول ۱۔ آیت کیں۔ بیا تزهید فی الدنیا ۱۔ آیتونو کیں او دا مضامین پہ سورت کیں تفصیلاً ذکر کیری۔

تفسیر ۱۔ پہ دے آیت کیں دعوی د توحید پہ الحمد لله سرہ دہ حکم چہ معنی یے دادہ، تہول صفتونہ د الوہیت رچہ قدرت کاملہ او علم غیب دے خاص اللہ تعالیٰ لڑے دی پدے کیں ورسرہ ہیٹھوک شریک نشتہ، بیا ذکر د انزال د کتاب اللہ دے چہ پہ ہفے کیں شبہات نشتہ، او شبہات دفع کوی۔

عَوْجًا، معنی یے شبہات دی اشارہ دہ کہ پہ توحید کیں د چا شبہ دی یا ورتہ پیش کیری نو دا قرآن د اولوی۔

شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرُ

دَسَمَت نہ چہ دَہنہ دَ طرف نہ دے او زیرے ورکری

الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ

مؤمنانو لہ ہنہ کسان چہ عملونہ کوی

الصَّالِحَاتِ اِنَّ لَهُمْ جَزَاً حَسَنًا ۝۲

دَسنت ہرایر چہ یقیگا دوی لہ ثواب دے خاستہ ۔

مط ۔ قَسَمًا ، مضبوط مضمون والا دے یعنی توحید پہ دلیلونو
سرہ کلکوی او مؤحد لہ پہ توحید باندے مضبوطوی ، و بیا یے
حکمت دَ انزال قرآن ذکر کرے دے چہ انذار او تبشیر دے ۔ انذار
دَ پارہ منن راومنذر لہم او منذر عنہ درے وارہ ضروری دی
او دارنگ دَ بشارت دَ پارہ مبشر او مبشر لہم او مبشر بہ
ضروری دی ۔

نو پہ ضمیر دَ لِيُنْذِرَ ، کہن چہ کتاب یا عبد تہ راجع دے اشارہ
دہ منذر تہ ۔

او پہ بَأْسًا شَدِيدًا ، سرہ ذکر دَ منذر عنہ دے او منذر لہم
بہ روستو ذکر کوی ۔ او پہ ضمیر دَ یبشر کہن اشارہ دہ مبشر تہ
چہ کتاب دے یا عبد دے ۔

الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ ، سرہ مبشر لہم
ذکر کرے شویدے ۔

او اِنَّ لَهُمْ جَزَاً حَسَنًا ، سرہ مبشر بہ ذکر کرے دے او
پہ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ ، سرہ لطیفہ اشارہ
دہ واقع دَ ، صحاب کھف او موسیٰ علیہ السلام او خضر او
ذوالقرنین تہ ۔ او پدے یت کہن تخويف او بشارت دے ۔

مَا كَيْفَ تَدْعُوهُ أَيْدٍ ۙ وَيُنْزِلُ

اوسیری پہ مے کیں ہمیشہ - ادیرہ ورکری

الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ

ہمہ کسانو لہ چہ وائی نیولے دے اللہ تعالیٰ

وَلَدًا ۙ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ

ولد (خوے) - نشہ دوی لہ پہ دے باندے میٹ علم

وَلَا يَلْبِأُ بِهِمْ كُفْرُتُ كَلِمَةٍ

او نہ پلارانو د دوی لہ - دیرہ لویہ خبرہ دہ (پہ ناکار والی کیں)

تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ط ۙ إِنَّ

چہ را اوئی د خلو د دوی نہ ، دوی

يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ۙ فَلَعَلَّكَ

نہ وائی مگر دروغ - نو آیا نہ

س۔ دا متعلق دے د بشارت سرہ او دوام د جنت او د اہل جنت تہ اشارہ دہ -

س۔ پہلے آیت کیں منزلہم ذکر کوی - او اشارہ دہ چہ قرآن د ہمہ چا درد د پیارہ دے چہ عقیدہ د اتخاذا ولدی او د ولدی نہ مراد پہ نیز د مشرکاتو ثابول د داسے ذات دی چہ ہمہ لہ اللہ تعالیٰ د خیل و صفا تو خاصو نہ خہ ورکری وی نو پہ مے کیں د الوہیت آثار ہسکاریری او د دے وجہ نہ ہمہ لہ ہسکاریری کول ہم لازم گنری او حاجت پورہ کوونکے ٹے گنری لکہ چہ پہ ولدی کیں آثار د ولدی ہسکارہ کیری او د ہمہ نائب وی -

س۔ پہ دے آیت کیں تقبیح د دغے عقیدے ٹے ذکر کرپیہہ چہ داسے دلیلہ خبرہ دہ او دا د خیرے او عقیدے د پیارہ دا قباحت پورہ دے چہ دلیل پرے موجود نہ وی صرف د اباض

بَاخِعٌ نَفْسِكَ عَلَىٰ اِثَارِهِمْ

وژنے خان خیل پہ دوی پسے

اِنْ لَّمْ يُوْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِیْثِ

کہ چوے دوی نہ لاؤہی ایمان پہ دے خبرہ (دے توحید)

اَسْفَاۗٓ ۙ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلٰی

دغم دویجہ نہ - یقیناً مونو خامخا کرخوویہ ہقاہ غہ چہ پہ

الْاَرْضِ زِبْنًا لِّهَآ لِنَبْلُوْهُمْ

زمکہ بانداے دی دول دے زمکہ دپارہ ددے چوہ دوی آزمائش اوکھو

تقلید کوی، بیا شبہ راغلہ کہ پداے خبرہ غہ دلیل نشتاہ دے
لیکن خیر دے معمولی خبرہ دہ غہ پرواہ نشتاہ نو جواب
اوشو۔

كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ، یعنی دا خبرہ
دیرہ غتہ قبیحہ دہ چہ ددوی د ورو خلونہ را اوچی بے
دلیلہ، بیا ددے قباحہ دلیل دادے چہ اِنْ یَّقُوْلُوْنَ
اِلَّا كَذِبًا، یعنی پہ دے خبرہ کس سوا ددروغونہ بل
ہیخ نشتاہ۔

سک۔ پدیکش تسلی دہ نبی علیہ السلام تہ چہ ددے منکرینو
دانکار پہ سبب دومرہ خفکا مہ کوہ چہ دغم دویجہ نہ خان
وژنے۔

فَلَعَلَّكَ، لَعَلَّ، دپارہ داستفہام انکاری دے اودارنگ پہ
سورۃ شعراء ص ۱۱۱ او سورۃ فاطر ص ۱۱۱ کس ہم دی۔
بَاخِعٌ، بخع پہ اصل کس د مری رگ پریکولوتہ وٹیل
شی چہ ہف سرہ مرگ لازمیری۔

اِثَارِهِمْ، پہ دے لفظ کس ددے مشرکینو د کفر او شرک
کارونو او ظلمونو تہ اشارہ دہ۔

أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۝ وَإِنَّا

چہ کوم یو خائستہ عمل والا دے ۔ اویقینا

لَجَّعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صُوبًا ۝

مونہر خامخا کر خوڑیہ ہفتہ چہ پہ زمکہ دی میدان (صفا)

جُرْزًا ۝ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ

خویہ ۔ آیا تہ کہان کوئے چہ

أَسْفَا، تیز دے دا باخ نفسی سرہ متعلق دے ۔

سک، سٹ :- پہ دے دواہو آیاتونو کیں ترہید فی الدنیا دے ۔

یعنی ددوی د نہ منلو وجہ د دنیا محبت دے لیکن دا دنیا

او ددے ساما تولہ د لبرو ورخو زینت دے او ابتلا دہ او

زر فنا کید ونگے دے تو پہ دے باندے مہ دھوکہ کیری ۔

زینت، پہ دے سورت سٹا کیں ہم ذکر شوئے دے او

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د ہفت تفسیر کرے دے پہ

خُطْرَةٌ حُلُوَّةٌ سرہ یعنی سترگے پرے خوشحالیری او خُله

کیں صرف خوب خون پیدا کوی ۔

لَتَنبَلُوهُمْ، یعنی زینت د دنیا د ابتلا او د امتحان د پارہ دے

او امتحان دہ قسمہ وی، اول قسم ہفتہ چہ د ہفتہ فاشدہ

ممتحن تہ اور سیری یعنی ہفتہ تہ حقیقت حال معلوم شی ۔

او دویم قسم ہفتہ دے چہ د ہفتہ فائدہ امتحان ورکوڑنکی تہ

اور سیری یعنی ممتحن د خان د حال تہ خیر تہ وی بلکہ خیال

کوی چہ زہ لائق یم او پہ کامیابی کیں یم نو پہ امتحان سرہ

ہفتہ تہ حقیقت حال معلوم شی ۔ او د اللہ تعالیٰ امتحان پہ مخلوق

باندے دویم قسم دے دا ددے وجہ تہ چہ بلا ییلو پہ معنی

د حقیقت بشکارہ کید لو دے لکہ یونس سٹ آیت کیں نو لنبلو،

اصل معنی دادہ چہ او خایو مونہر دوی تہ حقیقت حال ددوی ۔

أَحْسَنُ عَمَلًا، دارنگ پہ تفسیر د سورة ہو د کیں تیرہ شویدہ ۔

الکھف وَالرَّقِیمَ کَاثِرًا مِّنْ اٰیٰتِنَا عَجَبًا ۙ

غار والا اور قیم والا، وؤ ڈ دلیونو (ڈ توحید) زمونہ نہ دیرہ عجیبہ ۔

او آیت سہ کس صعیڈ اجڑا، اشارہ دہ فنا دے سامان ڈ دنیا تہ ۔ او دالفظ پہ طریقہ ڈ تشبیہ سرہ دے یعنی ڈ دنیا تمام خیزونہ چہ فنا شی نوزمکہ بہ دے شی لکہ شاہ میدان چہ ہول یو تی ترینہ پرے کپے شوی وی ۔

سہ :- خلاصہ :- ڈ دے آیت تہ اولہ حصہ شروع دہ تر آیت سہ پورے ۔

خلاصہ تفصیلی ہے دادہ چہ پہ دے کس جواب ڈ شبہ ڈ مشرکانو دے چہ دلیل نیسی پہ امور و خارقہ للعبادہ ڈ اصحاب کھوچہ ڈ دے امور نہ معلومیری چہ اصحاب کھف خاوندان ڈ لوے قدرت وؤ، دیر عمر اودہ کیدل لوگہ تندرہ نہ راتلن ڈ زمکے ڈ بد آثارو تہ بیج کیدل دنہر ڈ تپش نہ محفوظ کیدل ڈ خلقو ڈ تلوراتلو تہ پہ امن کیدل دا امور خارقہ للعبادہ دی ۔

حاصل ڈ جواب دادے چہ دغہ احوال دلیونہ ڈ قدرت ڈ اللہ تعالیٰ دی نہ ڈ قدرت ڈ ہغوی پہ آیت سہ کس حکمہ چہ دوی اللہ تعالیٰ تہ محتاج وؤ او عاجزی کوؤنکی وؤ پہ آیت سہ کس ۔ او محتاج وؤ اودہ کیدلو تہ پہ آیت سہ کس ۔ او محتاج وؤ اللہ تعالیٰ تہ ڈ خوب تہ پہ پاخیدلو کس پہ آیت سہ کس ۔ او محتاج وؤ پہ زیاتوالی ڈ ہدایت کس پہ آیت سہ کس ۔ او محتاج وؤ پہ ربط القلب کس اللہ تعالیٰ تہ او رد کوؤنکی وؤ پہ شرک باندے پہ آیت سہ کس او شان ہے جدا کپے وؤ ڈ مشرکانو تہ پہ امید ڈ رحمت ڈ اللہ تعالیٰ پہ آیت سہ کس ۔ بیا ذکر ڈ کرامتونو ڈ دوی دے سرہ ڈ احتیاج تہ اللہ تعالیٰ تہ پہ آیت سہ کس ۔ او ذکر ڈ عدم علم ڈ دوی دے پہ غیب باندے پہ آیت سہ کس او ست کس ۔ بیا ذکر ڈ حال ڈ دوی

دے دلیل دے پارہ دے بعث بعد الموت اور جبرہ چاہے چاہے تنزع
یہ کولہ پہ یارہ دے دوی کین پس دے مرگ نہ اور جبرہ مسجد جوہر و سوره دے دوی
پہ خواکین پہ آیت ۱۷۱ کین۔ اور جبرہ اختلاف کولہ سوره پہ
عدد دے دوی کین بیا تعلیم و رکول نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ دے
ادابو شیعہ و پہ آیت ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴ کین۔ اور ذکر دے بعث دے دوی
پہ غار کین پہ آیت ۱۷۵ کین۔ بیا تفریعات خلور دے دوی پہ واقعہ
باندے اور آداب ہم دی۔
اولہ تفریع او ادب پہ رد دے شرک فی العلم او فی الحکم پہ آیت ۱۷۶
کین۔

دویمہ تفریع او ادب تبلیغ دے کتاب اللہ پہ آیت ۱۷۷ کین۔
اور دریمہ تفریع او ادب اختیارول دے جماعت دے مؤحدینو پہ آیت
۱۷۸ کین۔

خلورمہ تفریع اظہار دے حق پہ تخویف اخروی او پہ بشارت
سورہ پہ آیت ۱۷۹، ۱۸۰ کین۔
بیا اصلاح دے منکرینو دے پارہ تزہید فی الدنیا پہ ذکر دے دربو
خبرو، اول دادہ چہ محبت دے دنیا سبب دے انکار دے بعث او دے شرک
دے او سبب دے عذاب دے نبوی دے اور دے آیت ۱۸۱ تہ ترنگ
پورے۔ دویمہ خبر دادہ چہ دنیا قلیل اوقاتی دہ نو پہ دے
باندے مہ دھوکہ کیڑی پہ آیت ۱۸۲، ۱۸۳ کین۔ اور دریمہ
خبر دادہ چہ محبت دے دنیا سبب دے عذاب او دے افسوسونو دے
پہ آخرت کین پہ آیت ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶ کین۔

تفسیر: پہ دے آیت کین اولہ تسلی دے پیغمبر تہ او مطلب دادے
چہ دے آگمان مہ کوہ چہ واقعہ دے اصحاب کھفو دے قدرت دے اللہ تعالیٰ
نہ غہ دیرہ عجیبہ دہ خاکہ چہ مشرکینو دے دے پہ بارہ کین ستانہ
تپوس کریدے بلکہ دے اللہ تعالیٰ دے قدرت لے دے تہ لوے
ہم شتہ لکہ پیدائش دے آسمانونو او دے زمکو او واقعہ دے معراج
او پدیکش جواب دے شبہ دے مشرکینو دے چہ هغوی استدلال
کوو پہ عجیبہ حالاتو دے اصحاب کھفو لکہ چہ دیرہ مودہ اودہ کین

اِذَاوَى الْفِتْيَةَ إِلَى الْكَهْفِ

کله چہ پناہی و اخستہ خوانانو غار تہ

او بد نو نو تہ یے نقصان نہ رسید و دا دلالت کوی پہ دے خبرہ چہ اصحاب کھف لہ دے اللہ تعالیٰ دے طرف تہ لوے قدرت او اختیار ورکریے شوے دے نو جائز دی مونہ لہ چہ دے دوی نہ خپل حاجات او غواہو او دوی لہ بندگی کوو شکہ چہ دوی پشان دے ولس شول دے اللہ تعالیٰ دے پاره دارنگ اوس ہم بعضے تعویذ کر دے دوی نو مونہ پہ کاغذ کنیں لیکي دے پاره دے تبرک حاصلو دے دوی پہ نو مونہ سرہ ؟

نو حاصل دے جواب دادے چہ دا حالات دے اصحاب کھف و خود دلیل دے قدرت دے اللہ تعالیٰ دے نہ دے قدرت هغوی ۔

الرَّقِیْمُ، پہ دے کنیں اقوال مختلفہ دی : دا دے وادی نوم دے یا دے هغه غرنوم دے یا دے کتاب نوم دے یعنی هغه تختہ چہ پہ هغه کنیں نو مونہ دے هغوی لیکلے شوی دی ۔ لیکن هیش یو قول پہ نقل صحیح مسند سرہ نہ دے ثابت نو معلومہ شوه چہ دا تاریخ مسئلہ ده او دے تاریخ نہ دا ثابت ده چہ کل دے اصحاب کھف و پہ ملک دے اردن کنیں مشهور دے پہ رقیم سرہ او دے دابن عباس رضی اللہ عنہما نہ نقل دے او هغه دے کعب نہ نقل کریدے او پہ روم کنیں هغه تہ پیتر وائی او کله چہ مسلمانانو روم فتح کرو نو هغه یے مسیحی کپو پہ بستراء سرہ او پہ مخکنو کتابونو کنیں مسیحی وڈ پہ رقیم سرہ او دارنگ دے تاریخ نہ معلومیدی چہ دا واقعہ پہ ملک دے روم کنیں وه روستہ دے زمانے دے عیسیٰ علیہ السلام نہ ۔

فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ

نو دوی او تیل اے ربہ زمونہ را کہے مونہ تہ د خیل طرف لہ

رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا

کلکوالے او اسانہ کہے مونہ تہ زمونہ دے کار نہ

رَشَدًا ۱۰ فَضَرَبْنَا عَلَىٰ أَذَانِهِمْ

کامیابی - نو تیل او کہہ مونہ پہ غور و نو د هغوی

فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ۱۱

پہ غار کیں یو شو کلوتہ د شمار -

سنت - پہ دے آیت کیں عجز د اصحاب کھف ذکر دے پہ ہجرت
کولو سرہ غارتہ او بیا دعاء د هغوی ذکر دہ پہ طلب د رحمت
او د رُشد سرہ - او دا پہ دین د نصرانیت کیں رہے یو قول سرہ
جائز دہ چہ رہبانیت اختیار کپی او غار کیں ژوند تیروی -
قائدہ :- دا دلیل دے پہ دے خبرہ چہ ہجرت کول د پارہ د
حفاظت د دین پہ وخت د خوف د فتنو کیں د سنت د اولیاؤ او
انبیاء دے او دا غارتہ تلل د دوی دلیل د هغه پیرانو د پارہ نہ
شی کیدے چہ بغیر خہ دیرے د فتنے او فساد لہ پہ غارونو کیں
چیلے او باسی او دعوت د دین او جماعت د صلوة سرہ د قدرت
او د طاقت نہ پریردی -

سلا :- پہ دے کیں احتیاج د اصحاب کھف اللہ تعالیٰ تہ پہ خوب
راوستلو کیں ذکر کریدے - یعنی ہر کلا چہ دوی د دین پہ
دعوت ستہری شوی وؤ نو اللہ تعالیٰ دوی لہ آرام ورکرو پہ
خوب سرہ -

او فَضَرَبْنَا عَلَىٰ أَذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ، اذان ، یے ذکر
کرو شکہ چہ کمال د خوب ہلہ راسخ چہ غوکوتہ د خبر و اوریدلو
نہ بند شی او دارنگ پہ دے کیں اشارہ دہ چہ دا اودہ کول شفقت

شَرِّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ

بیا را بیدار کرل مونہ دوی دپارہ ددے چہ ینکارہ کر و مونہ چہ کوم بو د دواہو دلو نہ

أَحْطَىٰ لِمَا كَيْدُوا ۖ أَصْدًا ۖ ﴿١٧﴾ نَحْنُ

شمار کوی دہغہ مودے چہ دوی حصار شو یو و پہ غار کنس ۔ مونہ

نَقْصٌ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ ۖ

بیانوہ پہ تا باندے خبر ددوی دحق ینکارہ کولو دپارہ ،

إِنَّهُمْ فَتْنَةٌ ۖ مَنُوعًا ۖ بِرَبِّهِمْ

یقینا دوی حوان و ایمان یے راہے و پہ رب خیل باندے

د اللہ تعالیٰ و پہ دوی باندے لکہ خٹکہ چہ مور د شفقت د
وجہ نہ د ۔ پچی خوگونہ آپوی پہ وخت د اودہ کولو کنس ۔
۱۷۔ پہ دے کنس یے ذکر کرے دے احتیاج د اصحاب کھف
اللہ تعالیٰ تہ پہ بیداریدلو کنس د خوب نہ ، او پہ دے وجہ پہ
حدیث کنس د خوب د بیداری پہ دعا کنس دا الفاظ نقل کرے
شوی دی ۔ رَأَيْتُمُ اللَّذِينَ أُخِيَّتَا بَعْدَ مَا آمَنَّا ، او پدے
آیت کنس یو حکمت د بیدارولو د ہغوی ذکر کریدے ۔
لِنَعْلَمَ... آہ ، مراد د علم تہ علم د اظہار دے یعنی لنظہر
خٹکہ تورو نصوصو قطعو سرہ ثابتہ دہ چہ اللہ تعالیٰ پہ
ہر خہ عالم دے ۔

الْحِزْبَيْنِ ، د دے نہ مراد ہغہ دوہ دے وے پہ اصحاب
کھف کنس چہ روستو د بیداری نہ یو دے وٹیلے و کیشٹا
یو ما ، او پے دے وٹیلی و آؤ بَعْضَ يَوْمٍ ، او دا قول
غورہ دے نو حاصل دادے چہ ینکارہ شوعہ دا خبرہ چہ دا
دواہہ دے د خیل مودے د خوب نہ خبر نہ و نو معلومہ
شوعہ چہ غیبیان تہ و ۔

وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿۱۳﴾ وَرَبَّنَا

او زیاتی کہے وژ موہر ہدایت ددوی۔ او کلک کر یوژ موہر

عَلَى قُلُوبِهِمْ ذُقْ مُوَافَقًا لِّرُؤَا

زہونہ د ہغوی کلہ چہ او دریدل نو اوئل دوی

ملا۔ تیر شوی آیا تو تو کتب د اصحاب کھف عجز او احتیاج او
عدم د علم غیب یے ذکر کرو د پاره د جواب د شبہ۔ اوس
پدے آیت کتب تفصیل د نور و حالات تو د ہغوی ذکر کوی پہ
پارہ د دیانت او دعوت د ہغوی کتب۔

یا لَٰحِقْ، کتب اشارہ دہ چہ دے واقعہ کتب قرآن کریم رشتینی حالات
ذکر کوی دی پہ خلاف د یہودیاتو چہ ہغوی پکتیں دیر اسرائیلیات
ذکر کوی دی۔ او دارنگ اشارہ دہ د حق د اظہار د پاره رچہ ہغہ
اثبات د توحید اور د شرک دے د دوی واقعہ ذکر کوی۔

فِئْتِیۡہٗ، د دے معنی دادہ چہ د عمر پہ لحاظ سرہ نو عمر
خوانان وژ او اولاد وژ د اشرفو د قوم خیل او د دوی غاہو
تہ طوقونہ د سرو زرو اولاد سونو تہ کرپی د سرو زرو پراتہ
وژ او پہ غوگونو کتب یے والی وے بنا پہ عادت د ہغہ قوم
سرہ۔ او ہر کلہ چہ د دوی نہ پلاران پہ مسئلہ د توحید تاراض
شول نو د دوی نہ یے دغہ کالی واخستل۔ او تفسیر ابن کثیر
کتب ذکر دی چہ اکثر اولیاء اللہ نوجوانان خلق وی او زاپہ
عمر والا اکثر د قبول د حق نہ محروم وی۔

وَزِدْنَاهُمْ هُدًى، دلیل دے پہ دے خبرہ باندے چہ پہ
ہدایت او ایمان کتب زیاتے او کتب راضی۔ او اشارہ دہ چہ د
دعوت الی الحق د پاره زیات ایمان او ہدایت ضروری دے۔

رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

رب زمونہ رب د آسمانونو او د زمکے دے

لَنْ يَكُنَّ عُوْمِنَ دُوْنِنَا اِلٰهًا

میدرے به او نه بلو مونہ سوا د الله تعالى نه بل مددگار

لَقَدْ قُلْنَا اِذَا شَطَطًا ⑫

یقیناً به وی مونہ پدغه وخت د حد نه تیرہ شوے خبره۔

مک :- په دے آیت کښ ذکر شوے دے احتیاج د دوی الله تعالى ته په ربط القلب کښ اوربط القلب حال د قوت صبر دے چه معلومیږی په وخت د سختو مصیبتونو کښ او دا د الله تعالى د طرف نه یو کرامت وی د صالحینو بتدکانونو د پاره لکه سورۃ قصص مت کښ۔ او مقابل د دے ختم قلب دے چه د عناد یا نو د پاره آخری مقام دے۔

کامووا، بادشاه مشرک و د هغه چه دوی نه خبر شو نو دوی یی ځان ته حاضر کړل او د دوی نه یی یو څو سوالونه په ترتیب سره اوکړل۔

اول سوال :- ستا سورب څوک دے ؟

دوی جواب ورکړو رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۔

دویم سوال :- د دغه نه سوا بل څوک د یلنے او رآمد کولو حقدار شته دے ؟

دوی جواب اوکړو لَنْ يَكُنَّ عُوْمِنَ دُوْنِنَا اِلٰهًا، په اول کښ توحید د ربوبیت دے او په دویم کښ توحید د الوهیت دے۔
دریم سوال :- که څوک د الله تعالى نه سوا د بل چا نه حاجت غواړی نو د دے څه حکم دے ؟

دوی جواب اوکړو لَقَدْ قُلْنَا اِذَا شَطَطًا، شطط، د حد نه تجاوز کول، باطل او دروغ ته هم شطط وائی۔

هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ

دا قوم زموڻر دے نیولی دی دوی سوا

دُونِهِ إِلَهًا لَّهُمْ لَوْلَا يَأْتُونَ

ذ الله تعالیٰ تہ نور من دھاران ، ولے تہ راوی

عَلَيْهِمْ بِسُلْطٰنٍ بَيِّنٍ فَمَنْ

پدے باندے دلیل ، ہیکارہ ، نو خوک

أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ

لوے ظالم دے دھغہ چانہ چہ جوہوی پہ الله تعالیٰ باندے

كَذِبًا ۝۱۵ وَإِذْ اَعْتَزَلْتُمُوهُمْ

دروغ ۔ او مر کلا چہ دہہ اوکرو تاسو دے دوی تہ

وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوْ

او دھغہ چانہ چہ دوی یے بندگی کوی سوا ذ الله تعالیٰ تہ نو پناہی داخل

إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ

غار تہ دیر پراخہ بہ درکری تاسو لہ رب ستاسو

۱۵:۔ دا ہم دے دھغوی پہ بیان کنس داخل دے یعنی خلورم

سوال دے چہ تاسو دے خیلو مشرانو تہ ولے مخالفت کوئی ؟

دوی جواب اوکرو لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطٰنٍ بَيِّنٍ، یعنی

مشران دے پہ الوہیت دے غیر الله دلیل پیش کری اشارہ دہ

چہ پہ عقیدہ کنس تقلید دے مشرانو باطل دے ۔

پینچم سوال ، کہ دے مشرانو بے دلیلہ تابعداری اوکرو نو شہ

جرم دے ؟

جواب دادے فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا، یعنی دا دیر

لوے ظالم دے دے دینہ لوے ظالم بل شہ کیدا یسی ۔

مَنْ رَحِمْتَهُ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِّنْ

د رحمت خپل ته او آسانه به کړی تاسو لره د

أَمْرِكُمْ مَّرْفَقًا ۝۱۶ وَتَرَى الشَّمْسُ

دے کار ستاسو نه فائز دیرے او وینے ته لمر

إِذَا طَلَعَتْ شَرْوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ

کله چه راڅپږی نو آوړی د غار د هغوی له

ذَاتِ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُ مِنْهُمْ

ښی طرف ته او کله چه دو بېړی نوږده کوی د دوی نه

ذَاتِ الشَّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ

کس طرف ته او دوی په اړت مخائے کښ دی

۱۶۔ هر کله چه پادشاه دوی ته مهلت ورکړو نو دوی د پلارانو او د خپلو نه جدا شول او پوهه شول چه پادشاه مونږ د خپل دین ته اړوی۔ یا موسیٰ کوی لکه آیت منل کښ دا ذکر شوے ده نو د خپل دین د بیچ کولو د پاره دوی مشوره او کړه د هجرت کولو غاړ ته۔

وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ، بے ځکه او ټیټل چه جدا کیدل د قوم ته د دنیا په مقصد باندے نه وژ بلکه د توحید په سبب سره وژ۔ او په دے آیت کښ اشاره ده چه مهاجر د پاره د الله تعالیٰ په رحمت باندے توکل پکار دے، او مراد د رحمت نه بیچ ساتل دی د قوم نه لکه چه داسے شوے وژ په غار شور کښ په وخت د هجرت د نبی صلی الله علیه وسلم۔

وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِّنْ أَمْرِكُمْ مَّرْفَقًا، کښ اشاره ده چه روستو د تکالیفو نه الله تعالیٰ آسانتیا او آرام راوی۔

مِّنْهُ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَن يَهْدِ

دے دے (غار) نہ، دا حال دے دوی دے دلیلوں دے قدرت دے اللہ تعالیٰ نہ دے، ہذا شوک چہ ہدایت

اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن يُضْلِلِ

ورنہ اوکری اللہ تعالیٰ نو ہذا ہدایت والا دے او ہذا شوک چہ اللہ تعالیٰ ہے لار کری ہذا

فَلَن تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ۝۱۷

نو ہیچوے بہ او تہ موے ہذا لہ دوست لار خودو کے ۔

۱۷۔ پدے آیت کیں دے غار حال ذکر شوے دے چہ اللہ تعالیٰ دوی لہ پہ غار کیں دے خرمونہ خٹکے محفوظ اوساتل ریعنی خرمہ دے دوی تہ بتی طرف اوکس تہ او پیدل)۔

ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ، دا دلیل دے چہ دا دوی کرامت او کرامت دلیل دے قدرت دے اللہ تعالیٰ دے او معلومہ شہ چہ اصل کرامت حفاظت دے اللہ تعالیٰ ولی اللہ لہ وی او معلومہ شہ چہ کرامت پہ دعوت دے حق او پہ ہجرت سرہ حاصلیری دا قول دے آیت پہ تشریح کیں صحیح دے ۔ او بعضو مفسرینو وٹیلی دی چہ دے غار وضع پدے اسے طریقہ سرہ وہ چہ پہ دوی باندے خرمہ نہ لگیدل یعنی شمال طرف تہ دے ہذا دروازہ (خلہ) وہ دا صحیح تہ دے۔ تَقَرُّصُهُمْ، کیں اشارہ دے چہ دے غروب پہ وخت نمر پہ دوی باندے لہر شان لگید وٹکے چہ پہ لہر نمر لگیدلو سرہ اصلاح دے بدن راجی او دا دے وجہ نہ چہ تقرضہم دے قراضۃ الذہب نہ ماخوذ دے یعنی پکڑے ۔

مَن يَهْدِ اللَّهُ، اشارہ دے چہ اصحاب کھف تہ ہدایت اوکریے شو او نور قوم پہ شرک کیں پاتے وڈ دا اختیار دے اللہ تعالیٰ دے ۔ یا پہ دے واقعے سرہ چاتہ ہدایت ملاویری او چاتہ نہ ملاویری دا ہم دے اللہ تعالیٰ اختیار دے ۔

وَنَحْسَبُهُمْ آيِقَاطًا وَهُمْ رُقُودٌ ۚ

او گمان بہ کوئے تہ بہ دوی بانڈے بیدار او دوی اودہ دی

وَنُقَلِّبُہُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ ۚ

او پیر او موئو دوی لہ شی طرف تہ او کس طرف تہ

وَكُلُّہُمْ بَايِسٌ ذِیْ رَاحِيَةٍ بِالْوَعْدِ ۚ

او سپے ددوی خوروونکے دے دوار لیچ خیلے پہ درشل ہاتھ لے ،

لَوْ اَظْلَعْتَ عَلَیْہُمْ لَوَلَّیْتَ مِنْہُمْ ۚ

کہ چرے تہ ناسا پہ ورشکارا شے دوی تہ نو او بہ گریخے دے دوی نہ

فِرَارًا ۚ وَلَمَلَمْتُ مِنْہُمْ رُعبًا ۝۱۸

تہختہ کوونکے او دک بہ شی دے دوی نہ پہ رعب سرہ ۔

۱۸۔ یہ دے آیت کنس دے اصحاب کھف بل حال ذکر کوی دے غار دے اوسیدلو پہ وخت کنس او پیدے کنس ہم مقصد حفاظت دے بد تو نو دے مغوی دے دے خاورو نہ دارنگ دے سپی پہ ذریعہ حفاظت دے خلقو دے شور و شغب تہ چہ دے خوب تہ بیدار نشی ۔

وَنُقَلِّبُہُمْ ، دانت دے دے ایقاطا دے پارہ یعنی دوی لرز رہا پیری لکہ دے بیدار شخص پہ شان ، دا وجہ چہ مفسرینو لیکے دہ چہ سترکے دے دوی پہ وخت دے خوب کنس پیراستے وے دے قتل ضرورت ہم نیشته او دیل ہم نیشته ۔

وَكُلُّہُمْ بَايِسٌ ذِیْ رَاحِيَةٍ بِالْوَعْدِ ، دا سپے دے مؤحدیتو خد متکار و نو اللہ تعالیٰ پہ دے سبب دے مقام اوچت کرو او قرآن کنس بے ذکر کرو ۔ او پہ دے کنس اشارہ دہ چہ سپے پہ داخل دے کور کنس ساتل نہ دی جائز بلکہ دے دروازے سرہ دے وی ۔

لَوَلَّیْتَ مِنْہُمْ فِرَارًا ، دا ہم کرامت دے چہ اللہ تعالیٰ مغوی نہ داسے رعب ورکھے و دے چہ شوک نزد دے نہ شو ورتلے ۔

اِنَّهُمْ اِنْ يَّظْهَرُوا عَلَيْكُمْ

یقیناً دوی کہ خبر شی پہ تاسو باندے

کیدے۔ نو دے آیت کنس صریح دلیل دے چہ اولیاء پہ غیب باندے نہ پوھیری اوپہ حال د خوب د تخان نہ ہم خبر نہ وی نو پس د مرگ نہ د دنیا د حال نہ بہ خہ خبر اولری۔

قَالُوا لَيْسَ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَيْسَ يَوْمًا، یعنی دوی د شمار پہ بارہ کنس دوه دے شولے یولے دے اوتیل چہ یوه ورخ تیرہ شولے دہ او دوپہ دے اوتیل چہ خہ حصہ دورخ تیرہ شویدہ نو دریہ دے اوتیل یا دوی پہ جمع سرہ اوتیل چہ د دے علم مونبر سرہ نشہ اللہ تعالیٰ تہ یے اوسپارلہ۔

يَوْمَ قِيَامِكُمْ، اشاره دہ چہ دوی خان سار د خرچ د پارہ د سپینو زرو روپی اخیستے وے۔

قَالُوا بَعَثُوا أَحَدَكُمْ، کنس اشاره دہ چہ پہ دوی باندے روسو د بیداری نہ لوہہ راغلہ نو د خوراک د اخستلو د پارہ تدبیر یے اوکرو او یوکس یے د دے د پارہ مقرر کرو او هغه تہ یے درے آداب او خودل۔

اول، قَلِيلًا يَنْظُرُ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا، یعنی د مؤحد شخص نہ دے طعام ناوہی ٲکے دوی تہ معلومہ دہ چہ پہ دغه کلی کنس بعض خلق داسے دی چہ د هغوی مذ بوحہ او طعام پہ نوم د غیر اللہ سرہ دے او هغه حرام دے۔

او دویم ادب، وَلَيَبْتَغِفْ، چہ پہ اشتراء د طعام او پہ نورو خبرو کنس د نری گوی چہ خوگ تربیتہ خبر نہ شی۔

او دریم ادب، وَ لَا يَشْعُرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا، یعنی بشکارہ حال د ہم چاتہ نہ بیانوی۔

يَرْجِعُكُمْ أَوْ يُعِيدُكُمْ فِي

سنگسار بہ کری تاسو یا بہ مو واپس اوگر خوی

مِلَّتِهِمْ وَلَكِنْ تَقْدِحُوا إِذَا أَبَدًا ۲۰

دین خیل تہ او مرگہ بہ کامیاب لشی دغہ وخت چرے

وَكَذَلِكَ أَخْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا

اود غسے خبر کول مونہ بہ دوی باندے خلقو لہ دپارہ ددوی چہ دوی پوہہ شی

أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ

چہ وعدہ داللہ تعالیٰ حقہ دہ او یقیناً قیامت

۱۔ پہ دے آیت کنس علت د ماقبل دے او پہ دے کنس اشارہ
دہ چہ دوی ہجرت ہم د دے خوف د وجہ نہ کرے و۔ پہ
دے آیتونو کنس اشارہ دہ چہ دوی پہ غیب باندے علم نہ لرو
ددوی خیال دا و و چہ اوس ہم ہغہ خلق موجود دی چہ د چا
نہ مونہ ہجرت کرے دے ۔

اور روایت د مفسرینو کنس رافعی دی چہ دوی قاصدا اولیرو
نوہغہ تہ ہغہ خلق او آبادی نا اشنا بشکارہ شوے لیکن مجبوراً پہ
یو دکان باندے داخل شو او د طعام د اخستلو د پارہ یے خیل
رورق) روپی پیش کرے ہغہ دوکاندار نا اشنا او گنرے چہ
د خو اوس پہ بازار کنس نہ لری ۔ ورتہ یے اوٹیل چہ دا د دیرے
محکس زمانے روپی وے کید یستی چہ تا یہ خزانہ موندے وی
نو خلق ددوی پہ شور باندے خبر شول او پوہہ شول چہ دا
ہغہ خلق دی چہ تقریباً درے سوہ کالہ وراثتے د دے
ملک تہ یے ہجرت کرے و و شکہ چہ پہ ہغہ خلقو کنس ددوی
قصہ مشہورہ وہ ۔

لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَا زَعُونَ

نشستہ ہیٹھ تنگ پہ ہفتے کہیں، کلہ چہ (دھغہ وخت خلقتو) جگہرہ کولہ

بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا

یو بل سرہ پہ بارہ د حال ددوی کہیں نو دوی اوئیل جوہ کپڑی

عَلَيْهِمْ بَنِيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَمُ

پہ دوی باندے یو آبادی، رب د دوی بشہ پوہہ دے

بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ

پہ دوی باندے، اوئیل صفہ کسانو چہ زور آور وڈ پہ

أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا ۖ

خپل کار کولو باندے خامخا جوہ وڈ پہ مونہ پہ دوی باندے مسجدہ کاهہ -

ملک :- پہ دے آیت کہیں د دوی د حال پہ بنکارہ کولو کہیں نور حکمتونہ ذکر کوی۔ اول دا چہ اللہ تعالیٰ وعدہ د نصرت او امداد خپلو صالحینو سرہ پورہ کوی لکہ چہ اصحاب کھف حفاظت لے اوکرو۔

وَكَذَٰلِكَ، یعنی لکہ چہ پہ دوی باندے لے خوب راؤستلے وڈ او بیالے پہ غار کہیں د دوی حفاظت اوکرو او بیالے د خوب نہ بیدار کپل نو دارنگ خلق لے تربتہ خیر کپل۔

دویم دا چہ دغہ وخت خلق پہ بارہ د دوبارہ ژوند کہیں مختلف وڈ نو واقعہ د دوی دلیل شو پہ اثبات د بعث بعد الموت باندے او دیکشن اشارہ دہ چہ اللہ تعالیٰ ہمیشہ د صالحینو مقصد ونہ پورہ کوی بلکہ کلہ د هفت خلاف کار کوی د خپل حکمت موافق لکہ چہ اصحاب کھف غوختلہ چہ زمونہ حال د دپت شی لیکن اللہ تعالیٰ بنکارہ کپرو د بارہ د حکمتونو۔

وَكَذَٰلِكَ، کہیں اشارہ دہ چہ مخکس کار ونہ اللہ تعالیٰ کپری وڈ نو دا خبر ول د خلقو هم اللہ تعالیٰ اوکپل۔

سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ

خوک دانی دوی درے دی غلورم د دوی نہ ہے د دوی دے

وَعَدَ اللَّهُ، نہ مراد بعث بعد الموت دے د بدانو نو د ارواحو نہ -
إِذْ يَنْتَازِعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ، مراد د آمرهم، نہ مسئلہ د حشر
دہ چہ د دغہ وخت خلقو پہ ہن کیں تنازع او اختلاف کوو بعضو
د بعث تہ انکار کوو او بعضو بعث د ارواحو منلو او د بدانو نو
یے نہ منلو او بعضو صحیح بعث منلو -

او دویمہ معنی دادہ چہ ضمیر د آمرهم، اصحاب کھف تہ راجع
دے او دا روستو د مرگ د اصحاب کھف تہ وؤ یعنی د ہفہ وخت
خلقو اختلاف او کرو پہ بارہ د اصحاب کھف کیں مجوسیانو وٹیل
چہ د از موتید د مذہب خلق وؤ او تصاراؤ وٹیل چہ دوی زموتو
پہ مذہب وؤ نو مجوسیانو وٹیل چہ د دوی تہ د چاپیرہ یو دیوال
او وٹیل شی او تصاراؤ وٹیل چہ د دوی پہ خوا کیں د یو عبادت کھا
جو پیرہ کرے شی -

الَّذِينَ ظَلَمُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ، د دے تہ مراد دغہ نصاریٰ دی
ٹکھ چہ حکومت د دوی و و او دوی پرے مسجد جو کرے
فائدہ - مبتدعینو د دینہ استدلال کریدے چہ پہ قبرونو د
نیکانو خلقو باندے مسجد جو پول جائز دی لیکن دا استدلال
یے باطل دے -

اولہ وجہ دادہ چہ دا نصاریٰ وؤ او پہ دے آیت کیں اللہ تعالیٰ
د ہغوی مداحہ نہ دہ کرے بلکہ صرف د ہغوی غلبہ او زور یے ذکر
کریدے -

او دویمہ وجہ دادہ چہ احادیث صحیحہ صریح دلالت کوی چہ پہ
قبرونو د انبیاء او د صالحینو چہ خوک مساجد جو پروی نورسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم پہ ہغوی باندے د خیل طرف نہ ہم لعنت ذکر
کریدے او د اللہ تعالیٰ د طرف نہ یے ہم لعنت او غضب ذکر
کریدے - او تفسیر ابن کثیر او تفسیر قرطبی او تفسیر روح المعانی

وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ

او شوک وائی دوی پنچہ دی شپورم ددوی نہ سبے ددوی دے

رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ

دایہ اٹکل بے دلیلہ خبرے دی او شوک وائی دوی اووہ دی

وَشَامِئُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّیْ

او اتم ددوی نہ سبے ددوی دے ، تہ اوایہ رب زما

أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ

بنہ پوہہ دے پہ شمار ددوی باندے نہ پوہیہی پہ شمار باندے

إِلَّا قَلِيلٌ ۖ فَلَا تُحْسِبُ فِيهِمْ

مگر لیو کسان نو بحث مہ کوہ ددوی پہ بارہ کن

إِلَّا مَرَّآءَ ظَاهِرًا ۚ وَلَا تَحْشُرْ

مگر بحث کول سرسری او مہ کوہ تپوس

فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدٌ ۚ وَلَا تَقُولَنَّ

ددوی پہ بارہ کن ددے خلقو دہیثریوتن نہ - او مہ وایہ دیوکار

پہ دے مقام کن تفصیلی رد کرے دے ۔

۱۔ یہ دے آیت کن اولاً زجر دے ہغہ کسانو تہ چہ مختلف

اقوال کوی پہ شمارہ د اصحاب کھفو کن بغیر د دلیل نہ ۔

وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ ۚ داجملہ یے جدا راوریدہ ددے وجہ نہ چہ

دا عدد صحیح دے ، رَجْمًا بِالْغَيْبِ نہ دے ۔

او بلہ وجہ دادہ چہ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ، یے فرما ثیلی دی

اوروایت د عبد اللہ ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ نقل دے

چہ ہغہ ہم عدد سبہ ذکر کرے وڈ او وٹیلی یے وڈ چہ نہ

ہم دہغہ قلیل نہ یم چہ ددوی پہ عدد باندے خبر وڈ ۔

لِشَاءِ رَبِّي فَأَعَزُّ ذَلِكَ خَدَّ ۱۲۷

پہ بارہ کنس چہ زہ بہ کوؤکے یم دا کار صبا -

وَكَأَمْرُهُمْ دے واو تہ واوشمانیہ واتی چہ پہ عدد کنس د آوؤ
نہ وروستہ ذکر کیری او دا د بعضہ نحو یانو مسلک دے او بلہ
وجہ دادہ چہ دا واو د دے تنبیہ دپارہ دے چہ دا عدد حق
دے او د مخکنو اعدا ذونہ خلاف دے .

قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ، پہ دے کنس
اشارہ دہ احسن طریقہ تہ پہ داسے مقام کنس ہفہ دادہ چہ اللہ
تعالیٰ تہ علم او سپارے شی ٹکہ د داسے مقام پہ تفصیل کنس ضرورت
نشتہ کوم چہ پہ صحیح دلیل سرہ معلوم وی نو دہفے وئیل پکاری دی .
فَلَا تَعْلَمُ فِيهِمْ إِلَّا مَرَأً ظَاهِرًا ، پہ دیکنیں بیان د ادب اول
دے او مراد د مَرَأً نہ بحث کول دی او مراد د ظاہر نہ ہفہ
بحث دے چہ قرآن پاک کنس ذکر شویا پہ صحیح حدیث سرہ ثابت وی
وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا ، دا ذکر د دویم ادب دے او دا
دلیل دے پہ دے خبرہ چہ مسلمانانو لہ نہ دی جائز چہ د اہل
کتابو تہ پہ بارہ د علم دین کنس استفادہ کوی ہاں پہ قصصہ اہل
کتابو کنس چہ عبرت وی او قرآن اوسنت نہ خلاف نہ وی نو د
ہفے ذکر پہ سبب د حدیث رَوَّحًا كَوَاعْنُ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرْجٍ
سرہ جائز دی -

۱۲۷ ، ۱۲۸ : پہ دے آیتونو کنس درے آداب یے ذکر کری دی اول ادب
انشاء اللہ وئیل دی د ہر خبر مستقبل سرہ -

إِنَّا أَنشَأْنَاهُ اللَّهُ ، دایے جد آیت کنس ذکر کرو پہ دیکنیں اشارہ دہ
چہ بغیر د انشاء اللہ نہ اخبار د مستقبل منع دے او دا دلیل دے پہ
دے خبرہ چہ نبی علیہ السلام عالم الغیب نہ دے .

وَإِذْ كُنَّا لَكَ إِذَا كُنَّيْتَ ، دا بیان د یل ادب دے دے جملے مفسرینو
خلور معنی ذکر کری دی -

اولہ معنی دادہ ، یاد کرہ رب لہ پہ انشاء اللہ تعالیٰ وئیلو سرہ

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَادْكُرْ رَبَّكَ

مگر (چہ ذکر کرے) مشیت دے اللہ تعالیٰ او یا دہ رب خپل

إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِي

ہر کلا چہ تہ ہیر کہے او وایہ نزد دے دہ چہ او بہ بنائی ماتہ

رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا ۝۲۴

رب زما دیر نزد دے دہیتہ دہدایت پہ اعتبار سرہ -

کلا چہ ستانہ دا ذکر ہیر شوی وی او بیا درتہ یاد شی۔ د ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ نقل دی چہ پہ داسے وخت کہیں کہ یوتن نہ انشاء اللہ ہیر شی او بیا کال پس ورتہ یاد شی تو او وائی ابن جریر وائی چہ دے مطلب دادے چہ سنت دے انشاء اللہ بہ ادا شی اگرچہ پہ دے سرہ تعیق او دے ول کلام لغو کول نہ کیری۔ دویہ معنی دادہ یاد کرہ رب خپل پہ استغفار او تسبیح کولو سرہ کلا چہ ستانہ انشاء اللہ وٹیل ہیر شوی وی او بیا درتہ یاد شی۔

دریمہ معنی دادہ یاد کرہ عذاب دے رب خپل کلا چہ پریں دے خہ حکم دے رب خپل پہ قصد سرہ)۔

خلورمہ معنی دادہ دعا خواہ دے رب خپل نہ کلا چہ ہیر شی ستانہ خہ شے چہ یا اللہ ماتہ پئے یاد کرے دابل ادب دے۔
وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا، مفسرینو دے جیلے درے معنی لیکلے دی۔

اولہ معنی دادہ چہ اوایہ امید دے چہ او بہ بنائی ماتہ رب زما زیات بنکارہ دے خبر دے اصحاب تہ پہ ہدایت کولو کہیں خلقوتہ۔
دویہ معنی دادہ امید دے چہ او بہ بنائی ماتہ رب زما جواب دے سوال ستا سو نزد دے دے ہئے وخت تہ چہ ماتا سوتہ خود نہ کہے دہ۔

دریمہ معنی چہ کلا ستانہ خہ شے ہیر شی نو دے رب نہ دعا او خواہ

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ

او حصار شوی وژ پہ غار خپ کښ درے سوہ کالہ

سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ۚ قُلِ اللَّهُ

او زیاتی وژ نہہ رد سپوری پہ حساب۔ تہ اوایہ اللہ تعالیٰ

د هغه په پاره کښ او هر کله چه یاد نکړی نو اوایه چه امید دے
چه او به پشائی ماته رب زیات نزد دے او غوره د دے هیر شوی
شی تہ په خیر او فائده کښ او بعضه علماؤ وئیلی دی چه دا ذکر
تعبدی دے په وخت د هیریدلو د انشاء الله کښ۔ په دواړو
جملو کښ اوله معانے غوره دی چه د واقعے د انشاء الله وئیلو
سره تعلق لری۔

۱۔ د دے په پاره کښ دوه قوله دی۔ اول قول دا دے چه
دا اخبار دے د الله تعالی د طرف تہ د مقدار د هغه موده چه
دوی اوده وژ په غار کښ تربیداریدلو پورے۔

دویم قول دا دے چه دا حکایت د قول د اهل کتابو دے چه
چه مغوی داسے وئیلی دی او بنا په دے قول دا معطوف دے په
يقولون چه په ۲۲ کښ ذکر دے نو دا د خلقو قول دے۔
لیکن اول قول غوره دے ځکه چه د اهل کتابو په کتابونو کښ
دا جمله نشته چه وَازْدَادُوا تِسْعًا، او دارنگ په دے معطوف
معطوف علیه کښ ډیره فاصله په کلام غیر متعلق سره ده او
دا قول اول ابن کثیر او ابن جریر غوره کړیدے۔

ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ، لفظ د سنین بدل دے یا عطف بیان دے
د ثَلَاثَ مِائَةٍ د پاره او تمیز نه دے ځکه چه تمیز د مائة مفرد
او مجرور راجح۔ دویم قول دا دے چه ثَلَاثَ مِائَةٍ چه او وئیل
شو نو سوال او شو چه د ثَلَاثَ مِائَةٍ نه څه مراد دے نو او وئیل
شو چه سنین یعنی اعنی پکښ پت دے۔

وَازْدَادُوا تِسْعًا، د لفظ تے جدا د دے وچه تہ راوړ چه ثَلَاثَ
مائة په اعتبار د حساب شمسیه دے او تسع زیات دی په حساب

أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا ۚ لَكَ غَيْبٌ

بشہ پوہہ دے پہ ہفہ مودہ چہ دوی پکشن حصار شوی و و خاص اللہ تعالیٰ لہ علم پوہ

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ

د آسمانوں او د زمک دے بشہ لیدونکے

وَأَسْمِعْ ۚ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ

او بشہ اوریدونکے دے، تشتہ دوی لہ سوا د اللہ تعالیٰ نہ

مِنْ وَرِيٍّ ۚ وَلَا يَشْرِكُ فِي حُكْمِهِ

شوگ مددگار اونہ برخہ ورکوی اللہ تعالیٰ پہ خپل اختیار اونکس

أَحَدًا ۚ (۲۶) وَأَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ

ہیچا لہ - او لولہ ہفہ چہ وحی کرے شویدہ تاتہ

قمریہ سرہ حکمہ د حساب شمسی حساب پہ سلو کالو کس د قمر حساب درے کالہ زیاتیری نو درے سوہ کالہ شمسی حساب کس نہہ کالہ قمری زیاتیری او دواہہ حساب نہہ یے د دے وچ نہ ذکر کرہ چہ اول حساب د کتابیانو دے او دویم دامین عرب دے نو دواہو لحاظ اوکرے شو۔

۲۶۔ پہ دے آیت کس اول تفریع دہ پہ واقوہ د اصحاب کھف باندے او پہ دے آیت کس پنخہ جملے د توحید دی۔

بِمَا لَبِثُوا، ددیتہ مراد ہفہ لبث دے چہ روستو د بیداریدلو د اصحاب کھف نہ ترمز د ہغوی پورے دے نو دا اعتراض نشی کیدے چہ اول خو اللہ تعالیٰ عدد د لبق ذکر کرو تو بیا دا قوہ رقل اللہ اعلم د ہفہ د رد د پارہ پہ خہ وچ سرہ ذکر کوی۔

أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ، اولہ معنی دادہ چہ ہم ضمیر وحی تہ راجع دے یعنی پوہہ شبہ پہ وحی د اللہ تعالیٰ بیا واوروہ نور و خلقو تہ۔ دویمہ معنی دادہ چہ دا صیغے د تعجب دی یعنی اللہ تعالیٰ بشہ اوریدونکے او بشہ لیدونکے دے۔

مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ

د کتاب د رب ستانه نشته بل یوونکے

لِكَلِمَتِهِ لَئِنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ

د کلماتو د هغه او مرکز به اوله موے سوا د الله تعالیٰ نه

مُلْتَحَدًا ۲۷) وَاصْبِرْ نَفْسَکَ

خائے د پناهی - او ټینگ کړه خاں خپل

مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ

د هغه کسانو سره چه حاجتونه پیش کوی رب خپل ته

وَلَا يُشْرِكْ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا، مُحْكِمًا نه مراد حکم تکوینی رانتظام چلول
د عالم، او حکم تشریعی دواړه دی او په دے جمله کښ رد دے
په شرک عطا ئی باندے یعنی څوک چه دا وائی چه الله تعالیٰ فلان
بزرگ له په خپل اختیار او تصرف کښ برخه ورکړیده لکه
عام مشرکان داسے وائی نو په دے آیت کښ رد دے په هغوی
باندے او داسے په سورة زخرف ۲۷ کښ هم ذکر دی -

۲۷ - په دے آیت کښ دویمه تفریع ده او بل ادب دے یعنی
تیزی ورکول په تبلیغ د قرآن باندے -

لِكَلِمَتِهِ، د دینه مراد ټول قرآن دے او دارنگ اشاره ده
هغه کلماتو ته چه تیر شوی آیت کښ ذکر شوی او داسے په
سورة انعام ۱۶ کښ دی -

وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا، پدایکښ رد دے په شرک فی
التصرف باندے او پدایکښ تخویف دے هغه جاته چه قرآن کریم
پریردی نو هغه د عذاب الهی ته نشی - لېج کیدے -

بِالْغَدَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

صبحائی او بیگانی غواہی دوی منع دھنہ

وَلَا تَعُدُّ عَيْنُكَ عَنْهُمْ شَرِيْدُ

او وارو نوری سترے ستا ددوی نہ چہ غواہے تہ

زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تَطْمَعُ

دول د ثوند دنیوی او خیرہ مہ منہ

مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا

دھنہ چاچہ غافل کردیے مونوزہ دھنہ د ذکر زمونہ نہ

وَاتَّبِعْ هَوَاً وَكَانَ امْرُؤً قَرْطَا ۝۲۸

اوروان دے پہ خواہش خپل پسے او دے کار دھنہ دحد نہ تیریدل۔

۲۸۔ پہ دے کنس دریمہ تفریع او ادب دے لکھ شنگہ چہ اصحاب کھف مالدارو دنیا پرستو نہ جدا شول نو دارنگ هر مؤحد لہ ضروری دی چہ دؤوحدینو سرہ ملگرتیا او کپری اگرچہ فقراء وی۔

لفظ د وَاَصْبِرْ، کنس اشارہ دہ چہ ددوی پہ ملگرتیا کنس بہ مصائب راضی لیکن صبر کول لازم دی۔

مَعَ الْكَافِرِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ، ذکر د دعا دے مراد ترینہ ذکر د اللہ تعالیٰ دے پہ توحید سرہ۔ او دعا اصل العبادات دے نو داخل دی پہ دے کنس تول عبادات پہ طریقہ د توحید سرہ۔

بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ، مراد هر وقت دے لیکن د دے وختونو یے د دیر فضیلت د وجہ نہ تخصیص کرے دے۔

وَجْهَهُ، پہ اعتبار د معنی سرہ محکم دے او پہ اعتبار د کیف سرہ متشابه دے۔

وَلَا تَعُدُّ عَيْنُكَ، پہ دے کنس منع دہ د پریخودلو د ملگرتیا

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ قَفْ

او اولیہ حق چہ ستا د رب د طرف نہ دے

فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ

نو شوک چہ خواہی نو ایمان و باوری او شوک چہ خواہی

فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ

نو کفر و کوی یقینا تیار کریدے مونو ظالمانو د پارہ

نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ط

اور اورا گیر بہ کوی دوی لہ دیوالونہ د مغ

وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ

اوکہ دوی د ابو فریاد کوی نو فریاد بہ لے قبول شی یہ داسے ابو سرہ

كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهُ ط

چہ پشان د ویلے کہے شوے کہے تلے بہ وی چہ روتوی بہ مخونہ د دوی،

د مؤحدینو نہ د وجہ د طلب د دنیا نہ یہ دے کیں عینا ک
فاعل د تعد دے۔

تَرْجِيءُ رِيَّةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا، یعنی مخ گر حول د مؤحدینو نہ
د دنیا پرستی یہ وجہ سرہ ناجائز دی اوکہ د بل ضرورت
شرعی یا عادی یہ وجہ سرہ وی ناجائز دے۔

وَلَا تُطْعَمُ، کیں نصربح دہ یہ اعراض کولو سرہ د ہغہ چانہ
چہ دادرے صفات وی یہ ہغہ کیں۔

أَوَّلُ صِفَتِ أَخْلُقْنَا قُلُوبَهُمْ حُرٌّ وَكِرَّانًا، مراد تربتہ ختم قلب دے
یہ شرک باندے۔

دویم صفت وَاتَّبَعَ هَوَاهُ، مراد تربتہ شرک او بدعت دے۔
دریم صفت وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا، یعنی د ہغہ یہ طریقہ د افراط سرہ د
یعنی تعدی کوی د حدود شرعیو نہ یہ عقیدہ او یہ عمل کیں۔

يَسْئَلُ الشَّرَابِ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ۝۲۹

ناکام و خستہ دل ، او یہ دے دے غامے و فائدے اخستلو۔

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

یقیناً وہ کسان چہ ایمان لے راوریدے او عملونہ لے کریدی د سنت برابر

إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ۝۳۰

یقیناً موثر نہ بر باد و ثواب دہے چاہے خاستہ عمل لے کرے وی۔

۲۹ :- یہ دے دے کس خاورمہ تفریع دہ او ادب دے لکہ خنکہ چہ اصحاب کھف حق بیان کریدے ۔ دارنگ حق بیانوں لازم دی سرہ د تخویف او بشارت نہ ۔

الْحَقُّ ، خبر د مبتدا محذوف دے یعنی دا بیان چہ مخکش ذکر شو حق دے یا الحق مبتدا دے او من ربکم خبر دے او یہ دے کس تعریف د حق دے ۔

فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمَرْ ، دا دلیل دے چہ انسان د پارہ ارادہ او اختیار من وجہ ورکے شویدے رد دے یہ جبر یہ باندے ۔ إِنَّا أَعْتَدْنَا ، دلیل دے چہ دا مخکش قول چہ (فلیکفر) دے یہ طریقہ د زور نے سرہ دے ۔

سَرَادِقُهَا ، حدیث ترمذی کس وارد دی چہ سرادق خاور دیوالوہ دی د جہنم غت والے د ہر دیوال یہ منزل د خلوینستو کالو دے ۔ کَالْمُهْلِ ، ویخ د تیلو تہ و تیلے کیبری یعنی خیرے د تیلو ۔

دویمہ معنی ویلے کرے شوے ثائبہ او اوسینہ ۔ دریمہ معنی توڑہ زوے د زخمونو د جھنیا نو ۔ نورید حالات د ہغہ اور یہ سورۃ محمد ص ۱۱ او سورۃ ابراہیم ص ۱۱ کس ذکر دی ۔

۳۰ :- یہ دے آیت کس بشارت دے ایمان والو تہ ۔ أَحْسَنَ عَمَلًا ، یہ دے آیت کس دے تفسیر تہ اشارہ دہ چہ ایمان او عمل صالح دے خنکہ چہ دہم ضمیر یہ خائے من احسن عمل راوریدے ۔ او احسن عمل دے سورۃ یہ ص ۱۱ آیت کس ذکر دے ۔

أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَدَاتٌ عَدُنَّ تَجْرِي

دعہ کسان دوی نرہ جنتو تہ دہمیشہ اوسید لو دی چہ بہیری بہ

مَنْ تَخْتَرِمُ إِلَّا نَهْرٌ يُّحَلَّوْنَ فِيهَا

لانڈے د دوی تہ ولے اچولے کیری بہ دوی تہ پہ ہن کین

مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ

بنکری د سرو زرو تہ او اغوندی بہ

ثِيَابًا خَضْرَاءَ مِنْ سُندُسٍ

جائے تہ نرو ریشمو تہ

وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِعِينَ فِيهَا عَلَى

او ختو ریشمو تہ تکیہ پہ تہ وہلی وی پہ ہن کین پہ

الْأَرَآئِيكَ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ

پالنگو نو یاندے ، بنہ بدلہ دہ ، او خالستہ

مُرْتَفَقًا ۝۳۱۝ وَاضْرِبْ لَهُم مِّثْلًا

د فائدو محالے دے ۔ او بیان کرہ دوی تہ مثال

۱۔ پہ دے آیت کین بشارت دے تفصیلی محکمہ چہ پہ دے کین

لس انعامات خاصہ ذکر دے پدے بشارت کین نعمتو تہ د مالدار

ذکر کرہ دا پہ بدلہ د اختیار کولو د ملگرتیا د فقر او کین۔

الْأَرَآئِيكَ جمع د اریکہ دہ ہن پالنگ چہ ناوے پہ ہن

یاندے آرام کوی۔

مُتَّكِعِينَ ، تکیہ شا او دہ لگو لو تہ وٹیلے شی او دارنگ تربع

زپرلت وھلو تہ ہم وٹیلے شی۔

نِعْمَ الثَّوَابُ ، یہ مقابلہ د بئس الثواب کین دے۔

وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ، یہ مقابلہ د ساءت مرتفقاً دے۔

رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ

دو دوؤں سروچہ ور کرے وؤ مونو بیوتن د دوی تہ دودہ ہا غونہ

مِنْ أَعْنَابٍ وَخَفَّفْنَاهُ بِتَخْلِ

د انگورو تہ اوچاپیرہ کرے وؤ دھن دواہونہ مونوہ کجورے

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا ۝ ۳۲

او پیدا کرے وؤ مونو دھن پہ مینخ کش فصل - دواہو

الْجَنَّتَيْنِ اتَتْ أَكْلَهَا وَلَمْ تَظْلِمِ

ہا غونو ور کو لے میو لے خیل او تہ لے کمو لے

مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلْفَهُمَا

دھن تہ خہ شے او بیہولے وے مونو پہ مینخ دھن دواہو کش

۳۲۔ دے آیت تہ حال د مالدار مشرک ذکر شوے دے اشارہ دہ چہ جنت پہ مالدارنی سرہ نہ حاصل پری او دارنگ دا متعلق دے دے واصر نفسا آہ، سرہ یعنی د مالدارنی لحاظ مہ کوئی محکمہ چہ ہنہ سبب د کفر او د عذاب دے - او دے خاے نہ تڑھیا فی الدنیا ذکر دے پہ دریو طریقو سرہ -

اولہ طریقہ دادہ چہ محبت د دنیا سبب د شرک او د انکار د بعث بعد الموت دے او سبب د عذاب د نیوی دے او دے دے د پارہ دا واقعہ ذکر کرے شولے دہ -

رَجُلَيْنِ، غورہ قول دا دے چہ دا پہ طریقہ د مثال سرہ دے تعین دے رجلینو د مثال د پارہ ضروری تہ دے - او بعض مفسرینو وٹیلی دی چہ دا قصہ د ملک شام د شہر رمل دہ او نوموتہ دے سرو یہودا او قطروس وؤ -

نَهَرًا ۝ وَكَانَ لَهُ شَمْرُهُ فَقَالَ

نہر - او وے دہ لہرہ نورے امدانی نو اوٹیل

لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ

منگري خپل تہ او دھغہ سرہ پے خبرے اہولے چہ زہ زیات

مِنْكَ مَا لَا وَاعَرَ نَفَرًا ۝

ستاتہ مالداریم او زور آوریم پہ دلہ کنس -

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ

او ورنوتلو یو باغ تہ او حال داچہ ہغہ ظلم کوٹیکے وڈ

لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ

پہ خپل خان باندے نو اوٹیل نہ کوم کمان چہ دا بہ چرتہ

۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶۔۔۔ پدے آیا تو نو کنس ذکر د حالاتو د مالدار سہی
دے چہ مشرک او منکر د بعث وی۔

وَكَمْ تَظْلِمُ، ظلم پہ لغت کنس نقصان تہ وٹیلے شی دلتہ دا معنی
مراد دہ۔

وَكَانَ لَهُ شَمْرُهُ، نہ مراد نور مالونہ دی چہ سبب د دیرے امدانی دے
امام بخاری وٹیلی دی چہ سرہ زر او سپین زریا نور قسما قسم میوے
او امدانی وے۔

أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَا لَا وَاعَرَ نَفَرًا، پد یکس تکبر کول ذکر دی
پہ مالدار شی باندے او پخپل جماعت باندے۔ نفرًا نہ مراد
منگري د مجلس او خادمان او اولاد دی۔

وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ، دا دلیل دے چہ ہغہ مشرک وڈ۔ لِنَفْسِهِ،
کنس لام د پارة دلزوم دے۔

مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا، پد یکس ذکر د انکار دے د فنا د
دتیا نہ او دا دیرہ بے عقلی دہ۔

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً، کنس اشارہ دہ چہ دے منکر دے د

هَذِهِ آيَةُ الْآلِ ۙ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ

ہلاک شی ۔ او کہان تہ کوم پہ قیامت باندے

قَائِلًا لَّيْسَ لَكَ وَلَدٌ رَّحِمًا رَّحِمًا رَّحِمًا

قائیدونگے او کہ (یا فرض) اوگر خولے شہم رب تہ (پہ قیامت کنیں)

لَا يَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ۙ

نو او پہ موسم غویہ ددینہ مخالے دورتللو ۔

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ

اوتیل دہ تہ ملگری ددہ اوحال داچہ دہ ورلہ جواب ورکوو

أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ

آیا تہ کفر رشک کوئے دہغہ ذات سرہ چہ پیدا کرے پیے تہ دَخَاوِرُ

شَمْرٍ مِّنْ تُطْفِئُ شَمْرًا سَوَاءً لَّكَ

بیا د نطفہ تہ بیا پیے برابر کرے تہ

رَجُلًا ۙ لَّكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبُّي

سرے ۔ لیکن زہ روایم چہ اللہ تعالیٰ زمارب دے

بعث بعد الموت تہ ۔

وَلَكِنَّ لَّيْسَ لَكَ رَحِمًا رَّحِمًا رَّحِمًا

چہ د دنیا دیروالے سبب د کرامت دے نو دا رنگ عزت پہ

پہ قیامت کنیں را کوئی ددے ذکر سورۃ مریم کے آیت او

سورۃ حم سجده کے آیت کنیں ہم دے ۔

۳۱ ، ۳۲ ۔ پہ دے آیتونو کنیں کلام د مؤحد دے او اول زجر

دے ہغہ مشرک تہ پہ شرک د ہغہ یاندے پہ دلیل عقلی

سرہ چہ اول پیدائش د انسان دے او دا دلیل پہ دیرو سورتونو

کنیں ذکر دے ۔

وَلَا تُشْرِكْ بِرَبِّيَ أَحَدًا ۖ (۳۸)

او نہ شریکوم دے رب سرہ ہیخوک ۔

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ

او ولے چہ کلہ داخل شوے باغ خیل تہ

قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ

او دے نہ وٹیل رچہ مغہ کیری چہ اللہ تعالیٰ اوغواپی اونشتہ قوت

إِلَّا بِاللَّهِ إِنَّ شَرَّ إِنَّا أَقْلَ

مگر یہ امداد اللہ تعالیٰ سرہ دے کہ تہ وینے ما لہ کم

يُخَوِّرُهُ، کیں اشارہ دہ چہ مباحثہ او مناظرہ دپارہ د اظہار
حق ضروری دہ - او دارنگ جواب و رکول باطل پرست تہ
ضروری دی -

صَاحِبُهُ، دے دے وچ نہ تے ورتہ صاحبہ او ٹیلو چہ دہغہ سرہ
ہم مجلس وڈ دپارہ د دعوت کولو یا صاحب یہ معنی د ناصح
دے یا دہغہ د خاندان او د قوم لہ وڈ -

او دویم آیت کیں اظہار د عقیدے د توحید دے -
لَکِنَّا هُوَ اللَّهُ، تقدیر د کلام دادے لکن ان لا أقول بمقالتک یا قول هو اللہ -
یہ اولہ کلمہ کیں توحید دے - او یہ دویمہ کلمہ کیں رد د شرک
دے -

او لفظ أَحَدًا، مستعملیری دپارہ د روح او عقل والو تہ دپارہ
د بتانو، نو بتان پہ ہغے کیں تبعا داخل دی -
لَکِنَّا، یہ اصل کیں لکن ان دے نو الف د مینخ تہ او غورخولے
شو او نون پہ نون کیں مدغم شوہ ربخاری کتاب التفسیر -

مِنْكَ مَا لَا وَوَلَدًا ۝۳۹ فَعَسَىٰ

ستائہ بہ مال او بہ اولاد کنس ۔ نو امید دے

رَبِّیْ اَنْ یُّوْتِنِیْ خَیْرًا مِّنْ جَلَّتْکَ

چہ رب زما بہ راگری ماتہ غورہ د باغ ستانہ

وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ السَّمَاءِ

او را او بہ لیری ستا بہ باغونو باندے عذاب د برہ طرق تہ

فَتُصْبِحُ صَعِيدًا زَلَقًا ۝۴۰ اَوْ يُصْبِحُ

نوشی بہ میدان خویہ او یا بہ شہ

مَا وُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِیْعَ

او بہ ڈھلے اوچے رہے زمکہ کنس) نو ہرگز بہ طاقت او نہ لرے

۳۹، ست، سلا، بہ دے کنس اولاد تعلیم د مؤمن دے کافر تہ د
کلماتو د توحید بہ وخت د داخلیدلو د باغ کنس او د ہر نعمت
بہ وخت کنس۔ اور دے بہ ہفہ باندے د ہفہ کلماتو چہ ہفہ
وٹیلی وڈ بہ وخت د داخلے د باغ کنس۔

مَا شَاءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ، دے معنی دادہ چہ ہفہ غہ چہ
اللہ تعالیٰ او غواہی نو ہفہ کیپی کہ مالدار وی او کہ فقیر وی۔
او غہ مال وغیرہ چہ راجع کرے شولے دے نو دا بہ قدرت
او بہ قوت د اللہ تعالیٰ سرہ دے۔ او دا کلمات د ہر نعمت
وخت کنس لو ستل پکار دی دا قول د بعضے سلفوزہ ثقل دے او
ہفہ حدیث مرفوع چہ بہ دے ہاں کنس مسند د ابو یعلیٰ نہ نقل دے
نودھقے سند کنس ضعیف راوی دے چہ ہفہ عیسیٰ بن عون دے۔

اَوْ دَ اِنْ شَرِّیْنَ اَنَا اَقْلٌ مِّنْكَ مَا لَا وَوَلَدًا، جزاء محذوف
دہ یعنی (لا یضرنی ذلک) ماتہ دا بیش نقصان نشی را کولے۔
حُسْبَانًا، ہفہ کانپے یا عذاب دے چہ د اسمان نہ نازل شہ
او واحد دے حسبانہ دے او حسبان حساب تہ ہم وائی

لَهُ طَلَبًا ۝۴۱ وَ أَحْيَظْ بِشَرِّهِ

دھغہ دے رابنکارہ کولو۔ اور اکریر کرے شو مالونہ دھغہ (پہ عذاب کتب)

فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفِيَّةً عَلَى مَا

نو شروع شو چہ مغلے ورغوی خیل پہ ہغہ خرچہ سے

أَنفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ

چہ کرپوہ پہ ہغہ کتب او ہغہ رباغوتہ راغورخیدے دے

عَلَى عُرْوَشِهَا وَيَقُولُ يَلَيْتَنِي

پہ چتونو خیلو باندے او اوٹیل دے ہائے افسوس دے

لَمْ أَشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا ۝۴۲

چہ شریک ہم نہ دے کرغولے دے رب خیل سرہ ہیخوک۔

بیا بہ پدیکش مضاف مقدار شی (عذاب الحساب) او ابن کثیر

وٹیلی دی حسب طوفان باران تہ ہم وٹیلے شی او دا قول دے

رجل مؤمن دے وجہ دے اعتماد دے توکل علی اللہ نہ دے ہغہ خیل

نہ صادر شوے وڈ۔ او اللہ تعالیٰ دے ہغہ موافق اجابت او کہو

او دا دے قبیلے دے کرامت نہ دے لکہ چہ صحیح حدیث کتب ذکر

دی (رَبِّ اشْعَثْ اَعْبِرْ لَوْ اَقْسَمَ عَلَیْهِ بِرَبِّهِ)

سے دے دوہرو والا سے چہ دے اللہ تعالیٰ پہ خہ کار باندے

قسم او کری نو اللہ تعالیٰ ہغہ پورہ کوی۔ او یا دا جملے پہ

معنی دے دعا کتب دی او اللہ تعالیٰ دے ہغہ دعا قبولہ کرہ۔

۴۱۔ پہ دے آیت کتب ذکر دے عذاب دنیوی او حسرت کول

دھغہ کافر دی او پہ وخت دے دیر افسوس کولو کتب انسان

دوارہ ورغوی دے یویل سرہ مکی او سبب دے عذاب تہ ہے

اشارہ او کرہ پدے قول سرہ۔

يَلَيْتَنِي لَمْ أَشْرِكْ بِرَبِّي أَحَدًا دے دھغہ دھغہ دھغہ

چہ دھغہ شخص مشرک و او دے پنیہائی پہ شرک کولو باندے

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ

او نہ وہ لڑے ہیٹھ نہ چاہے نہ سرے سے امداد کرے

مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ۝۴۳

سوا کہ اللہ تعالیٰ نہ اور نہ وہ دے بدلہ اخستوگے ۔

هَذَا لَكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ ۝ ط

یہ دے وقت کس واک اختیار دیو اللہ تعالیٰ دے یقیناً ،

هُوَ خَيْرُ شَوَابًا وَخَيْرُ

ہو غورہ دے بدلے والا او غورہ

عَقِبًا ۝۴۴ وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا

نتیجہ ورکووگے دے۔ او بیان کرے دوی تہ مثال

نہ وہ بلکہ یہ عذاب او ہلاکت کہ مال وہ یہ سبب کہ شرک سرے او کہ
بشریہ ، لفظ کہ مذہب ہو لو باغونو او مالونو تہ شامل دے ۔

۴۴ : دارد کہ شرک فی التصرف دے چہ معبودان باطلہ او ستور
قوتونو والا عذاب کہ اللہ تعالیٰ او مصیبت نشی دفع کوئے ۔

فِئَةٍ ، ہوہ دے او جماعت تہ وکیلے شئی چہ یہ وقت کہ مصیبت
کس ہوہ تہ رجوع او پناہی حاصل پوری مراد کہ دینہ کہ ہوہ شخص
معبودان باطلہ او ملگری او تابعان ان دی ۔

۴۴ : یہ دے کس اثبات کہ اختیار او کہ تصرف دے خاص اللہ تعالیٰ
لڑے ۔

الْوَلَايَةُ ، کہ واو یہ زیر او زیر سرے کہ اللہ تعالیٰ یہ صفت کس
یو شان وی یعنی یہ معنی کہ قدرت او کہ سلطنت دے ۔ او کہ مخلوق
یہ صفت کس ولایت قدرت تہ وائی ۔ او ولایت دوستانے تہ
ہم وائی ۔

هَذَا لَكَ ، نہ مراد وقت کہ عذاب دے کہ یہ دنیا کس وی او کہ
آخرت کس وی ۔

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ

دَ ژوند دنیوی پشان د هغه او بوجه راوړد مونږ هغه

مِنْ السَّمَآءِ فَاَخْتَلَطَ بِهٖ

د بړه طرق ته نو گنډ راوخیږي په هغه سره

نَبَاتٍ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيْمًا

بوټي د زمکې ته نوشي به (اوچ) ذرې ذرې

ثَنَ رُوۡةٍ الرِّیۡحِ ط وَكَانَ اللّٰهُ

وايه لوڅوی هغه لره هوا ګانې ، او دے الله تعالی

عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ مُّقْتَدِرًا ۝۴۵

په هر څیز باندے ډیر قدرت لرونکے -

هُوَ خَيْرٌ شَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ، یعنی کوم اعمال چه د الله تعالی
د پاره دی په اخلاص سره نو د هغه ثواب او عاقبت څاښتنه او
غوره وی -

او لفظ د خَيْرٌ ، دلتا تفصیلی ته دے بلکه صفتی دے . یعنی
نسبت پکښ بل چاته مقصد له دے -

او شَوَابًا او عُقْبًا ، دلتا په معنی د اثابۀ او عاقبۀ سره دی
یعنی ثواب ورکول او ښه عاقبت ورکول -

۴۵ - دا تزهید فی الدنیا دے په دویمه طریق سره هغه دا
چه دنیا حقیر او فانی ده په دے باندے غرور کول نه دی
پکار - او دا فنا او حقارت یې بیان کړیدے په طریقۀ د مثال
سره - او دارنگ مثال په سورة یونس ۲۴ آیت کښ تیر شوکے
دے - حاصل د مثال دادے لکه باران سره چه گنډ او مختلف
بوټي راوخیږي او بیا څه وخت روستو اوچ شي او ذرې ذرې
شي او په هوا ګانو سره والوڅي نو تش میدان پاتے شي - نو

الْمَالِ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ

مالونہ او تخامن دول د ژوند

الدُّنْيَا ۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ

دنیوی دے او باقی پاتے کیدونکے نیک عملونہ

خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا

غوره دی په نیز د رب ستا په بدله کنس

وَحَيْرٌ أَمَلًا ۝ (۳۶) وَيَوْمَ نُسِيرُ

او غوره دے په امید کنس - او په کومه ورځ چه روان به کړو

دارلک دا دنیا د ايو پشان ده لکه اوبه چه په يو ځای نه تپيښکړي او په يو حالت هميشه نه پاتې کيږي او څوک چه اوبو کښ دا ځل شي نو د لونديدلو نه بغير نشي پاتې کيدلې او چه اوبه برابر وي نو فائده ورکوي او چه د حد نه تيرې شي نو تباهي کوي نو دا ټول حالتونه صفتونه د دنيا هم دي دنيا هم په يو ځای نه حصار پري دارلک دنيا د انسان سره په يو حال نه وي حالات بې بدلېږي - دارلک څوک چه دنيا کښ ور داخل شي نو د هغه د فتنې نه نه شي بچ کيدلې - دارلک دنيا داري چه د حد نه زياته شي نو سبب د تباهي او گرځي -

او مختلف بوتي اشاره ده د دنيا مختلف قسم مالونو ته او څنگه چه هغه بوتي اوچ شي او والو شي نو دارلک د دنيا مالونه ختمېږي او فنا کيږي -

مُقْتَدِرًا ، په سبب د زيادت د تاء سره مبالغه ده په قدرت کنس -

۱۴ - په دے کنس د دنيا دوه اجزائے ذکر کړي دي چه هغه سبب د غرور گرځي -

الْمَالُ ، مال سبب د جمال او د فائدو دے او تکبر پيدا کوي -

الْجِبَالِ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ۖ

غرونہ او وینے پہ تہ زمکہ واکہ

وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ

او راجمع بہ کرو دوی نو پرے بہ نکدو

مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿۱۶﴾ وَعَرْضُوا عَلَىٰ

د دوی تہ ہیٹوک - او پیش بہ کرے شی دا تہول

رَبِّكَ صَفًا لَّقَدْ جِئْتُمُونَا

رب ستا تہ صفونہ، (او بہ وثیلے شی) یقینا راغلی یثی تاسو مونو تہ

كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ

نکہ چہ پیدا کرے یثی مونو تاسو اول کرتہ

وَالْبُتُونَ، اولاد سبب د قوت او د زور دے او سبب د ظلم
او گرخی او د وارو تہ زینت وثیلے شی۔

وَالْبَقِيَّةُ الصَّالِحَاتُ، پہ دے سرہ ترغیب الی الاخرہ ذکر کوی،
قتادہ وثیلی دی د دینہ مراد مرعمل صالح دے کہ قول وی
او کہ فعل وی چہ پہ ہنہ کنیں اخلاص او اتباع د سنت وی نو
آخرت د پارہ باقی پاتے کیری نو پہ دے کنیں پنچہ مونو خونہ او
تہول اعمال صالحہ داخل دی او پہ دیرو روایتونو د مسند
احمد کنیں راغلی دی چہ دغہ پنچہ کلمات دی سبحان اللہ، الحمد
للہ، لا الہ الا اللہ، اللہ اکبر لا حول ولا قوۃ الا باللہ۔

وَحَيْرٌ أَمَلًا، یعنی د صاحب د مال او د تخامنو امیدونہ بہ بریاد
شی او د صاحب د باقیات صالحات امیدونہ بہ بار اوروی۔

شک، شک، شک :- پہ دے آیتونو کنیں تخویف اخروی دے۔ او
دا د ترمید فی الدنیا دریمہ طریقہ دہ چہ د دنیا غرور او
محبت سبب د عذاب اخروی او د افسوس او گرخی او پہ دے
آیاتونو کنیں احوال د قیامت یوولس ذکر دی۔ پہ اول آیت

بَلْ زَعَمْتُمْ اَللّٰنَ نَجْعَلْ لَكُمْ

بلکہ گمان دے ستاسو چہ چرے بہ مقرر نہ کرو مونہ تاسو لہ

مَوْعِدًا ۴۸ وَ وُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى

نیتہ ۔ او کیخود لے بہ تھی کتاب (عملنامہ) نو دینہ نہ

الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ

مجرمانو لہ پر بردی بہ دھت نہ چہ پدیکش دی

وَيَقُولُونَ يَوْمَئِذٍ اَلَّذِينَ هُمْ

او وائی بہ دوی ہائے افسوس زمونہ شاہ وجہ دہ دے

اَلْكِتَابَ لَا يَغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا

کتاب چہ نہ دے پر بخود لے واپو کے شہ او نہ

كَبِيرَةً اِلَّا اَحْصَاهَا وَ وَجَدُوا مَا

نوے شہ مگر راگیر کریدی ہفتہ او او بہ موی دوی ہفتہ

عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ

عملو نہ چہ دوی کریدی حاضر ، او ظلم نہ کوی رب ستا

اَحَدًا ۴۹ وَ اِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ

بہ مینا باندے او کلہ چہ او تیل مونہ ملائیکو نہ

کنس د قیامت خلور احوال ذکر دی او دویم آیت کنس د قیامت
دوہ احوال ذکر دی ۔ یعنی رب تہ پیش کیدال پہ صفونو او دو بار
ژوند پہ شان د حال د پیدائش اول ، یعنی بے مالہ ، ناستہ ،
بے پزارہ ، بے جامو داسے پہ حدیث کنس راغلی دی ۔ او دریم آیت
کنس د قیامت پنخہ حالات ذکر دی ۔

صَفًا ، پہ معنی د دیرو صفونو سرہ دے یا بتول بہ یوصف

وی ۔

اَسْجُدْ وَارِلَّا دَمٌ فَسَجَدَ وَارِلَّا

سجده او کرئی آدم ته نو سجده او کرہ تولو سوا

اِبْلِيسَ ط كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ

اِبلیس نہ ، دے وڈ د پیریا نو ته نو تا فرمانی چے اوکرہ

عَنْ اَمْرِ رَبِّهِ ط اَفْتَسَخَدُ وَنَهَ

د حکم د رب خیل ته ، آیا پس نیستی تا سو دے

وَذُرِّيَّتَهُ اُولِيَاءَ مِنْ دُوْنِي

او اولاد د دے نرہ دوستان رہے طاعت کو نوسرہ زما ته سوا

وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ ط وَبَشِّرِ الظَّالِمِينَ

او دوی ستا سو دشمنان دی ، بد دے ظالما نو نرہ

بَدَلًا ۝ مَا اَتَّخَذُ لَهُمْ خَلْقَ

پہ بدلہ (د اللہ تعالیٰ کنس) - ته دی حاضر کرہی ما دوی نرہ پیدا ائش

اَلْكِتَابِ ، اسم جنس دے پہ معنی د دیرو کتابو نو یعنی عملناے ۔

وضع نہ مراد تقسیم کیدل دی پہ لاسو نو کنس ۔

مَا لَ هَذَا اَلْكِتَابِ ، دا قول پہ طریقہ د دیرو تعجب سرہ دے ۔

صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً ، موصوف د دے خصلت پتہ دے ہفہ ہر

قول او فعل ته شامل دے ۔

نہ ۔ خلاصہ ۔ د دے آیت نہ دویمہ حصہ دہ تر آیت سٹ پورے

پہ دے کنس جواب د شبہ د مشرکا نو دے چہ دلیل نیسی پہ شیطانی

خوبو نو سگڑیا نور شیطانی احوالو سرہ د پارہ د اثبات د تصرف د

غیر اللہ ، یعنی وائی چہ قلان ولی ماتہ خوب کنس رائے چہ زما

نذر ماہ قضا کوہ ، زما د قبر نہ حاجت خواہہ ، زما قبر بانداے

کنس جوہ کرہ ، کلمہ وائی چہ ما نذرانہ د ولی پر بخود لہ او پیچ د

یوولسے ورنکرہ نو زما خوا ، پیچ پیچ بند کول پہ دے سرہ

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ

دَ آسمانونو او د زمکے ته او له پیدائش

تصرف د ولی ثابتوی۔

جواب په بیان د واقع د آدم علیه السلام او د ابلیس سره دے حاصل یی دادے چه دا ابلیس ستاسو زور دشمن دے نو دے په داسے خویونو او احوالو سره په تاسو کین د شرک عقیدے پیدا کوی دا په منہ ، منہ کین۔ بیا تخویف اخروی دے مشرکینو ته په منہ ، منہ کین۔ بیا غلور زجرونه دی۔ زجر اول په جدال فی القرآن په منہ کین۔ دویم زجر په انتظار د عذاب په منہ کین۔ دریم زجر په جدال په شبها تو باطلو سره په منہ کین۔ او غلورم زجر په اعراض عن القرآن سره په منہ کین۔ بیا تخویف دنیوی دے په منہ ، منہ کین۔

منه تفسیر:- په دے آیت کین واقع د آدم علیه السلام د ابلیس سره ده د یاره د جواب د شبهه د مشرکینو او د دے وجه نه یی په دے آیت کین متصل زجر ذکر کړے دے په دے قول سره چه أَفَتَتَّخِذُونَ ذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي، یعنی ابلیس او د هغه اولاد ستاسو زاره دشمنان دی او تاسو هغوی له د الوهیت مرتبه ورکوئ؟

ربط:- او ربط د ماقبل سره دادے چه مخکین د مجرمانو لوی واره کنا هونو ته اشاره او کړه اوس د دغه کنا هونو سبب ذکر کوی چه تابعداری د ابلیس او د هغه د اولاد ده۔

كَانَ مِنَ الْجِنِّ، د بعضو سلفو نه نقل دے چه ابلیس د ملائکونو وؤ او د مِنَ الْجِنِّ، په تاویل کین اولاد وائی چه جن یو قبیله ده د ملائکو نه۔ دویم تاویل دا کوی چه (صار من الجن بسبب عمله) په سبب د انکار سره د جناتو نه او گریځیدلو۔ لیکن صحیح دا ده (او د اکثر سلفو نه نقل دے) چه ابلیس د جن نه دے او جن غیر دے د ملائکو نه او دا په ډیرو دلیلونو سره ثابت ده

انفیسہم و ما کنت متخذ

د م جنسو د دوی تہ او تہ یم رے نیوؤتک

اول دلیل اختلاف د دوی پہ مادہ د خلقت کیں چہ ملائک د نور تہ پیدا دی او جن د مارج من نار تہ پیدا شوے دے اودا یہ حدیث د مسلم رعن عائشہ کالت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خلقت الملائکۃ من نور و الخلق الجن من مارج من نار و الخلق آدم من مٹا و صف لکم کیں ذکر دی۔

دویم دلیل پہ ملائکو کیں نسل پیدا کیدل تہ دی ثابت شوی او پہ جن کیں نسل او اولاد شتہ دے۔ لکہ لفظ د ذریہ پہ دے باندے شاہد دے۔

او دریم دلیل پہ سورۃ سیا ملائک کیں دے چہ رسل کانوا یعبدون الجن، دادلالت کوی چہ جن د ملائکو نہ غیر دے۔ او نسبت د اول قول سلف تہ پہ صحیح سند سرہ نہ دے ثابت شوے او ابن کثیر رحمہ اللہ پہ دے باندے تفصیلی رد کپے دے۔

ففسق، فسق پہ اصل لغت کیں وتلو تہ وٹیلے کیری یعنی دے اوتلو د حکم د رب تہ پہ نافرمانی سرہ۔

اولیاء، مراد د دینہ دوستان دی پہ طاعت کولو سرہ یا مددکاران او معبودان لکہ چہ بعض خلق دی چہ هغوی تہ عباد الشیطان وٹیلے شی بلکہ دنیا کیں داسے خلق پہ انسانانو او جناتو کیں شتہ دے چہ د ابلیس عبادت کوی او هغه د اللہ تعالیٰ سرہ ملگری گنری۔

الْمُضِلِّينَ عَصُدًا ۝ وَيَوْمَ يَقُولُ

گمراہ کو تو خلقو لرہ امدادی۔ او پہ کومہ ورخ چہ او پہ واپو

نَادُوا شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ

اوارا وکری شریکانو زما تہ ہفہ کسان چہ تا سودعوی کولہ رچہ داشریکان دی

فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

نودوی بہ ورتہ اوارا وکری نو ہغوی بہ ہیٹ جواب ورنکری دوی تہ

کہ۔ یہ دے کہن رد دے یہ ہفہ چا بان دے چہ شیاطین دے اللہ تعالیٰ سکر
شریک جو پروی حاصل درد داد دے چہ دوی دے آسمان نو نو او دے
زمکے دے پیدائش پہ وخت کہن موجود ہم نہ وڈ او نہ دے خپل
جنس والو پہ وخت دے پیدائش کہن موجود وڈ۔ او نہ اللہ تعالیٰ
دے چا مدد تہ محتاج دے نو ہیٹ دلیل نشتبہ دے دوی دے شرکت
دے پارہ۔

وَمَا كُنْتُمْ مُنْجِينَ الْمُضِلِّينَ عَصُدًا، لفظ دے مضلین قید اتفاق
دے احترازی تہ دے حکمہ چہ اللہ تعالیٰ دے ہیچا مدد تہ محتاج
نہ دے او شیطان خود مضلین تہ دے نو دا قید ہے یہ دے
وجہ کیخود و یا قید احترازی دے یہ دے سرہ ضالین او
فاسقین او یاسی چہ اللہ تعالیٰ کلمہ کلمہ دے دین تائید یہ فاجر
سہی کوی۔

لکہ چہ یہ حدیث صحیح کہن راغلی دی۔ رَعْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَرَأَى اللَّهَ كَيُّوَيْتٍ هَذَا الَّذِي يَأْتِي الْجُلُجْلُجَارِمِ
لیکن مضلین چہ خلقو لرہ گمراہ کوی نو پہ ہغوی سرہ دے دین
امداد نشی کید لے۔

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ۝۵۲ وَرَأٰ

او او پہ کرخو وہ پہ مینم ددوی کنیں خائے دے تباہی ۔ او او پہ وینی

الْمُجْرِمُونَ السَّارِقُونَ قُضُوا ۝۵۳ لَّهُمْ

مجرمان خلق اور لڑے نو دوی پہ گمان او کبری چہ یقیناً

مُؤَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا

پریو تو تکی دی پہ ہفتے کنیں نو او پہ نہ موی

۵۲۔ یہ دے آیت کنیں تخویف اخروی دے پہ پراعت دے
الہو دے مشرکینو دے خیلو عایدینو تہ ۔ او پہ دے کنیں ذکر
دے صالحینو کسانو دے چہ مشرکانو تریزہ معبودان جوہ کبری
دی ۔ پہ ورخ دے قیامت بہ ہغوی دے عایدانو تہ پراعت او کبری
او امداد ہم ورسرہ نشی کولے نو دے شرکاء تہ مراد ہفتہ
نیکان کسان دی چہ شیطانانو دے ہغوی عبادت طرف تہ دعوت
ورکھے وڈ یا مراد دے تہ معبودان نیکان او بدان
دواہ دی ۔

قَدْ غَوَّيْنَاهُمْ، مراد دے تہ رابلنہ دہ دے امداد کولو دے پارہ
نو معنوی استجابت او تہ کبری یعنی امداد پہ نشی کولے ہسے
یہ نور جوابو تہ کوی لکہ یہ سورۃ یونس ۱۰۱ او سورۃ نحل
۸۶ کنیں ۔

مَوْبِقًا، خائے دے ہلاکت تہ وائی او ہنہ بول جہنم دے
او دویم قول دا دے چہ دایو کندہ دہ پہ جہنم کنیں دے وینو
زوونہ دکہ ۔ اول قول غورہ دے ۔

او بَيْنَهُمْ، ضمیر راجع دے معبودانو او عایدانوتہ یا راجع
دے مؤمنانو او کافرانوتہ ۔

عَنْهَا مَصْرِفًا ۝۵۲ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا

دھنئہ نہ مخائے دے اور پیداوار بل خواتم۔ اور یقیناً قسم قسم بیان کریدے مونس

فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ

یہ دے قرآن کتب خلقو تہ دے

كُلِّ مَثَلٍ ۖ وَكَانَ الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ

مر قسم بیان نہ ، او دے انسان زیات

شَيْءٍ جَدًّا ۝۵۳ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ

دھر غیز نہ یہ جگرہ کولو کتب۔ او نہ دے منع کہے خلقو لہ

أَنْ يَسْأَلُوهُ إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ

دے ایمان اور لو تہ ہر کلام چہ نالغے دوی تہ ہدایت

وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ

او دے بخنے طلب کولو دے رب خیل نہ مگر انتظار کولو دے دے خبر چہ راشی دوی تہ

۵۲۔ یہ دے کتب تخویف اخروی پہ بیان دے حال دے عابدانو دے شریکانو دے۔ او مطلب دادے چہ دے جہنم دے دخول تہ ویراندے اور یہ اوینی نو یہ خوف او حزن کتب یہ واقع شے۔ قَطُّوْا، مراد دے ظن نہ یقین دے او دادے یہ دیر و آیا تو نو کتب شتہ دے۔

۵۳۔ پدے آیت کتب زجر دے یہ اعراض او یہ جدال کولو سرہ۔ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ، نہ مراد دلیلو تہ او زواجر او تخویفات وغیرہ دی او لفظ دے صَرَّفْنَا، کتب اشارہ دہ چہ دا مضامین پہ مختلفو طریقو سرہ ذکر کہے شوے دی۔ او جدال او جدال پدے سورت کتب دے دے وجہ نہ دیر ذکر شوے دے چہ پد یکتب دے مجاد لیتو دے شبہا تو جوابات دی۔

سُنَّةٌ إِلَّا وَلِيَّيْنَ أَوْ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ

طریقہ د پخوانو یا راشی دوی ته عذاب

قُبُلًا ۵۵ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ

مخامخ - او نه لیږو مونږ رسولان

إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَيُجَادِلُ

مکر ذیری ورکوونکی او یرہ ورکوونکی او جگرے کوی

الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا

کافران په باطلو (شبهاتو) دپاره ددے چہ او تروی

۵۵ - په دیکش زجر او تخويف دے په ایمان نه راوړلو سره

په سبب د انتظار کولو د عذاب سره -

أَنْ يَفْزَعُ مِنْهُمْ، کس توحید منلو ته اشاره ده -

او په وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ، کس د شرک نه توبه ویستلو

ته اشاره ده -

أَنْ تَأْتِيَهُمْ، ددے نه مخکې لفظ د انتظار یا حکمی

پتی دے -

سُنَّةٌ إِلَّا وَلِيَّيْنَ، نه مراد عذاب استیصالی دے چہ بتول

هلاک شی پشان د تیر شوو قومونو مکذبینو -

أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا، ددے نه مراد عذاب دے په

بعضو کسانو باندے چہ یو بل ته کوری -

فائدة :- په سورة اسراء سګ کس مانع د ایمان یا رسول

نه ذکر کړے شوے وو او هغه شبهه د بشریت وه او په

دے سورت کس یے مانع د توحید د منلو نه ذکر کړے دے

چہ هغه انتظار د عذاب دے -

بِإِلَهِ الْحَقِّ وَاتَّخَذُوا إِلَٰهًا مَّا

پہ ہنغہ سرہ حق لہ او نیولے دی دوی آیاتونہ زما او ہنغہ چہ

أُنْذِرُوا هُمُورًا ۝۵۶ وَمَنْ أَظْلَمُ

دوی لہ پیرے ہرہ ور کریشویدہ توتے - او شوک نوے ظالم دے

مِمَّنْ ذَكَرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ

دہنہ چانہ چہ ورتہ یاد کریشی آیاتونہ ذرب ذدہ نومر وارپوتی دہنہ

۵۶ :- پہ دے آیت کنس اولہ حکمت دارسال رسل ذکر شوے

دے - یعنی رسولان رالیہلے شوی دی دیارہ ددفع کولو

دعذاب او پہ دے سرہ دماقبل سرہ ربط پیدا کیڑی -

بیا زجر دے پہ جدال کولو سرہ پہ باطلو شبہاتو سرہ او پہ

نروبو دحق سرہ او پہ استہزاء کولو سرہ -

بِالْبَاطِلِ ، نہ مراد بے دلیلہ شبہات او اعتراضونہ کول دی لکہ

پہ سورہ غافر ۳۵ ، ۳۶ کنس چہ دی -

لَيُبَيِّنَنَّ حُجَّتَ الْبَاطِلِ ، کنس اشارہ دہ چہ ددوی شبہات دطلب

حق دیارہ نہ دی بلکہ دحق پہ ضد او پہ عناد کنس دی -

وَاتَّخَذُوا إِلَٰهًا مَّا أُنْذِرُوا هُمُورًا ، داجواب دیو وہم دے

یعنی کہ چرے اوٹیلے شی چہ دحق دیارہ خو آیاتونہ او احادیث

د رسولانو موجود دی نو دوی ولے جدال کوی پہ شبہاتو سرہ ؟

جواب :- حاصصیے دادے چہ ہنغہ ددوی پہ نیز باندے

عبث دی او سیکے گنہری یعنی نہ بے اوری - دلتہ ما اندروا

ذکر کرے دے خکہ چٹا مخکیش آیت کنس ذکر دعدابونو د مخکتو

خلقو وو -

عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدْ مَتَّ يَدَاهُ ط

دے تہ اوہیر کپی ہغہ عملونہ چہ مشکین لپڑے دی لاسونو دے دہ ،

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً

یقیناً کرخوے دی مونو بہ (پرو نو ددوی باندے پردے (منع کوونگے)

أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا ط

دے پوے دقرآن تہ اوہ غورونو ددوی کیں دروندوالے دے ،

وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَنْ

او کہ تہ بلتہ کوے ددوی سے رہایں لارے تہ نو

يَهْتَدُوا وَإِذَا أَبَدَا ۝۵۷ وَرَبُّكَ

لارہ او تہ مولی دغہ وخت کیں ہیچرے ۔ او ستا رب

الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ ط لَوْ يُؤْخِذُهُمْ

بختہ کوونگے دے رحمت والا دے ، کہ چرے نیوے پئے دوی لہ

بِمَا كَسَبُوا لَعَجَلْ لَهُمُ الْعَذَابُ ط

پہ سبب دعملونو ددوی نو ذرہ پئے ورکریوے دوی لہ عذاب ،

۵۷ :- یہ دے کیں زجر دے یہ اعراض کولو سرہ دتذکیر دقرآن تہ ۔

وَنَسِيَ مَا قَدْ مَتَّ يَدَاهُ ، یہ دے کیں مراد ترک دتوبے دے دتیر شوی گناہو نو تہ ۔

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً ، ہرکہ چہ اعراض ددوی پئے

ذکر کرو نو اوس فرمائی دہغہ اعراض پہ وجہ سرہ ددوی پہ زہوتو پردے پیدا شوے نو ہمیشہ دیارہ دتذکیر دقرآن تہ محرومہ شول ۔

فَلَنْ يَهْتَدُوا وَإِذَا أَبَدَا ، کیں اشارہ دہ افت دسترکو تہ چہ غشاوہ دے

بَلْ لَّهُمْ مَوْعِدٌ لَّنْ يَجِدُوا

بلکہ دوی لہرہ وخت مقرر دے ہیچرے بہ او تہ موئی

مِنْ دُونِهِ مَوْعِدًا ۵۸ وَتِلْكَ

مخکبں دے تہ تھائے دے پتا ہی - او دغہ

الْقُرْآیِ أَهْلَكْتَهُم لَمَّا ظَلَمُوا

کلی دی چہ ہلاک کرل موئی دوی ہرکلا چہ ظلم یے کرے وو

وَجَعَلْنَا لِمِمْهَرِكِهِمْ مَوْعِدًا ۵۹

او مقرر کرے وو موئی دوی دے ہلاکت دپارہ وخت مقرر -

۵۸۔ یہ آیت کہیں اول ترخیب ذکر دے تو بے کولو تہ چہ دے شرک او کفر تہ توبہ او یاسی نو اللہ تعالیٰ بہ تاسوتہ مغفرت او کبریٰ اور رحمت بہ او کبریٰ۔ بیا تخویف دئیوی دے منکرینو تہ او یہ دے آیت کہیں صفت دے رحمت او صفت دے غضب دے اللہ تعالیٰ دوارہ جمع کبریٰ دی لکہ یہ سورۃ انعام سلا کہیں دی۔

مَوْعِدًا، مراد دینہ نیتہ مقررہ دہ دپارہ دے عذاب۔
۵۹۔ یہ دے کہیں تخویف دئیوی دے یہ ذکر دے تیرو شوو قومو نو سرہ۔

وَتِلْكَ الْقُرْآیِ، کہیں اشارہ دہ ہغہ کلو تہ چہ مخکبں ہلاک کرے شوی دی او ہغہ اگرچہ موجود او محسوس نہ وڈ لیکن یہ تلک سرہ اشارہ دے وچے نہ او شوہ چہ ہغہ دے یر شہرت دے وچے نہ یہ شان دے محسوس دی۔

لَمَّا ظَلَمُوا، یہ دے کہیں سبب دے عذاب تہ اشارہ دہ او ہغہ ظلم یہ کہیں دے۔

بَلْ لَّهُمْ مَوْعِدٌ لَّنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْعِدًا، دے موجودہ خلقو یہ بارہ کہیں دے۔

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ

او کوم وخت چہ اوئیل موسی علیہ السلام خادم خپل تہ زہ بہ ہمیشہ مگر حتم

حَتَّىٰ أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ

تردے چہ اور سم خائے د جمع کیدلو د دوو دریا بونو تہ

أَوْ أَمْضَىٰ حَقْبًا ۖ فَلَمَّا بَلَغَا

او یا بہ حتم دیرہ زمانہ ۔ نو هر کله چہ اور سیدل دواہ

منہ :- خلاصہ :- دے آیت تہ دریمہ حصہ دہ تر آیت ۱۲ پورے
پہ دیکھن جواب د شبہ د ہفہ چا دے چہ استدلال کوی پہ امور
خارقہ للعادة د خضر علیہ السلام سرہ پہ قدرت او تصرف او علم
غیب د ہفہ یاندے ۔ او پہ خپلو حاجا تو کھن د ہفہ د رابللو د پارہ دا
دلیل پیش کوی او وائی چہ ”یا خضر را مدد شہ“ وئیل جائز دی ۔

حاصل د جواب دادے چہ خضر علیہ السلام عید محتاج وڈ پہ رحمت
کھن اللہ تعالیٰ تہ او ہفہ سرہ علم د بعضہ اشیاء وو ۔ او کوم امور
خارقہ چہ دی ہفہ جواب دادے وَ مَا قَعَلْتُمْ عَنْ امْرِئٍ ، چہ پہ
دے کارونو کھن زما ہیخ اختیار تہ وڈ ۔

بیا پہ دے واقعہ کھن دے امور دی د پارہ د بچ کیدلو د عذاب تہ
ہفہ پہ ضمن د واقعہ کھن ذکر کیدے شی او پہ دے سرہ د مقابل
سرہ مربوط دے ۔ او دا ہجرت د موسی علیہ السلام دے د پارہ
د طلب د علم او دا پہ حکم د اللہ تعالیٰ سرہ دے چہ اللہ تعالیٰ ورتہ
د خضر خائے او خودو او د ہفہ نہ د استفادے امریے ورتہ کر پوڈ ۔
او دا پہ حدیث صحیح کھن تفصیلاً ذکر شونی دی ۔

تفسیر :- پہ دے آیت کھن اشارہ دہ چہ ہیچا لہ د علم او زیادت
حاصلول پہ علم کھن د دینہ بے پرواہ کیدل تہ دی پکار او پہ
دے قصہ کھن د طلب علم د پارہ دیر آداب ذکر دی ۔

لِفَتَاكَ ، نوم د ہفہ یوشع بن نون دے او اشارہ دہ چہ پہ سفر
کھن حوان منگرے پکار دے ۔

مَجْمَعٌ يُّبَيِّنُهُمَا نَسِيًا حَوْثُهُمَا

ٹھائے دیو ٹھائے کبیلہ و دے دواہوتہ ہیرکرو دواہو مہ خیل

فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ۝۶۱

نواوٹیولہ لار خیلہ پہ دریاب کیں دے سورنگ پہ شکل سرہ ۔

لَا الْبَرْحُ حَتَّىٰ أَجْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ، پد یکن
اشارہ دہ چہ انسان لہ پہ طلب دے علم کیں دیر کوشش صرف کول
پکار دی کہ یو ٹھائے کیں حاصل نشی نوبل ٹھائے تہ و لارشی ۔
مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ ، دیکیں اقوال دیر دی یو قول دا چہ دامقام
طنجہ دے او طنجہ مقام داسبانی او دے مغرب پہ مینخ کیں
دے او بحرین نہ مراد بحر الابیض المتوسط او بحر محیط
اطلسی دے او دغہ ٹھائے تہ مضیق ہم وائی او دے جبل طارق
سرہ دے ۔ دویم دا چہ دا مجتمع دے بحیرہ روم او بحیرہ فارس
دے اول قول دیر مناسب دے ۔

أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا ، حقب دیرے زمانے تہ وئیے شی او صحیح
دادہ چہ دے معین مقدار نشتہ او اشارہ دہ چہ دے علم دپار
سفر کول عبادت دے ۔

۶۱ :- نَسِيًا حَوْثُهُمَا ، دا مہ نے توشہ دان کیں راخستلے وؤ
چہ دے دوی توینہ پہ وی پہ وخت دے ضرورت کیں ۔ اشارہ دہ چہ
پہ سفر کیں دپارہ دے طلب علم خان سرہ خیلہ مناسب توینہ
راخستل بہتر دی ۔ او موسیٰ علیہ السلام تہ دے اللہ تعالیٰ دے طرق
تہ پہ وحی سرہ خود لے شوے وہ چہ دا مہ پہ کوم ٹھائے کیں
ستاسو ورک شی ہفہ ٹھائے کیں بہ خضر علیہ السلام ملا ویری ۔
نو چہ موسیٰ علیہ السلام اودہ شو او یوشع و یخ ناست وؤ ناگاہ
مہی دے توینہ دان نہ ہوپ کرو او پہ دریاب کیں ورتہ او پہ اوچہ
شوے ۔ دے سورنگ پہ شان او پہ ہفہ کیں ورک شو ۔
نَسِيًا ، کیں نسبت دواہوتہ پہ دے وچے سرہ شوے دے چہ

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ إِنِّي

نو ہر گلہ چہ پورے وتل دواہ اوٹیل دہ خد متکار خیل تہ راوہ

عَدَاؤَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا

ناشتہ زمونہ یقیناً اور سید لو مونہ دے سفر نہ

هَذَا نَصَبًا ۶۲ قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا

سترے والی تہ - اوٹیل دہ خبر شاہ ہر گلہ چہ خاے او نیو مونہ

إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ

گت تہ نو یقیناً ما ہیر کرو مہ

یوشع نہ ہیر شول چہ موسیٰ علیہ السلام تہ یے حال وٹیلے وے او
موسیٰ علیہ السلام نہ ہیر شو چہ د یوشع نہ یے د مہی بارہ
کنس تپوس کرے وے - دا دلیل دے چہ نسیان د نبوت سرہ
مذاقات نہ لری او دا دلیل دے پہ دے کنس د اللہ تعالیٰ پہ
قدرت سرہ پہ بعث بعد الموت باندے اولطیفہ اشارہ دہ
چہ کوم خاے مہ مہ ژوندے کیوی نو ہلتہ بہ علم
(چہ ژوند دے) حاصلیری۔

۶۲۔ دا دلیل دے پہ نفی د علم غیب د موسیٰ علیہ السلام
نہ او بیان د عجز د ہفہ دے - کہ د مہی د حال نہ خبر وے نو
د ہفہ خاے نہ یہ نہ تنو او نہ یہ یے د غداء د پارہ مہ طلب
کوو۔ او غداء تہ محتاج کیدل او سترے کیدل دلیل د عجز
او د عبدایت د موسیٰ علیہ السلام دے او عیدالہ نشی کیدلے۔
ہذا، کنس اشارہ دہ ہفہ سفر تہ چہ د مجمع البحرین نہ یے
روستو کرے وے۔ پہ دے کنس لطیفہ نکتہ دادہ چہ انسان کوم
خاے تہ د زہرہ پہ شوق او محبت سرہ منزل کوی نو د ہفہ سترے وے
نہ محسوس کوی او کوم منزل چہ د مقصد تہ غیر شی نو پہ ہفہ
انسان سترے والے محسوس کوی۔

وَمَا أَسْلَبْنَاهُ إِلَّا الشَّيْطَانَ أَنْ

او نہ وڈھیر کرے زمانہ ہفتہ مگر شیطان چہ

أَذْكَرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي

یادداشت لے کہے وے دھتے رناتہ او او نیولہ دہ لارہ خپلہ یہ

الْبَحْرِ عَجَبًا ۶۳ قَالَ ذَلِكَ

دریاب کنس رتعب کووم تعجب کول . او ٹیل موسی علیہ السلام داهفتہ خلتے دے

۶۳۔ یوشع علیہ السلام دے ادب پہ طریقہ دے نسیان نسبت صرف
مجان تہ اوکرو موسی علیہ السلام نے مجان سرہ پہ نسبت کنس
شریک نہ کرو۔ بیا نے خپل عذار پیش کرو او نسبت دے نسیان
یے شیطان تہ اوکرو اگرچہ نسیان خہ گناہ نہ دہ لیکن دا
قاعدہ دہ چہ بعضے افعال اگرچہ معصیت نہ وی لیکن دے
پہ کید لو شیطان خوشحالہ شی دے دے وجہ نہ چہ یہ ہفتہ سرہ مؤحد
تہ تکلیف جوہ شی او شیطان خو دے مؤمن پہ تکلیف خوشحالیدی لکہ
موسی علیہ السلام چہ دے قتل دے قطبی نسبت شیطان تہ کہے دے
پہ سورۃ القصص ۷۱ کنس ہفتہ ہم دے دے قاعدے دے لاسدے
دے او نسبت دے حیض او دے نفاس دے زمانہ رکض دے شیطان تہ
پہ دے بنا سرہ دے چہ ہفتہ یہ حدیث صحیح کنس دے۔

دویمہ وجہ دا دہ چہ کلہ اسباب دے نسیان کنس شیطان سرہ دخل
وی نو دے نسیان نسبت شیطان تہ پہ اعتبار دے سبب سرہ اوشی
لکہ دے تناؤب رارگی کول نسبت شیطان تہ شوے دے دے ٹککہ دے
سبب چہ غفلت دے ہفتہ دے شیطان پہ وجہ سرہ دے۔

عَجَبًا، مفعول مطلق دے دے پت فعل دے پارہ یعنی عجباً
یا صفت دے دے پت موصوف سبباً عجیباً۔

مَا كُنَّا نَبْعُثُ فَاَرْسَلْنَا عَلٰى اَشَارِهِمَا

چہ موثر طلب کوؤ . تو واپس اوکو خیدل دواہہ پہ نغو د قد موثر

قَصَصًا ۴۳ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ

واپس تونکی . تو او موثر دواہہ یو بندہ

عِبَادِنَا الَّذِيْنَ رَحِمْنَاهُ مِّنْ

بندگانو ز موثر نہ ور کہ یوہ موثر ہفہ تہ پیغمبری

عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِّنْ لَّدُنَّا عِلْمًا ۴۴

خپل طرف نہ او خودے وو موثر ہفہ تہ د خپل طرف نہ خاص علم۔

۴۳۔ موسیٰ علیہ السلام دغہ عذر قبول کرو او واپس پہ خپل نقش قدم (رُمنہ) باندے را روان شول د پاره د دے چہ هغه ځای ته رینه خطا نه شی۔

قَصَصًا ، مفعول مطلق دے د پت فعل د پاره یقضان قصصًا۔

۴۴۔ دوی چہ واپس مجمع البحرین ته را اور سیدل نویو سرے په جامه کښ پت وؤ اوږده یی لکولے وه نو موسیٰ علیہ السلام پرے سلام واچولو هغه د جواب ته بعد اوئیل چاه دا نا اشنا کار دے ځکه چاه په دے ملک کښ اکثر خلق د دے طریق د سلام ته غافل دی او دارنگ اکثر خلق د هغه نه مخالف وؤ نو په هغه باندے یی سلام نه کوؤ۔ هغه ورته اوئیل زه موسیٰ یم۔ هغه اوئیل کوم موسیٰ ، هغه اوئیل موسیٰ د بنی اسرائیلو۔

عَبْدًا ، په دے وصف کښ اشاره ده چاه خضر محتاج بنده وؤ۔ حقدار د الوهیت نه دے۔ د خضر نوم بلیا بن ملک ان وؤ د سام بن نوح په اولاد کښ وؤ او خضر یی لقب وؤ ځکه چاه په زمکه باندے کوم ځای په ناست وؤ او بیا په د هغه ځای نه پاسیدلو نو هغه ځای په شین زلیدلو خضر ته شیتوالی ته وائی۔ او دے د بادشاهانو په اولاد کښ وؤ د ده په باره کښ دوه اختلافونه دی۔

اول دادے چہ خضر ملک وؤ یا رسول وؤ یا ولی؟ صحیح دے
دہ چہ نبی وؤ او مفسر قرطبی دیلوانہ ذکر کبری دی دہغه
یہ نبوت باندے۔

اول داچہ رَحْمَةً، یہ معنی دے نبوت او دے دے۔ دویم
داچہ موسیٰ علیہ السلام نبی وؤ او نبی یہ علم کنس ولی تہ نہ
محتاج کیری حکمہ چہ نبی افضل دے من کل الوجہ دے ولی تہ۔
دریم داچہ غیر نبی دے نبی تہ اوچت یہ مرتبہ کنس نشی کیدے۔
او بعضو خلقو وئیلی دی چہ ملک وؤ لیکن دلیل یے نشتہ دا
رنگ شوک وائی ولی وؤ دا ہم شاذ او بے دلیلہ قول دے۔
دویم اختلاف دے دہغه یہ بقاء کنس دے یعنی دے تراوسہ پورے
ژوندے دے اوکہ وفات شوے دے۔ دے محدثینو او علماؤ و محققینو
مسلم دادے چہ هغه وفات شوے دے او دے صوفیا تو قول دادے
چہ هغه ژوندے دے او اول قول صحیح دے دے هغه دیلوانہ
تفسیر ابن کثیر کنس او البدایہ والنہایہ لابن کثیر کنس، او تفسیر
روح المعانی و کتاب الرد علی المتطیین دے شیخ الاسلام ابن
تیمیہ رحمہ اللہ وغیرہم کنس یہ تفصیل سرہ ذکر کریشویدی۔
او ابن کثیر وئیلی دی دے حیات خضر علیہ السلام چہ شوک قائل
دی دے هغوی سرہ ہیخ دلیل صحیح نشتہ یسوا دے یوحنا دیت دے
تغزیت تہ لیکن هغه ضعیف دے او پدے مسئلہ کنس امام قرطبی
خطا شوے دے چہ دے حیات خضر قائل دے او تفسیر ابن کثیر
کنس دا حدیث رِکُوْكَانَ مُوسٰی وَ عِیْسٰی حَیِّیْنِ) دا یے یہ تفسیر
دے سورۃ العمران کنس لاؤرے دے بغیر دے سند تہ دا حدیث
غبط دے صحیح حدیث کنس صرف دے موسیٰ علیہ السلام ذکر
کرے شویدے۔

وَعَلَّمَآةُ مِنْ لَدُنْكَ عِلْمًا، دے دینہ مراد یو قسم علم دے حکمہ
دانکرہ یہ اثبات کنس راجعہ دہ نو خصوص خواہی او هغه علم دے
بعض امور و باطنیہ دے یہ سبب دے وحی سرہ دلیل دادے چہ
دے قصہ یہ آخر کنس فرمایلی دی و ما فعلتہ عن امری او دے

علم دے بعضے امور و مستقبلہ یا علم دے بعضے مغیبات و تمام انبیاء علیہم السلام دے پارہ پہ طور دے معجزہ سرہ ثابت دے پہ دے طریقہ دے تفاوت سرہ ۔

فائدہ :- فرقہ دے زنادقہ باطنیہ پہ نیز باندے اولیاء و بزرگان تو لہ علوم باطنیہ حاصل دی پہ سبب دے صفائی دے زہونو دے دوی پہ سبب دے دغہ علم سرہ اسرار دے کائناتو تہ دوی خبر پری او احکام دے جزئیاتو ہم معلومو لے ثنی او حاجت لے نصوص شرعیہ تہ تہ وی ۔ او قیاس کوی دوی پہ علومو دے خضر علیہ السلام باندے او کلمہ دا قول کوی چہ حقیقت غیروی دے شریعت تہ ، کلمہ وائی چہ علم دے صوفیاؤ شریعت تہ حاجت تہ لری او دے دے وچے تہ دغہ متصوفہ عبادات پر پردی پدے بھانے سرہ او دے حلال او حرام تمیز ہم تہ کوی ۔

جواب دادے چہ قرآن او سنت او اجماع دے سلف او خلف شاہد دہ چہ معرفت دے احکام شرعیہ تہ بلہ لار نشہ سوا دے علم دے شریعت تہ او خوک چہ دا دعوی کوی چہ پہ معرفت دے احکامو شرعیہ کین قرآن او سنت تہ حاجت نشہ نو دا زندیق او کافر دے او قیاس دے دوی پہ خضر علیہ السلام صحیح تہ دے محکمہ چہ دے دغہ علم پہ ذریعہ دے وحی دے اللہ تعالیٰ سرہ وڈ او صوفیاؤ سرہ خو وحی نشہ ۔ او موسیٰ علیہ السلام کہ پہ خضر علیہ السلام اعتراضو تہ کوی دی داد دے وچے تہ چہ دے موسیٰ علیہ السلام دے شریعت تہ دغہ کارو تہ مخالف وڈ او دے غیب تہ خبر تہ وڈ ۔ او پدیکس دلیل دے چہ کوم عمل چہ دے شرع تہ خلاف وی پہ ہفتے باندے ضرور اعتراض پکار دے چپ کیدل تہ دی پکار او دا معاملہ دے موسیٰ علیہ السلام دہ دے یو پیغمبر سرہ او چہ معاملہ راشی پدے طریقہ دے غیر نبی سرہ تو قرض دی چہ پہ ہوا باندے اعتراض او کرے ثنی ۔

قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ

اَوْتیل دہ تہ موسی علیہ السلام آیا تابع شَم ستا

عَلَى أَنْ تَعْلِمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ

پسے شرط چہ تعلیم بہ را کوی ماتہ دہ تہ چہ تاتہ خودے شوے دی

رُشْدًا ۱۴۶ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ

دہدایت خیرے۔ اَوْتیل دہ یقیناً تہ وس نہ لرے

مَعِيَ صَبْرًا ۱۴۷ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى

زما سرہ د صبر کولو۔ اوخہ رہی بہ صبر اوکریے تہ بہ

مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ۱۴۸ قَالَ

ہغہ خیر باتن لے چہ تہ نہ لرے پہ ہغہ باتن لے خبر۔ اَوْتیل دہ

۱۴۶۔۔ یہ دے کہیں تعلیم د ادب دے د استاد او د عالم سرہ
چہ د ہغہ نہ دے ضرور اجازت طلب کوی او د ہغہ دے
تابع داری کوی ترحد د شرعے پورے۔

مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا ۱، یہ دے کہیں اشارہ دہ چہ استاد لہ پکار
دی چہ شاگرد تہ صرف د ہدایت او د خیر علم او بنائی پے فائدہ
د ہغہ وخت نہ بریاد وی۔

۱۴۷۔۔ دا تجربہ دہ او دلیل یے پہ روستو سلا کہیں ذکر کریے دے۔
د خضر علیہ السلام علم غیب تہ دے یعنی ہغہ تہ دا معلومہ دہ
چہ کوم کاروتہ زما تہ صادر پیری پہ وی د اللہ تعالیٰ لیکن پہ ظاہر
کہیں اولاد د شرعے تہ مخالف معلوم پیری نو موسی علیہ السلام
یہ ضرور اعتراض کوی۔ او پہ دے کہیں اشارہ دہ چہ کوم استاد
چہ د ہغہ اعمال د شرعے تہ پہ ظاہر کہیں مخالف وی نو د ہغہ
نہ ضرور تیوس پکار دے صبر کول تہ دی پکار۔

۱۴۸۔۔ پسے آیت کہیں د تیر شوی آیت علت او دلیل ذکر شویدے۔ یعنی
شو کہ چہ دیو خیر علم تہ لری نو پہ ہغہ باتن لے صبر ہم نشی کولے۔

سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا

زردے او یہ موئے مالرہ کہ اللہ تعالیٰ او غواہی صبرناک

وَلَا أَخْصِي لَكَ أَمْرًا ۝ (۴۹) قَالَ

او تا فرمانی یہ نہ کوم ستا دہیخ حکم . اوئیل خضر علیہ السلام

فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي

نو کہ تہ زما تابعداری کوئے نو تپوس مہ کوہ زمانہ

عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ

دہیخ غیز بارہ کش زردے پورے چہ بیان بہ کرم تاتہ دہیخ نہ

ذِكْرًا ۝ فَإِن طَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا

جواب . نو روان شو دوارہ زردے چہ سوارہ شول

فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا

یہ کشتی کش نو سوئی پے کرہ ، اوئیل موسیٰ علیہ السلام آیا سوئی ذکرہ

۴۹ :- موسیٰ علیہ السلام دظاہر پہ لحاظ سرہ دصبر وعدہ اوکرہ

او معلق پے کرہ پہ انشاء اللہ سرہ حکم چہ علم غیب پے نہ

لرلو . او اشارہ دہ چہ شاگرد لہ د استاد د حکم تا فرمانی کول

جائز نہ دی .

۵۰ :- اشارہ دہ چہ استاد پہ شاگرد باندے مناسب شرطو نہ

لازم کوئے شی او دا د متعینو دپارہ عام شرط دے چہ د استاد

د خبرے پورہ کولو انتظار پکار دے د خبرے پہ مینع کش رادانکل

او دخل کول مناسب نہ دے .

لَتَغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ

دا دے دیارہ چہ غرق کرے سوارہ دے یقیناً راتل دے اوکر

شَيْئًا مَّرًّا ① قَالَ أَلَمْ أَقُلْ

کار دیر عجیبہ تہ - اوئیل ہفہ آیا تہ وؤ وئیلی ما

ہک :- دے ٹلے تہ سفر علمی دے دوار و شروع شو - او
دے یوشع علیہ السلام ذکر پہ کنس دے وچ تہ نشتہ چہ ہفہ
تابع وؤ او دتابع ذکر تہ ضرورت تہ وی - او ٹوک وائی چہ
بغیر داجازت دہضرتہ یے دآپ حیات او بہ او ٹکے او ہفہ
دریاب تہ او غور خو او ہفہ دہفہ پہ چپو کنس ژوندے دے تر
قیامتہ پورے دا موضوعی او اسرائیلی روایات دی -

او ظاہر دادہ چہ حضرت علیہ السلام ددعوت دتوحید دپارہ
گرخید لو او دا واقعات بہ پہ لار کنس راتل نو حضرت علیہ السلام
او موسیٰ علیہ السلام ددریاب غاپے تہ راغلل او ارادہ یے اوکرہ
چہ ددریاب پورے طرف تہ ورخو نو کشتی کنس سوارہ شول
چونکہ کشتی دموحدینو مساکینو وہغوی حضرت علیہ السلام
او پیڑند وچہ دے خو ددعوت ددین دیارہ گرخی نو ہغوی
ترینہ کرایہ وانخستلہ او داسے اخلاق پکار دے عام مسلمانانو
لرہ چہ دعالم حق پرست او دداعی ددین داسے رعایت اوکری
ہرکھ چہ دوی کشتی کنس ددریاب مینخ تہ شول نو حضرت
علیہ السلام پہ (رقوم) تیر سرہ دہفہ تہ یوتختہ ماتہ کرہ
او سورئی یے کرلہ - نو موسیٰ علیہ السلام دشرعی جذبے پہ
بناء پاندے پہ ہفہ پاندے اعتراض اوکرو او وعدہ دصبر
کولو ترینہ ہیرہ شوہ او وجہ داعتراض کولو مخکن بیان کرے
شوہ -

لَتَغْرِقَ أَهْلَهَا، دا پہ اعتبار دظاہر سرہ غایہ دتختہ ویستلو
دہ اولام دغایہ دیارہ دے علت دیارہ تہ دے او پہ اعتبار د

إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ④۲

چہ تہ پھرے طاقت نہ لرے ماسرہ د صبر کولو۔

قَالَ لَا تَأْخُذْ بَعَثَ فِيَّ بِمَا نَسِيتُ

اوتیل موسیٰ علیہ السلام مہ نسیہ مہ لریہ یہ ہفہ کار چہ مایہ ہیرہ اوکرہ

وَلَا تَرْهَقْنِي مِنْ أَمْرِ عُسْرًا ④۳

او مہ اچوہ یہ مہ باندے د کار زمانہ تنکسیا۔

فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا

نوروان شول دواہہ تردے چہ کلہ مغاغ شول یو خوان سرہ

فَقَتَلَهُ قَالَ أَقْتَلْتَنِي نَفْسًا

نو قتل یتہ کرو ہفہ لہ اوتیل موسیٰ علیہ السلام آیا اووڑ لو تہ یو نفس

خرق عادت رمعجزہ) سرہ کشتی غرقہ نہ شوہ۔ اوحدیث کہیں
راغلی دی چہ یو چنچرہ راغلہ او د کشتی پہ غابہ کینا ستہ او پہ
مخوکے سرہ یتہ او یہ د سمندر تہ راواختے نو خضر علیہ السلام
اوتیل موسیٰ علیہ السلام تہ چہ زما اوستا علمونہ چہ راجمع شی
نود ہفہ نسبت علم د اللہ تعالیٰ تہ داسے دے لکہ د دے مرغی
یہ مخوکہ پورے چہ کوئے او بہ لگیدے دی او نسبت یتہ تول
سمندر تہ داخلے۔ پدیکیں اشارہ دہ چہ انبیاء علیہم السلام
یہ علم کہیں د اللہ تعالیٰ سرہ برابر نہ شی کیدے۔
مکے علیہ السلام۔ یہ دیکیں یا دول د خضر علیہ السلام دی موسیٰ علیہ
السلام تہ وعدہ د ہفہ او د ہفہ د طرق تہ عذرہ نسیان پیش
کرے شو۔ یہ دے کہیں اشارہ دہ چہ یہ نسیان باندے مواخذہ
او گناہ نشتہ۔

وَلَا تَرْهَقْنِي مِنْ أَمْرِ عُسْرًا، سرہ اشارہ دہ چہ خوک
مواخذہ کوی یہ نسیان سرہ نو ہفہ تنکسیا کوی۔

زکیتہ مریغیر نفیس ط لَقَدْ جِئْتُ

پاک بے دہلے د نفس نہ ، یقیناً راتل د اوکرہ

شَیْئًا نَّكَرًا ۴۷

کار دیر بد تہ -

ملک :- ہرکلمہ چہ دوی روح اوسالم د دریاب نہ پورے لاپل
نو نوجوانان یے اولیدل چہ مغوی لوے کوے نو خضر علیہ
السلام د دوی طرف تہ لاپرو او یو نوجوان یے او نیولو او دہنہ
سر یے یہ گتہ سرہ مات کرو او بیا یہ زمکہ باندے یے واپو
او ذبح یے کرو او سر یے ترینہ یہ لاس سرہ جدا کرو - رپدے
توجیہ سرہ د مختلفو روایتو نو تطبیق او شو موسیٰ علیہ السلام
تہ داہم خلاف د حکم شرعی تہ بنکارہ شو خکہ چہ پدے غلام
باندے د ارتداریا د قصاص یا بل حق شرعی اثبات یہ دلیل
او گواہانو سرہ نہ وڈ کرے شوے د دے وجہ تہ یے زکیتہ
او قرمائیل او ہرکلمہ چہ د شرع تہ خلاف بنکارہ شوہ نو بیا یے
اعتراض او کرو -

فائدہ :- عدا غلام د بعضو مفسرینو یہ تیز نابالغ وروکے وڈ
او دلیل یے دادے چہ زکیہ وٹیلے شوی دی او اکثر اہل
علم وائی چہ دے بالغ وڈ خکہ چہ روستوراجی چہ یہ دے
غلام کنس طغیان او کفر وڈ - او دا د بالغ صفت وی او دارنگ
قتل گول د نبی دہ لوف دلیل وڈ چہ دے مستحق د قتل و -
او نابالغ خو مکلف تہ وی - او یہ دے مقام کنس امام سرخسی
یہ مبسوط جلد ۱ ص ۲ کنس د امام طحاوی تہ یو محاکمہ د قولینو
ذکر کرے دہ ہفہ دادہ چہ دا غلام د عمر یہ لحاظ سرہ نابالغ
وڈ او د عقل یہ لحاظ سرہ بالغ وڈ او یہ ہفہ زمانہ کنس بوع
یہ عقل سرہ معتبر وڈ تہ یہ عمر سرہ ، او دا قول غورہ دے
فائدہ عدا :- یہ اول کرت کنس یے اوٹیل امرًا او یہ دویم
غل کنس نکرًا ذکر کرے دے پد یکنس فرق دادے چہ امرًا

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَّكَ إِنَّكَ

اوتیل هغه آبا ما نه وؤ وئیل تاته یقیناً ته

لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ④۵

چرکے طاقت نه لرے ما سره د صبر کولو -

قَالَ إِنْ سَأَلْتَهُ عَنْ شَيْءٍ

اوتیل موسیٰ علیہ السلام کہ ما تپوس اوکړو ستانه دیوکار په باره کنس

بَعْدَهَا فَلَا تُصَحِّبْنِي ۚ قَدْ

روستو د دینه نو مالره مه ملگرے کوه د خان سره ، یقیناً

بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عَذْرًا ④۶

اوپه ریس ته د طرق زمانه عذر ته -

هغه کار ته وائی چه لبرناکاره او بدوی او نکرا دے ته وائی چه بدی او ناکاره والے دیروی نوپه اول کورت خه نقصان اونه شو نو امرایے اوتیل اوپه دویم محل کنس نقصان او شو خکه چه غلام قتل کرے شو نو لفظ د نکرا مناسب وؤ - اودا رنگ امرأ هغه مخاے مستعملیری چه هیبت یے دیروی اگر چه واقع نه وی - نو کشتی چه سوری شی نوپه تولو سورلو باندے هیبت راسخی - او نکرا هغه مخاے استعمالیری چه فساد یے بشکاره شی -

۴۵ :- پدے مخ یے لک ، لفظ زیات کړو د وچ د ترقی غپه خصه کنس -

۴۶ :- قَدْ تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عَذْرًا ، کنس اشاره ده چه دوه کورته پورے د انسان عذر قبلولے شی لیکن په دریم محل بیا عذر ختم شی - او حدیث کنس راغلی دی چه رحم د الله تعالی دے وی په موسیٰ علیہ السلام باندے چه صبر یے کړیدے

فَاَنْطَلَقَا فَاَقْبَحَتْ اِذَا اتَّيَبَا

نو روان شون دواړه تر دے چاه کله چاه راغلل ررا اور سیدل

اَهْلَ قَرْيَةٍ اِسْتَطْعَمَا اَهْلَهَا

یو کلی والو ته نو خوراک پئے او غوختلو د اوسیدونکو د هغه ته

فَاَبَوْا اَنْ يَّضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا

نو مغوی انکار او کړو چاه میلمستی او رکړی دے دواړو ته نو او موندلو دوی

فِيْهَا جَدَّارًا يَّرِيْدُ اَنْ يَّنْقُصَ

په هغه کس دیوال نزد دے وؤ چاه پریوتلے وے

فَاَقَامَهُ طَقَالَ لَوْ شِئْتَ لَفُحِدْتُ

نو نیغ پئے کړو، او ټیل موسی علیه السلام کله تا غوخته وے نو اخستلے به دے وے

عَلَيْهِ اَجْرًا ۚ قَالَ هَذَا فِرَاقُ

پس دے باندے مزدوری، او ټیل هغه دا وخت د جدایی دے

رچه دا شرط پئے ته وے لگولے نو مونږ به نور عجائبات
اور پیدا لے وے۔

۱۔ اِسْتَطْعَمَا، مراد د دینه طلب د ضیافت دے لیکن اطلاق
د طعام پئے پرے کړے دے او روستو پئے پرے اطلاق د
ضیافت کړے دے په دے کس اشاره ده چاه یو قسم
خوراک مسی کیږی په طعام سره چاه نسبت پئے او کړے خوراک
کو و نکو ته او مسی کیږی په ضیافت سره چاه نسبت پئے او کړے
شی کور والاته۔

فاکده :- دارنگ په فقه کس په باره د طعام المیت کس رچه
بدعت قبیحه دے، د اتخاذ الضیافه لفظ دے او د طعام
الطعام لفظ هم مستعمل دے او مراد ترینه خیرات د مری
د کوره دے که په هر تعبیر سره ذکر کړے شی او بالاتفاق

بَيِّنِي وَبَيِّنِكَ سَأَنْبِئَكَ

پہ میں زما او میں ستا کنیں زر دے خبر یہ در کووم تاتہ

ہغہ بدعت او کار د جاہلیت دے پہ فقہ حنفی فتح القادیر
وغیرہ کنیں ہغہ تہ یے بدعت سیئہ وئیلے دے۔

پداے آیت کنیں دلیل دے چہ پہ وخت د لوہے کنیں طلب
د طعام جائز دے او دا منافی نہ دے د حال د نبوت سرہ۔
فائزہ :- موسیٰ علیہ السلام چہ ہر کلاہ مدین تہ اور سیدو
او د شعیب علیہ السلام لونہرو لہ یے ثاروی او بہ کپل نو
د ہغوی نہ یے طعام نہ طلب کوو او دلتہ یے طلب کپو۔ پہ
دیکنیں اشارہ دہ چہ انسان یواخے چہ وی نو پہ عزیمت باندے
دے عمل کوی۔ لیکن چہ منکر و سرہ وی نو د ہغوی د لحاظ
پہ وجہ باندے پہ رخصت طریقہ د عمل کوی۔ او دا ہم
کیدیشی چہ ہلتہ کنیں لوکہ دیرہ نہ وہ تو طلب نہ وؤ او
دلتہ لوکہ زیاتہ وہ نو د دے وجہ نہ یے طلب کپو او پہ
دے کنیں حکمت دا دے چہ ہغہ سفر د ہجرت وؤ بنا وؤ
صرف پہ نصرت او مدد د اللہ تعالیٰ باندے او دلتہ سفر د
تادیب دے نو دیر مشقت یے پرے راوستلو۔

او دے کلی والو کنیں بخل او لوؤم وؤ لیکن لوے مانع د دوی
شرک او کفر وؤ چہ حضور علیہ السلام پیشہ ندا لوچہ دا داعی
د توحید دے نو د ہغہ نہ یے نفرت کوؤ۔

لَوْ شِئْتَ لَا تَخَذُكَ عَلَيْهِ أَجْرًا، دلتہ د اعتراض د موسیٰ
علیہ السلام مراد دا وؤ چہ دا مشرک اولئیم قوم دے
راو خیال یے دا وؤ چہ دا دیوال د دوی دے د دوی سرہ
وے احسان کوے بلکہ د ضرورت پہ بتا باندے د دوی نہ
یہ د اجرت اخستلے وے۔

دویم مراد دا دے چہ ہر کلاہ تہ د دیوالو نو جوہر لو طریقہ
باندے پوہیدے نو پہ دے جوہر لو سرہ بہ د اجرت

يَتَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ

پہ حقیقت دہنہ چہ وس تہ لرو تا پہ ہفہ باندے

صَبْرًا ۷۸ أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ

د صبر کولو - ہرجہ کشتی وہ نو وہ

لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

د مسکینانو د پارہ چہ مزدوری یے کولہ پہ ہفہ باندے پہ دریاب کن

فَارَدَتْ أَنْ أَعْيِبَهَا وَكَانَ

نواو غوختل ما چہ نقصان کریم ہفہ لہر ٹکھ چہ وڈ

اختلے وے - او پہ ہفہ باندے بہ موطعام اخستلے وے طلب
کولو تہ ضرورت تہ وڈ -

۱۔ دا کلام د خضر علیہ السلام دے پہ موافق د ہفہ شرط چہ
موسىٰ علیہ السلام وٹیلے وڈ - او خضر علیہ السلام جوابات د
دے وے ورکوی چہ دا گمان او نکریشی چہ خضر علیہ السلام
واقعی د شرع خلاف کاروتہ کریدی - پدیکش اشارہ دہ چہ
خیلہ صفائی اوکری -

لطیفہ :- بعض مفسرینو اشارہ کریدہ چہ موسیٰ علیہ السلام
پخپلو تیر شوو حالاً تو باندے غور او نکرو یعنی ہیر یے وڈ
گنی نو دا اعتراض تہ بہ یے تہ کولے - ہفہ دا چہ د کشتی بیچ
کیدل سرہ د سورئی کیدل و تہ پدے نمونہ بیچ کیدل د موسیٰ
علیہ السلام ہم وڈ د غرق تہ کلاہ چہ مور پہ صندوق کنیں
اچولے وڈ او پہ دریاب کنیں یے لاہو کرے و - او معاملہ د
قتل د غلام داسے وہ لکھ چہ موسیٰ علیہ السلام قبطنی لہر
قتل کرے وڈ - او معاملہ د جوہر لو د دیوال بلا اجرت داسے
وہ لکھ چہ موسیٰ د شعیب علیہ السلام لو تہرولہ خاروی او بہ کری
وڈ بغیر د طلب د اجرت تہ -

وَرَأَوْهُمْ مِلَّةً يَأْخُذُونَ كُلَّ

دَدوی لے تہ بادشاہ چہ نیولہ یے سرہ

سَفِينَةٍ غَصْبًا ۷۹ وَأَمَّا الْغُلَامُ

روغہ کشتی پہ زور سرہ - او سر چہ عوان وڈ

فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا

نو وڈ مور او پلار دھغہ مؤمنان نو او یرین او موثر

أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۸۰

چہ او بہ غور غوی دے دوار ولہ پہ زور سرہ پہ سرکشی او کفر کنیں -

۷۹ :- حاصل دا دے چہ پہ کشتی کنیں عیب جو پول دے یرو
فائدہ دپارہ وڈ ٹککہ کہ دا جوہر وے نو ظالم بادشاہ بہ پہ کار
بیگار سرہ نیولے وے او دے مسکینانو دے روزی سبب بہ
برباد شوے وڈ او دا مسکینان مؤحدین ہم وڈ - پہ دے کنیں
اشارہ دہ چہ دے مسکینانو دے مال دے ظالمانو تہ حفاظت پکار دے،
او داسنت دے انبیاء علیہم السلام دے - دویم اشارہ دہ چہ دے
دیرے فائدے دپارہ لہ نقصان برداشت کول پکار دی -
دارنگ دا دلیل دے چہ مسکین ہغہ چاتہ وٹیلے شی چہ غہ
مال ورسرہ وی خود نصاب تہ کم وی دارنگ دے آمدن ذریعہ
وی لیکن صرف گزارہ ورباندے کیڑی - لکہ چہ پہ دے کشتی
کنیں یرکسان شریک وڈ او صرف دے روزی گزارہ یے ورباندے
کیدالہ نو دوی پہ ہغہ سرہ مالدار تہ شمار لے کیدال -

کُلَّ سَفِينَةٍ، مراد دے تہ ہر روغہ کشتی دہ -

۸۰ :- دے حاصل دا دے چہ دا عوان سرکش کافرو وڈ او مور
او پلار دے مؤمنان وڈ نو یرہ داوہ چہ دے پہ پہ زور
سرہ مور او پلار کافران او مشرکان کپی او دے نہ خواہید
دے ایمان راؤ لو ختم شوے دے پہ دلیل دے حدیث سرہ چہ

فَارْزُقْنَا أَنْ يَبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا

نو او غوختل موند چہ بدل بہ ورکری دوی لره رب د دوی

خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ

غوره دده ته په پاکي رد عقیدے او د عمل کس او ډیر نزدی

رَحْمًا ۸۱) وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ

په رحم کولو کس (په مور او پلار باندے) او هر چه دیوال وؤ نو وؤ

رَالْغَلَامُ الَّذِي قَتَلَهُ صَاحِبُ مُوسَى طَبْعًا كَافِرًا، مفهوم
داده چہ مہر زده کافروؤ۔ بعضے شارحین د دے حدیث
په معنی کس خطا شوی دی مغوی واتی چہ دا غلام کافر
پیدا شوے وؤ او دا حکم خطا معنی ده چہ د قرآن آیت
قَطْرَةً أَلَيْسَ الْكُفْرُ قَطْرًا النَّاسِ عَلَيْهَا، او د حدیث رُحْلٌ مَوْلُودٌ
يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ سره تعارض راسخی۔

او په دے کس اشاره شوه چہ هر موزی په مناسب طریقہ سره
ختمول پکار دی د پاره د دے چہ مخلوق یی د شر نه بچ شی۔
طَغْيَانًا وَكَفْرًا، دا دواړه صفتونه د هغه غلام وؤ نو مفعول
له دے یا طغیان او کفر د والدینو مراد دے او په معنی د
على الطغیان والكفر دے۔

۸۱۔ اشاره ده چہ الله تعالی کله د شر په مخه خیر پیدا کوی
یعنی د شر د لرے کولو نتیجه خیر وی او مفسرینو ذکر
کړے دی چہ دغه مور او پلار له دده په بدل کس الله تعالی
لور ورکړه او د هغه نکاح د یو پیغمبر سره او شوه
او خولے د هغه نه پیدا شو او هغه هم نبی وؤ او بعضو وئیلی
دی چہ د هغه په نسل کس دولس پیغمبران پیدا شول۔

لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ

دے دوؤ ہلکانو یتیمانو پہ ہنار کھن

وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزُهُمَا وَكَانَ

او وہ لاندے دے ہفتہ خزانہ دے دے دوارو او دے

أَبُوهُمَا صَالِحًا فَآرَادَ رَبُّكَ

پلار دے دوی نیک سرے نو او غوختل ستا رب

أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا

چہ اورنی دوی خواتی خیلہ تہ او را او پاسی بہ

كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ

خزانہ خیلہ دے دے رحمت دے رب ستا تہ

وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ

او نہ دے کرے ما دا کار پہ خیل علم او اختیار سرے ، دا

نَأْوِيكَ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ

حقیقت دے ہفتے وے چہ وس نہ لرو تا پہ ہفتے باندے

صَبْرًا ۝ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْقُرْنَيْنِ

دے صبر کولو - او تیوس کوی دوی ستانہ پہ بارہ دے ذوالقرنین کھن

۸۶۔ حاصل دے دے دادے چہ دے کلی عام خلق الہ چہ

مشرکان وے لیکن دا دیوان دے مؤحدینو وے او ہفتہ یتیمان دی

او دے لاندے خزانہ وہ کہ دا دیوان خورخیدلے وے نو

ہفتہ خزانہ بہ بشکارہ شویوے او ظالمانو دے کلی پہ تالا

کرے وے - نو دے یتیمانو دے مال حفاظت دے ظالمانو تہ دا دے

انبیاء وے کار دے - اوس ہم دیر ظالمان شتہ چہ دے مسکیتانو

او دے یتیمانو مالو تہ پہ ظلم سرے خوری - اہل حق علما وے باندے

لازم دی چه دا مسکینان اویتیمان د دغه ظالمانو د لاس نه
بیچ کری۔

وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا، داعلت دے د حفاظت د خزانے د
دغه یتیمانو یعنی جواب د سوال دے سوال دا دے چه
دنیا کنس دیر یتیمان شته او حال دا چه د هغوی د مال
حفاظت شرعاً لازم نه دے۔

حاصل د جواب دا دے چه مسئله دا دده چه اولاد نابالغ په
حکم د والدینو کنس وی په احکام د نیویه کنس۔ یعنی چه والدین
یئ کافرو وی نو دا اولاد په هم تبعاً په احکامو د نیویه کنس
کافرو وی۔ او د هغوی د مال حفاظت لازم نه دے لیکن دا
یتیمان چه وو د دوی پلار مؤمن وؤ نو دوی هم
تبعاً مؤمنان وؤ۔ د دے وجه نه د دوی د مال حفاظت شرعاً
لازم دے۔ بعضے مبتدعین د دینه نه استدلال کوی چه د
دے آیت نه وسیله ثابت شوه۔

جواب دا دے چه په دے کنس وسیله شرکیه او بدعیه ثابتیری
بلکه د مسئله شرعی په وجه سره د دوی د مال حفاظت او کف
شو۔ او دینه وسیله وئیل جهالت دے۔ هاں الله تعالی کله
د یوصالح په وجه سره د هغه په اولاد باندے او د هغه په
تابعدارئ کوؤنکو رحم او برکت کوی۔

وَمَا تَعْلَمُ عَنْ أَمری، په دے کنس د شبهه اصل جواب
دے لکه چه ابتدا د دے حصه کنس بیان شول یعنی که څوک
شک یا استدلال کوی چه خضر علیه السلام د کشتی او د غلام
او د خزانے یعنی د راتلونکے حالاتو نه څنگه خبر وؤ۔ نو
جواب او شو چه دا هغه په خپل اختیار او علم سره نه دی
کری۔

فأثره عل:- آیت مله کنس تستطع په تا سره ذکر دے او
په دے آیت کنس تستطع دے بغیر د تا نه، د دے حکمت
دا دے چه هر کله جوابونه نه وو شوی نو په موسی علیه السلام

قُلْ سَأَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِمْ مِنْهُ ذِكْرًا ۝۸۳

تہ اوایہ خامخا بیا توں پہ تاسو باندے دھغہ تہ ڄہ خبرے د نصیحت۔

باندے ثقل وؤ، زیادت د حرفونو دلالت کوی پہ ثقل معنوی باندے۔ او هر کله چہ جوابونه او شول نو پہ موسیٰ علیہ السلام باندے تخفیف او شو نو پہ حرفون کتب تخفیف پدے باندے دلالت کوی۔

قائده :- عا د کشتی پہ بارہ کتب اردے ذکر دے او د غلام پہ بدل کتب خیر و رکولو د بارہ اردنا ذکر دے او د جدار د اصلاح پہ بارہ کتب ارادریک ذکر دے؟ د دے حکمت دادے چہ پہ کشتی کتب صرف د عیب پیدا کولو ذکر دے نو خضر علیہ السلام د هغه نسبت کول الله تعالیٰ تہ مناسب او نه کنرل نو صرف ځان تہ ئے نسبت او کرو او د جدار جوړول صرف خیر دے نو د هغه نسبت د الله تعالیٰ سره مناسب دے۔ او هر چہ د غلام قتل او د هغه بدل کتب د خیر اولاد و رکول پہ دے کتب پہ یو جهت سره خیر دے او بل جهت سره شر دے نو د هغه نسبت ئے پہ طریقہ د اشتراک سره او کرو)۔

۸۳ :- خلاصه :- د دے آیت تہ تر منہ آیت پورے څلورمه حصه ده پد یکتب جواب د شیهه د هغه چا دے چہ دلیل نیسی پہ احوالو د ذوالقرنین سره پہ قدرت او تصرفاتو د هغه دا سوال هم مشرکانو او یهودیانو پدے وچ سره کرے وؤ چہ پہ هغوی کتب د ذوالقرنین کرامات مشهور وؤ او دا دوی د هغه پہ باره قدرت کنرلو۔

حاصل د جواب دادے چہ ذوالقرنین پدے ټولو امور و کتب الله تعالیٰ تہ محتاج وؤ د دے وچ نه قاصر وؤ د بعض لغاتو نه په هغه تہ پوهیدو لکه په ۸۳ کتب راځی او محتاج وؤ امداد د خلقو ته لکه په ۸۴ کتب۔ بیا تخویف اخروی دے د ۸۵ نه تر منہ پورے۔

تفسیر :- په دے آیت کتب سوال او جواب دے په باره د ذوالقرنین

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَابْنَاهُ

يَقِينًا طاقَت وړکړې وؤ مونږ هغه لږ په زمکه کښ او وړکړ یوؤ مونږ هغه نه

مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ۝ فَاتَّبَع

د هر قسم نه سامان د ضرورت - نو روان شو

کښ - ذکرًا ، بیان د واقع د ذوالقرنین په مسی کړو په ذکر سره
 څکه چه پدیکښ تذکیر او نصیحت دے - او ذوالقرنین په نوم
 کښ دوه قوتونه دی مشهور قول د مؤرخیتو دادے چه دده نوم
 اسکندر وؤ او فارسی وؤ او ابراهیم علیه السلام سره یو ځای
 طواف د بیت الله کړے وؤ او خضر علیه السلام د هغه وزیر وؤ
 او پدے وجه سره د خضر علیه السلام د واقع نه روستو دده
 واقع ذکر کوی او دویم قول دادے چه دده نوم سائرس اعظم وؤ
 او دحیی علیه السلام نه ۵۵۹ کاله مخکښ تیر شویدے - اودا
 ابوالکلام آزاد په تفسیر ترجمان القرآن کښ د تاریخ په واسطه
 سؤ ثابت کړیده (اودا لکه اطلس القرآن کښ) هاں کوم اسکندر چه ابن قیایس المقدونی
 یونانی اورو فی دے نو د هغه وزیر ارسطو کافروؤ هغه دلتہ
 مراد نه دے - دا سے شیخ الاسلام ابن تیمیہ رحمه الله په
 کتاب الرد علی المنطقیین کښ لیکل دی - او د ذوی القرنین
 په لقب کښ تورش اقوال دی چه قرطبی ذکر کړی دی - غوره
 قول دادے چه د دنیا دوه بادشاهي لولے دده د تسلط لاندے
 راغلے ولے یو روم او بل فارس -

مکه :- پدیکښ اشاره ده چه د هغه تمکین او د هغه هر قسم اسباب
 داد الله تعالی د طرق نه وؤ -

تمکین فی الارض ، نه مراد په زمکه کښ طاقت او بادشاهي
 وړکول دی چه په دشمنانو باندے غالب وی -

وَابْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ، نه مراد اسباب او ذریعے دی د
 ضروریاتو د فتح او د غلبے او هر طرف ته د رسیدلو د پاره او په

سَبَبًا ۸۵ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ

پہ لار د مغرب طرفتہ۔ تروے چہ اور سیدالو خالے د پتیدو

الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي

د نمرتہ اور موندلوئے ہغہ چہ پتیدالو پہ دریاب

عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا

دریابا۔ تور کیں او او موندلو د ہغہ پہ خواکیں

قَوْمًا قُلُوبُهُم مُّوْتٌ وَالْقَرْيُنَ ۸۶

یو قوم لہ ، اوٹیل موندلے ذوالقرنینہ یا

أَنْ تَعَذِّبَ ۚ وَرَأَاهَا أَنْ تَخْذَنْ

عذاب و رکڑہ دوی لہ او یا دا چہ اونیسہ

فِيهِمْ حُسْنًا ۸۷ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ

د دوی پہ بارہ کیں بنہ لار۔ دہ اوٹیل ہر شوک چہ پہ ظلم (شرک) کیں پاتے شو

حرف د من سرہ اشارہ او کرہ چہ بعضے اسباب و۔

۸۵۔ د دے یو معنی دادہ چہ روان شو پہ یولار باندے یعنی مغربی طرف تہ او داگر خیدل د دہ ہجرت دے دپارہ د غالب کولو د دین حق۔ نوروان و مغرب طرف تہ او ہر کلی کیں دعوت د حق پے و رکڑہ۔ او چا چہ بہ مخالفت کوؤ نو د ہغہ سرہ بہ پے جنگ کو۔ دویمہ معنی دادہ چہ استعمال پے شروع کرو د بعضے اسبابو او ذرائع و طرق د مغرب تہ۔

۸۶۔ مراد د مغرب الشمس نہ آخری مقام د غروب الشمس تہ دے او تہ دا امکان لری او ذلیل پرے دادے۔

تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ، یعنی نمرخو د زمکے تہ پہ خو چندہ سرہ غت دے وٹیلے شوے دی چہ نمر د زمکے تہ یو سسل پنخوس چندہ زیات دے نو پہ یو سمندر کیں ہغہ شککہ غائب

فَسَوْفَ نَعْتَبُ بِهِ شِمْسًا ۝

نو ذریہ عذاب ورکرو ہفتہ لڑہ رہہ دنیا کیں، بیا بہ پیش کریشی

إِلَىٰ رَبِّهِ فَيَعْتَبُ بِهِ عَذَابَ الْإِنسَانِ ۝

(۸۷)

خپل رب تہ رپس د مرگہ، نو عذاب بہ ورکری ہفتہ تہ عذاب دیر سخت۔

کیدے شی۔ بلکہ مراد دادے چہ د بحر اسود کنارے تہ اور سیدو
ہلتہ چہ انسان تہ تہ گوری نو ظا مرکب معلومیری چہ داتمر
یہ سمندر کیں تہ شبیری۔

نَحْنُ حَمِيقًا، دے نہ مراد بحر اسود دے اودا قوم او ملک
د یونان مراد دے او دیتا لیدیا (تکی) وٹیل کیدلو د فارس نہ تر
دغہ ملک پورے تقریباً خوارس سوہ میلہ فاصلہ وہ اودا د
یونان مرکز و دہغہ بادشاہ یہ ہفتہ وخت کیں کردسیس وڈ۔
د ذوالقرنین یہ نبوت کیں اختلاف دے شوک چہ وائی چہ
نبی وڈ۔

نَوَقُلْنَا، یہ طریقہ دوحی سرہ دے او شوک چہ وائی ولی
وڈ نو قلنا یہ طریقہ دالہام سرہ دے۔

إِنَّمَا أَنْ تَعْتَبُ بِ وَ إِنَّمَا أَنْ تَعْتَبُ بِ قِيَتَهُمْ حُسْنًا، مراد دادے
چہ ہفتہ لہ یے پورہ تمکین او اختیار ورکرو یہ بارہ د ہفتہ
قوم کیں، او عذاب نہ مراد قتل کول او قید کول دی او د
حسنا تہ مراد احسانی پری خود دل یا یہ فدیہ سرہ معاف کول
دی لکہ پدے قول کیں۔ (إِنَّمَا مَرَّ وَ إِنَّمَا فَرَّادَ)

۸۷۔ یعنی ذوالقرنین دعدل نہ کارواخت او وٹیل یے چہ
شوک پس د دعوت د توحید نہ یہ کفر او شرک باندے باقی
وی نو ہفتوی لہ یہ د قتل او قید کولو سزا یہ دنیا کیں ورکووم
او آخرت کیں بہ اللہ تعالیٰ سختہ سزا ورکوی۔

وَأَمَّا مَنْ أَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او ہر چاہے ایمان راورد او عمل ۛے او کرو د سنت برابر

فَلَهُ جَزَاءٌ الْحَسَنَىٰ وَسَنُقْوِلُ

نو مغھ لره جنت دے د جزا پہ لحاظ ، او ضرور وایو به

لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ۝۸۸

ده ته د کار د دین زموئو ته آسان ۔ بیا

اتَّبِعْ سَبِيلًا ۝۸۹ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ

روان شو پہ بله لار باندے ۔ تر مخچہ کلہ اور سیدو

مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ

ٹخاے د ختلاو د نمر ته نو اوئے لیدلو چہ راختلو

عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ تَجْعَلْ لَهُمْ

پداے قوم باندے چہ ته وه ورکړے مونږ هغوی ته

۸۸۔ او چا چہ توحید او منو او عمل کیں اخلاص او اتباع د سنت او کره نو مغھ لره جزا د حسنی ده ۔

او الْحَسَنَىٰ ، ته مراد جنت دے په آخرت کیں ۔

جَزَاءٌ ، تمیز دے یا حال دے او الْحَسَنَىٰ مبتدا مؤخر ده او فله خبر مقدم دے ۔

يُسْرًا ، یعنی دنیا کیں په ده باندے تکلیف لایطاق نشی کیخودے ځکه چہ لا یکلف الله نفسا الا وسعها ، او الدین یسر

۸۹۔ بیا روان شو په بله لار ۔ یعنی د مشرق طرف باندے او هر کلى کیں دعوت د دین ۛے کولو ۔

مَنْ دُونَهَا سِتْرًا ۙ كَذَلِكَ

دُنِیٰ تہ ہیٹھ پردہ۔ دُغیر رکالے اوکرو ددوی سرہ پہ شان دُغکئی قوم،

وَقَدْ أَحْطَيْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ۙ

او یقیناً راگیر کری وڈ مونہ ہفہ سامانو نہ، چہ ددہ سرہ وڈ پہ علم خیل کیں۔

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا ۙ حَتَّىٰ إِذَا

بیا روان شو پہ بلہ لار بانڈے۔ تَر دے چہ

سبب :- دلتہ ہم مراد د مطلع شمس نہ عین مشرق نہ دے
ٹکہ چہ ہفے تہ رسیدل امکان تہ لری بلکہ داسے ٹخاے تہ
اور سید و چہ آبادی ختمہ وہ او مطلع شمس تہ تزدے علاقہ
وہ او دا خلق وحشی قبائل وو او مکران او د یاختریا اوسیدونگی
وڈ۔

لَمْ نَجْعَلْ لَهُم مِّنْ دُونِهَا سِتْرًا، یعنی آبادی نہ وہ اونہ وڈ
وے چہ دوی پرے پت شوے وے اکثر بہ دوی پہ غارونو کیں
اوسیدل۔ بعضو وٹیلی دی چہ دوی بہ جائے ہم تہ اغوستلے
د وحشی ٹخا وروپشان وڈ۔

سَلَامٌ ۙ كَذَلِكَ، مراد دادے چہ دلتہ یے داسے حکم اوکرو
لکہ ٹکہ چہ پہ مغرب الشمس کیں کرے وڈ۔

وَقَدْ أَحْطَيْنَا، اشارہ دہ چہ ددہ اسباب او مواد دومرہ دیر
وڈ چہ یو اللہ تعالیٰ دہفے پہ حال علم لرلے۔

بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا، ددے نہ مراد لبیکریے او سامان جنگ
وغیرہ وڈ۔

۹۳۔ السَّكَّانِ، دا تشنیہ دسد دہ پہ اصل کیں دیوال تہ وٹیلے
دلتہ ددے نہ مراد دہ غرونہ دی او پہ دے نوم سرہ ددے وجہ
نہ مسی شوی دی چہ ہفہ ہم دیا جوج ماجوج د بندش دپارہ
قدرتی دیوالو تہ دی صرف مینخ یے خالی وڈ۔ دا قوم دذوالقرنین
پہ ژبہ نہ پوهیدل، دا دلیل دے چہ ذوالقرنین پہ ہر شاہ

بَلَغَ بَيْنَ السَّيِّئِينَ وَجَدَ

اور سیدو میں ڈ دودھ غرو نو تہ اوئے موندلو

مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ

ڈھنڈے نزدلے یو داس قوم چہ نہ دؤ نزدلے

يَفْقَهُونَ قَوْلًا ۙ قَالُوا

چہ پوہہ شوئے وے پہ خبرو باتدے - دوی اوتیل رد تو جمان پہ واسطہ

لَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ

اے ذوالقرنین یقیناً یا جوج

وَمَا جُوجٌ مُّفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ

او ما جوج ورنے کوؤنگے دی پدے مک نہیں

فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ

نو آیا لا جمع کرو تالوہ خرچہ چہ

علم نہ لرو تو غہ رگہ ڈ اللہ تعالیٰ سرہ شریک جوہ پیدلے

قَوْمًا، داقوم دودھ قسمونہ وؤ یو پہ مشرق ڈ بحر خذر

باندے چہ هغوی تہ کاسمین وئیلے کیدل او بل قسم تہ

کولشی وئیلے کیدل چہ ڈ کایشا سرہ نزدلے وو - تو معلومہ

شوہ چہ تہولہ بادشاہی ڈ ذوالقرنین ڈ عرب تہ تر بحر

اسود پورے او ڈ ایشیا کوچک نہ تربلخ پورے وہ ڈ

ایشیا اکثرہ علاقہ ڈ هغہ ڈ بادشاہی ڈ لاندے داخل وہ

او دال الخلافت ڈ دہ همدان وؤ پہ هغہ وخت کیں هغہ تہ

مک متانہ وئیلے کیدلو - اوس ورتہ اکبتانہ وئیلے شی -

أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ۝ (۹۴)

جوہر کرے تہ پہ مینج زموہر او دے دوی کنس دیوال ۔

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ

مفہ او تہل ہفہ چہ طاقت را کرید لے مالرہ دے ہفے رب زما غورہ دے

فَاعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ

و مدد او کرئی زما سرہ پہ قوت رد سرہ سرہ جوہر بہ کریم ستاسو

وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ۝ (۹۵) اَشْرُونِي زُبَرَ

او دے دوی تر مینج دیوال ۔ راوہی ماتہ لکری

۹۴ :- يَا جُوجُ وَمَا جُوجُ ، دوه قومونه د اولاد د يافت بن نوح

عليه السلام نه دي او د يافت په اولاد کنس ترک ، صقلاب ، چین

وغیره هم داخل دي ، او دا ټول مبادي د فساد دي ليکن د ياجوج

ما جوج فساد د دوي نه زيات دے او د يورپ په اصطلاح کنس

دوي ته لک لک ميگاگ وټيل کيږي ۔ او د دوي په باره کنس احاديث

صحيحه راغلي دي ۔ او د دوي راتلل د قيامت د قريبې علامتو

نه دي او کله چاه دوي د ديوال نه را اوځي نو کيد شي چاه

چين ، روس وغيره ټول مفسدان په د دوي په ملگرتيا کنس

وي ځکه دا ټول په نسبت کنس شريک دي او په ټول عالم کنس

په سوا د حجاز مقدس نه فساد خور کړي ۔

فَهَلْ تَجْعَلْ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ، په

دے کنس اشاره ده چاه رعيت له پکار دي چاه د اجتماعي فائدے

دپاره د بادشاه نه مدد او خواږي ۔

۹۵ :- پدے آيت کنس اشاره ده چاه صالح بادشاه د رعيت نه

بلا ضرورت مالونه نه اخلي ۔ ځکه چاه په دے کنس د رعيت تخريب

دے هان د هغوی نه بدني مقنونت طلب کول جائز دي د ضرورت

مطابق ۔

الْحَدِيثِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ

رجوئے شوئے آو سپنے ، تردے چہ برابر پئے کرے یہ مینٹ د

الصَّادِقِينَ قَالَ انْفِخُوا طَحْنًا

سرو نو د غرونو کیں دہ اوٹیل بیٹ او پوگئی ، تردے پورے

إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ اسْوِفِي

چہ ہفہ دیوال پئے دہ اور پشان کرو دہ اوٹیل راڑی ماتہ

أَفْرِغْ عَلَيْهِ قَطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُوا

چہ واہوم پئے دے باندے تانبہ روپے کریشوئے۔ نو دوی وس نہ لری

فَأَجِئْتُوَنِي بِثَوْبَةٍ ، مَرَادَ دَقْوَتِ نَه دَنِيوِي دِي رَمَزِ دَوْرَانِ اَوْدَا

طلب د امداد د لاندے د اسبابیونہ دلیل دے یہ عجز د

ذَوَالْقُرْبَيْنِ بَانْدے ۔

سَلَا ، مَطْلُقِ دِيوَالِ تَه وَتِيلِ کِیْرِي اَو رَدْمَا ، رَدْمِ هَفَه دِيوَالِ

نہ وائی چہ اجزائے دیوبل سرہ متصل کرے شی چہ بنہ مضبوط

شی اوپہ دے دیوال جوہر لوکین اشارہ دہ چہ یہ بادشاہ لازم

دی چہ د خپل رعیت حفاظت اوکری او د ملک نہ د مفسداتو

سد باب اوکری اوپہ خپل ملک کیں امن راوی ۔

مَلَا ۔ دَاوَسِنِے بِلَا کُونَه پئے جوہر کرل ہفہ پئے دیوبل د پاسہ پدا اسے

طریقہ سرہ سوارہ کرل چہ د غرونو د سرو نو سرہ دیوال برابر

شو ۔ نو تانبہ پئے ویلے کرے وہ اودا او سپنے پئے یہ اور سرہ

بنہ سرے کرے نو ویلے کرے تانبہ پئے یہ درزونو د ہفہ کیں

واچولہ نو ہر کلا چہ دیوال سوہر شو نو تولا تانبہ پئے ہفہ یہ مینٹ

کیں منجمدہ شوہ او کلک دیوال جوہر شو ۔ تاریخ والو لیکلی دی

چہ دکاکیشیا نزدے یہ درہ داریاں کیں یوزور دیوال دے او ہفہ

تہ سد حدیدی وٹیلے کیبری ابن جریر د بعضو بادشاہا نو واقعات

ذکر کری دی چہ ہغوی د دے یہ تفتیش کیں کسان لیولی وڈ

أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ

چہ را او خپڑی پہ ہنہ ردیوال، او نہ طاقت لری د ہنہ

نَقْبًا ۹۷ قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِّنْ

د سوری کولو۔ او ٹیل ہنہ دا خاص رحمت دے د طرف

رَبِّیْ فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّیْ

د رب زمانہ پس مرکہ چہ راشی وعدہ د رب زما

جَعَلَهُ دَكَاةً وَكَانَ وَعْدُ رَبِّیْ

او گر خوی بہ دا موارہ د زمکے سرہ او دا وعدہ د رب زما

حَقًّا ۹۸ وَشَرَكْنَا بَعْضُهُمْ

یقینی دہ - او پرے بہ بدو بعضہ د دوی

او مغوی لیدے دے - الصَّدَقَاتِ، صدق سر د غرتہ وٹیلے

انْفُخُوا، یعنی اور ورتہ بل کرٹی اور تہ د پوکو کولو اسباب
یے جوہ کرے وڈ چہ ہنہ تہ بنی وٹیلے شی۔

تَارًا، مراد تریہہ گالنگار دے پشان د اور۔

۹۷۔ یا جوج ماجوج پہ ہنہ باندے نشوختلے د دیر اوچتوالی
د وج نہ او سوراخ ہم یکس نشی کولے چہ بہر تریہہ
را اوچی د دیر مضبوطوالی د وج نہ۔

۹۸۔ دا د صالح انسان قول وی چہ ہنہ د دنیا پہ خیزونو
باندے تکبر نہ بلکہ د اللہ تعالیٰ احسان یے گنہری او د ہنہ د
فنا کیدلو عقیدہ لری او پہ قیامت باندے ایمان لری۔ پہ
خلاف د ہنہ کافر چہ پہ دے سورت کس د رجلیہ و قصہ کس
ذکر وڈ چہ د ذوالقرنین پہ نسبت سرہ لہ مالدار وڈ لیکن
پہ خیلے مالدار یے تکبر کوو او د فنا او د قیامت نہ یے
انکار کوو۔

يَوْمَئِذٍ يَسْجُدُ رَفِیْ بَعْضِ

پدغہ ورخ چہ چہ بہ وہی دورن توئی بہ) بہ بعضو کنس

وَنُفِخَ رَفِی الصُّوْرِ فَجَمَعْنَاهُمْ

ادبوکے بہ اوگریشی بہ شپیلئ کنس نوراجمع بہ کرو دوی

جَمْعًا ۹۹ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ

بہ جمع کولوسرہ - او بیکارہ بہ کرو جہنم

يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِيْنَ عَرْضًا ۱۰۰

پدغہ ورخ کافرانو تہ بنہ بیکارہ -

سوال :- کہ حدیث صحیح مضمون دا دے چہ دیا جوج ماجوج بہ
ہفہ دیوال کنس د دوو گو تو د مینخ بہ مقدار سورے کرے شوے
دے - او بہ قرآن کریم کنس ذکر دی چہ رومًا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا؟
نوجواب دادے چہ یہ ہفہ حدیث د بخاری کنس لفظ د فتح ر یہ
مجہول صیغہ سرہ دے نو ہفہ اللہ تعالیٰ کول او کرے دے
یا جوج ماجوج تہ دے سورے کرے - اوکلہ چہ قیامت نزد
شی نو اللہ تعالیٰ بہ دیوال باندے دوی بہ قدرت ورکری اوہفہ
بہ د زمکے سرہ ہموار کری او دوی بہ د افساد د عالم د پارہ
بہر را اوئی لکہ چہ ورپسے آیت کنس دیتہ اشارہ دہ -

۹۹۔ بَعْضُهُمْ، تہ مراد یا جوج ماجوج دی ہرکلہ چہ
دوی د دیوال تہ آزاد کرے شی او دارلک پہ سورۃ انبیاء
۹۹ کنس ہم دی - او دویم قول دا دے چہ مراد ترینہ عام
انسانان دی چہ حیران او پریشان بہ وی او شر او فساد بہ کوی
بیا بہ قیامت قائم شی -

۱۰۰۔ د دخول د جہنم تہ وہاندے بیکارہ کول سبب د سخت
والی د عذاب دے -

لَٰكِن يٰۤإِن كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِى غَطَاٍ۬

دا ہنہ کسان دی چہ وے سترگے ددوی پہ پردہ کش

عَنْ ذِكْرِى وَاِنْ اَلَا يَسْتَطِيعُوْنَ

د ذکر زمانہ او وڈ دوی چہ وس پے نہ لرو

سَمْعًا ۝۱۰۱ اَفَحَسِبَ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا

د اوریدلو دحق - آیا کمان کوی کافران

اَنْ يَّتَّخِذُوْا عِبَادِىْ مِنْ دُوْنِىْ

چہ اونسی بندگان دما سوا زمانہ

اَوْ لِبَآءٍ اِىَّآ اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ

مددگاران ، یقینا تیار کردے مونہ جہنم

لِلْكَافِرِیْنَ سَزٰۤا ۝۱۰۲ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ

کافرانو لہ تیارہ میلستیا - اوایہ آیا خبر در کرم تا سوتہ

منا :- پہ دے آیت کش سبب د عذاب ذکر دے چہ ہنہ دا دے
چہ د ضد او د تعصب دوجے نہ د دوی سترگے دحق د دلیلونو
نہ بندے وے او خوگونہ د دوی دحق د اوریدلو نہ کانہہ وڈ
لَا يَسْتَطِيعُوْنَ سَمْعًا ، پے ٹکھ او فرما ٹیلو چہ پہ دوی باندے
حق خبرہ اوریدل داسے بوج وڈ چہ د ہنہ د پورتہ کولو طاقت
پے نہ لرو۔

منا :- خلاصہ :- ددے ٹکھے نہ تر آخر دسورت پورے خاتمہ
دہ - پدیکش زجر او تغویف شدید دے مشرکین بالعباد لرو
چہ پہ سبب د تیر شوے شبہا تو دوی د اللہ تعالیٰ سرہ شریکان
جو روی ہنہ عباد فقیران (اصحاب کھف) دی او پیغمبران
(موسیٰ او خضر علیہما السلام) دی او بادشاہان دی ر لکھ
ذوالقرنین) د منا نہ تر منا پورے - او بشارت دے توحید

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَعْمَلُوا الصَّالِحَاتِ

پہ بارہ دے تاوانی عمل والا - دامنہ کسان دی

فَلَا يَسْعَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

چہ برباد دے عمل دے دوی پہ توند دے دنیا کیں

وَهُمْ يَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ

او دوی کمان کوی چہ یقینا دوی خائستہ

والوتہ پہ مکن او مکن کیں۔ بیا رد دے پہ شرک فی العلم
باندے پہ مکن کیں بیا اختتام دے سورت دے پہ ذکر دے ارسال
الرسول او دے توحید سرہ مخلص ربط۔ هرکله چہ شبہات دے مشرکینو
تفصیلاً دفع کرے شول چہ بندگان او جنات قدرت او تصرف
دے الوہیت نہ لری او علم دے غیب نہ لری نو او اس پدے آیتو تو
کیں تفریع دے پہ رد دے شرک فی التصرف اولد او بیا رد دے
شرک فی العلم سرہ۔

تفسیر:- او پہ دے آیت کیں لفظ دے عبادی صریح دے چہ
دیر مشرکانو دے اللہ تعالیٰ سرہ بندگان شریک جوہ کپی دی
او پدے آیت کیں پدے اسے خلقو دے کفر حکم دے کرتہ کرے
شولے دے۔

أُولَئِكَ، نه مراد والدار او اختیار مند دے نفع او ضرر دی
یا مراد دے دینہ معبودان دی۔

شُرکاء، دایے پہ طریقہ دے تھکم سرہ وئیلی دی۔
مکن، مکن:- پہ دے آیتونو کیں رد دے پہ ہنہ خلقو چہ
اعمال دے شرک او دے بدعاتو کوی او دعویٰ دے کوی چہ دالیک
اعمال دی او پہ ہنہ کیں دیر محنت کوی لیکن دغہ اعمال
دے دوی دے اللہ تعالیٰ پہ نیز برباد دی نو دوی تہ تاوان والا
وئیلے شوی دی۔ او پدے آیتونو کیں بول اہل شرک او بول
مبتدعین داخل دی چہ عملوتہ دے شرک او دے بدعت سبب دے

صُنْعًا ۱۰۴) أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا

عمل کوی ۔ دا مغہ خلق دی چہ کفریے کریدے

يَا أَيَّتُهَا رَبِّهِمْ وَلِقَاءَهُمْ فَحَبِطَتْ

پہ آیاتونو د رب خیل اوپہ ملاقات دھغہ نو برباد دی

أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ

عملونہ ددوی نو او بہ نہ دروؤ ددوی دپارہ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَرُتْنَا ۱۰۵) ذٰلِكَ

د قیامت پہ ورخ ہیٹھ تول ۔ دا رچہ ذکر شوہ

ثواب اود اجر کنری ۔

صَلَّ، مراد ددے ضلال نہ بربادی دی دہ اوسبب د بربادی پہ
متکس آیت کنس ذکر شوے دے چہ بزرگان یے معبودان کنری
دی ۔

يُحْسِنُونَ صُنْعًا، دوی وائی داخو د اولیاؤ احترام اوعزت
دے اودا وسیلے اوشفعاء دی اودا محبت دے وغیرہ تورے
بھانے کوی ۔

بھانے کوی ۔ پہ دے کنس پہ دریم کرت سرہ حکم دے پہ کفر د دغہ
کسانو، اوشارہ دہ چہ دا کفر سبب د حبط د عملونو ددوی د۔
يَا أَيَّتُهَا رَبِّهِمْ، مراد تریتہ آیاتونہ د توحید دی یعنی د توحید
اود قیامت نہ انکار کوی ۔ دا چہ ددوی بہ خہ قدر اوعزت نہ وی
اوجرو ثواب یے نشتہ اوحادیث صحیح د بخاری کنس دامضمون
دکر شوے دے چہ د قیامت پہ ورخ بہ غت سورب سرپے
راوستے شی اود اللہ تعالیٰ پہ نیز بہ د ماشی د ورو سرہ ہم
برابر نہ وی ۔ دویم قول دادے چہ دے کافرانو حسنات پہ
نہ وزن کیپی ددے وجہ نہ چہ حسنات یے برباد دی اوپہ
کنس اشارہ شوہ چہ د بعض کسانو دپارہ میزان بہ نہ وی اوبغیر

جَزَاءُ وَّهُمْ جَهَنَّمَ بِمَا كَفَرُوا

سزا دے دوی دہ جہنم یہ وجہ دے چہ دوی کفر کریں

وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ①۰۹

او نیسی دوی آیاتونہ او رسولان زما توتے۔

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

یقیناً ہفہ کسان چہ ایمان پے راؤریں او عملونہ پے کریں دی سنت برابر

كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ

شتہ دوی لہہ جنتونہ دے فردوس

شَرُّ لَا ①۰۸ خَالِيَيْنَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ

میلستیا تیا لہہ ہمیشہ یہ وی دوی پہ ہفت کیں نہ پہ خواہی دوی

د وزن د اعمالونہ جہنم تہ یہ داخلیری۔ لکہ د مومنانو بعضے

کسان بہ بغیر د حساب نہ جنت تہ داخلیری۔

ہلکا۔ یہ دے کیں پے دہ اسباب د ماقبل د پارہ ذکر کپل اول

کفر او شرک د دوی او دویم د اللہ تعالیٰ آیاتونہ او د

رسولانوسنت بے فائدے او عبث گنہ۔ او ہمیشہ د شرک

او بدعاتو سبب ہم دا دہ دی چہ قرآن او سنت نہ استدلال

نہ گوی۔

۱۰۸، ۱۰۹۔ یہ دے آیتونو کیں بشارت دے ایمان والو

لہہ۔

لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حَوْلًا، کیں اشارہ دہ چہ یہ جنت کیں ہیخ

تکلیف نشنہ او تہ پکیں ہیخ کسے شتہ۔ نو دے دے وجہ نہ

بل حائے تہ تلک نہ خواہی او فردوس اعلیٰ او افضل

جنت دے او بعضے روایاتو کیں دی چہ یہ دے کیں بہ

دعوت کوونکی د حق وی لکہ اصحاب کھف او موسیٰ علیہ السلام

عَنْهَا حَوْلًا ①۰۸ قُلْ لَوْ كَانَ

دے نہ بدلیل بل طرف تہ۔ آوایہ کہ چرے شی

الْبَحْرِ مَدًا اِذَا لِكَلِمَةٍ رَبِّي

دریا بونہ سیاهی دپارہ د لیکو د کلمو د رب زما

لَتَنْفَعَنَّ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ

نو خامغا ختم بہ شی دریا بونہ منکبش د ختمید لو

كَلِمَةٍ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ

د کلماتو د رب زما اگرچہ راؤرو مونو دے ہفت پشان

مَدًا ①۰۹ قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ

نورہ زیاتی سیاهی۔ آوایہ یقیناً زہ بندہ یم

وخصر علیہ السلام او ذوالقرنین دے ہولو پہ جدا جدا طریقہ
سورہ دعوت کریدے۔

۱۰۸ :- پہ دے کتب رد دے پہ شرک فی العلم باندے او جواب
د شیعہ د مشرکینو دے چہ دوئی وائی چہ د رسول سورہ علم
د تورات او د انجیل او قرآن وی او پہ ہفت کتب علم د اللہ تعالیٰ
دے نو معلومہ شوعہ چہ رسول سورہ کلی علم د او د دعویٰ یہودیہ و عیسائیہ
نو جواب او شو حاصل د جواب دا دے چہ د اللہ تعالیٰ د علم ہیخ
انتہا نشتہ او د بتد کا نو علم منتہی وی ؟

کَلِمَاتُ رَبِّي ، نہ مراد جزئیات د علم د اللہ تعالیٰ دی او د ہفہ
تفصیلی صفتونہ د الوہیت او حکمتونہ د کلام د ہفہ دی او د
ہفت ہیخ حد نشتہ او دارنگ پہ سورہ لقمان مکتب کتب ہم دی۔
او ربط یے د منکبش سورہ دا دے لکہ چہ د جنت د نعمتونو انتہا
نشتہ دارنگ د کلمات الہیہ انتہا ہم نشتہ دے۔ او ہر کلام
پہ سورہ لقمان کتب د لقمان علم او حکمت ذکر و نو وہم
دا و چہ د ہفہ علم د اللہ تعالیٰ د علم سورہ برابر کیدیشی نو پہ

مَثَلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَىٰ أَسْمَاءِ الْهَكْمِ

ستاسو پشان (محتاج) او وحی کیدیشی ماتہ چہ یقیناً حقدار د بندگی ستاسو

إِلَهُ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا

اللہ یو دے نو خوک چہ امید لری

لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا

د پیش کیدلو رب خپل تہ نو عمل دے کوی عمل

صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ

د سنت برابر او شریک دے نہ جوړوی پہ بندگی

رَبِّهِ أَحَدًا ۝۱۰

د رب خپل کتن هیچا لره -

هغه سورت کتن یے د تنی د تاکید دپاره اووه دریا بونه ذکر کړی دی -

مثلاً :- په دے آیت کتن او لا تنی د علم غیب ده د نبی صلی الله علیه وسلم نه چہ هغه بشر دے په علم غیب باندے علم نه لری - او اثبات د صدق رسول دے او اختتام دے په مسئلہ د توحید او رد د شرک فی العبادۃ سره او دا تفریع ده په کل سورت باندے -

أَسْمَاءُ الْهَكْمِ إِلَهُ وَاحِدٌ ، معلومه شوه چہ خلاصه د وحی صرف توحید دے .

وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ، هرکله چہ په شرک کتن مراتب مختلفه وی یعنی شرک دون شرک و کفر دون کفر د دے وجه نه دا آیت د مفسرینو په نیز باتدے شرک حقیقی او شرک خفی یعنی رریا او سمعه تہ شامل دے بلکه عدم اخلاص او طلب د اجرت په عبادت باندے ټولو ته شامل

دے ، لکھ مفسر اُوسی تصریح کرے دہ چہ خوک ختم د قرآن
 د دنیا مقصد د پاره کوی او اجرت پرے اخلی نو ورکوؤنکے او
 اخستونکے دواہہ کنہکار دی او دارلک دیرو فقہاؤ پدے باندے
 تصریح کرے دہ -

او هرکله چہ په دے سورة کتب مقصد رد کول په شرک بالعبادة
 باندے دے د دے وچه نه لفظ د احادیث ذکر کرے دے چہ د
 روح او عقل والو د پاره استعمالیری -

(تمت تفسیر سورة الکھف)

سورۃ مریم مکیہ ۹۸ آیاتھا ۶ ورتو عھا ۶

خاص یہ نوم دے اللہ تعالیٰ امداد غوار و پہ شروع کولو کہیں چہ رحمن اور رحیم دے

کھلیا حص ۱ ذکر رحمت ربک

اللہ تعالیٰ دے یہ مراد پاندے تہہ پوہیدی۔ دایا داشت د رحمت د رب سنا دے

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سورۃ مریم

سورۃ مریم او بل نوم یے سورۃ کھلیا حص دے

ربط :- دے سورۃ ربط د سورۃ کھف سرہ دادے چہ سورۃ کھف کہیں جوابوتہ و د شبہاتو د مشرکاتو پہ اثبات د عجز د صالحینو نو پہ دے سورۃ کہیں جوابوتہ د شبہاتو باقیو دی پہ اثبات د عبدیت د صالحینو د اللہ تعالیٰ د پیارہ ، دارنگ کھف کہیں اثبات د توحید د پیارہ یو قسم نقلی دلیاوتہ و د نو پہ دے سورۃ کہیں بل قسم نقلی دلیاوتہ دی۔

دعویٰ دے سورۃ :- د انبیاء او ملائکو پہ بارہ کہیں د شبہاتو جوابوتہ دی پہ اثبات د عبدیت د دعویٰ - او ماخذ د دعویٰ پہ سورۃ او سکتا آیتو نو کہیں دے - او اثبات د توحید دے پہ پنخو طریقو سرہ -

اولہ طریقہ اثبات د عبدیت د انبیاء او د ملائکو - دویمہ طریقہ رد د اقسامو د شرک یعنی شرک فی العبادت او شرک فی الدعاء او شرک فی التصرف - دریمہ طریقہ رد پہ شفاعت قہریہ باندے - غلورمہ طریقہ رد پہ اتخاذ الولد باندے - پنجمہ طریقہ ذکر د اسماء حسنی چہ درے دی پہ حذف د تکرار سرہ -

خلاصہ د سورۃ :- پہ دے سورۃ کہیں درے بابوتہ دی اول باب تر سکتا پورے دے ، پہ دیکہیں ذکر د عبدیت د انبیاء علیہم السلام دے ، شپروم انبیاء یے تفصیلاً ذکر

عَبْدُكَ زَكْرِيَّا ۝ اِذْ نَادَى رَبَّهُ

یہ بندہ خپل باندے چہ نوم نے زکریا علیہ السلام وؤ۔ کلمہ چہ اواز نے اوکمر رب خپل نہ

کرے دی۔ زکریا علیہ السلام عیسیٰ علیہ السلام او مریم علیہا السلام او ابراہیم علیہ السلام، بیا ذکرہ عیدیت دے تلوو انبیا وؤ اجمالاً دے یہ سہ کنش او تخویف اخروی روستو دے واقعے دے عیسیٰ علیہ السلام نہ دے سگ نہ ترستہ پورے او یہ سہ کنش۔ بیا بشارت اخرویہ دے سگ نہ ترستہ پورے۔

تفسیر س۔ :- دا حروف مقطعات دی او دے یہ مقصد باندے اللہ تعالیٰ بندہ پوہیدی او لوے حکمت پدیکش اثبات دے اعجاز دے قرآن دے۔ او دے ابن عباس رضی اللہ عنہما روایت دے چہ کافی اشارہ دے چہ اللہ تعالیٰ کافی دے او ہاء اشارہ دے چہ اللہ تعالیٰ ہادی دے او یا اشارہ دے چہ یاء دے اللہ تعالیٰ غالب دے یہ تلوو او عین اشارہ دے چہ اللہ تعالیٰ عالم دے یہ ہر خہ او صاد اشارہ دے چہ اللہ تعالیٰ صادق دے یہ وعدہ و خپلو کنش۔

س۔ :- دا جواب دے دے شبھے یہ بارہ ذکرہ علیہ السلام کنش شبہ دادہ چہ دے ہغہ یہ ذمہ باندے مریم علیہا السلام کفالت کیخود دے وؤ او مریم خوالہ دے نو معلومہ شوہ چہ یہ زکریا علیہ السلام کنش یہ ہم آثار دے الوہیت وؤ او دارنگہ پیدائش کوی چہ خولے دلالت کوی دے ہغہ یہ قدرت او تصرف باندے نو معلومہ شوہ چہ ہغہ دے بندگی حق لری۔ حاصل دے جواب دادے چہ دے عبد وؤ او دلیونہ دے عیدیت دے ہغہ دا دی چہ رحمت دے رب تہ محتاج وؤ۔ نداء او دعاء نے کریدہ او ہوا کو او سر باندے دے بودا والی بیکارہ اثر وؤ او دے تربور تو نہ نے خوف کو و وارث تہ محتاج وؤ بیا نے تہ محتاج وؤ، بودا والے بودا والے پرے باغے وؤ مخلوق وؤ ژبہ نے بندہ شوے وہ نو دے الہ نشی کیدے او پدے آیت کنش اشارہ دے چہ واقعہ دے زکریا

يَدَاۤءَ خَفِيًّا ۝ قَالَ رَبِّ ارْنِي

(پہ عاجزی) آواز پت - اوتیل اے ربہ زما یقیناً

وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ

کمزورے شوی دی ہوا کی زما او تک سپین دے

الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ

سر زما دے بودا والی پہ وجہ او نہ یم زہ

يَدْعَاۤءُكَ رَبِّ شَقِيًّا ۝ وَارْنِي

پہ وجہ ددعا ستا نہ اے رب زما محرومہ (بدبختہ) او یقیناً زہ

خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَآءِي

بیریم دے ترورانو روستو زما نہ (پہ دین باندے)

وَكَا نْتَ اُمْرًا تِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي

او دہ بیٹہ زما شہدہ نورلاویجہ مالرہ

علیہ السلام ذکر اور نصیحت دے دے پارہ د اثبات د توحید او
پدیکش تصریح دہ دہغہ پہ عبدیت باندے او دلستہ
لفظ رحمت کنش اشارہ دہ استعجابت د دعا تہ چہ دا د اللہ تعالیٰ
رحمت دے اللہ تعالیٰ مجبور تہ دے۔

مک۔ ۱۔ پہ دے آیت کنش عجز او دعا د ذکر یا علیہ السلام
ذکر شولے دہ او خفیا، اشارہ دہ چہ ادب پہ دعا کنش دا
دے چہ پہ جہر سرہ پہ ئے نہ کوئے لکہ پہ سورۃ اعراف
آیت ۵۵ کنش تیر شوی دی۔

مک۔ ۲۔ پہ دے آیت کنش دلیل دے پدے خبرہ چہ پہ دعا
کنش توسل کول پہ ذکر د خیل عجز او احتیاج دار لک پہ ذکر
د نعمتوںو اللہ تعالیٰ سرہ سنت د انبیاء دے۔
الْعَظْمُ، ئے شکہ ذکر کرو چہ دہوا کو پہ کمزور کیدلو

مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ۝ يَرْشِدُنِي

د خپل طرف ته وارث د دین - چه وارث شی د دین د ما

وَيَرْثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ۚ وَاجْعَلْهُ

او وارث د دین د اولاد د یعقوب علیه السلام ، او اوگر خوی دے

رَبِّ رَضِيًّا ۝ يَزْكُرِيكَ اَنَا

اے ربه غوره شوے - اے زکریا یقیناً مونږ

سره ټول بدن کمزور ۛ شی -

وَلَمَّا كُنْ بِدُعَايِكَ رَبِّ شَقِيًّا ، مراد ټی دا دے چه تا زه عادت
کړې یم په اجابت باندې ځکه چه ما کله دعاء غوڅته ده نو تا زه
نا امید نه یم واپس کړې او دا هم بهتره وسیله ده -

شَقِيًّا ، د شقاوت نه دے په معنی د بد بخته او محروم -
وَأَسْتَعْلَ ، کښ اشاره ده چه ټول ویخته د سر ټی سپین شوے
وؤ -

م - په دے کښ هم توسل دے په ذکر د احتیاج خپل
او په اوله جمله کښ ذکر د سبب دے د پاره د طلب د خوے
یعنی خپلوان او تربوران د دے قابل نه وؤ چه پس د مرګ
دده نه دین سنډال کړی نو ځکه ولد پکار دے -

وَكَاُنْتَ اَمْرًا كَرِيًّا ، په دے کښ اشاره ده چه اسباب ظاهر
د ولد نشته - او من لدنک هم په دے باندې دلالت کوی
چه ظاهري سبب نشته -

م - دلته مراد د میراث نه وراثت د دین دے او آل یعقوب
کښ هم د پته اشاره ده چه دا دین میراث دے د ټولو انبیاء
د بنی اسرائیلو او مراد د میراث نه میراث مالی نه دے ځکه
چه انبیاء علیهم السلام نه مال میراث کښ نه پاته کیږی
بلکه د هغوی نه علم د دین پاته کیږی لکه چه په حدیث
صحیح کښ دی -

بَشِّرْكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ ۚ

زہرے در کوؤ تاتہ پہ ہلک سوره چہ نوم د ہغہ یحییٰ دے

لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ

نہ دے مکرخوے مویر دہ لہ د دے نہ مخکین

سَمِيًّا ۚ قَالَ رَبِّ اَلَيْسَ يَكُونُ

سمیہ - دہ اوٹیل اے ربہ پہ خہ طریقہ سرہ پہ

لِي غُلَامٌ وَكَانَتْ اُمُّرَاتِي عَاقِرًا

زما ہلک وی او دہ بنخہ زما شندہ شوے

وَقَدْ بَلَغْتَ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۚ

او یقیگا رسیدے یم زہ د بودا والی نہ آخری حد تہ -

رَحِيًّا ، غوره کرے شوے د دین دپارہ چہ دعوت او تبلیغ
د دین بہ کوی -

سک - یعنی دعاء د زکریا علیہ السلام قبولہ شوہ او پہ بشارت
کین درے امور ذکر دی اول بشارت د ولد دویم تسمیہ
د اللہ تعالیٰ د طرف نہ پہ یحییٰ علیہ السلام سرہ او دریم
پدے قول کین چہ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ، د دے
دوہ معنی دی اولہ معنی دادہ چہ نوم د یحییٰ علیہ السلام د دہ
نہ مخکین د بل چا نہ وؤ او دویمہ معنی دادہ چہ د
اللہ تعالیٰ د طرف نہ داسے نوم بل چا نہ نہ وؤ کیخود دے
شوے -

سَمِيًّا ، ہغہ خوک چہ پہ نوم یا صفت کین د بل سرہ شریک
وی دلتہ اولہ معنی مراد دہ -

سک - پد یکین مقصد د زکریا علیہ السلام انکار کول نہ
دی بلکہ طلب کول دی د طریقہ د ولادت لکہ چہ تیر

قَالَ كَذَلِكَ ۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ

اوتیل دنگه شان و تیل دی ستا رب چه دا کار

عَلَىٰ هَٰئِهِ ۖ وَقَدْ خَلَقْتَنِي مِنْ

په ما باندے آسان دے او یقینا ما پیدا کړے وے ته

قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْعًا ۙ قَالَ

پخوا او نه وے ته هیڅ غیز - اوتیل ده

رَبِّ اجْعَلْ لِّي آيَةً ۖ قَالَ

اے ربه زما اوگر خواهه مالره نځه ، اوتیل الله تعالیٰ

أَيُّكَ إِلَّا تَكَلَّمُ النَّاسُ شَكَلَتْ

نځه ستا داده چه خبره به ته کولے خلقو سره درے

لَيَالٍ سَوِيًّا ۙ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ

شپه او حال دا چه روع په یځه - تورا وتلور بکاره شو قوم ته

شویږم په تفسیر د سورة آل عمران کښ پدے سورت کښ پور
تفصیل مقصد دے ددے وچه نه اول مانع د ولادت یځه
ذکر کړو چه شنډ والے د ښځه دے او په سورة آل عمران کښ
برعکس ذکر کړه دے یعنی اول یځه د خپل ځان ذکر کړه
دے -

س - کَذَلِكَ ، کښ اشاره ده چه ته اوستا بی بی په حالت د بودا
والی کښ به یځه لیکن الله تعالیٰ به اولاد درنه پیدا کړی -
وَقَدْ خَلَقْتَنِي ، پدیکښ اشاره ده چه پیدا کول د یحییٰ علیه
السلام قیاس دے - په پیدا کولو د زکریا علیه السلام روستو
د نیشتوالی نه - شیعًا ، یعنی داسه غیز چه یاد شوی په خاص نوم سره - اودلے
د ټولو انسانانو یا کښ په سورة دهر س کښ دی -

ستاپدیکښ طلب کول د زکریا علیه السلام دے خاص نځه لره

مِنَ الْمَحْرَابِ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ

د عبادت خانے نہ نو پہ اشارے سرہ جے او تیل دوی تہ

أَن سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝۱۱

چہ تسبیح وائی صبا ئی او بیگانی

لِيَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ط

(راو تیل موئی) اے یحییٰ او نیسہ کتاب یہ ککھ سرہ ،

دیارہ د ولادت د اولاد، او داد دے دیارہ چہ د ولادت نہ
مخکبش شکر دیر ادا کری۔

أَلَا نُنَكِّمُ الْبَاسَ ، یہ دے کنس دوه توجیہ دی اول دا چہ ستا
ژبہ بہ بندہ شی نو پہ اشارہ یہ خبرے کوئے دویم دا چہ تہ
بہ منع کرے شی د خبرو نہ او دا ہم روژہ وہ پہ دین دھغوی
کنس کہ د شپے وی یاد ورے۔ یہ سورۃ آل عمران مک آیت
کنس ایام لفظ ذکر وژ۔ اشارہ وہ چہ شپہ او ورخ دواہ دی
او سورۃ مریم مخکبش نازل شوئے دے د سورۃ آل عمران
نہ نو دلتہ جے اول وخت ذکر کرو چہ شپہ دہ شکہ شپہ یہ
ورخ باندے مخکبش دہ او د ورے اشارہ بشکارہ کیہی او د شپے
نہ بشکاری د دے وچے جے ہلتہ د ورخو سرہ رالارمزا، ذکر
کرے دے۔

مک۔ مراد داد دے چہ زکریا علیہ السلام د کلام کولو نہ ژبہ
بندہ کرہ نو بیا دعوت د دین جے یہ اشارو سرہ کولو۔

الْمَحْرَابِ، مراد د دینہ ہفہ او چت مکان دے چہ مختص وژ
یہ امام پورے پہ دین د بنی اسرائیلو کنس او دیتہ محراب
شکہ وائی چہ پد یکبش محاربہ کیہی د شیطان او د شہواتو
سرہ۔ دا محراب زموتو د زمانے مراد تہ دے۔

بُكْرَةً وَعَشِيًّا، کنس مروخت مراد دے لیکن دا دوه وختو نہ
دیر افضل دی د دے وچے نہ تخصیص جے اوکرو۔

وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۝۱۲

او ورکړې وه موږ دده ته پوهه د دين په وړو کوالی کېښ .

وَحَنَانًا مِّنَ لَّدُنَّا وَزَكَاةً ۝۱۳

او ترس کول رپه خلقو باندې زموږ د طرف له او پاکوالې ،

وَكَانَ تَقِيًّا ۝۱۴ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ

او دے وؤ تقوی دار . او احسان کوؤلکی د مور او پلار

وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ۝۱۵

او دے نه وؤ زیاته کوؤلکی رپه خلقو ، او تا فرمان رد الله تعالی .

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ

او سلامتیاده د الله تعالی د طرفته په ده باندې په کومه ورځ چه پیدا شو او په کومه ورځ

مړه . په کلام کېښ حذف دے د پاره د اختصار یعنی یحیی علیه السلام پیدا شو او لوی شو نو دا خطاب ورته او شو .

الکتاب ، ته مراد تورات دے او مراد د دے دا دے چه کوشش او کړه د تورات په رسولو کېښ او بیا د یحیی علیه السلام لس صفات ذکر کړې شوی دی .

اول دا وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ، الحکم نه مراد د دين پوهه ده او د ابن عباس رضی الله عنهما نه روایت دے چا چه قرآن او لوسته مخکېښ د بلوغ نه نو هغه په دے صفت کېښ داخل شو او یو روایت کېښ داغلی دی چه یحیی علیه السلام ته یو ځل هلکا نو اوثیل راځه چه لوی کوؤ نو هغه جواب ورکړو چه موږ د لویو د پاره نه یو پیدا کړې شوی .

ثانی ، هاد ، په دے آیتونو کېښ باقی نهه صفات ذکر کړې شوی دی .

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ ، مراد د سلام نه سلام دے د الله تعالی او سلامتیاده ورکول دی او د دے دریو حالاتو ذکر یې ځکه او کړو

يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ۝١٥

چه مریددی او په کومه ورځ چه دوباره به ژوندی کیږی .

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذْ

او بیان کړه (د نصیحت په طور) په کتاب الله کښ واقعيات د مریم کله چه

اَنْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا

په دده شوه د کورنۍ خپله نه یو مکان

شَرِيقًا ۝١٦ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ

د نمرخاته طرف ته - نو جوړه یې کړه د دوی نه د بچ کیدلو دپاره

چه انسان په دے دریو حالاتو کښ ډیر ضعیف او محتاج وی الله تعالی ته او دا صفتونه ټول دلالت کوی په عبدیت د یحیی علیه السلام باندے .

ملا - دا واقعه د مریم او د عیسی علیهما السلام ده د پاره د جواب د شېبه د مشرکینو او نصاراؤ شېبه داده چه د مریم او د عیسی علیهما السلام نه ډیره عجیبه او نا آشنا امور ښکاره شوی دی معلومیږی چه دوی متصرف او حاجت روا دی او د دے وجه نه نصاراؤ مریم او عیسی علیهما السلام ته اله وئیلے دی او مشرکین مکه هم په خپلو بعضو معبودانو کښ د مریم شکل جوړ کړے وؤ .

حاصل د جواب دا دے چه مریم کښ عجز او عبدیت وؤ، پنا هی په رحمان سره طلب کوی ، جبرائیل نه پیژنی ، مخاض پرے راغله دے ، تمنا د موت یې کړے ده ، نذر یې د رحمان د پاره کړے دے دا ټول دلیلونه دی د عجز د هغه ، او عیسی علیه السلام وئیلے دی انی عبد الله ، او نبی یم ، مبارک یم ، او عباداتو سره مامور یم او سلامتیا کښ الله تعالی ته محتاج یم او وئیلے دی -

حَجَابًا قَفَا رَسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا

پرده نوا و لیلو موئی ہفتہ تہ روح د خیل طرف نہ (جبرائیل)

فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ۝۱۴

جوہر یے کرد ہفتہ تہ شکل د بندہ برابر ۔

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ

ہفتہ اوٹیل یقیناً نہ پناہی خواہم پہ رحمن سرہ ستانہ

وَرَأَى اللَّهُ رُوحِي وَرَجَعْتُ فَاعْبُدُوهُ ، داتھول دلیونہ دی دعبیدیت
او د عجز د عیسیٰ علیہ السلام نو ہغوی متصرف او حاجت روا لشی
کیدے ،

وَإِذْ كُنَّا نَمُرُّ بِدَارِ الْفُلْكِ فَإِذَا نَحْنُ بِبَارِ الْفُلْكِ ، نہ مراد بیان د واقعہ د مریم علیہا السلام دے دپارہ
د تذکیر د توحید ، او انتباہ مکان شرقی تہ دپارہ د عبادت
کولو وؤ ۔ او د مکان شرقی تخصیص د وجہ د افضلیت نہ نہ وؤ
دا اتفاق وؤ لیکن نصاریٰ پہ بدعت کنس اختہ شول او دا
مکان شرقی یے چہ مول د عیسیٰ علیہ السلام دے د دینہ یے
قبلہ جوہر کردہ ۔

سُكَّاءَ زَنَانَهُ بَانْدَے حجاب فرض دے ، ددے وجہ نہ ہفت
حجاب خان تہ جوہر کردہ ۔

رُوحَنَا ، د دینہ مراد جبرائیل علیہ السلام دے ۔

فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ، دلیل دے چہ ملائکوتہ اللہ تعالیٰ
دا قوت ورکریدے چہ د انسان پہ شکل سرہ متشکل کیڑی
او جبرائیل د بشر پہ شکل کنس خکہ راغوجہ بغیر د تمثیل نہ
د انسان پہ نظر کنس راتیل نہ شی ۔ دلتہ چہ چا د روح نہ مراد
روح د عیسیٰ علیہ السلام اختہ او ہغہ د بشر پہ شکل پیدا
کیدل یے مراد کردی دی نو دا قول صحیح نہ دے ابن کثیر
ہفتہ تہ غریب او منکر او اسرائیلی روایت وئیلے دے ۔

إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ①۸ قَالَ إِيَّاهُ أَنَا

کہ تہ تے تقوی دار نو پہ دہہ شہ۔ اوئیل ہفہ یقیئا زہ

رَسُولُ رَبِّكَ لَأَهَبَ لَكَ غُلَامًا

رالیولے شولے یم ستا درب دے طرف نہ رمفہ والی چہ او بھم تاتہ شولے

زَكِيًّا ①۹ قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي

یاک۔ ہفہ اوئیل شکلہ بہ وی زما دیارہ

غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ

شولے او نہ دے لکولے لاس زما سرہ ہیثم ہندہ

وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ②۰ قَالَ كَذَّابَةٌ

او نہ یم زہ بدکارہ۔ اوئیل ہفہ دغسہ لکچہ دے اوئیل

۱۸:- معلومہ شہہ چہ مریم پہ غیب نہ پوہیدلہ نوجبرائیل
یے او نہ پیژندلو، او دارنگ پہ تعوذ کیں اللہ تعالیٰ تہ
محتاج وہ۔

إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا، دے جزاء حذف دہ معنی دادہ کہ تہ دے اللہ
تعالیٰ نہ یریزلے تو زما نہ پہ دہہ شہ یا تقیا پہ معنی دے
عقلمند دے۔

الرَّحْمَنُ، صفت دے دوی پہ نیز مشہور وڈ۔
۱۹:- لفظ دے رسول دلیل دے چہ لَأَهَبَ، کلام دے اللہ تعالیٰ
دے شکہ چہ رسول کلام دے مرسل ذکر کوی دے دے وجہ نہ
چہ ہبہ کو وڈکے دے اولاد اللہ تعالیٰ دے، جبرائیل نہ دے او
پد یکیں لِيَهَبَ قراءت پہ صیغہ دے غائب سرہ ہم ثابت دے
نہ:- دا قول دے دے پہ طور دے تعجب سرہ دے او وجہ دے
تعجب یے روستو ذکر کریدہ یا طلب دے کیفیت دے۔ او دا
تعجب پہ اعتبار دے عادت سرہ دے۔

قَالَ رَبِّي هُوَ عَلَىٰ هَٰئِهِ

وٹیلے دی ستا رب دا کار پہ ما ہاندے آسان دے

وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً

اوجور و موندے ہلک ہا نخہ د قدرت د پاره د خلقو او رحمت

مِّنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ۝۲۱

زمونہ د طرف نہ او دے دا کار فیصلہ کرے شوے ۔

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَنَتْ بِهِ مَكَانًا

نوبہ خیرہ کنس واخست دا بچہ نو پہ دودہ شوق پہ سبب د دغہ حمل دا سے ٹالے تہ

قَصِيًّا ۝۲۲ فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ

چہ لرے و د خلقونہ ۔ نو مجبورہ کرہ ہف لڑ درد د پیدا کش

إِلَىٰ جَنِّ الْعُكْلَةِ ۚ قَالَتْ

دہہ وھو تنے د کجورے تہ اوٹیل ہف

سلا :- گذار لکے ، کنس اشارہ دہ خنکہ چہ اوس یے پیدا سے حال
کنس بہ ستانہ ولادت کیری ۔ یعنی بغیر د دینہ چہ تاتہ شوک
نیز دے شہی ۔

وَلِنَجْعَلَهُ ، د دے نہ مخکنس نخلقہ ، لفظ مقدر دے ۔
رَحْمَةً ، مراد د دینہ نبوت والہ د پاره د بیان د توحید دے ۔
وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ، کلام د جبرائیل دے مریم تہ پہ اخبار د
اللہ تعالیٰ دے نبی صلی اللہ علیہ وسلم تہ ۔

سلا :- فَحَمَلَتْهُ ، نفخ دروح جبرائیل علیہ السلام اوکرو لکے
سورة انبیاء سلا او سورة تحریم سلا کنس ذکر شوے دی ۔
او بیا پیدا سے وجہ چہ قوم بہ مالرہ ملا متیا را کوی لرے ٹالے
تہ لادرہ ۔

يَلِكَيْتَنِي مَتِّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ

ہائے ارمان دے چہ مرہ وے زہ ورائے دے دینہ او وے زہ

نَسِيًا مِّنْ سَيِّئَاتِي ۖ فَتَذَكَّرْهُ مَرْيَمُ

میرہ تیرہ نو آواز و رکرو دیتہ (ہفتہ رسول) د

تَحْتَهَا إِلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ

کوز خائے نہ چہ مہ خفہ کیہہ یقیناً پیدا کریدہ

رَبُّكَ تَحْتِكَ سَرِيًّا ۖ وَهَرِي

ستار ب کوز خائے کیں ستارہ روانہ پچینہ او خو خوہ

مکمل :- دا دلیل دے چہ یہ نفخ پسے زر حمل بنکارہ شو او یہ حمل پسے سمدستی ولادت شویدے ۔ او بل قول دا دے چہ حمل نہہ میاشے یہ کیہہ باندے وؤ پشان د عام عادت د زنا نو ۔

جِذْعَ النَّخْلَةِ ، اودا یہ بیت اللحم مقام کیں دہ د بیت المقدس تہ اتہ میلہ لے اودا مشہور قول دے ۔

يَلِكَيْتَنِي مَتِّ قَبْلَ هَذَا ، شبہ دادہ چہ تمنا د موت منع دہ نو مریم علیہا السلام وے دا تمنا کرے دہ ۔

اول جواب دادے چہ دا اویریدہ چہ زما یہ دینداری باندے طعن لری او دا فتنہ دہ او د خوف د دینی فتنے یہ وجہ تمنا د موت جائز دہ ۔

دویم جواب دادے چہ دا اویریدہ چہ زما یہ وجہ سرہ یہ قوم یہ بھتان او یہ گناہ کیں اختہ شی نو پدے لحاظ سرہ تمنا د موت جائز دہ ۔

مکمل :- فتاد اھا ، اول قول دا دے چہ فاعل جبرائیل علیہ السلام دے چہ د مریم علیہ السلام تہ خکتہ بل مکان تہ منتقل شوی وؤ او دویم قول دا دے چہ عیسیٰ علیہ السلام پیدا شو نو

إِلَيْكَ بِجِدِّ عِ النَّحْلَةِ تَسْقُطُ

تہ ٹخان تہ تنہ ڈکجورے راغورخوی بہ

عَلَيْكَ رُطْبًا جَنِيًّا ۲۵ فَكُلِي

پہ تا بانسے کجورے تازہ رانہولے شولے - نو خورہ

وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا ۲۶ فَاِمَّا

او شکہ او یخے لہ سترکے نو کہ

شَرِيْنٌ مِنَ الْبَشَرِ احَدًا ۲۷

اولین لو تا ڈ بندہ کا نو تہ ٹوک

فَقُولِي اِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ

نو اوایہ چہ یقیناً ما منختہ کرپہ ڈ رحمان دپارہ

صَوْمًا فَلَنْ اَكْلِمَ الْيَوْمَ اَنْسِيًّا ۲۸

روژہ رچہوالے نو غیرے نہ کوؤم نن ڈ ہیٹھ انسان سرہ -

ہفتہ دا آواز مورتہ ورکھو اول قول خورہ دے۔ اودا آواز او ڈ دینہ
منکبش مخاطبہ ڈ جبرائیل علیہ السلام ڈ مریم علیہا السلام سرہ داکرامات
ڈ مریم علیہا السلام دی خود ہفتہ پہ اختیار کیں نہ وؤ۔ ستریا، سری پہ
معنی ڈ نہر ڈا بودے یعنی روانے او بہ روستو و اشترینی، پیدے دلیل
دے یا مراد ڈ دینہ سردار دے یعنی عیسیٰ علیہ السلام، اول قول غورہ دے۔
۲۵:- دا ہم کرامات ڈ مریم علیہا السلام دی چہ ڈ اوچے تنے ڈ کجورے
نہ تازہ میوے را پر یوٹی۔ و ہڑی، کبش اشارہ دہ چہ ڈ رزق دپارہ
ضرور خہ حرکت او کسب پکار دے او ورکوی ہے اللہ تعالیٰ او عمرو
بن میمون نہ نقل دی چہ تازہ کجورے ڈ زنا نہ دپارہ پہ وخت ڈ
پیدا کش ڈ۔ پچی کبش دیر بہتر خیز دے۔

۲۶:- اشارہ دہ چہ ڈ نفاس پہ حال کبش رطب او او بہ استعمال
مفید دی ڈ زنا نو دپارہ او ڈ قوم ڈ طعن نہ ڈ بچ کید لو

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِيْلًا ۖ قَالُوا

نورا ورو مہیے قوم خپل تہ پہ غیر کیں را اوچت کړیوؤ، هغوی اوئیل

يَسْرِيْمَ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا

اے مریم یقیناً تا راتلل اوکړل راوړ کړیوؤ په کار

فَرِيًّا ۙ يَا خُتُّ هَارُونَ مَا كَانَ

دیر تا اشنا سره - اے خور د هارون نه وؤ

أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ

ستا پلار سره تا کاره او نه وه

د پاره یې ورته طریقه او خود له -

فَقَوْلُی، نه مراد په اشاره سره وئیل دی - صَوْمًا، نه مراد صمت (چپول) دے او صمت په شریعت د هغوی کیں عبادت وؤ د دے وچ نه په تدار سره لازمی دی - او زموږ ملت کیں دا منسوخ دے لکه په حدیث د ابواسرائیل کیں ثابت دی - هان زموږ ملت کیں په روژه کیں د کلام قبیح ترک لازم دے او په دے آیت کیں دلیل دے چه تدار په الله تعالی پورے خاص دے او دا د صالحینو عمل دے -

سُكًا، هر کله چه د دے تسلی او شوه نوحیسی علیه السلام یې په غیر کیں را اوچت کړو او قوم ته راغله نو هغوی پرې اول انکار او کړو -

فَرِيًّا، فری په اصل کیں د تخان نه جوړولو ته وئیل شی دلته مراد دا س کار دے چه تا اشنا دے مثال یې نشته او دیر تا کاره دے -

أَمَلِكِ بَغِيًّا ۞ (۲۸) فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ

ستا مور بیاکارہ ۔ نو ہنے اشارہ اوکرہ پچی طرف تہ ،

قَالُوا كَيْفَ نَكَلِّمُ مَنْ كَانَ

نومغوی او تیل خنکھ خبرے اوکرو مو تر ہنہ چا سرہ چہ دے

فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ۞ (۲۹) قَالَ ارْجِعْ

پہ غیر کتب وروکے بچے ۔ او تیل پچی یقینا زہ

عَبْدُ اللَّهِ اتْلُوهُ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي

د اللہ تعالیٰ بندہ یم ، را کوئی بہ ماتہ کتاب او جو بروی بہ ما

۲۸ :- پہ دے کتب پہ ہنے باندے د طعن کو لو تا کیوں پے اوکرو
چہ تا پہ دے عمل صرف تھان تہ بلکہ مور او پلار ہم او شرمول ۔
يَا أُخْتُ قَارُونُ ، د حدیث د مسلم تہ پہ روایت د مغیرہ بن
شعبہ رضی اللہ عنہ سرہ معلوم پدی چہ دا ہارون پہ دغہ
زمانہ کتب یونیک سرے وؤ نو دوی د مریم علیہا السلام
نشبہ پہ صلاحیت کتب د ہنہ سرہ ورکرہ ۔ او بل قول دا
دے چہ مریم علیہا السلام د ہارون علیہ السلام پہ اولاد
کتب وہ او د اخ او اخت اطلاق پہ نسل باندے ہم کیڑی
او شوک چہ داسے وائی چہ مریم د ہارون علیہ السلام خورہ
نو پہ ہنے باندے ابن کثیر سخت رد کرے دے ۔

۲۹ :- معلومہ شہوہ چہ مریم علیہا السلام نذر کرے وؤ
نو خبرے پے تہ کوئے او پہ اشارہ سرہ پے ہغوی پوہہ
کرے ۔

كَانَ ، پہ معنی د یکون سرہ دے یا صرف د وجود او د حادث
د پارہ دے ۔

نَبِيًّا ۝ وَجَعَلْنِي مَبَارَكًا آيِن

پیغمبر ۔ اور جوہوی یہ ما فائدہ مند مرثاے

مَا كُنْتُ وَأَوْصِنِي بِالصَّلَاةِ

چاہیم زہ اور حکم بہ کوی ماتہ د مانحہ

وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۝

او د زکوت ترخو پورے زہ یم ژوندے ۔

منہ :- دوی اگرچہ عیسیٰ علیہ السلام سرہ خبرے نہ کوئے لیکن
اللہ تعالیٰ ہغہ لہہ گویا کہو او خپل اس حالات پئے ذکر کری دی
چہ ہغہ تول د ہغہ پہ عجز او پہ عبدیت باندے دلالت کوی او پہ
دے تہو لوصفتو نو کیں رد دے پہ یہودیانو او پہ نصاراؤ دواہو
باندے چہ چا د ہغہ پہ بارہ کیں تفریط کریں اوجا افراط
کریں دے او د فعل ماضی صیغے پہ معنی د مستقبل سرہ دی
لیکن ماضی پئے د تیقن د پآرہ ذکر کریدہ ۔

ما :- پہ دے کیں د ہغہ نور حالات د عبدیت ذکر کرے شوی
دی ۔

مَبَارَكًا ، برکت پہ انسان کیں دادے چہ د اللہ تعالیٰ د طرفہ
خیر تہ دعوت ورکوی نو مراد د دینہ معلم د خیر دے ۔

مَا دُمْتُ حَيًّا ، د ادلیل دے چہ پہ موت سرہ تکالیف د عباداتو
قطع شی او مردہ عبادات تشی کوئے ۔

زَكَاةٍ ، نہ مراد د عقیدے او د اعمالو او اخلاقو دے چہ ہغہ
تہ تزکیہ د نفس و نیلے شی یا زکوة مالی مراد دے او ہغہ مشروط
دے پہ شرط د مال سرہ ضرورت ۔

وَبَرَّ ابْنُ الدَّانِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا

اوتیکی کوؤنگے دے مورسره او نه دے گرجو لے مالہ زیاتے کوؤنگے پہ خلقو باتاں

شَقِيًّا ۳۲) وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ

اوبد بخت - او سلامتیا دہ د طرف اللہ تعالیٰ نہ پہ ما با تہ ہفہ ورخ چہ پیا اکر شوم اوبد

أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ۳۳) ذَلِكَ عِيسَى

چہ مر کیرم اوبہ ہفہ ورخ چہ دوبارہ ژوند کیرم - دا عیسیٰ

ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي

بن مریم دے وایم زہ وینا حقہ ہفہ

۳۲ - پہ دے آیت کنس د ہفہ نور دوه صفات د عبدیت ذکر کری دی -

جَبَّارًا ، ہفہ شوک دے چہ د تکبر د وجہ نہ پہ خان باندے د بل چا حق نہ منی -

شَقِيًّا ، ہفہ دے چہ د خیانت د نفس د وجہ نہ د اللہ تعالیٰ حکم پر بردی ، د یحییٰ علیہ السلام پہ بارہ کنس عصیًا ذکر شولے وؤ - شکہ چہ د ہفہ بارہ کنس بد تالی نہ وہ نو صرف عصمت د ہفہ ذکر شواو د عیسیٰ علیہ السلام پہ بارہ کنس شفیًا ذکر کرو پہ دے کنس رد دے پہ ہفہ طعنونو چہ یہودیانو پہ ہفہ باندے کول -

۳۳ - د اسلام اگر چہ ددہ پہ محلے سرہ وئیلے شولے دے لیکن د اللہ تعالیٰ د طرف نہ دے پہ حقیقت کنس - او پہ دے کنس د عیسیٰ علیہ السلام دے حالات د عجز ذکر شول چہ اللہ تعالیٰ تہ محتاج دے پہ سلامتیا کنس -

او وَالسَّلَامُ ، کنس الف لام یے عہدی ددے وجہ نہ راوہ چہ اشارہ اوشی پہ دے سرہ سلام د یحییٰ علیہ السلام تہ یعنی ہفہ سلام پہ ما باندے ہم دے - یا دا دلیل دے پہ

فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿۳۳﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ

پکین شک کوی - نہ دہ مناسب اللہ تعالیٰ لہ

أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَنَهُ ط

چہ اونسی ہیچ بچہ پاک دے اللہ تعالیٰ دینہ

إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ

مرکلہ چہ اوخواری غہ کار نو یقینا اووائی ہفتہ

كُنْ فَيَكُونُ ﴿۳۴﴾ وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي

اوشہ نو ہفتہ اوشی اور اوشی عیسیٰ یقینا اللہ تعالیٰ رب زما

وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ

اور رب ستا سودے نو بندگی کوئی خاص ہفتہ لہ دا لار دہ

مُسْتَقِيمٌ ﴿۳۵﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ

نیغہ - بیا اختلاف اوکرو دلو (رضد پانوں)

فضیلت د عیسیٰ علیہ السلام پہ یحییٰ علیہ السلام باندے شکہ چہ

معرفہ افضل دہ د نکرے نہ -

۳۵۔۳۴۔۳۳۔۳۲۔۳۱۔۳۰۔۲۹۔۲۸۔۲۷۔۲۶۔۲۵۔۲۴۔۲۳۔۲۲۔۲۱۔۲۰۔۱۹۔۱۸۔۱۷۔۱۶۔۱۵۔۱۴۔۱۳۔۱۲۔۱۱۔۱۰۔۹۔۸۔۷۔۶۔۵۔۴۔۳۔۲۔۱۔

او نتیجہ دہ د کلام د عیسیٰ علیہ السلام اور دے پہ نصاراؤ

مشرکانو باندے او پہ یہودیا نو باندے -

او قول الحق ، نہ ممکن اقول لفظ محذوف دے او پہ

کنیں صریح رد دے پہ نصاریٰ باندے چہ عقیدہ د اتخا

الولس لری رد یہ د وہ طریقہ سرہ دے - یو سُبْحَانَهُ ، او

دویم اذ قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ، پہ

اول کنیں تنزیہ ذاتی دہ او پہ دویم کنیں عدم احتیاج د ہفتہ دے

۳۵۔۳۴۔۳۳۔۳۲۔۳۱۔۳۰۔۲۹۔۲۸۔۲۷۔۲۶۔۲۵۔۲۴۔۲۳۔۲۲۔۲۱۔۲۰۔۱۹۔۱۸۔۱۷۔۱۶۔۱۵۔۱۴۔۱۳۔۱۲۔۱۱۔۱۰۔۹۔۸۔۷۔۶۔۵۔۴۔۳۔۲۔۱۔

مقدردے لیکن دایے د ممکنو اقوالو نہ جدا ذکر کرو

مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

پہ کورنی کنس رپہ بارہ دے عیسیٰ کنس نو تباہی دہ کافرانو لہ

مِنْ مَّشْهَدٍ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝۳۷ أَسْمِعْ

د حاضرے د ورخ لوئے تہ - شہ آوری بہ

بِهِمْ وَأَبْصُرْ لَا يَوْمَ يَأْتُونَنَا

دوی او وینی بہ مغلہ ورخ چہ پیش بہ شی مونو تہ

لَكِنَّ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ

لیکن ظالمان نن پہ گمراہی

اشارہ دہ چہ دا قول د ہغلہ پہ حال د دیو کوالے کنس نہ وڑ اودا سے پہ
سورۃ العنبران سلہ او سورۃ زخرف سلہ کنس ہم دی او پدی کنس
رد د شرک فی الریوبیہ او شرک فی العبودیت او رد دے پہ
نصاراؤ بات دے ۔

۳۷۔ مختلف اقوال پہ بارہ دے عیسیٰ علیہ السلام کنس دا وڑ چہ
یہودیانو وٹیل چہ دا ولس الزنا دے او دے نصاراؤ نہ یعقوبیو
وٹیل چہ دا اللہ دے او پہ صورت دے عیسیٰ علیہ السلام کنس دے
اوسطوریکہ وٹیل چہ دے ابن اللہ دے او ملکائیہ وٹیل چہ
دے ثالث ثلاثہ دے ، او مسلمانانو وٹیل چہ دے عبد اللہ
وڑ اور رسول دے ۔ او پہ دے آیت کنس تخویف اخروی دے
دے منکرینو دلو تہ ۔

مِنْ مَّشْهَدٍ ، اشارہ دہ چہ دے دوی ہلاکت پہ پہ ہغلہ ورخ
یقینی وی چہ ورخ دے قیامت حاضرہ شی ۔ مشہد دے مصدر مبی
دے پہ معنی دے حضور دے یا اسم ظرف دے او اضافت ہے
یوم تہ اضافتی بیانیہ دے او قیامت تہ مشہد وٹیلے شی دے
دے وجہ تہ چہ وخت دے شہادتو دے ۔

مُبَيِّنٌ ۝۳۸ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ

بھکارہ کنیں دی۔ او یروہ ورکیرہ دوی لڑہ ڈورخ ڈافوس نہ

إِذْ قَضَى الْأَمْرَ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ

کلہ چہ فیصلہ یہ اوشی ڈکارو نوادوی رادس) پہ غفلت کنیں دی

وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝۳۹ إِنَّا نَحْنُ

او دوی ایمان نہ لری۔ یقیناً مونہ

نَحْنُ الْأَرْضُ وَمَنْ عَلَيْهَا

آخری مالکان یو دے زیکے او ڈھنہ چاچہ پدے ہاندے دی

۳۸۔ یہ دے آیت کنیں اول تخویف دے اویا زجر دے او
مراد ڈ آیت دادے چہ پہ ورخ ڈ قیامت یہ دوی بتہ اوری
اوبتہ یہ وینی ہنہ خہ چہ دوی ترینہ سن انکار کوی نوڈ قیامت
پہ ورخ اوری دل اولیدل خہ قائدہ نہ ورکوی لکہ سورۃ الحجۃ
سٹ آیت کنیں چہ ذکر راجی۔

فِي مَثَلِ الْيَتِيمِ، یعنی پہ دتیا کنیں نہ اوری او نہ وینی حق لڑہ
او داسبب ڈ گمراہی دے۔

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصُرْ، صیغہ ڈ فعل دی دلالت کوی پہ مبالغہ
باندے۔

۳۹۔ دیکنیں ہم تخویف اخروی دے اویا زجر دے۔
يَوْمَ الْحَسْرَةِ، دا نوم ورتہ ٹکک وائی چہ دا متکرین بہ پکنیں
افسوس نہ اوحسرت کوی یہ توحید منلو پسے لکہ پہ سورۃ حجر
سٹ آیت کنیں او پہ اتباع رسول پسے لکہ سورۃ فرقان سٹ آیت
کنیں او پہ ایمان بالآخرت پسے لکہ سورۃ انعام سٹ کنیں او پہ
قرآن پسے لکہ سورۃ انعام سٹ کنیں۔

إِذْ قَضَى الْأَمْرَ، تقدیر د عبارت دادے یتحسرون اذ قضی الامر۔

وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿۴۰﴾ وَاذْكُرْ فِي

او خاص مونوتہ یہ دوی را او گر خولے شی ۔ او بیان کرہ د نصیحت یہ طور

الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ ط رَاتْ كَانَ

یہ کتاب د اللہ تعالیٰ کتب حال د ابراہیم ، یقیناً دے وڈ

صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿۴۱﴾ رَاذَقَ رِأْبِيَهُ

دیر رشتین پیغمبر ۔ کلہ چہ او ٹیل دہ پلار خیل تہ

يَا بَتِّ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ

اے پلارہ زما یہ تہ دلیل بتدی کوئے تہ دھغہ چاچہ نہ اوری

منہ ۔ یہ دے کتب اثبات د تصرف د اللہ تعالیٰ دے او اشارہ دہ
چہ بتول عالم بہ فتا شی او یوان اللہ تعالیٰ بہ باقی وی او داعلت
دے دے قول چہ اذ قضی الامر، یعنی اللہ تعالیٰ فیصلہ د
انصاف کوئے شی حکم چہ ہغہ مالک دے ۔

سلسلہ ۔ دادریمہ واقعہ دہ د ابراہیم علیہ السلام او جواب د شبہ
دے ۔ شبہہ د مشرکیت و داوہ چہ ابراہیم علیہ السلام اللہ تعالیٰ تہ
داسے مقرب او نزد دے وڈ چہ اللہ تعالیٰ ورتہ تصرفات سپارے
وڈ ۔ دے دے نہ مشرکین مکہ صورت د ابراہیم علیہ السلام یہ
کعبہ کتب کیخود لے وڈ او یہ لاس کتب ورلہ لایم ورتہ وڈ ۔
اشارہ دہ چہ دے د انسانانو یہ قسمت کتب تصرف بری ۔ حاصل
د جواب دادے چہ ابراہیم علیہ السلام خو د توحید د وجہ د پلار
نہ براءت کرے وڈ نو ہغہ تہ رنگہ د اللہ تعالیٰ سرہ شریک
کیدیشی او اللہ تعالیٰ تہ عاجزی کوؤنکے وڈ او اللہ تعالیٰ تہ محتاج
وڈ ۔

فی الْكِتَابِ ، کتب اشارہ دہ چہ د ابراہیم د خیل پلار لحاظ ہم
نہ دے کرے او دادلیل دے چہ دہ دروغ نہ دی وٹیلے او
ثلث کذبات چہ کوم دی ہغہ توریے دی دروغ نہ دی ۔

وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ۝۳۲

اور نہ وہ بینی سے کچھ دیکھ سکتا ہے اور نہ اسے کوئی شے ستا ہے ہیئت تکلیف ۔

يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمَرْغُوبَةُ قَدْ جَاءَ رُبِّي مِنَ الْعِلْمِ

اے پسندیدہ دل! زما یقیناً رابطے دے مانتا ہے کہ علم (روحی) ہے

مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ

ہفتہ چہ تالہ نہ دے رابطے نو تابعداری اوکریہ زما او یہ خائیم تاتہ

صِرَاطًا سَوِيًّا ۝۳۳ يَا أَتَى لَا تَعْبُدْ

لار برابر ۔ اے پلارہ زما بندگی مہ کوہ

مگر۔۔۔ پدے آیت کہیں کہ پلار دعوت ہے توحید تہ کہیدے یہ نرمہ
طریقہ سرہ او طلب کہ دلیل ہے ترینہ یہ عبادت کہ غیر اللہ بانہ
کہیدے یہ آیت کہیں اشارہ دہ صفات تو کہ معبود بالحق تہ او
نقی دے صفات تو کہ غیر اللہ تہ، ہفتہ درے صفات دی اوریدل
کہ ہر خہ، لیدل کہ ہر خہ، او مصیبتونہ دفع کول او داد صفات یہ
ہیئت مخلوق کہیں نشہ کہ انبیاء وی او کہ اولیاء وی او کہ مری
وی او کہ بتان وی او دے ترتیب دادے چہ اول اوریدل
دی نو یہ ہفتہ سرہ توجہ پیدا شی نو نظر اوکری نو پس کہ ہفتہ تہ
حاجت روانی کوی ۔

مگر۔۔۔ پدے آیت کہیں دعوت دے اتباع کہ رسول تہ روستو
کہ بیان کہ توحید تہ، چونکہ شبہ کیدے شہ چہ ابراہیم علیہ
السلام پلار تہ وائی فی لیغنی، داخو یے ادبی دہ نواول ہے
علت کہ اتباع ذکر کرو۔

قَدْ جَاءَ رُبِّي مِنَ الْعِلْمِ، یعنی مانتا ہے وحی رابطے دہ، او اشارہ دہ چہ یہ
اتباع کہ نبی کہیں ہدایت کہ صراط مستقیم منحصر دے ۔

الشَّيْطَانُ ط إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ

د شیطان ، یقیناً د شیطان د رحمان نہ

عَصِيًّا ۴۴) يَا بَتِ إِرِيْ أَخَافُ أَنْ يَمْسَكَ

نا فرمان دے۔ اے بلارہ زما یقیناً یرہ کوؤم چہ او بہ رسی تاتہ

عَذَابٍ مِّنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونُ

عذاب د طرق د رحمن نہ نو شے بہ تہ

لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ۴۵) قَالَ أَرَأَيْتَ

د شیطان ملگرے۔ اوئیل پلار آیا مخ کر شوے

۴۴۔ یہ دے کس نہی دہ د اتباع د شیطان نہ، کہ انسی وی او کہ جنی وی شکہ چہ ہغہ منع کول کوی د توحید او د اتباع رسول نہ چہ دواہہ مخکس بیان شول، او دے آیت کس عبادت یہ معنی د طاعت دے لکہ یہ سورۃ یس منہ کس دے۔ اشارہ دہ چہ اطاعت د غیر اللہ یہ تحلیل او تحریم کس بے دلیلہ داعبادت د ہغہ دے۔

عَصِيًّا، اشارہ دہ چہ د ہیخ عاصی اطاعت یہ ہیخ عصیان کس جائز نہ دے۔

أَنْ يَمْسَكَ، د مس نہ مراد جوخت کیدل دی او ہغہ بہ ہمیشہ وی۔

وَلِيًّا، او شیطان خواہد د خپل دوستانو سرہ نشی کولے نو دا ولایت د ہغہ بے فائدے دے۔

۴۵۔ یہ دے آیت کس تخویف دے او علت دے د پارہ د نہی د اطاعت الشیطان نہ چہ مخکس آیت کس ذکر شوہ۔

فائدہ ۱۔ یہ دے خلورو آیا تو نو کس د دعوت طریقہ او ترتیب ذکر شوے دے۔

أَنْتَ عَنِ الْهَقَىٰ يَا بَرَاهِيمَ

تہ زما د مددکارانو تہ الے ابراہیم

لَنْ لَّمْ تَنْتَهَ لَا رَجْمَكَ

کہ چرے منع نہ شوے تہ نو پہ کانرو بہ دے اولم

وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ۴۶ قَالَ سَلَامٌ

او لڑے شہ زما تہ دیرہ مودہ۔ اوٹیل ابراہیم علیہ السلام سلام دجدا بی د

عَلَيْكَ سَا سْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ط

تاتہ لڑ دے بغتہ بہ غوارم تالغ د رب چیل تہ،

إِنَّكَ كَانِ رَبِّي حَفِيًّا ۴۷

یقینا مغہ یہ ما باندے دیر۔ مهربان دے۔

۴۶ :- یہ دے آیت کنں ذکر د تشدد د پلار دے پہ ابراہیم علیہ السلام باندے اول زورتہ دویم دیاؤ کول پہ رجم سرہ دریم شہل د مغہ۔

الْهَقَىٰ، کنں اشارہ دہ چہ پلار د ابراہیم علیہ السلام د دیروالہو عبادت کوؤ او دارلک الہہ یے د نور و خلقو د پارہ جوہول او مغوی تہ بہ یے دعوت د شرک ورکوؤ یعنی ضال ہم وؤ او مضلہ ہم وؤ۔

لَا رَجْمَكَ، د دے دودہ معنی دی اولہ معنی پہ کتوسرہ ویشتل او دویمہ معنی کنٹل کول۔

مَلِيًّا، دیرہ مودہ ہمیشہ یا سالمًا بیج چہ تاتہ تکلیف اونہ زسیری زما د طرف نہ۔

۴۷ :- یہ دے کنں اشارہ دہ چہ ابراہیم علیہ السلام د تشدد پہ مقابلہ کنں نری کرے دہ۔ او دلتہ د سلام، تہ مراد تحیہ تہ دہ بلکہ متارکت رپر یخودل دی یہ بنہ طریقہ سرہ شکہ چہ کافر باندے ابتدا د سلام اتفاقاً منع دہ نو معنی دادہ چہ

وَاعْتَزِلْكُمْ وَمَا شَدُّ عُنُونِ

اوپہ ہدہ کیرم سٹا سوتہ او ڈھوہ چانہ چاہ تا سورتہ رامد دشتہ وائی

مِنْ دُونِ اللَّهِ وَادْعُوا رَبِّي

سوا ڈ اللہ تعالیٰ نہ ، او دعاء خواہم ڈ رب خیل نہ

عَلَىٰ إِلَّا أَكُونُ بِدُعَاءِ رَبِّي

امید دے چہ تہ یم زہ پہ وجہ ڈ دعاء غوختلو ڈ رب زما نہ

شَقِيًّا ۞ فَلَمَّا اعْتَزَلَ لَهُمْ وَمَا

بدا بختہ (محرومہ)۔ نو ہرکلاہ چہ ہدہ تہ او کرہ ڈ دوی نہ او ڈھوہ چانہ

ر زما ستانہ پہ خیر او سلامتیا سرہ جدا کیدل دی) او دا طریقہ
ڈ نیکانودہ لکہ سورۃ فرقان ۳۱ آیت او قصص ۲۵ آیت کہیں
دی۔ او ڈ سلام اقسام پہ تفسیر ڈ سورۃ انعام ۳۱ آیت کہیں
تیر شوی دی۔

اَوْ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ، دے تشریح پہ تفسیر ڈ سورۃ توبہ
۳۱ کہیں تیرہ شویدہ۔

۳۱۔ پہ دے آیت کہیں ذکر دے ڈ براءت ڈ ابراہیم علیہ
السلام ڈ مشرکانو نہ او ڈ هغوی شرکی طریقو نہ ہم۔ پی یکیں
اشارہ دہ چہ مؤحد بانڈے پس ڈ دعوت ڈ توحید نہ لازم دی
چہ ڈ مشرکانو او ڈ هغوی ڈ طریقو نہ براءت کوی۔

وَادْعُوا رَبِّي ، دینہ مراد دعا ڈ استغفار دہ ڈ پارہ ڈ پیلار۔
یا مراد دینہ طلب کول دی ڈ اولاد ڈ پارہ ڈ ملگرتیا ڈ دعوت
ڈ توحید لکہ سورۃ صافات ۳۱ کہیں راسخ یا مراد دینہ نہ عامہ
دعا دہ چہ مختص دہ پہ رب تعالیٰ پورے پہ دے آیتونو کہیں اشارہ
دہ چہ براءت ڈ پیلار نہ پہ دے طریقہ سرہ سبب ڈ حقوق نہ
دے۔

يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا وَهْبُنَا

چہ دوی پئے بندگی کولہ سوا دے اللہ تعالیٰ نہ او بخلو مونو

لَكَ إِسْحَاقُ وَيَعْقُوبُ ط وَكَلا

دہ تہ اسحاق او یعقوب ، او هر یو

جَعَلْنَا نَبِيًّا ۞ (۴۹) وَوَهْبُنَا لَهُمُ

مونو مقرر کرے وڈ پیغمبر - او بخلے وڈ مونو دوی تہ

مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمُ

دیر د رحمتونو خپلو تہ او کر خوئے وڈ مونو دوی لہ

لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ۞ وَادْكُرْ

ذکر نیک او چت - او یاد کر دوی تہ د نصیحت پہ طور

فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِبْرَاهِيمَ

پدے کتاب کنس حال د موسی یقینا هغه

۱۴. سہ - د براءت کولو پہ وجہ اللہ تعالیٰ پدہ باتدے خلور انعامات ذکر کوی -

ع. - اسحاق خوئے او یعقوب نو سے هبه کول او د اسماعیل علیہ السلام ذکرے ورسره او نکر و حکم هغه د پلار تہ جدا شو پہ ورو کوالی کنس او دارنگ د هغه ذکر و ستو مستقل کوی -

ع. - هغوی لہ نبوت و رکول مدح او ثنا او نیک ذکر پہ و ستو خلقو کنس جاری ساتل -

او علیاً، کنس اشاره دہ عموم د دغه ذکر حسن تہ پہ تولو ملتونو کنس - نو اشاره دہ د شرک او د مشرکانو تہ پہ براءت کولو سره دیر انعامات حاصلیری -

مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ۝۵۱

پاک ساتلے شویوڈ او وڈ رسول نبی -

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ

او آواز ورکرو مونو ہفہ تہ د نبی طرف د طور

الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ۝۵۲

غر تہ او نزدکے کرے وڈ مونو دے لاز دار -

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ

او بھلے وڈ مونو دہ تہ د وجہ د رحمت زمونو نہ ورور دہ

هَارُونَ نَبِيًّا ۝۵۳ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ

ہارون نبی - او یاد کرہ د نصیحت پہ طور پد کتاب کیں

۱۔ ۲۔ ۳۔ دا د غلورے شبہ جواب دے، شبہ پہ بارہ د
موسیٰ علیہ السلام کیں دہ چہ د موسیٰ علیہ السلام د دیرو معجزاتو
نہ دلیل نیسی د ہفہ پہ قدرت او تصرفاتو باندے او اللہ تعالیٰ
سرہ یے شریکوی حاصل د جواب دا دے چہ موسیٰ علیہ السلام
پہ تہو لو کمالا تو کیں اللہ تعالیٰ تہ محتاج وڈ پہ دے آیا تونو
کیں کلمہ د (نا) دلالت کوی پہ دے باندے - او پیدے آیاتونو
کیں د موسیٰ علیہ السلام شہر صفات او کمالات یے ذکر
کریدی -

مُخْلَصًا، نہ مراد غورہ کرے شوے او دکنا ہونو نہ پاک ساتلے
شوے - پہ دے کیں اشارہ دہ عصمت د ہفہ تہ -

رَسُولًا نَبِيًّا، مراد داچہ دواہو صفتونو کیں نسبتی فرق
دے یعنی رسول من جانب اللہ او نبی الی الخلق -

مِنْ رَحْمَتِنَا، کیں مطلب داچہ ددہ دعا پہ بارہ د ورور کیں
قبول دا د اللہ تعالیٰ رحمت دے دا خہ زور د ہفہ پہ اللہ تعالیٰ
باندے نہ وڈ -

إِسْمَاعِيلَ إِنَّكَ كَانَ صَادِقَ

اسماعیل یقیناً دے وڈ رشتہ

الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ۝۵۴

لوظ والا او وڈ دے رسول نبی -

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ

او دے بہ حکم کوڈ تا بعدارو خپلو تہ دے مونج کولو

وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ

او دے زکوٰۃ ورکولو او وڈ دے پہ نیز دے رب خپل

مَرْضِيًّا ۝۵۵ وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ

غورہ کرے شوے۔ او یاد کرہ دے نصیحت پہ طور پہ لے کتاب کہیں

الْأَيْمَنِ، دا صفت دے جانب دے۔ نچیا، مفرد صیغہ دے خاوند
دے نجوی کولو رازدار۔

وَنَادَيْنَاهُ، دے تفصیل ورپے سورۃ طہ کہیں ذکر کرپے۔
۵۴، ۵۵، پدیکہیں جواب دے پنچھے شے دے، خکھ چہ مشرکین
مکہ صورت دے اسماعیل علیہ السلام تے پہ کعبہ کہیں کیخود لے وڈو
پہ لاس کہیں تے ورلہ ازلام دے قسمت ورکے وڈ عقیدہ تے داوہ چہ
دے ہم متصرف او واکدار دے قسمتو نو دے۔ حاصل دے جواب
پہ اثبات دے عیدیت او دے عجز دے ہذا دے پہ ذکر کولو دے پنچھے
صفاتو سرہ۔

صَادِقَ الْوَعْدِ، صدق دے وعدے دے تہو لو انبیا و صفت دے

لیکن خصوصیت دے اسماعیل علیہ السلام پہ وجہ دے خاص واقعاتو
سرہ دے لکھ وعدہ دے پلار سرہ دے صبر علی الذبح دارنگہ
وعدہ کول دے یو کس سرہ او پہ ہفتے خائے کہیں درے ورٹے انتظار
کول دا روایت دے ابوداؤد کہیں دی۔

رَسُولًا نَبِيًّا، دا دلیل دے چہ دے رسول سرہ دے نوی کتاب

ادریس ایہ کان صدیقاً

ادریس یقیناً دے وڈ رشتہ

نبیاً ۵۶) وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ۵۷)

نبی - او پورے کرے وڈ مونو دہ لہرہ مرتبے او چتے نہ -

موجودیدل ضروری نہ دی خوچہ دوسی پہ تبلیغ باندے دے مکلف وی نورسول دے، او دا شرافت د اسماعیل علیہ السلام پہ اسحق علیہ السلام باندے دیکھکے چہ دہغہ پہ صفت کنس رسول نہ دے وٹیلے شوے -

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ، مراد د دینہ دہغہ بتول امتیان دی او ہغہ بنو جرہم قبیلہ وہ، اشارہ دہ چہ دعوت الی عبادۃ اللہ سرہ ہے دیر محبت وڈ ہر وخت کنس بہ پد یکن مشغول وڈ -

مَرْضِيًّا، پہ دیکن اشارہ دہ دہغہ اخلاق حسنہ تہ -

۵۶، ۵۷ :- پد یکن جواب د شہرے شہے دے چہ د ادریس علیہ السلام پہ بارہ کنس یہودیانو دروغ قصہ مشہورے کرے دی بعضے صوفیانو وٹیلے دی چہ ادریس علیہ السلام الیاس علیہ السلام دے او د خضر علیہ السلام پشان ژوندے دے او د خلقو د حاجاتو پورہ کولو د پیارہ پہ اوچہ زمکہ کنس گرسٹی - دے قصو نہ معلومیری چہ دے ہم قدرت او تصرف د الوہیت لری - حاصل د جواب دادے چہ پہ دہ کنس د عبدیت صفات وڈ رصدیقیت او نبوت) او اللہ تعالیٰ تہ محتاج وڈ پہ رفعت د مرتبہ کنس -

وَ رَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا، د دینہ مراد اوچت والے دمرتے دہغہ دے پہ نیز د اللہ تعالیٰ او دہغہ پہ مقدار باندے اللہ تعالیٰ عالم دے - یا مراد د دینہ لیدل د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی دہ لہرہ پہ شپہ د معراج پہ غلورم آسمان کنس او د دینہ علاوہ نورے قصہ ددہ یعنی د مملکت سرہ جنت تہ

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ

دا هذه خلق دی چه اندام کریوؤ الله تعالی

عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ

په هغوی باندے د انبیاء نه د

ذُرِّيَّاتِهِمْ وَمِنْ حَسَنَاتِ

اولاد د آدم علیه السلام نه دی او د (اولاد) د هغه چانه چه سواک کریوؤ موبده

مَعَ نُوحٍ ذُرِّيَّتِهِمْ

د نوح سره او د اولاد د ابراهیم

وَأَسْرَائِيلَ وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ

او یعقوب نه وؤ او د هغه خلقو نه چه موبد ورتنه هدایت کریوؤ

وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ

او غوره کریوؤ موبد ، هرکله چه لوستلے کیدل به په هغوی باندے

آيَاتِ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا

آیاتو نه د رحمان نوحور غیدال سجده کوؤنکی

وَبِكَيْسًا ۝ فَخَلَفَ مِنْ بَٰعِدِهِمْ

ژبا کوؤنکی - نو راغلل د دوی نه روستو

تلك او جنت کنس پاتے کیدل وغیره اسرائیلیات دی -

فائدة :- قرآن کریم د ظاهر نه معلومیدی چه ادیس علیه السلام د ابراهیم علیه السلام نه روستو نی وؤ او داچه مشهوره ده چه د ده نوم اخنوخ وؤ او د نوح علیه السلام په دریم پشت کنس نیکه وؤ داخبره هم صحیح ثابت نه ده -

س :- پدے آیت کنس دعوی د سورت ده یعنی عبدیت او عجز د انبیاء و علیهم السلام او احتیاج د هغوی الله تعالی ته

خَلْفُ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا

ناکارہ ناٹبان چہ برباد یے کرو مونہ لہ او روان شو

الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ۝۵۹

پہ خواہش (دے نفس) پسے نوزردے چہ مغالطہ پہ شی سزا دے سرکشی تہ -

یعنی دوی پہ انعام (رحمہل پہ کشتی کیں) اوہدایت او اجتناب کیں
اللہ تعالیٰ تہ محتاج وڈ - او عجز دادے چہ اولاد یے وڈ پلارن
اونیکوتہ یے وڈ - او عبدیت دادے چہ اللہ تعالیٰ تہ یے سجده
اوڑیا کولہ او پدے آیت کیں یے دے خورو انبیاء نومونہ پدے
وجہ سرہ ذکر کپی دی چہ دوی آباء وڈ یعنی آدم علیہ السلام
اب اول وڈ، او نوح علیہ السلام اب ثانی وڈ دے تہولوا انسانو
او ابراہیم او اسرائیل علیہما السلام آباء دے پیغمبران وڈ -
اَنَعَمَ، کیں اشارہ دہ نبوت تہ - هَكَذَا، کیں اشارہ دہ توحید
تہ - وَاجْتَبَيْنَا، کیں اشارہ دہ نور لویو صفا توتہ -

سہ - دا جواب دے شبہ دے - شبہ دادہ چہ دے انبیاء دے واقعاتو
نہ معلومہ شوہ چہ توحید صحیح دین دے نوہفہ دے مخالف
ادیان خٹکے پیدا شول - نو جواب او شو چہ دے انبیاء علیہم السلام
نہ روستو ناکارہ خلق پہ امت کیں پیدا شول او ہفوی دے انبیاء
دین برباد کرے دے - او بربادول پہ دوو طریقو سرہ دی
اولہ طریقہ، أَضَاعُوا الصَّلَاةَ، مراد ثریتہ نہ ہتول دین
دے حکم اصاعت دے صلوة سرہ لازمیری اصاعت دے ہتول
دین - او مطلب دادے چہ طریقہ دے انبیاء یے پریخودلہ -
او دوسرہ طریقہ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ، مراد دادے چہ دے خپل
خواہشا نو موافق دین یے ایجاد کرو حاصل دا چہ توحید او سنت
یے پریخودل او شرک او بدعت او فسق و فجور پسے روان شول -
خَلْفُ، پہ سکون دے لام سرہ ناکارہ جانشین تہ وائی -

غَيًّا، دا نوم دے یو وادعی رکندے دے پہ جہنم کیں چہ باقی
جہنم دے ہکری تہ پناہی خواری او یا پہ معلی دے سرکشی

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَ

لیکن ہذا خوک چہ توبہ کیے و سستے دہ دشرک نہ او ایمان کیے راوہدیا او

عَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ

عمل کیے کریدے یہ طریقہ دست نو دغہ کسان بہ داخلیدری

الْجَنَّةَ وَلَا يَظْلَمُونَ شَيْئًا ۝۴۰

جنت تہ او ظلم بہ نہ کیبری بہ دوی باندے ہیغ رظلم ۔

جَنَّتْ عَدْنٍ إِلَيْكَ وَعَدَّ الرَّحْمَنُ

جنتونہ دہیشہ او سیدلو ہذا چہ وعدہ کیے کریدہ رحمان

عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّكَ كَانُ

د بندگانو غیلو سرہ یہ غیب باندے ، رچہ نہ دی لیدلی داجنتونہ یقینا

وَعَدُكَ صَاطِتًا ۝۴۱ لَا يَسْمَعُونَ

وعدہ داللہ تعالیٰ پورہ کیں یستی ۔ نہ بہ آوری

او دگمراہی دے نو مراد تربینہ جزاوالغی دہ یا یہ معنی د
خسران دے ۔

قائدہ :- سورة اعراف مفا آیت کنن دہذا خلقو ذکر دے
چہ نیمگری ملایان دہنی اسرائیلو وؤ او سبب دگمراہی دہغوی
حرم د دنیا دے ۔ او یہ دے آیت کنن ذکر دعامو خلقو دے
چہ دین کیے بریاد کرے دے او سبب کیے جہل او اتباع د
شہواتو دے ۔

أَضَاعُوا الصَّلَاةَ ، بِرِبَادِي دَمُونُخ عامہ دہ پریخودل او د
وختونونہ روستو کول او تعدیل د ارکانو نقصانی کولوتہ شامل
دے او دحسن بصری تہ روایت دے چہ جماعات دمونونوپرپر
اوپہ زمکو پسے شوی دی دا ہول اضاعوا الصلوة کنن شامل دی ۔
۴۰ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۴۳ :- یہ دے کنن اشارہ دہ چہ روستو

فِيهَا لَغَوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ

پہ ہفتے کیں بے قاتلے خبرے لیکن آوری بہ سلامونہ، او دوی لڑہ

رَزَقُهُمْ فِيهَا بَكْرَةً وَعَشِيًّا ۝۴۲

رزق ددوی دے پہ ہفتے کیں صباقی او بیگانی -

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ

دا ہنہ جنت دے چہ ورکوو (بے عوضہ) ہنہ چا تہ چہ وی

مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ۝۴۳

د بندگانو ز موتہ تہ ہنہ غوک چہ وی تقوی (توحید) والا -

وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ

اوروائی ملائک، موتہ نہ شورا کو زیدے مگر یہ حکم د رب ستا

لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِيَنَا وَمَا خَلْفَنَا

د ہنہ اختیار کیں دی ہنہ خہ چہ ز موتہ تہ منکبیں دی او ہنہ چہ روستودی

وَأَنْبِيَآؤُهُ بَعْضُهُمْ خَلْق صَالِحِينَ هُمْ شَرُّهُ أَوْ دَهْغَوِي صِفَات
یے بیان کرل او دہغوی دپارہ بشارت دے پہ او د احوالو د
جنت سرہ -

إِلَّا سَلَامًا، اسْتِثْنَاءُ مَنْقُطِعُ دَهْ يَعْنِي لَكِنْ يَسْمَعُونَ سَلَامًا
او مراد تریتنہ سلام د ملائکو او سلام د اللہ تعالی دے او
مطلب یے دا دے چہ نہ بہ آوری پہ ہفتے کیں مگر داسے خبر
چہ محبوبے وی -

بَكْرَةً وَعَشِيًّا، پہ معنی د دوام او د ہمیشوالی دے پہ دلیل
د سورة واقعہ ۳۳ سرہ او ابن عباس رضی اللہ عنہما نہ
روایت دے چہ مقدار د ورٹے او د شپے مراد دے ٹککہ چہ
جنت کیں بکرہ او عشی او شپہ نشتنہ دے او آخری آیت کیں
سبب د استحقاق د جنت یے ذکر کریدے چہ ہنہ تقوی دہ -

وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ

او مغھ چہ پہ مینخ دے کیں او نہ دے ستا رب

نَسِيًّا ۴۳ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

ہیروونکے - رب د آسمانونو او د زمکے دے

وَمَا بَيْنَهُمَا فَاَعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ

او د مغھ شاہ چہ دے پہ مینخ کیں دی نو بندگی خاص کر مغھ لہ او خان کلک لہ

لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ

بندگی د مغھ تہ ، آیا پیڑنے تہ مغھ لہ

سَمِيًّا ۴۵ وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ

مناے (م صفتی) او والی انسان (کافر)

۴۳، ۴۴ :- خلاصہ : پہ دے دہ آیتونو کیں د سورت دویم باب دے پہ دے کیں بیان د عجز د ملائکو دے او احتیاج د مغوی پہ ہولو حال تو کیں ذکر کوی حتی چہ زمکے تہ را کو زید لو کیں اللہ تعالیٰ تہ محتاج دی اور د شرک فی العبادۃ لے کہیں لے او اشارہ دہ رد د مشرکین بالملائکہ تہ ۔

تفسیر :- د آیت حکایت دے د قول د جبرئیل علیہ السلام چہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم ورتہ وئیلی وؤ زما یمنعک ان تزورنا اکثر مڈا تزورنا نو د آیت نازل شو ۔ اور ربط د آیت دا دے چہ دا تیر شوے کلام صادق دے حکمہ دا جبرئیل علیہ السلام را ورید لے پہ امر د اللہ تعالیٰ سرہ ۔

لہ ، یعنی اللہ تعالیٰ لہ تصرف او علم د دے ہولو حال تو دے ۔ مَا بَيْنَ آيَاتِنَا نہ مراد حال د دنیا دی ۔ وَمَا خَلَقْنَا نہ مراد حالات د آخرت دی ۔

وَمَا يَكُنْ ذَلِكَ ، مینخ د دوارو شپیلو مراد دے ۔ سَمِيًّا ، ابن کثیر پہ روایت د ابن عباس رضی اللہ عنہما سرہ لیکلی دی

عَٰذَا مَا مِثْلُ لَسَوْفَ أَخْرِجُ

آیا مرگہ چہ زہ مرشم نو خامخا زربہ راویستلہ کیہم زہ

حَيًّا ۶۶) وَلَا يَنْكُرُ إِلَّا نَسَانُ

ژوندے ۔ آیا نہ دی یا دے انسان تہ

چہ د اللہ تعالیٰ تہ سوا ہیخوک پہ رحمان سرہ تشی مسی
کیدے ۔ او بیا تقریب دہ د توحید فی العبادت پہ اثبات د
توحید د ربوبیت باندے ۔

فَاَعْبُدْهُ ، توحید د فی العبادۃ باندے امر دے او وَاصْطَبِرْ ، کس
نفی د عبادت د غیر اللہ نہ او دوام د عبادت د اللہ تعالیٰ مراد
دے ۔

۶۶) خلاصہ :- دے آیت نہ تر آخر د سورت پورے دریم
باب دے پہ دیکس شپہ زجرونہ دی ، زجر اول پہ انکار د بعث
بعد الموت پہ ۶۶ ، ۶۷ کس بیا تخویف اخروی دے د ۶۸
نہ تر ۶۷ پورے ، بیا بشارت دے پہ ۶۷ کس ۔ او دویم زجر
پہ استکبار یا لدنیا سرہ دے پہ مقابلہ د قرآن کس پہ ۶۷
کس بیا تخویف د نیوی دے ۶۷ ، ۶۸ کس ، بیا بشارت پہ
۶۷ کس او دریم زجر دعویٰ د عزت پہ سبب د شرک سرہ
پہ ۶۷ ، ۶۸ کس ۔ او بیا تخویف اخروی ۶۷ ، ۶۸ کس او
خلورم زجر پہ اتخاذ د الہہ باطلہ د پارہ د نصرت او د عزت
پہ ۶۷ کس او تخویف پہ ۶۷ او پنجم زجر پہ اتباع د شیطان
پہ ۶۷ ، ۶۸ کس ، بیا بشارت پہ ۶۷ کس او تخویف پہ ۶۷ کس
او رد د شفاعت قہریہ پہ ۶۷ کس او شپہم زجر پہ اتخاذ اولی
د ۶۷ نہ ۶۷ پورے ۔ بیا دعویٰ د سورت پہ ۶۷ ، ۶۸ ، ۶۹
کس ۔ بیا بشارت دے پہ ۶۷ کس او بیا ترغیب الی القرآن دے
پہ ۶۷ او تخویف د نیوی پہ ۶۷ کس ۔

تفسیر :- ۶۷ پہ آیت کس زجر دے پہ انکار د بعث بعد الموت
او استفہام انکاری دے ۔

اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ

چہ یقیناً پیدا کرے وڈ مونہ دے وہا ندے ددینہ اولہ وڈ

يَا شَيْعًا ۝۴۷ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ

دے ہیٹھ سے . . نو قسم دے ستا پہ رب باندے ضرور بہ یوحنا کو دلا

وَالشَّيْطَانِ ثُمَّ لَنَحْضُرَنَّهُمْ

او شیطانا تو لہ بیا بہ ضرور حاضر وڈ دوی لہ

حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًا ۝۴۸ ثُمَّ

چاپیرہ د جہنم نہ پہ زنگونا نو باندے پراتہ . بیا بہ

ربط :- دادے چہ د ابتدا د سورت نہ رد وڈ پہ شرک د مشرکانو
باندے پہ ذکر د حالات د انبیاء او ملائکو سرہ نو اوس رد کوی
د مشرکانو پہ بلہ عقیدہ باندے چہ انکار دے د بعث بعد الموت
نہ .

۴۷ :- پہ دے کیں رد دے پہ منکرینو د بعث باندے او اثبات د
بعث دے پہ دلیل د اول ثروت سرہ او داسے دلیل پہ سورۃ احراق
سلا او سورۃ یس سلا کیں ہم موجود دے .

۴۸ :- پد یکیں قسم دے پہ اثبات د حشر باندے او بیا تخویف
اخروی دے ، او قسم کول د اللہ تعالیٰ پہ خیل ذات باندے د پارہ
د اثبات د قیامت پہ قرآن کریم کیں خلور کرتہ ذکر دے یو کرت
پہ سورۃ یونس سلا کیں . دویم کرت پہ سورۃ سبا سلا آیت کیں .
دریم کرت سورۃ التغابن سلا آیت کیں . او خلورم کرت دلتہ .
وَالشَّيْطَانِ ، انسی او جفی دواہوتہ شامل دے .

جِثِيًا ، پہ زنگونا نو باندے ناست وی د دیر ہیبت د وجہ نہ
یا د دے وجہ نہ چہ دوی پہ دنیا کیں خیلو معبودانو تہ بہ د جسے
پراتہ وڈ یا جثیا پہ معنی د جماعتو نو سرہ دے .

لَتَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ

را اوکاڊو مونڊو ڏ ھر ڊلے نه

أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا ۝۴۹

کوم يو ڏدوي چھ ڊير سخت وڏ ڀه رحمان ٻاڻڻ ڀه ٺا فرمائي کيئن -

ثُمَّ لَنُنَاجِيَنَّ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ

بيا مونڊو ٻڻه خبر يو ڀه هغه کسانو چھ هغوي

أُولَىٰ بِهَا صِلِيًّا ۝۵۰ وَإِنْ مِنْكُمْ

ٻڻه حقدار وي جهنم ته ڏ داخليدلو - او نشتا ستا سو ته ڏوڪ

إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ

مگر ورڻ به جهنم ته ده ستا ڀه رب ٻاڻڻي

حَتْمًا مَّقْضِيًّا ۝۵۱ ثُمَّ نُنَاجِي

ضروري فيصله ڪريشوي - بيا به ٻيچ ڪرو مونڊو

۴۹:- دا هم داخل دے ڀه تخويف اخروي کيئن - او أَيُّهُمْ

أَشَدُّ، کيئن هغه سرکش مراد دے چھ دوي ڏ هغه تقليد ڪرے وڏ هغه ضال او مضل دواڀه دي -

۵۰:- دا هم ڀه تخويف اخروي کيئن داخل دے او مراد ڏ دينه اهل شرک دي که کشران وي او که مشران وي يعني الله تعالیٰ حقدار ڏ جهنم ٻڻه پيڙئي -

۵۱:- دا هم تخويف اخروي دے - وَارِدُهَا، ٻڻيکيئن توجيهاٽ دي،

اوله توجيه داده چھ ورود ڀه معني ڏ دخول دے يعني هر مؤمن او مشرک به جهنم ته داخل ڪرے شي مؤمن به صرفي ڏ سيل ڏ پاره او مشرک ڏ عذاب ڏ پاره نو آيت ۵۱ ۵۲ بيا ڏ هغه تفصيل دے نجات ڏ مؤمنانو، او خلود ڏ ظالمانو

الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُوا الظَّالِمِينَ

ہمہ کسان چہ دے شرک نہ ہے تھان سائلے وو او پر پر دو مو نو ظالمانو لہ

فِيهَا جَنَّتْ ۙ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا تَنَسَّلَىٰ

پہ مے کنس پہ زنگونو بانڈے پراتہ - او کلا چہ اولوستے تھی

عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۖ قَالَ

پہ دوی بانڈے آیاتونہ زمونہ صفا صفا وائی

الَّذِينَ كَفَرُوا بِاللَّهِ اٰمَنُوا

ہمہ کسان چہ کافران دی ہمہ کسانوتہ چہ ایمان والا دی

اِنَّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا

چہ کم یو زمونہ اوستا سونہ بٹہ تھانے والا دے

وَاحْسَنٌ نِّدْبًا ۙ ﴿٤٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا

او خائستہ مجلس والا دے - او دیر ہلاک کیری موجد

او پدے توجیہ کنس خطاب دے متکم عام دے مؤمنانو او کافرانو

تہ - دویمہ توجیہ دادہ چہ ورود پہ معنی دے ورتیریدالو

دے یعنی تاسو ہول بہ دے جہم دے پاسہ ورتیریری پد یکس

ہم خطاب عام دے - دویمہ توجیہ دادہ چہ منکم خطاب

صرف کافرانو تہ دے او ورود پہ معنی دے دخول سرہ دے

او شمر، دیارہ دے تعقیب ذکر دی دے - خاورمہ توجیہ ورود پہ

معنی دے اصلاخ او دے قرب دے یعنی تاسو ہول بہ دے جہم

نہ خبر شئی -

الَّذِينَ اتَّقَوْا، مخکنس ہم تیر شول پہ ۴۶ آیت کنس چہ

جنت پہ تقوی سرہ ورکوی -

۴۷ دے آیت کنس دویم زجر دے پہ استکبار بال دنیا

پہ مقابلہ دے قرآن کنس یعنی چہ قرآن لوستے کیری نو دوی

قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ

دہاندے ددوی نہ قومونہ دیو زمانے چہ ہغوی خاٹستہ

أَشَانَا وَرَعِيَّا ۝ قُلْ مَن كَانَ

سامان والا ووار شکل والا وو ۔ تہ اوایہ خوک چہ وی

فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ

یہ کمرای کین نو مہلت بہ ورکری ہغہ لہہ رحمان

مَدًّا حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ

مہلت تردے پورے چہ کلہ اوینی دوی ہغہ چہ دوی ستر وعدہ کیڈیشی

مَّا الْعَذَابَ وَالْمَا السَّاعَةِ ط

یا عذاب او یا قیامت ،

فَسَيَعْلَمُونَ مَن هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا

نو تر دہ چہ پورہ بہ شی چہ خوک دے بد حال والا

د دنیا پہ غیزونو او د دنیا پہ لویو مکانونو او خاٹستہ مجلس باندے

تکبر کوی او ترقی د دنیا د خان د حقانیت د پارہ دلیل جوہوی ۔

مک ۔ یہ دے کین تخویف دنیوی دے چہ یہ دنیا باندے تکبر

ولے کوئی شکہ چہ دیر دنیا دار مشرکان ہلاک کرے شوی

دی او مال د دنیا سبب د ہلاکت دے ۔

اکاگیا ، سامانونہ د کور او د مجلس او دیر مالونو تہ ہم وٹیلے

شی ۔

وَرَعِيَّا ، صورت او شکل او سامان د ریا تہ ہم وٹیلے شی ۔

وَأَضْعَفُ جُنْدًا ۝۴۵ وَيَزِيدُ اللَّهُ

او دیر کزورے لنگر والا - او زیادتوی اللہ تعالیٰ

الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبُقِيَّاتِ

ہفہ کسانو لہ چہ ہدایت موندونکی دی نور ہدایت، او ہمیشہ والی والا

الطَّالِحَاتِ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا

نیک عملونہ دیر غورہ دی یہ نیز دے رب ستا پہ بدالہ کنس

وَأَخَيْرٌ مُّرَدًّا ۝۴۶ أَفَرَأَيْتَ الَّذِي

او غورہ دی پہ خائے دے ورگہر خیدلو۔ آیاتہ خبریہ دے ہفہ چا پہ حال بانداے

۴۵ :- پہ دے آیت کنس علت دے ذکر کرے شوے دے چہ دے
کا فراتو لہ د دنیا مالونہ او زینت دے وے نہ ور کرے شویدے
چہ اللہ تعالیٰ داسے گمراہاتو لہ مہلت ورکوی لکہ سورۃ العمران
۱۴۸ او سورۃ مؤمنون ۲۵۵ کنس دی -

قَلِيمًا دے ، امر پہ معنی دے خبر دے یعنی مہلت ورکوی دا خبریہ
دہ یا پہ معنی دے دعا دے او ابن جریر و ثیلی دی چہ دا مباہلہ
دہ دے مشرکاتو سرکشاتو سرہ -

وَشَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا ، پہ مقابلہ دے دے قول کنس دے
خیر مقامًا واحسن ندیا -

۴۶ :- او پہ دے آیت کنس بشارت دے ہفہ مؤمنانوتہ چہ قرآن
رایات بینات) بیا نوی کوم چہ پہ ۴۵ آیت کنس ذکر دی او دا
مقابل دے قلیم دے یعنی دے غوی سرکشی زیادتیری او دے مؤمنانو
ایمان زیادتیری او دا دلیل پہ اثبات دے زیادت دایمان دے -

وَالْبُقِيَّاتِ الطَّالِحَاتِ ، داسے پہ سورۃ کہف ۲۵۵ کنس تیر شویدی
ہلتہ یے املا ذکر کرو پہ رد دے ہفہ چا کنس چہ مالونہ او خا منو
تہ امیدونہ دے نفع لری نو خکے یے املا و ثیلے وڈ او دلته دا مقابل
دے دے مشرکاتو سرہ او مردا ہم مکان دے یعنی جنت دے -

كَفَرًا يَا آيَتِنَا وَقَالَ لَا تُتَيْنَ

چہ کفریہ کہیں ہے یہ آیا تو تو زموں او وائی چہ ضرور را بہ کہ بیشی مازہ

مَا لَا وَوَلَدًا ۞ اَظْلَعُ الْغَيْبِ

مال او اولاد - آیا خبر دے دے غیب پہ خبر و باندے

أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۞

یا اخستے دے دے یہ نیز دے رحمن لوظ رکذ نجات -

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ

ہیچرے داسے نہ دے ضرور لیکو موں ہذا خبر ہے چہ دے وائی زیاتہ وڈ

لَكَ مِنَ الْعَذَابِ مَا تَدْرِي ۞ وَنُرْسِلُكَ

دہ لہرہ دے عذاب نہ زیاتول - او آخری بغلو موں رکذ نہ

کے :- دادریم زجر دے پہ تعزز او ترقی حاصلو لو سرہ پہ سبب
دے شرک دے آیت مطلب دادے چہ داکالروائی رکہ عامس بن
وائی (کلا) چہ زہ کلک یم پہ شرک باندے نو دے دے معبوداتو
پہ برکت سرہ یہ مالہ پہ دنیا او آخرت کہیں ترقی حاصلہ شی -
یعنی شرک سبب دے عزت پہ دنیا او آخرت کہیں گنری -

کے :- داجواب دے قول دے دے مشرک دے - یعنی آیا دے پہ غیب
باندے عالم دے غیب نہ مراد داقول دے دے - لَا تُتَيْنَ
مَا لَا وَوَلَدًا -

أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا، دے یومطلب دادے چہ
دے اللہ تعالیٰ دے طرف نہ دے سرہ وعدہ دے نجات شویدہ - دویم
مقصد دادے آیا دے عقییدہ دے توحید شتہ دے چہ پہ ہفتہ
سرہ عہد جنت دے -

کے :- پہ دے آیت کہیں زجر او تخویف دے - لفظ دے کلا،
پہ قرآن کریم کہیں دری دیرش کرتہ رانقلے دے او دا تہول

مَا يَقُولُ وَيَا تَيْبًا فَرْدًا ۝۸۰

ہفتہ چہ وائی اور یاسی یہ مونہ تہ یواسی رے اولادہ بے مالہ ۔

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً

اور نیولے دی دوی سوا دے اللہ تعالیٰ تہ حقدار دے بندگی دے

لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ۝۸۱

دیارہ چہ شی دوی دیارہ مدد کاران ۔ چرے نشی کیدے

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ

زردے چہ انکار بہ اوکری دے بندگی دے دوی تہ او شی بہ

عَلَيْهِمْ ضَرًّا ۝۸۲

دے دوی پہ خلاف کیں کوونگی ۔ آیا تہ نہ یوہیدے چہ یقینا

دے قرآن پہ آخری نصف کیں راسلے دے اودا اول خائے دے

اور دے دوه معنی دی کلاہ پہ معنی دحقا سرہ وی اوکلاہ پہ

معنی دے سرہ وی اودلتہ پہ معنی دے ردع دے ۔

سَيَكْفُرُونَ، پدیکیں سین دیارہ دے تاکید دے اومراد دے دینہ

لیکل دے ملائکو دی دے مَا يَقُولُ، تہ مراد ہفتہ قول دے

چہ پہ مکے آیت کیں ذکر دے ۔

تہ :- پدیکیں ہم تخویف اخروی دے ۔ مَا يَقُولُ، دے دینہ

مراد ہفتہ مال اور اولاد دے چہ دے دعویٰ کوی دھقے دے بقاء

مال :- پدیکیں خلورم زجر دے پہ الہا نیولوسرہ دے

دیارہ چہ دوی سرہ امداد اوکری ۔

عِزًّا، سبب دے عزت اور نصرت پہ دنیا اور آخرت کیں ۔

کلاہ، دیارہ دے ردع دے نو معنی دا شوہ چہ ہیٹ چرے

دے دوی امداد نشی کولے ۔

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ، دیکیں دوه توجیہ دی ۔ اولہ توجیہ

دادہ چہ انکار بہ اوکری الہا دے بندگی دے مشرکانو نہ او شی بہ

أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ

مونڙه ورپر پر دو شيطانان په کافرانو باندے

تَوْرَهُمْ أَرْأَوْا فَلَا تَعْجَلْ

چه خوځکوي دوي لر په خوځکولو سره - تو تلوار مه کوه

عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعْدُ لَهُمْ عَذَابًا

په دوي باندے يقينًا شمارو مونږ دوي لره شمارل -

دوي باند په وېخ د قيامت مخالف بيان کوونکي لکه سورۃ یونس آيت ۲۸ او سورۃ قصص آيت ۲۵ او سورۃ نافر آيت ۲۷ دويمه توجیه داده چه ضمير د يستکفرون مشرکانوته راجع دی يعنی مشرکان په دالهود عبادت نه انکار او کړی او د هغوی مخالف په شی مگر په سورۃ انعام ۲۵ سورۃ نمل ۲۵ کيس دی، اوله توجیه غورځو او دا آيتونه په باره د هغه چا کيس دی چه ملائک او انبياء او اولياء عی د الله تعالی سره شریک کړی دی -

سَيَكْفُرُونَ، کفر په معنی لغوی سره دے يعنی انکار کول -
 ۲۵: پدیکيس پتخم زجر دے په اتباع د شيطان مطلب د آيت دادے چه الله تعالی مسلط کړی دی په کافرانو مشرکانو باندے شيطانان انسی او جني چه هغوی تیزه وی دوي لر په شرک او کنا هو نو باندے او غصه کوی دوي لره په مقابله د مؤحدينو کيس -

تَوْرَهُمْ، تیزوی دوي لره په شرک کولو سره، کمراه کوی خوځکوي په شان د خوځکيدلو د کتوې کناه طرف تعجب را کادي دا ټوله معنی دی -

أَرْأَوْا، دا د اريزالمرجل نه اخستل شويدے خو ټکيدل د کتوې ۲۵: په دے کيس او را تسلي ده په مهلت ورکولو سره او بيا تخويف دے چه الله تعالی شماری ساه اخستل، د دے خلق او دارنگ عملونه د دوي -

فَلَا تَعْجَلْ، يعنی عذاب د دوي د پاره په تادي سره مه خواړه -

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْلِينَ

په کومه ورځ چه راجمع په کړو متقيان رحمان ته

وَفَدَّ ۝۸۵ وَنَسُوقُ الْمَجْرِمِينَ

یہ حیث دے لیں۔ او او یہ شرو معبر مان

إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَرَدًا ﴿٨٤﴾ لَا يَمُوتُونَ

جہنم تہ شہری - وس پہ تہ لری

الشُّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ

دے سفارش کولو مگر ہوا شوک چاہے خستے دے پائے نیز

الْأَرْحَمِينَ عَلَيْهِمْ ۖ وَقَالُوا اتَّخَذَ

ذرحمن ذات لوظہ - او دوی وائی نیولے دے

۵۷۔ یہ دے آیت کتب بشارت دے او وَقَدْ آء تہ مراد داد دے
چہ میلہ تہ د اللہ تعالیٰ بہ وی او سوارہ بہ وی یہ خائستہ سورلو
بات دے ۔

۱۱۸ :- پہلے آیت کہیں تخویف اخروی دے اور دُرُکُدا ، نہ
مراد تیری اوپیاہہ بغیر دُپیزارتہ دے دے ۔

۸۷۔ پہلے آیت کہیں رد دے پہ شفاعت قہری شرکی
یا نہ دے او پہلے آیت کہیں دیر توجیہات دی۔

اولہ توجیہ دادہ چہ اختیار نہ لری دا مجرمان د شفاعت
 کولو ہیچا لره لیکن هغه څوک چہ حاصل کړیدی لے عهد د توحید
 نو هغوی شفاعت کولے شی - پد لے توجیہ کیں ضمیر د
 لا یملکون مجرمانو ته راجع دے او استثناء منقطع ده
 او استثناء د شفیع ده -

دویمہ توجیہ دادہ چہ اختیار تہ لری هیخوک د شفاعت کولو
بل چالری مگر هغه خوک چہ مؤحد وی، پدے توجیہ کنس
ضمیر د لا یمیکون، عام دے الهو باطل او مجرمینو او

الرَّحْمَنِ وَلَكَ ۝۸۸ لَقَدْ جِئْتُمْ

رحمان ذات عنان لڑا خولے - یقیناً راغلی تاسو

شَيْعًا إِيَّاكَ ۝۸۹ شَكَدُ السَّمَوَاتِ

خبرے درے تہ - نزدکے دہ چہ آسمانوں تہ

يَنْظُرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ

اوپر دے دے وجہ تہ او او شلیری زمکہ

وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًا ۝۹۰ أَنْ دَعَوْا

او راپر یوخی غرونہ دہے دہے دے وجہ تہ چہ راپری دوی

متقینو تہ لو تہ راجع دے - ٹککہ چہ مخکس دواہہ ذکر دی او استثناء متصل دہ او استثناء ذکر شفیع دہ - او دریمہ توجیہ دادہ چہ اختیار تہ لری دا متقیان ذکر شفاعت کولو ہیچا لہہ مگر ہغہ چالہ چہ مؤحدوی، پدے توجیہ کنس ضمیر ذکر لایمکون متقیان تہ راجع ذکر او یہ من، کنس حرق لام پتہ دے او دا استثناء ذکر مشفوع لہ دہ - او عہد، تہ مراد یہ اولہ توجیہ باندے اذن دے او روستو توجیہاتو باندے مراد توحید دے -

۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱ - پریکس شپہم زجر دے یہ نسبت کولو ذکر اللہ تعالیٰ تہ او ذکر دے عقیدے دیر قباحت یے ذکر کر دے اول داراڈا، یہ معنی ذکر ناکارہ، یا دیر دروند دے - دویم ذکر قول ناکارہ اشر یہ اسمانونو او زمکو غرونو باندے دے - مراد ددینہ فنا ذکر دے خیزونو او قیامت قائمیدل دی لیکن فنا شوی نہ دی ٹککہ چہ سبب ذکر بقا ہغہ کلمہ ذکر توحید دہ چہ ہغہ یہ عالم کنس شتہ - حدیث کنس راغلی دی چہ قیامت بہ تہ قاشیری خو پورے چہ یہ زمکہ کنس کلمہ ذکر توحید و تیلے کیبری - او یہ آیت کنس اشارہ دہ چہ شرک سبب دفساد او ذکر تباہی دے -

إِنْ دَعَوْا إِلَى الرَّحْمَنِ وَلَكَ، ذکر دے دہ معنی دی یودا چہ دعوا یہ

لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا ۙ وَمَا يَنْبَغِي

رحمان لره ولد د (خوے) او نه ده مناسب

لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ۙ

رحمان لره چاه او نیسی ولد -

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ

ته دی هر هغه څوک چاه دی په آسمانو تو او زمکه کیں

إِلَّا أَرَادَ الرَّحْمٰنُ عَبْدًا ۙ لَقَدْ

مگر راحی رحمان ذات ته په بندگی سره - یقیناً

أَخْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۙ

راځیر کړی دی الله تعالی دوی په قدرت او په علم کیں او شمار کړی په شمار سره -

وَكُلُّهُمْ آتِيَةٌ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ۙ

او دا ټول به راحی الله تعالی ته په ورځ د قیامت تش تور (پواځي)

معنی د نسبت کولو دے یعنی چاه دوی نسبت کوی رحمن ته د ولد -
دویمه معنی داده چاه رامن د کوی ولد چاه نسبت یے کوی الله تعالی ته
او حدیث صحیح کیں راحی دی چاه نسبت د ولد د الله تعالی ته دا کڅل کول دی
هغه ته -

سَلَامٌ - لفظ د مَا يَنْبَغِي ، په بشکړه ناجائز کیں استعمالیږی - او لفظ د

لِلرَّحْمَنِ ، دلالت کوی چاه ولد ته حاجت نه لری -

سَلَامٌ - پدے آیت کیں علت د مَا يَنْبَغِي ذکر کیږی - او دے آیت کیں
دعوی د سورت هم ده چاه ټول انبیاء او اولیاء د الله تعالی عیدیت
کوونکی دی او عید خو ولد نشی کیدلے - ارقی ، نه مراد په دنیا کیں
دی ، یا په قیامت کیں لیکن اوله توجیه غوره ده -

سَلَامٌ - دا اشاره ده چاه دا ټول د الله تعالی په قدرت او علم کیں

راځیر دی او د دوی په جزئیاتو باندے هم علم لری -

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

بِقِيَمَاتٍ هَؤُلَاءِ كَسَانِ چہ ایمان پئے راڈریدے او عمل پئے کریدے

الصَّالِحِينَ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ

نیک عمل زردہ چہ پیدا بہ کوی دوی لہرحمدان

وَذُرِّيَّةً ۙ قَالُوا يَسِّرْنَا يَسِّرْنَا يَسِّرْنَا

مینہ رہہ زیونو دیکانو کیں) نویقی آسان کریدے موتیہ اقران پہ ڈیہ ستا

لِنُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَنُنْذِرَ

دے دہا چہ نیرے ورکری پدے سرہ متقیانوتہ او ویرہ ورکری

بِهِ قَوْمًا ۙ لَّئِنْ

پدے سری قوم جگر مارتہ -

۱۵ :- دا ہم بیان دے عجز دے دوی دے پہ ورخ دے قیامت کیں -

قُرْدًا ، یعنی مال پہ ورسرہ تہ وی او مددگار پہ تے ہم تہ وی تشن تور او یوانے پہ وی -

۱۶ :- پہ دے آیت کیں بشارت دنیوی دے کلاہ چہ مراد دے ذُرِّيَّةً ، تہ محبت پہ زیونو دے صالحینو کیں واخستے شی لکہ

داحدیت کیں ذکر شوے دے چہ اللہ تعالیٰ دے چہ سرہ محبت کوی نو جبرائیل علیہ السلام تہ او وائی ددہ سرہ

محبت کوی بیا تہول آسمان والو تہ دہغہ دے محبت اعلان اوکری شی بیا دے زمکے والو (صالحینو) پہ زیونو کیں

دہغہ سرہ محبت پیدا کرے شی او داحدیت امام بخاری او مسلم او احمد روایت کرے دے - یا دا

بشارت اخرویہ دے چہ مراد دے ذُرِّيَّةً ، تہ مقام دے محبت شی یعنی جنت -

۱۷ :- پہ دے کیں ترغیب دے قرآن تہ دے پارہ دے حاصلو دے ود،

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ

او دیر ہلاک کر دی تھی مومنہ دے دوی نہ دیا اندے قوموتہ (پیری)

هَلْ تَحْسِبُ مِنْهُمْ مَنْ أَحْيٰ

آیا دینے تہ دے دوی تہ

خوگ

أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ۝

یا اورے تہ دوی لہرے کشار۔

او آیت متعلق دے دے ابتداء دے سورت سرہ۔

يَلْبَسَانِيَّ، مراد لغت عربیہ دے یا نفس ژبہ مراد دہ چہ نبی

صلی اللہ علیہ وسلم یہ تلاوت دے قرآن کتب نہ خطا کیدلو۔

لَکَا، جمع دے دہ سخت جگر مار، کوہ دے حق لارے نہ، دیر

دروغٹن دا ہولے معنی مراد کیدیشی۔ او دے اول مصداق

دے سورت کہف سگ آیت کتب ذکر شوے دے۔

۹۸۔ یہ دے آیت کتب تخويف دنیوی دے یہ ذکر دے اقوامو

مکنہ پوسرہ اجمالاً او سبب دے حق اعراض دے دے قرآن۔

رَکْزًا، دے رفتار یہ وخت دے خپے کشار تہ وٹیلے شی۔

تم بحمد الله وتوفيقه تفسیر سورة مریم بیوم السبت ۹ رجب

۱۴۱۳ھ ق ۳ جنوری ۱۹۹۳ء فی بیت الاخ فی اللہ ابو

عبد اللہ - ریاض - مملکت العربیة السعودیة

د مضامينو فهرست جلد ۱

نمبر شمار	مضمون	مخ	نمبر شمار	مضمون	مخ
۱	ربط ، دعوی او خلاصه د سورة یونس	۱۵	۱	سورة یونس	۷۷
۲	رد په حدیث د ولایت باند	۱۶	۲	رد په حدیث د ولایت باند	۸۱
۳	ذکر د عمر د نبی صلی الله علیه وسلم	۱۷	۳	ذکر د عمر د نبی صلی الله علیه وسلم	۸۲
۴	تفصیل د عقیدې د شفاعت	۱۸	۴	تفصیل د عقیدې د شفاعت	
۵	مسئله د رؤیت د الله تعالی	۱۹	۵	مسئله د رؤیت د الله تعالی	
۶	بزرگان د حال او د ژوند	۲۰	۶	بزرگان د حال او د ژوند	
۷	نه خیر نه دی -	۲۱	۷	نه خیر نه دی -	
۸	خلاصه د دریم باب	۲۲	۸	خلاصه د دریم باب	
۹	قطبان ، عوثنان ، ابدال نیشته	۲۳	۹	قطبان ، عوثنان ، ابدال نیشته	
۱۰	دلیل ظنی سوره عقیده ته	۲۴	۱۰	دلیل ظنی سوره عقیده ته	
۱۱	ثابتیږی	۲۵	۱۱	ثابتیږی	
۱۲	قسمونه د الله تعالی په خپل	۲۶	۱۲	قسمونه د الله تعالی په خپل	
۱۳	ذات باند په یوه باره د	۲۷	۱۳	ذات باند په یوه باره د	
۱۴	د بعث بعد الموت کس	۲۸	۱۴	د بعث بعد الموت کس	
۱۵	تعریف د اولیاء الله	۲۹	۱۵	تعریف د اولیاء الله	
۱۶	دعاء د موسی او هارون	۳۰	۱۶	دعاء د موسی او هارون	
۱۷	علیهم السلام ته ترک د	۳۱	۱۷	علیهم السلام ته ترک د	
۱۸	قراءة ته ثابتیږی	۳۲	۱۸	قراءة ته ثابتیږی	
۱۹	ذکر د نجات د بدن د قرعون	۳۳	۱۹	ذکر د نجات د بدن د قرعون	
۲۰	تفسیر په باره د شک د نبی	۳۴	۲۰	تفسیر په باره د شک د نبی	
۲۱	صلی الله علیه وسلم	۳۵	۲۱	صلی الله علیه وسلم	
۲۲	واقع د یونس علیه السلام	۳۶	۲۲	واقع د یونس علیه السلام	
۲۳	فائده د شک متعلق	۳۷	۲۳	فائده د شک متعلق	
۲۴	رد د شرک فی الدعاء	۳۸	۲۴	رد د شرک فی الدعاء	
۲۵	سورة هود	۳۹	۲۵	سورة هود	
۲۶	ربط دعوی او خلاصه د	۴۰	۲۶	ربط دعوی او خلاصه د	
۲۷	سورة هود	۴۱	۲۷	سورة هود	
۲۸	معنی حقیقی د عرش علی	۴۲	۲۸	معنی حقیقی د عرش علی	
۲۹	الماء	۴۳	۲۹	الماء	
۳۰	تفسیر د احسن عملا او	۴۴	۳۰	تفسیر د احسن عملا او	
۳۱	معنی د بلاء	۴۵	۳۱	معنی د بلاء	
۳۲	سوال او جواب په باره د	۴۶	۳۲	سوال او جواب په باره د	
۳۳	سورت کیش اولش سور تونه	۴۷	۳۳	سورت کیش اولش سور تونه	
۳۴	د تعدی	۴۸	۳۴	د تعدی	
۳۵	أَعْيُنُنَا د متشابها تونه دے	۴۹	۳۵	أَعْيُنُنَا د متشابها تونه دے	
۳۶	رد په عبارت د کشف او د	۵۰	۳۶	رد په عبارت د کشف او د	
۳۷	تفهیم القرآن باند دے	۵۱	۳۷	تفهیم القرآن باند دے	
۳۸	خوږه صفات د کتب نبوت نه	۵۲	۳۸	خوږه صفات د کتب نبوت نه	
۳۹	مړی د دنیا د څیزو تونه	۵۳	۳۹	مړی د دنیا د څیزو تونه	
۴۰	خوند او فائده نشی اخستل	۵۴	۴۰	خوند او فائده نشی اخستل	
۴۱	سوالونه او جوابونه په	۵۵	۴۱	سوالونه او جوابونه په	
۴۲	واقع د ابراهیم علیه السلام	۵۶	۴۲	واقع د ابراهیم علیه السلام	
۴۳	کیش	۵۷	۴۳	کیش	
۴۴	پینځه اداب د دعوت	۵۸	۴۴	پینځه اداب د دعوت	

نمبر شمار	مضمون	مخ	نمبر شمار	مضمون	مخ
۲۸	فرق د زفیر او شہیق	۱۵۶	۲۴	تفصیل د مشرک توجہ د	۲۵۴
۲۹	تفسیر د استقامت	۱۶۰		ایمان دعوی کوی	
۳۰	پنځه اوقات د مونځونو	۱۶۱	۲۵	زتانہ نبیہ نہ شی کید	۲۵۶
۳۱	څلور فائدے د واقعاتو د	۱۶۵	۲۶	احتمالات یہ آیت نملہ کسے	۲۵۷
	رسولانو		۲۷	صدق د قرآن په پنځه وجوہ	۲۵۹
	سورة يوسف			سورة رعد	
۳۲	ربط دعوی او خلاصہ د	۱۶۸	۲۸	ربط دعوی او خلاصہ د	۲۶۱
	سورت يوسف			سورة رعد	
۳۳	په سورت کس ۴۰ حکمتونه	۱۷۰	۲۹	ردیه ماده پرستوباندے	۲۶۵
۳۴	مقصد د آیات للسائلین	۱۷۵	۵۰	مودہ د وضع د حمل	۲۶۹
۳۵	تفصیل د واقعے د يوسف	۱۷۶	۵۱	تفصیل د مثال اول	۲۷۴
	علیه السلام		۵۲	تفصیل د دویم مثال	۲۷۸
۳۶	اقسام د ژبا	۱۸۱	۵۳	تفسیر د نحو او د ثبات	۲۹۷
۳۷	تفسیر د هم او د برهان	۱۹۱		سورة ابراهيم	
۳۸	مقصد د شاهد	۱۹۳	۵۴	ربط د دعوی او خلاصہ د	۳۰۱
۳۹	ردیه یو شبهه د شیعہ کسانو	۲۰۲		سورة ابراهيم	
	باندے		۵۵	میلاد النبی او عرس کونکو	۳۰۵
۴۰	د نفس درے اقسام	۲۱۵		مبتدعینو د پاره دلیل	
۴۱	ردیه هغه چانه دے چه	۲۱۶	۵۶	تفصیل د مثال د شجرة طيبة	۳۲۱
	د اقتدار حاصلولو د پاره		۵۷	تفصیل د مثال د شجرة حبیثہ	۳۲۲
	د آیت دلیل نیسی		۵۸	اثبات د عذاب قبر	۳۲۳
۴۲	نظر لگیدل حق دی او د	۲۲۶	۵۹	فائده په قصه د ابراهيم علیه	۳۳۰
	هغه د علاج په شرعی			السلام کس	
	طریقه کول جائز دے		۶۰	تفصیل په تبدیل د زمکه او	۳۳۷
۴۳	حیلہ اسقاط جواز د دی نه	۲۳۲		آسمانونو کس	
	نه ثابتیری				

مخ	مضمون	مخ	مضمون	مخ	مضمون
۳۳۱	د مشرکینو د رد د پام	۴۵	سورة الحجر	۴۱	ربط د دعوی او خلاصه د
۳۳۲	مثال تفسیر او فضیلت د آیت	۴۶	سورت حجر	۴۲	دلیل د حفاظت د قرآن
۳۵۲	حکم د اکراه	۴۷	دلیل د عصمت د انبیاء	۴۳	علیهم السلام
۳۵۴	قطبیه مکے والو باند	۴۸	تا بعد ارو د ایلیس او دلی	۴۴	فائده د علم نحو مطابق
۳۶۶	تفسیر د آیات توبه د دعوت	۴۹	تفسیر د سبع المثانی	۴۵	رد به ملحدینو باند د پام
۳۶۷	سورة بنی اسرائیل	۵۰	ربط او دعوی او خلاصه	۴۶	بار د الیقین کیش
۳۶۹	د سورت	۵۱	تفصیل د واقع د معراج	۴۷	سورة نحل
۳۷۱	او د پینځو شبهاتو جوابونه	۵۲	دکر د صلوٰۃ او ایین	۴۸	ربط د دعوی او خلاصه د
۳۹۳	رد په شرک فی الالهیت	۵۳	معنی د مسحور	۴۹	استدلال د مشرکانو په جواز
۵۰۳	رد په مشرکین یا لجن	۵۴	د شیطان د کمره کولو	۵۰	د شرک په مشیت د الله تعالی
۵۱۳	خلو طریقے	۵۵	حکم د تعویذونو لیکلو	۵۱	معنی د سکر
۵۲۰	سوال جواب په پام	۵۶	روح کیش	۵۲	تفصیل د مثال په رد
۵۳۳	مسئله د بشریت د رسول	۵۷	صلی الله علیه وسلم	۵۳	رد په مشرکانو د اثبات
۵۳۵	لفظ د "خدائی" په دعا	۵۸	کیش	۵۴	رد په هغه چاچه الله تعالی
۵۴۲	سورة الکهف	۵۹	ربط، دعوی او خلاصه	۵۵	د مخلوق سره برابروی
۵۵۵		۶۰			

نمبر شمار	مضمون	مخ	نمبر شمار	مضمون	مخ
۹۲	تفسیر د الرقیم	۵۴۳	۱۰۱	لطیفہ یہ واقعہ د موسیٰ	۴۲۳
۹۳	اولیاء اللہ یہ غیبو علم تہ	۵۴۲		علیہ السلام کیں	
	لری		۱۰۲	تفصل یہ یار د ذوالقرنین	۴۲۸
۹۴	یہ قبر و تو باندے مساجد	۵۴۶		کیں	
	جوہول		۱۰۳	ذکر د یاجوج ماجوج	۴۳۵
۹۵	مسئلہ د ماشاء اللہ یہ	۵۴۸	۱۰۴	ریاء سمعت اونیت د	۴۴۲
	نسیان کیں			آجرت یہ مشرک کیں من	
۹۶	تفسیر د مثال د باران	۵۹۶		وجہ داخل دی	
۹۷	رد یہ ہونہ چا باندے چہ	۵۹۸		سورۃ مریم	
	واقی ابلیس د ملائکو د		۱۰۵	ربط، دعویٰ او خلاصہ	۴۴۶
	جنس تہ و		۱۰۶	تذکرہ روئے د چپوالی	۴۵۹
۹۸	تفسیر د مجمع البحرین	۶۰۹	۱۰۷	مراد د "ہارون" تہ	۴۶۱
۹۹	بحث یہ یار د حضر علیہ	۶۱۳	۱۰۸	مختلف اقوال یہ یار د	۴۶۵
	السلام د نبوت او عدم			عیسی علیہ السلام کیں	
	نبوت د ژوند او د مرگ		۱۰۹	اثبات د قیامت د یار	۴۶۶
	د ہونہ کیں			قسم	
۱۰۰	دوہ فائدے یہ واقعہ د حضر	۶۲۱	۱۱۰	وارزہا کیں توجیہات	۴۸۳
	علیہ السلام کیں اور د یہ		۱۱۱	رد یہ اتباع د شیطان	۴۸۹
	طعام د اہل میت باندے		۱۱۲	نسبت د ولد اللہ تعالیٰ تہ	۴۹۱